

XIX-XX საუკუნეების ქართულ მწერალთა

ეპისტოლური მემკვიდრეობა

ტომი VIII

გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი VII)

გამომცემლობა „ენიკნისალი“
თბილისი 2018

უკ (UDC) 821.353.1-155+821.353.1-6
ე-726

შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი
Shota Rustaveli National Science Foundation

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Iakob Gogebashvili Telavi State University

სამეცნიერო პროექტი „XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობის აკადემიური გამოცემა (VIII-IX ტომები)“ (გრანტი №217906) ხორციელდება შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. წინამდებარე კრებულში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნის ავტორთა კოლექტივს და, შესაძლოა, არ ასახავდეს ფონდის შეხედულებებს.

The project „Scholarly Edition of the 19th-20th cc. Georgian Writers' Epistolary Legacy (Volumes VIII-IX)“ (Grant №217906) is being made possible by financial support from Shota Rustaveli National Science Foundation. All ideas expressed herewith are those of the authors and may not represent the opinions of the Foundation itself.

www.rustaveli.org.ge

უფასო გამოცემა

ტომის რედაქტორები:

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,

პროფესორი ქეთევან გიგაშვილი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,

პროფესორი შაია (მარიამ) ნინიძე

© იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო

უნივერსიტეტი

ყველა უფლება დაცულია.

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2018

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: gamomcemlobauniversali@gmail.com; universal505@ymail.com

ISBN 978-9941-22-185-9 (ყველა ტომისათვის)

ISBN 978-9941-26-237-1 (VIII ტომი)

XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობის მრავალტომეულის წინამდებარე VIII ტომში წარმოვადგენთ გრიგოლ ორბელიანის წერილების VII ნაწილს, რომელიც შესრულებულია 1865-1869 წლებში.

მკითხველს შევახსენებთ, რომ დასახელებული ავტორის წერილები ჩვენი მრავალტომეულის გამოცემაში მე-2 ტომიდან იბეჭდება.

II და III ტომებში¹ შევიდა პოეტის წერილების I და II ნაწილები, რომლებმაც მოიცვა 1832-1850 წლებში დაწერილი 191 წერილი. II ტომში გამოქვეყნდა 1832-1844 წლების წერილები. მათმა რაოდენობამ 82 შეადგინა. აქ შევიდა აკაკი განწერელიას გრიგოლ ორბელიანის წერილების I ტომში² დაბეჭდილი 63 წერილი, რომელსაც დაემატა ნიკოლოზ ბარათაშვილის თხზულებათა 1922 წლის გამოცემაში³ პირველი პუბლიკაციის სახით გამოქვეყნებული 1 წერილი, ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომების I ტომში⁴ (რომელიც სოლომონ ცაიშვილმა გამოსცა) ასევე პირველი პუბლიკაციის სახით გამოქვეყნებული 1 წერილი, გამოუქვეყნებელი 12 რუსული და 5 ქართული წერილი. ასე რომ, II ტომში პირ-

---

¹ XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი II, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი I), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2012.

XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი III, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი II), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „საარი“, თბ., 2012.

² გრიგოლ ორბელიანი, წერილები, ტომი პირველი, 1832-1850, აკაკი განწერელიას რედაქციით და შენიშვნებით, კოტე გორდელაძის წინასიტყვაობით, სახელმწიფო გამომცემლობა, ტფილისი, 1936.

³ ნ. ბარათაშვილი, ლექსები, ბედი ქართლისა, წერილები, ს. ფირცხალავას გამოცე., ტფ., 1922.

⁴ ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომები, ტომი I, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმეთა კომიტეტი, ზუგდიდის მუზეუმის გამოცემა, თბ., 1947.

ველად გამოქვეყნდა 17 წერილი. გამოცემაში დათარიღდა 74 ეპისტოლე.

III ტომში დაიბეჭდა გრიგოლ ორბელიანის 1845-1850 წლებში დაწერილი 109 წერილი: მათგან 4 რუსული, ხოლო დანარჩენი – ქართული. ოთხივე რუსული წერილისთვის ჩვენი გამოცემა პირველი პუბლიკაცია იყო. აქვე პირველად გამოქვეყნდა ილია ორბელიანისადმი გაგზავნილი 5 წერილი. ასე რომ, III ტომში პირველად დაიბეჭდა 9 წერილი. დათარიღდა 20 ეპისტოლე.

III ტომში წარმოდგენილი წერილების უმრავლესობა შესულია აკაკი განერელიას გრიგოლ ორბელიანის წერილების I ტომში, სამი გამოქვეყნებულია ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომების I ტომში, ხოლო 1 – ნიკოლოზ ბარათაშვილის თხზულებათა 1922 წლის გამოცემაში.

IV ტომმა⁵ მოიცვა 1851-1852 წლების წერილები, რომელთა რაოდენობამ 77 შეადგინა. მათგან 34 ბარათი რუსულია. ისინი ჩვენს გამოცემაში პირველად გამოქვეყნდა. აქვე პირველად დაიბეჭდა 3 ქართული წერილი, რომლებიც დაუთარილებელი იყო და დათარიღების შემდეგ 1851-1852 წლების წერილების ქრონოლოგიურ რიგში მოთავსდა. ასე რომ, ჩვენი გამოცემა 37 წერილისთვის პირველი პუბლიკაცია იყო. IV ტომში დათარიღდა 6 ბარათი. წერილების უმრავლესობა გამოაქვეყნა აკაკი განერელიამ 1937 წელს გრიგოლ ორბელიანის წერილების II ტომში,⁶ ხოლო 4 წერილი დაიბეჭდა ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომების I ტომში.

---

⁵ XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი IV, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი III), ტომის რედაქტორები: ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ნინიძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2013.

⁶ გრიგოლ ორბელიანი, წერილები, ტომი მეორე, 1851-1859, აკაკი განერელიას რედაქციით და შენიშვნებით, სახელმწიფო გამომცემლობა, თბილისი, 1937.

V ტომი დაეთმო გრიგოლ ორბელიანის 1853-1855 წლებს ნერილებს, რომელთა რაოდენობამ 133 შეადგინა. ამათგან 38 ნერილი რუსული იყო, რომლებიც ჩვენს გამოცემაში პირველად გამოქვეყნდა. ასევე პირველად დაიბეჭდა 7 ქართული ეპისტოლე. ამდენად, V ტომში პირველად გამოქვეყნდა 45 ნერილი. დათარიღდა 8 უთარილო ბარათი.

VI ტომში დაიბეჭდა 1856-1858 წლების 134 ნერილი, ამათგან პირველი პუბლიკაციის სახით – 46: 31 რუსული, 15 – ქართული. დათარიღდა 21 ნერილი, ხოლო 1 ბარათში გამოვლინდა მექანიკური შეცდომა (31 ოქტომბრის ნაცვლად ავტორს ეწერა 31 ნოემბერი).

VII ტომში შევიდა გრიგოლ ორბელიანის 88 ეპისტოლე. აქედან 12 ნერილი, დანერილი 1859 წელს, გამოქვეყნებულია აკაკი განერელიას მიერ 1937 წელს გრიგოლ ორბელიანის ნერილების ზემოთ ნახსენებ II ტომში (მკვლევარმა პოეტის ნერილების გამოცემა სწორედ 1859 წლით დაამთავრა), 3 ნერილი კი გამოცემულია სოლომონ ცაიშვილის მიერ 1947 წელს ზემოთ ნახსენებ ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის შრომების I ტომში.⁷

1860 წლის შემდგომი ნერილების აბსოლუტური უმრავლესობა და აგრეთვე უთარილო ნერილები (რომლებიც დათარიღების შედეგად 1859-1864 წლების ქრონოლოგიურ რიგში მოთავსდა), დღემდე გამოუქვეყნებელი იყო. ისინი VII ტომში პირველად დაიბეჭდა. ასეთი იყო 73 ეპისტოლე. ამათგან 34 – რუსული, ხოლო 39 – ქართული.

ტომში დათარიღდა 14 ბარათი.

ნინამდებარე VIII ტომში ვბეჭდავთ ავტორის 104 ნერილს, რომელთაგან 76 რუსულია, ხოლო 28 – ქართული. გამოცემაში დათარიღებულია 13 ბარათი. 104 ნერილიდან დღემდე გამოქვეყნებული იყო 6: ალექსანდრე ორბელიანისადმი №2 (673), №3 (708), №4 (711), №5 (721), ეკატერინე

---

⁷ გვ.: 302-334.

ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №4 (717), ბაბალე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №25 (701).

დანარჩენი 98 წერილისთვის ჩვენი გამოცემა პირველი პუბლიკაციაა.

რუსული წერილები გამოცემაში დაბეჭდილია ძირითად ტექსტად, ხოლო ქართული თარგმანები მათ შემდეგაა წარმოდგენილი. ტექსტში ვარსკვლავებით აღნიშნულია ქართულ წერილებში ჩართული რუსული სიტყვები თუ ფრაზები და მათი თარგმანები მოცემულია წერილის ბოლოს. ასევე წერილის ბოლოს არის განმარტებული ის სიტყვები, რომლებიც ვარსკვლავითაა მონიშნული თავად ავტორის მიერ.

თარგმანებში მაქსიმალურად შევინარჩუნეთ ავტორის სტილი, მისი ქართული წერილებისათვის დამახასიათებელი ლექსიკა, სიტყვათა ავტორისეული დანერილობა, მაგ., „ღიმნაზია“, „ლენერალი“, „ლუბერნია“, „ლუბერნატორი“, „არხიმანდრიტი“, „პატრიარხი“, „მუშთეიდი“, „ღერბი“, „პროექტი“, „პუნქტი“, „ღრაფი“, „ღრაფინია“, „ფოშტა“, „ფოშტალიონი“, „სამზღუარსგარე“, „ხელმწიფა“ (წარჩინებული ქალბატონებისადმი მიმართვისას) და ა. შ.

თარგმანებში, ცხადია, დავიცავით ორბელიანის წერილების ენისთვის ნიშანდობლივი რუსიციზმები, ასევე პირთა, გეოგრაფიულ და წარმომავლობის სახელთა დანერილობები, მაგ., „ოკრული“, „ობლასტი“, „კნიაზი“, „კნიალინა“, „დოხტორი“, „სეკრეტარი“, „ღრაჟდანსკი“, „ლინია“, „უპრავლენიე“, „ლევაშევი“, „ოღლობჟიო“, „კულებაკინი“, „კალასოვსკი“, „სუხუმი“, „ანგლია“, „ჭრანცია“, „სომხითი“, „ოდესსა“, „პეტერბურდი“, „პარიჟი“, „პოლიაკი“, „ბელიი კლუჩი“, „დალისტანი“, „ჩაჩანი“ (ჩეჩნეთის მნიშვნელობით), „სომხი“, „ანგლიჩანი“, „ჭრანციცული“, ნათესაობით ბრუნვაში „ვეროპიის“ და არა „ვეროპის“ და სხვა მრავალი.

თანაბრად ხმარებული პარალელურიზმები ქართულ თარგმანებშიც შევინარჩუნეთ, მაგ., მაქვს // მაქუს; საყვარელი //

საყუარელი; ჩვენი // ჩუენი; თქვენი // თქუენი; საზოგადოება // საზოგადოობა და ა. შ.

ავსახეთ ავტორის ქართული წერილებისთვის დამახასიათებელი სხვა ენობრივი ნიშნებიც, მაგ., პირის ნიშნითა ხმარების ჩვევები (ერთპირიანებთან ორი პირის ნიშნის წარმოდგენა, ორპირიანებთან – სამი პირისა, ასევე მათი გამოყენება ნებისმიერი თანხმოვნის წინ და სხვ.).

ზოგჯერ ამა თუ იმ სიტყვის ავტორისეული დაწერილობა ტომიდან ტომამდე იცვლება, მაგ., წინა წლების წერილებში გვხვდებოდა „პეტროვსკოე“, რომელიც წინამდებარე ტომის წერილებში წარმოდგენილია „პეტროვსკას“ სახით. ასევე „ადუტანტი“ ავტორმა შეცვალა „ადიუტანტით“. შესაბამისად, ქართულ თარგმანებშიც აისახა „პეტროვსკა“, „ადიუტანტი“. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სიტყვათა დაწერილობები შეიძლება ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდეს სხვადასხვა ტომში.

კრებული მომზადდა იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში.

უნივერსიტეტის თანამშრომელთა გარდა, მის მომზადებაში ჩართულნი იყვნენ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი, პროექტის მეცნიერ-კონსულტანტი და ტომის ერთ-ერთი რედაქტორი მაია (მარიამ) ნინიძე, საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მეცნიერ-თანამშრომლები: ლია კიკნაძე, ეთერ ბერუაშვილი, გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორის მოადგილე თეა თვალავაძე, რომელიც, ამავე დროს, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის „ტიქსტოლოგიისა და გამოცემათმცოდნეობის“ სადოქტორო პროგრამის სტუდენტია.

VIII ტომში წარმოდგენილი ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, პასპორტები, შენიშვნები, შესავალი წერილი, „ტექსტისათვის“ და რუბრიკა „ადრესატის მისამართი“ დაურთო ქეთევან გიგაშვილმა; დათარიღება ეკუთვნის თეა თვალავაძეს, კომენტარები – მაია (მარია) ნინიძესა და თეა თვალავაძეს, ლექსიკონი – ქეთევან გიგაშვილსა და მზია გიგაშვილს, პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლები – გიორგი გოცირიძეს.

წერილთა შედარებებსა და ხელნაწერთა აღწერილობებზე იმუშავეს ქეთევან გიგაშვილმა და მზია გიგაშვილმა; რუსული წერილები დაამუშავეს ლია კიკნაძემ და ეთერ ბერუაშვილმა, ქართულად თარგმნა არსენ ბერთლანმა, ხოლო კორექტურაზე იმუშავა ნათელა ლუღუშაურმა.

ვრცელი შესავალი წერილი იხ. ჩვენი გამოცემის II ტომში: „XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა, ტომი II, გრიგოლ ორბელიანი (ნაწილი I), თბ., 2012, გვ. 3-12.

ბარბარე ბაბრატომენი-ორბელიანისაღრი №11 (624)

В Лондон 11 Генв: 1865. Тифлис.¹

Последнее письмо твоё ко мне, мой друг Варвара, было от 12го Декаб: с тех пор я не имею известія о тебе и Георгіе; два существа, которыя составляют всё моё счастье. Неужели у тебя опять возобновилась боль в [гла]зах? Но и этом случае, маленькій Секретарь твой, Георгій, могбы несколько слов написать ко мне, не нужно мне вашего описанія о современном состояніи Англии, нужны только два три слова собственно о вас самых.

10го Декаб: я писал к тебе о том, что ещё 27 Нояб: отправлены мною чрез Колосовскаго и Эрвьё 1090 руб: из следовавшей тебе и Георгію Пенсіи за Сентябрь, Октябрь и Ноябрь; но незнаю до сих пор получилили ты эти деньги? Безпокойство моё растёт более и более при мысли, что ты, может быть, в нужде! Ради Бога, старайся почаще писать ко мне, недожидаясь моего ответа. Ну, что за беда, если я нетотчасже отвечаю.

Зима проходит очень весело; неговоря о Италіанском театре и весьма пріятных вечерах у Вел: Князя, очень часто бывают благородные спектакли с благотворительной целью. На одном из них, в пьесе [«]Утро[»] у предводителя блистательно появилась Нина Опочинина и вместе с ней Мейндорф, Позень, Философов, Зиновьев, Бебутов; на концертах отличаются Корганов, Кармалина и вособенности молодая Огарева – новая фрейлина. Ея голос точно флейта.

Пріехала Графиня Аннета – а теперь Маркиза Албици с мужем. Увы, цвела роза... впрочем и пора, довольно! Но,

кажется, ей ещё хотелосьбы блистать попрежнему. При дворе приняли её очень ласково, очень внимательно. Приезжала сюда навремя из Дербенда Джомардизова, которая своим появлением возбудила между нашими домами целую войну. О зависть!

Живёт здесь проездом в Персію молодой Англичанин, родственник Вел: Княгини, Лорд Гамильтон. На днях мы охотились на Караязе за Джейранами, он был в восторге от этой охоты: 60 Джейранов поднесли Великому Князю. В особенности отличались мои собаки, Дамка, рейда и Эркек.

Витгенштейн, Либау, Мейндорф, Гр: Левашевы, Свечины, искренно кланяются тебе. –

Зимы ещё мы невидели; погода светлая, тёплая; кавалькада до сих пор продолжается. Можешь вообразить, как это поражает и вместе радует недавно приехавшаго сюда Генерал Адьютанта Огарева.

Недавно умер мой Адьютант Коте Тарханов, брат Елены Грузинской – прекрасный молодой человек. Он был назначен мировым посредником и принялся с большою живостью и благоразуміем за это дело. Душевно сожалею об нём, в фамилии Тархановых он только и высказывался, как достойный молодой человек. – Умерла тоже и бедная старуха Маркрита; точно, будто, уснула сном спокойствія. Умерла недавно и Деспина Гуріели, сестра хромого Дмитрія. Этими печальными известіями оканчиваю это письмо.

Господь Бог да сохранит тебя и Георгія.

ლონდონს 11 იანვ: 1865. თბილისით.¹

შენი ბოლო წიგნი ჩემდამი, ჩემო მეგობარო ვარვარა, იყო 12^ლ დეკემბ: მას აქეთ არა გამიგია რა ამბავი შენი და გიორგისა, ორი არსებისა, რომელნიცა შეადგენენ მთელს ჩემს ბედნიერებას. ნუთუ კვლავ განგიახლდა თვალების ტკივილი? მაგრამ ამ შემთხვევაშიც, შენს პატარა სეკრეტარს, გიორგის, შეეძლო მოენერა ჩემთვის რამოდენიმე სიტყუა, არ მინდა თქუენი მონაყოლი ანგლიის ამჟამინდელს მდგომარეობაზედ, მხოლოდ ორიოდ სიტყუა მჭირდება საკუთრივ თქუენზედა.

10^ლ დეკემბ: გწერდი, რომ კალასოვსკისა და ერვიეს ხელით ჯერ კიდევ 27 ნოემბ: გამოგზავნე 1090 რუბ: შენი და გიორგის კუთვნილი სექტემბრის, ოქტომბრისა და ნოემბრის პენსიიდან; მაგრამ აქამომდის არ ვიცი, მიიღე თუ არა ეს ფული? მეტსა და მეტსა ვჭმუნავ იმის გაფიქრებაზედ, რომ შესაძლოა ხელმოკლედ ხარ. ღვთის გულისათვის, ეცადე უფრო ხშირად მოიწერო ჩემი პასუხის მოსვლამდინ. რა მოხდა ახლა, თუ უმალვე არ გპასუხო.

ზამთარი გადის ძალზედ მხიარულად; რომ აღარაფერი ვთქვა იტალიურს თეატრსა და ერთობ სასიამოვნო საღამოებზედ დიდს კნიაზთან, ძალზედ ხშირად ეწყობა ხოლმე კეთილშობილი სპექტაკლები საქველმოქმედო მიზნითა. ერთ-ერთ მათგანში, პიესაში „დილა“ ხელმძღვანელთან ბრწყინვალედ აჩვენა თავი ნინა ოპოჩინინამ და მასთან ერთად მეინდორჰმა, პოზენმა, ჭილოსოჰოვმა, ზინოვიევმა, ბებუთოვმა; კონცერტებზედ გამოირჩევიან ყორლანოვი, კარმალინა და განსაკუთრებით ახალგაზრდა ოგარევა – ახალი ჭრეილინა. ხმა მისი სწორედ რომ ფლეიტაა.

ჩამობრძანდა ღრაჭინია ანნეტა – ან კი მარკიზა ალბიცი ქმრითურთ. ეჰ, როგორ ჰხარობდა ვარდი... თუმცაღა დრო აქვს, იკმაროს. მაგრამ, თითქოს უწინდებურად ჰსურდე-

სო ბრდღვრიალი. კარზედ დიდის ალერსით მიიღეს, დიდის ყურადღებითა. დერბენდიდამ დროებით ჩამოვიდა ჯომარდიზოვა, რომელმაც თავისი გამოჩენით ნამდვილი ომი ჩამოაგდო ჩუენს ოჯახებს შორის. ოჰ, შურო!

აქ გავლით ცხოვრობს სპარსეთს მიმავალი ახალგაზრდა ანგლიჩანი, დიდი კნიალინას ნათესავი, ლორდი ჰამილტონი. იმ დღეს ყარაიაზს ვინადირეთ ჯეირანებზედ, ის ალფრთოვანებული იყო ამ ნადირობით: 60 ჯეირანი მიაართვეს დიდს კნიაზსა. განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ჩემი ძაღლები: დამკა, რეიდა და ერკეკი.

გულნრფელს მოკითხვას გითვლიან ვიტგენშტეინი, ლიბაუ, მენდორფი, ღრ: ლევაშევი, სვეჩინი.

ზამთარი ჯერ არ გვინახავს; დარი კარგია, თბილი; კავალკადა აქამომდე გრძელდება. შეგიძლია წარმოიდგინო, რარიგ აოცებს და თან ახარებს ეს ახალს ჩამოსულს ღენერალ ადიუტანტს ოგარევს.

ახლახანს გარდაიცვალა ჩემი ადიუტანტი კოტე თარხანოვი, ძმა ელენე გრუზინსკაიასი – არაჩვეულებრივი ახალგაზრდა კაცი. დანიშნული იყო მომრიგებელ შუამავლად და დიდის მონდომებითა და კეთილგონიერებით ჰქონდა დაწყებული ეს საქმე. გულითა ვნუხვარ მის გამო, თარხანოვების გვარში მხოლოდ ისღა თუ ამბობდა სათქმელს, ვით ღირსეული ახალგაზრდა. გარდაიცვალა აგრეთვე სანყალი მოხუცი მარკრიტა; თითქოს მართლა მიიძინა მშვიდის ძილითა. ამ ცოტა ხნის წინ გარდაიცვალა დესპინა გურიელიც, და კოჭლი დიმიტრისა. ამ სევდიანი ამბებით ვასრულებ ამ წიგნსა.

ღმერთი გფარავდეთ შენა და გიორგისა.

1^ლ Марта 1865. Тифлис¹

Мой друг Варвара! Искренно благодарю тебе за два письма от 12 и 20 Генв., которые пришли ко мне как нельзя кстати. Я уже начинал тревожиться о твоём здоровье, долго не имея известий о тебе. Пиши, ради Бога, почаще ко мне со всеми малейшими подробностями о твоём житье-бытье, о каждой безделице, тебя касающейся. Весь мир для меня – ты и Георгий!

5^л Марта я вышлю сестре Гаяне 1000 руб: для передачи тебе. Посмотрим лучше ли будет этот способ пересылки денег. Я надеялся, что буду иметь возможность присылать и более, но Каплан – да простит ему Господь – разстроил мои финансовые дела и запутал все мои расчёты. Более 6/ты: руб: взыскивают с меня зато, что я был его поручителем в точном исполнении данных им денежных обязательств. Он отказался платить, и потому весь его долг обрушился на меня. Делайто добро людям! Урок хорош, но слишком дорог для меня.

Прошла зима, невидели мы ни морозов, ни снега. 28 Генв: Миндали и Персики разцвели; Мадам Минквиц в романтическом настроении собирала фиалки в муштайде; тёплые, светлые дни вызывали жителей к разнообразным увлечениям: вечера, балы, театры, спектакли, в особенности замечательны были скачки на лошадях, где моя лошадь пришла первая; скачки на верблюдах и даже на ослах, напоминали времена из Поэмы Караманиани. Англичане лорд Гамильтон и спутник его Итонь, побеждённые на скачках, отличились в беге: они первые пришли, пробежав круг в 1 версты. Теперь же наступила пасмурная, дождливая погода, справедливо здешними жителями названная великопостными днями.

Выехали отсюда: Графиня Левашева в Париж; она очень

желалабы видѣться стобой и везѣт тебе отчѣт по заведенію Св: Нины, Генерал Адъютант Огарѣв в Петербург; фрейлина Пиллар в Екатеринодарь к Сумарокову; Георгій Мухранскій в Кутаис, где под его председательством открывается комитет по крестьянским делам. Так, вопрос этот перешагнул и в Имеретію ипойдѣт шагать далее и далее, неостанавливаясь, как вечный жид.

Приѣхала вчера Нина – дочь Каплана – и останется здесь, пока сделается матерью; наконец и Дмитрій с Марією Ивановной возвратились из заграницы. Дочь Левана Чолокаева обручилась очень торжественно за Илью Тарханова. Бабале Сагинова немного болела; Их Высочества оказывают ей любезное вниманіе. Она вышивала бриліантами та[в]сакрави² для ея высочества и обделала её по Грузински на бале в последній день масленицы, и в самом деле ей очень шло Грузинское Платье. Можешь представить Бабале и ея полнейшее счастье, проникнувшее до дна ея души! Отныне двор для ея жизни также необходим, как воздух; она задохнѣтся безнего.

Ну, что мой дядя Георгій, учиться ли хорошо, растетли. Полагаю достаточным, если вырастет с меня. Как ты, Залуа, думаешь, Георгій с меня ростом будет очень красив? Полубил ли он Англию? А я, признаюсь, очень, очень радуюсь вашему пребыванію в Англии, собственно для Георгія: Система воспитанія детей, развитіе умственных и физических сил, точность, порядок в практической жизни, самое образованіе характера, мне кажется, нигде не существует втакой полноте, как в Англии, мне так кажется, быть может я ошибаюсь.

Не горюй о деньгах; дай только мне оправиться – начто нужно немного времени – от ударов нанесѣнных мне Капланом, а там, Бог даст, всё будет хорошо: продам себя, а до нужды недопушу. Катерине низко, низко кланяюсь и благодарю за память.

Их Высочества выедут вначале Мая в Петербург, оттуда Заграницу, где проведут лето, а возвратятся сюда в Октябре.

1^ბ მარტს 1865. თბილისით¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! გულწრფელად მადლობელი ვარ შენი 12 და 20 იანვ: ორი წიგნისათვის, რომლებიც სწორედ რომ დროულად მივიღე. უკვე ველავდი შენს ჯანმრთელობაზედ, დიდს ხანს რომ არ მქონდა ამბავი შენზედა. მოინერე, ღვთის გულისათვის, ხშირ-ხშირად ყოველის წვრილმანით შენს ყოფა-ცხოვრებაზედ, თუნდაც სრულიად უმნიშვნელოზედ, რაც კი შენ გეხება. თქუენ ხართ ჩემთვის ყველაფერი – შენა და გიორგი.

5^ბ მარტს დაიკო გაიანეს გამოვუგზავნი 1000 რუბ: შენთვის გადმოსაცემად. ვნახოთ, იქნებ ეს ხერხი უკეთესი გამოდგეს ფულის გადმოსაგზავნად: ვიმედოვნებდი, შევძლებდი მეტიც გამომეგზავნა, მაგრამ ყაფლანმა – ღმერთმან შეუნდოს – ჩაშალა ჩემი ფინანსური საქმეები და არია ყოველი ჩემი ანგარიში. ნ/ათ: რუბ:-ზედ მეტს მახდევინებენ იმის გამო, რომ მისი თავდები ვიყავ მის მიერ აღებული ფულადი ვალდებულებების ზედმინევნით შესრულებაზე. მანკი უარი განაცხადა გადახდაზე და ამიტომ მთელი მისი ვალი მე დამედო კისერზედ. გაუკეთე კაცს სიკეთე! კარგი გაკვეთილი კია, მაგრამ ზედმეტად ძვირად დამიჯდა.

გავიდა ზამთარი, არ გვინახავს არცა ყინვა, არცა თოვლი. 28 იანვ: აყვავდა ნუში და ატამი; მადამ მინკვიცი რომანტიულის განწყობითა ჰკრეფდა იებს მუშთიეიდში; თბილი, ნათელი დღეები უხმობდნენ ბინადართ სხუადასხუა გართობებისთვის: საღამოები, ბალები, თეატრები, სპეკტაკლები, განსაკუთრებით მშვენიერი იყო ჯირითი ცხენებით, სადაც ჩემი ცხენი პირველი მივიდა; ჯირითი აქლემებითა და ვირებითაც კი პოემა „ყარამანიანის“ დროს მახსენებდა. ჯირითში დამარცხებულმა ინგლისელებმა ლორდმა ჰამილტონმა და მისმა თანამგზავრმა

იტონმა სირბილში იჩინეს თავი: პირველნი მოვიდნენ 1 ვერსის წრის შემორბენით. ან კი ჩამოდგა ნისლიანი, წვიმიანი ამინდი, სამართლიანად ნოდებული დიდმარხვის დღეებად აქაურ ბინადართაგან.

აქედამ გაემგზავრნენ: ღრაჭინია ლევაშევა პარიჟს; მას ძალიანა ჰსურს შენი ნახვა და შენთვის მოაქვს წმ: ნინოს სასწავლებლის ანგარიში; ლენერალ-ადიუტანტი ოგარევი – პეტერბურღს; ჭრეილინა პილარი – ეკატერინოდარში სუმა-როკოვთან; გიორგი მუხრანსკი – ქუთაისს, სადაც მისი თავ-კაცობით არსდება გლეხობის საქმეთა კომიტეტი. ესრეთ, ამ ამბავმა იმერეთშიც შეაბიჯა და ან ნავა იქითა და იქით, შეუჩერებლივ, ვითარცა უკვდავი ჟიდი.

გუშინ ჩამობრძანდა ნინა – ყაფლანის ქალიშვილი და აქ დარჩება, ვიდრე დედა გახდებოდეს; ბოლოს დიმიტრიც დაბრუნდა მარია ივანოვნასთან ერთად ზაგრანიციდამ. ლევან ჩოლოყაევის ქალიშვილმა დიდის ზარ-ზეიმით დაინერა ჯუარი ილია თარხანოვზედ. ბაბაღე საგინოვა ცოტას ავადობდა; მათი უდიდებულესობანი გულითადს ყურადღებას იჩენენ მისდამი. მან ბრილიანტებით მოუქარგა თავსაკრავი მის უდიდებულესობას და ქართულად გამოაწყო იგი მეჯლისზედ ყველიერის ბოლო დღეს, მართლა ძალზედ უხდებოდა ქართული კაბა. შეგიძლია წარმოიდგინო ბაბაღე თავისი ზენაარი ნეტარებით, ჩაღვრილით მისი გულის სიღრმემდინ?! ამიერიდან მეფის კარი ეგრეთვეა აუცილებელი მისი სიცოცხლისათვის, როგორც ჰაერი; იგი დაიხრჩობა უამისოდა.

აბა, რასა იქმს ჩემი ბიძია გიორგი, ხომ კარგადა სწავლობს, ხომ იზრდება? საკმარისად ჩავთვლი, თუკი ჩემხელა გახდება. შენ, ძალუავ, როგორა ჰფიქრობ, ჩემის სიმაღლის გიორგი ფრიად ლამაზი იქნება? ანგლია თუ შეიყვარა? მე კი, გამოგიტყდები, ძალზედ, ძალზედ მიხარის თქუენი ყოფნა ანგლიას, კერძოდ გიორგისთვისა: ბავშვთა აღზრდის სისტემა, გონებრივი და ფიზიკური

განვითარება, სიზუსტე, წესრიგი პრაქტიკულს ცხოვრებაში, თვით ხასიათის ჩამოქნა, ვჭგონებ, არსადაა ესრედ სრულქმილი, როგორც ანგლიაში, აგრე მგონია, ეგებ მეშლება კიდეცა.

ფულზედ არ იდარდო; მაცალე ოლონდ, ღონეს მოვეგო ყაფლანის დარტყმებისაგან, რასაც არა სჭირდება ბევრი დრო, ხოლო მერმე, ღვთის წყალობით, ყველაფერი კარგად იქნება: თავს გავყიდი და არ მიგიშვებთ გაჭირვებამდინ. მდაბლად ვუხრი ქედს კატერინას და ვჰმადლობ, რომ ვახსოვარ.

მათი უდიდებულესობანი მაისის დასაწყისში გაემგზავრებიან პეტერბურლს, იქიდან ზაგრანიცას, სადაც გაატარებენ ზაფხულს, ხოლო აქ დაბრუნდებიან ოქტომბერში.

გაიანე ბაგრატიონისადმი №1 (626)

5th Марта 1865¹ Тифлис.

Милос: Госуд: Княжна Гаяне Ильинишна!

Недавно из Англии я получил письмо от сестры Варвары, которая просит меня, чтобы деньги, мною отсюда ей пересылаемые, были, на будущее время, отправляемы чрез вас, втом предположеніи, что этим путём скорее будут доходить к ней, чем до сих пор чрез торгующих здесь иностранцев.

Исполняя ея желаніе я прилагаю здесь 1 000 руб: с убедительнейшей просьбой переслать к ней без потери времени.² Я позволяю себе выразиться так, потому что снетерпеніем Варвара ждёт денег к 1^{my} Апреля новаго стиля. Зная доброту души вашей, я заранее успокаиваюсь мыслю, что эта просьба не затруднит вас, в особенности, когда она касается любимой вами сестры. Адресуйте прямо в Лондон до

востребованія³ на имя Варвары; Впрочем вам лучше знать каким путём передать ей деньги.

Теперь позвольте мне воспользоваться этим случаем, чтоб сказать вам несколько слов о Тифлисе: Прошла зима, а мы не видели ни морозов, ни даже снега. В Генв: разцвели в садах Миндальныя и Персиковыя деревья, а в полях появились фіалки; светлые, тёплые дни вызывают жителей к разнообразным увеселеніям: Итальянская Опера, вечера, балы, спектакли, кавалькады, сменяя друг друга, в особенности замечательны были скачки на лошадях, верблюдах и даже на ослах. Эти скачки напоминали время из поэмы Караманіани. Все эти зрелища были удостояемы присутствія Их Высоч.; и тем ещё более оживлённы.

Анна Ивановна Маркиза Альбици приехала сюда с мужем, кажется навремя, и была благосклонна принята Их Высочеством.

В Цинандале всё благополучно. Вы без сомненія знаете, что К: Давид избран Мировым Посредником; он с неутомимой деятельностью предался занятьям по этой очень хлопотливой должности. К^в Аннета всегда отмечена вниманіем В: Княгини, которая выразилась так: «Кажетія – прелестная страна, но там, всего прелестнее К: Аннета Чавчавадзе».

Недавно приехала сюда фрейлина Огарева; она нетак хороша, но поет так, что каждый звук ея голоса доходит до дна души.

Их Высочества намерены в Мае выехать в Петербург по Волге. Ябы советовал К: Грігорію Ильичу найдти случай представиться В^м К^ю и объяснить ему о своем деле, по которому он принужден был оставить службу. В: Князь принимает живейшее участіе в вашем деле, и он очень сожалел, когда услышал об отставке К: Грігорія.

Здоровли прежній начальник, а теперь великій

Прапорщик Николай? Что моя тётушка Олинья, виноват, Княгиня Ольга?

Считаю себя счастливым, что имею случай выразить Ея Светлости Царевне Анастасии чувство глубочайшаго моего уважения, равно и Княжне Александре.

Могули иметь надежду получить несколько слов от вас в ответ на это письмо? Вы не знаете, как я предан вашему Дому?

Посылаю при этом Герб К: Орбел., который, по словам Варвары, вы желаете иметь.

გაიანე გაგრატიონისადმი №1 (626)

5^ა მარტს 1865¹ თბილისით.

მონყალ: ხელმწ: კნიაჟნა გაიანე ილინიშნა!

ამას წინათ ანგლიიდამ წერილი მივიღე დისგან, ვარვარასაგან, რომელიც მთხოვს, რომ ჩემ მიერ აქედამ მისთვის გაგზავნილი ფული ამის მერე გაეგზავნოს თქუენის მეშვეობით, იმის ვარაუდით, რომ ასე უფრო სწრაფად მიიღებს, ვიდრე აქამომდინ აქ მოვაჭრე უცხოელთა ხელიდამ.

ვასრულებ მის თხოვნას და აქვე ვღებ 1000 რუბ: უბეჯითესის ვედრებით, დროის დაუკარგავად² გადაუგზავნოთ მას. თავს იმიტომ ვაძლევ ამის თქმის უფლებას, რომ ვარვარა მოუთმენლად ელის ფულს 1^ა აპრილს ახალის სტილითა. რაკილა ვუნყი თქუენი კეთილი გულის ამბავი, წინდანინ ვიმშვიდებ თავს იმის ფიქრით, რომ ეს თხოვნა არ დაგამძიმებთ, მით უფრო, რომ ის ეხება თქუენს საყუარელს დასა. გაუგზავნეთ პირდაპირ ლონდონს ვარვარას სახელზედ მოკითხვამდინ;³ თუმცაღა თქუენ უკეთ იცით, რა გზით გადასცეთ მას

ეს ფული.

ან ნება მიბოძეთ გამოვიყენო ეს შემთხვევა, რათა გითხრათ რამოდენიმე სიტყუა თბილისზედ: გავიდა ზამთარი, ჩუენ კი ყინვები კი არა, თოვლიც არ გვინახავს. იანვ:^ა ბაღჩებში ნუშისა და ატმის ხეები აყვავდნენ, ხოლო მინდვრებში იები გამოჩნდნენ; ნათელი, თბილი დღეები მობინადრებს უხმობენ ნაირგუარს გასართობებზედ. ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ იტალიური ოპერა, სალამოები, მეჯლისები, სპექტაკლები, კავალკადები და განსაკუთრებით შესანიშნავი იყო დოლი ცხენებითა, აქლემებითა და ვირებითაც კი. ეს დოლი მოგაგონებდა ხანას „ყარამანიანის“ პოემიდამ. პატივი დაედო ამ სანახაობებს მისი აღმატ: დასწრებით, რითაც კიდევ უფრო სისხლსავსენი გახდნენ ისინი.

ანა ივანოვნა მარკიზა ალბიცი ჩამობრძანდა აქ მეუღლესთან ერთად, ვჰგონებ, დროებით და მათი უდიდებულესობის მხრიდამ კეთილგანწყობით იქნა მიღებული.

წინანდალში ყველაფერი რიგზეა. თქუენ, ეჭვი არ მეპარება, უწყით, რომ კნ: დავითი არჩეულია შუამავალ მომრიგებლად; ის დაულალავის შემართებით შეუდგა ამ ძალზედ სახათაბალო საქმეს. კნ^ა ანნეტა მუდამ სარგებლობს დ[იდი]: კნიალინას ყურადღებით, რომელმაც აგრე ბრძანა: „კახეთი შესანიშნავი მხარეა, მაგრამ იქ ყველაზე მშვენიერია კნ: ანნეტა ჭავჭავაძეო“.

ამასწინათ აქ ჩამობრძანდა ჭრეილინა ოგარევა; ის არცთუ ლამაზია, მაგრამ ისე მღერის, რომ მისი ხმის ყოველი ბგერა გულსა სწვდება.

მათი უდიდებულესობანი მაისში პეტერბურღს აპირებენ გამგზავრებას ვოლლით. მე ვურჩევდი კნ: გრიგოლ ილიჩს, შესაძლებლობა გამოენახა წარსდგომოდა დ[იდი] კ[ნი-აზ]^ა და განემარტა მისთვის თავისი საქმის შესახებ, რომლის გამოც იძულებული იყო, წამოსულიყო სამსახურიდამ. დ[იდი]: კნიაზი იღებს უცხოველესს მონაწილეობას თქუენს საქმეში და ის ძალზედ შეწუხდა, ოდეს შეიტყო კნ: გრიგოლის გადად-

გომის შესახებ.

ჯანზე თუ არის ყოფილი ნაჩაღნიკი, ან კი დიდი პრაპორშიკი ნიკოლაი? რასა იქმს ჩემი ძალუა ოლინკა, უკაცრავად, კნიაღინა ოლლა? თავს ბედნიერადა ვრაცხ, რომ შესაძლებლობა მაქვს ჩემი უღრმესი პატივისცემის გრძნობა გამოვუხატო მის ბრწყინვალეება ცარეენა ანასტასიას, ისევე როგორც კნიაჟნა ალექსანდრას. შემიძლია კი იმედი ვიქონიო რამოდენიმე სიტყუა მელიროსოს პასუხად ამ წიგნზედა? უწყით, რაოდენ ერთგული ვარ თქუენი ოჯახობისა!

ამასთანავე გიგზავნით კნ: ორბელ: ლერბს, რომელიც, ვარვარას თქმით, თქუენ გნებავთ იქონიოთ.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისაღვი №13 (627)

15 Марта 1865 Тифлис.

Варваре Ильинишне Орбел: в Лондон¹

5^м Марта я послал к твоей сестре Гаяне 1 000 руб: с просьбой переслать их к тебе, Дай Бог, чтоб этот путь оказался более удачным, чем все другие досих пор. В этой сумме твоих денег за Декабрь прошлаго года Генв: и Февр: настоящего 649, за то же время Георгія 243 руб:, остальные добавлены мною оттуда-отсюда для полноты суммы и ровнаго счета: Надеюсь, что в конце Мая, я буду в состоянii выслать несравненно более этой сумы, лишьбы вы здоровы были.

Великой Княгине я передал письмо от тебя; она очень была обрадована им, спросила твой адрес и вероятно ты вскоре получишь ответ Ея. Вообще Их Высочества всегда сособенным участіем вспоминает о тебе.

Бедный Андрей Херхеулидзе умер.

Бабо Тарханова родила сына и в тот же день приехал ее муж из Ставрополя.

По твоему желанию я послал Гаяне Герб К^а Орбел.; удивляюсь только, нечто ей наш Герб?

Наднях мы давали в саду Монплезир прощальный обед молодому Сенатору Харитонову, который выезжает отсюда в Петербург навсегда. Чилиев возвращается из Мингрелии, а на его место назначен Властов – Виц Губернатор Тифлиса.

Целую Георгия в голову; хотел бы поцеловать и Екатерину, но глаза ее старые, щеки измятые, лоб с морщинками; нет, лучше поклонюсь ей в пояс.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №13 (627)

15 მარტი 1865 თბილისით.

ვარვარა ილინიშნა ორბელ:^ს ლონდონს¹

5^ს მარტს შენს დას გაიანეს გავუგზავნე 1000 რუბ: თხოვნით, გადმოგიგზავნოს, ღმერთმა ჰქნას, ეს გზა აღმოჩნდეს უფრო უკეთესი, ვინემ ყველა დანარჩენი აქამომდინა. მაგ თანხაშია შენი ფული გასული წლის დეკემბრისა და წლევანდელი იანვ: და თებერ: 649, იმავე თვეების გიორგის 243 რუბ:; დანარჩენი ჩემი დამატებულია ზოგი აქედამ და ზოგიც იქიდან თანხის შესავსებად მრგვალი ანგარიშისათვის: ვიმედოვნებ, მაისის ბოლოს შემეძლება გამოგიგზავნო მაგ თანხაზე გაცილებით მეტი, ოღონდ იყავით ჯანმრთელნი. დიდს კნინას გადავეცი შენი წიგნი: ის ძალზედ გახარებული იყო ამით, იკითხა შენი მისამართი და, ალბათ, მალე მიიღებ მის პასუხსა. საერთოდ, მათი უდიდებულესობანი ყოველთვის განსაკუთრებულის გულისხმიერებით გკითხულობენ.

საბრალლო ანდრო ხერხეულიძე გარდაიცვალა. ბაბო თარხანოვას ვაჟი ეყოლა და იმავე დღეს სტავროპოლიდამ ჩამოვიდა მისი ქმარი.

შენის სურვილისამებრ, გაიანეს გავუგზავნე კნ: ორბელ^{მა} ღერბი; მიკვირს ოლონდ, რად უნდა მაგას ჩვენი ღერბი?

ამ დღეებში მონპლეზირის ბაღში გამოსათხოვარი სადილი გავუმართეთ ახალგაზრდა სენატორს, ხარიტონოვს, რომელიც აქედამ სამუდამოდ მიემგზავრება პეტერბურლს. ჭილაევი ბრუნდება მენგრელიიდამ, ხოლო მის ადგილზე დანიშნულია ვლასტოვი – თბილისის ვიცე ლუბერნატორი.

თავზე ვკოცნი გიორგის; ეკატერინესაც ვაკოცებდი, მაგრამ თვალნი აქვს ბებრულნი, ლოყები დამჭკნარნი, შუბლი ნაოჭიანი, არა, სჯობს ქედი მოვუხარო.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №14 (628)

В Лондон. 23 Апр: 1865. Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Сегодня посылаю к сестре Гаяне в Москву 1600 руб: с просьбой переслать их к тебе. В этом числе 600 руб: из Пенсии твоей и Георгія за Март и Апрель, а остальные 1000 руб:² взяты в долг и будут уплочены из тех денег, которые назначены Грузинским помещикам за освобождение крестьян.

Ещё 5^{то} Марта я отправил к тебе 1000 руб: чрез сестру Гаяне, но, когда ты их получила и сколько удержали за пересылку, ты напишешь, а мне это очень необходимо знать для моих соображений о том, каким путём былобы выгоднее пересылать к тебе деньги?

Известія о Георгіе радуют мою душу; поцелуй его за меня и скажи ему, что К: Орбеліани должен быть непременно учён, умён, добр и твёрд характером.³ Без этих качеств худо быть К^{ма} Орбеліани. Напиши мне, чему он в настоящее время учиться и как он ладит с английнннм⁴ языком.

20^{აპრილი} აპრილი: Их Высоч: с детьми выезжают чрез Потю в Дармштат, чтоб представиться Государю Импер:^у и выразить чувство соболезнования о кончине Государя наследника, так рано оставившаго жизнь, которая пышно разцвела пред Ним. Это печальное известие произвело здесь всеобщую глубокую скорбь. Юноша 22^{лет} лет зачем должен умереть? – Возвращение Их Высочеств в Тифлис будет в Сентябре.

Барон Алекс: Николай едет на лето в Петербург и За границу, дочь его останется в Цинандале; Орловский и Изюмский также выезжают За границу; Опочинины по прежнему поселяются на лето в Боржоме; а ваш давнишний знакомый, старик Тершмаванов отправился гораздо далее: За границу этого суетнаго³ мира, откуда ещё никто не возвращался. Ему оказалось 95 лет!

На меня опять взвалили Наместничество и буду жить летом опять в Коджоре. Я отказывался от этого; но мои справедливыя возражения небыли приняты.

Целую ещё раз Георгія и седую Голову Екатерины. – Да сохранит вас Господь Бог.

პარპარე ბაბრატონი-ორბელიანი №14 (628)

ლონდონს. 23 აპრილი: 1865. თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! დღეს დასთან, გაიანესთან, მოსკოვში ვგზავნი 1600 რუბ: თხოვნით, გადმოგიგზავნოს. აქედამ 600 რუბ: შენი და გიორგის მარტისა და აპრილის პენსიები, ხოლო დანარჩენი 1000 რუბ:² აღებულია სესხად და დაიფარება იმ ფულიდამ, რომელიც ქართველ მემამულეებს დაუნებნეს გლეხების განთავისუფლებისათვის.

ჯერ კიდევ 5^ლ მარტს გამოგიგზავნე 1000 რუბ: დის, გაიანეს, ხელითა, მაგრამ როდის მიიღე და რამდენია დაკავებული გადმოგზავნისათვის, აღარ იხერები, მე კი მაგის ცოდნა აუცილებლად მჭირდება იმის მოსაფიქრებლად, რა გზით იქნება უფ-

რო მომგებიანი ფულის გამოგზავნა შენთან?

ამბები გიორგის შესახებ ახარებენ ჩემს გულსა; აკოცე ჩემს მაგივრად და უთხარ, რომ კნ: ორბელიანი უსათუოდ უნდა იყოს ნასწავლი, გონიერი, კეთილი და მტკიცე ხასიათისა.³ ამ თვისებათა გარეშე ძნელია იყო კნ^o ორბელიანი. მომწერე, რას სწავლობს ამჟამად და როგორ სძლევს ანგლიურს¹⁴ ენასა.

20^h აპრ: მათი უდიდებ: ბავშვებთან ერთად ფოთის გავლით მიემგზავრებიან დარმშტატს, რათა წარუდგნენ ხელმწიფე იმპერ^h და მიუსამძიმრონ ხელმწიფე მემკვიდრის გამო, აგრე უდროოდ რომ დატოვა სიცოცხლე, რომელიც იფურჩქნებოდა მის წინაშე. ამ სევდიანმა ამბავმა აქ წარმოშვა ღრმა საყოველთაო მწუხარება. რად უნდა მოკუდეს 22 წლის ჭაბუკი? – მათი უდიდებულესობანი თბილისს დაბრუნდებიან სექტემბერში.

ბარონი ალექ: ნიკოლაი საზაფხულოდ მიემგზავრება პეტერბურლს და ზაგრანიცას, მისი ქალიშვილი დარჩება წინანდალში, ორლოვსკი და იზიუმსკი ასევე მიემგზავრებიან ზაგრანიცასა; ოპოჩინინები უწინდებურად ბორჯომში სახლდებიან საზაფხულოდ; ხოლო თქუენი ძველი ნაცნობი, მოხუცი ტერშმავანოვი გაემგზავრა უფრო შორს: ამ ამარ წუთისოფლის სამზღუარს იქით, საიდამაც ჯერ არავინ დაბრუნებულა. ის 95 წლისა ყოფილა!

მე კვლავ ამკიდეს ნამესტნიკობა და ზაფხულში ისევ კოჯორში ვიქნები ხოლმე. მე ვუარობდი ამაზედ, მაგრამ ჩემი სამართლიანი უარი არ მიიღეს.

კიდევ ერთხელ ვკოცნი გიორგისა და ეკატერინეს ჭალარა თავს. გფარავდეთ ღმერთი.

23 აპრ: 1865 в Москву.¹

Княжне Гаяне Грузинской²

Позвольте выразить вам чувство искренней моей благодарности за письмо, которым вы почтили меня и притом были так добры, что дозволили мне, в случае необходимости, обращаться к вам просьбой: – Неизбежный этот случай настал теперь же и вот в чём состоит моя убедительная просьба: Посылаю к вам 1 600 руб., чтобы вы передали их в Лондон сестре Варваре, которая, в начале Июн[я на]меревается³ выехать на морское купаніе, а деньги, как мне всегда казалось, нужны везде, даже навремя морского купанія. Скажите, Княжна, откровенно, ведь вы не сердитесь на меня зато, что я сделался таким докучливым просителем? Нет, уже лучше ничего неговорите!

20го Апр: Их Высоч: выехали отсюда чрез Черное Море в Дармштат, чтобы представиться Госуд: Импер: и выразить чувство соболезнованія по случаю кончины Госуд: Наследника, так безвременно сраженного рукой неумолимой Судьбы! Печальное это известіе произвело здесь повсюду глубокую скорбь. Зачем должен умереть юноша 22^х лет, в особенности тот, для котораго приготовлялась в наследіе половина Вселенной? И этот многозначительный урок научит ли человека смиренію в его горделивых суетных стремленіях?

Их Высоч: прибудут из Дармштата в Петербург к 15^ю Маія, где останутся некоторое время и потом поедут в Баден и уже в Сентябре возвратятся в Тифлис.

Ея Светлости Царевне приношу мое глубоко-искреннее уваженіе, а Княжне Александре и моей Тетушке Олинке прошу убедиться в истинной моей преданности.

23 აპრ: 1865 მოსკოვს.¹

კნიაჟნა გაიანე გრუზინსკაიას²

ნება მიბოძეთ გამოგისატოთ ჩემი გულწრფელი მაღლიერე-ბის გრძნობა წიგნისათვის, რომლითაც პატივი დამდეთ და ამასთანავე ბრძანდებოდით იმდენად კეთილი, რომ ნება დამ-რთეთ, აუცილებლობის შემთხვევაში, მოგმართოთ თხოვნით: – საჩქაროდ დადგა ეს გარდუვალი შემთხვევა და აი რაში მდგო-მარეობს ჩემი ბეჯითი თხოვნა: გიგზავნით 1600 რუბ.; რათა გა-დასცეთ ლონდონში თქვენს დას, ვარვარას, რომელიც ივნისის დასაწყისში აპირებს ზღვაზე წასვლას, ხოლო ფული, როგორც ყოველთვის მეჩვენებოდა, საჭიროა ყველგან, ზღვაზე ბანაობი-სასაც კი. გულწრფელად მითხარით, კნიაჟნა, ხომ არა ბრაზობთ ჩემზედ იმის გამო, რომ შევიქენ ესრეთი მომაბეზრებელი მთხოვნელი? არა, აჯობებს არაფერი თქვათ!

20^ა აპრ: მათი უდიდებულ: აქედამ შავის ზღვის გავლით გაემგზავრნენ დარმშტატს, რათა წარუდგნენ ხელმწ: იმპერ: და მიუხამძიმრონ ხელმწ: მემკვიდრის სიკუდილისა გამო, აგ-რე უდროოდ რომ მოსცელა გარდუვალმა ბედისწერამა! ამ სევდიანმა ამბავმა აქ ყველგან გამოიწვია ღრმა მწუხარება. რად უნდა მოკუდეს 22^ა წლის ჭაბუკი, განსაკუთრებით ის, ვისთვისაც სამემკვიდრეოდ მზადდებოდა სამყაროს ნახევარი? და ეს მრავლისმეტყუელი გაკვეთილი ასწავლის კი კაცს მოთ-მინებას მის მედიდურ, ამო მისწრაფებებში?

მათი უდიდ: 15^ა მაისისთვის დარმშტატიდამ ჩაბრძანდებიან პეტერბურღს, სადაცა დარჩებიან რამოდენიმე ხანსა და მერე გა-ემგზავრებიან ბადენს და უკვე სექტემბერში დაბრუნდებიან თბი-ლისში.

მის ბრწყინვალეობა ცარევენას ვუთვლი ჩემს ღრმა, გულ-წრფელ პატივისცემას, ხოლო კნიაჟნა ალექსანდრას და ჩემს ძა-ლუა ოლინკას ვთხოვ, დარწმუნდნენ ჩემს ჭეშმარიტს ერთგუ-ლებაში.

მიხილ რომანოვისადმი №1 (630)

Телеграмма.¹ 14 мая 1865
Тифлис²

В Царское Село, Его Имп: Высоч: Намест: Кавказскому.

В крае, спомощью Божьей, всё благополучно. Войска раставлены для работы по линии железной дороги; Проект по крестьянским делам Кутайской Губернии окончательно рассмотрен Комитетом. Работы начались по дворцу.

Ея Высочеству приношу чувство глубочейшей признательности за милостивое внимание. Молим Бога о скором возвращении Вашем, а до того мы постараемся, чтобы дела шли по Вашему желанию.

მიხილ რომანოვისადმი №1 (630)

ტელეგრამა.¹ 14 მაისი 1865 თბილისით²

ცარსკოე სელოს. მის საიმპ: უდიდებ: კავკასიის ნამესტ:^h

მხარეში, ღვთის წყალობით, ყველაფერი კარგად არის. ჯარები განლაგებულია სამუშაოდ რკინიგზის ხაზის გასწვრივ. კომიტეტმა საბოლოოდ განიხილა ქუთაისის ლუბერნიის გლეხობის საკითხის პროექტი. დაიწყო სასახლის სამუშაოები.

მის უდიდებულესობას ვუთვლი უღრმესს მადლიერებას მონყალე ყურადღებისათვის. ღმერთს ვევედრებით თქვენს დროულს დაბრუნებას, მანამდე კი ვეცდებით, რათა საქმენი წარიმართენ თქუენის სურვილისამებრ.

მისი ილ რუმანოვისადმი №2 (631)

Его Высо:^{ху} Намест: Кавказскому.

Барон Николаи выехал девятнадцатого чрез Ставрополь. Прибудет в Петербурге к первому Юня. Сегодня Панахида в Соборе.

28^ლ Мая¹

მისი ილ რუმანოვისადმი №2 (631)

მის უდიდებ: კავკასიის ნამესტ:^ბ

ბარონი ნიკოლაი გამოემგზავრა ცხრამეტში სტავროპოლის გავლით. ჩამოვა პეტერბურლს პირველი ივნისისათვის. დღეს პანაშვიდია ტაძარში.

28 მაისს¹

მისი ილ რუმანოვისადმი №3 (632)

3^ლ Юня 1865 Тифлис.¹

Ваше Импер: Высочество!

Барон Николаи, без сомнения, уже доложил В^{ху} Высо^{ху} о положеніи здешняго Края; теперь, ссоизволенія Вашего Вы^{ба}, я сделал легкий очерк всему что здесь делается, хотя в сущности ничего неизменился и дела по управленію идут по тому начертанію, какіе благоугодно было Вам указать мне для

руководства.

В Губерніях существует глубокое спокойствіе, даже крестьянскій вопрос в Имеретіи перестал волновать сердца и возбуждать страсти; зато общее вниманіе устремлено на работы по железной дороге, от которой зависит процветаніе всего Края. Назначенные чиновники уже разехались по Уездам, Тифлис: Губерніи для открытія Сельскаго Управленія, столь важнаго по своим благотворным послѣдствіям. Крестьянскій вопрос, железная дорога, Сельское Управленіе, вот дела, за которыя милліоны людей будут благословивать Вашего Высочества.

Переселеніе Чеченцев уже началось; полагаю, что оно окончится без шума, без тревог, без волненія; дорогою они следуют встрогом порядке.

Земельныя работы по Караязской Канаве идут довольно успешно. Винч отправился в Дилижан для окончательнаго определенія линіи дороги к Эривани. Начались постройки Арсенала; но исправленіе, или точнее выражаться, совершенное обновленіе гостиницы в Боржоме, обходиться по смете в 34/ты: руб.: Признаюсь, цифре эта пугает меня.

Во всех частях Края превосходный урожай, но, к несчастію, в Тифлисс:, Сигнагском, Казахском участках и частью в Бакинской Губерніи появилась Саранча в ужасающих массах. Некоторые деревни в окрестностях Тифлиса уже пострадали от нея. Ожидаем из Уездов более подробных известій, и, быть может, принуждены будем сделать в Тифлисе запас хлеба в четвер:, чтоб этим поддержать нормальную цену, как на Тифлисском рынке, равно и на самых торгах по продовольствію Арміи. Во всяком случае этот запасный хлеб никогда не потеряет своей цены.

Архимандрит Андріас возвратился по приказанію Патріарха, недождавшись окончанія следствія над Айвазовским. Он горько жалуется на коммисію, в которой, будтобы, явно

обнаруживается желаніе оправдать Анвизовскаго вочтобы нистало. Трудно сказать, на сколько слова его имеют вероятія. — Вчера я имел продолжительный с ним разговор о том, как необходимо Патріарху, и для своего успокоенія, и для [...] ² Армянской церкви, предаться Вашему Высочеству с полным доверіем, и что этим даже моглобыть устранено то недорозуменіе, и та щекотливая перемена, которая возникла вследствие именно недостатка этого доверія и тою неосторожностью, скоторою Патріарх дозволил себе, в деле Айвазовском, выдти из границ тех [прав, которые] предоставлены ему высочейшимся положеніем, тогда как, на самом деле наше Правительство желяет оказать ему то уваженіе, которое приличествует его высокому Сану. Архимандрит, повидимому, был тронут, обещал мне передать Патріарху эти слова и убедить его в необходимости отправить возможной скорости Депутата по делу Айвазовскаго. При прощаніи он мне сказал «в теченіе полтора года только сегодня возридовалось моё сердце!» Думаю, что дело это уладиться.

Недавно я посетил Тифлисскую женскую Гимназію во время классов и нашел в ней большой порядок; во всём заметна попечительная заботливость.

Осмелось выразить Ея Высочеству чувство благоговейнаго моего уваженія.

С Чувством глубокаго благоговейнаго уваженія имею сейчас бытъ

Вашего Импер: Высочества
всепреданнейшій Слуга³

Простите Ваше Высочество, едва незабыл доложить, что моему Адъютанту Копьеву предоставил случай ехать курьером, чтоб видеть свою мать, после пятилетней разлуки.

3^ა ივნისს 1865 თბილისით.¹

თქვენო საიმპერატორო უდიდებულესობავ!

ბარონმა ნიკოლაიმ, ეჭვი არ არის, უკვე მოახსენა თქ^ა უდიდ^ა ამ მხარის მდგომარეობის შესახებ; ან, თქვენის უდ^ა ნებართვით, მე გავაკეთე მსუბუქი მონახაზი ყველაფრისა, რაც აქა ხდება, თუმცა არსებითად არაფერი შეცვლილა და მმართველობის საქმენი მიდის იმ მონახაზით, რომლითაც თქვენ გენებათ მეხელმძღვანელა.

ლუბერნიებში ღრმა სიმშვიდეა, გლეხობის საკითხიც კი იმერეთში აღარ აღელვებს გულებსა და აღარ აღვივებს ვნებებსა; სამაგიეროდ საერთო ყურადღება მიპყრობილია სარკინიგზო სამუშაოებზედ, რაზედაც არის დამოკიდებული აყვავება მთელის მხარისა. დანიშნული ჩინოვნიკები უკვე გაემგზავრნენ თბილ: ლუბერნიის უეზდებში სასოფლო უპრაველენიების გასახსნელად, ესრეთ მნიშვნელოვანისა თავისი სასიკეთო შედეგებითა. გლეხობის საკითხი, რკინიგზა, სასოფლო უპრაველენიე, აი, საქმენი, რომელთა გამოც მილიონი ადამიანი დალოცავს თქვენს აღმატებულებას.

ჩაჩნების გადასახლება უკვე დაიწყო; ვვარაუდობ, რომ ის დასრულდება ხმაურის, შფოთის, მღელვარების გარეშე; გზას ადგანან მკაცრის ნესრიგითა.

ყარაიაზის მიწის სამუშაოები მიმდინარეობს საკმაოდ წარმატებით. ვინჩი დილიჟანში გაემართა ერევნისკენ მიმავალი ხაზის საბოლოოდ დასადგენად. დაიწყო არსენალის მშენებლობა; მაგრამ შეკეთება, ან უფრო ზუსტად რომ ითქვას, სრული განახლება ბორჯომის სასტუმროსი, ნუსხის მიხედვით ჯდება 34/ათას: რუბ.: გამოგიტყდებით, ეს ციფრი მაშინებს.

მხარის ყოველ ნაწილში შესანიშნავი მოსავალია, მაგრამ,

საუბედუროდ, თბილს, სიღნაღის, ყაზახის მონაკვეთებში და ნაწილობრივ ბაქოს ლუბერნიაში გაჩნდა კალია – საშინელის ოდენობითა. ზოგიერთი სოფელი თბილისის მიდამოებში უკვე დაზარალდა. ველით უფრო დაწვრილებით ცნობებს უზედებიდამ და, შესაძლოა, იძულებულნი გავხდეთ თბილისში მოვიმარაგოთ პური მეტობით, რათა ამით შევინარჩუნოთ ზომიერი ფასი როგორც თბილისის ბაზარზე, აგრეთვე თვით არმიის სასურსათო ტორლებზედ. ყოველს შემთხვევაში ეს პურის მარაგი არც როდის დაჰკარგავს თავის ფასსა.

არხიმანდრიტი ანდრეასი დაბრუნდა პატრიარხის ბრძანებით, არ დალოდებია საბოლოო გამოძიებას აივაზოვსკიზედ. ის გამწარებული უჩივის კამისიას, რომელშიც თითქოს აშკარადა სჩანს სურვილი, ნებისმიერ ფასად გამართლდეს აივაზოვსკი. ძნელია ითქვას, რამდენად დამაჯერებელია მისი სიტყუები. გუშინ ხანგრძლივი საუბარი მქონდა მასთან იმაზედ, თუ რაოდენ სჭირდება პატრიარხს თავის დასამშვიდებლადაც და სომხური ეკლესიის [...]თვისაც,² [რათა] ბოლომდე მიენდოს თქუენს აღმატებულებას, და მით ეგება თავიდან აგვრიდებოდა ის გაუგებრობა და საჩოთირო ცვლილება, რომელიც გაჩნდა სწორედ ამ ნდობის უკმარისობის გამო და იმ გაუფრთხილებლობით, რომლითაც პატრიარხმა თავს ნება მისცა, აივაზოვსკის საქმეში გასცდენოდა იმ [საზღვრებს, რომლებიც] მინიჭებული აქვს მალაღის მდგომარეობით, მაშინ როცა სინამდვილეში ჩუენს მთავრობას ჰსურს მიაგოს მას ის პატივისცემა, რომელიც ეკადრება მის მალაღს ნოდებასა. არხიმანდრიტს, სჩანს, ეამა, დამპირდა გადაეცა პარტიარხისათვის ეს სიტყუები და დაერწმუნებინა იგი აუცილებლობაში შეძლებისდაგვარად მალე გაეგზავნა დეპუტატი აივაზოვსკის საქმეზედ. დამშვიდობებისას მან მითხრა „წელიწადნახევრის განმავლობაში მხოლოდ დღესღა გაიხარა ჩემმა გულმაო!“ ვფიქრობ ეს საქმე მოგვარდება.

ამასწინათ გაკვეთილების დროს ვენვიე თბილისის ქალთა ღიმნაზიას და ვიხილე ფრიადი წესრიგი, ყველაფერში

სჩანს მეურვის მზრუნველობა.

გავაპყრობე მისი უდიდებულესობისადმი გამოვხატო ჩემი მონიერი პატივისცემა.

ღრმად მონიერი პატივისცემის გრძნობით პატივი მაქუს ვიყო

თქუენი საიმპერ: უდიდებულესობის
ყოვლად უერთგულესი მსახური

მაპატიეთ თქუენო უდიდებულესობავ, ლამის დამავინყდა მომეხსენებინა, რომ ჩემს ადოუტანტს კოპიევს საშუალება მივეცი კურიერად წავიდეს, რათა თავისი დედა მოინახულოს ზუთნლიანი განშორების შემდეგ.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №105 (633)

ჩემო ბატონო,

საყუარელო დიმიტრი!

ჩემი ძველად ნამსახური, თავდადებით ერთგული მაჰმადა ახალის პრაპორშიკის ჩინით მოდის თავის სამშობლოს ქვეყანაში, სოფელს ყელეს;¹ თუმცა მეძნელება ამისი მოშორება, ოცი წელიწადი ჩემთან ნამყოფისა, მაგრამ როგორ დაუხშო კარი თავის ქვეყნისა. – მოდის მოიმედე შენის მფარველობისა,² რომ როგორც იქნება დააბინაებ ამ საბრალოსა, რომ ჰქონდეს ერთი ლუკმა პური. – სხუათა ამის ამხანაგებმა, თქვენის მონყალებით, იშოვეს საზრდო, მხოლოდ ეს დაჰშთა თავ-შეუფარებელი; იქნება მეცკი ვიყო ამაში დამნაშავე და ამ წერილით მოგმართავ, რომ შენ გამისწორო ჩემი დანაშაულობა ამის წინაშე და კნიაზ ლევანს შემახვეწო ამისი საბრალო თავი, უნუგეშოდ დაჰშთომილი.

აქაური ამბავი ეს გახლავსთ: თბილისიდან ფოთამდის

დავაყენეთ ჯარები ადგილ-ადგილ რკინის გზის გასაკეთებლად – პოლოტნო გზისა – ავჭალას, ახალქალაქს, და ორპირს და ფოთს შუა; დიდად თავ-გამოდებული ვართ ამ საქმეზე, თუ ლთ¹ ი³ შეგვენია, ამის გარდა კიდევ ერთს დიდს საქმეს შეუდევით, ყარაიაზის არხის გაკეთებასა, აქაც ვნახოთ როგორ დაბოლოვდება, მაგრამ ორნივე ესე საქმენი საქართველოს ფეხზე დამაყენებელნი არიან.

პეტერბურლიდამ არა არისრა ახალი მის მეტი რაცა ჰსწერია გაზეთებში.

ვინჩი გავგზავნეთ ერევნისკენ გზის გასაკეთებლად, ესე იგი ახალის შოსსესი,⁴ ასე რომ გოქჩის გზა ახლანდელი დარჩება აქეთ და ახალი გადავა ამარანზე და ამტარაკზე. – ეს ის გზა არის, რომელზედაც ჩვენი ჯარი სპარსეთის ბრძოლაში გადვიდა ერმიადინში. – ეს ჩვენი შოსსე ჩავა ჯულფამდის და თავრიზიდან ყიზილბაშები ეგრეთვე მანდვე შეაერთებენ თავიანთ შოსსესა, და ამით დიდისხნის ჩვენი სურვილი ტრანზიტისა აღგვისრულდება.

ნუხელის მოვიდა მეტად დიდი წვიმა, წყალი შევარდა წმინდა ნინოს ზავედენიეში და კინალამ არ დაიხრჩვენენ პატარა ქალები, ძლივს მოვარჩინეთ.

ჯერ არა ცხელა, მაგრამ სადაც არის ჰაა დაგვაჭერს მზე და ავალ მალლა კოჯორს საგრილობელში.

ამასწინად მოვსწერე კნიაზს ლევანს, რომ შამხალსა თურმე აქამოდის არ დაუბრუნებია ჯილა მიზოვეისათვის და არცა ფული გამოუგზავნია. – ამ მამაცხონებულმა მიზოვემაც მხოლოდ ეხლა გამომიცხადა თავის გულის დარდი. აბა, რა მომაგონდებოდა, რომ ეს საქმე აქამდის ასე დარჩებოდა. – თუ ლთ¹ ი⁵ გრწამს, როგორმე შეაგონეთ მაგ შამშუდინსა, რომ გაუსწორდეს მიზოვესა ანუ ფულის გამოგზავნითა, და ანუ ჯილის დაგირავებითა, ვიდრე ფულს იშოვიდეს. –

ჩემი საყუარელი ნიკო ჩამიპროშტე; ვიცი ჩემზე იბერება, რომ აქამდის ვერ მოვსწერე; რა არის ამაზე როგორ მემდურვის?

ელენე და ილიკო სიყუარულით მომიკითხე.
რასა იქს ჩემი კაკალა, ხომ არ დამიბერდა?
ღო^ნ იყოს შენი მფარველი

შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი

9^ა ივნისს 1865.
თბილისით.⁷

პატარა მირსკი ნიკოლაი გუშინ გამოგვესალმა, ვერის
ბაღში ერთი კარგად ჩავსხედით და ისე გავისტუმრეთ.

მიხაილ ლორის-მელიქოვიძისადმი №1 (634)

9^ა Июня 1865. Тифлис.

Михайл Таріеловичу Лорис-Меликову.

От известнаго Таштемира будет иметь честь представиться вам с этим письмом. Он очень молод, хорошій наездник, хорошій стрелок, словом, все те достоинства, которыми прославляется татарская молодёжь, и которыя именно бывают причиною того, что молодые Агалары, увлекаемые желаніем заслужить между своими похвалу храброго, часто совершают преступленія, непонимая всей силы его гнуснаго значенія. Таков и этот молодец; он был обвинён довольно в чёрном деле и оправдан; но всё таки желая, для егоже счастья, удалить его от дурнаго общества, всегда имеющаго вредное вліяніе на сердца молодых людей, присылаем к вам его в той уверенности, что его молодыя года, заслуги его отца, оказанныя

им пред вами в последней войне, обратят ваше милостиво-попечительное покровительство нанего и пожелаете сделать из него современем человека.

Из С: Петер¹⁸ нет ничего особеннаго, кроме тех известій, которія опис[аны] в Газетах; здесьже, в настоящее время приступили разом к нескольким [...] важным предпріятіям, выполненіе которых будет иметь блистательныя резуль[таты] для края: 1) Железная дорога, для устройства которой разставлены баталіоны в А[вчала] в Ахалкалаки и между Орпири и Поті; 2) Устройство Кириязской канавы, которая должна оживить громадное, теперь мёртвое пространство земли; 3) Работы шоссейной дороги от Дилижанса до Джульфы, куда и Персидское Правительство доведёт Тавризское шоссе, и таким образом, вся транзитная торговля будет привлечена на эту дорогу; и 4) Разысканы чиновники по уездам Тифл: Губер: для открытія Сельскаго Управленія. В этих предпріятіях заключена вся судьба, оживленіе и будущее процветаніе здешняго края и в матеріальном, и нравственном отношеніях. Дай Бог им совершиться!

Ну, что увас, в вашей Чечне? Переселеніе уже началось, но что говорят остальные? Полагаю, современем nebude и остальных, все увидут. – Бросьте леность, напишите мне по подробнее о том, что и как совершается увас в последнее время?

9^ს ივნისს 1865. თბილისით.

მიხეილ ტარიელოვიჩ ლორის-მელიქოვსა.

ნაცნობი ტაშთემირისგან პატივი ექნება, თქუენს წინაშე წარსდგეს ამ წიგნითა. ის ძალზედ ახალგაზრდაა, კარგი მხედარი, კარგი მსროლელი, ერთის სიტყუით, [აქვს] ყუელა ის ღირსება, რითაც განთქმულია თათარი ჭაბუკობა, და რაც სწორედაც მიზეზი ხდება იმისა, რომ ახალგაზრდა ალაღარნი, გატაცებულნი სურვილით, თავისიანებში ქება მოიპოვონ გულადობისათვის, ხშირად სჩადიან დანაშაულს, რომლის ამაზრზენ მნიშვნელობაზედ აღარას ჰფიქრობენ. ესრეთია ეს ვაჟბატონიც; მას ბრალი ედებოდა ერთობ ბნელს საქმეში და გამართლდა; მაგრამ მაინც, მისსავე სასიკეთოდ, იმ ცუდს წრეს რომ მოვაშოროთ, რომელსაც ყოველთვის აქვს საზიანო გავლენა მოყმეთა გულებზედ, გიგზავნით მას იმ რწმენით, რომ მისი სიჭაბუკე და მამამისის ბოლო ხნის საომარი დამსახურებები თქუენს წინაშე ღირს იქნებიან თქუენი მონყალე-მზრუნველი მფარველობისა და მოისურვებთ კაცად აქციოთ იგი დროთა განმავლობაში.

ს: პეტერ^{ში} განსაკუთრებული არაფერი ისმის, იმ ამბების გარდა, გაზეთებში რომ წერენ; აქ კი ამჟამად ერთბაშად შეუდგნენ რამოდენიმე [...] მნიშვნელოვან საქმეს, რომელთა შესრულებაც ბრწყინვალე რეზულტატებს მოგვცემდა ამ მხარისათვის: 1) რკინიგზა, რომლის გასაყვანად დაყენებულნი არიან ბატალიონები [ავჭალა]ში, ახალქალაქში და ორპირსა და ფოთს შორის; 2) ყარაიაზის არხის გაყვანა, რომელმაც უნდა გამოაცოცხლოს უზარმაზარი, ან მკუდარი ვრცელი მიწები; 3) შოსსეს გზების სამუშაოები დილიჟანსიდამ ჯულფამდინ, სადამდინაც სპარსეთის მთავრობაც მიიყვანს თავრიზის შოსსეს, და, ამგუარად, ეს გზა მიიზიდავს მთელს სატ-

რანზიტო ვაჭრობასა; და 4) თბილ: ლუბერ: უეზდებში ნაპოვნი არიან ჩინოვნიკები სასოფლო უპრავლენიეს გასახსნელადა. ამ ნამონყებებში ჰსუფევს აქაურობის ბედი, გამოცოცხლება და სამომავლო აყვავება მატერიალურისაც და სულიერის მხრითაც. უფალმან ჰქენას მათი აღსრულება!

აბა, რა ხდება თქუენთან, თქუენს ჩაჩანში? გადასახლება უკვე დაიწყო, მაგრამ რას ამბობენ სხვები? ვვარაუდობ, მერე და მერე აღარც დარჩება ვინმე, ყველა წავა. განიგდეთ სიზარმაცე, დანვრილებით მომწერეთ იმაზედ, რა და როგორა ხდება თქუენთან ბოლო დროსა?

მიხაილ რომანოვისადმი №4 (635)

1^ლ Июля 1865. Тифлис.

Его Импер:^м Высо:^м.¹

С горечью в сердце представляю Вашему Высо:^м донесение о тех прискорбных происшествіях в Тифлисе, которыя искренно желалбы я забыть. Всегда мирный Тифлис, всегда благоразумный, был взволнован нелепыми слухами о налогах, распространенными в народе злонамеренными людьми. Страсти вскипели и затемнили ум разсудительнаго народа. Я сам вместе с К: Чавчавадзе – исправляющим должность Губернатора – и Полицмейстером, обезжал толпы собравшагося пред Полицією народа; но никакія убежденія, никакія вразумленія, неимели успеха. Дом Градскаго Головы был расхищен и вслед затем дом Башбеукова – сборщика податей – разграблен и сам он убит. Тогда я прибегнул к силе оружія и, кровь пролилась.

Теперь народ совершенно спокоен; Тифлис принял свою обычную физиономію мирнаго населенія; однако печальное это

событіе глубоко поразило мою душу. Никто более меня не жалеет о пролитой крови, но, к несчастію, разярная чернь, во все времена, преклонялись только пред действительной силой, и потеря одного дня в колебаніи и нерешимости повлеклабы за собой гораздо более жертв.

Вашему Высо^{ву} немогу невыразить с глубокой благодарностью о Генералах Карцове и Минквице, которые, по моему вызову, тотчас прискакали из Коджор ко мне на помощь.

Первый из них с живостью распорядился вызвать баталіоны из Белаго-Ключа, орудія из Мухровани, казаков из Храма и тем дал мне возможность быстро подавить возмущеніе, которое моглобы принять огромный размер, еслибы городскіе жители успели привлечь сельское населеніе. Генерал Минквиц своим рыцарским самопожертвованіем заслуживает особенную похвалу: один входил ввозмущенныя толпы, уговаривая их к послушанію. Князь Чавчавадзе, Полицмейстер Рославлев и вновь назначенный мною Градский головой старик Абесаломов, ежеминутно подвергали себя смерти, находясь непрерывно посреди разярнаго населенія, призываемаго ими к повинавенію законным властям. Войска восхищали меня своею образцовой нравственностью. Полковникам Черкесову и Богуславскому отдаю полную справедливость за их благоразумныя распоряженія частям войск, им порученных, Булатову искренно благодарен за необыкновенную его деятельность: он один выносил на своих плечах все приказанія, отдаваемые мною и словесно, и письменно, и притом находил возможность убеждать толпы народа.

Ваше Высо^{во} вчера я испрашивал телеграмой разрешенія пересмотреть дело о новых зборах в пользу города, а до того времени дозволить жителям вносить денежныя повинности по прежним свидетельствам. К этому вынуждает меня то обстоятельство, что все разнообразныя денежныя взысканія с жителей, странным образом, совокупились в Іюле месяце, далее

котораго начинаются уже штрафы. Народ не в состояніи уплатить разом все подати. Ко всему этому присоединились дороговизна нахлеб; саранча, пожравшая жатвы окрестных деревень, и наконец град, выбившій все сады и поля от Манглиса и Белаго-Ключа до Сoganлуха; народ страшиться голода.

Не подумайте Ваше Высочество, что этим, в следствие страха, я делаю уступки народу. Могу уверить Вас, что народ очень хорошо понимает могущество Правительств и потому пріймет это разрешение за великую милость великодушнаго Наместника, котораго будет благословлять из глубины души. Это мненіе, нетолько мое личное, но Карцов и Минквиц также одинаково убеждены в этом.

მიხეილ რომანოვისადმი №4 (635)

1^ა ივლისს 1865. თბილისით.

მის საიმპ:ლ უდიდ:ს.¹

თქვენს უდიდ:ს გულგამწარებული წარვუდგენ მოხსენებას თბილისის იმ სამწუხარო ამბებზედ, რომელთაც დავივინყებდი გულწრფელის სურვილითა. მუდამ მშვიდობიანი თბილისი, მუდამ გონიერი, ააფორიაქეს სულელურმა ხმებმა ნალოლებზედ, ავისმსურველებმა რომ დაყარეს ხალხში. ვნებანი გაღვივდნენ და გონი დაუბინდეს ჭკუადაძვდარს ხალხსა. მე თავად კნ: ჭავჭავაძესთან – ლუბერნატორის თანამდებობას რომ აღასრულებს – და პოლიციემისტერთან ერთად, გარს ვუვლიდი პოლიციის წინ შეკრებილი ხალხის ბრბოებს; მაგრამ არ გასჭრა არცა ჩიჩინმა, არცა დარიგებამა. ქალაქის თავის სახლი გაქურდულია და მის კუალად სახლი ბაშბეუქოვისა – მოსაკრებელის შემკრებისა – გაძარცული, თავად კი – მოკლული.

მაშინ მივმართე იარაღის ძალას და სისხლიც დაიღვარა.

ახლა ხალხი სრულებით მშვიდადაა; თბილისმა მიიღო მისთვის ჩვეული ფიზიონომია მშვიდობიანის მოსახლეობისა; თუმცა ამ სავალალო ამბავმა ღრმად გამიპო გული. ჩემზე მეტად არვინ ჰნალვლობს დაღვრილს სისხლზედ, მაგრამ, საუბედუროდ, გავეშებული მდაბიონი ქედს მუდამ მხოლოდ ნამდვილი ძალის წინაშე იხრიდნენ და ყოყმანსა და ორჭოფობაში ერთის დღის დაკარგვა გაცილებით დიდს მსხვერპლს მოიტანდა.

არ ძალმიძს თქუენს უდიდ^{ლს} არ გამოვხატო ღრმა მადლიერება ლენერლების – კარცოვისა და მინკვიცის – გამო, რომელნიც ჩემს გამოძახებაზედ უმაღვე მოქანდნენ კოფორიდამ დასახმარებლად.

პირველმა მათგანმა განკარგულება გასცა ბატალიონების გამოძახებაზედ ბელიი კლუჩიდამ, ქვემეხებისა მუხროვანიდამ, კაზაკებისა ხრამიდამ და მით საშუალება მომცა სწრაფად ჩამეხშო შფოთი, რომელიც შესაძლოა გადაზრდილიყო დიდს ამბავში, თუკი ქალაქის მოსახლეობა მოასწრებდა სოფლის მოსახლეობის მოხმობას. ლენერალი მინკვიცი განსაკუთრებულს ქებას იმსახურებს თავისი რაინდულის თავგანწირვითა: იგი მარტო შედიოდა აღშფოთებულს ბრბოებში და მორჩილებისკენ მოუწოდებდა. კნიაზი ჭავჭავაძე, პოლიცმეისტერი როსლავლევი და ჩემს მიერ ახლად დანიშნული ქალაქის თავი, მოხუცი აბესალომოვი, ყოველს ნუთს მიდიოდნენ სიკვდილზედ და უწყვეტლივ იმყოფებოდნენ გაავებული მოსახლეობის შუაგულში, რომელსაც მოუწოდებდნენ, დაჰმორჩილებოდნენ კანონიერს ხელისუფლებასა. მაოცებდა ჯარი თავისი სამაგალითო ზნეობრიობით. პოლკოვნიკებს ჩერქეზოვსა და ბოგუსლავსკის დიდად ვაფასებ მათის კეთილგონიერის მითითებებისა გამო იმ ჯარების ნაწილებისადმი, მათ რომ ებარათ, ბულატოვს გულწრფელად ვჰმადლობ მისი არაჩვეულებრივი ღვანლისათვის: მას მარტოს გაჰქონდა თავისი მხრებით ჩემი გაცემული ყველა ბრძანება ზეპირიცა და წერილობითიც და, ამასთანა-

ვე, ახერხებდა დაემოშმინებინა ხალხის ბრბოები.

თქუენო უდიდ^ა, გუშინ ტელელრამით ვითხოვდი ნებართვას გადაიხედოს საქმე ახალი მოსაკრებლისა ქალაქის სასარგებლოდ, მანამდე კი მოსახლეობას ნება დაერთოს, ფულადი ბეგარა უნინდებურად შეიტანოს. ამას მაიძულებს ის გარემოება, რომ მოსახლეობიდან ყველანაირი ფულადი გადასახადის ამოღებამ უცნაურად მოიყარა თავი ივლისის თვეში, რის იქითაც უკვე ჯარიმები იწყება. ხალხს არ ძალუძს ერთბაშად გადაიხადოს ყველა გადასახადი. ყოველივე ამას დაერთო პურის სიძვირე, კალია, მიმდებარე სოფლების მოსავალი რომ გადაჭამა, და ბოლოს სეტყვა, ყველა ბალი და მინდორი რომ მოსრა მანგლისიდამ და ბელიი კლუჩიდამ ვიდრე სოლანლულამდინ; ხალხს ეშინია შიმშილისა.

თქუენი უდიდებულესობა ნუ იფიქრებს, რომ ამით, შიშის გამო, დათმობაზედ მივდივარ ხალხთან. შემიძლია დაგარნმუნოთ, რომ ხალხს ძალიან კარგად ესმის ძალა მთავრობისა და ამიტომ ამ ნებართვას მიიღებს, როგორც დიდს მონყალებას დიდსულოვანის ნამესტინიკისაგან, რომელსაც დალოცავს სულის სიღრმიდამ. ეს არ გახლავთ მხოლოდ ჩემი ჰაზრი, არამედ ასევე არიან დარნმუნებულნი ამაში კარცოვი და მინკვიციცა.

ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადგი №121 (636)

ჩემო ძალუავ-დედავ ქეთევან! მერე:

ნინიკას უბძანეთ, რომ აქ პური არა მაქუს ბიჭებისათვის, მიაღებინოს ანდრიასა პროვიანტი და გამომიგზავნოს.

შევიტყე, რომ ალექსანდრე და ბაბალე ისევ მანდვე არიან და ყაფლანცა ქალაქში ჩამოსულა. ბაბალე მანდა საქ-

მეში გართულია, მაგრამ ეგენი, ეგ დამპლები რას აკეთებენ? რატომ არ უვლიან თავის მამულსა?

ნიფხვები – ვაი, ნიფხვები კი არა, უკაცროად – პერანგის ალერსები საჩქაროდ შემიკერეთ, თორემ უალერსოდ დავერჩები.¹

ნლეულს აქა ძალიან ხშირად არის წვიმები; ქეთევანცა ამოვიდა ვაშლოვანიდამ.

თქვენი გრიგოლი

20 ივლისს 1865
კოჯორი.²

ქეთევან ალექსი-მისხიშვილი-ორბელიანისადმი
№122 (637)

ჩემო დედავ-ძალუავ! ყაფლანის ავათმყოფობა შევიტყე, რატომ არა მწერთ და არ მატყობინებთ? უთოოდ გულისფრიალი მოსვლია თქვენის ლაპარაკისაგან. – რათ არის მანდა? ან თქვენ რას აკეთებთ, რატომ არ ამოდიხართ ამ სიცივეში? – მართლა და ძალიან ნოტიო არის ხშირის წვიმისაგან; უნინ ასე არყოფილა. ძალიან კარგად ჰქმნა სოფიომა, რომ ვერ გაბედა აქ ამოსვლა ავათმყოფმა; მაგრამ შენ რა გიჭირს, ავათმყოფი ხომ არახარ?

ბაბალე რას ჰშვრება? ვერ გაათავა შენობა? ალექსანდრეს ჩემ მაგიერ ურჩიეთ, რომ ეხლაც რომ ხელი აიღოს მაგ შენობაზე, მაინც მოგებაში იქნება; დამიჯეროს დაანებოს თავი მაგის აშენებასა, თორემ ახალს სახლსა უნდა ახალი მებელიცა, ახალი კანდელაბრები, ახალი ჭაეტონ-კარეცა, ახალი კუჩერი და ზბრუია-სარაიათი, და კიდევ ბევრნი მრავალნი, კარტინები, ვერცხლეულობა, ბროლის ნივთები სტოლისათვის,

ვერცხლის სამაგრები¹ და სხუანი; ამასთანა ესეც უნდა ითქუ-
ას, რომ მაშინ აღარც ზურაბკა ევარგება, ჭრანცუზი კამერ-
დინერი ლივრეთა და შვეიცარი დიდის კომბალითა; ახლა
ამასთანა გაჩაღებული ვეჩერები კვირაში ორჯელ მაინც. –
ჩემო ალექსანდრე, დამიჯერე ხელი აილე, თორემ ეგ დედაკა-
ცი, შენი ცოლი, დაგლუპავს. – ჭრენილებს, როცა მოს[ნ]ყინ-
დებათ² შინ ყოფნა, იტყვიან „პოედიმ კსაგინოვიმ“ შენ ვერ
გაუძლებ ამ გვარს მოუსვენებელს სიცოცხლეს და მაშასადამე
ან დაჭლექდები და ან კოდაზე გაიქცევი. და აბა ამისათვის
რად ჰხარჯავ მაგდენს ფულებსა?

ბიძია ალექსანდრე რომ აშენებს, მაგას კომმერციის
ანგარიშები აქუს; მაგასა ჰგონია, რომ წელიწადში ორასი თუ-
მანი მაინც შემოუვა. ნეტავი ეგ მაინც არ შესცდეს ანგარიშში
შენსავით!

ძალუა ეს ტუჭლები აუგზავნეთ ტასოსა, და ასეც შე-
უთვალეთ, რომ დიდად პატარებია და არ გამომადგა. –

ეგ ნინიკა მანდა რასა ჰშვრება, რატომ არ გამოაგ-
დებთ აქა?

ეს ზაფხული გავიდა, თუ ამოდიხართ, ჩქარა ამოდით-
და? როგორ ვერ გაძლა ყაფლან ეს ორმოცდაათი წელიწადი
თქვენთან ლაპარაკითა, რომ თავი ვერ დაგიხნევიათ? ან მაგ
უბადრუკმა რა იპოვნა თქვენში? – ურჩიეთ, ამოვიდეს ჩემ-
თან, ლაზათს გავანევინებ.

შენი გრიგოლი

23 ივლისს 1865

კოჯორი.

მისიილ რომანოვისადმი №5 (638)

30^თ იული 1865 კოდჯორი.¹

В Петербург.

Его Высочеству
Наместнику Кавказскому.

Амираджибов прибыл больной 28 Июля. Уменя были собраны Почетные Граждане и все старшины Амкарства. Я им прочёл Вашу неременную волю и они приняли её с безусловною покорностью. Из Почетных Граждан арестованы несколько лиц. В Тифлисе, как и везде, совершенное спокойствие. О подробностях будет донесено с Курьером.

მისიილ რომანოვისადმი №5 (638)

30^ა ივლისს 1865 კოჯორით.¹

პეტერებურლს.

მის უდიდებულესობას
კავკასიის ნამესტნიკს.

ამირაჯიბოვი ავადმყოფი ჩამობრძანდა 28 ივლისს. მე შეკრებილი მყავდა საპატიო მოქალაქენი და ამქართა ყველა უხუცესი. მე მათ ნავუკითხე თქუენი გარდუვალი ნება და მათ უპირობო მორჩილებით მიიღეს ისა. საპატიო მოქალაქეთაგან დაპატიმრებულია რამოდენიმე პირი. თბილისში, როგორც ყოველგან, სრული სიმშვიდეა. დაწვრილებით მოგხსენდებათ კურიერის მიერ.

ჩემო დედილო ბაბაღე! რა მოხდა აგრეთი დიდი ამბავი, რომ რა გაბძანდი შენს სატახტოს კოდას, ერთხელ აღარ გამომიგზავნე მოკითხვის კაცი, და მასთან ნაზუქი, ნაღები, კარაქი, კიტრები და სხუანი ამგუარნი ნოვბათად?¹ –

ჩუჭნ ვართ კოჯორზე უფრო ისე მიყრუებულნი, ჯერ ლაზათში ვერ შევსულვართ და ზაფხულ[ი]კი,² შაა სადაც არის, გავიდა; წვიმებიც მოუხშირა, მაგრამ ჯერ მაინც გულ-მაგრად ვართ.

ამოვიდა ძლივს რისყოფით ქეთევან თავისის პლემიან-ნიცებთა; აქა³ ჩემი დისწული ნინუცა არის, საბრალოს ორი შვილი მოუკვდა ქალაქში, და აქ ამოვიდა, რომ უფროსი შვილი მაინც მოარჩინოს. – ქეთევანს ვერ მოუხდა კოჯრის შაერი; პირზე მუნუკი გამოუვიდა და ახლა შენ იფიქრე ამის მწუხარება და სარკეში ყურება.

ამობრწყინდა აქა ყორხმაზის ცოლი თავის ქალითა; მაიკოც დიდხანია აქ არის ნაზად და ნაზად გაბერილი; მამუკას ცოლი ბაბოთი აქ მეზობლადა გვყავს, მაგრამ როგორღაც არ მოდის არა! – აბა ერთი შენებურად ამოხტი აქა და აურიე აქაურობა, რომ ეგებ სიცოცხლე მიეცესთ.

ტასო და სოფიო ჯერ ისევ ბძანდებიან ქალაქში; ტაბახმელის კუხნას პლიტა არა ჰქონდა და აბა როგორ დამდგარიყუნენ?

ჩემი ცარიცა ვარინკა ბრწყინავს!

შევიტყე აღექსანდრე ჩასულა ქალაქში შენობის დასახედავად; მომწერე, მართლა ერთს კედელს საძირკველი არა ჰქონია? – ახლა შენ უყურე იმის კვილს! ნეტავი აქ ამომიაროს. – რატომ არ დამიჯერა? ეხლაც რომ ხელი აილოს შენობაზე მაინც სარფაში იქნება!

ამავე ჩაფარს გამოატანე პასუხი. – ასე შევიტყე შენს ბაღში კიტრი გიყვავის ლიმონს ასხია!

ველიკიი კნიაზი ამ თვის 12 მიბძანდება სამზღუარს

გარე, სამის ან ოთხის კვირით, მერე დაბრუნდება პეტერ-ბურღს და გამოემგზავრება ვოლღით⁴ პეტროვსკასა და იქი-დამ თბილისს. –

შენი გრიგოლი

7^h აგვისტო: 1865.
კოჯორით.⁵

მისილი რომანოვისადმი №6 (640)

Август 4^e 1865 Коджоры. Отправ: 9^л¹

Его Импер: Высочеству.

Письмо Ваш:^л В:^м от 15 Июля вместе с рескриптом, я имел счастье получить 27 тогоже месяца. В них положительно выражена была Ваша неперемнная воля: взыскать с жителей Тифлиса новые налоги, вочтобы нистало.

Чтобы непотерять времени для исполненія этого повеленія, я надругойже день собрал усебя Почетных Граждан, Членов Городоваго Управленія и всех Старшин Амкарства и, в присутствіи Генер: Минквица и исправляющаго должность Губернатора К: Чавчавадзе, приказал прочесть письмо Вашего Вы:^м, в котором категорически изяснена была Ваша воля, недопускающая никаких разсрочек, никаких просьб по взысканію новых налогов.

С грустью слушали жители содержаніе письма, потому что были в непоколебимой уверенности, что Ваше В:^м разрешите милостиво для них этот вопрос, и лишенные этой

надежды, они с полною покорностью обещались исполнить приказаніе Вашего Высочества.

Теперь осмеливаюсь пред Вашим В^{см} выразить со всею искренностью моё мненіе, относительно некоторых пунктов, означенных в Вашем письме: Прежде всего убеждаю Ваше Вы^с верить, что в этих печальных произшествіях небыло даже тени Политическаго.² Иначе народ, почти с упреком, незаявлялибы мне, что если Ваше В^с были здесь, Вы милосердно внялибы его мольбу.

Уступка!³ Это несчастное слово, с его зловещим значеніем, ни в каком случае, не может быть отнесено к здешнему Краю, жители котораго привыкли считать милостью всё то, что исходит от щедрот великодушной, верховной власти. Могущество карает, но чаще милует, прощает; это его великое, нравственное преимущество. Уступает одна только слабость. Где же здесь тот безумец, от большаго до малаго, который не признавалбы могущество нашего Правительства и его милосердіе? При подобном произшествіи К: Воронцов, сам, своими руками, разорвал контракт о продаже леса, недумая во все о уступках. К: Паскевич едвали обратил сурёзное вниманіе натакоеже событіе, случившееся при нем. Я просил Ваше В^с разрешить мне отложить збор новаго налога до пересмотра вновь Городскаго Бюджета непотому, что произшедшія [без] порядки внушили мне страх, под вліяніем котораго я хотел ценою уступки народу возстановить спокойствіе, но потому что новый пересмотр давно запутаннаго в счетах Городскаго бюджета могбы спасти народ от тягости новаго налога: и почему неспасти, если возможно? Конечно, народ выразил свою просьбу в преступной форме, за то главные зачинщики в подстрекательстве и будут наказаны; но всёже просьба народа должна найдти доступ к милостивому воззренію Вашего В^с.

Молодая Армения.⁴ Могу уверить Ваше В^с, что насвете нет ни молодой, ни старой Арменіи; она умерла вместе с

Вавилоном. Правда, еще живут Армяне в Калькуте, в Москве, в Испании, в Смирне и даже в Венеции, но это остатки давно погребеннаго в глубокой могиле царства, котораго не может вызвать к жизни даже Россія, единственная покровительница Армян! Грузинскіеже Армяне со всею искренностью преданы Правительству: 65 лет служит тому лучшим доказательством. И те, которые осмеливаются тревожить спокойствіе Вашего Вы^{2а} подобными донесеніями, выказывают только жалкое незнаніе исторіи здешняго Края и свое неуместное усердіе.

Ещё при самом начале составленія комисіи был назначен членом ея, между другими, и товарищ прокурора Эгіазаров, человек честный, правдивый и очень способный по делам следственным. Но он вскорѣ, к моему сожаленію, оставил Коммисію, заметив недоверіе своих товарищей к себе, как к Армянину,⁵ хоть он и нездешній житель. Советник Палаты Кузминскій заменил его.

Коммисія занимается своим делом; но сомневаюсь, чтобы те из Почётных Граждан, которые заарестованы, были причиною Тифлиских безпорядков. Покрайней мере, те обвиненія, по которым они заарестованы, весьма и весьма недостаточны к их осужденію. До сих пор для нас видимо только одно – жёлчное желаніе бывшаго Головы Вартанова, вочтобы нистало, привлечь к ответственности возможно большое число Почетных Граждан, именно тех, которые возставали противу его во время выбора в Городскаго Головы. Нельзя при этом не пожалеть, что и коммисія несколько увлеклась показаніями Вартанова, руководимаго одним лишь чувством мщенія, и не вполне убедившись фактами в виновности, приступила к заарестованію лиц, имена которых обозначены в донесеніи Коммисіи к Вашему Высо^{2х}.

Губернатор Орловскій так умен и так ловок,⁶ что его пріезд сюда наверно запоздается, и признаюсь, былобы хорошо:

имею причины думать, что Тифлис встретит его не с радостным восклицанием.

Оставляю грустную сторону письма, чтоб перейти к более успокоительным известіям:

В Крае повсюду тишина и спокойствіе; переселеніе Чеченцов совершается в большом порядке. Недавно К: Меликов обезжал Кайтах, Табасарань и Кюринское Ханство, встречаемый вездѣ жителями с искренным радушіем. Он вполне надеется, что осенью жители этих обществ внесут впервые денежную повинность. Я знаю эти места, т: е: Кайтах и Табасарань, к которым нельзя было приблизиться, неимея, по крайней мере 10 батал: и поэтому придаю этому известію великую важность и хвалю то искусство, с которым ведено это дело до конца.

Рескрипт переводиться на Груз: и Армян: языки для печати и раздан Амкарам; но он для перевода представляет великіе затрудненія, едва ли преодолимыя. При этом я счел необходимым, вместе с Рескриптом, напечатать нужное количество Экземпляров, в которых с точностью обозначаться одни только новые налоги и до кого они касаются, чтоб этим совершенно разсеять всякое недорозуменіе в народе.

До приезда Ва:¹² Вы:¹³ я, по необходимости, вынужден был отложить просьбу откупщика рыбных промыслов, состоящую в том, что, по непредвиденным обстоятельствам, он, и в нынешнем году, несёт более убытку. Поэтому просит снисхожденія в уплате третной суммы, в счёт которой он, впрочем, внёс 30/ты. Что делать? Взять промысль теперьже в Казенное управленіе былобы еще хуже!

Тифлисскій Уезд: Началь: вышел в отставку, и лучше выдумать не мог.

Коегде Помещики начинают наделять крестьян землею. Затрудненіе и следствіе того медленность происходит от нераздельности имения между самими совладельцами и кроме

того от недостатка межевых Чиновников. Помещикиже пришли к тому убеждению, что неотделившись совершенно от крестьян, посредством выкупа, nebude им ни дохода, ни жизни спокойной.

Новые пристройки к Вашему Дворцу доведены до карниза нижняго этажа; работы по зданию больницы идут успешно; переделки в заведении Св: Нины окончатся в этом месяце. В Караязе, послучаю жаров, приоставлены работы.

Осмелюсь благоговейно выразить Ея Высочеству чувство глубочайшаго моего уважения.

Письмо это залежалось до сегодня 8 Августа.

მიხეილ რომანოვიძის №6 (640)

4^ს აგვისტოს 1865 კოჯორით. გაგზავ: 9^ა

მის საიმპერატორო უდიდებულესობას.

მქონდა ბედნიერება, იმავე თვის 27^ა მიმელო თქვ: ^ა უდ: ^ა 15 ივნისის ნიგნი რესკრიპტთან ერთად. იქ ერთმნიშვნელოვნად იყო გამოხატული თქვენი უსათუო ნება: თბილისის მოსახლეობიდან ახალი ნალოლები ამოღებულ იქნეს ნებისმიერის ფასითა.

დრო რომ არ დაკარგულიყო ამ ბრძანების აღსრულებისათვის, მეორე დღესვე ჩემთან შევეკრიბე საპატიო მოქალაქენი, ქალაქის უპრავლენიეს წევრები და ამქართა ყველა უხუცესი და, ღენერ: მინკვიცისა და ლუბერნატორის თანამდებობის შემსრულებლის კნ: ჭავჭავაძის თანდასწრებით, ვუბრძანე ნაეკითხათ თქუენი უდ: ^ა წერილი, სადაც კატეგორიულად იყო გამოხატული თქუენი ნება, რომელიც არ უშვებს

არანაირს გადავადებას, არანაირს თხოვნას ახალი ნალოლების ამოღებასთან დაკავშირებით.

დაბოლმილები ისმენდნენ მოქალაქენი წიგნის შინა-არსს, რადგან მტკიცედა სწამდათ, რომ თქუენი უღ^ბ მათთვის მონყალეობრივად გარდასწყევტდა ამ საკითხს, და ამის იმედი რომ წაერთვათ, მათ სრულის მორჩილებით დათქვეს, აღასრულონ თქუენის უდიდებულესობის ბრძანება.

ან ვბედავ თქუენის უღ^ბ წინაშე მთელის გულწრფელობით გამოვხატო ჩემი ჰაზრი ზოგიერთი პუნქტის შესახებ, თქუენს წიგნში რომ არის გადმოცემული: უწინარესად ვარწმუნებ თქუენს უღ^ბ, რომ ამ სამწუხარო ამბავში არცა რამ ყოფილა პოლიტიკურის² აჩრდილისა. სხუაგუარად ხალხი არ განმიცხადებდა, ლამის საყვედურით, რომ თქუენი უღ^ბ აქ რომ ბრძანებულიყო, გულმონყალედ შეისმენდა მის თხოვნასა.

დათმობა!³ ეს უბადრუკი სიტყვა თავისი ავბედითის მნიშვნელობით, არას გზით არ ესადაგება აქაურს მხარესა, რომლის ბინადარნი მიჩვეულნი არიან, მონყალეობად მიიღონ ყოველივე, რაც უმაღლესის ხელისუფლების გულუხვობიდან მომდინარეობს. ძლევამოსილება სჯის, მაგრამ უფრო ხშირად სწყალობს; ეს მისი დიდი, სულიერი უპირატესობაა. სთმობს მხოლოდ სისუსტე. სადღაა აქ ის გინდ დიდი, გინდ პატარა უგნური, რომელსაც შეეძლო არ ეცნო ჩუენი ხელისუფლების ძალა და მონყალეობა მისი? მსგავს შემთხვევაში კნ: ვორონცოვმა თავად, საკუთარის ხელით დახია კონტრაქტი ტყის გაყიდვაზედ, სულაც რომ არ უფიქრია დათმობაზედ. კნ: პასკევიჩს ლამის ყურადღებაც არ მიუქცევია მის დროს მომხდარი ესრეთივე ამბისთვის. ახალი ნალოლის ამოღების ნებართვის გადადებას საქალაქო ბიუჯეტის ხელახალ გადახედვამდინ მე თქუენს უღ^ბ ვთხოვდი არა იმიტომ, რომ მომხდარმა არეულობებმა შიში მომგვარეს, რის გამოც მსურდა აღმედგინა სიმშვიდე ხალხთან დათმობაზე ნასვლის ფასადა, არამედ იმიტომ, რომ ქალაქის დიდი ხნის აწეწილი ბიუჯეტის ანგარიშის ხელახალ გადახედვას შეეძლო ხალხი გადაერჩინა ახალი ნა-

ლოლის სიმძიმისაგან: და რატომ არ უნდა გადავარჩინოთ, თუკი შესაძლებელია? რა თქმა უნდა, ხალხმა თავისი თხოვნა დანაშაულებრივს ფორმაში გამოხატა, სამაგიეროდ, მთავარი მოთავენი სწორედ წაქეზებისათვის დაისჯებიან; მაგრამ ხალხის თხოვნამ მაინც უნდა ჰპოვოს გზა თქუენის უდ^{ბს} მოწყალე თვალსაზრისამდინ.

ახალგაზრდა სომხითი.⁴ ძალმიძს დაგარნმუნოთ თქუენო უდ^{ბა}, რომ ქუეყანაზედ არ არსებობს არც ახალგაზრდა, არცა ძველი სომხითი; ის დაილუპა ბაბილონთან ერთად. მართალია, კიდეც ცხოვრობენ სომხნი კალკუტას, მოსკოვს, ესპანეთს, სმირნასა და ვენეციაშიც კი, მაგრამ ეს ნარჩენებია დიდის ხნის წინ ღრმა საფლავეში დამარხულის სამეფოსი, რომელსაც სიცოცხლისკენ ველარ მოაბრუნებს რუსეთიც კი, სომხის ერთადერთი მფარველი! ხოლო ქართველი სომხები უწრფელესად ერთგულნი არიან ხელისუფლებისა: 65 წელიწადი ამის საუკეთესო მტკიცებულებაა. და ისინი, ვინც მსგავსი დონესენიებით ჰბედავენ დაარღვიონ თქუენი უდ^{ბს} სიმშვიდე, ამჟღავნებენ მხოლოდ აქაურის მხარის ისტორიის სანყალობელს არცოდნასა და თავიანთ მოუქნელს გულმოდგინებას.

კამისიის შედგენის დასაწყისშივე მის წევრად, სხვა პირთა შორის, დანიშნული იყო პროკურორის ამხანაგი ეგიაზაროვი, პატიოსანი, მართალი და ძალზედ უნარიანი კაცი საგამოძიებო საქმეებში. მაგრამ მან, ჩემდა სამწუხაროდ, მალევე დატოვა კამისია, რადგან შეამჩნია უნდობლობა თავისი ამხანაგებისა მისდამი, როგორც სომხისადმი,⁵ თუმცა ის არ არის აქაური მცხოვრები. პალატის მრჩეველი კუზმინსკი შესცვლის მას.

კამისია დაკავებულია თავისი საქმით; მაგრამ მეექვება, რომ ის საპატიო მოქალაქენი, რომელნიც დაპატიმრებულნი არიან, იყვნენ მიზეზნი თბილისის არეულობებისა. ყოველ შემთხვევაში, ბრალდებები, რომლითაც ისინი დააპატიმრეს, ყოველად არასაკმარისია მათს დასასჯელად. სადღეისოდ ჩვენთვის ნათელი გახდა ერთი რამ – ღვარძლიანი სურვილი ყო-

ფილი თავისა, ვართანოვისა, რადაც არ უნდა დაჯდეს, პასუხისგებაში მიეცეს შეძლებისდაგვარად დიდი რაოდენობა საპატიო მოქალაქეებისა, სწორედ ისინი, რომელნიც ქალაქის თავის არჩევნებისას მას ეწინააღმდეგებოდნენ. ამასთანავე, არ შეიძლება დასაწინააღმდეგო იყოს, რომ კამისიაც რამდენადმე გაერთო ვართანოვის ჩვენებებით, მხოლოდ შურისგების გრძნობით რომ ხელმძღვანელობს, ბრალეულობის ფაქტებში ბოლომდე რომ არ არის დარწმუნებული და იმ პირების დაპატიმრებას შეუდგა, რომელთა სახელებიც აღნუსხულია კამისიის დონესენიაში თქუენი უდ^{ლმ}.

ლუბერნატორი ორლოვსკი ესრეთ ჭკვიანია და ესრეთ მოხერხებული,⁶ რომ მისი აქ ჩამოსვლა, ალბათ, დაგვიანდება და გამოგიტყდებით, კარგიც იქნებოდა: მაქვს მიზეზები ვიფიქრო, რომ თბილისი აღტაცებულის ყიჟინით არ შეხვდება მასა.

ვასრულებ წერილის მოსაწყენ ნაწილს, რათა გადავიდე უფრო დამამშვიდებელს ამბებზედ.

მხარეში ყველგან სიწყნარე და სიმშვიდეა; ჩაჩნების გადასახლება ხდება დიდის წესრიგით. ამასწინებზე კნ: მელიქოვი მგზავრობდა ყაითალში, ტაბასარანსა და ქურის სახანოში და მოსახლეობა ყველგან წრფელის სიხარულით ხვდებოდა. ის სრულად არის დარწმუნებული, რომ შემოდგომაზე ეს საზოგადოებები შეიტანენ პირველ ფულადს ბეგარას. მე ვიცნობ ამ ადგილებს, ანუ ყაითალსა და ტაბასარანს, რომელთაც ვერ მიუახლოვდები, თუ არ გეყოლებოდა სულ ცოტა 10 ბატალ: და ამიტომ ვანიჭებ ამ ამბავს დიდს მნიშვნელობას და ვაქებ იმ ხელოვნებას, რომლითაც ეს საქმე ბოლომდე იქნა მიყვანილი.

რესკრიპტი დასაბეჭდად ითარგმნება ქართ: და სომხ: ენებზე და დაურიგდება ამქრებს; მაგრამ სათარგმნელად დიდს, ლამის გადაულახავ სიძნელეს წარმოადგენს. ამასთანავე, საჭიროდ ჩავთვალე, რესკრიპტთან ერთად, დაიბეჭდოს საჭირო ოდენობა ეგზემპლარებისა, სადაც ზუსტად აღინიშნე-

ბა მხოლოდ ახალი ნალოდები და ის, თუ ვის ეხება ისინი, რათა ამით სრულად გავფანტოთ ყოველი გაუგებრობა ხალხში.

თქვენ უდგამს ჩამობრძანებამდის მე, აუცილებლობის გამო, იძულებული ვიყავ გადამედო თევზის სარენის მოიჯარის თხოვნა, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ გაუთვალისწინებელის გარემოებებით, ის ამ წელსაც დიდს ზარალშია. ამიტომ ითხოვს შეღავათს თანხის მესამედის გადახდისას, რომლის ანგარიშზეც, სხუათაშორის, მან შეიტანა 30/ათ. რა ვიღონოთ? სარენის ეხლავე ხაზინისთვის გადაცემა უარესი იქნებოდა!

თბილისის უფზე: ნაჩალ: გადადგა და უკეთესს ვერც მოიფიქრებდა.

აქა-იქ მემამულეები იწყებენ მინების გადაცემას გლეხებისათვის. გართულება და მისდაკუალად დაყოვნებაც გამონვეულია მამულეების გაუმიჯნაობით თავად მფლობელთა შორის და, გარდა ამისა, მიჯნების დამდგენი ჩინოვნიკების სიმცირითა. ხოლო მემამულენი მივიდნენ იმ დასკვნამდის, რომ, ვიდრე გამოსყიდვის გზით მთლიანად არ გაემიჯნებიან გლეხებს, ვერა ჰნახვენ ვერც მოგებასა და ვერცა მშვიდს ცხოვრებასა.

თქუენი სასახლის ახალი მიშენებები მიყვანილია ქვედა სართულის კარნიზებამდინ; სამუშაოები ბოლნიცის შენობისა წარმატებით მიმდინარეობს; წმ: ნინოს ზავედენიეს გადაკეთება დასრულდება ამ თვეში. სიცხეების გამო ყარაიაზს შეჩერებულია სამუშაოები.

გავბედავ მონინებით გამოვუხატო მის უდიდებულესობას ჩემი უღრმესი პატივისცემის გრძნობა.

ნიგნი ესე შემომრჩა დღევანდლამდინ 8 აგვისტომდინ.

მიხეილ რომანოვიძისადმი №7 (641)

[В Пет]ербург. 10^ა Август: 1865¹

Его Высочеству
Наместнику Кавказскому.

Приношу мое задушевное поздравление с днем рождения
Его Высочества Великаго Князя Георгія Михайловича. Бог да
хранит Его.

მიხეილ რომანოვიძისადმი №7 (641)

[პეტ]ერბ. 10^ა აგვ: 1865¹

მის უდიდებულესობას კავკასიის ნამესტნიკს.

ჩემს გულითადად დაბადების დღის მოლოცვას ვუთვლი
მის უდიდებულესობას, დიდს კნიაზს გიორგი მიხაილოვიჩს.
ღმერთი ჰფარავდეს მასა.

მიხეილ რომანოვიძისადმი №8 (642)

13^ა Октября 1865 Тифлис¹

Удостоите Ваше Высо^с принять мое искреннейшее
поздравление с высоким днём рождения вашим, и вместе
выражение чувства глубочайшей преданности моей.

Счастлив я, что могу воспользоваться этим случаем
выразить Ея Высочеству истинное чувство моего
благоговейнаго уважения.

მიხეილ როგანოვისადმი №8 (642)

13^ა ოქტომბერს 1865 თბილისით¹

პატივი დამდეთ თქუენო აღმატ^ა მიილოთ ჩემი გულ-
ნრფელი მოლოცვა თქუენის დაბადების დღისა გამო და აგ-
რეთვე გამოხატულება ჩემის უღრმესის ერთგულებისა.

ბედნიერი ვარ, რომ ძალმიძს გამოვიყენო ეს შემთხვე-
ვა, გამოვუხატო მის აღმატებულებას ნრფელი გრძნობა მო-
წინებულის პატივისცემისა.

დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №106 (643)

ჩემო გულით საყვარელო დიმიტრი!

ჩემი კაკალა მამკუდარა; შენ თვთ მიხვდები რაოდენად
შემანუხებდა ეს ამბავი: თითქმის სიყრმითგანვე იყო ჩემთან
შეზდილი; ბევრი ვაი-ვაგლახობა გაგვიწვეია ერთად და მისი
სამსახური, მისი ერთგულება, მისი მეგობრობა იყო მარადის
ჩემდამი შეუცვლელ-შეურყვეელი.

ღმერთმან სული მისი მართალთათანა განუსვენოს!

ახლა, ჩემო ბატონო, კაკალას შვილი მოგართმევს ამ ნე-
რილსა ჩემის გულითადის ვედრებითა, რომ თუკი შეიძლება
რამე, ნუ მოაკლებ შენს შემწეობასა:

ამის ბიძები ასე გამოიქცნენ შურისაკენ საიდუმლოდ, რომ
ეს საბრალო ყმანვილი აქ დააგდეს და არცკი შეატყობინეს.

თუ კაკალამ უანდერძა რამე ამ საბრალოსა, ნუ დააჩაგ-
ვრინებ მაგ ურჯულო ამის ბიძებსა.

ერთის სიტყვით, რალა გავაგრძელო, შეენიე ამ სანყალსა
ყოვლითა მით, რასაცკი შენი ქრისტიანობრივი გული გეტყვის.

წინ მიზის კარცოვი და მეუბნება ნე ბეზპოკოიული ვას?

მოდდი და პასუხი მიეც.

ლევანს სიყვარულით მოვიკითხავ; ეგრეთუე ნიკოს და

ილიკოს, და თვთოეულთა თქვენთაგან მოვითხოვ თითო თაბახს ამბებით გატენილსა, თუ ვითარ გიხილათ ველიკიი კნი-აზმა და ანუ როგორ დაუხვდით, ყოვლის დანვრილებით.

ცოტაოდენი ხოლერაც გახლავსთ აქა, და სხუა რიგადკი არა გვიჭირსრა.

სანყალი ალექსანდრე გრუზინსკიც დავასაფლავეთ მცხეთას.

ღთი იყოს შენი მფარველი.

შენი ბედნიერების მოსურნე
გრიგოლ ორბელიანი

19^ა ოქტომ: 1865
თბილისი.²

ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანისადმი №1 (644)

В Петербург

Тифлис 25 Октяб: 1865. К: Орбелиани¹

Мой друг Александр! Читая Московскія Ведомости и другія газеты нашей свободной страны,² неубедилсися и ты, что в самом деле Грузія, преимущественноже Тифлис, соделались вертопом возмутителей, кинжальщиков, что здесь существует Политическія партіи, проповедывающія о самостоятельности царств Армянсаго, Грузинскаго, Татарскаго; что вліяніе Франціи так могущественно здесь, что даже детей стали называть Наполеоном Первым. В самом деле, как и неубедиться, когда так положительно, так ясно, описывается всё это в наших Газетах с такою поражающею подробностью? Но чтоже скажешь ты, если все это ложь, самая гнусная, самая вонючая ложь; клевета, какую только может изобрести Адское озлобленіе противу здешняго населенія, этого уголка Имперіи, где до сих пор господствовал мир, здравый

разсудок, чистейшая преданность к Государю, где безмятежно, весело протекала наша жизнь, и ни сердце, ни ум неволновались ни политическими бреднями Запада, ни ругательными статьями наших газет; где, прислушиваясь на крыки взволнованной, революционной Европы, разсуждали мы с свободным чистосердечием, и никому не приходила в голову преступная мысль, что мы несоставляем частицу обширной Русской Империи, бедствие и счастье которой чужды нам! Почему же вдруг, теперь, такая перемена в мнении нашей журналистики, которая так безпощадно бросает грязь на эту страну, выставяя здешний народ изменником? Видно, последние 65 лет прошли для Г^{на} Каткова и его братий невидимо, неслышным! А если бы он, хоть по чувству патриотизма,³ которым он так любит величаться, изучил деяния славной Кавказской Армии, он хорошо узнал бы историю и этой преданной³ страны, даже без желанія знать ея, и не писал бы нелепостей, невыставил бы на суд Публики жалкое свое незнание об этом крае.

Что означает в наших Газетах весь этот шум, вся эта брань народов, населяющих Россию? Ругают Немцев, - о Поляках нечего и говорить, - ругают Мусульманов, которые способны быть только кучерами, да ещё им же угрожают обращением в Православие!⁴ Эти бранные угрозы согласуются ли с здоровою Политикой и непоставяеся здешнее главное начальство в неловкое положение относительно мусульман, которые населяют пространство от самых Тифлисских бань до берегов Тихаго Океана? И может ли Великий Князь требовать преданности Престолу от народа, религию котораго он должен уничтожить? - Теперь начали ругать Армян и Грузин. Какой же ещё народ в России остался необруганным?

С удивлением читаем и перечитываем наши Газеты и не можем постигнуть руководящей их мысли! Бранью не заслужишь славы, неприобретёшь любви и доверия. Поэтому надо думать, что подобное направление наших Газет происходит или от преступнаго стремления врагов Правительства возжечь между различными племенами чувство ненависти к России, или же оно есть знак грубаго

невежества, для которого брань означает свободу слова, каюке и Каткову неругать когонибудь: нато свобода Прессы!

Но смешнее всего то, что в Грузіи хотят найти Армянское царство. В таком случае, почему неищут в Москве этого затерявагося царства? Там, покрайней мере, есть хоть Лазаревскій Институт! - Не стыдно? Катков пишет, что поляки⁵ в Тифлисе разбрасывали по улицам возмутительныя письма против Правительства. Наглая ложь! Никем ничего небыло разбрасываемое. И какіе интересы связывают здешнее населеніе с Поляками? Что общаго между ним? Языкли, верали, исторіяли, или наконец соседство? Нет, для здешняго народа Поляки не существуют, Тифлис – не Варшава, Кура – не Висла!

К счастью, Правительство инаго мненія о здешнем крае и нелепые рассказы отупевшаго Каткова пройдут безследно; но всёже грустно видеть, что здешняя страна всё ещё так мало известна Россіи, мненіем которой Грузія неможет недорожить.

Катков и его братья, осуждая наконец заслуги Воронцова, нестараясьяли выставить само Правительство пред Россією в невыгодном свете, уверяя этим, что в Россіи воздвигаются Памятники людям недостойным? Не естыли это преступное стремленіе похолодать доверіе народа к Правительственной Власти? Воронцов ненавидел всё русское, говорит Катков. Да комуже он посвятил всю жизнь свою до последняго дня? И, моноли служить честно, благородно той стране, которую ненавиишь? - Катков называет его человеком, Государсвенным, Просвещённым, Дальневидным, и потом тутже говорит „где он неуправлял, везде оставлял один только неурядицу!“ какое пошлое противоречіе! Нет, отупел Катков! А жаль; я помню его прекрасную статью противу Герцена.

Наконец, что сказать о влияніи Наполеона на здешній край. Да успокоется тень лжепатріота Каткова от всех тех ужасов, которые рисуются в его пророческих виденіях, и да знает он, что только тот может иметь влияніе здесь, кто в

состоянии опоясать Кавказскій Перешеек постоянною 300/ты Армією. Были здесь Арабы, Чингисы, Тамерланы, которые опустошали эту страну, но покорить её немогли. Здешній народ нетак глуп, как туп сам Катков, чтобы незнать этой простой истины, что только Россія, и своим положеніем, и своим могуществом, могла покорить и покорила Кавказ после громадных жертв и усилий. Простой взгляд на карту убедилбы Каткова, что и Франція, и Англія, положительно безсильны для этой роли на Кавказе. А где существует вліяніе без силы?

И не грустноли видеть во главе нашей журналистики человека, который, или отстал от своего времени, илиже руководим побужденіями, несовсем благовидными, когда он называет изменником народ с чистейшею преданностью Пресолу, а великаго Воронцова ненавистником Россіи? -

Могу тебя уверить, любезный Александр, что здесь всё мирно, всё покойно, всё также искренно предано Государю Императору, как и всегда, что страна никогда не забудет той спасительной руки Царствующаго Дома, который вывел её от гибели к жизни, даровал ей мир и направил к процветанію умственному и матеріальному. Безпорядкиже в Тифлисе произошли от новых налогов для покрытія городских расходов и были те самые, какіе бывали и при Паскевиче, и при Воронцове, и ничего политическаго⁵ небыло в них. Ни одна дама, ниодин солдат, ничиновник, которые разхаживали покойными зрителями посреди взволнованнаго населенія, небыли оскарблены. Ни Тушины, ни Хевсурцы небыли призываемы Амкарами; всё это чёрная ложь, выдуманная братьями Каткова, и Тифлис надругойже день был совершенно спокоен. Не успокаиваются до сих пор только промотавшіеся чиновники и собрат их Катков, до такой степени, что даже пьяный Григоров – Телав: Уезд: Началь:– сделал донос, что тамошнее Дворянство, во главе котораго стоит Давид Чавчав:, замышляют обширный заговор против Правительства! Ради Иисуса Христа, что всё это значит, если не Бесовское

навождение, порождённое нашею злонамеренною журналистикой, которая с злым [...]⁶ желает видеть повсюду одну только измену?

Давно я хотел писать к тебе об этом, зная, как ты должен быть заинтересован здешними делами, но неимел времени, разезжая по нашим деревням, чтоб ввести в них Уставныя Грамоты и наделять крестьян землею. В грузинских деревнях почти окончил, остаётся ещё Борчала.

Вся твоя родня здорова. Наднях К: Манана уехала в Коды строить дом.

Холера проникла и к нам с 31 августа.

Великий Князь осмотрел Дагистан и Тер[г]скую область и остался очень довольным всем, что он видел. Их Высочества были и на Гунибе, и в восторге от величественных видов, которые представляет тамошняя природа; В начале ноября Они прибудут в Тифлис.

ალექსანდრე დავითის ქე ორბელიანისადმი №1 (644)

პეტერბურღს

თბილისით 25 ოქტომბ: 1865. კნ: ორბელიანს¹

ჩემო მეგობარო ალექსანდრე! მოსკოვის ვედომოსტებისა და ჩუენის თავისუფალი ქვეყნის² სხუა გაზეთების კითხვისას, განა არ დარწმუნდი, რომ საქართველო, ხოლო უფრორე თბილისი, იქცა იარაღიან, შფოთისთავ ავაზაკთა ბუნაგად, რომ აქ არიან პოლიტიკური პარტიები, რომლებიც ჰლადადებენ სომხურის, ქართულის, თათრულის სამეფოების დამოუკიდებლობასა, და რომ ჭრანციის გავლენა აქ იმდენად ძლიერია, რომ შვილებსაც კი დაუნყეს ნაპოლეონ პირველის დარქმევა. მართლა როგორ არ დარწმუნდები კაცი, ოდეს ესრეთ ნათლად, ესრეთ ცხადად ინერება ეს ყოველივე ჩუენს

გაზეთებში ესრეთის გამოგნებელის წვრილმანებითა? მაგრამ რაღას იტყვი, თუკი ყოველივე ეს სიცრუეა, ყველაზე საძაგელი, ყველაზე მყრალი სიცრუე, ჭორი, როგორიც კი ჯოჯოხეთურს ღვარძლს ძალუძს შეთხზას აქაური მოსახლეობის, იმპერიის ამ კუთხის წინააღმდეგ, სადაც აქამომდინ ბატონობდა მშვიდობა, საღი ჰაზრი, უწმინდესი ერთგულება ხელმწიფისადმი, სადაც უშფოთველად, მხიარულად მიედინებოდა ჩუენი ცხოვრება, და არცა გული, არცა გონება არა ჰშფოთავდნენ არც დასავლეთის პოლიტიკური ბოდვების, არცა ჩუენის გაზეთების ჯავრიანის სტატიებისაგან; სადაც რევოლუციური, აღელვებული ევროპიის ხმათა ყურისგდებაში თავისუფალის გულწრფელობით განესჯიდით და არვის მოგვდიოდა თავში დანაშაულებრივი ჰაზრი, რომ ჩუენ არ შევადგენტ ნაწილაკს ვრცელის რუსეთის იმპერიისა, რომლის ავკარგიც უცხოა ჩუენტვისა! მაშ ახლა, უცაბედად რატომღაა ჩუენის ჟურნალისტიკის შეხედულებებში ესრეთი გარდასახვა, რომელიც აგრე უმონყალოდ ესვრის ტალახს ამ ქვეყანას და მის ხალხს მოლალატედა ჰრაცხს. სჩანს, ბოლო 65-მა წელიწადმა უჩინარად, უჩუმრად ჩაიარა ბ[ატო]ლ კატკოვისთვისა და ძმათა მისთათვის! და თუკი ის, პატრიოტიზმის³ გრძნობის გამო მაინც, რითაც აგრერიგად უყვარს თავის შემკობა, შეისწავლიდა კავკასიის სახელოვანი არმიის საქმეებს, რომც არ ჰსურვებოდა მისი ცოდნა, კარგადაც გაიგებდა ისტორიას ამ ერთგულის ქუეყნისას და არც დასწერდა აბდაუბდას, არ გახდიდა საჯაროდ განსასჯელს თავის სანყალობელს უცოდინრობას ამ მხარის შესახებ.

რას ნიშნავს მთელი ეს ალიაქოთი ჩუენს გაზეთებში, მთელი ეს ლანძღვა ხალხებისა, რუსეთში რომ ცხოვრობენ? ლანძღავენ ნემცებს – პოლიაკებზე ხომ არცა ღირს ლაპარაკი, ლანძღავენ მუსლიმებს, რომელთაც მხოლოდ მეეტლეობა თუ ძალუძთ, და კიდევ მათვე ემუქრებიან, მართლმადიდებლებად⁴ გაქცევთ. ეს სალანძღავი მუქარები შეესატყვისება კი საღს პოლიტიკას და არ ვარდება აქაური უზენაესი ხელ-

მძღვანელობა უხერხულს მდგომარეობაში მუსულმანებთან დაკავშირებით, რომელნიც ცხოვრობენ სივრცეებზედ თვით თბილისის აბანოებიდამ ვიდრე წყნარი ოკეანის ნაპირებამდინ? და ძალუძს კი დიდს კნიაზს ტახტის ერთგულება ითხოვოს ხალხისგან, რომლის რელიგიაც თვით უნდა გაანადგუროს? ახლა სომეხთა და ქართველთა გინება დაიწყეს. რომელი ერილა დარჩა რუსეთში გაულანძლავი?

გაოცებულნი ვკითხულობთ და ვკითხულობთ ჩუენს გაზეთებს და ვერ გაგვიგია, რა ჰაზრითაა ნაკარნახევი! ლანძღვით ვერ მოიპოვებ დიდებას, ვერ შეიძენ სიყუარულსა და ნდობას. ამიტომ საფიქრებელია, რომ ამგუარი მიმართულება ჩუენის გაზეთებისა ან მთავრობის მტერთა დანაშაულებრივი მისწრაფებიდამ მოედინება სხუადასხუა ტომებში სიძულვილის გრძნობის გასაღვივებლად რუსეთის წინააღმდეგ, ან კი ეს არის ნიშანი უხეშის სიბრიყვისა, რომლისთვისაც ლანძღვა წარმოადგენს სიტყვის თავისუფლებას; აბა როგორ არ აგინოს კატკოვმაც ვინმე: პრესის თავისუფლება ხომ ამისთვის არის.

მაგრამ ყველაზე სასაცილო ის გახლავთ, რომ საქართველოში ჰსურთ სომხის სამეფოს პოვნა. მაშინ რად არ ეძებენ ამ დაკარგულს სამეფოს მოსკოვში? იქ ლაზარევსკი ინსტიტუტი მაინცაა! სირცხვილი არ არის? კატკოვი წერს, რომ თბილისში პოლიაკები⁵ ავრცელებდნენ აღმამფოთებელს წერილებს მთავრობის წინააღმდეგ. მტკნარი სიცრუეა! არცა ვის არაფერი გაუვრცელებია. და რა ინტერესები აკავშირებს აქაურს მოსახლეობას პოლიაკებთან? რა საერთოა მათ შორის? ენა განა? რწმენა? ისტორია? თუ ბოლოს მეზობლობა? არა, აქაურის ხალხისთვის პოლიაკები არ არსებობენ, თბილისი ვარშავა არ არის, მტკვარი კი – ვისლა!

საბედნიეროდ, სხვა ჰაზრისაა აქაურობაზედ მთავრობა და გამოთავყანებული კატკოვის აბდაუბდა მოთხრობები უკვალოდ ჩაივლიან; და მაინც სინანულით სამზირალია, რომ აქაურობას ჯერაც აგრე ცუდად იცნობენ რუსეთში, რომლის ჰაზრსაც არ შეიძლება არ მოუფრთხილდეს საქართველო.

ვორონცოვის დამსახურებებს რომ სძრახვენ ბოლოს კატკოვი და ძმანი მისნი, ხომ არ ცდილობენ, თავად მთავრობა წარმოაჩინონ არასახარბიელოდ რუსეთის წინაშე, იმის სათქმელად, რომ რუსეთში უღირს ადამიანებს უდგმენ ძეგლებსა? განა ეს დანაშაულებრივი მისწრაფება არ არის, გაანელოს ხალხის ნდობა მთავრობის ძალაუფლებისადმი? ვორონცოვს სძულდა ყოველივე რუსულიო, ამბობს კატკოვი. მაშ ვილას შესწირა მთელი თავისი სიცოცხლე ბოლო დღემდინ? და განა შესაძლოა სინდისიერად, კეთილშობილურად ემსახურო იმ ქვეყანას, რომელიცა გძულს? კატკოვი მას უწოდებს სახელმწიფოებრივ ადამიანს, განათლებულს, შორსმჭვრეტელს და მერე იქვე ამბობს, სადაც კი მართავდა, ყველგან უწესრიგობას სტოვებდაო; რა უხამსი შეუსაბამობაა! არა, გამოთაყვანდა კატკოვი! დასანანი კია; მე მახსოვს მისი მშვენიერი სტატია გერცენის წინააღმდეგ.

და ბოლოს, რა ვთქვათ ნაპოლეონის გავლენაზე აქაურობაზედ. ნეტავ მოისვენოს ცრუ პატრიოტ კატკოვის ლანდმა ყველა იმ საშინელებათაგან, რომელნიც იხატებიან მის წინასწარმეტყველურს ზმანებებში, და დაე იცოდეს მან, რომ მხოლოდ მას შესწევს უნარი გავლენა იქონიოს აქ, ვისაც ძალუძს კავკასიის ყელს ქამრად შემოარტყას 300/ათ: მუდმივი არმია. ბრძანდებოდნენ აქ არაბნი, ჩინგიზნი, ტამერლანნი, რომელთაც მოსრეს ეს ქუეყანა, მაგრამ ვერ შესძლეს დაეპყროთ იგი. აქაური ხალხი არც იმდენად ბრიყვია, როგორც თავად კატკოვი, არ ესმოდეს ის უბრალო ჭეშმარიტება, რომ მხოლოდ რუსეთს შეეძლო თავისის მდგომარეობითაც, თავისის ძლევამოსილებითაც დაეპყრო და დაიპყრო კიდევ კავკასია, დიდის მსხუერპლითა და ძალისხმევითა. უბრალო თვალის გადავლება რუკისთვის დაარწმუნებდა კატკოვს, რომ ჭრანციაცა და ანგლიაც ნამდვილად უძლურნი არიან კავკასიაში. და სად სუფევს გავლენა ძალის გარეშე?

და განა სამწუხარო არ არის, ჩუენი ჟურნალისტიკის სათავეში ვხედავდეთ ადამიანს, ვინც ან ჩამორჩა თავის

დროს, ანდა ხელმძღვანელობს არცთუ კეთილის ზრახვებითა, ოდეს სინმინდემდე ერთგულს ხალხს ტახტის მოლაღატეს უწოდებს, დიდს ვორონცოვს კი რუსეთის მოძულესა?

შემიძლია დაგარანმუნო, საყვარელო ალექსანდრე, რომ აქ სიმშვიდეა, სინყნარე, ყოველივე ისევე ერთგულია ხელმწიფე იმპერატორისა, როგორც ყოველთვის, რომ ქვეყანა აროდეს დაივიწყებს სამეფო კარის იმ მფარველს მარჯვენას, რომელმაც სიკვდილიდან სიცოცხლისკენ მოაბრუნა იგი, აჩუქა მშვიდობა და დააყენა გონებრივისა და მატერიალური აყვავების გზაზედ. ხოლო არეულობები თბილისში წარმოიშვა ახალი ნალოდების გამო ქალაქის ხარჯების დასაფარავად და ურევდნენ სწორედ ისეთნი, როგორებიც პასკევიჩის დროსაც ბრძანდებოდნენ, ვორონცოვის დროსაც და არაფერი პოლიტიკური არ იყო იმ არეულობებში. არც ერთი ქალბატონი, არც ერთი სალდათი, არცა ჩინოვნიკი, რომელნიც ალელვებულს მოსახლეობაში მიმოდოდნენ მშვიდობიან მაყურებლებად, არ იქნა შეურაცხყოფილი. არ უხმიათ ამქრებს არცა თუშთათვის, არცა ხევსურთათვის; ეს ყოველივე მტკნარი სიცრუეა, კატკოვის ძმაბიჭების გამოგონილი, და თბილისი მეორეს დღესვე იყო სრულიად დაწყნარებული. აქამომდის არ ცხრებიან მხოლოდ ჯიბეგაფხეკილი ჩინოვნიკები და მათი ძმადნაფიცი კატკოვი, იმდენად, რომ მთვრალმა გრიგოროვმაც კი - თელავ: უეზდ: ნაჩალ: გააკეთა დანოსი, თითქოს იქაურ დიდგვაროვანთ, რომელთა სათავეში სდგას დავით ჭავჭავი, მთავრობის წინააღმდეგ ჩაფიქრებული ჰქონდეთ დიდი შეთქმულება. იესო ქრისტეს გულისათვის, რას ნიშნავს ყოველივე ეს, თუ არა ემშაკისეულს ბოდვას, გაჩენილს ჩუენი ავისმსურველი ჟურნალისტკის მიერ, რომელსაც ბოროტის [...]ით⁶ სწყურია, მხოლოდ ღალატი დაინახოს ყველგან?

რა ხანია, შენთვის მინდოდა მომენერა ამაზედ, ვიცოდი რა, როგორ იქნებოდი დაინტერესებული აქაურის საქმეებით, მაგრამ არ მეცალა, ჩუენს სოფლებში დავდიოდი, რათა უსტავნი გრამოტები შემომელო იქა და გლუხებისათვის მიწე-

ბი დამენანილებინა. ქართულს სოფლებში თითქმის დავამ-
თავრე, ბორჩალოლა რჩება.

მთელი შენი სანათესაო ჯანმრთელადაა. რამოდენიმე
დღეა კნ: მანანა კოდას გაემგზავრა სახლის ასაშენებლად.

ქოლერამ აქამომდინაც მოაღწია 31 აგვისტოდამ.

დიდმა თავადმა მოინახულა დალისტანი და თერგის
ობლასტი და ძალზედ კმაყოფილი დარჩა ყოველივეთი, რაც
ნახა. მათი უდიდებულესობანი იყვნენ ლუნიბსაც და აღ-
ფროთოვანებულნი არიან დიდებულის ხედებით, იქაური ბუნე-
ბა რომ გვთავაზობს. ნოემბრის დამდეგს ისინი თბილისს ჩა-
მობრძანდებიან.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №3 (645)

4^ლ Нояб: 1865 года 7 часов вечера¹

Барону Александру Павловичу Николаи²

С прискорбіем уведомляю вас, что холера проникла в
Институт: Бедная девица Соколовская, недавно принятая в это
заведеніе, заболела сегодня в 7 часов утра и невзирая навсе
медицинскія пособія, поданныя Докт: Сობольщиковым,
скончалась в 3^л часа по полудни совсеми признаками холеры.

Считаю долгом просить вас доложить Его Высочеству об
этом весьма неприятном случае.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №3 (645)

4^h ნოემბ: 1865 წელი სალამოს 7 საათი¹

ბარონ ალექსანდრე პავლოვიჩ ნიკოლაის²

მწუხარებით გაუწყებთ, რომ ქოლერამ ინსტიტუტში შეაღწია. საბრალო გოგონა სოკოლოვსკაია, ამასწინებზე რომ მიიღეს ამ სასწავლებელში, ავად გახდა დღეს დღის 7 საათზედ და, მიუხედავად ყველა სამედიცინო დახმარებისა, რომელიც აღმოუჩინა დოხტ: სობოლშჩიკოვმა, დაიღუპა დღის 3^h საათზედ ქოლერის ყველა ნიშნითა.

თავს მოვალედ ვრაცხ გთხოვოთ, აუწყოთ მის უდიდებულესობას ამ ერთობ უსიამო ამბის შესახებ.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №4 (646)

27 Ноября 1865. Тифлис¹

Барону Николаи.²

Милост: Госуд:

Барон Александр Павлович.

Письмо нашего ветерана – Дипломата Лелли имею честь препроводить к вам на ваше распоряжение. Вы, без сомнения, заранее восхищены обещанием его возвратиться весной в здешний край, разумеется, для того, чтоб разсеять нависшія тучи на Политическій Горизонт и озарить его светом своей мудрости.

Поздравляя вас с этим радостным известіем имею честь ипр:

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №4 (646)

27 ნოემბერი 1865. თბილისით¹

ბარონ ნიკოლაის.²

მონყალ: ხელმწი:

ბარონო ალექსანდრე პავლოვიჩ.

პატივი მაქვს განსაკარგავად მოგართვათ წერილი ჩუენი ვეტერანისა – დიპლომატ ლელისა. თქვენ, უდავოდ, წინდანინ იქნებით აღფრთოვანებული მისი დანაპირებით ამ მხარეში დაბრუნებაზედ, რალა თქმა უნდა, იმისათვის, რათა ჩამომდგარი ღრუბლები გაჰფანტოს პოლიტიკურ ჰორიზონტზე და თავისი სიბრძნით გაანათოს იგი.

გილოცავთ ამ სასიხარულო ამბავს, პატივი მაქვს და სხვ.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №15 (647)

30^ლ Октябръ 1865. Тифлис. в Лондон¹

Мой друг, моя матушка Варвара! 9^л Сентяб: я отправил к тебе по почте в Лондон 200 полуимпер:² и теперь, к моему прискорбию, узнал по телеграмме, полученной мною из Москвы, что ты их ещё досих пор не получила. Можешь представить моё огорчение, просто жёлч разливаётся при мысли, что ты долго остаёшься³ без денег на чужой стране. Что делать? Я из экономических расчётов – да будут они прокляты – решил отправить деньги прямо в Лондон по почте, которая мало берёт за пересылку их. Теперь, благодаря Колосовскому, я стану высылать чрез Ананова, с помощью телеграфа, так, что ты будешь получать аккуратно в 5, 6 дней отсюда, и сегодняже делаю опыт, отправляя

этим путём 150 полуимпер.; посмотрим, будет ли лучше?

В сію минуту принесли мне письмо твоё от 1го Октяб.: Благодареніе Богу! Ты и Георгій здоровы, и мне более ничего не нужно. Ты справедливо упрекаешь меня зато, что я не часто пишу к тебе. Каюсь, грешен! Но разве это может оправдать тебя в техже прегрешеніях? Ты, не ожидая моего ответа на каждое твоё письмо, пиши и пиши по несколько строк, когда можешь! Душевно радуюсь тому, что Николай Мирскій был у тебя, удивляюсь только, как он отыскал твое затаенное убежище? Но когдаже мне суждено обнять тебя ствоим Георгіем?

1го Нояб. Ожидаем приезда Их Высочеств, которые довольно долго разезжали по Дагестану, были даже на Гунибе, и вообще вынесли оттуда весьма пріятное впечатленіе.

Все твои здесь родные здоровы; по вечерам собираются, непременно в комнате Кетеваны, играть в лото. Дзалау Нина, Хорешана, Бабале Сагинова с мужем, Лиза, Тасо Оглобжію, Машо Месхіева, Каплан и дядя Александр; к ним присоединяются и другія гости, и шумно, очень шумно проводят время. Елисавета объявила некоторым из них войну страшную, едвали примиримую и потому пока неучаствует в игре. Ты знаешь, ка[к] на нашей улице война забавно-интересная; поэтому, конечно, никто и не заботиться о примиреніи враждующих сторон.

Похоронили в Міцхете беднаго Александра Грузинскаго; несчастная Елена, недавно потеряла брата, теперь – мужа!

Холера появилась и в Тифлисе, но, по милости Божьей, в слабой степени, так что жителей не пугает появленіе этого страшилища.

31 Нояб.:⁴

Вчера неуспел отправить письмо, а сегодня я опять

получил от тебя письмо от 5го Октяб: В знак моей радости целую тебя и Георгія в голову и молю Бога, да покровительствует Он вам вовсе дни вашей жизни, Амин!

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №15 (647)

30^ბ ოქტომბერს 1865. თბილისით. ლონდონს¹

ჩემო მეგობარო, ჩემო დედილო ვარვარა! 9 სექტემბ:^ა ფოშტით ლონდონს გამოგიგზავნე 200 პოლუიმპერ:² და ან, ჩემდა სამწუხაროდ, მოსკოვიდამ მიღებული ტელელრამით შევიტყვე, რომ შენ ისინი ჯერაც არ მიგიღია. შეგიძლია წარმოიდგინო ჩემი წუხილი, პირდაპირ ნაღვლად ვიცლები იმის გაფიქრებაზედ, რომ შენ ხანგრძლივად რჩები³ უფულოდ უცხო მხარეში. რა ვქნათ? მე ეკონომიური გათვლების გამო – წყეულიმც იყვნენ ესენი – გადაეწყვიტე ფული პირდაპირ ლონდონს გამომეგზავნა ფოშტით, რომელიც ცოტას იღებს გადმოგზავნაში. ან, კალასოვსკის წყალობით, მე ტელელრაჰით დავინწყებ გადმოგზავნას ანანოვის შემწეობით, ასე რომ, შენ აქედამ აკურატულად მიიღებ ხოლმე 5-6 დღეში, დღესვე ვატარებ ცდას და ამნაირად გიგზავნი 150 პოლუიმპერ:; ვნახოთ, უკეთესი თუ იქნება?

ამ წუთას მომიტანეს შენი 1^ა ოქტომბ: წერილი. მადლობა ღმერთს! შენ და გიორგი ჯანმრთელადა ყოფილხართ და მე მეტი არა მინდა რა. შენ სამართლიანად მსაყვედურობ იმის გამო, რომ ხშირად არა გწერ. მოვინანიებ, ვცოდავ! მაგრამ განა შენ ეს გათავისუფლებს ამგუარივე ცოდვებისაგან? შენ ნუ დაელოდები ჩემს პასუხს ყოველს შენს წერილზედ, წერე და წერე სტრიქონ-სტრიქონ, როცა ძალგიძდეს! გულით მიხარია, რომ ნიკოლაი მირსკი იყო შენთან, ოღონდ მიკვირს, რანაირად მოაგნო შენს საიდუმლო თავშესაფარსა? ნეტავ როდის მელირსება მოგეხვიოთ შენა და შენს გიორგისა?

1^ა ნოემბ. ველით მათ უდიდებულესობათა ჩამობრძანებას, რომელნიც საკმაოდ დიდხანს მოგზაურობდნენ დალისტანს, ლუნიბზეც კი იყუნენ და, საერთოდ, ერთობ სასიამოვნო შთაბეჭდილება დარჩათ.

აქ ყუელა შენი ნათესავი ჯანზედაა; სალამოობით იკრიბებიან, უცილობლად ქეთევანის ოთახში, თამაშობენ ლოტოს. ძალუა ნინა, ხორეშანი, ბაბალე საგინოვა მეუღლითურთ, ლიზა, ტასო ოლლობჟიო, მაშო მესხიევა, ყაფლანი და ძია ალექსანდრე; მათ უერთდებიან სხუა სტუმრებიცა და ხმაურიანად, ძალზედ ხმაურიანად ატარებენ დროსა. ელიზავეტამ ზოგიერთ მათგანს საშინელი, თითქმის შეურიგებელი ომი გამოუცხადა და ამიტომ ჯერ არ ერევა თამაშში. შენ უწყი, როგორი სახალისო და საინტერესოა ომი ჩუენს ქუჩაზედ, ამიტომ, რა თქმა უნდა, არავინ ზრუნავს მოქიშპე მხარეების შერიგებაზედ.

მცხეთაში დაასაფლავეს საბრალო ალექსანდრე გრუზინსკი; უბედური ელენა, ამასწინათ ძმა დაჰკარგა, ახლა – მეუღლე.

ქოლერა გამოჩნდა თბილისშიც, მაგრამ, ღვთის ნყალობით, სუსტად, ისე, რომ მობინადრეთ ვერ აშინებს ამ საფრთხობელას გამოჩენა.

31 ნოემბ:⁴

გუშინ ვერ მოვასწარ ამის გამოგზავნა, დღეს კი ისევ მივიღე 5^ლ ოქტომბ: წერილი შენგან. ნიშნად სიხარულისა, თავებს გიკოცნით შენა და გიორგის და ღმერთსა ვთხოვ, დაე, გფარავდეთ მთელი სიცოცხლე, ამინ!

Тифлис. 10 Декаб: 1865. в Лондон.¹

Мой друг Варвара! Вчера чрез Колосовскаго послана телеграма в Москву к Ананову, чтоб он чрез своего банкира в Лондоне передал тебе, т: е: напочту, натвое имя, 240 червонц: Надеюсь, что ты чрез несколько дней получишь эти деньги, но ябы желал, чтобы оне подоспели к тебе пред праздником Рождества, илиже, покрайней мере, к новому году.

До сих пор ещё я несовсем покоен, оставаясь в недоуменіи относительно твоих денег, которыя высланы мною по почте 9 Сентяб: 200 полуимпер: и 30го Октяб: чрез Ананова 150 полуимп.; отвечай, получилали ты эти деньги и когда?

Таким образом в продолженіи 1865 года высланы тебе мною:²

5 ^{го} Марта – 1000 руб:	получено мною из Казначейства Твоей Пенсіи – 3171 руб: Георгія – 1000 р: — — всего 4171 руб:
23 ^{го} Апр: – 1 600 р:	
27 ^{го} Іюня – 772 руб: или 150 полуимп:	
9 ^{го} Сентяб: – 1030 р: или 200 полуимп:	
30 ^{го} Октяб: – 772 р: или 150 полуимп:	
9 ^{го} Декаб: – 720 р: или 240 червон:	
—	
—	
всего 5894 р:	
— 4 171	
<hr/>	
Следовательно 1723 руб: пересланы мною более.	

Представляя годовой отчёт, твой Казначей в праве надеяться, что ты похвалишь его за то усердіе, от котораго произошли столь хорошіе результаты.

Но во всяком случае, я полагаю, что эта сумма, при всей твоей бережливости, всётаки недостаточна для тебя и Георгія, чтобы жить вам без нужды, не подвергая себя напрасным лишениям. Поэтому я подаю тебе моё мнение: ежегодная процентная сумма, получаемая на капитал, принадлежащій Георгію, составляет 2200 руб.; из них считаю весьма возможным отделять одну тысячу для вашего годоваго расхода. Это с каждым годом становится более и более неизбежным, по мере того как растёт Георгій и нужды котораго увеличиваются естественно. В этом случае напрасны будут твои опасенія относительно того, что этим сократится приращеніе к капиталу Георгія на тысяча руб: — У меня есть именіе, всемилостивейше пожалованное вблизи Пятигорска, которое стоит более 60/ты: — Цыфру эту считаю совершенно достаточною для того, чтобы современем покрыть теперешніе ваши расходы; до того же зачем вам мучить себя, зачем отказывать себе даже в необходимых вещах! Подумай, подумай и согласись со мной. Но, я полагаю, что нечего и думать об этом.

2300 руб.; принадлежащие Георгію, по совету Богдана-Калинскаго, я отправил в Государств: Банк для покупки 5^{ти} процен: билетов свейтришами. Там ежегодно разыгрывается в лотарее 600/ты: р: — быть может счастье послужит Георгію, а если и не выиграет, проценты всётаки своим порядком будут получены. —

Здесь твои родные здоровы; но бедная Дзалуа Нина умерла внезапно на свадьбе у Магаловых. Смерть на свадьбе! Можешь представить, какой возник страх, сумятица, обмороки? Разумеется, все разехались в испуге.

Давида ждем наднях; в Цинандале всё благополучно.

Самая большая новость здесь есть обручение Александра Орб: на девице Сомовой, проходившая в Тифлисе, откуда недавно Манана получила письмо от невесты. — Уверяют, что ея состояніе простирается до 7^а милл.!! Принадлежа к числу бедных людей, мне всё думается, что на свете немогут быть такіа богатства!

Майко Меликова родила сына, какво? Но зато, она едва не заплатила своею жизнью за это счастье.

Старшая Дочь Юсифа Корганова выходит за муж за какогото Лорис-Меликова.

Дмитрій Мирскій здесь, семейство его здорово.

Целую Георгія в голову; Екатерине низко кланяюсь. Здесь говорят, она стала ходить в Англиканскую Церковь; Правдали? О ужас!

Да хранит вас Бог!

ბარბარე ბაბრატონი-ორბელიანისადმი №16 (648)

თბილისით. 10 დეკემბ: 1865. ლონდონს.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! გუშინ კლასოვსკისაგან გაიგზავნა ტელელრამა მოსკოვს ანანოვთან, რათა მან თავისი ბანკირის საშუალებით, ანუ ფოშტით, შენს სახელზე გამოგზავნოს 240 ჩერვონ.: ვიმედოვნებ, შენ რამოდენიმე დღეში მიიღებ ამ ფულსა, მაგრამ ვისურვებდი, რომ მოესწრო შობის დღესასწაულამდინ, ან, ბოლოს და ბოლოს, ახალ წლამდინა.

აქამომდინ ვერა და ვერ დავმშვიდდი, გაოგნებული ვარ შენი ფულის, 200 პოლუიმპერ:^ა გამო, რომელიც ფოშტით გამოგიგზავნე 9 ოქტომბ: და 150 პოლუიმპერ: 30^ა ოქტ: ანანოვის ხელითა; მიპასუხე, მიიღე თუ არა ეს ფული და როდის?

ამგუარად, 1865 წლის განმავლობაში შენ გამოგიგზავნე:²

<p>5^ბ მარტს – 1000 რუბ: 23^ბ აპრ: – 1600 რ: 27^ბ ივნისს – 772 რუბ: ანუ 150 პოლუიმპ: 9^ბ სექტემბ: – 1030 რ: ანუ 200 პოლუიმპ: 30^ბ ოქტომბ: – 772 რ: ანუ 150 პოლუიმპ: 9^ბ დეკემბ: – 720 რ: ანუ 240 ჩერვონ:</p> <hr/> <p>სულ 5 894 რ: - 4 171</p> <hr/> <p>ამგუარად, ჩემის მხრიდან გამოგ- ზავნილია 1723 რუბ:³⁰⁰ მეტი.</p>	<p>ჩემის მხრივ ხაზინიდან მიღებულია შენი პენსიისა 3171 რუბ: გიორგისა – 1000 რ:</p> <hr/> <p>სულ 4171 რუბ:</p>
--	---

წლიური ანგარიშის წარმოდგენისას შენს ხაზინადარს შეუძლია იმედი იქონიოს, რომ შეაქვბ იმ გულმოდგინებისათვის, რომლიდანაც წარმოიშვა ესოდენი კარგი შედეგი.

მაგრამ ყოველ შემთხვევაში, ვვარაუდობ, რომ ეს თანხა, მთელი შენი ხელმომჭირნეობის მიუხედავად, მაინც არ არის საკმარისი შენთვის და გიორგისთვის, რათა იცხოვროთ გაჭირვების, ტყუილუბრალო დანაკლისების გარეშე. ამიტომ მოგაშველებ ჩემს ჰაზრსა: ყოველწლიური საპროცენტო თანხა, მიღებული გიორგის კუთვნილი კაპიტალიდამ, შეადგენს 2200 რუბ:, ვთელი ყოვლად შესაძლებლად, მათგან ათასი გამოიყოს თქუენი წლიური ხარჯისათვის. ეს ყოველწლიურად ხდება უფრო და უფრო გარდუვალი, გიორგის ზრდასთან ერთად, და მისი საჭიროებანიც იზრდებიან ბუნებრივად. ამ შემთხვევაში ფუჭი იქნება შენი შიში მასზედ, რომ ამით შემცირდება გიორგის ათასი რუბ: კაპიტალის დანამატი – მე მაქვს მამული, ყოვლად მოწყალედ ნაბოძები პიატიგორსკის მახლობლად, რომელიც ღირს 60/ათ:³⁰⁰ მეტი – ამ ციფრს ვთელი სრულიად საკმარისად იმისათვის, რათა დროთა განმავ-

ლობაში დაიფაროს თქუენი ახლანდელი ხარჯები; მანამდინ კი რად უნდა იტანჯოთ თავი, რად უნდა მოიკლოთ ყოვლად საჭირო ნივთებიც კი! იფიქრე, იფიქრე და დამიდასტურე. მაგრამ, ვპგონებ, ამაზე ფიქრიც კი არა პღირს.

2300 რუბ.; გიორგის რომ ეკუთვნის, ბოგდან-კოლინსკის რჩევით მივაბარე სახელმწ: ბანკს 5-პროცენტიანი მომგებიანი ბილეთების შესაძენად. იქ ლატარიით ყოველწლიურად თამაშდება 600/ათ: რ: - ეგება ბედმა გაუღიმოს გიორგის და, რომც ვერ მოიგოს, პროცენტებს მიიღებს რიგიანად. -

აქ შენი შინაურები ჯანზედ არიან; მაგრამ საბრალო ძალუა ნინა მოულოდნელად გარდაიცვალა ქორწილში მალალოვებთან. სიკუდილი ქორწილში! წარმოიდგინე, რა შიში დატრიალდებოდა, ალიაქოთი, გულის შეღონებანი! ცხადია, ყველა შეშინებული მიმოიფანტა.

დავითს ველოდებით ამ დღეებში; წინანდალში ყველაფერი კარგად არის. ყველაზე დიდი ამბავი აქ ალექსანდრე ორბ: ჯვრისწერაა ქალწულ სომოვაზედ თბილისში, საიდანაც ამასწინათ მანანამ მიიღო წერილი პატარძლისაგან. გარწმუნებ, მისი ქონება სწვდება 7^ლ მილ:!! ღარიბ ადამიანთა რიცხვს რომ ვეკუთვნი, სულ მგონია, რომ არ ეგების ქვეყანაზედ ამხელა სიმდიდრე.

მაიკო მელიქოვას შეეძინა ვაჟი, როგორია? მაგრამ, სამაგიეროდ, კინალამ სიცოცხლის ფასად დაუჯდა ეს ბედნიერება.

იოსებ ყორღანოვის უფროსი ქალიშვილი ცოლად მიჰყვება ვილაც ლორის-მელიქოვსა.

დიმიტრი მირსკი აქ არის, მისი ოჯახი ჯანმრთელადაა.

ეკოცნი გიორგის თავზედ; ეკატერინეს მდაბლად ვუხბრი თავსა. აქ ამბობენ, რომ მან სიარული დაიწყო ანგლიკანურს ეკლესიაში. მართლა? ო საშინელებაჲ!

გფარავდეთ ღმერთი.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №5 (649)

29 Декаб: 1865 Тиф:

Емуже.¹ [Александрю Павловичу Николаи]

Письмо, полученное мною от Г^н Блудова, имею честь препроводить квам на ваше, Милостивый Государь, благоус-
отрение.

Систинным ипр:

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №5 (649)

29 დეკემბ: 1865 თბილ:

მასვე.¹ [ალექსანდრე პავლოვიჩ ნიკოლაის]

პატივი მაქვს, მონყალეო ხელმწიფეე, განსაკარგავად
მოგართვათ ბ^ნ ბლუდოვისაგან მიღებული წიგნი.
ჭემმარიტის და სხე:

ბარბარე ბაბრატომეი-ორბელიანისადმი №17 (650)

1866 Генв: 8. Тифлис в Лондон.¹

Мой друг Варвара! 5 Генв: чрез Колосовскаго и Ананова отправлены мною к тебе в Лондон 273 червон: т: е: 800 руб: Совершенно постигая твоё незавидное положение без денег в чужом крае, я ещё в прежнем письме выразил совет и теперь повторяю, что необходимо из процентных денег Георгія отделить на ваши расходы 1000 руб:, даже все 2/ты руб:, чтобы вам можно было жить без нужды. Повторяю, с каждым годом потребности Георгія естественно должны увеличиться, и что считалось прежде достаточным, теперь окажется весьма скудным средством, как для жизни, равно и для его образованія. Жду твоего ответа, чтобы таким образом и действовать мне.

Последнее письмо твоё было от 29 Нояб:, в котором ты уведомляешь о получении денег; но странно для меня то, что никогда непишешь обстоятельно, сколько именно ты получила? Мне это непременно нужно знать, чтоб вернее определять каким путём выгоднее отправлять к тебе деньги? Неужели до сих пор еще недошли к тебе те 200 полуимп:, которые отправлены мною по почте еще 9 Сентяб: прошлаго года?

Я немогу несогласиться твоим мнением, хоть мне и тяжело, очень тяжело сказать, что возвращение твое в Тифлис, весной, прервало бы на несколько месяцев учение Георгія и конечно подействовало бы неблагоприятно на дальнейший ход его занятій. Надо достигнуть того, чтобы он привык к труду и полюбил его, чтоб каждый час приносил пользу, развивая, или физическія, илиже умственныя его силы. Ненадо прервать ни на один день того начала, которое положено в основаніе его образованія.

Оставайтесь же с Богом, пока будет полезно Георгію.

Экономическіе расчеты заставляют тебя переселиться из Англии. Ради Бога, если уже решишься² переехать на материк Европы, то переселись, или в Швейцарію, или же в Германію, но никак не во Францію. Я желаю, чтобы юное сердце Георгія было проникнуто Религиозными убежденіями, без чего нет счастья человеку в жизни. Я желаю, чтобы мой племянник был превосходный Грузин, просвещенный Европейской наукой и не испорченный порочными идеями новшей французской философіи; в особенности живите как можно дальше, дальше от Парижа: Там поселился Бог разврата совсеми чарами обольщенія.

Зима проходит безбалов в дворце: Великая Княгиня *orsulia*; только Итальянская Опера и игры в бостон развлекают нас; был концерт sbлаготворительною целью, в котором отличался, между другими, Иракліи Грузин: на флейте. Для любопытства присылаю Список участвовавшим в концерте.

Вчера похоронили беднаго Рамаза Тарханова, который умер внезапно. Пожалей о бедной нашей Устиніи; она умерла от страшной чахотки.

Зима очень сносная, мало холодов, мало снега, много теплых, светлых дней.

Графиня Левашева недавно возвратилась из Вены; она усердно кланяется тебе. Великая Княгиня часто спрашивает подробности о твоём житьё бытё в Англии.

Целую Георгія; Екатерине низко кланяюсь.

Бог да хранит вас.

1866 იანვ: 8. თბილისით ლონდონს.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! 5 იანვ: კალასოვსკისა და ანანოვის ხელით შენთან ლონდონს გამოვგზავნე 273 ჩერვონ: ანუ 800 რუბ.: სრულადა ვწვდები შენს არასახარბიელო მდგომარეობას უფულოდ უცხო მხარეში. მე ჯერ კიდევ წინა წერილში გამოვხატე რჩევა და ახლა გიმეორებ, რომ აუცილებელია გიორგის საპროცენტო ფულიდამ თქუენი ხარჯებისათვის გამოიყოს 1000 რუბ.; მთელი 2/ათ: რუბ:*, რათა იყოს გაჭირვების გარეშე. ვიმეორებ, გიორგის მოთხოვნილებები ბუნებრივად უნდა გაიზარდოს ყოველწლიურად და, რაც აქამომდინ საკმარისად ითვლებოდა, ან გამოჩნდება ერთობ მწირ თანხად, როგორც საცხოვრებლად, აგრეთვე მისი განათლებისათვის. ველი შენს გამოჰასუხებას, რათა იმის მიხედვით ვიმოქმედო.

29 ნოემბ: მომივიდა შენი ბოლო წერილი, რომელშიც იტყობინები ფულის მიღების შესახებ; მაგრამ ჩემთვის უცნაური ის არის, რომ საფუძვლიანად არასოდეს იწერები, კერძოდ, რამდენი მიიღე? ეს უცილობლად უნდა ვიცოდე, რათა უფრო ზუსტად გავარკვიო, რა გზით უფრო არის მოსახერხებელი შენთან ფულის გამოგზავნა? ნუთუ აქამომდინ არ მოაღწია შენამდინ იმ 200 პოლუიმბ:**, ფოშტით რომ გამოგიგზავნე ჯერ კიდევ წინა წლის 9 სექტემბ:?

მე არ ძალმიძს არ დავეთანხმო შენს ჰაზრს, თუმც კი მიჭირს, ძალზედ მიჭირს გითხრა, რომ გაზაფხულზე შენი თბილისში დაბრუნება რამოდენიმე თვით შეწყვეტდა გიორგის სწავლას და ცუდ გავლენას იქონიებდა მის მომავალ მეცადინეობაზედ. ისე უნდა გავაკეთოთ, რომ ის შრომას მიეწვიოს და შეიყვაროს იგი, რათა ყოველმა საათმა სარგებელი მოუტანოს ფიზიკური, გინდ გონებრივი ძალების განვითარებითა. ნუ შეწყდება ნურც ერთის დღით ის სანყისი, რომელიც ჩადე-

ბულია მისი განათლების საფუძველში. დარჩით, ღმერთი იყოს თქვენთან, ვიდრე სასარგებლო იქნება გიორგისთვისა.

ეკონომიური ანგარიშები გაიძულებენ გადასახლდე ანგლიიდან. ღვთის გულისათვის, თუკი გადასწყვეტ ევროპიის მატერიკზედ გადმოსვლას, მაშინ გადასახლდი ან შვეიცარიაში, ანდა გერმანიაში, მაგრამ არამც და არამც ჭრანციაში. მე მსურს, რომ გიორგის ნორჩი გული განიმსჭვალოს რელიგიურის მრწამსით, ურომლისოდაც ვერ ჰპოვებს კაცი ბედნიერებას სიცოცხლეში. მე მინდა, რომ ჩემი ძმისშვილი იყოს საუკეთესო ქართველი, ევროპიული მეცნიერებით განათლებული და შეურყვნელი უახლესი ჭრანციცული ჭილოსოჭიის იდეებითა; იცხოვრეთ განსაკუთრებულად შორს, რაც შეიძლება შორს პარიჟიდან. იქ ჩაბუდებულია გარყვნილების ღმერთი ცდუნებათა მთელი ხიბლებითა.

ზამთარი გადის მეჯლისების გარეშე სასახლეში: ველიკაია კნიალინა ორსულადაა; მხოლოდ იტალიური ოპერა და ბოსტონილა შეგვაქცევს; საქველმოქმედო მიზნით ჩატარდა კონცერტი, რომელშიც, სხუათა შორის, გამოირჩეოდა ირაკლი გრუზინ: ფლეიტითა. ცნობისმოყვარეობისათვის გიგზავნი კონცერტში მონაწილეთა სიას.

გუშინ დავასაფლავეთ საბრალო რამაზ თარხანოვი, მოულოდნელად რომ მოკვდა. შეიბრაღე ჩვენი სანყალი უსტინია; ის გარდაიცვალა საშინელის ჭლექითა.

ერთობ მსუბუქი ზამთარი გვაქვს მცირე სიცვივებით, ცოტაოდენი თოვლით, უხვადაა თბილი, ნათელი დღეები.

ღრაჭინია ლევაშევა ამასწინათ დაბრუნდა ვენიდან; ის გულმოდგინედ გიხრის თავსა; ველიკაია კნიალინა ხშირად და გამონვლილვით მეკითხება შენს ასავალ-დასავალს ანგლიაში.

ვკოცნი გიორგისა; ეკატერინას მდაბლად ვუხრი თავს. ღმერთი გვარავდეთ.

В Лондон 18 Фев: 1866 года.¹

Мой друг Варвара! Начинаю письмо стого, что твои родные здоровы, и что была очень красивая свадьба Команд: Драгун: Полка Полков: Амилахварова и прелестной Княжны Эристовой в Церькви у Великаго Князя; состороны жениха были посаженными родителями Их Высочества, а я и Тасо Гагарина со стороны невесты. Эта пара молодых в самом деле была весьма красивая.

Масляница прошла довольно весело: был спектакль у Их Высочеств, в котором высказали замечательныя таланты дочери Опочинина, в особенности Нина. Для твоего любопытства прилагаю Афиши, вкоторых увидишь твоих знакомых. В последний день Масленицы был очень красивый, весёлый вечер у Адыютантов Великаго Князя.

Но без слёз мы, всётаки необошлись: умер бедный Шаликов; его нельзя нежалеть: остались 6 дочерей и более 10/ты долгу. Умер Иван Фомич Орбел: и хорошо сделал: разбитый Параличем, без языка, без движения, был тягостью домашным и ненужен обществу. Втаких случаях смерть становиться в самом деле благодеянием.

Недавно заобедом Графиня Левашова просила меня передать тебе, что она пьёт затвоё здоровье; Карцова усердно кланяется тебе, но выразила своё огорчение, что ты обещала ей писать и ниразу невоспомнила о ней. Доктор Либау всегда с глубоким чувством кланяется тебе.

Манана и Тасо Гагарина намереваются ехать в Париж на свадьбу Александра, которая будет в начале Апреля. Манана в Париже!— Это уже новость, выходящая изобькновеннаго круга здешних событій.

Приехал недавно Иван Грузинский: красив, молодец, приветлив; делаютя ему обеды; но не нравиться здешным его козлино-французская борода.

Как странно, что большею частью твои письма приходят ко мне именно в то время, когда я начинаю писать к тебе. Вот и теперь, в сію минуту принесли мне письмо твоё от 29 Генв: —

Как я рад, что Георгій учиться Русскому языку у твоего достойнаго Священника, который известен и учёностью, и сердцем, полным добра! На него указывала мне и Великая Княгиня. — Георгій должен жить в Россіи и служить ей; следовательно знаніе в совершенстве Русскаго языка обязательно для него, а иностранные языки, раздвигая шире и шире его умственныя силы, должны служить только как вспомогательныя средства к его образованию. Я, конечно, неимею надежды дожить до того дня, когда Георгій окончит свое воспитаніе, но уверен, что он вполне поймёт и оценит всю материнскую любовь и заботливость твою о нем, не забудет, как ты, ещё в молодых годах, бросила свет, чтобы посвятить ему всю жизнь свою, и потому, конечно, он также с своей стороны сочтёт священной обязанностью радовать сердце своей матери успехами в науке и прекрасною нравственностью и таким образом сделается достойным сыном достойных родителей, и тем осуществит надежды своей матери.

Портрет Георгія получил; навзгляд он, кажется, очень вырос; но твоего портрета нет.

Вчера, т: е: 24 Февр: чрез Колосовскаго и Ананова я выслал тебе 750 руб.; в числе коих 600 составляет Пенсію твою и Георгія за Генв: и Февраль настоящаго года, и как деньги эти были бумажныя, то наврное много потеряешь. Что делать? Ни где немог достать золота; такая Досада! —

Желаніе твое будет исполнено: наднях Нинико² поедет в Квешы и передаст деньги Священнику, чтоб лампада горела

пред Образом. —

Целую Георгія в голову; Катерине низко кланяюсь.
Бог да хранит вас.

Письмо это осталось неотправленным до 25 Февраля. —

Я получил известіе из здешней Почты, что 200 полуимп.;
отправленные к тебе еще 9 Сентяб: прошлаго года, получены в
Лондоне; справься на Почте и ты их наконец получишь. —

25 Фев: Тифлис.³

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №18 (651)

ლონდონს 18 თებ: 1866 წლის.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ნიგნს ვინყებ იმით, რომ შე-
ნი ნათესავნი ჯანზედ არიან და რომ ერთობ ლაზათიანი იყო
დრაგუნ: პოლკის კომანდ: პოლკოვ: ამილახვაროვისა და მშვე-
ნიერი კნიაჟნა ერისთოვას ქორნილი დიდი კნიაზის ეკლესია-
ში; ჯვრისწერაზედ ნეფის მხრიდამ მამობილ-დედობილნი იყ-
ვნენ მათი უდიდებულესობანი, ხოლო პატარძლის მხრიდამ მე
და ტასო გაგარინა. ახალგაზრდების ეს წყვილი მართლაც ერ-
თობ მომხიბვლელი გახლდათ.

ყველიერმა ჩაიარა საკმაოდ მხიარულად: მათ უდიდე-
ბულესობებთან იყო სპეკტაკლი, რომელშიაც შესანიშნავი ტა-
ლანტები გამოამყლავნეს ოპოჩინინების ქალიშვილებმა, გან-
საკუთრებით ნინამ. შენი ცნობისმოყვარეობისათვის გიგზავნი
აჭიშებს, რომლებშიაც ნახავ შენს ნაცნობებს. ყველიერის ბო-
ლო დღეს გაიმართა ძალზედ კარგი, მხიარული საღამო დიდი
კნიაზის ადიუტანტებთან.

უცრემლოდ მაინც არ გამოგვივიდა: გარდაიცვალა საბრალო შალიკოვი; შეუძლებელია არ შეგებრალოს იგი: დარჩა 6 ქალიშვილი და 10/ათ:-ზე მეტი ვალი. გარდაიცვალა ივანე ჭომიჩ ორბელ: და კარგადაცა ჰქნა: პარალიჩდარტყმული, დამუნჯებული, დადამბლავებული, ბარგად ეკიდა შინაურებსა და ზედმეტილა იყო საზოგადოებისათვის. ესრეთს შემთხვევებში სიკუდილი მართლაც სიკეთედ იქცევა.

სადილზედ ამას წინათ ღრაჭიანია ლევაშევამ მთხოვა გადმომეცა შენთვის, რომ შესვამს შენი ჯანმრთელობის სადღეგრძელოსა; კარცოვა გულმოდგინედ გიხრის თავს, მაგრამ გამოხატა თავისი მწუხარება, რომ შენ დაჰპირებიხარ მიგენერა და არც ერთხელ კი არ გაგხსენებია იგი. დოხტორი ლიბაუ მუდამ ღრმა გრძნობით გიხრის თავსა.

მანანა და ტასო გაგარინა პარიჟში აპირებენ გამგზავრებას ალექსანდრეს ქორწილში, რომელიც აპრილის დასაწყისში იქნება. მანანა პარიჟს! ეს უკვე ის სიახლეა, რომელიც სცდება აქაური ამბების სამზღუარსა.

ამასწინათ ჩამოვიდა ივანე გრუზინსკი: ლამაზი, ყოჩალი, სალმიანი; მისთვის მზადდება სადილები; მაგრამ აქაურებს გულზე არ ეხატებათ მისი კაზლინი-ჭრანციცული ნვერი.

რა უცნაურია, რომ შენი წერილების უმეტესობა სწორედ მაშინ მომდის, როცა შენთან ვინყებ წერასა. აი ახლაც, ამ წუთას მომიტანეს შენი 29 იანვ: წერილი: რარიგ მიხარია, რომ გიორგი რუსულსა სწავლობს შენს ღირსეულ მღუდელთან, რომელიც ცნობილია სწავლულობითაც, სიკეთით აღსაგუსე გულითაც. მასზე მიმითითებდა ველიკაია კნიალინაც. – გიორგიმ უნდა იცხოვროს რუსეთში და ემსახუროს მას; შესაბამისად, რუსული ენის სრულყოფილი ცოდნა აუცილებელია მისთვის, უცხო ენები [კი], მისი გონებრივი ძალების უფრო მეტი გაფართოებით, უნდა მოემსახურონ, მხოლოდ როგორც მისი განათლების დამხმარე საშუალებები. მე, რა თქმა უნდა, არ ვიმედოვნებ ვიცოცხლო იმ დრომდის, როცა გიორგი თა-

ვის სწავლა-განათლებას დაასრულებს, მაგრამ მჯერა, რომ ის სრულად გაიგებს და დააფასებს მთელს დედურს სიყუარულსა და შენს მზრუნველობას მისდამი, არ დაივინყებს, როგორ მიატოვე, ჯერ კიდევ ახალგაზრდამ, მაღალი საზოგადოება, რათა მისთვის მიგეძღვნა მთელი შენი სიცოცხლე, და ამიტომ, რა თქმა უნდა, ის თავის მხრიდანაც პრაცხს წმინდა ვალად, გაახაროს თავისი დედის გული შესანიშნავის ზნეობითა და წარმატებებით მეცნიერებაში და ამგუარად გახდეს ღირსეული შვილი თავისი ღირსეული მშობლებისა და მით გამართლოს თავისი დედის იმედები.

გიორგის პორტრეტი მივიღე; შესახედად ის, ვჭგონებ, ძალზედ წამოიზარდა; შენი პორტრეტი კი არა სჩანს.

გუშინ, ანუ 24 თებერ: კალასოვსკისა და ანანოვის ხელით გამოგიგზავნე 750 რუბ.; სადაც 600 შენი და გიორგის ამა წლის იანვ: და თებერვლის პენსიებია, და რაკი ეს ფული ქალაღდისა იყო, ამიტომ, ალბათ, ბევრს დაჰკარგავ. რა გაენყობა? ვერსად ვიშოვე ოქრო; რა დასანანია!

შენი სურვილი შესრულდება: ამ დღეებში ნინიკა² წავაქვეშ და ფულს გადასცემს მღვდელს, რათა ლამპარი ენთოს ხატთანა. –

გიორგის ვკოცნი თავზედ; კატერინას მდაბლად ვუხრი ქედსა.

ღმერთი გფარავდეთ.

ეს წერილი გამოსაგზავნი დარჩა 25 თებერვლამდინ.

ამბავი მივიღე აქაური ფოშტიდამ, რომ 200 პოლუიმპ:, შენთან გამოგზავნილი ჯერ კიდევ გასული წლის 9 სექტემბ:⁴, მიღებულია ლონდონში; მოიკითხე ფოშტაში და, ბოლოს და ბოლოს, მიიღებ მათ.

25 თებ: თბილისით.³

ყაფლან ორბელიანისადმი №17 (652)

ქრისტე აღსდგა! ჩემო ბატონო ძმავ ყაფლან!

ღმერთმან მრავალჯერ დაგასწროს მშვიდობიანად და მხიარულად შენის ქულჭათით, რომელსაცა ეგრეთუე მოულოცავ ამა დღესასწაულსა.

ძალუა ვარინკას წიგნს, რომელიცა დღეს მომივიდა, გიგზავნით.

შენი ძმა გრიგოლი

2^h აპრილს 1866¹

ბაბაღე ორბელიანი-საბინაშვილისადმი №23 (653)

ჩემო ბაბაღე! ამ მინუტში მოვედი ველიკიი კნიაზიდამ, რომელმანცა დამიბარა და მიამბო დიდად სამწუხარო ამბავი: ჯელმნიფე ლეტნის ბაღში სეირნობდა მარტო და იქიდამ როცა გამობძანდა და ჰსჯდებოდა კალასკაში, ვილამაც ლთ^{ის}¹ მტერმა ესროლა დაბანჩა, მაგრამ ლთ^{მან}² დაიფარა ძვირფასი სიცოცხლე მისი³ და დაჰშთა უვნებელად. – ეს ამბავი მოხდა დღეს 4^h საათზე სადილის შემდეგ.

ხვალ თერთმეტ საათზე იქნება სიონში მოლევნა, და შენცა უთოოდ წამოდი და წამოიყვანე სხუანიცა.

შენი გრიგოლი

4^h აპრილს.⁴

5^ლ აპრ: 1866 ტიფლის.

Мой друг Варвара! 12 числа я выезжаю к стороне Астарадбада, чтобы представиться Его Величе^{ву} Шаху Персидскому, который изъявил желание видеть нашу Каспийскую флотилию и вместе с тем испытать себя, можетли он выдержать морское плавание, так как, он имеет неременное намерение посетить Европу. Полагаю, что эта поездка продлится около мѣца, и я предстану пред лучезарное лице Средоточія Вселенной. Такое счастье редко достаётся смертному. – Мою свиту составляют Бакинскій Губер: Кулебякин, Принц, Князя Датико и Вано Орбел:, Граф, Барон Брюген, Лорис-Меликов и Флигельадыютант Шлиттер, Видишь, какіе пышные титулы украшают мое посольство?

Чрез Колосовскаго посылаю 600 руб:, следующие тебе и Георгію в пенсію за Март и Апр: Душевно сожалею, что ты не получила до сих пор 200 полуимп:, отправленныя мною в Сентябре по почте. Но ещё страннее то, что и мне не возвращают назад. Нечего делать, сегодня я вхожу с жалобой в почтовый Департ: о возврате мне тех денег.

1^ლ Апр: Великая Княгиня родила сына, нареченнаго Александром и уже теперь называют его Сандро.

Вчера, т: е: 4 Апр: в 9 часов вечера получили мы печальное известіе о злодейном покушении на жизнь обожаемаго Императора, лучшаго из Государей и по благим намерениям и по великим делам, совершенным Им по благоустройству своего Государства! Можешь себе представить какое чувство ужаса и негодованія обуял здешным населением? Церькви различных верованій наполнились народом, чтоб принести Господу Богу искренно благодарныя молитвы за

спасение драгоценной жизни Его!

Князь Леван Меликов был здесь и ускакал в Шуру, получив горестное известие, что двое из сыновей его умерли в продолжении трех дней. Можешь представить отчаяние бедной Саши!

9ое Апр:!

Письмо это осталось до сегодня. Родныя твои здоровы; наднях ждём К: Аннету с сыном ея Сандро, котораго, кажется, желает увезти за Границу для лечения.

Бог да хранит тебя и Георгія, котораго целую от искренней души в голову и молю Бога да сделает его человеком достойным уважения. —

Матушке Катерине низко, низко кланяюсь.

ბარბარა ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №19 (654)

5^ბ აპრ: 1866 თბილისით.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! 12 რიცხვში მივემგზავრები ასტარადბადისკენ, რათა წარვუდგე მის უდიდებულესობა სპარსეთის შაჰს, რომელმაც გამოთქუა სურვილი ნახოს ჩვენი კასპიის ქლოტილია და ამასთანავე თავი გამოსცადოს, შეძლებს თუ არა აიტანოს ზღვით ცურვა, ვინაიდან გააჩნია ევროპიის მონახულების დაუოკებელი სურვილი. ვჰგონებ, ეს მოგზაურობა ერთ თვემდინ გასტანს და მე წარვსდგები სამყაროს ჭიპის სხივმოსილი სახის წინაშე. ამგუარი იღბალი იშვიათად თუ ერგება მოკვდავსა. ჩემს ამაღლაში არიან ბაქოს ლუბერ: კულებაკინი, პრინცი, კნიაზები დათიკო და ვანო ორბელს; ღრაჭი, ბარონი ბრიუგენი, ლორის-მელიქოვი და ქლი-

გელ-ადიუტანტი შლიტერი. ჰხედავ, როგორი ბრწყინვალე ტიტულები ამკობენ ჩემს ელჩობას?

კალასოვსკის ხელით გიგზავნი 600 რუბ: შენი და გიორგის მარტისა და აპრილ: პენსიებიდამ. გულითა ვწუხვარ, რომ აქამომდინ არ მიგიღია 200 პოლუიმპ:; ფოშტით რომ გამოგიგზავნე სექტემბერში. მაგრამ უფრო უცნაური ის არის, რომ მეც აღარ მიბრუნებენ უკან. რაღას ვიზამ, დღეს შემაქვს საჩივარი საფოშტო დეპარტ: მაგ ფულის დასაბრუნებლად.

1^b აპრ: ველიკაია კნიალინას შეეძინა ვაჟი, ალექსანდრედ წოდებული და უკვე ეძახიან სანდროსა.

გუშინ, ანუ 4 აპრ: სალამოს 9 საათზე, მივიღეთ სამწუხარო ამბავი მზაკვრული თავდასხმის შესახებ საღმერთებელს იმპერატორზედ, ხელმწიფეთაგან საუკეთესოზე კეთილი განზრახვებითაც და დიადი საქმეებითაც, თავისი სახელმწიფოს კეთილმონყობისათვის რომ აღასრულა! ხომ წარმოგიდგენია, რა საშინელი გრძნობა და აღშფოთება მოიცავდა აქაურ მოსახლეობას? სხვადასხვა რჯულის ეკლესიები აღივსო ხალხითა, რათა ღვთისადმი აღველინათ გულწრფელი სამადლობლო ლოცვები მისი ძვირფასი სიცოცხლის გადასარჩენად.

კნიაზი ლევან მელიქოვი იყო აქ და შურას გაეშურა, [იმ] სამწუხარო ამბის გამო, რომ მის ვაჟთაგან სამი დღის განმავლობაში ორი გარდაცვლილა. წარმოიდგინე საბრალო საშას სასონარკვეთა!

9 აპრ:!

ეს წიგნი შემორჩა დღევანდლამდინ. შენი ნათესავები ჯანზედ არიან; ამ დღეებში ველით კ: ანნეტას ვაჟთან, სანდროსთან ერთად, რომელსაც, ვჰგონებ, საქართველოდამზაგრანიცაში უპირებენ წაყვანას სამკურნალოდა.

ღმერთი გფარავდეთ შენა და გიორგის, რომელსაც გულწრფელადა ვჰკოცნი თავზე და ღმერთს ვევედრები ღირსეულ კაცად აქციოს.

დედილო კატერინას მდაბლად, მდაბლად ვუხრი ქედსა.

17^ა Маia 1866 год. Тифлис¹

Михайлу Петровичу Колдобякину.

Губерна: Бакинской Губер:

С чувством искренней благодарности возвращаю вам две тысячи руб;² которые взяты были мною из вашей Канцелярии взаимы вовремя моего проезда чрез Баку к Его Величеству Шаху, и покорнейше прошу приказать возвратить мне долговую мою росписку.

В Тифлис прибыли мы благополучно 7 мая, заехав, благодаря вашему распоряженію, на Божій промысль, который осматривал свозбуждѣнным любопытством. 5600 рыб пойманы при нас, и вся эта масса рыбы, к половине 2 часа, уже была изрезана, распределена по названіям, посолена и приготовлена к отправленію в Астрахань. Порядок, чистота, даже военная Дисциплина, чинопочтеніе, замечательны в особенности при виде рабочих в числе более 800 человек, которые состоят из различных языков и верованій: Армян, Татар, Русских, и все они с жѣнами и детьми живут в мире и согласіи!

10^а Мая Его Величество возвратился из Эривани, где ему весьма понравились роты линейн: Бат:, а из уездов только Урзоадбад. Он был очень обрадован моим рассказом о устройстве Баку и всем, что я видел в этом городе. Адмирал Воеводскій был здесь и, к глубокому моему огорченію, он так поспешно выехал отсюда, что я, нетолько не успел пообедать сним вместе в Ортачальских Садах, о чем я планы строил, но даже пріехав к нему свизитом, не застал уже его дома.

В четверг, т: е: 19 числа Их Высочества выезжают в боржом, где и останутся до глубокой осени. Гофмейстерина

Эйлер отправляется в Петербург только на лето; ей делается прощальный обед в Муштайде.

Из Петербурга нет особенных новостей; кажется, вы уже знали, что какойто Гагарин и Трубечкой заарестованы.

Возникло довольно сурёзное дело в Кутайской Губернии: всё Дворянство этой Губернии, чрез приехавших сюда Уездных Маршалов, приносят жалобу на Губернатора Оголина. Можете представить, как затруднителен этот щекотливый вопрос для решения.

მიხეილ კოლიუბაკინისადმი №1 (655)

17 მაისი 1866 წელი. თბილისით.¹

მიხეილ პეტროვიჩ კულებაკინს.
ბაქოს ლუბერნ: ლუბერნატ:

წრფელის მადლიერების გრძნობით გიბრუნებთ ორი ათასს რუბ;² რომელიც სესხად ავიღე თქვენის კანცელარიი-დამ, ოდეს ბაქოს გავლით მივემგზავრებოდი მის უდიდებულესობა შახთან, და უმორჩილესად გთხოვთ უბრძანოთ, დამიბრუნონ ჩემი თამასუქი.

თბილისს მშვიდობით ჩამოვედით 7 მაისს და თქვენის განკარგულებით შევიარეთ საღვთო საქმეზედ, რომელსაც ვათვალისწინებდი ცხოველის ინტერესითა. 5600 თევზი დაიჭირეს ჩვენის თანდასწრებით და მთელი ეს მასა თევზისა 2-ის ნახევრისთვის დაჰკუნეს, სახელობით დაანანილეს, დაამარილეს და გაამზადეს ასტრახანში გასაგზავნადა. წესრიგი, სისუფთავე, სამხედრო დისციპლინაც კი, ჩინისადმი მოკრძალება შესანიშნავია, უფრორე მუშებს რომ ხედავ 800 კაცზედ მეტსა, სხუადასხუა ენაზედ მოლაპარაკეთ და სხუადასხუა

ეროვნებისას: სომხებს, თათრებს, რუსებს, და ყველანი ცოლებითა და შვილებით [რომ] ჰცხოვრობენ მშვიდობასა და თანხმობაში!

10^ბ მაისს მისი უდიდებულესობა დაბრუნდა ერივნი-დამ, სადაც მას მოეწონა ლინენი: როტები, ბატ:, უეზდებიდამ კი მხოლოდ ურზოდბადი. იგი ძალზედ კმაყოფილი შეიქნა ჩემის მონათხრობით კეთილმონყობილს ბაქოზედ და ყველაფრით, რაც ამ ქალაქში ვიხილე. ადმირალი ვოევოდსკი იყო აქ და ჩემდა სამწუხაროდ ისე ჩქარა გაემგზავრა, რომ მე არა თუ ვერ მოვასწარ, მასთან ერთად მესადილა ორთაჭალის ბალებში, რაზედაც გეგმებს ვანყობდი, არამედ მას ვიზიტით სახლში მისვლითაც ველარ მივუსწარ.

ხუთშაბათს, ანუ 19^ბ რიცხვში, მისი უდიდებულესობანი ბორჯომს მიემგზავრებიან, სადაც დარჩებიან კიდევ გვიან შემოდგომამდინ. გოჭმეისტერინა ეილერი პეტერბურლს მიემგზავრება მხოლოდ საზაფხულოდ. მისთვის მართავენ გამო-სათხოვარს სალამოს მუშთეიდსა.

პეტერბურლიდამ არ მოსულა რაიმე მნიშვნელოვანი ამბავი; ვჰგონებ უკვე იცოდით, რომ დააპატიმრეს ვინმე გაგარინი და ტრუბეცკოი.

ერთობ სერიოზული საქმე გაჩნდა ქუთაისის ლუბერნი-აში: ამ ლუბერნიის მთელი თავადაზნაურობა, აქ ჩამოსული უეზდნი მარშლების მეშვეობით, უჩივიან ლუბერნატორ ოგოლინსა. წარმოდგენილი გექნებათ, რარიგ მძიმეა მოსაგვარებლად ეს საჩოთირო საკითხი.

მანანა ერისთავი-ორბელიანისა და ანასტასია
ორბელიანი-გაბარიინისაღმი
№1 (656)

ჩემო გულით საყუარელნო დედავ-ძალუავ მანანავ და ტასო! ძლივს დავინწყე თქუწნდა მონერა, დავინწყე, მაგრამ იქნება ესეც ვერ გავათავო რამდენსამე დღეს, ასეა ჩემი ცხოვრება: ეს რომ მიდოდეს, იმას ვაკეთებ.

თქუწნ ნახვედით და მე დავრჩი მარტოდ, ობლად, გულმწუხარედ. მერწმუნეთ ამას გულით გეუბნებით. ესლა ვჰხედავ ცხადად, რომ ხშირად გულ-ამღვრეული განუხებდით, გაჯავრებდით და¹ ან ვნანობ, და აღთქმასა ვჰსდებ, რომ აღარა ვიქმ, ოღონდკი მალე მოხვიდეთ.

თქუწნ ნახვედით დასავლეთს და ბედმან მეცა გამტყოცნა აღმოსავლეთისაკენ. ნაველ მისაგებებლად დიდს ყაენთან,² რომლისა წინაშე წარვჰსდევ მის ლაგირში ზღვის პირს ჭერაახაბბათის³ სიახლოეს. იყო დიდის ცერემონიით მიღება ჩემი მისგან, დიდი რეჩები⁴ ჩემგან, დიდი სადილები მისგან. ვიხილე მისი დიდება, ყიბლაალამი,⁵ სალოცავი ქუშყნისა. გავიცან მისი კარის კაცნი, მინისტრები, ბიძები და ბიძაშვილები. თვთ ყაენი არის ჯერ ისევ ყმანვილი კაცი, 37 წლისა, კარგის შეხედულობისა, განთქმული ცხენოსანი და მეთოფე, ჰსწავლობს ჭრანციცულს და უკითხვენ ამ ენაზე ჟურნალეზსაცა, და ამით არის თავის ქუშყანაში დიახ წინასული გონებითა. – მე ველაპარაკებოდი დიდს ხანს ადრიბეჟანულს ენაზედ, რომელიცა ძალიან, თურმე, ჰყუარებია. ვისხედით ნავში ყაენთან ერთად მე და ჩუწნი პოსლანნიკი გირს.⁶ ეს დიდი ამბავია: თავის დღეში ყაენთან ვერავინ დაჯდება, არცა ცოლი და არცა შვილი, სადილზედაც ჰზის მარტო. მხოლოდ ჩუწნ ორნი ვართ, მე და გირს, ის ბედნიერნი, რომელთა შემოგუნატრის ქუშყანა! როგორ მოგახსენო, მართლად, ამისი უთვალავი სიმდიდრე ჯავაირებისა, რომლითაცა არის მიჭედილი ამის ტანისამოსი, ეპოლეტები, ხმალი, წელსარტყამი,

ჯილა, და სხუანი, და სხუანი! დიდად ჰსურს ევროპიის ხილვა, და ჰსცდილობს კიდეც, რომ აღასრულოს სურვილი ესე, მაგრამ ძნელია: სპარსეთიდან განსვლა ყაენისაგან არ არის აგრე ადვილი: ბაბიდები,⁷ თუმცა მრავალნი ამონყვიტეს დიდის ტანჯვითა, მაგრამ საიდუმლოდ ეს სეკტა⁸ არის დიდად განმრავლებული სპარსეთშიაცა და თვთ ბაქო-შამახიაშიცა. ვიყავ ზღუაში თორმეტი დღე: ზღვის პირები ასტარაბათთან⁹ საკურვლად ემზავსებთან აფხაზეთს სილამაზითა: ტყიანი მთები დიდროანის ხეობებითა და მათ შემდეგ ასულნი დიდროანნი თოვლიანნი მთები, რომელთაგან მთა დემავენდ,¹⁰ ელბრუსის¹¹ ოდენი, ჰსდგას თეთრად კარავსავით და აბწყინვებს გარეშე არესა მშვენიერებითა! ჰსწორედ მოგახსენოთ, ამ მგზავრობამ დიდად მაამო და გადმიყარა გულიდამ სევდები.

მოველ თბილისს და დამხუდნენ ისევ ის ცხვირ-პირები, ისევ ის ლოტო-ბოსტანი, ისევ ის აშულობა უგულოდ. დამავიწყდა, მეთქუა, რომ ვანო და დათიკო მყუანდნენ ჩემს ს[ეკ]ტაში და ორთავე მიიღეს ყელზე სპარსეთის ორდენი, ლვა ი სოლნცა.¹²

ველიკიი კნიაზი და კნენა შვილებით გადასახლდენ ბორჯომს, სადაცა დაჰყოფენ, მგონია, აგვისტომდის, და მერე ნაბძანდებიან ყირიმს, და იქიდან დაბრუნდებიან ნოემბერში, როდესაც ერთი ნაწილი სასახლისაც დასრულდება მათ დასადგომად; ეხლაკი, თითქმის, სრულიად დაქცეულია. ბორჯომშივე, ჯერ ამჟამად არიან კნ: ტერეზია დადიანისა, ღრაძინა ლევაშევისა და¹³ ლიზა მუხრანსკისა და ამ დღეებში¹⁴ აპირებენ იქვე წასვლას ოპოჩინიანნიცა. მეკი გიანლები კოჯორს, სადაცა ეხლავე იმყოფებიან ჩუშნი ელენა¹⁵ და თამამშიანნი;¹⁶ იქვე აპირებენ მინკვიცი,¹⁷ ვასკა ლორისა,¹⁸ ალექსან:¹⁹ არლუთინ:²⁰ და სხუანი. მგონია, ივანე და სოფიოც იქ ამოვლენ და კარგათაც ვიქნებით. ბაბალეც²¹ მომზადებულია კოდაზე წასასვლელად; მაგრამ ჯერკი ყოველდღე წვიმა გვაბრკოლებს ყველასა და თბილისშიაცა ძალიან გრილა. ბარონ ნიკოლაი ავიდა მალლა თავის ბეთანიაში.

იყო აქა ამ დღეებში დავით ჭავჭავ თავის ორის ქალებითა ელენეთი და თამარითა, რომელნიცა მართლად, არიან მოსანონნი სილამაზითა და ქცევითა. თბილისი სრულებით დაინწყებოდათ და აღარა ახსოვდათ.

ხალიჩა შეასრულეს და მართლად დიდად მშვენიერი გამოვიდა, სწორედ ჯელმნიფის საკადრისი. გუშინ სოფიოსთან გავშინჯეთ და ახლა უგზავნიან ველიკიის კნეინას სანახავად და პეტერბურღში გასაგზავნად, და იქილამ ნიცას²² გადასაფარებლად უდროოდ გარდაცვალებულისა ნასლედნიკის საფლავისა. –

ყაფლან მოვიდა მშვიდობიანად; ამან მიაგზო ეკატერი-ნას მშვიდობიანად ყოფნა და მის შვილებისა დიდი ქება. ღთ²³ იყოს იმათი მფარველი.

ვორონეჟში გარდაიცვალა მიხეილ შარვაშიძე, აფხაზეთის მთავარი, და წაასვენეს ისევ აფხაზეთში დასამარხავად; ესეც მორჩა ესოდენს მსოფლიოს ზრუნვასა, ესოდენს დავიდარაბას.

რკინის გზას ვაკეთებთ დიდის გულმოდგინებით; ამის გარდა²⁴ იმედი გუაქუს, რომ ამ შემოდგომასვე ვაკურთხებთ დიდის ცერემონიით ყარაიის არხში პირველს წყალის გაშვებასა. – და ასე, ჩუჭნი მხარეცა, ღთისა²⁵ და ჯელმნიფის წყალობითა, მიდის და მიდის ნელნელა წინ, და მერე სიჩქარეცა მოემატება სიარულში.

ამ დღეებში ჩუჭნს სოსიკოს მოუვიდა ყელზე ვლადიმირი.²⁶

[1866 წლის 19 მაისის შემდეგ]

17^ლ ივნის 1866 ტიფლის.¹

ბარონუ ალექ.: პავლოვიჩუ ნიკოლაი.

Предстоящее преобразование Главнаго Управ: Наме: Кавк:^л, без сомнения, коснётся и Совета, который, в следствие того, может получить иную Организацию. И это обстоятельство легко может послужить поводом к тому, что Правитель Дел Совета Д: С: Сов:² Автандилов, после девятилетнего, безукоризненного служения в настоящей должности, нетолько займёт в оном вакансію Члена, но может остаться без места, за штатом.

Вам, Барон, весьма хорошо известны и другія ограничєнія, кои Автандилов терпит в отношеніи служебных преимуществ: он лишён даже возможности получить в порядке постепенности следующую награду, притом он беден, имеет огромное семейство, матеріальное обезпечение которого есть только его служба, которая также, в близком будущем, неминуемо подвергнётся высказанной мною здесь опасности.

Поэтому, чтобы отвратить это справедливое опасєние, столь дивное, мучительное, и улучшить, по возможности, его служебное положєние, я обращаюсь к вам, Мило: Госу: с покорнейшей просьбой, не найдётели возможным принять на себя Предстательство пред Его Высо:^{ом} о назначеніи Автандилова Чиновником особых порученій 4^л класса, на место Лелли, которое он и прежде занимал. Думаю, что такое повышєние его, после десяти лет, не может возбудить особеннаго чувства зависти, а между тем, он даст ему с его огромным семейством матеріальное обезпечение, и притом он, с видимою пользою для службы, может выполнить новое назначєние, в чём может быть ручательством его долговременная, служебная опытность.

С Чувством искрен: ув: и совер: пред: имею честь быть

в[аш]³

п[окорный]⁴

17^ბ ივნისს 1866 თბილისით.¹

ბარონ ალექ: პავლოვიჩ ნიკოლაის.

კაკე:^{აბ} ნამდ: მთავარი უპრავ: სამომავლო გარდაქმნა, უეჭველია, შეეხება საბჭოსაც, რომელმაც შესაძლოა შედეგად მიიღოს სხუაგუარი მოწყობა. და ეს გარემოება შესაძლოა იოლად გახდეს მიზეზი იმისა, რომ საბჭოს საქმეთა მმართველმა, ნამდ: სამოქ: მრჩევ:² ავთანდილოვმა, ცხრანლიანი უმნიკვლო სამსახურის შემდეგ ამჟამინდელს თანამდებობაზედ, მხოლოდ ნევრის ვაკანსია კი არ დაიკავოს მასში, არამედ დარჩეს უადგილოდ, შტატს გარეთა.

თქუენ, ბარონო, საკმაოდ კარგად მოგეხსენებათ სხუა შეზღუდვების შესახებაც, რომელთაც ავთანდილოვი განიცდის სამსახურებრივ უპირატესობათა მხრივ: მას წართმეული აქვს ის უფლებაც კი, თანდათანობითის წესით შემდგომი ჯილდო მიიღოს ხოლმე, ამასთანავე, ის ხელმოკლედ არის, ჰყავს დიდი ოჯახი, რომლის მატერიალური უზრუნველყოფაც ხდება მხოლოდ მისი სამსახურით, რომელსაც ახლო მომავალში ემუქრება ჩემ მიერ აქ გამოთქმული საშიშროება.

ამიტომ იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ ეს აშკარა, ესოდენ მძიმე, მტანჯველი საფრთხე და შეძლებისდაგურად გავაუმჯობესოთ მისი სამსახურებრივი მდგომარეობა, უმორჩილესის თხოვნით მოგმართავთ, მონ: ხელმ: ხომ არ ჩასთვლიდით შესაძლებლად, თქუენს თავზედ აგელოთ შუამავლობა მისი უდიდ:^{აბ} წინაშე ავთანდილოვის დანიშვნაზედ მე-4 კლასის განსაკუთრებულ დავალებათა ჩინოვნიკად, ლელის ადგილზედ, რომელიც მას უნინაც ეკავა. ვპგონებ, რომ მისი ამგუარი დანიშნულება ათის წლის შემდგომად არ გამოინვევს შურის განსაკუთრებულს განცდას, ამასობაში კი ეს მატერიალურად უზრუნველყოფს მასა და მის დიდს ოჯახს

და, ამასთანავე, სამსახურისათვის აშკარა სარგებლიანობით იგი შესძლებს, გაამართლოს ახალი თანამდებობა, რისი თავ-
დებიც შეიძლება იყოს მისი ხანგრძლივი, სამსახურებრივი გა-
მოცდილება.

გულნრ: პატი: და სრულ: ერთგ: გრძნობით პატივი მა-
ქუს ვიყო

თ[ქუენი]³
მ[ორჩილი]⁴

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №7 (658)

2^ლ июля 1866 Коджори¹

Милост: Государь
Барон Александр Павлович.

Сделав официальное представление об
исходатайствованиі высочайших наград двум Классным Дамам
Закавказскаго Девичьяго Института, я обязанностью моею
считаю обратиться квам, Барон, спокорнейшей просьбой,
ненайдётели уместным и справедливым доложить вместе с этим
представлением Его Импер: Высочеству Наместнику
Кавказскому и о Начальнице Института, заботливости и знанию
дела которой Институт обязан тем блистательным состоянием, в
котором он ныне находится! Я посчитал себя вправе официально
ходатайствовать о ёя награжденіи, имея в виду, что Институт
имеет счастье состоять под личным попечительством Ея
Император: Высочества Великой Княгини Ольги Феодоровны.

Прошу принять уверение вистинном моем почтении и
преданности.

2^ა ივლისს 1866 კოჯორით¹

მონყალ: ხელმწიფე
ბარონო ალექსანდრე პავლოვიჩ.

გავაკეთე რა ოფიციალური წარდგინება შუამდგომლობაზედ უმაღლესი ჯილდოების შესახებ ამიერკავკასიის ქალთა ინსტიტუტის ორი წარჩინებული მანდილოსნისათვის, ჩემს მოვალეობადა ვრაცხ, უმორჩილესის თხოვნით მოგმართოთ თქვენ, ბარონო, ხომ არ ჩასთვლიდით დროულად და სამართლიანად ამ წარდგინებასთან ერთად მის საიმპ: უდიდებულესობას, კავკასიის ნამესტნიკს მოახსენოთ ინსტიტუტის უფროსზედაც, რომლის მზრუნველობასა და საქმის ცოდნასაც უნდა უმაღლოდეს ინსტიტუტი იმ ბრწყინვალე მდგომარეობას, რომელშიაც ამჟამად იმყოფება იგი. უფლებამოსილად ვსცან თავი, ოფიციალურად მეშუამდგომლა მის დასაჯილდოებლად – იმის გათვალისწინებით, რომ ინსტიტუტს აქვს ბედნიერება, იყოს მისი საიმპერ: უდიდებულესობის ველიკაია კნიალინას ოლლა ჭეოდოროვნას პირადი მეურვეობის ქვეშ.

გთხოვთ ერწმუნოთ ჩემს ჭეშმარიტ პატივისცემასა და ერთგულებას.

10^ლ Июля 1866 Тифлис.¹

Мой друг Варвара! 27 Мая я послал к тебе 1360² руб: в Лондон, по курсу, чрез Торговый дом братьев Сименс³ и ждал твоего уведомления в получении этих денег, как вдруг вместо ответа, неожиданно пришла от тебя Депеша из Висбадена, чтоб я туда выслал чрез Париж или Лондон, деньги на имя Линкенау.⁴ Можешь постигнуть мою печаль: едва я нашел верный способ пересылки в Лондон к тебе денег чрез Пруссаго Консула, а ты уже переехала в Висбаденъ; кроме того, ты знаешь в Тифлисе нет Банка, которыйбы имел сношения с Банкирскими делами в Европе. Чтож мне оставалось делать? Посоветовавшись с некоторыми из знающих это дело, я, скрепя сердце, решился опять чрез Пруссаго здесь Консула выслать в Лондон на имя его братьев Сименс 1470 руб:⁵ по курсу, по приложенной здесь расписке. Таким образом в Лондоне у Сименса находятся твоих денег 2830 руб:;⁶ чрез две недели я ещё вышлю на егоже имя 900 руб:.. Знаю, что это затруднит тебя своевременно получить деньги, но, покрайней мере, получишь наверно.

Однакож, ради Исуса Христа скажи мне, что за такая экстренность была тебе вдруг переехать в Висбаденъ, когда этого намерения вовсе невидно было в твоём последнем письме и чрез это добровольно подвергать себя неприятному случаю остаться без денег между чужими?

В последнем письме я просил тебя уведомить меня в подробности, чему учиться Георгій и что он знает из наук теперь? Меня эти подробности нужны для того, чтоб сличить с тою программю, которая принята в Россіи для поступления в Университет. В следующій раз я пришлю эту программу, чтобы она служила руководством для приготовления Георгія.

1го Июля я переехал в Коджори; лето дождливое и прохладное, так что только три последние дня Июля были жарки и термометр показывал 29 град: в тени. Здесь живут: Царевна Варвара, Минквици, Карцовы, Альбици, Сумбатовы, Като Иванова, Елена Эристова, Агиеви, Тамамшеви и дру.: Воздух чистый, свежий, мягко ароматный, увлекающий в царство мечтаній. Так по крайней мере уверяет Принц!

Все твои родные здоровы; недавно Давид приехал в Тифлис с Тамарой и Эленой. Оне очень похорошели и выросли. Бабале Сагинова в Кодах; Кетевана и Каплан с женой находят, что еще можно жить в Тифлисе.

Ковер, назначенный Грузинскими Дамами для покрывки того места, где скончался Государь Царевич Николай, окончен и составляет великолепное, изящное произведение вкуса и знания; ничего подобного не вышивалось в Грузіи. Его недавно отослали к Великой Княгине в Боржом с просьбой поднести Ея Величеству Государыне Императрице от имени Грузинских Дам, коих имена - между тем и твое, обозначены в списке.

Чудеса совершаются у нас: жена Ивана Мухран: убедившись наконец в том, что от ея молодой невестки Лизи нет прока, нет наследников, взяла и сама заблагоразсудила заберемениться!! Теперь, ея желаніе только о том, чтоб родился сын, который и будет современем наследником огромнаго имени, сколоченнаго трудами Ивана и ея. Что ты скажешь, разве это не чудо? Разве это неподтвержденіе священных сказаній о Аврааме и его жене?

Целую в голову Георгія и призываю на вас Божью помощь. Что моя красавица Катерина? Неувядали роза на ея щеках? Береги её, не мучь её частыми посылками в магазейны, как бывало в оне дни.

Бог да хранит вас для меня.

10^ბ ივლისს 1866 თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! 27 მაისს ლონდონში გამოგზავნე 1360² რუბ: შესაბამისი კურსით, ძმების სიმენსების³ სავაჭრო სახლის საშუალებითა და შენს შეტყობინებას ველოდი ამ ფულის მიღების თაობაზედ, რომ ამ დროს პასუხის ნაცვლად შენგან უცებ მოვიდა დეპეშა ვისბადენიდამ, რომ ლინკენაუს⁴ სახელზე იქ გამომეგზავნა ფული პარიჟით, ან ლონდონით. შეგიძლია ჩასწვდე ჩემს წუხილს: ძლივს ვიპოვე ლონდონში ფულის გამოგზავნის გზა პრუსიის კონსულის ხელითა, შენ კი უკვე გადაბარებულხარ ვისბადენს; გარდა ამისა, შენ უნცი, რომ თბილისში არ არის ბანკი, რომელსაც კავშირი ექნება საბანკო საქმიანობასთან ევროპაში. რაღა უნდა მექნა? ამ საქმის მცოდნეთ რჩევა ვთხოვე აქ და უხალისოდ გადავწყვიტე, კვლავ პრუსიის კონსულის ხელით გავგზავნო ლონდონს მისი ძმების, სიმენსების, სახელზე 1470 რუბ:⁵ კურსისა და აქ დართული ბარათის მიხედვით. ამგუარად, ლონდონში სიმენსთან არის შენი ფული 2830 რუბ:⁶ ორი კვირის შემდეგ მე კიდევ გამოვგზავნი მისსავე სახელზე 900 რუბ: ვუნცი, რომ ეს გაგიძნელებს ფულის დროულად მიღებას, მაგრამ, როგორც არ უნდა იყოს, უთუოდ მიიღებ.

ოღონდაც, იესო ქრისტეს გულისათვის, მითხარ, ესრეთი რა საჩქარო იყო ვისბადენში გადასვლა უცაბედად, როცა ეს განზრახვა სულაც არა სჩანდა შენს ბოლო წიგნში და ამგუარად ნებით ჩაიგდე თავი უხეირო მდგომარეობაში უფულოდ დარჩენით უცხო ხალხში?

ბოლო წიგნში გთხოვდი, დაწვრილებით მოგეყოლა ჩემთვის, რასა სწავლობს გიორგი და რა იცის მან ახლა მეცნიერებებიდან? ეს წერილმანი იმისათვის მინდა, რათა შევადარო იმ პროგრამას, რომელიც მიღებულია უნივერსიტეტში ჩასაბარებლად რუსეთში. შემდეგ ჯერზე გამოვგზავნი ამ

პროგრამას, რათა სახელმძღვანელოდ გამოდგეს გიორგის მომზადებისას.

1^ა ივლისს გადაებარგდი კოჯორს; წვიმიანი და გრილი ზაფხულია, ასე რომ, ივლისის მხოლოდ ბოლო სამი დღე იყო ცხელი და თერმომეტრი უჩვენებდა 29 გრად: ჩრდილში. აქა ცხოვრობენ ცარეენა ვარვარა, მინკვიცები, კარცოვები, ალბიცები, სუმბათოვები, კატო ივანოვა, ელენა ერისთოვა, აგიევიები, თამამშევები და სხვ.: ჰაერი სუფთაა, წმინდა, ოცნებათა სამეფოში რომ გიტყუებს ნაზის სურნელითა. ყოველ შემთხვევაში, ასე ირწმუნება პრინცი!

ყველა შენი ნათესავი ჯანმრთელად არის; ამასწინათ დავითი იყო ჩამოსული თბილისში თამართან და ელენესთან ერთად. ისინი ძალზედ გალამაზებულან და გაზრდილან. ბაბა-ლე საგინოვა კოდაშია; ქეთევანი და ყაფლანი მეუღლითურთ ჰფიქრობენ, რომ ჯერ კიდევ შეიძლება ყოფნა თბილისში.

ხალიჩა, ქართველ ქალბატონთა მიერ გამზადებული იმ ადგილზე დასაფენად, სადაც გარდაიცვალა ხელმწიფე მეფის-ნული ნიკოლაი, დასრულებულია და წარმოადგენს ბრწყინვალე გემოვნებისა და ცოდნის შესანიშნავს ქმნილებას. მსგავსი არაფერი მოქარგულა საქართველოში. ამას წინათ გაუგზავნეს ველიკაია კნიალინას ბორჯომს თხოვნით, მიართვას მის უდიდებულესობას ხელმწიფა იმპერატრიცას იმ ქართველ ქალბატონთა სახელით, რომელთა სახელებიც, მათ შორის შენიც, დავთარშია შეტანილი.

სასწაულები ხდება ჩუენთან: ივანე მუხრან: ცოლი, საბოლოოდ რომ დარწმუნდა, მისი ახალგაზრდა რძლისგან ხეირი არა არის რა და არ ეყოლება შთამომავლებიო, ადგა და თავადვე ინება დაფეხმძიმება!! ან მისი სურვილი მხოლოდ ის-ლაა, ვაჟი ეყოლოს, რომელიც მერმე გახდება კიდევ მფლობელი უზარმაზარი მამულისა, ივანესა და მისი შრომით რომ იქნა მონაგარი. რას იტყვი, განა სასწაული არ არის? განა ეს არ არის წმიდა თქმულებათა დადასტურება აბრაამსა და მის ცოლზედა?

თავზე ვკოცნი გიორგის და ღმერთს შევთხოვ დაგეხმაროთ. რასა იქმს ჩემი კრასავიცა კატერინა? ვარდი ხომ არ შემოაჭკნა ღანვებზედ? გაუფრთხილდი მას, ნუ დატანჯავ ხშირი სიარულით მალაზიენებში, როგორც იყო ხოლმე წინა დღეებში. ღმერთი გფარავდეთ ჩემთვისა.

ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №123
(660)

ჩემო რძალო ქეთევან! ეტყობა რომ ქალაქში ძალიან აგრილებულა, რომ დღესაც, როგორცა ჰსჩანს, ვერ ამოსვალთ და ჯერ არცა ბარგი მოუტანიათ, და ამასთანაც, რომ კაცმა იანგარიშოს, არცკი ჰლირს აქ ამოსვლა, რადგანაც თითქმის ზაფხულიც გავიდა და ხვალ ზეგ აგვისტოც დადგება. – თუ შენც ასე ანგარიშობ, დიახ შესცდები; წამოდი და ნინუცაც თან წამოიყვანე შვილებით, აქ უფრო მალე მოვა ღონეზე.

მე ამ ხუთს დღეზე ბორჯომში მივალ რამდენისამე დღით, აქიმებმა მირჩიეს, რომ ერთხელ ორჯელ, რომ იქ იბანოო, სრულებით მორჩებო, და მეც მივდივარ.

ტასოც აქა ბძანდება თავის ტყუილის ავათმყოფობით. – ყაფლან მართალს ამბობს, რადგანაც ყველასთვის გული შესტკივა, მაგრამ გამგონი ვინ არის!

ბაბაღე და ალექსანდრე ისევ მანდ არიან?

ბატონი ბიძია ალექსანდრე მომიკითხე.

თქუენი გრიგოლ ორბელიანი

13^ბ ივლისს 1866.

კოჯორით¹

მიხეილ რომანოვიძის №9 (661)

В Петербург.¹ 14го Июля 1866 года
Коджоры.²

Его Высочеству
Наместнику Кавказскому.

Удостойте принять мое искреннее, задушевное поздравление с днём рождения Ея Высочества, Великой Княгини Анастасии Михайловны. Бог хранит Ея нарадость Высоких Ея родителей.

მიხეილ რომანოვიძის №9 (661)

პეტერბურღს.¹ 1866 წლის 14^ბ ივლისს
კოჯორით.²

მის უდიდებულესობას
კავკასიის ნამესტნიკს.

ღირსმყავით, მიიღეთ ჩემი წრფელი, გულითადი მოლოცვა მისი უდიდებულესობის, ველიკაია კნიაღინას, ანასტასია მიხაილოვნას დაბადების დღესთან დაკავშირებით. ღმერთი ჰფარავდეს მას მის კეთილშობილ მშობელთა სასიხარულოდ.

ჩემო საყუარელო ნიკო! ჩემი ძველად ნამსახური, ძველი ნოქერი, ავარელი ჰიტინამაჰმად¹ ანაზდეულად მომადგა კარსა კოჯორზე და მასთან ერთად მოვიდა აითბერის² შვილის შვილი. ეს აითბერი იყო ნაზირი ავარიის ხანებისა და შემდეგ ჩემიცა; იყო ესე გამოჩენილი კარგის ოჯახითა, ჭკუითა და ჭეშმარიტის ერთგულებითა; ამასა ჰყუნდა სამი შვილი, რომელთაგან ორი მოკლეს მურუდებმა და ერთი მოაკვლევინა იმბათბეგმა, როდესაც ის საბრალო გამოიქცა და შემოვიდა ჩუწნს ჯარში ანდიას. ეს პატარა იყო მაშინ, და ვილასაც გადურჩენია. – მოვიდნენ ჩემთან, რომ შუამდგომელობა მოვიხმარო შენსნინა და შეგაბრალო ამათი თავი და ამათი სისხლით ნამსახურობაცა მაშინ, როდესაც ჩუწნი მმართველობა ეძებდა სანთლითა ერთგულთა კაცთა. – რა საკურველია, დრო მიდის და მიდის, და ამ გუარის კაცების ერთგული ნამსახურობაც თან მიაქუს შორს და შორს, საბნელეთში, და ოცს წელიწადს უკან აღარა ჰსჩანსრა; მაგრამ მეკი მახსოვს, რაც უქმნიათ ამ უბედურთა ანუ ვაჟკაცობით, ანუ თავშენირვით, ანუ თავის სახლისა და გუარისა გაოხრებითა მტრისაგან, და ამისგამო მე მოვალე ვარ, რომ შეგაბრალო ესენი შენცა და დიმიტრისაცა. შეენიენით რითაც შეგიძლიანთ ამათა და ღმერთიც თქუწნ შეგენევათ.

მე გახლავარ კოჯორსა ჩემის რძლითა, და აქვე არიან სხუათა მრავალთაშორის, კატო ივანოვისა, ტასო ალლობჟიო³ და ვარინკა თამამშოვისა, კოჯორის დედოფალი, რომელიცა ძალიან გემდურის, რომ წიგნის პასუხი არ მოსწერე; ის წიგნი მე თვთ გამოგიგზავნე, მგონია, შენისვე ნოქრის ხელითა. – ჰხშირადა ვართ ერთად, ხან სადილად, ხან ვახშმად, და ვატარებთ დროსა, როგორც შეიძლება, ხინხილ-კინკილითა. – აქვე არიან ალექსანდრე არლუთინსკი, ვასილი ლორისა, მოველით დღეს ხვალ იოსებს ყორღანოვსაც, რომელიცა სალიანიდამ მოსულა პარკებითა, და მაშინ ნახავ ამათ იარალაშსა.

ხმა დავარდა, მითომ შენ მოხვალ ყვარელსა რამდენი-
სამე დღითა.

მოგვივიდა ამბავი, რომ ყაითახში მომხდარა არეულო-
ბა და დაწვრილებითკი არ ვიცი როგორ არის ახლა იქ საქმე?
– ლევანც⁴ იქ წასულა.

კარცოვი ცოლშვილით წავიდა ყირიმს საბანებლად
ზღუაში.

ყაფლან თავის ქულჭათით ბძანდება კოდაზე და იქვე
არის ბაბალე ქმრითა.

მეც დღეს მივდივარ ბორჯომს სალამში ველიკიის კნი-
აზთან. სხუა აღარა ვიცირა მოსაწერად, მის მეტი, რომ ლთ⁵
იყოს შენი მფარველი, და ხანდახან შენის წერილით მომიგონე.⁶

შენი ბედნიერების მოსურნე
გრიგოლ ორბელიანი

15^ა ივლისს 1866
კოჯორით.⁷

Августа 4 Кожори 1866.

Мой друг Варвара! Последнее твоё письмо из Парижа от 2 Июля я получил третьего дня. Оно немогло не опечалить меня, видя, что ты разезжаешь по Европе без денег, и нет сомненья, бываешь принуждена просить у кого нибудь в займы, а это, по опыту я знаю, как тягостно обращаться с подобною просьбой даже к ближайшему родственнику? И зачем ставить себя добровольно в такое несносное положение, когда деньги мною высланы на имя Торгового Дома братьев Сименс¹ 27 Мая 1360 руб.:² по курсу, потом, по получении от тебя депеши из Висбадена я послал Линкенау³ вексель в 1470 руб.:⁴ по курсу на имя тогоже дома братьев Сименс живущих в Лондоне; и теперь, вместо обещанных мною в прежнем письме 900 руб.:, прилагаю здесь вексель в 1200⁵ руб.: по курсу опять на имя тогоже дома Сименс. Я знаю, ты много потеряешь из этой суммы, но делать нечего: против этой болезни нет лекарства. – Ежели ты на том стоишь, чтоб я не знал твоего адреса, по крайней мере, дай мне адрес уважаемого Священника Попова, к которому я могбы относиться прямо! -

Что мой дядя Георгій, как живет, а главное как учиться? Какую разницу находит он между Германією и Англиєю, между Лондоном и Парижем, и где ему более нравится? Поцелуй его за меня в голову. Родные твои все здоровы; Кетевана и Лиза живут у меня здесь.

Скажи мне, зачем ты желаешь переехать назиму в Германію? Разве для твоего здоровья там будет лучше? Кроме того эти переезды небудут ли вредить Георгію в его дальнейшем ходе учения? Георгій должен готовить себя к Университету; поэтому система приготовления должна быть строго обдуманна и

главное следовать ей неуклонно и непрерывая учения. Георгій, я уверен, будет стараться преодолеть все трудности первоначальнаго образованія, зато потом в Университете уже легко будет ему докончить курс. Главное, теперь он не должен терять времени. Сын Элизбара отлично сдал экзамен и принят в Одесскій Университет. Я убежден, что Георгій станет выше его, потому что средства к образованію себя даны ему обширнее, и тогда, как я обниму его! Он должен полагать, что Грузія ждет от него в будущем весьма много. —

Недавно я ездил к Великому Князю в Боржом, где на красивейшем месте выстроен Дворец самой изящной отделки, что придает еще более красоты этому и без того прелестнейшему ущелью. Их Высочествам очень нравится Боржом, где 14го Авгус: ожидают приезда Великаго Князя Константина. Там живут Терезія Дадіани с племянницей, Лиза Мухранская, Опочинины, Мирскіе, Джомардизева с сестрой Майко, Корхмаза жена с дочерью, Попоригопуло, Исак, жена Элисбара Эристова и др.. Они более веселятся, чем лечутся.

Пожалей о бедном Христинизе, вчера похоронили его.

Как поживает моя дорогая Катерина?

Да хранит вас Господь Бог!

4^ა აგვისტოს კოჯორით 1866.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! 2 ივლისის შენი ბოლო წიგნი პარიჟიდან მივიღე სამი დღის წინა. არ შეიძლებოდა სევდა არ მოეგვარა მას, ოდეს ვნახე, რომ უფულოდ დადენილხარ ევროპაში და, უეჭველია, იძულებული ხდები სესხადა სთხოვო ვინმეს, ეს კი, გამოცდილებით ვიცი, რა ძნელია ამგუარის თხოვნით მიმართო უახლოეს ნათესავსაც კი. და შენის ნებით რად იგდებ თავს ესრეთს აუტანელს დღეში, ოდეს ძმების სიმენსების სავაჭრო სახლის სახელზე¹ 27 მაისს გამოგვზავნე ფული 1360 რუბ:² შესაბამისი კურსით, მერმე [კი], ვისბადენიდან შენი დეპეშის მიღების შემდეგ, ლონდონში მცხოვრები იმავე ძმების სიმენსების სახლის სახელზე ლინკენაუს³ გავუგზავნე 1470 რუბ:⁴ ვექსილი კურსის მიხედვით; და ან, წინა წერილში დაპირებული 900 რუბ: ნაცვლად, ვდებ 1200⁵ რუბ: ვექსილს კურსის მიხედვით კვლავ იმავე სიმენსების სახლის სახელზედ. ვიცი, ბევრს დაჰკარგავ ამ თანხიდან, მაგრამ ვერაფერს ვიზამთ: ამ სენს არა აქვს წამალი. თუკი ჰფიქრობ, შენი ადრესი არ უნდა ვიცოდე, მაშინ პატივცემული მღვდლის, პოპოვის, მისამართი მაინც მოგეცა, ვისთვისაც პირდაპირ შემეძლებოდა მიმემართა!

რასა იქმს ჩემი ბიძია გიორგი, როგორ ცხოვრობს და, რაც მთავარია, როგორ მეცადინეობს? რა სხვაობასა ჰპოულობს გერმანიასა და ანგლიას შორის, ლონდონსა და პარიჟს შორის და სად უფრო მოსწონს? თავი დაუკოცნე ჩემს მაგივრად. შენი ნათესავები ყველანი ჯანზედ არიან; ქეთევანი და ლიზა აქ ცხოვრობენ ჩემთანა.

მითხარი, რად მოიფიქრე საზამთროდ გერმანიაში გადასვლა? ნუთუ შენი ჯანმრთელობისათვის იქ უკეთესი იქნება? გარდა ამისა, ეს გადაბარგებები გიორგის ხომ არ შეუშლის ხელს მის მომავალ სწავლა-განათლებლაში? გიორგი უნი-

ვერსიტეტისთვის უნდა მოემზადოს; ამიტომ მომზადების სისტემა მკაფიოდ უნდა იყოს მოფიქრებული და, რაც მთავარია, მისდიოს მას განუხრელად და უწყვეტად. გიორგი, დარწმუნებული ვარ, ეცდება გადალახოს ყველა სიძნელე თავდაპირველი განათლებისა, სამაგიეროდ, მერმე უკვე გაუადვილდება კურსის დასრულება უნივერსიტეტში. მთავარია, ახლა არ დაჰკარგოს დრო. ელიზბარის ვაჟმა შესანიშნავად ჩააბარა გამოცდა და მიღებულია ოდესსის უნივერსიტეტში. დარწმუნებული ვარ, გიორგი მასზე მაღლა დადგება, რადგან მას მეტი სახსრები გააჩნია თავისი განათლებისათვის, და როგორ გადავხვევი მაშინ! მაგან უნდა ივარაუდოს, რომ სამომავლოდ ერთობ ბევრს მოელის მისგან საქართველო.

ამას წინათ ვიყავ დიდს კნიაზთან ბორჯომში, სადაც ულამაზეს ადგილზე აღმართულია სასახლე ყველაზე მშვენიერის ნაკეთობითა, რაც კიდევ უფრო ამშვენებს ისედაც გადასარევეს ხეობას. მათ უდიდებულესობებს ძალზედ მოსწონთ ბორჯომი, სადაც 14^ლ აგვისტოს მოელიან დიდი კნიაზის, კონსტანტინეს, ჩამობრძანებას. იქა ცხოვრობენ ტერეზია დადიანი დისშვილთან, ლიზა მუხრანსკისა, ოპოჩინინები, მირსკები, ჯომარდიზევა თავის დასთან, მაიკოსთან ერთად, ყორხაზის მეუღლე ქალიშვილთურთ, პოპორილოპულო, ისაკი, ელიზბარ ერისთავის ცოლი და სხვ.: ეგენი უფრო ერთობიან, ვიდრე მკურნალობენ.

შეინანე საბრალო ქრისტინიზე, გუშინ დავასაფლავეთ.

როგორა ბრძანდება ჩემი ძვირფასი კატერინა?

უფალი ღმერთი გვარავდეთ!

მიხაილ რომანოვისადმი №10 (664)

7^ლ Августа в Петерб: Его Высочеству

Завтра выезжает Фельдегер с донесением о Рескрыпте. В Тифлисе и повсюду вКрае благополучно.

7^ა აგვისტოს პეტერბ: მის უდიდებულესობას

ხვალ გამოდის ფელდეგერი მოხსენებით რესკრიპტზედ. თბილისსა და ყველგან – მხარეში სიმშვიდეა.

ნიკო ზურაბის ქე ჭავჭავაძისადმი №5 (665)

ჩემო ბატონო ბიძიავ,
საყვარელო ნიკო!

ამ მინუტში მივდივარ კოდას და არა მცალიან, რომ განგრძელებით მოგწერო აქაური ამბები, და ესეც ვიცი, რომ ეს წერილი დიახ გვიან მოგივა.

იყო ჩემთან მსახურად, ესე იგი მეჯინიბედ, ოსი სახელად ბესო;¹ ამან მოინდომა შენთან ყოფნა და თავი გადიკლა წამოსვლისათვის. მეც უარი აღარ უთხარ. – ესკი უნდა მოგახსენო, რომ კარგი ცხენის მომ[ვ]ლელია,² კარგი ვაჟკაცია, კარგადაც უყვარს ხანდახან გადაკვრა ღვინისა და სიმთვრალის ჟამსაც უყვარს ჩხუბი, და ამასთანა არისკი *вечнаго*.* – ესრეთი გახლავს უფალი ბესო, რომელიცა მოდის დალისტანში ბედის საპოვნელად. –

შენი ბედნიერების მოსურნე
გრიგოლ ორბელიანი

14^ა სექდ: 1866.³

* პატიოსანი

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაჰვილინსადმი №24 (666)

კოდის დედოფალს, ხვალ საღამოზე იახლება, ზებერნი ბიძა და ძალუა – დიმიტრი და მარიამ. – ესე იგი: ივანოვნი.¹

[1866 წლის 26 სექტემბრამდე]

ბარბარე გაგრატიონი-ორბელიანისადმი №22 (667)

24to Сентяб: 1866 Тифлис¹

Мой друг Варвара! В последнем твоём письме из Висбадена сообщается мне, что в теченіи 3^х месяцев: ты неимела свободной минуты писать ко мне. Гм! Верно; но в книге сказано «былбы только аппетит, а фазана можно скушать обеими руками». Однакож дело не в этом, а надо поговорить о Георгіе. Ему, пока получишь это письмо, будет уже 13 лет, следовательно настанет для него время сурёзнаго ученія; разезды по Европе, которые он совершал до сих пор, кажется, без пользы, должны прекратиться и он, вооружись твёрдостью и терпеніем, должен быть помещен в учебное заведеніе, чтобы мог окончить Гимназическій курс для поступленія в последствіи в Университет. Отныне, по моему мненію, уроки, даваемые ему Гувернёром дома, непринесут той существенной пользы, какая дается в заведеніях, потому что дома небудет соревнованія, небудет видеть никого лучше себя, и что всего главнее, находясь постоянно под ежедневнею опекой матери, хотя и самой умной, самой любезной, необразуется в нем характер. В этом важном для нас деле, вопрос состоит в выборе учебнаго заведенія, т: е: где поместить Георгія? Нет сомненія, еслибы в Германіи нашлось такое заведеніе, в котором на Русском языке

можно было бы пройти Гимназическій курс, лучшаго выбора не нужно искать. Но если, к сожаленію, нет такого заведенія, тогда я бы предложил: 1) Москву,² где есть все средства для приготовленія Георгія к поступленію в Университет, который, ты сама знаешь, весьма уважаем; кроме того не менее важно для Георгія и то обстоятельство, что там живут все твои родные, в кругу которых он найдёт, повременам, пріятное отдохновеніе, а о нигилизме в Россіи теперь нечего опасаться: он, как глупая мода, осмеян и исчез; 2) Одессу,³ где также много учебных средств и кроме того Университет, в котором поступают весьма многіе из здешних молодых людей, при том и климат хорош и недалеко от Тифлиса. К сожаленію, ранее двух месяцев я не могу выслать Гимназической программы, потому что в Министерстве Народнаго Просвещенія составлена новая программа для учебных Округов и ещё невыслана сюда. Это беда; пусть только Георгій займется прилежно Латыню: Все великіе ораторы Англій – великіе знатоки Латинскаго языка. – Но при этом рождается еще вопрос, довольно для меня мучительный, так как не мог его решить положительно, а именно: что удобнее и легче для Георгія, учиться ли Наукам на одном из Иностраннх языков, а на Русском только его Словестность и Исторію Россіи, или же на оборот, чтоб на Русском языке учился Наукам, а Иностраннх языки служили как вспомогательные средства? Я говорю это потому, что Науки на всех языках одни и те же. Напиши мне о твоём взгляде на этот вопрос.

Сестра твоя Аннета благополучно пріехала в Цинандал, совершенно успокоенная на счет Сандро, чему я искренно радуюсь. Она мне рассказывала, как ты от постной пищи худеешь, кашляешь, болеешь! Скажи мне, ради чего, к чему всё это? что тебе за образец Михайл Царевич? Недолжна забывать, что для счастья твоего сына ты должна стараться как можно более здороветь, как можно более толстеть!

Бедная Марія Ивановна Орбел: без надежды больна; уней рак в желудке.

Был здесь Андреевскій с семейством; я очень подружился с его дочерьми, и твоё письмо принесли в то именно время, как оне у меня обедали; выпили за твоё и Георгія здоровье. - 19го Сентяб: уехали в Одессу.

Их Высочества уехали в Крым, откуда поедут в Петербург на свадьбу Государя Наследника; возвращеніе их в Тифлис будет не ранее Декабря.

Дочь Опочинина Нина обручена за Полковника Статковского.

4го Августа послал к тебе в Лондон письмо совложением банков: Билета на 1200 руб: наима братьев Сименс; справся на почте в Лондоне, если ты до сих пор не получила эти деньги. - Сегодня я опять передал на имя тогоже дома 600 руб: для отправленія к тебе прямо в Висбаден.

30го Сентяб:⁴

Неуспел отправить это письмо до сих пор: Бедная Марія Ивановна скончалась 26 Сентяб:.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №22 (667)

24^ბ სექტემბ: 1866 თბილისით¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! შენს ბოლო წერილში ვისბადენიდან მეუბნები, რომ 3^ლ თვის მანძილზედ არა გქონია თავისუფალი წუთი, მოგეწერა ჩემთვის. ჰმ! მართალია: მაგრამ წიგნში თქმულა, „თუ გული გულობს, ქადა ორივე ხელით იჭმევო“. თუმცა ამაზე კი არა, გიორგიზე ვილაპარაკოთ. მას,

ვიდრე ამ წიგნს მიიღებდე, უკვე შეუსრულდება 13 წელი. შესაბამისად, დადგება მისთვის სერიოზული სწავლის დრო; ევროპაში სიარული, რასაც აქამომდინ მიმართავდა, ვჰგონებ, უსარგებლოდა, უნდა შესწყდეს და ის, სიმტკიცითა და მოთმინებით აღჭურვილი, შევიდეს სასწავლო დაწესებულებაში, რათა შესძლოს ლიმნაზიის კურსის დახურვა უნივერსიტეტში შესასვლელად მომავალში. ამიერიდან, ჩემის ჰაზრით, გუვერნიორის მიერ მიცემული გაკვეთილები ვერ მოუტანენ მას იმგუარს მნიშვნელოვან სარგებელს, როგორსაც დაწესებულებები იძლევიან, რადგან შინ არ ექნება შეჯიბრი, არავინ ეყოლება თავის თავზე უკეთესი და, რაც ყველაზე მთავარია, გარემოცულს თუნდაც ყველაზე ჭკვიანი, ყველაზე ზრდილი დედის ყოველდღიური ზრუნვით, არ ჩამოუყალიბდება ხასიათი. ამ მნიშვნელოვან საქმეში დგება სასწავლო დაწესებულების შერჩევის საკითხი, ანუ სად შევიყვანოთ გიორგი? ეჭვი არ არის, თუკი გერმანიაში მოინახებოდა ესრეთი დაწესებულება, სადაც რუსულს ენაზედ შეიძლებოდა სალიმნაზიო კურსის გაგლა, უკეთესი არჩევანის ძიება საჭირო აღარც იქნებოდა. მაგრამ, თუკი, სამწუხაროდ, არ არის ესრეთი დაწესებულება, მაშინ მე შემოგთავაზებდი: 1) მოსკოვს,² სადაც არის ყველა საშუალება გიორგის მოსამზადებლად უნივერსიტეტში შესვლისათვის, და რომელიც, თავად მოგეხსენება, სავსებით საპატივსაცემოა. გარდა ამისა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია გიორგისათვის ის გარემოებაც, რომ იქ ცხოვრობს ყველა შენი ნათესავი, რომელთა გარემოცვაშიც ის ნეტარ შვებას ჰპოვებს ხანდისხან, ხოლო ნიჰილიზმზე რუსეთში დღეს სადარდებელი აღარ არის: ის, ვითარცა სულელური მოდა, აბუჩად არის აგდებული და გამქრალი. 2) ოდესსას,³ სადაც აგრეთვე ბევრია სწავლის საშუალება და, გარდა ამისა, [არის] უნივერსიტეტი, რომელშიც შედის საკმაოდ ბევრი აქაური ახალგაზრდა, ამასთანავე, კლიმატიც კარგია და არც შორია თბილისიდან. სამწუხაროდ, ორ თვეზე ადრე ვერ გამოგიგზავნით სალიმნაზიო პროგრამას, რადგან სახალხო განათლების სამინისტროში

შედგენილია ახალი პროგრამა ოკრულებისათვის და ჯერ არ გამოუგზავნიათ აქა, ეგ არაფერი, ოღონდ ლათინურში იმეცადინოს გიორგიმ: ყველა დიდი ორატორი ანგლიისა ლათინური ენის დიდი მცოდნეა. მაგრამ ამასთანავე კიდევ ჩნდება კითხვა, ჩემთვის საკმაოდ მტანჯველი, რადგან დადებითად ვერ გადამინყვეტია, კერძოდ კი: რა არის გიორგისთვის უფრო მოსახერხებელი და იოლი, შეისწავლოს მეცნიერებები ერთ-ერთს უცხო ენაზედ, ხოლო რუსულად – მხოლოდ მისი მწერლობა და რუსეთის ისტორია, თუ პირიქით, რუსულად შეისწავლოს მეცნიერებები, ხოლო უცხო ენებს მიმართოს, როგორც დამხმარე საშუალებებს? ამას იმიტომ ვამბობ, რომ მეცნიერებები ყველა ენაზედ ერთი და იგივეა. მომწერე, რასა ჰფიქრობ ამ საკითხზედ.

შენი და ანნეტა მშვიდობით ჩავიდა წინანდალს, სრულებით დამშვიდებული სანდროს გამო, რაც გულწრფელად მიხარია. ის მიყვებოდა, როგორ გახდუნებს სამარხვო საჭმელი, ახველებ, ავადობ! მითხარ, რის გამო, რას ნიშნავს ყოველივე ეს? რა შენი მისაბაძია მიხეილ ცარევიჩი? არ უნდა დაგავიწყდეს, რომ შენი შვილის ბედნიერებისათვის უნდა ეცადო შეძლებისდაგვარად ჯანზედ იყო, შეძლებისდაგვარად მოიმატო!

საბრალო მარია ივანოვნა ორბელ: უიმედოდ არის ავად, კუჭის სიმსივნე აქვს.

ანდრეევსკი იყო აქ თავისი ოჯახით; ძალზედ დაუუმეგობრდი მის ქალიშვილებს და შენი წერილი მოიტანეს სწორედ მაშინ, როცა ისინი ჩემთან სადილობდნენ; დავლიეთ შენი და გიორგის სადღეგრძელო. 19^ლ სექტემ: წავიდნენ ოდესასა.

მათი უდიდებულესობანი გაემგზავრნენ ყირიმს, საიდანაც წავლენ პეტერბურღს მემკვიდრე ხელმწიფის ქორნილში; მათი თბილისში დაბრუნება არ იქნება დეკემბერზედ ადრე.

ოპოჩინინის ქალიშვილმა, ნინამ, ჯვარი დაინერა პოლკოვნიკ სტატკოვსკიზედ.

აგვისტოს 4^ბ ლონდონს გამოგიგზავნე წერილი 1200 რუბლ^ა საბანკ: ბილეთით ძმების სიმენსების სახელზედ. მოიკითხე ლონდონის ფოშტაში, თუკი აქამომდინ არ მიგიღია ეგ ფული. დღესაც გადავეცი იმავე სახლის სახელზედ 600 რუბ: შენთან გამოსაგზავნად პირდაპირ ვისბადენსა.

30^ბ სექტემბ: 4

აქამომდინ ვერ მოვასწარ ამ წერილის გამოგზავნა: საბრალო მარია ივანოვნა გარდაიცვალა 26 სექტემბ:.

მისიილ რომანოვისადმი №11 (668)

Тифлис 5 Нояб: 1866 в Петербург.

Его Императ: Высочеству Михайлу Николаевичу.¹

Ваше Высоче^{во} в милостивом ко мне вниманиі удстойли известить меня телеграммой о назначениі меня Членом Государственнаго Совета.

Глубоко чувствую, что не заслуги мои возводят меня в это высокое званіе, но благоволеніе Вашего Высочества ко мне счастливит меня Вашею Милостью Великій Государь!

Неудивляйтесь Ваше Высо^{во} тому, если, в настоящем случае, не сумею я вполне выразить Вам всю глубину моей благодарности и моего счастья.

Ея Импер^{му} Высоче^{ву} Государыне Ольге Феодоровне осмеливаюсь принести чувство благоговейнаго уваженія.

С Глубочайшею преданностью имею честь быть

Вашего Императ^{во} Высоче^{ва}
вернопреданный Слуга

თბილისით 5 ნომბ: 1866 პეტერბურლს.

მის საიმპერატ: უდიდებულესობას მიხეილ ნიკოლაევიჩს.¹

თქუენმა უდიდებულ^მ ჩემდამი მონყალე ყურადღებით ღირსყო ტელელრამით ეცნობებინა ჩემთვის ჩემი დანიშვნის თაობაზედ სახელმნიფო საბჭოს ნევრადა.

ღრმადა ვგრძნობ, რომ ჩემი დამსახურებები კი არ მანიჭებენ ამ მაღალს ნოდებას, არამედ თქუენი უმაღლესობის ჩემდამი კეთილგანწყობა მამბენიერებს თქუენის მონყალე-ბით, დიდო ხელმნიფევ!

ნუ გაგიკვირდებათ თქუენო უმაღ^მ, თუკი ამჯერად ვერ შევძლებ სრულად გამოვხატო მთელი სიღრმე ჩემი მადლიერებისა და ჩემი ბენიერებისა.

მის საიმპერ^მ უმაღ: ხელმნიფას, ოლლა ჭეოდოროვნას ვუბედავ შევუთვალო ჩემი მონინებული პატივისცემა.

ულრმესი ერთგულეებით პატივი მაქვს ვიყო

თქუენი საიმპერ^მ უმაღ^მ
ერთგული ქვეშევრდომი მსახური

Тифлис 23 Нояб: 1866. В Висбаден.¹

Моя матушка Варвара! На этой неделе я получил два твоих письма от 17 и 26 Октяб:. Душевно радуюсь твоему здоровью и не менее тому, что ты в своё время получила деньги: когда нет денег, я бываю всегда нездоров.

Спешу отвечать навопрос о воспитании Георгія: я всегда был того мнения, что учебныя заведения в Германіи, Швейцаріи и Англии представляют наилучшія ручательства в образованіи юношества, потому что там обращено сурёзное вниманіе ни наодну научную сторону, но и нравственность, на образование сердца и характера, и наконец на развитіе физических сил. И, так как, точныя науки на всех языках одни и теже, я полагал, что Георгій могбы, на одном из иностранных языков, более для него доступном, учился им. Но, при этом, однакож знаніе в совершенстве Русской словесности и Русской исторіи для него обязательно, в особенности теперь, когда Русскій Патриотизм строго требует, прежде всего, всестороннаго знанія Русскаго языка, и в этом случае педантизм дошел до того, что даже Славянскій язык на равне с Латынским становится обязательным в Русских Классических Гимназіях. И потому, само собой разумеется, что если в Женеве, где ты думаешь воспитать Георгія, учут Русскому языку, то, без всяких разсужденій, отдай его в Женевскій Коллегіум, и я против этой мысли никогда не возставал, а только указывал на то, что четырнадцатилетній мальчик, оставаясь в доме под надзором матери и Гувернёра, заклюхнет, сделается женоподобным, своенравным, неуживчивым; неимея товарищей, с которыми могбы обменяться мыслями, он nebude иметь дара слова, потому что язык также требует упражненія, привычки

мгновенно находить слова для выражения мысли, и даже к звуку голоса; и наконец скучно юноше жить без товарищей и невидеть никого, вокруг себя, кроме старых, степенных людей; но главный вред заключается в том, что он невидит никого лучше себя по успехам в науках. В заведении совсем иное дело: его воля, мнение, взгляд, желание будут встречаться на каждом шагу с волею, мнением, взглядом других его товарищей, и вот в этих то противоречиях, безпрерывных столкновениях живаго слова, живой мысли заключается та невидимая сила, которая образует характер в юноше и соделывает его, современем, человеком практическим. Вот, что я хотел сказать тебе в прежнем письме, и теперь, когда ты уже решилась отдать Георгія в Женевскій Коллегіум, с Богом, отдай, и я от души благословляю твоё намерение! Москву и Одессу я предлагал, как крайнее средство. Ещё одно слово: Георгій вступает в тот возраст, когда жажда познаний всего сильнее проявляется в юноше, и потому день, проведённый без учения, составляет великую потерю для него. Вот почему не нравились мне твои разезды по Европе и считал те три мѣца потерянными для Георгія, а тебе не понравилось мое замечание. Ну, ничего, мы когда-нибудь помиримся. – По моему мнению, не теперь Георгій должен путешествовать, но по окончании Университетскаго образования, чтобы видеть, оценить, сравнить с действительностью то, что он до того времени, знал только в Тифлисе! Таково мое мнение о воспитании Георгія. -

Возвратились из Заграницы Манана и Тасо; оне очень понравились в здоровьи и очень похорошели.

Вано² Сагинов женился на Княжне Вачнадзе.

Умер старик Тамамшев и теперь над золотыми сундуками горюет Варвара Васильевна, царица Коджорская.

Наш Вано³ – пожарный – уехал в Петерб: Адъютантом к Великому Князю Константину Николаевичу; с грустью

разстался с ним: как знать, что ему там приготовила Судьба?

Меня назначили Членом Госудст: Совета; конечно к такому милостивому вниманію обожаемаго Государя я немогу небыть глубоко-благодарным; но скажу откровенно, меня ничто уже не радует! Видно, и радости имеют своё время!⁴

Целую в голову моего Георгія и посылаю письмо от Захарки и Сосико; Старый Шарик⁵ также ему кланяется.

Непомню, писали я, что Нина Опочинина вышла замуж за Полковника Статковского? –

Наднях вышлю тебе 600⁶ руб: чрез Сименса.

Бог да хранит тебя с Георгіем для моего счастья.

Как поживает моя Катерина?

Ты не присылаешь мне своего портрета из скупости. Ну, закажи и пришли на мой счет.

Скажу мимоходом, что Петя Опочинин выдержал экзамен и поступил прямо в 4^м класс Гимназіи.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №23 (669)

თბილისით 23 ნოემბ: 1866. ვისბადენს.¹

ჩემო დედილო ვარვარა! ამ კვირას მივიღე 17 და 26 ოქტომბ: ლ^ბ შენი ორი წიგნი. გულით მიხარია შენი ჯანმრთელობა და არანაკლებ ის, რომ ფული დროულად მიგიღია: უფულობის ჟამს ყოველთვის უქეიბოდ გახლავარ.

ვჩქარობ გიპასუხო გიორგის აღზრდის საკითხზედ: მე მუდამ იმ ჰაზრზედ ვიყავ, რომ გერმანიის, შვეიცარიისა და ანგლიის სასწავლო დაწესებულებები საუკეთესო თავდებებია ახალგაზრდების განათლების საქმეში, რადგან იქ ყურადღება ექცევა არა მხოლოდ სამეცნიერო მხარეს, არამედ ზნეობრივ-

ბასაც, სულიერებისა და ხასიათის წვრთნას და, ბოლოს, ფიზიკური ძალების განვითარებასა. და რაკი ზუსტი მეცნიერებანი ყველა ენაზე ერთი და იგივეა, ვჰგონებ, რომ გიორგის შეეძლო ერთ-ერთ უცხო ენაზედ, მისთვის უფრო მოსახერხებელზე, დაუფლებოდა მათ. თუმცა, ამასთანავე, რუსული ენისა და რუსეთის ისტორიის სრულყოფილი ცოდნა მისთვის აუცილებელია, განსაკუთრებით ახლა, ოდეს რუსული პატრიოტიზმი მკაცრად მოითხოვს, უპირველეს ყოვლისა, რუსული ენის საფუძვლიან ცოდნას და პედანტიზმი ამ მხრივ იქამდინ მივიდა, რომ სლავური ენაც კი ლათინურის დონეზე ხდება აუცილებელი რუსულ კლასიკურ ლიმნაზიებში. და თავისთავად ცხადია ამიტომ, რომ, თუკი უენევაში, სადაც ჰფიქრობ განათლება მისცე გიორგის, ასწავლიან რუსულს, მაშინ, ყოველგუარის განსჯის გარეშე, შეიყვანე ის უენევის კოლეგიუმში და მე აროდეს ნავსულვარ ამ ჰაზრის წინააღმდეგ, თუმცაღა იმაზე მივუთითებდი ხოლმე, რომ თოთხმეტი წლის ბიჭუნა, სახლში დარჩენილი დედისა და გუვერნიორის ზედამხედველობის ქუეშ, ჩამოჭკნება, გახდება ქალაჩუნა, თავნება, ჭირვეული; იმ მეგობართა გარეშე, რომლებთანაც შეეძლებოდა გაეზიარებინა ჰაზრები, ვერ გახდება მჭევრმეტყუელი, რადგან ენაც მოითხოვს ვარჯიშს, უმალ იპოვოს სიტყვები ჰაზრის გამოსახატავად და [მოითხოვს] ხმა-ბგერის ჩვევებსაც კი; და ბოლოს, მოსაწყენია ჭაბუკისთვის ყოფნა უმეგობროდ და ვინმეს დაუნახავად თავის სიახლოვეს, გარდა მოხუცი, დარბაისელი ადამიანებისა; მაგრამ მთავარი ზიანი მდგომარეობს იმაში, რომ ის ვერვისა ჰხედავს თავისზე უკეთესს, წარმატებულს მეცნიერებებში. დანესებულებაში სულ სხვა საქმეა: მისი ნება, ჰაზრი, შეხედულება, სურვილი ყოველ ნაბიჯზე გადაეყრება მისი მეგობრების ნებას, ჰაზრს, შეხედულებას და, აი, ამ წინააღმდეგობებში, ცოცხალი სიტყვის, ცოცხალი ჰაზრის მუდმივს ჯახებაში ძევს ის უხილავი ძალა, რომელიცა ჰქმნის ხასიათს ჭაბუკში და დროთა მანძილზე აყალიბებს მას პრაქტიკულ ადამიანად. აი, რა მინდოდა მეთქვა შენთვის წინა

ნიგნში და ან, ოდეს უკვე გადაგინწყვეტია გიორგის შეყვანა ჟენევის კოლეგიუმში, ღმერთი შეგენიოთ, შეიყვანე და მე გულითა ვლოცავ შენს განზრახვას. მოსკოვსა და ოდესსას გთავაზობდი, როგორც უკიდურესს გამოსავალს. კიდეც ერთს გეტყვი: გიორგი შედის იმ ასაკში, ოდეს ცოდნის წყურვილი ყველაზე ძალუმადა მულავნდება ქაბუკში და ამიტომ ერთი დღეც კი, გატარებული სწავლის გარეშე, მისთვის წარმოადგენს დიდს დანაკარგსა. აი, რატომ არ მომწონდა შენი მოგზაურობები ევროპაში და [რატომ] ვთვლიდი გიორგისთვის დაკარგულად იმ სამს თსა, შენ კი არ მოგეწონა ჩემი ჰაზრი. არა უშავს, როდისმე შევერიგდებით. ჩემის ჰაზრით, ახლა არ უნდა იმოგზაუროს გიორგიმ, არამედ უნივერსიტეტის დამთავრების მერე, რათა დაინახოს სინამდვილე, შეაფასოს, შეადაროს მას [ის], რაც მან მანამდინ იცოდა, ოღონდ თბილისში! ასეთია ჩემი ჰაზრი გიორგის აღზრდაზედ. –

ზაგრანიციდამ დაჰბრუნდნენ მანანა და ტასო; ისინი ძალზედ მომეწონნენ ჯანმრთელობით, გამოკეთებულან.

ვანო² საგინოვი დაქორწინდა კნიაჟნა ვაჩნაძეზედ.

გარდაიცვალა ბერიკაცი თამამშევი და ან ოქროს სკივრებზედა ჰნალვლობს ბარბარე ვასილევნა, კოჯრის დედოფალი.

თქუენი ვანო³ – პაჟარნი – პეტერბ:⁴ გაემგზავრა ადიუტანტად დიდს კნიაზთან, კონსტანტინ ნიკოლაევიჩთან; სევდით გამოვეთხოვე: რას გაიგებ, რა მოუშადა მას იქ განგება?

სახელმნ: საბჭ: წევრად დამნიშნეს: რა თქმა უნდა, არ ძალმიძს გულის სიღრმემდე მადლიერი არ ვიყო საღმერთებელი ხელმწიფისა ამგუარის მონყალე ყურადღებისათვის; მაგრამ გულწრფელად გეტყვი, აღარაფერი მახარებს! სჩანს, სიხარულსაც აქვს თავისი დრონი!⁴

თავზე ვკოცნი ჩემს გიორგისა და ვუგზავნი ზაქარკასა და სოსიკოს წერილს; ბებერი შარიკაც⁵ უთვლის მოკითხვასა.

არ მახსოვს, მოგწერე თუ არა, რომ ნინა ოპოჩინინა

გათხოვდა პოლკოვნიკ სტატკოვსკიზედ.

ამ დღეებში გამოგიგზავნი 600^რ რუბ: სიმენსის ხელითა.

გფარავდეთ ლმერთი შენა და გიორგის ჩემს საბედნიეროდა.

როგორ არის ჩემი კატერინა?

შენს პორტრეტს არ მიგზავნი სიძუნნითა. კარგი, შეუკვეთე და გამომიგზავნე ჩემის ხარჯითა.

სხუათაშორის გეტყვი, რომ პეტრე ოპოჩინინმა გამოცდა ჩააბარა და პირდაპირ ჩაირიცხა ღიმნაზიის მე-4 კლასში.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №8 (670)

18^ლ Декаб: 1866 Тифлис.

Барону Алекса: Павловичу Николаи.¹

В представлении моём о награждении Д: С. Сове:² Абесаломова и других Чиновников моей Канцелярии, я немог не видеть всех тех затруднений, которые встречены вами при его выполнении. Но я решился сделать таковое представление, побуждаемый глубоким убеждением в том, что Чиновники, служба которых была честна, лишаящиеся – не повине их – места на службе и сопряженного с ним содержания, достойны особенного попечительного внимания и мне всегда казалось справедливым, чтобы со стороны Высшей власти, было оказываемо к их положению успешительное снисхождение в виде награждений, даже превыше их заслуг, потому что, в подобных случаях, такая милость почти всегда бывает последнею в их жизни. Хотя закон в своем предвидении и определяет таким Чиновникам отпуск содержания в течении года, но,

попроишествіи этого срока, найдутли они вновь место на службе? – Ещё менее вижу я надежды для Абесаломова с его чином Д: С: Совет.: Следовательно с уничтоженіем Канцеляріи Генерал Губернатора одни теряют единственное средство к существованію, другойже, ещё полный силы и энергіи, навсегда служебное повышеніе, столь увлекательное и столь дорого ценимое, даже и не в молодых годах.

Быть может этот мой взгляд несовсем верен, но таковы были мои соображенія, которыя служили мне побудительным поводом к этому представленію; при том ещё руководило мною и желаніе искреннее, чтобы Чиновники, за штатом оставленные, менее имели причины роптать на Правительственныя власти.

Но так, как представленіе моё встретили законныя³ непреодолимыя препятствія, я покорнейше прошу вас неподвергать его докладу у Великаго Князя, тем более, что невыполнимость его всёже этим не устраниться.

აღიქსანდრა ნიკოლაისადმი №8 (670)

18^ლ დეკემბ: 1866 თბილისით.

ბარონს ალექსა: პავლოვიჩ ნიკოლაის.¹

ჩემს წარდგინებაში ნამდ: სამოქ: მრჩევ:² აბესალომოსა და ჩემი კანცელარიის სხვა ჩინოვნიკთა დაჯილდოებაზედ არ შემეძლო არ დამენახა ყველა ის სირთულე, რომლებსაც თქვენ ხვდებით მისი აღსრულებისას. მაგრამ ასეთი წარდგინების გაკეთება მე გადავწყვიტე იმის ღრმა რწმენით, რომ ჩინოვნიკები, რომელთაც იმსახურეს პატიოსნად, ჰკარგვენ რა სამსახურს – არა თავიანთი ბრალით – და მასთან დაკავ-

შირებულს უზრუნველყოფას, ღირსნი არიან განსაკუთრებული მზრუნველის ყურადღებისა და მე ყოველთვის მეჩვენებოდა სამართლიანად, რომ მდგომარეობისა გამო მოწყალეობა გასწოდდათ უმაღლესი ხელისუფლების მხრიდან დაჯილდოების სახით, თუნდაც მათს დამსახურებაზედ აღმატებულად, რადგან მსგავს შემთხვევებში ესრეთი მოწყალეობა თითქმის ყოველთვის უკანასკნელია ხოლმე მათს სიცოცხლეში. თუმცა კანონი ითვალისწინებს და განსაზღვრავს კიდეც ესრეთი ჩინოვნიკებისათვის ერთნაირი ოტპუსკს ჯამაგირის შენარჩუნებით, მაგრამ ამ ვადის გასვლის შემდგომ იპოვნიათ ისინი სამსახურსა? კიდეც უფრო ნაკლებს იმედსა ვჭხედავ აბესალომისათვის მისი ნამდ: სამოქ: მრჩევ: ჩინითა. მაშასადამე, ლენერალ ლუბერნატორის კანცელარიის გაუქმებასთან ერთად, ერთნი ჰკარგვენ არსებობის ერთადერთს საშუალებას, მეორენი კი, კვლავაც სავსენი ჯანითა და ენერლიითა – სამსახურებრივს დანიშნულებას სამუდამოდ, ესრეთს წარმტაცსა და ძვირად ღირებულს ჭარმაგ ასაკშიაც კი.

ეგება ეს ჩემი შეხედულება მთლად სწორი არ იყოს, მაგრამ ესრეთი იყო ჩემი მოსაზრებები, რომლებმაც საბაბი მომცეს ამ წარდგინებისათვის; ამასთანავე, მამოძრავებდა აგრეთვე წრფელი სურვილი, რათა ჩინოვნიკებს, უშტატოდ დატოვებულთ, ნაკლები მიზეზი ჰქონოდათ საბუზღუნოდ სამთავრობო ხელისუფლებაზედ.

მაგრამ, ვინაიდან ჩემს წარდგინებას დახვდა კანონიერი³ გარდაუღალახავი წინააღმდეგობანი, უმორჩილესად გთხოვთ, დაკლადი არ გააკეთოთ მასზედ დიდს კნიაზთან, მით უმეტეს, რომ მისი შეუსრულებლობა ამით მაინც ვერ მოგვარდება.

ბარბარა გავრატომბი-ოგბელიანისადმი №24 (671)

23^{ის} Генв: 1867 Тифлис. в Висбаденъ.¹

Мой друг, моя матушка Варвара! Слишком долго от тебя жду я писем; казалосьбы, почемубы тебе неписать хоть двараза в месяц по несколько слов комне? Нежели это так тяжело?

Сегодня я отдал в кантору Сименса 700 руб: для передачи тебе. Эта сумма составляет твою пенсію за Декаб: прошлаго и Генв: ныняшняго годов. Я глубоко благодарен Сименсу за его обязательное содействіе, посредством котораго он вывел меня из больших затрудненій, которыя я всегда встречал здесь при пересылке к тебе денег.

Здесь зима у нас чудная: тепло, светло; их Высочества восхищены климатом; Свечины всякій день разезжают верхом, и в этоже время в Петербурге морозы дошли до 34 град.

Родные твои здоровы; Аннета с двумя старшими дочерьми приедет сюда на некоторое время.

Пожалей о бедной жене Захарія Чавчавадзе; она умерла недавно в Пятигорске от тифа. Добрая сердцем, прекрасная собой, в таких молодых летах, недолжна была умереть. Весь Тифлис был опечален этою зловещей вестью.

Гимназической программы немог прислать досих пор, потому что, как оказывается, ещё она несоставлена. Спрашивается, какже учить в Гимназіях, или что ещё страшнее, как экзаменуют кончивших Гимназическій курс для принятія в Университет, когда неизвестно, в чём именно заключается Гимназ: курс? Я только беснуюсь, подымаю шум, но, всѣтаки, дело остаётся неразяснённым. —

Целую в голову Георгія и молю Бога, да даст он ему ум

освещённый наукой, сердце христианское и характер благородный и твёрдый.

Бог да хранит вас.

А что портрет твой, когда? Низко кланяюсь Катерине.

Забыл сказать, что Графиня Левашева родила дочь.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისაღვი №24 (671)

23^ბ იანვ: 1867 თბილისით. ვისბადენს.¹

ჩემო მეგობარო, ჩემო დედილო ვარვარა! უსაშველოდ დიდხანს ველი წიგნებს შენგანა; მითომ რად არ უნდა მომწერო თუნდაც ორჯერ თვეში რამოდენიმე სიტყვა? ნუთუ ესრეთ ძნელია.

დღეს სიმენსის კანტორას ჩავაბარე 700 რუბ: შენთვის გადმოსაგზავნად. ეს თანხა შეადგენს გასული დეკემბ: და ამაწლის იანვ: შენს პენსიასა. მე უღრმესად მადლიერი ვარ სიმენსისა მისი გულითადი თანადგომისათვის, რითაც მან მიხსნა დიდ სიძნელეთაგან, რომლებსაც მუდამ გადავეყრებოდი ხოლმე აქ შენთან ფულის გადმოგზავნისას.

აქ საოცარი ზამთარი გვიდგას, თბილა, ანათებს; მათი უდიდებულესობანი აღფრთოვანებულნი არიან კლიმატით; სვეჩინები ყოველს დღეს სეირნობენ ცხენებითა და ამ დროს პეტერბურლს ყინვებმა მიაღწია 34 გრად.

შენი ნათესავნი ჯანსაღად არიან; ანნეტა ორი უფროსი ქალიშვილითურთ აქ ჩამოვა რამოდენიმეს ხნითა.

შეიბრალე ზაქარია ჭავჭავაძის სანყალი მეუღლე, ამასწინათ გარდაიცვალა პიატიგორსკში ტიფისგან. გულით კეთილი, შესახედად მშვენიერი, ესრეთს ახალგაზრდულს წლებში არ უნდა გარდაცვლილიყო. მთელი თბილისი დამწუხრებული იყო ამ ავისმომასწავებელის ამბითა.

სალიმნაზიო პროგრამის გადმოგზავნა აქამომდის იმად ვერ შევიძელე, რომ თურმე ის ჯერ არ შეუდგენიათ, როგორღა უნდა ასწავლონ ლიმნაზიაში, ან რაც კიდევ უფრო საშინელია, როგორ გამოსცდიან ლიმნაზიის კურსდამთავრებულთ უნივერსიტეტში მისაღებად, ოდეს უცნობია, სახელდობრ, რასა ჰგულისხმობს სალიმნაზ: კურსი? მეღა ვცოფდები და ვტეხ აყალმაყალსა, მაგრამ საქმე მაინც რჩება გაურკვეველად.

თავზე ვკოცნი გიორგისა და ლმერთსა ვვედრებ, დაე უბოძოს მას მეცნიერებით განათებული გონი, ქრისტიანული გული და კეთილშობილი და მტკიცე ბუნება.

ლმერთი გფარავდეთ.

შენი პორტრეტი რალასა იქმს, როდის იქნება? მდაბლად ვუხრი ქედს კატერინასა.

დამავინყდა მეთქვა, რომ ღრაჭინია ლევაშევას შეეძინა გოგონა.

ნიკო ზურაბის ქა ჭავჭავაძისადმი №6 (672)

30 იანვ: 1867 თბილისით.¹

ჩემო გულით საყუარელო ნიკო! დიდი ხანია წიგნი აღარ მომიწერია, მეც თვთონ ვნანობ; მაგრამ იმედიკი მაქუს, რომ არ დამემდურები, რადგანაც იცი, რომ ქალაქის ამბებში გართული კაცი ვერ მოიცილის, მეტადრე ქართულის ხასიათით დღეს, ხვალ, და ამასთანა ოპერა, კასტელლი,² რუსის თეატრი, ცირკი, ვეჩერები, და უფრო და უფრო კლუბი, ახალი კლუბი, რომლისა მზგავსი არა შედგენილარა თბილისში: მშვენივრად მორთული სახლი, დარბაისლების საზოგადოობა, დიდკაცური სადილები, უცხო და უცხო ღვინოები სხუა და სხუა ქვეყნებიდამ გამონერილები³ – ახალი ქართული გახლავს – სადილს უკან ბოსტონ-იარალაშები, ბეზიკ-ბილიარტები და სხუანი და სხუანი. აბა თუ გინდ მსურდეს მოწერა, სად

ვიპოვნო დრო, რომ მოგწერო სადღაცა გადაკარგულსა ამა სოფლიდამ? ეხლაც ავდარმა მამიმწყვდია შინ, თორემ იქნება ეხლაც ვერ ამესრულებინა სურვილი ჩემი. – თქუჴნ, სოფლებმა, მთიულებმა, ბევრი რალაცა სამდურავები იცით, ამიტომ რომ არ გესმისთ სატახტო ქალაქის ცხოვრება! სადღაცა ერთს ღრმას ხევში ჩამძურალხარ, და აბა ვილას მოაგონდები? თუმცა იმ დღეს, კვირას, შენი სადღეგრძელო დავლიეთ თამამშევისას, მაგრამ ეჴ, ესეც როგორღაც მოხდა, ისე, შემთხვევით, რადგანაც შენი თავი მოგვაგონა ისევე შენმავე წიგნმა, რომელიცა მივიღე იმ დღეს, თორემ, ვინ იცის, იქნება არცკი დავგვლია! მე და ჩემმა სულმა, ესკი უნდა ითქუას სიმართლით, რომ გულიანად ყველამ¹ დავლიეთ. ესეც კარგი ნუგეშია შენთვის.

მირსკი აქ არის ცოლშვილითა და აპირებს მალე წასვლას ზაგრანიცაში, ვიდრე შესაფერს ადგილს მიიღებს. ქუთაისში დაინიშნა ვოენის ლუბერნატორად ღრაჴ ლევაშევი, რადგანაც იქ მოიშალა ლენერალ-ლუბერნატორობა.

კარცოვიც წავა ავათმყოფობისაგამო ზაგრანიცაში და იქნება აღარცკი მობრუნდეს. – თუ ასე მოხდა, მაშინ შესაძლოა, რომ მირსკიმ მიიღოს პომოშნიკობა მთავარმართებლისა.

მენგრელიის საქმეც გადაწყდა, რომელსაცა წაიკითხავ გაზეთებში. – ჴელმნიფემ დიდის მონყალებით დააბოლოვა ძნელი ესე საქმე დადიანებისა.

ყორხმაზის ქალი დაინიშნა ალექსანდრე დადეშკილიანზე⁵ და ქორნილიც მოხდება ამ თებერვალში.

საბრალოს ზაქარიას ჴავჴავ: ცოლის სიკუდილმა მართლად მთელი ქალაქი შეაწუხა. – სანყალი, მეტად კარგი რამ იყო, მშვენიერებით, გულით, სულით, სიყმანვილით! იმ ხანში რად უნდა მოკუდეს, რად უნდა დამინდეს ისეთი მშვენიერება? – უკანასკნელს ჟამში, თურმე, რალაცა გალობაები ესმოდა და იმას შეჴხაროდა!

ახალის ლენარლებისა მოგეწერა რალაებიცა. – ნუ შეჴ-

სწუხდები, თუ ვინმე გადაგახტა: შენცა ბევრს გადააჯეგ თავსა და ამასთანა ესეც უნდა გახსოვდეს, რომ მმართველობა ნუ გგონია ისეთი იყოს დაბრმავებული, რომ მართლად არ ჰხედავდეს სასარგებლოდ ნამსახურებას ზოგიერთისას, და არ იცოდეს ფასი, ვინცა თავდადებით ემსახურება. სასახლეში მოსამსახურენი არ ჩავარდებიან ანგარიშში, ისინი სხუას გზაზედ ჰსდგანან, და რა სასახლეს გასცილდებიან, მხოლოდ ღირსეულნი ჰპოებენ საზოგადოებაში პატივისცემასა, და სხუანი მათგანი ჰქრებიან, ვითარცა ღამეში ციციანათელა. – შენ, როგორც გიმსახურნია, ისე იმსახურე, გულს ნუ წაიხდენ; ჩუწნ, შვილო და ძმაო, ისეთს მდგომარეობაში ვართ, რომ სასახლიდამ უნდა ვიყუნეთ დიახ შორს, და ოფლითა, და სისხლითა მოვიპოოთ პურიცა, და თვთ სახელიცა. ნუ გეშინიან, მოვა დრო და სასახლე თვთ სანთლით მოსძებნის შენისთანა კაცსა, და არა იმათ უღირსთა, უვარგოთა, რომელთაცა მიიღეს წეს-გადახდით იარანალობა. რა არის ჩინი, თუ თვთონ კაცი არ არის?

უნინ, დაღისტანში, იყო დიახ კარგი ჩვეულება, თავის მეგობარს-ნათესავს საჩუქრად გაუგზავნიდენ ხანჯალსა, ანუ სხუას რასმე იარაღსა. – ეს ვერ შევიტყე შენ და სოსიკომ რად გადააგდეთ ეს დიახ მოსანონი ჩვეულება? და ანუ მაგ მყრალმა შამხალმა რად დაივინყა მამაპაპეული ჩვეულება? –

ნესტორმა ჩამოიყვანა აქ თავის ცოლი შესაქცევად, გახდა ავად სანყალი პელაგია და კინალამ არ მოკუდა, ეხლა ცოტად უკეთ არის.

ლაზარევი და კალასოვსკი გუშინ წამოვიდნენ სალიანისაკენ და იქიდან მოვლენ შურას; ვინძლო ნახო კალასოვსკი ან შურას, და ან ჩირიურთს.

ღთი⁶ იყოს შენი მფარველი.

შენი ბედნიერების მოსურნე
გრიგოლ ორბელიანი

ჩემო ბიძიავ ბატონო ალექსანდრე! ამისწინად იყო ჩემ-
თან გიორგი ერისთავი და მიაშობ განწირულებითი მდგომა-
რეობა სანყალის ტიხონის ბარათაშვილის სახლობისა და ესე-
ცა მითხრა, რომ რაოდენთამე თქუჴნ მიგილიათ ქრისტიანობ-
რივი მზრუნველობა შენევენისათჴს უნუგეშოდ დაჴშთომილისა
ქვრივ-ობლებისა მისისა. მოიმედე ვარ, რომ ამა კეთილს საქ-
მეში მეცა მყოფ თანამეზიარედ; და ამის გამო მომირთმევი
ამჴამად სამი თუმანი. გთხოვ, რომ გაუგზავნო საბრალოს
ტიხონის ქვრივსა.

ტიხონსა ვიცნობდი მე კარგად; მას, უდროოდ დამინე-
ბულსა, თავდადებით უყუარდა საქართველო, რომლისა ის-
ტორიას შეჴსწირა თავისი სიცოცხლე; მოკუდა საქართველოს
ისტორიკოსი და საქართველომ ვერცკი გაიგო სიკუდილი მი-
სი! სამწუხაროა ესრეთი უმადლო მხვედრი კაცისა!

მეცა, ეს ორი კვირა არის, ვგდივარ ავად-მყოფი, სევ-
და-აშლილი: მახველებს, ფერდები მტკივა, გულიცა მტკივა,
კბილებიც მტკივა, აღარა მიაშებარა, ერთის სიტყვით, იობის
ლალადისია!

ამა სოფლისგან რას ველი? რა მიხარიან? რა მინდა?

რაც ვიყავ, იგი აღარ ვარ, ძლივსლა ვჴგრძნობ რაცა
მიყუარდა!

დღე ყოველ, ჟამი ყოველი, მაკლებს რასამე კეთილსა,
ვჴმზერ უიმედოდ მომავალს და ვჴსწყველი ფუჴად წა-
სულსა!...

ასეა, ჩემო ბიძიავ, აწინდელი მდგომარეობა შენის მა-
რადის ერთგულისა და ჴემშარიტად პატივისმცემლისა

გრიგოლ ორბელიანისა

1^ბ მარტს. 1867.¹

ჩემო ბატონო კნიაზო დემეტრე! დღეს დილით გავახილეთ თვალი. და ვნახე რომ ამირჩობანი ჰზის და ელის ჩემს გამოღვიძებას. ვჰკითხე რა მიზეზი ასე ადრიან მოსვლისა, მიაშობო რომ ამავე მინუტში მივდივარ დალისტანშიაო და გთხოვ რომ კნიაზ ჯორჯაძესთან წიგნი მიმიწეროო, რომ იყოს ჩემი შემწე და დამრიგებელი იმ ძნელს საქმეში, რომლითაცა მტანჯვენ ჯამობეგის შვილებიო. მეც ამასა გწერ, და გეხვეწები რომ ამას, სიმართლით, მფარველ-ექმნე. სხუა ველარა მომიწერიარა ამჟამად, რადგანაც ეს ეშურება, მხოლოდ გეტყვი, რომ კნიაზ ლევან კარგად არის და ბევრი რამ კეთილიც გაარიგა, სხუათაშორის შენტვსაცა, და ამ ამბით დიდად გამახარა ლევანმა. – წუხელის წავიდა ველიკიი კნიაზი ყუბანის ობლასტის სანახავად, დაჰყოფს მგზავრობაში თითქმის ერთს თვეს და მობრუნდება პირდაპირ ბორჯომსა, სადაცა დახვდება ველიკაა¹ კნეინა.

როგორც საქმე ჰსჩანს, ლიმიტრი მირსკი მიიღებს კარცოვის ალაგსა, თუმცაკი ჯერ საიდუმლოებენ.

ლევანშევიც მალე წავა ქუთაისში ლუბერნატორად; წებელდა² ერთიანად იყრება და მიდის ოსმალლოში; აფხაზეთიდანაც მრავალნი ემზადებიან. ერთის სიტყვით, ეს აშენებული მხარე შეჰქმნეს უდაბნოდ! გაგონილა?

ღთ³ იყოს შენი მფარველი

შენი კეთილის მსურველი
გრიგოლ ორბელიანი

კნეინა ალექსანდრა სიყუარულით მომიკითხე; ეგრეთუე ელენე და ილიკო, და მათთან ნიკოცა.

26 აპრილს 1867⁴
თბილისით.⁵

Посланнику при Персидском Дворце.

Николаю Карловичу Гирсу.¹

В прошлом году я удостоился счастье быть представленным Его Высочеству Шаху Персидскому в Феррих Аббаде и тогдаже имел я честь передать Вам, милост: Госуд: список некоторых лиц, предварительно одобренных Его Высочеством Наместником Кавказским, спокорнейшею просьбой принять на себя ходатайство у Его Величества Шаха о награждении их Орденами Льва и Солнца.

На ходатайство Ваше в тоже время воспоследовало милостивое соизволение Его Величества, и по приезде моем в Тифлис, я, безсомненно, не мог непоторопиться осчастливить их этим радостным известием. Но, уже проходит год и радостныя их лица начинают принимать вид более и более туманно-грустный, так как надежда их на милость Шаха неосуществляется досих пор. И теперь, конечно вся тяжесть неудовольствия и тайнаго их ропота, всегда вподобных случаях неизбежнаго, падает на меня.

Поставленный внеловкое положение, относительно этих лиц, я решаюсь обратиться кВам, Милост: Госуд: с моею убедительнейшей просьбой, уведомить меня, естли надежда на получение ими наград, на пожалование коих Его Величество Шах выразил согласие. Список этих лиц, навсякй случай, решаюсь приложить.

С чувством глубокаго уважения и соверш: предан: имею честь быть...

[1867 წლის 7 მაისამდე]

დესპანს სპარსეთის სასახლეში.

ნიკოლაი კარლოვიჩ გირსს.¹

შარშან მე პატივი მხუდა, წარდგენილი ვყოფილიყავ მის უდიდებულესობასთან სპარსეთის შახთან ფერრიხ აბადში და მე მაშინვე მქონდა პატივი გადმომეცა თქუენტვის მონყ[ალეო] ხელმწი[ფევე] ზოგიერთ პირთა სია, წინასწარ მონებული მისი უდიდებულესობის კავკასიის მეფისნაცვლის მიერ, უმორჩილესის თხოვნით აიღოთ თქუენს თავზედ შუამდგომლობა მის უდიდებულესობა შახთან ამ პირთა ლომისა და მზის ორდენებით დაჯილდოების შესახებ.

ამავე დროს თქუენს შუამდგომლობას მოჰყვა მისი უდიდებულესობის ნებართვა და თბილისში ჩამოსვლისას მე, რა თქმა უნდა, არ შემეძლო არ მეჩქარა მათი გაბედნიერება სასიხარულო ამბითა. მაგრამ უკვე წელიწადი გადის და მათი გახარებული სახეები სულ უფრო ნაცრისფერ-მონყენილნი ხდებიან, რადგან იმედი მათი შახის მონყალებაზედ აქამომდის არ სრულდება. ახლა, რა თქმა უნდა, უკმაყოფილების მთელი სიმძიმე და მათი იდუმალი სიბრაზე, ამგვარს შემთხვევებში გარდუვალი, ჩემზედ გადმოდის.

ამ პირთა მიმართ უხერხულს მდგომარეობაში ჩაყენებულმან, მე ვჰბედავ მონყ[ალეო] ხელმწი[ფევე], თქუენ მოგმართოთ უბეჯითესის თხოვნით, მაცნობოთ, არის თუ არა იმედი ამ პირთა მიერ ჯილდოების მიღებისა, რომელთა ბოძებაზეც მისმა უდიდებულესობა შახმა თანხმობა გამოთქვა. ამ პირთა სია, ყოველის შემთხვევისათვის, ვფიქრობ, თან დავურთო.

ღრმა პატივისცემისა და სრულის ერთგულების გრძნობით პატივი მაქვს ვიყო...

[1867 წლის 7 მაისამდე]

11^ლ Мая 1867 Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Сердечно благодарен тебе за твой портрет и за письма, которыя, едвали ты знаешь, сколько утешений, сколько истинной радости, доставляют мне! Целую тебя и Георгія и поручаю вас покровительству всевышняго! Да хранит Он вас, и да даст Георгію ум глубокий, сердце доброе! – Портрет очень хорош.

В последнем письме ты говоришь, что Георгія намерена отдать в Коллегію Лозань. Чтож? Лозань славится порядком, присмотром, преподаваніем наук, и общественное мненіе ставит его, в этом отношеніи, выше Женевы. С Богом, определи его там: тем более, что сколько мне помнится, и Наполеон III воспытывался тамже. Образец, как видишь, недурной для Георгія. Но я желалбы знать, из чего ты заключаешь, что я неверю, чтоб Георгій учился? Относительно этого я совершенно спокоен на счёт Георгія, и зная твоё благоразуміе, твой характер, твою любовь к нему, я, нетолько убеждён, но и вижу ясно, что ты нещадишь даже себя самой, чтоб только дать ему основательное образованіе, соответственное духу времени, котораго требованія будут еще неумолимее для Георгія, когда наступит пора его деятельности служебно-общественной! Я только говорил, что в юноше не образуется характер, не родиться любовь к занятіям, к труду, если он остаётся долее известных лет под покровом нежных крыл матери. Это мненіе высказано и теперь.

Искренно радуюсь тому, что ты нашла подруг своего детства, сними nebudeшь скучать однообразіем жизни. Такжели хороша К: Гагарина? Я разумею Анастасію, которую я хотел украсть и увезти в Казыкумых. Тамже находится и семейство

Зубалова, который писал сюда очень много хорошего о тебе и Георгие.

Опять потеря в нашей фамилии: недавно умер второй сын Мамуки, Нико. Болезнь сразила его с такою быстротой, что в 4^е дня не стало его! Как говорят, причиною было сильное пьянство. Великий Князь, в утешение старых его родных, назначил к себе Адьютантом младшаго сына Мамуки, Ваню.

25го Марта с великою торжественностью происходило открытіе памятника К^{го} Воронцову у Михайловскаго моста, при многочисленном стечении народа, выразившаго чистейшее чувство благодарности к памяти человека, посвятившаго последніе 10 лет благополучію этого Края. Поэтому случаю в этот день у Вели: Князя был большой обед. Надругой день в Муштайд: саду собрались на обед все, служившіе при К: Воронцове, числом до 150 челов: – За обедом пройносили речи Бар: Алек: Николай, Кипіани, Платон, Ираклій; но моя речь, безхвастовства говорю, произвела глубокое впечатленіе, восторг, от котораго непрерывались рукоплесканія. После обеда гости окружили меня с поздравленіями, с поцелуями, с бокалами шампанскаго, до того, что я совершенно сконфузился от восторженнаго выраженія их чувств. Одно было только странно, что о К: Воронцове говорили четыре Грузина и один немец!

Великий Кн: уехал для осмотра Кубанской области, а Ея Высочество выезжает завтра т: е: 12 мая в Боржом, который очень ей нравится.

Бабале Сагинова, вице-президентша заведенія Св: Нины бывает с докладом у Ея Высо: Теперь можешь представить ея полнейшее счастье!!!

Софія, моя племянница, живёт третій месяц здесь и предаётся с жадностью всем увлеченіям городской жизни; я радуюсь занеё, но всётаки, досих пор, немогу найдти ей

достойнаго жениха, а года уходят.

Наконец получил и высылаю теперь же Гимназическую программу для испытанія учеников VII класса и равно всех, желающих поступить в студенты Университетов. Необходимо строго держаться этой программы для приготвленія Георгія.

Согласно твоему желанію я напишу в Пажскій Корпус, что, по болезненному состоянію, Георгій находится за Границей для леченія. Впрочем, я предварительно переговорю об этом с Минквицем, от котораго также требуют детей в Петербург.

Дмитрій Мирскій в скором времени выезжает с семейством за Границей; быть может встретитесь где нибудь. Этого желаю я от души.

Наднях я вышлю денег к тебе с некоторыми прибавленіями опять чрез Сименса. В сію минуту принесли мне твоё письмо от 19 Апр: – Когда я начинаю писать к тебе, случается почти всякій раз так, что почталіон входит ко мне твоим письмом! Нестранноли?

На твою просьбу о увольненіи тебя из Общест: Св: Нины, ты получила ответ, т: е: офиціальное разрешеніе от Ея Высочества. Полагаю, что на это нечего тебе отвечать.

11^ბ მაისს 1867 თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! გულითა გმადლობ შენი პორტრეტისა და წიგნისათვის, რომლებიც, ვერ წარმოიდგენ, რაოდენს ნუგეშსა მგვირან, რაოდენს სიხარულსა! გკოცნით შენა და გიორგის და უფალს ვაბარებ თქუენს თავსა! დაე გფარავდეთ იგი, და დაე მისცეს გიორგის გონება მალალი, გული კეთილი! პორტრეტი ძალზედ კარგია.

ბოლო წიგნში მეუბნები, რომ გიორგის უპირებ ლოზანას კოლეგიაში შეყვანასა. კარგია. ლოზანა განთქმულია რიგიანობით, თვალყურიანობით, მეცნიერებათა სწავლებით და, ამ მხრივ, საზოგადოებრივი ჰაზრი ყენევაზედ მალლა აყენებს მას. ღმერთი შეგეწიოთ, განამწესე მანდა: მით უმეტეს, რომ რამდენადაც მახსოვს, ნაპოლეონ III-ც მანდვე ინურთნებოდა. როგორცა ჰხედავ, უხეირო მაგალითი არ არის გიორგისათვის. მაგრამ ვისურვებდი მცოდნოდა, საიდან ასკვნი, თითქოს მე არა მჯერა, რომ გიორგი ისწავლის? მაგაზედ სრულიად მშვიდადა ვარ გიორგის გამო და, რომ ვიცი შენი კეთილგონიერება, შენი ხასიათი, შენი სიყუარული მისდამი, მე მხოლოდ დარწმუნებული კი არა ვარ, ცხადადა ვჰხედავ, რომ შენ თავსაც კი არა ჰზოგავ, ოღონდაც მისცე მას საფუძვლიანი, დროის სულისკვეთების შესაბამისი განათლება, რომლის მოთხოვნებიც კიდევ უფრო შეუბრალებელი იქნება გიორგისთვის, როს მოვა დრო მისი საზოგადოებრივ-სამსახურებრივი მოღვაწეობისა. მე მხოლოდ იმას ვამბობდი, რომ ჭაბუკში არ ჩამოყალიბდება ხასიათი, არ გაჩნდება მეცადინეობის, შრომის სიყუარული, თუ ის გარკვეულის წლების იქითაც რჩება დედის ნაზი ფრთების მფარველობის ქუეშ. ამას ვამბობ ეხლაც.

წრფელად მიხარის, რომ გიპოვია ბავშვობის მეგობარი ბანოვანნი, მათთან ერთად არ მოინყენ ცხოვრების ერთფე-

როვნებისაგან. უნინდებურად მოხდენილია კნ: გაგარინა? ანასტასიას ვეგულისხმობ, ვისი მოტაცებაცა მსურდა და მინდოდა წამეყვანა ყაზიყუმუხსა. მანდვეა ოჯახობა ზუბალოვისა, რომელიც მწერდა ძალზედ ბევრს კარგს შენზედა და გიორგიზედ.

ისევ დანაკარგია ჩუენს გვარში: ამასწინათ გარდაიცვალა მამუკას მეორე ვაჟი, ნიკო. ავადმყოფობამ ისეთის სისწრაფით მოულო ბოლო, რომ 4^ს დღეში გათავდა. როგორც ამბობენ, მიზეზი გამუდმებული ლოთობა იყო. დიდმა კნიაზმა, მისი მოხუცი შინაურების სანუგეშოდ, თავისთან ადიუტანტად დანიშნა მამუკას უმცროსი ვაჟი ვანო.

25^ს მარტს დიდის ზარ-ზეიმით ჩატარდა ვორონცოვის ძეგლის გახსნა მიხაილოვის ხიდთან, დიდი ოდენობის ხალხის თანდასწრებითა, რომელმაცა გამოხატა მადლიერების უწრფესი გრძნობა იმ კაცის ხსოვნისადმი, ბოლო 10 წელი რომ უძღვნა ამ მხარის კეთილდღეობასა. ამ ამბის გამო იმ დღეს დიდს კნიაზთან დიდი სადილი იყო. მეორე დღეს მუშთეიდ: ბალში თავი მოიყარა ყველამ, ვისაც უმსახურია კნ: ვორონცოვთან, 150 კაც: ოდენობითა. ნადიმზედ სიტყვით გამოდიოდნენ ბარ: ალექ: ნიკოლაი, ყიფიანი, პლატონი, ირაკლი; მაგრამ ჩემმა სიტყუამ, თავის უქებრად ვამბობ, გამოიწვია ღრმა შთაბეჭდილება, აღფრთოვანება, რის გამოც არა ცხრებოდა ტაშისცემა. ნადიმის მერე სტუმრები მოლოცვებით, კოცნით, შამპანურის ბაკლებით შემომეხვივნენ იმგუარად, რომ მე სრულიად დავიბენი მათის გრძნობების აღტაცებული გამოხატულებებისაგან. საკვირველი იყო მხოლოდ ერთი რამ, რომ კნ: ვორონცოვზედ უბნობდა ოთხი ქართველი და ერთი ნემეცი!

დიდი კნიაზი გაემგზავრა ყუბანის ობლასტის მოსანახულებლად, ხოლო მისი უდიდებულესობა ქალბატონი ხვალ, ანუ 12 მაისს, გაემგზავრება ბორჯომს, რომელიც მას ძალზედ მოსწონს.

ბაბალე საგინოვა, წმ: ნინოს სასწავლებლის ვიცეპრეზიდენტი, მოხსენებით მიდის ხოლმე მის უდიდ: ქალბატონ-

თან. ან შეგიძლია წარმოიდგინო მისი სრული ბედნიერება!

სოფიო, ჩემი დისშვილი, მესამე თვეა აქა ცხოვრობს და ხარბად ეძლევა ქალაქური ყოფის ყველა გართობასა; ვხარობ მისით, მაგრამ აქამომდინ ვერ მიპოვია მაინც ღირსეული საქმრო მისთვის, წლები კი იწურება.

როგორც იქნა, მივიღე და ახლავე გიგზავნით ღიმნაზიის პროგრამას VII კლასის მოსწავლეებისა და სრულიად ყველას გამოსაცდელად, ვისაცა ჰსურს უნივერსიტეტების სტუდენტები გახდნენ. აუცილებელია მკაცრად მისდიოთ ამ პროგრამას გიორგის მოსამზადებლად.

შენი სურვილისამებრ მივწერ პაუსკი კორპუსში, რომ, ავადმყოფობისა გამო, გიორგი სამკურნალოდ იმყოფება სამზღუარსგარე. თუმცა, მანამდინ მოველაპარაკები მინკვიცს, რომლისგანაც აგრეთვე ითხოვენ ბავშვებს პეტერბურლიდამ.

მალე დიმიტრი მირსკი ოჯახითურთ მიემგზავრება სამზღუარსგარე; ეგება შეხვედეთ სადმე. გულითა მსურს ესა.

ამ დღეებში ფულს გამოგიგზავნი ზოგიერთი დამატებებით ისევ სიმენსის ხელითა. ამ წუთას მომართვეს შენი 19 აპრ: წიგნი. შენთან მონერას რომ ვინყებ, ლამის ყოველთვისა ხდება ისე, რომ ფოშტალიონი შემოდის ჩემთან შენის წერილითა! განა უცნაური არ არის?

შენს თხოვნაზედ შენი განთავისუფლების შესახებ წმ: ნინოს ობშესტ:-დან მისი უდიდებულესობა ქალბატონისგან მიღებული გაქვს პასუხი, ანუ ოფიციალური ნებართვა. ვგონებ ამაზედ შენი პასუხი არც არის საჭირო.

20^ა ივნია 1867 ტიფლის¹

მის: გ:

მიხაილ ტარიელოვიჩ!

გენერალ ადუტანტუ ლორის-მელიქოვს.²

Моя дражайшая половина, т: е: Капитан Принц будет иметь честь представиться вам, по случаю перевода его в Тингин: Полк. Много лет он прослужил при мне и могу с уверенностью сказать, что он честный и благородный человек, и за эти прекрасныя качества я любил его искренно. Раставаясь с ним, неможет нетяготить меня мысль, что из всех моих сослуживцев, остался он один, которому неуспел я предоставить служебное положеніе.

Пріймите его с благосклонностью, уважаемый Михаил Тариелович; будьте ему Начальником-Покровителем; поставьте его на дорогу счастья и, верьте, что я рекомендую вам человека достойнаго, который прекрасною службою сумеет оправдать милостивое ваше к нему вниманіе.

ერთის სიტყვით, უპატრონეთ.

20^ს ივნისს 1867 თბილისით¹

მონ: ხელ:

მიხაილ ტარიელოვიჩ!

ღენერალ ადიუტანტს ლორის-მელიქოვს.²

ჩემს უძვირფასეს ნახევარს, ანუ კაპიტან პრინცს, პატივი ექნება წარგიდგეთ მის ტინგინ: პოლკ. გადაყვანის თაობაზედ. მან მრავალს წელს იმსახურა ჩემთან და ძალმიძს დაბეჯითებით ვთქვა, რომ პატიოსანი და ღირსეული კაცია და ამ შესანიშნავის თვისებებისათვის ის გულწრფელად მიყუარდა. მასთან განშორებისას შეუძლებელია არ მამძიმებდეს ჰაზრი, რომ ყველა ჩემს თანამშრომელთაგან მხოლოდ ის დარჩა, ვინც ვერ მოვასწარ უზრუნველმეყო სამსახურებრივი მდგომარეობითა.

მიიღეთ იგი კეთილგანწყობით, პატივცემულო მიხაილ ტარიელოვიჩ; იყავით მისი უფროსი მფარველი; დააყენეთ იგი ბედნიერების გზაზედ და მერწმუნეთ, რომ რეკომენდაციას ვაძლევ ღირსეულს კაცსა, რომელიც შესანიშნავის სამსახურით შესძლებს გაამართლოს თქუენი მონყალე ყურადღება მისდამი.

ერთის სიტყვით, უპატრონეთ.

В Женеву. 24 Июня 1867. Тифлис.¹

Мой друг Варвара! 15^м Мая я отправил к тебе чрез Сименса 1000 руб: чрез негоже 7^м Июня ещё 700 руб: Надеюсь, ты уже получила эти деньги. При всем том, я сожалею, что немогу высылать, и чаще, и больше, чтоб ты наконец могла выдти из этой чересчур умеренной жизни. Но Бог милостив! Успеем, быть может, и в этом, а между тем я тебе расскажу о нашем положеніи.

Шароев заложил Георгію именіе в Коди и Мухати за 4800 руб:., которое принадлежало покойному Константину. Онже Шароев недавно заложил мне именіе в Кумиси и Гоубани за 3/ты: руб:

Элена Эристова и Лиза Мухранская продали мне в Тифлисе землю, смежную с нашею за 4500 руб: – Эти деньги я занял из Банка, и надеюсь вскоре уплатить, некасясь капитала Георгія.

Я заключил контракт с Колонистами, которые осенью поселяются на моей земле вблизи Железно-водска, с платою в год по 2500 руб:

Значит, я недурной управляющій именіем Георгія, который, при всём том, хотя nebude богат, но в своё время будет иметь средство жить судобством. Лишьбы он имел любовь к труду, к развитію своих умственных и физических сил, и не сделалсябы хвостун-недоучка, главноеже, былбы сердцем христіанин, а там Бог поможет ему во всём.

Наднях выезжаю я в Коди на лето, чтоб покончить навсегда расчёты сбывшими крестьянами и установить сними отношенія более на прочном основаніи. До сих пор нельзя было это выполнить по случаю неурожая в теченіи 4^х лет; теперьже весьма хорошій урожай и потому нетрудно покончить это дело.

Варвара Багратовна и Элена Грузинская выехали в Москву.

Либау и Минквиц усердно тебе кланяются; там же и Графиня Левашева.

С грустью растался я с моим Принцем, который отправился в Тинг: Полк в Владикавказ. Он честен, благороден и привязанность его ко мне была искренна. Мне тягостно думать, что он, из всех окружающих меня, остаётся один, которому не успел предоставить прочное служебное положение.

Тифлис веселится что есть силы: в Муштайде Русский Театр, в Монплеzure гуляние, в Сансуси также Русский Театр. Неправдали дивный прогресс?

Георгія целую в голову и тебя тоже; Катерине Кланяюсь. Бог да хранит вас.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №26 (678)

ყენევას. 24^ბ ივნისს 1867. თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! 15^ბ მაისს სიმენსის ხელით გამოგიგზავნე 1000 რუბ.; 7^ბ ივნისს კიდევ 700 რუბ: მისივე ხელითა. ვიმედოვნებ, შენ უკვე მიიღე ეს ფული. ყველაფერთან ერთად, ვწუხვარ, რომ არ ძალმიძს გიგზავნო უფრო ხშირად და უფრო მეტი, რათა შენ, ბოლოს და ბოლოს, შეძლო გამოსვლა მაგ მეტისმეტად გამოზომილის ყოფილამ. მაგრამ ღმერთი მოწყალეა! მოვესწროთ ეგება მაგასაც, ხოლო მანამდინ მოგიყვები ჩვენს მდგომარეობაზედ.

შაროევმა კოდასა და მუხათს 4800 რუბ:-ად გიორგისთვის ჩადო მამული, რომელიც ეკუთვნოდა ან გარდაცვლილს კონსტანტინესა. იმავე შაროევმა ამასწინათ 3/ათას: რუბ:-ად მამული ჩადო ჩემთვის კუმისსა და ლოუბანში.

ელენა ერისთოვამ და ლიზა მუხრანსკისამ 4500 რუბ:-ად თბილისში მომყიდეს მინა, ჩვენსას რომ ემიჯნება. ეს ფუ-

ლი ვისესხე ბანკიდან და იმედი მაქვს, მალევე გავისტუმრო ისე, რომ არ შევეხო გიორგის კაპიტალსა.

კონტრაქტი დავდე კოლონისტებთან, რომლებიც შემოდგომას დასახლდებიან ჩემს მიწაზედ ყელეზნო-ვოდსკის მახლობლად წელიწადში 2500 რუბ: საფასურადა.

გამოდის, არა ვარ ურიგო მმართველი გიორგის მამულისა, ვინც, ყოველივესთან ერთად, თუმც არ იქნება მდიდარი, მაგრამ თავის დროზე საშუალება მიეცემა იცხოვროს კეთილდღეობით. ოღონდ სიყუარული ჰქონდეს შრომისა, თავისი გონებრივი და ფიზიკური ძალების განვითარებისა და არ იქცეს ბაქია-უმეცრად, რაც მთავარია, გულით იყოს ქრისტიანი, დანარჩენში კი ღმერთი შეეწევა.

ამ დღეებში კოდას მივალ საზაფხულოდ, რათა საბოლოოდ გავასწორო ანგარიში ყოფილ გლეხებთან და დავამყარო მათთან უფრო მჭიდრო ურთიერთობა. აქამომდინ ეს ვერ ხერხდებოდა ცუდი მოსავლის გამო 4^ლ წლის მანძილზედ; ან კი ერთობ კარგი მოსავალია და ამიტომ ძნელი არ არის ამ საქმის მოგვარება.

ვარვარა ბაგრატოვნა და ელენე გრუზინსკაია გაემგზავრნენ მოსკოვსა.

ლიბაუ და მინკვიცი გულითადად გიხრიან ქედსა; აგრეთვე ღრაჭინია ლევაშევაცა.

დარდიანად დავშორდი ჩემს პრინცსა, რომელიც ვლადიკავკაზს გაემგზავრა ტინგ: პოლკში. ის პატიოსანია, კეთილშობილი და მისი ჩემდამი ერთგულება ნრფელი იყო. მიმძიმს ფიქრი, რომ მხოლოდ ის რჩება ჩემი გარემოცვიდან, ვისთვისაც ვერ მოვასწარ უზრუნველმეყო მყარი სამსახურებრივი მდგომარეობა.

თბილისი მხიარულობს მთელის ძალითა: მუშთიედს რუსული თეატრია, მონპლეზირში სეირნობანი, სანსუსში აგრეთვე რუსული თეატრი. ხომ მართლაც საოცარი პროგრესია?

თავზე გკოცნით გიორგისა და შენცა; კატერინას ქედს ეუხრი, ღმერთი იყოს თქუენი მფარველი.

15 Август: 1867. Тифлис.¹

Николаю Ивановичу Барановскому.²

Дело К^{ст} Орбелиани о земле их, занимаемой ныне Катеринфельденими Колонистами, решенное в Палате, представлено от Тифл: Губер: 12 Июня этого года №463 на имя Намест: Кавк.^{ант}.

Позволю себе рассказать вам простую историю этого дела: Ермолов,^{3*} видя, что в Елисаветополь.^{ском} Уезде поселенные колонисты гибнут от климата, очень безцеремонно распорядился переселить их на землю К^{ст} Орб: и Баратовых в Борчалинском Участке, приказав владельцам земли доказывать права свои Судебным порядком.

С тех пор прошло более 40 лет. Отцы наши умерли, мы, дети их, состарелись, пока дело двигалось от суда до Главного Управления.

Между тем другие соучастники в этом деле, именно, К^д Баратовы, успели получить, по оценке земли, денежное удовлетворение; остаемся только мы, К^д Орбелиани.

Теперь наша просьба заключается в том, не признает ли Главное Управление возможным окончить здесь же это дело, не отправляя его в Сенат? Потому что, в сущности, оно давно уже решено Правительством, т: е: за землю Казна обязалась уплатить владельцам, и некоторые из соучастников в этом, как я сказал, уже удовлетворены!

Вам известно, что слово, Сенат, заключает в себе несколько мучительных лет новой проволоочки, тогда, как деньги, в настоящее время, так нужны, так нужны, что если, когданибудь, вы также нуждались, то, нет сомнения, вы будете сочувствовать нашему нетерпению.

*Главноуправлявший Грузіею.

15^ა აგვისტო: 1867. თბილისით.¹

ნიკოლაი ივანოვიჩ ბარანოვსკის.²

პალატაში გადაწყვეტილი საქმე №463 კ^ა ორბელიან-თა იმ მიწის შესახებ, ამჟამად კატერინოჰელდენის კოლონისტებს რომ უკავიათ, თბილ: ლუბერ: მიერ ამა წლის 12 ივნისს წარმოდგენილია კავკ: წამესტ: სახელზედ.

თავს უფლებას მივცემ, მოკლედ მოგიყვებთ ამ საქმის ისტორია: ერმოლოვმა,³ დაინახა რა, რომ ელიზავეტოპოლ: უზედში ჩასახლებული კოლონისტები კლიმატისაგან იხოცებოდნენ, ძალზედ უცერემონიოდ მიუთითა, გადაესახლებინათ ისინი კ^ა ორბ: და ბარათოვთა მიწებზე ბორჩალოს მონაკვეთზე და მიწის მფლობელთ უბრძანა, თავიანთი უფლებები სასამართლოს გზით ემტკიცებინათ. მას შემდეგ განვლო 40 წელზედ მეტმან. ჩუენი მამანი გარდაიცვალნენ, ჩუენ, მათი ძენი, დავებრდით, ვიდრე საქმე სასამართლოდან მთავარს უპრაველენიეში მიცოცავდა. ამასობაში საქმის სხუა მონაწილეებმა, კერძოდ, კ^ა ბარათოვებმა, მიწის შეფასებიდან მოასწრეს მიეღოთ ფულადი ანაზღაურება; ვრჩებით ჩუენლა, კ^ა ორბელიანები.

ახლა ჩუენი თხოვნა იმაში მდგომარეობს, ხომ არ ჩათვლიდა მთავარი უპრაველენიე შესაძლებლად, ეს საქმე აქვე დაესრულებინა, სენატში გადაუგზავნელად? იმიტომ, რომ მთავრობის მიერ ის არსებითად უკვე დიდი ხნის გადაწყვეტილია, ანუ ხაზინამ იკისრა მფლობელთათვის მიწის საფასურის გადახდა და ზოგიერთი მათგანი, როგორც მოგახსენეთ, უკვე დაკმაყოფილებულიცაა!

თქუენთვის ცნობილია, რომ სიტყუა სენატი ჰგულისხმობს ახალი დავიდარაბის რამოდენიმე მტანჯველს წელიწადს, მაშინ როცა ფული ამჟამად ესრეთ საჭიროა, ესრეთ საჭირო, რომ თუკი თქუენ ოდესმე ეგრეთვე დაგჭირვებიათ, მაშინ, უეჭველია, თანაუგრძნობთ ჩუენს მოუთმენლობასა.

*საქართველოს მთავარმართებელი

Принцу. 15^м Сентяб: 1867 Тифлис¹

Письмо твоё, мой друг Александр Петрович, доставило мне искреннее удовольствіе. Ты, знаешь мою к тебе привязанность, и верь, гдебы ты небыл, это чувство во мне неизменится. – Признаюсь, досих пор еще непокидает меня мучительная мысль отебе, что я неуспел упрочить твоё служебное положеніе. – Хотя мои благородныя друзья и разсыпали предомной тысяча обещаній отебе, но, ты знаешь, я недоверял им, проникая грязныя их души глубже, чем они предполагали и, не обмануло меня мое убежденіе!

Часто приходится верить, что судьба, помимо всех людских расчетов, невидимою рукой, ведет человека по пути жизни. Тебе небыло счастія здесь, оно встретит тебя там, где ты совсем и недумал быть, в Туркистане,² у уважаемаго Констант: Петровича! Конечно, разлука с родными, с тем кругом знакомых, которые ценили и любили тебя, и наконец далёкій, незнакомый край, немогут невозбудить втебе грустнаго настроенія души, но, не с малодушіем, а спокойностью надо принимать веленія судьбы и поэтому, перекрестясь, поскачи по Русски, на укореной тройке и вполне предайся новому Начальнику, котораго благородное сердце и возвышенный образ мыслей мне хорошо известны. В этом случае, меня будет радовать то, что ты переходишь от меня к нему!

Недавно я возвратился из Коды, где провел лето у Сагиновых в тишине, в мире, часто в обществе бывших моих крестьян, по прежнему почтительных, по прежнему услуживых, весьма хорошо понимающих и принимающих добрые советы. Надо видеть их гласный суд на площади, у Церкви, или у родника, чтобы вполне оценить то благо, которое происходит от

введенія новаго Сельскаго Управленія на началах Самоуправленія. Сегодняшняя жалоба разрешается сегодняже. Что может быть благотворнее такого суда? Это, какбы, незаметное учреждение выставляет во всем блеске всё величіе и благодать души Государя Императора!

Ты, конечно, уже знаешь о выезде Карцовых. Мы дали им прощальный ужин в саду Инженерном; возвращеніе их зависит от разных обстоятельств.

Дочь Давида Чавчавадзе Саломе обручилась за Барона Сакена. Дочь Чолокаева Дарико вышла за К: Дадіани Кавалергарда. Статковская родила дочь.

Княгиня Барятинская – Фельдмаршальша – на днях приѣзжает, чтоб совершить поминки по матери и чрез 10 дней возвратиться к мужу в Швейцарію. Дом Эйлера готовится к ея приему.

Каплан, дядя Александр, Кетевана, Сагиновы, Оглобжію, Иван и весь Ауль кланяются тебе и искренно желают тебе счастья. Ивановы переехали вновый дом; сегодня мы с Опочиниными, недавно возвратившимися из Боржоми, обедаем у них. Дом вышел очень красив.

Русскій Театр очень хорош; Италіанская Опера отличается новой Примадонной, которая превосходно поёт, но очень, очень некрасива, и за это я ей шикаю. Ну, ты бы как поступил? –

Прошу передать уважаемому Петру Александровичу мое истинно-глубокое уваженіе.

Будь счастлив и не забывай меня.

Георгій, мой Племянник, сдал экзамен в Лозане и принят в 3^я класс, что равняется нашему 5^{му}. Латынскій язык помешал ему быть принятым в 2^ю класс. Это недурно! Варвара Ильинишна по этому случаю переехала из Женевы в Лозань. Напиши ей когданибудь. –

პრინცს. 15^ა სექტემბ: 1867 თბილისით¹

შენმან ნიგნმან, ჩემო მეგობარო ალექსანდრე პეტროვიჩი, მომანიჭა ჭეშმარიტი სიამოვნება. შენ იცი ჩემი შენდამი ჭეშმარიტი სიყუარული და მერწმუნე, სადაც არ უნდა იყო, ეს გრძნობა არ შეიცვლება ჩემში. გამოგიტყდები, აქამომდინ არა მტოვებს მტანჯველი ჰაზრი შენზედ, რომ ვერ შევძელ გამემყარებინა შენი სამსახურებრივი მდგომარეობა. თუმცა ჩემი კეთილშობილი მეგობრები უხვად იძლეოდნენ დაპირებებს შენთვის, მაგრამ, შენ იცი, არ ვენდობოდი მათ, იმაზე ღრმად ვიხედებოდი რა მათს ბინძურს სულელებში, ვიდრე თავად წარმოედგინათ, და არ მიმტყუნა ჩემმა გუჟანმა.

ხშირად ხდება სარწმუნო, რომ იღბალს ყველა ადამიანურის გათვლების იქით, უხილავის ხელით დაჰყავს ადამიანი ცხოვრების გზაზედ. აქ ვერა ჰპოვე ბედნიერება, ის დაგხვდება იქ, სადაც არც ოდეს იფიქრებდი ყოფნას, თურქისტანში,² პატივცემულ კონსტანტი: პეტროვიჩთანა! რა თქმა უნდა, განშორებამ ნათესავებთან, ნაცნობთა იმ წრესთან, რომელიც გაფასებდა და რომელსაც უყვარდი, და ბოლოს შორეულმა, უცნობმა მხარემ არ შეიძლება, არ გააღვიძოს შენს სულში სევდა რამ, მაგრამ სულმოკლედ კი არა, მორჩილებით უნდა მიიღო განგების ნება და ამიტომ პირჯვარი გადინერე და გაჰქუსლე რუსულად მარდი ტროიკითა და სრულად დაჰმორჩილი ახალს ნაჩაღნიკს, რომლის კეთილი გული და ამაღლებული ჰაზრები კარგად არის ცნობილი ჩემთვისა. ამ შემთხვევაში ის მახარებს, რომ ჩემგან გადადიხარ მასთანა.

ამასწინებზე დავბრუნდი კოდიდამ, სადაც ზაფხული საგინოვებთან გავატარე სირუმეში, სიმშვიდეში, ხშირად ჩემს ყოფილ გლეხთა უწინდებურად მოკრძალებულ, უწინდებურად თავაზიან საზოგადოებაში, ერთობ კარგად რომ იგებენ და იღებენ კეთილს რჩევებსა. უნდა ნახო მათი სახალხო სასამართლო მეიდანზედ, ეკლესიასთან, ანდა წყაროსთან, რათა ბოლომდე შეაფასო ის სიკეთე, რომელიც მომდინარეობს ახალის სოფლის

მმართველობისგან თვითმმართველობის საწყისებზედ. დღევანდელი ჩივილი დღესვე წყდება. მეტი რაღა უნდა იყოს სიკეთის მომტანი, ვიდრე ესრეთი სასამართლო? თითქოს შეუმჩნეველი ეს დაწესებულება სრულის სიდიადით აჩვენებს მთელს დიდებულებასა და გულის სიქველეს ხელმწიფე იმპერატორისას.

შენ, რა თქმა უნდა, უკვე უწყი კარცოვების გამგზავრების შესახებ. ჩუენ გამოსამშვიდობებელი ნადიმი გაუშმართეთ საინჟინრო ბაღში; მათი დაბრუნება დამოკიდებულია სხუადასხუა გარემოებებზედ.

დავით ჭავჭავაძის ასული სალომე დანიშნა ბარონ საკენზედ. ჩოლაყაევის ქალი დარიკო გათხოვდა კნ: დადიანზედ - კავალერგარდზედ. სტატკოვსკაიას შეეძინა გოგონა.

კნიალინა ბარიატინსკაია - ფელდმარშალშა - ამ დღეებში ჩამოვა, რათა თავის დედას ქელეხი გადაუხადოს და 10 დღეში დაბრუნდება ქმართან შვეიცარიას. ეილერის ოჯახობა ემზადება მის მისაღებადა.

ყაფლანი, ძია ალექსანდრე, ქეთევანი, საგინოვები, ოღლობჟიო, ივანე და მთელი აული ქედს გიხრიან და წრფელად გისურვებენ ბედნიერებასა. ივანოვები გადავიდნენ ახალს სახლში; დღეს ჩვენ ვსადილობთ ოპოჩინინებთან, ამასწინათ რომ დაბრუნდნენ ბორჯომიდან. სახლი გამოვიდა ძალზედ ლამაზი.

რუსული თეატრი ძალზედ კარგია; იტალიური ოპერა გამოირჩევა ახალის პრიმადონით, რომელიც შესანიშნავადა მღერის, მაგრამ ძალზედ, ძალზედ შეუხედავია და ამის გამო მე მას ვუსტვენ. აბა, შენ რას იზამდი?

გთხოვ გადასცე პატივცემულ პეტრე ალექსანდროვიჩს ჩემი ჭეშმარიტად ღრმა პატივისცემა.

ბედნიერად იყავ და ნუ დამივიწყებ.

გიორგიმ, ჩემმა ძმისშვილმა, ჩააბარა გამოცდა ლოზანაში და მიღებულია მე-3 კლასში, რაც უდრის ჩუენს მე-5^{სა}. ლათინურმა ენამ შეუშალა ხელი, ჩარიცხულიყო მე-2 კლასში. უხეირო საქმე არ არის! ვარვარა ილინიშნა ამის გამო ჟენევი-დამ ლოზანაში გადავიდა. მისწერე როდისმე.

24 Сент: 1867. Тифлис.

К^н Александру Ивановичу Барятинскому.¹

Письмо Вашего С^н оживило мой дух полным счастием. Оно в ярких красках представило мне недавнее прошедшее, славное великими событиями: и кипучія битвы, и поверженный Кавказ, дотолѣ никем непобежденный, и водвореніе мира в любимой вами Грузіи, и освобожденіе тысяча пленных христіан, и красивейшая в міре дорога, проложенная на высоте почти 8/ты: футов там, где только летали орлы, и пароходы, и проведеніе канал для оживленія многих милліонов десятин бесплодной земли, и проекты железной дороги, и многое и многое, которые или совершились, или совершаются теперь! А сколько еще было планов и намереній о благоустройстве Края, которому были посвящены все силы вашей кипучей умственной деятельности? Такого человека не может забыть Край! И, действительно, тысяча благословеній сыплются на вашу голову, увенчанную славой. Потому что только то и прочно, и полезно, что делается здесь по вашим указаніям, по вашим намереніям. Позвольте и мне, затысяча верст, поцеловать вас в сердце, которое билось только для славы, а славу полагаю в благоденствіи и счастіи обширнаго Края. И почему вам негордиться, нерадоваться делами рук ваших, делами, которыя будут жить, пока живет Кавказ!

Княгиня Елис: Дмитр: своим приездом произвела возмущенія в Тифлисе. Её встретило здесь общее уваженіе и искренняя, сердечная радость, и эти чувства еще более усиливались ея обворожительно приветливым обхожденіем. Жаль, очень жаль, что только несколько дней продлится здесь

ეა პრეხვანაიე. ნო ტროპინკა ვ გრუზიუ უჟე პროლოჟენა, ი თეპერ, ნელჟა უჟე ოტკაზათ ნამ ვიდეთ ეე ვ გოდ ხოთ ოდინ რაზ.

ვაშემუ **С^В** პრინოშუ მოუ გლუბოკუ ბლაგოდარნოჟუთა ზა პრელესტნუი პორტრეტ კნუგინი, დრაგოცენნუი პოდაროკ, რადუოჟიი მენა ეშე ი თემ, ჭო ვი სოხრანილი ობომნე პამაჟთ. მოლუ ბოგა ო ვოზსანოვლენი ვაშეგო ჟდორვუა, სთლუ ნეობჟიდამაგო დლა სლავი როსსიი.

ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №38 (681)

24 სექტ: 1867. თბილისით.

კნ^ს ალექსანდრე ივანოვიჩ ბარიატინსკის.¹

სულეირად აღმაფროთოვანა თქუენის ბ^მ წერილმა. მან ცოცხალს ფერებში დამიხატა ახლო წარსული, განთქმული დიდის ამბებიოთა: ფიცხელი ბრძოლებიც, დამორჩილებული კავკასიაც, მანამდინ ვერვის რომ ვერ დაემარცხებინა, მშვიდობის დამყარებაც თქუენს საყუარელს საქართველოში, ათასობით დატყვევებული ქრისტიანის განთავისუფლებაც, უღამაზესი გზაც ქვეყნად, გაყვანილი თითქმის ფუტის სიმაღლეზედ იქ, სადაც მხოლოდ არნივები და გემები თუ ჰფრენდნენ, არხის გაყვანაც მრავალი მილიონი დესეტინა უნაყოფო მიწების გამოსაცოცხლებლად, რკინიგზის პროექტებიცა და მრავალი და მრავალი რამ, რაც შეიქმნა, ანდა იქმნება ახლა. ხოლო კიდევ რამდენი გეგმა და განზრახვა იყო იმ მხარის კეთილმოსანყობად, რომელსაც თქუენი მჩქეფარე გონებრივი მოღვაწეობის მთელი ძალები შეენირა? ესრეთს ადამიანს ვერ დაივინყებს მხარე! და, მართლაც, ათასობით ლოცვა გადმოდის თქუენზედა, დიდებით მოსილზედ. რამეთუ მხოლოდ ის არის მყარიცა და სასარგებლოც, რაც თქუენის მითითებებით ხდება აქა, თქუენის გულის ზრახვებითა. მეც მიბოძეთ ნება,

ათასის ვერსიდამ გეამბოროთ გულზედ, რომელიც ჰფეთქდა მხოლოდ დიდებისათვის, ხოლო დიდებასა ვსჭვრეტ ვრცელის მხარის კეთილდღეობასა და ბედნიერებაში. და რატომაც არ უნდა გეამაყებოდეთ, გიხაროდეთ საქმენი, თქუენის ხელიდამ გამოსულნი, საქმენი, რომელნიც იცოცხლებენ, ვიდრე ცოცხლობს კავკასია!

თბილისში ჩამობრძანებით მღელვარება გამოიწვია კნიალინა ელიზ: დიმიტრ:^ა. მას აქ დახვდა საყოველთაო პატივისცემა და ნრფელი, გულითადი სიხარული და ეს გრძნობები უფრო ძლიერდებოდნენ მისივე მომაჯადოებელი მეგობრული მოქცევითა. დასანანია, ფრიად დასანანი, რომ მხოლოდ რამოდენიმეს დღეს გასტანს მისი აქ ყოფნა. მაგრამ ბილიკი საქართველოსკენ უკვე გაკვალულია და ან ველარ მივიღებთ უარს მის ნახვაზედ წელიწადში ერთხელ მაინცა.

თქუენს ბ^ა ვუთვლი ჩემს უღრმეს მადლიერებას კნიალინას შესანიშნავი პორტრეტისათვის, ძვირფასი საჩუქრისათვის, რომელიც იმითაც მახარებს, რომ კვლავაც გახსოვვართ. ღმერთს ვევედრები თქუენს გამოჯანსაღებას, ესრეთ რომ სჭირდება რუსეთის დიდებასა.

ბარბარა გაბრატიონი-ორბელიანისადმი №27 (682)

В Женеву 18 Октяб: 1867. Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Известие о экзамене Георгія доставило мне истинную радость. Беда невелика, если он немного и хромал в латыне; главное выполнено: он принят в 3^м классе, а дальнейший успех совершенно зависит от него. Пусть только Георгій помнит, что человек без науки совершенное ничтожество, т. е., выражаясь математически, равен нулю. И, в самом деле, что за жалкое положение человека вобществе без голоса, без уважения? Для чегоже жить? Ежели длятого только,

чтоб пить и есть? Но так живут, и собаки, и лошади! Что такое науки? Истины, добытые трудами веков, которые в училищах передаются юношеству окончательно готовыми, как и всякое другое сокровище передаётся предками потомству, стой разницею, что, вместо кармана, надо положить в голову. Эти истины и возвышают человека от всех животных. Есть ленивцы, для которых и это составляет величайший труд; но я говорю не об них, а о Георгии, котораго Бог наградил хорошими способностями, и должен только сказать себе «я хочу учиться, я хочу знать!» и будет учиться, и будет знать, и будет человеком в полном смысле слова, на радость матери, которая посвятила ему жизнь свою! Но науки бесполезны, ежели нет в сердце доброты, в характере твёрдости. Передай всё это моему дядюшке Георгию и спроси его, куда девались его дневные записки? Пусть начнёт теперь, собственно для себя, и записывает всё, что случится сним в течении дня, даже вздоры, пустяки, ну, хоть напр: «я сегодня плохо знал урок из латын: языка, обедал с тем то, гулял с такимто, видел то и то ипр: – Впоследствии, он, в этих записках, увидит себя как в зеркале, и живо представится ему вся прошедшая жизнь его, и это доставит ему великое наслаждение, а главное, малопомалу, неприметно, приучать его разсуждать и излагать свои мысли набумаге.

5ое Октяб: я послал к тебе 600 руб: в Женеву и в Августе столькоже; надеюсь, что ты уже получила эти деньги. В начале же Ноября вышло тысячу.

Милая Фельдмаршалша была здесь, восхитила всех обворожительно-приветливым обращением и сердечною добротою и полюбили её ещё более, чем прежде.

Их Высочества прибудут наднях из Крыма. Дворец ещё несовсем готов, но очень красив. Из прежняго дома остался только кабинет К: Александра Ивановича. –

У бедной Бабале Сагиновой оказывается рак на груди,

как у несчастной Тамары, нерешается на операцію, и даже старается убедить себя, что она небожна этою болезнію.

Сын Вахтанга блистательно здал экзамен в Одесском Университете. Слава богу, один из Орбеліани попал наконец в учёные.

Прости мой друг, я забыл сообщить тебе потелеграфу, что Саломе обручилась с бароном Сакеном. Свадьба будет в Декабре. Красивая пара.

Левашевы переселились в Кутайс, где он Губернатор будет. Признаюсь, их отъезд, большая потеря для Тифлиса.

Ивановы поселились на нашей улице вновом своём доме, очень уютно-красивом.

Где Дмит: Мирскій? Здоровали Софія? Я воображаю стоны ея в разлуке с ним! Здоровыли ея дети!

Карцовы выехали за Границей; они, кажется, будут и в Женеве. Если найдёшь случай, вырази моё глубокое, истинное уваженіе К¹⁰ Алек: Ивановичу и тетушке Елисавете Дмитріевне.

Поцелуй Георгія и поклонись Катерине.

Поручаю вас Покровительству Всевышняго.

Брошюру, по случаю открытія памятника К¹⁰ Воронцову высылаю.

ჟენევას 18^ს ოქტომბ: 1867. თბილისით.¹

ჩემო მოგობარო ვარვარა! ცნობამ გიორგის გამოცდების შესახებ ჭეშმარიტი სიხარული მომანიჭა. ეგ არაფერი, თუკი ლათინურში ცოტათი ნაიკოჭლა; მთავარი გაკეთდა: ის მიღებულია მე-3 კლასში, ხოლო შემდგომი წარმატება დამოკიდებულია მასზედ. ოღონდ ახსოვდეს გიორგის, რომ კაცი, მეცნიერებას მოკლებული, სრული არარაობაა, ანუ, მათემატიკურად რომ გამოვხატოთ, ნულის ტოლია! და მართლაც, რა უბადრუკია ადამიანის მდგომარეობა უხმოდ, უპატივცემულოდ საზოგადოებაში? რილასთვისა ვცოცხლობთ? ნუთუ მხოლოდ იმისთვის, რომ ვსუათ და ვჭამოთ? ასე ხომ ძაღლებიც არიან, ცხენებიცა! რა არის მეცნიერება? ჭეშმარიტებანი, საუკუნეობრივი შრომით მოპოვებულნი, რომელნიც საბოლოოდ განმზადებულნი გადაეცემა ახალგაზრდობას სასწავლებლებში, როგორც ყველანაირი სხუა საგანძური გადაეცემა წინაპრებისაგან შთამომავლობას იმ განსხვავებით, რომ ჯიბის ნაცვლად უნდა ჩავიდოთ თავში. სწორედ ეს ჭეშმარიტებანი აღამაღლებენ ადამიანს ყოველს პირუტყვზედ. არიან ზარმაცნიც, რომელთათვისაც ესეც უმძიმესს ძალისხმევას წარმოადგენს; მაგრამ მე მათზედ კი არა ვუბნობ, არამედ გიორგიზედ, რომელიც უფალმან დააჯილდოვა კარგის უნარებითა და მხოლოდ ისღა უნდა უთხრას თავს „მინდა ვისწავლო, მინდა ვიცოდეო!“ და ისწავლის კიდევ და ეცოდინება კიდევ და იქნება კაციც ამ სიტყვის სრულის მნიშვნელობითა, დედის გასახარად, ვინც თავისი სიცოცხლე მიუძღვნა მასა. მაგრამ მეცნიერებანი უსარგებლოა, თუკი გულში სიკეთე არ არის, ხასიათში კი სიმტიკიცე. გადაეცი ყოველივე ეს ბიძია გიორგის და ჰკითხე მას, რა იქნა მისი დღიური? ეხლა დაიწყოს, საკუთრივ თავისთვის, და ჩაინეროს ყველაფერი, რაც გადაჰხდება დღისით, ჩმახიცა, წვრილმანიცა, აი, თუნდაც მაგ: „დღეს ცუდად

ვიცოდი გაკვეთილი ლათ: ენაში, ვისადილე მავანთან, ვისეირ-
ნე მავანთან, ვნახე ისა და ესა და სხვ:“ შემდგომში ის ამ ჩა-
ნანერებში დაინახავს საკუთარს თავსა, ვითარცა სარკეში, და
მას უმალ, ცოცხლად წარმოუდგება მთელი თავისი განვლილი
ცხოვრება და ეს მოჰგვრის დიდს ტკობას და, რაც მთავარია,
ნელ-ნელა, შეუშინეველად ისინი ასწავლიან მას მსჯელობასა
და თავისი ჰაზრების ქალღმრთელად გამოცემასა.

5^ს ოქტომბ: გამოგიგზავნე 600 რუბ: ყენევას და აგვის-
ტოს მაგდენივე; ვიმედოვნებ, რომ უკვე მიიღე ეს ფული. ხო-
ლო ნოემბრის დასაწყისში გამოგვზავნი ათასს.

საყუარელი ჭელდმარშალმა იმყოფებოდა აქა, ყველა
აღაფრთოვანა მომავადოებელი მეგობრული მოპყრობითა და
კეთილი გულითა და უნინდელზე მეტად შეიყვარეს იგი.

მათი უდიდებულესობანი ამ დღეებში ჩამობრძანდები-
ან ყირიმიდამ. სასახლე ჯერ დასრულებული არ არის, მაგრამ
ძალზედ ლამაზია. უნინდელის სახლიდამ დარჩა მხოლოდ კნ:
ალექსანდრე ივანოვიჩის კაბინეტი.

საბრალო ბაბაღე საგინოვას, უბედური თამარის
მსგავსად, კიბო ჰქონია მკერდზედ, ოპერაციას ვერა ჰბედავს
და თავის დარწმუნებასაც კი ჰლამობს, თითქოს არა სჭირდეს
ეს ავადმყოფობა. ვახტანგის ვაჟმა ბრწყინვალედ ჩააბარა გა-
მოცდა ოდესის უნივერსიტეტში. მადლობა უფალს, ერთ-ერ-
თი ორბელიანი ბოლოს მოხვდა სწავლულებში.

მომიტევე, ჩემო მეგობარო, დამავინწყდა ტელელრაჭით
მეცნობებინა შენთვის, რომ სალომე დაინიშნა ბარონ საკენ-
ზედ. ქორნილი დეკემბერში იქნება. მოხდენილი წყვილია.

ლევაშევები გადასახლდნენ ქუთაისს, სადაც ის იქნება
ლუბერნატორი. გამოგიტყდები, მათი წასვლა დიდი დანაკარ-
გია თბილისისთვის.

ივანოვები დასახლდნენ ჩუენს ქუჩაზედ თავის ახალს
სახლში, ძალზედ მყუდროსა და ლამაზში.

სად არის დიმიტ: მირსკი? სოფიო ხომ კარგად არის?
წარმომიდგენია მისი მოთქმა მასთან განშორების გამო! შვი-

ლები ხომ კარგად ჰყავს?

კარცოვები გაემგზავრნენ სამზღუარსგარე, ისინი, ვჰგონებ, ეწვევიან უენევასაც. თუ შემთხვევა მოგეცემა, გადაეცი ჩემი ღრმა, წრფელი პატივისცემა კნ^ს: ალექ: ივანოვიჩსა და დეიდა ელიზავეტა დიმიტრიევნას.

დამიკოცნე გიორგი და მომიკითხე კატერინა.

უზენაესს ვაბარებ თქუნს მფარველობას.

გიგზავნით ბროშურას, [გამოცემულს] კნ^ს: ვორონცოვის ძეგლის გახსნასთან დაკავშირებით.

ანდრეი ლიბაუსადმი №1 (683)

21 Ноябрь: 1867 год.

Андрею Андреевичу Либау.¹

Письмо, полученное мною от Священника из Нухи, имею честь препроводить к вам, Милостивый Государь, на ваше милостивое к нему внимание. С своей стороны, могу я прибавить то, что Г: Неверов в самых лестных выражениях отзывался о нём, как о Священнике, который может с достоинством занять просимое им место при Тифлисской больнице.

ანდრეი ლიბაუსადმი №1 (683)

21 ნოემბ: 1867 წელი.

ანდრეი ანდრეევიჩ ლიბაუს.¹

პატივი მაქუს, მონყალეო ხელმწიფევე, გადმოგიგზავნოთ ნუხელი მღვდლისაგან მოსული წიგნი, რათა მიაპყრათ მას თქუენი მონყალე ყურადღება. ჩემის მხრიდამ ძალმიძს დავამატო, რომ ბატ: ნევეროვი ყოვლად საქებარის გამოხატულებით უბნობდა მასზედ, ვითარცა მღვდელზედ, რომელსაც ძალუძს ღირსეულად დაიკავოს მის მიერ ნათხოვნი ადგილი თბილისის ბოლნიცაში.

ფოკიონ ბულატოვისადმი №1 (684)

21 Ноября 1867.

Фокіону Евстафьевичу Булатову!¹

Убедительно прошу вас обратить ваше благосклонное внимание на приложенную у сего записку о Чиновнике Мулине, и если он достоин, оказать ему ваше покровительство. Я, некоторым образом, обязан принимать участие в Судьбе его, так как жена его воспитанница Княгини Варвары Ильинишны, и притом он, человек с хорошею нравственностью и с усердіем предан своей служебной обязанности.

ՅՐՈՒՐՆ ԶՄԼԱԳՐՈՅԻՆԱԸՄԻ №1 (684)

21 Նոյեմբերի 1867.

Ֆոյոյոն ԵՅՏԱՓՈՒ ԶՄԼԱԳՐՈՅՏ!¹

Ճաճեյդիտեթիտա ցոտոցոտ, տժւեւնի կետիլցաննյոճիլի ԿՄՐԱՃԼԵԹԱ ՄիաժՅիոտ աժ ՃարտւլՏ ԹարատՏ Րիւոցնիկ ՄւլիոնիՏ ՄեՏաՏեթ Ճա, տւյկի ճիրՏիա օցի, ցաւնիոտ ՄաՏ տժւեւնի ՄֆարՅեւլոճա. Մե ԵրտցարաՃ ՅալՃեթւլի Յար, Րեմի Նիլի ՐաՅՃո ՄիՏ ԹեՃիլճալՄի, ՐաՄետւ ՄիՏի Մեյւլլե Կնիալինա Թարճարե օլլինիՄնաՏ ալՖրՃիլիա, աՄաՏտանաՅե, Րիցիանի ՖնիՏ կաՅՅիա, Թեյդիտի Ճա Երտցւլի տաՅիՏի ՏաՄՏաՏւրեյոճրիՅի ՄոցալլեյոճիՏա.

ԱԼԵՒՏԱՆՃՐԿ ՆՈՒՄԼԱՆԻՏԱԸՄԻ №9 (685)

25 Ըեաճ: 1867 ցոՃ

Թարոնյա ԱլեկՏանՃրյա ՓաՅլոՅիՅ Նիկոլայ.

Իմեյա ՅՅիւՃ ՓրեՃոճալլե քրեոճրաՅոնի ԸլաՅՅաճ ԸՄՐԱՅՒՅՒՅՆԻՅ Ի ՐաՅՏաՅալ Տ ՏլւՅեճնոյ Ճեյտելնոյթյոյ, յա իմեյո Ցեթ ՓրեՃոճոՃիտ Տիճոկ ՑիոՅՅիկոՅ ԿաՅՅեյրիՅ ՏոՅեթա ՆաՄեճտիկա ի Փոկորնեյթե Փրոճիտ ՅաՏ, Միլոճ: ԸոճոՃ: Օրատիտ Յաթե ՄիլոճտիՅո Յնիճաճիա Նա ՏլւՅեճնոյ քոլոճիլի օի ՓրաճքրեՃելի ՑիոՅ Փո ԸլաՅՅաճ ԸՄՐԱՅՒՅՒՅՆԻՅ.

ՓրեՃեՃաճեյտելնոյթյոյ Յ ՏոՅեթա օկոլո 10 ճեթ յա իմեյո Յոճճոճնոյթ յճՃեՃիտի, ի Յ Փրեկաճոճի օի ՆրաՅՅեՅնոճնոյթ, ի ՅՏոճ Օճլիճնոճ յճճեՃիճի ի ՕճՅեճնոյթ Յ ՏլւՅեճնոյթ Ճեթա, կոճորյոճի օնի Փոճտճյաճնոճ ՕճլիճալիՏ ՅոՅթե Յրեյա օի ՏլւՅեճնիՅ

при Совете. - В Списке не помещён Д: Ст: Совет:¹ Автандилов; но судьбу его, с его семьёю детьми, в особенности, вручаю благодушью вашему.

С искренним почтением и совершенной преданностью имею честь быть.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №9 (685)

25 დეკემბ: 1867 წელი

ბარონ ალექსანდრე პავლოვიჩ ნიკოლაის.

ვითვალისწინებ რა მთავარი სამმართველოს გარდაქმნას და იმას, რომ ვტოვებ სამსახურეობრივ მოღვაწეობას, პატივი მაქუს გადმოგცეთ ნამესტნიკის საბჭოს კანცელარიის ჩინოვნიკთა სია და უმორჩილესად გთხოვოთ, მოწყალე ხელმნ: თქუენი მოწყალე ყურადღება მიაპყროთ მათს სამსახურეობრივს მდგომარეობას ჩინოვნიკთა განაწილებისას მთავარ სამმართველოში.

საბჭოში 10 წელი ვიყავ თავმჯდომარედ და ძალმიძს დარწმუნებული ვიყო მათს სანაქებო პატიოსნებაშიც, იმ შესანიშნავს გულმოდგინებასა და პასუხისმგებლობაშიც სამსახურეობრივს საქმეებში, რომლებითაც მუდამიყამს გამოირჩეოდნენ ისინი საბჭოში მუშაობისას. სიაში არ არის ნამდ: სამოქ: მრჩევ:¹ ავთანდილოვი; მაგრამ თქუენს კეთილს გულს ვანდობ მის, განსაკუთრებით, მისი შვიდი შვილის ბედსა.

წრფელის მონივნებითა და სრულის ერთგულებით პატივი მაქუს ვიყო.

იაგორ სტარიცკისადმი №1 (686)

Ягору Павловичу Старицкому¹

После упразднения ГенералГубернаторства остался вне штата Чиновник, К: Баратов, судьба которого легла тяжестью на моей совести, так как досих пор я не успел пристроить его на службы. Он был секретарём в Городовом Управлении, Полицейсером в Гори, и наконец старшим делопроизводителем в канцелярии Генерала Губернатора; Человек высокой честности, и за это прекраснейшее качество его я ручаюсь Вам.

Убедительно прошу Вас, Ягор Павлович, не отказать мне в ходатайстве онем, дать ему какие и где угодно Вам будет место на службы в предстоящем преобразовании судебных мест. Этим вы успокоите мою душу.

[1868 წლის 1 იანვრამდე]

იაგორ სტარიცკისადმი №1 (686)

იაგორ პავლოვიჩ სტარიცკის¹

ღენერალ-ლუბერნატორობის გაუქმების შემდგომ უშტატოდ დარჩა ჩინოვნიკი, თავადი ბარათოვი, რომლის ბედიც ჩემს სინდისზედაა, რამეთუ აქამომდის ვერ შევიძელ მისი სამსახურში მონყობა. ის იყო მდივნად საქალაქო სამმართველოში, პოლიცმეისტრად გორში და, ბოლოს, უფროს საქმისმწარმოებლად ღენერალ-ლუბერნატორის კანცელარიაში; მაღალის სინდისიერების მქონე ადამიანია და, მისი ამ უშესანიშნავესი თვისების გამო, თავდებად ვუდგები მას თქვენს წინაშე.

დაბეჯითებით გთხოვთ თქვენ, იაგორ პავლოვიჩ, უარი არ მითხრათ მასზე შუამდგომლობაზედ, უბოძოთ მას სამსახური, რომელიც გენებოთ და სადაც გენებოთ მომავალი სასამართლო ადგილების ჩამოყალიბებისას. ამით თქვენ სიმშვიდეს მოჰგურით ჩემს სულსა.

[1868 წლის 1 იანვრამდე]

იაკინთე ალაქსი-მესხიზვილისადმი №1 (687)

ჩემო ბატონო იაკინთე! შენიჭირიმე¹ ერთი თვალი გადავლე ამ არზასა და მითხარ შენი ჰაზრები. – შეჩვენებულმა დაგვტანჯა: ძლივს რისყოფით კ: ვარანცოვის ძალადატანებითა² გავიყავით მამულები და ეხლა, ეს უნიფხოს შვილი ხელმეორედ ჰშლის გაყრასა.³

[1868 წლის 1 იანვრის შემდეგ]

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №28 (688)

8 Генв: 1868.¹

Поздравляю новым годом, мой друг Варвара! Молю Бога о дарованіи тебе и Георгію здоровья.

Я простился с старым годом у Опочининых, а новым встретился у Мананы, где за ужином пили и за твоё и за Георгія здоровье.

Приехал недавно К: Мирскій, который, невзирая на громадныя завалы, перескочил чрез горы молодцем. Что Софія, всё охает? Ея стоны слышаться даже здесь. Как ея дети живут, учаться? – С приездом К: Дмитрія возбуждено здесь всеобщее, живейшее любопытство: Бытьли ему помощником Главнокомандующаго, или, по прежнему, Карцов займёт это место? Вопрос этот составляет пока тайну Кабинета.

Возвратился и Бар: Алек: Николаи из Петербурга новыми судебными преобразованіями. Дай Бог, чтоб оне принялись на нашей почве благотворнее, чем прежніе!

Преобразование не может быть хорошо в его Теории; но этого мало: надобно, чтоб идея оделась в соответственную ей форму, т: е: надо, чтоб хорошая теория проявилась в действительности также хорошо! Но для осуществления новых идей необходимы новые люди, а их то, к сожалению, мало! Вот, почему невольно рождается сомнение, чтоб, и новое не пошло по старому в руках старого Чиновничества. Трудно старому усвоить новое, свежее, молодое; это было бы против натуры. Взгляните на старого мужа с молодою женой, они не понимают друг друга. Так, и старое Чиновничество не может оторваться от тех мертвых формальностей, с помощью которых оно так долго жило, мыслило, действовало; а теперь, по новой теории, нужна жизнь в действии, откуда оно возмёт её? – Дай бог, чтоб я ошибался: это былобы очень полезно здешнему Краю!

Приехал сюда на службу К: Шаховской; ты его должна помнить и его рыжую жену. –

23 Декаб:² я отправил к тебе чрез Сименса 920 руб: В сию минуту принесли мне твое письмо, в котором пишешь о выздоровлении Георгія от опасной болезни. Благодарение Богу, сохранившему для нас жизнь его! Сейчас же посылаю с Священником нашим, чтобы всё исполнить по желанию твоему. Но, на некоторое время необходима Георгію большая осторожность, чтоб вновь неповторилась простуда.

Родные твои здоровы; 14 Генв: будет свадьба Саломе в Цинандалах. Посажеными Барон Николай и К: Гагарина.

Много виноват пред Дмитрием Орб:, что я ещё неотвечал ему на письмо; но я обещаюсь послать ему длинное, предлинное письмо.

Если найдешь случай, вырази К^ю Алек: Ивановичу и Княгине Елисавете Дмитр: мое искреннее глубокое уважение.

Целую тебя и Георгія и поручаю вас покровительству Всевышняго!

...³ Не те только мертвы, которые лежат в могиле; мертвы и те, которые, живы среди молодого, кипучего жизнью поколения, не достигают его стремления, его идеи и, таким образом становятся чуждыми всему, вокруг его совершающемуся, и потому лишними, ненужными обществу.

ბარბარე გაბრატიონი-ორბელიანისადმი №28 (688)

8 იანვ: 1868.¹

ახალს წელს მოგილოცავ, ჩემო მეგობარო ვარვარა! უფალსა ვსთხოვ შენსა და გიორგის წყალობასა.

ძველს წელს გამოვეთხოვე ოპოჩინინებთან, ახალს კი შევხვდი მანანასთან, სადაც ვახშობისას შევსვი შენი და გიორგის ჯანმრთელობისა.

ახლახანს ჩამოვიდა კნ: მირსკი, ვინც არად ჩააგდო დიდი ზევეები და ვაჟკაცურად გადმოველო მთებსა. სოფიო რასა იქმს, ისევ ოხრავს? აქაც კი ისმის მისი კვნესანი. როგორ არიან მისი შვილები, სწავლობენ? კნ: დიმიტრის აქ ჩამოსვლამ აღანთო საყოველთაო, ცხოველი ცნობისმოყვარეობა: ელირსება კი მას მთავარსარდლის თანაშემწეობა, თუ უწინდებურად კარცოვი დაიკავებს ამ ადგილსა? ეს საკითხი ჯერჯერობით კაბინეტის საიდუმლოდა რჩება.

ბარონი ალექ: ნიკოლაიცი დაბრუნდა პეტერბურლიდამ ახალი სასამართლო გადახალისებებისათვის. ღმერთმა ჰქნას, ისინი უფრო სასიკეთოდ მოერგნენ აქაურობას, ვიდრე უწინდელნი! თეორიულად გადახალისება არ უნდა იყოს ცუდი; მაგრამ ეს არ კმარა: საჭიროა, იდეა შეიმოსოს თავისი შესაბამისი ფორმითა, ანუ საჭიროა, კარგი თეორია კარგადვე გამოვლინდეს სინამდვილეში! ახალი იდეების განსახორციელებლად კი საჭიროა ახალი ადამიანები, მაგრამ ისინი ხომ, სამწუხაროდ, ცოტანი არიან. აი, რატომ ჩნდება ეჭვი უნებლიეთ,

ახალიც ძველის გზით არ წავიდეს ძველი ჩინოვნიკების ხელში. ძველებს უჭირთ შეთვისება ახლისა, სალისა, ცინცხალისა; ეს იქნებოდა არაბუნებრივი. შეხედეთ ახალგაზრდაცოლიან ბებერ კაცს, მათ არ ესმით ერთურთისა. ვგრეთვე ძველს ჩინოვნიკობას არ ძალუძს მოსწყდეს იმ მკვდარს ფორმალობებს, რომელთა წყალობითაც ის ესრე დიდხანს ცხოვრობდა, ჰფიქრობდა, ჰმოქმედებდა; ან კი, ახალი თეორიით, საჭიროა ცხოვრება მოქმედებაში და საიდან მოიტანს ის მასა? ღმერთმან ჰქნას ვცდებოდე, ეს იქნებოდა ძალზედ სასარგებლო აქაურის მხარისთვისა.

აქ სამსახურებლად ჩამოვიდა კ: შახოვსკი; ვჰგონებ, სცნობ მასა და მის ნითურს მეუღლესა.

23 დეკემბ:² სიმენსის ხელით გამოგიგზავნე 920 რუბ: ამ წუთას მომიტანეს შენი წიგნი, რომელშიაც მწერ გიორგის გამოჯანმრთელებაზედ საშიში ავადობისაგან. მადლობა უფალს, მისი სიცოცხლე რომ შეგვიწარჩუნა. ეხლავე ვაგზავნი ჩუენს მღუდელთან, რათა ყველაფერი აღსრულდეს შენის სურვილისამებრ. მაგრამ გიორგის ესაჭიროება დიდი სიფრთხილე რამოდენიმეს ხნით, რათა კვლავ არ განმეორდეს გაციება.

შენი ნათესავები ჯანზედ არიან; 14 იანვ: იქნება სალომეს ქორწილი წინანდალში. მამობილ-დედობილნი იქნებიან ბარონი ნიკოლაი და კნ: გაგარინა.

დიდად დავაშავე დიმიტრი ორბელ:³, რომ ჯერაც არ გამოვპასუხებდითარ მის წერილსა; მაგრამ პირობასა ვდებ, მივწერო უგრძესი წიგნი რამ.

საშუალება თუ მოგეცა, კნ⁴ ალექ: ივანოვიჩისა და კნი-ალინა ელიზავეტა დიმიტრ: გადაეცი ჩემი წრფელი, ღრმა პატივისცემა.

გკოცნით შენა და გიორგის და უზენაესს ვაბარებ თქუენს მფარველობასა!

...³ მხოლოდ ისინი როდი არიან მკუდარნი, ვინაც საფლავეში წვანან, მკვდრები არიან ისინიცა, რომელნიც ცხოვრობენ სიცოცხლით აღსავსე თაობასთან, ვერას სწვდებიან მის

მისწრაფებებს, მის იდეებს და, ამგუარად, უცხონი ხდებიან ყოველივესთვის, რაც რამ მათ ირგვლივა ხდება, და ამიტომ – ზედმეტნი, ურგებნი საზოგადოებისათვის.

ბარბარა ბაბრატიონი-ორბაქიანისადმი №29 (689)

27 Генв: 1868¹

Мой друг Варвара! По новому преобразованію учреждено здесь единство кассы, т. е: все денежные выдачи, которыя прежде производились в различных присутственных местах, теперь выдаются только из одного Казначейства, куда входят со всеми денежными требованіями. Поэтому и ты, мой друг, с Георгіем подчиняйтесь новому узаконенію, на основаніи котораго ты должна: 1) Прислать прошеніе в Закавказскую Казенную Палату по приложенной здесь форме; и 2) Прислать на моё имя доверенное письмо на полученіе Пенсіи, следующей тебе и Георгію, по форме у сегоже приложенной. Бумаги эти должны быть непременно засвидетельствованы в Посольстве, или, Консульстве, иначе из Казначейства неотпустят вашей пенсіи. – Поторопись прислать все эти бумаги, чтобы ты не осталась без денег.

Все твои родные здоровы. Баронесса Сакень, Саломе, пріехала в Тифлис, где пробудет несколько дней и уедет в Кутайс, где муж ея Вицегубернатором. – Целую Георгія в голову. Будьте здоровы и забывайте.

27 იანვ: 1868¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ახალის წესებით აქ ყუელა სალარო გაერთიანდა, ყოველგვარი ფულის გაცემა, რასაც ადრე სხუადასხუა დანესებულებაში მიმართავდნენ, ან უკვე მოხდება ოდენ ხაზინიდან, სადაც მიდიან ყველანაირის ფულადის მოთხოვნებითა. ამიტომ შენც, ჩემო მეგობარო, გიორგისთან ერთად დაემორჩილე ახალს წესებსა, რომელთა საფუძველზეც უნდა: 1) ამიერკავკასიის სახაზინო პალატაში გამოჰგზავნო თხოვნა აქ დართულის ფორმის მიხედვით; და 2) აქვე დართულის ფორმის მიხედვით, ჩემს სახელზედ გამოჰგზავნო მინდობილობის წერილი პენსიის ასაღებად, შენ და გიორგის რომ გეკუთვნით. ეს ქალაქები უსათუოდ უნდა იყოს დამონმებული საელჩოში, ანდა საკონსულოში, თორემ ხაზინიდან არ გასცემენ თქუენს პენსიასა. ჩქარავე გამომიგზავნე ეს ქალაქები, რათა უფულოდ არ დარჩე.

ყველა შენი ნათესავი ჯანზედ არის. ბარონესა საკენი, სალომე, ჩამობრძანდა თბილისს, სადაც დარჩება რამოდენიმე დღითა და წაბრძანდება ქუთაისს, სადაც მისი მეუღლე ვიცელუბერნატორადაა. თავს ვუკოცნი გიორგისა. იყავით ჯანმრთელად და ნუ დამივიწყებთ.

22 Февр: 1868 Тифлис. в Лозань¹

Мой друг Варвара! Наконецто пришло вчера твое письмо от 6го Февр: и разъяснило причины, которые мешали тебе писать досихпор комне. бедная Лиза! О ея болезни ещё прежде разнёся здесь слух и повсюду высказались самое искреннее оней сожаление. Теперь благодарение Богу, из твоего письма видно, что опасность миновала и она выздоравливает. А Соничке скажи от меня, что ей уже неприлично всякій год болеть одной и тойже болезнiю; пусть ей остепениться и имеет свою особую комнату, отделенную толстой стеной от ненасытнаго варвара мужа! Добро, Дмитрій теперь здесь и думает весной ехать к семейству; следовательно Соничка может быть здорова, покрайней мере, до Августа.

Здешнія новости: Свечина родила дочь, а он назначен начальником Дивизіи Радецкаго; Радецкій принимает Дивизію Лазарева, а тот будет состоять по Арміи. Сосико Орбел: делается помощником начальника Гренад: Дивизіи, которая поступает под начальство Юсифа Тарханова, так как Барон Николай невозвращается. Искренно сожалею я о Бароне, как о человеке умном, свысокой нравственностью, сердечно любившем этот Край! Редуют здесь прежніе деятели; на место их являются новые личности, которые не тратили жизни своей для усмирения Кавказа и водворения там мира и порядка; нетрудились для благоденствiя этой страны, для сближения враждебных народов с Россією; следовательно у этих личностей нет и воспоминаній, т: е: силы, связующей их с Кавказом. Но оставим это, и возвратимся к здешним новостям: Бабо родила дочь; Маміа Гуріели женился на дочери Корхмаза Меликова, их посаженными родителями были я и Терезія. Саломе, т: е:

Баронесса Сакен, уехала с мужем в Кутайс. Я радуюсь тому, что молодая, неопытная, ещё незнакомая с жизнью, Саломе будет вобществе Графа: Левашевой. Грот уезжает, вместо его назначен Ребиндер.

19го Февр: с большою торжественностью открылись здесь новые Суды; открылась новая Губернія – Елисаветпольская – в которой первым Губернатором явиться блистательный Булатов.

Негодный сын Давида Андрон: напал с сооруженными людьми на Княгиню Абашидзе, возвращавшуюся с дочерью из Сел: Гуржаани к себе домой, отнял дочь, увёз её в дом Гиго Макаева – муж Маруцы и там обесчестил её. Поднялась страшная тревога; всё дворянство Сигнаг: Уезда бросилось в лесах Алазанских отыскивать гнуснаго преступника; мужики хотели сжечь и разорить дом Давида Андр: но тут местное начальство, подоспевшее напомощь, коекак остановило разорение дома. Теперь Давид с гнусным сыном и дочерью, которая также обвиняется, заарестованные привезены в Тифлис и наднях начнется над ними новый, правый, гласный суд. Какова честь? Первый суд начинается с этого дела!

Наднях умер Соломон Андроников.

Был здесь Давид Чавчав:; как он поздоровел, помолодел; ну, просто красавец! Непостигаю, что сним сделалось?

С наступлением Великаго Поста выпал первый снег, наступила зима с 3^м град: морозу; а сегодня опять весна.

В начале Февр: послал я тебе 600 руб: – Целую Георгія в голову и поручаю вас Покровительству Бога.

По закону, никто не может оставаться за Границей более 5^{ти} лет; Таковыя лица лишаются пенсїи. Так, как скоро наступит пятый год, как ты живёшь за Границей, то необходимо, чтобы ты взяла свидетельство вПосольстве, в том, что по болезни сына, или иным уважительным причинам, непременно надобно тебе с

сыном оставаться за Границей еще два, или три года. Это свидетельство при твоём прошении на имя Великаго Князя Наместника Кавказскаго должна прислать сюда, а я здесь похлопочу; только сделай это без потери времени. На случай, если Посольство откажет в таком свидетельстве, пришли просто просьбу на имя Его Высочества.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №30 (690)

22 თებერ: 1868 თბილისით. ლოზანას¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! როგორც იქნა, გუშინ მოვიდა შენი 6^ლ თებ: წიგნი, რომელმაც ნათელი მოჰფინა მიზეზებს, აქამოდის ხელს რომ გიშლიდნენ მონერაში. საბრალო ლიზა! მის ავადობაზედ აქ ჯერ კიდევ მანამდეც გავრცელდა ხმები და ყოველგან გამოსთქუეს უნრფესი წუხილი მასზედა. ან, მაღლობა უფალს, შენი წიგნიდამ სჩანს, საშიშროებამ განვლო და ის დადგა გამოსწორების გზაზედა. ხოლო სონიჩკას ჩემგან გადაეცი, რომ მისი მხრიდამ უკვე უხერხულია ყოველს წელს ავადობა ერთი და იმავე რამითა; ჭკუას უხმოს და იქონიოს თავისი განცალკევებული ოთახი, სქელი კედლით გამოყოფილი იმ გაუმაძღარის ბარბაროსის ქმრისაგან. კარგია, დიმიტრი ამჟამად აქ არის და ჰფიქრობს გაზაფხულზე გაემგზავროს ოჯახობასთან; შესაბამისად, სონიჩკა ჯანმრთელად იქნება, ყოველ შემთხვევაში, აგვისტომდინა.

აქაური ამბები: სვეჩინას გოგონა ეყოლა, ის კი [ქმარი] რადეცკის დივიზიის უფროსად დაინიშნა; რადეცკი იბარებს ლაზარევის დივიზიას, ხოლო ის [ლაზარევი] დარჩება არმიასში. სოსიკო ორბელ: გახდება დამხმარე იმ გრენად: დივიზიის უფროსისა, რომელიც გადავა იოსებ თარხანოვის დაქვემდებარებაში, რადგან ბარონი ნიკოლაი არა ჰბრუნდება უკანა. გულწრფელადა ვსწუხვარ ბარონზედ, ვით ჭკვიანს კაცზედ

მაღალის სულიერებით, ძალზედ რომ უყვარდა ეს მხარე! შეთხელდნენ აქ უწინდელნი მოღვაწენი; მათს ნაცვლად ჩნდებიან ახალნი პიროვნებანი, რომელნიც არ გახარჯულან კავკასიის მოსათვინიერებლად და იქ მშვიდობისა თუ წესრიგის დასამყარებლად; არ უშრომიათ ამ ქვეყნის კეთილდღეობისათვის, მტრული ხალხების დასაახლოებლად რუსეთთან; ამიტომაც ამ პირთ არ გააჩნიათ მოგონებანი, ანუ: ძალა, კავკასიასთან რომ მიაბამდა მათ. მაგრამ მოვრჩეთ ამას და მივუბრუნდეთ აქაურს სიახლეებსა: ბაბოს შეეძინა გოგონა; მამია გურიელი დაქორწინდა ყორხმაზ მელიქოვის ქალიშვილზედ, მათი დედობილ-მამობილები ვიყავით მე და ტერეზია. სალომე, ანუ ბარონესა საკენი, მეუღლითურთ ნაბრძანდა ქუთაისს. მიხარის, რომ ახალგაზრდა, გამოუცდელი სალომე, ცხოვრებას რომ არ იცნობს ჯერაც, ღრაჭინია ლევაშეევას საზოგადოებაში იტრიალებს. გროტი მიემგზავრება, მის ნაცვლად დანიშნულია რებინდერი.

19^ა თებ: აქ დიდის ზარზეიმით გაიხსნა ახალი სასამართლოები; გაიხსნა ახალი – ელიზავეტოპოლის – ლუბერნია, რომლის პირველ ლუბერნატორად ბრწყინვალე ბულატოვი მოგვევლინება.

დავით ანდრონ:^ა უვარგისი ვაჟი შეიარაღებულის ხალხით თავს დაესხა კნენა აბაშიძეს, შინ რომ ჰბრუნდებოდა სოფ: გურჯაანიდამ, მოსტაცა ქალიშვილი, წაიყვანა იგი გიგო მაყაევის – მარუცას ქმრის – სახლში და იქ ნამუხი აპხადა. ატყდა ერთი აყალმაყალი; სიღნაღ: უეზდის მთელი თავადობა ალაზნის ტყეებს შეესია საძაგელი დამნაშავის მოსაძებნადა; კაცებმა დააპირეს გადაეწვათ და გაენადგურებინათ დავით ანდრ:^ა სახლ-კარი, მაგრამ ამ დროს ადგილობრივმა უფროსობამ, რომელმაც მოასწრო დასახმარებლად მოსვლა, როგორღაც შეაჩერა სახლის განადგურება. ახლა დავითი საძაგელს ვაჟთან და ქალიშვილთან ერთად, რომელიც ასევე ბრალდებულია, დაპატიმრებული ჩამოიყვანეს თბილისს და ამ დღეებში დაინყება მათზედ ახალი, სამართლიანი, საჯარო სა-

სამართლო. როგორია? პირველი სასამართლო იწყება ამ საქმითა!

ახლახანს გარდაიცვალა სოლომონ ანდრონიკოვი.

აქ ბრძანდებოდა დავით ქავჭავაძე; როგორ გამოკეთებულა, გაახალგაზრდავებულა, ლამაზმანია და ეგ არის! გონთვერ მოვსულვარ, რანაირადა?

დიდმარხვის დადგომასთან ერთად, პირველი თოვლიც მოვიდა, ზამთარი დადგა 3^მ გრად: ყინვითა; დღეს კი ისევ გაზაფხულია.

თებერ: დასაწყისში გამოგიგზავნე 600 რუბ.: თავს ვუკოცნი გიორგისა და უფალს ვაბარებ თქვენს მფარველობას.

კანონით არვის შეუძლია სამზღლუარს გარეთ დარჩენა უმეტეს 5^მ წლისა; ასეთები დარჩებიან უპენსიოდა. რაკი მალე მე-5 წელი დაიწყება, რაც სამზღლუარს გარეთ ჰცხოვრობ, საჭიროა საელჩოში აიღო ცნობა, რომ შვილის ავადობის, ანდა სხუა საპატიო მიზეზით აუცილებელია მანდ დარჩე შვილთან ერთად კიდევ ორს ან სამს წელსა. ეს ცნობა შენს თხოვნასთან ერთად დიდის კნიაზის – კავკასიის ნამესტნიკის – სახელზედ უნდა გამოჰგზავნო, მე კი აქ მივდგებ-მოვდგები; ოლონდ ჰქენ დროის დაუკარგავადა. თუ ვინიცობაა, საელჩომ უარი გითხრას ესრეთს ცნობაზედ, უბრალოდ თხოვნა გამოჰგზავნე მისი უდიდებულესობის სახელზედ.

ჩემო გულით საყვარელო ნიკო! შენი წიგნი მომივიდა სახსე ყვედრებითა. რა ვჰქენა! ეს წყეული თბილისი ასეთი რამ შეიქმნა, რომ დრო არა მაქუს წერისა, ანუ კითხვისათჳს. მეცა დიდად ვჰსწუხვარ, რომ ასე პირშავად დავრჩი ჩემს მეგობრებთან, მაგრამ იმედი მაქუს, სოსიკო გამამართლებს დანვრილებით აქაურის ცხოვრების მოთხრობითა. –

ახლა მოისმინე ესე, რომ სოსიკო დაინიშნება სვეჩინის ალაგსა, და ესე მიიღებს რადეცკის დივიზიასა, რომელიცა მოვა თქვენთან ლაზარევის მაგიერ.

ვინ მოიფიქრებდა, რომ ლაზარევი ასე მოულოდნელად და ასე ფუქსავატურად დაეცემოდა იმ სიმაღლიდამ, რომელზედაც აღიყვანეს და დასვეს კიდეც ისე მოულოდნელად და უანგარიშოდ. ან ის ამალღება რა იყო, ან ასე ჩამოთრევა რა არის? მაინც, რაც უნდა იყოს, ლაზარევი იმსახურა დიდად გამოჩენით და თავგანწირულობით მაშინ, როდესაც ჩვენი საქმე დალისტანში ეკიდა კენწერაზე, და ამგუარი სამსახური არ უნდა ადვილად დაიფიცოს მმართველობამ. მენყინა დიდად, მაგრამ რა გაენყობა! –

ლაზარევი შეჰსცდა იმაში, რომ მიიღო დივიზია: რა საკურველია თავისმოყუარებამ გაიტაცა ამ საქმეში და მახსოვს კიდეც, რომ დიდსხანს მებუტებოდა, როდესაც ეძებდა პოლკსა და მე დაუშალე, რადგანაც ვიცოდი ზედმინევეით, რომ არ შეეძლო პოლკის მოვლა, და ბოლოს¹ დივიზიის მოვლა. რა საკურველია, გონებას დაუბნევედა. მებრალება, იმის ამაყი გული და გაბერვა. ჰე, არ უნდა მომხდარიყო, ეგეც ერთი კაცი იყო. –

ხვალ ყორხმაზის² ქალისა ქორწილი არის და მე გახლავარ მამა მამია³ გურიელისა,⁴ რომელიცა ირთავს ამ ქალსა. ამის ბედიც გადაწყდა.

ბარონესსა სალომე⁵ საკინ აქ არის და პირველს მარხვის კვირას წავიდა ქმრით ქუთაისს, სადაცა საკინი არის ვიცლუბერნატორად.

საბრალოს იასონ თუმანოვსა მოუკვდა შვილი თორმეტის წლისა.

რუსის თეატრი არის დიდად გაჩაღებული და მრავალი ხალხიც დაიარება, თუმცა იტალიანსკის ოპერაც ისევ ისე მიჩნეულია და შეყვარებული.

ამისწინად ცოტაოდენი ხლართი მოხდა, რომელმანცა დიდი ყალმაყალი წარმოადგინა თბილისში: პრიემის⁶ დღეს ველიკი კნიაზმა შეიყუანა კაბინეტში ლუბერნატორი, ბარანოვსკი, ბულატოვი და სხუანი ღრაჟდანსკის ჩინოვნიკები, რომელთაცა გამოუცხადა რისხვით დიდი უკმაყოფილება დაუდევნელობისათვის თანამდებობის აღსრულებაში და უთხრა რამდენიმე ბრძანებაები მისგან⁷ თქმულნი, რომელნიცა არიან აქამდის⁸ აღუსრულებელნი. – ამ დროს ბარონ ნიკოლაი იყო წინანდალს ქორნილში, და როცა დაბრუნდა, რა საკურველია, ეს წყრომა მიიღო თავის თავზე და ჰქონდა ამაზე ლაპარაკი და თავის მართლობა ველიკის კნიაზთანა. ამანაც თუმცა გამოუცხადა, რომ მისი უკმაყოფილება სრულიად ამას არ შეეხება, მაგრამ გულშიკი დიდად ღრმად ჩაუვარდა ეს შემთხვევა, და ვინ იცის, იქნება ამ ზაფხულში გადაწყდება, დარჩება თუარა ბარონი აქა? –

კარცოვიცა, როგორც ჰსჩანს, მგონია არ მოვიდეს; ერთის სიტყვით, პერემენა⁹ მინისტერსტვა.¹⁰ – ამბობენ, რომ თავის დროზე მირსკი¹¹ დაჯდება კარცოვის ადგილს და ლევაშოვი ბარონის კრესლაზე. – მოვიდა აქ სამსახურში კნ: შახავსკი; ამასაც რა საკურველია, ან ლუბერნიას დაუმზადებენ და ან სამხედროს ნანილში, რასამე ადგილს.

ხშირად შევიყრებით ვარინკასას სადილად და ბოსტონზე ლაზათიანი¹² სახლი, ლაზათიანი სადილი და ჩვენს ხანში ამაზე უკეთესი აღარა იქნებარა; შენზედაც ხანდახან ვლაპარაკობთ.¹³

ამასწინად იყო ხმა, რომ ან ნასლედნიკი და ან ველიკი კნიაზი ნიკოლაი ნიკოლაიჩი, მობძანდება ამ გაზაფხულზე, და მერე ეს ხმა შესწყდა, და ახლა არ ვიცი. –

კნიაზი ლევან მისის ცოლშვილით სიყვარულით მომიკითხე, ეგრეთვე ჩემი გულით საყვარელი დიმიტრი.

ღ თი¹⁴ იყოს თქუენი მფარველი.

შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი

[1868 წლის 3 მარტამდე]

Марта ... дня 1868 года Тифлис

Барону Алек: Павловичу Николаи.¹

Вчера я удостоился чести получить Рескрипт² Его Импер: Высочества, которым возлагается на меня председательство в составляющейся Полиции для предворитеаго разсотрениа Проекта Устава об учреждениа Общественаго Банка Дворнством Тифлисской Губерниа.

Столь лестное поручениа, возложенное на меня Милостивым вниманиа Его Высочества, не могу, к моему глубокому прискорбиа, исполнить, по случаю постигшей меня болезни, от которой почти месяц сижу дома сильно разсабеньй.

Возвращая Проект Устава, я убедительнейше прошу вас, Барон Александр Пав:, повергнуть пред Его Высочеством мою просьбу и испросить разрешениа о освобождениа меня, по болезни, от председательствованиа в означенной Коммисиа.

1868 წლის მარტის ... დღესა თბილისით

ბარონ ალექ: პავლოვიჩ ნიკოლაის.¹

გუშინ პატივი მქონდა მიმელო მისი საიმპერ: უდიდებულესობის რესკრიპტი, რომლითაც მეკისრება თავმჯდომარეობა იმ პოლიციისა, თბილისის ლუბერნიის დიდგვაროვანთა საზოგადო ბანკის პროექტის წინასწარი განხილვისათვის რომ იქმნება.

ესრეთი მიმზიდველი დავალება, მისი უდიდებულესობის მოწყალე ყურადღების კვალობაზედ რომ დამეკისრა, არ ძალმიძს, ჩემდა ღრმად სამწუხაროდ, აღვასრულო ავადობისა გამო,

რისთვისაც თითქმის თვეა, ღონენართმეული ვზივარ შინა.

ვაბრუნებ წესდების პროექტს და დაბეჯითებითა გთხოვთ, ბარონო ალექსანდრე პავ; მის უდიდებულესობას აახლოთ ჩემი თხოვნა და ავადმყოფობისა გამო გამოითხოვოთ აღნიშნული კამისიის თავმჯდომარეობიდან ჩემი განთავისუფლების ნებართვა.

ლიპიტრი ფილოსოფოსისადმი №1 (693)

22nd Apr: 1868 при письме к Дмит:Алексеевичу

Философову.¹

Разделяю мнение, предлагаемое Генера: Бартоломеем, тем охотнее, что, по этому вопросу, лучшей меры, сознаюсь, я несумею представить Совету. Но, мне кажется, что наодну из предложенных мер, именно, навозрат членам вкладочнаго капитала по прошествіи 37th лет, едвали кто будет иметь веру; что в нашей жизни 37 лет составляет такой період времени, до конца котораго невсякій из членов надеется дожить. И, кроме того, мне кажется, что самое это обещаніе, какбудто скрывает одну только приманку, которая бросает тень на дело. - Из отчёта усматривается, что с 1864 ежегодный взнос денег членами прогрессивно уменьшается. Это очевидно указывает на охлажденіе того горячаго сочувствія, которым одушевлено было общество вначале. Явленіе, конечно, прискорбное, но естественное: быть должником на всю жизнь несносно для всякаго. Поэтому, нелучшели былобы, просто предложить человеку вместо ежегоднаго взноса 20 р. взнести единожды навсегда 100 р, что, на самом деле, им очень выгодно, неупоминая о возврате им капитала по прошествіи 37 лет?

Однакожь и здесь рождается сомнѣніе, гдеже ручательство в том, что эти наши предложенія исполнятся наверно и неподвергнутся тойже участи, которая постигла устав общества?

Впрочем, какоебы мненіе небыло принято Советом Общества, одно, по моему мненію, останется неизменным фактом: годичный взнос никогда непоступит полностью и с теченіем времени будет уменьшаться, и чтобы выдти из затруднительнаго положенія, проистекающаго от уменьшенія ежегоднаго взноса, Совет, по моему мненію, должен, набудущее время, основывать свои расходы не на годичные взносы, которые изменчивы, неверны, но на проценты с капитала, уже внесённаго; а ежегодные взносы, составятли много, или мало, присоединять к капиталу. Это я считаю единственным исходом для водворенія равновесія ежегодныхъ расходов с несомненными денежными средствами Общества.

Чтоже касается Иноверцев, я полагаю, нет особенной необходимости отказать им в желаніи участвовать в делах распространенія Православія. Они непротивудействуют Обществу в достиженіи его цели, а оказывают ему, вместе с Православными, содействіе своими денежными средствами!

22^ა აპრ: 1868 დაერთვის ნერილს დიმიტრ: ალექსევიჩი

ფილოსოფოვისადმი.¹

მით უფრო ხალისით ვიზიარებ ლენერ: ბართოლომეის შემოთავაზებულს ჰაზრს, რომ უკეთესს ღონისძიებას ამ საკითხზედ, გამოგიტყდებით, ვერ შევთავაზებ საბჭოსა. მაგრამ მეჩვენება, რომ შემოთავაზებულ ღონისძიებათაგან ერთ-ერთს, კერძოდ, შენატანი კაპიტალის დაბრუნებას ნევრთათვის 37^ლ წლის მერმე ძნელად თუ ვინმე ირწმუნებს, ჩვენი სიცოცხლის 37 წელი ხომ დროის იმ პერიოდს მოიცავს, რომლის ბოლომდე გატანის იმედიც ყველას როდი გააჩნია. და, გარდა ამისა, მეჩვენება, რომ თვით ეს დაპირება თითქოსდა ჩქმალავს ერთადერთ სატყუარას, რომელიც ჩრდილს აყენებს საქმესა. ანგარიშიდამ სჩანს, რომ ნევრების ყოველწლიური ფულადი შენატანი 1864-დამ პროგრესულადა ჰკლებულობს. ეს აშკარად მიუთითებს იმ გულმხურვალე თანაგრძნობის განელებაზედ, რომლითაც საზოგადოება დასაწყისში იყო შთაგონებული. მოვლენა, რა თქმა უნდა, სამწუხაროა, მაგრამ ბუნებრივი: მთელი სიცოცხლე მოვალედ ყოფნა აუტანელია ნებისმიერისთვისა. ამიტომ, განა უკეთესი არ იქნებოდა, ნაცვლად ყოველწლიური 20 რ. შეტანისა, ადამიანს უბრალოდ შესთავაზონ, ერთხელ და სამუდამოდ შეიტანოს 100 რ., რაც სინამდვილეში ძალზედ ხელსაყრელია მათთვის, და არაფერი თქმულიყო კაპიტალის დაბრუნებაზედ 37 წლის მერმე? თუმცაღა აქაცა ჩნდება ეჭვი, სად არის თავდები, რომ ჩვენი ეს შეთავაზებები უეჭველად შესრულდება და იგივე ბედი არ ეწევა, რაც საზოგადოების წესდებასა?

თუმცა, როგორს ჰაზრზეც არ უნდა დადგეს საზოგადოების საბჭო, ერთი რამ, ჩემის ჰაზრით, დარჩება უცვლელ ფაქტად: წლიური შესატანი არასოდეს შევა დროულად და დროთა განმავლობაში დაიკლებს და იმ რთული მდგომარეო-

ბიდამ გამოსასვლელად, ყოველწლიურის შესატანის შემცირებით რომ ჩნდება, საბჭომ, ჩემის ჰაზრით, სამომავლოდ თავისი ხარჯები უნდა დააფუძნოს არა წლიურს შენატანებზედ, რომელნიც ცვალებადნი, არასაიმედონი არიან, არამედ უკვე შეტანილი კაპიტალის პროცენტებზედა; ხოლო ყოველწლიური შენატანი, ბევრი იქნება თუ ცოტა, დაემატება კაპიტალსა. ეს მგონია ერთადერთ გამოსავლად საზოგადოების ფულადი სახსრების ყოველწლიური ხარჯების მოსაწესრიგებლად.

რაც შეეხება სხუა სჯულისებს, ვჰგონებ, არ არსებობს განსაკუთრებული აუცილებლობა უარი ეთქვათ სურვილზედ, მონაწილეობა მიიღონ მართლმადიდებლობის გავრცელების საქმეში. ისინი კი არ ეწინააღმდეგებიან საზოგადოებას მისი მიზნის მიღწევაში, არამედ, მართლმადიდებლებთან ერთად, ხელს უწყობენ მას თავისი ფულადი სახსრებითა.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №11 (694)

11^ლ Мая 1868 Тифлис

Барону Алек: Павловичу Николаи.

Имею честь препроводить к вам, М: Государь, полученные мною два письма от монахов Грузинской церкви на Афонской Горе. В этих письмах, довольно безграмотно написанных, они просят наше Правительство о защите и покровительстве против притеснений, коим они непрерывно¹ подвергаются со стороны Греческаго Духовенства. Жалобы их доходили и до Посланника Игнатьева, и до Синода; По словам их, печальное положение, в котором они находятся, весьма хорошо известно Игумену Русскаго Монастыря Макарию и Иерониму. — Но, в этих письмах замечательнее всего их опасаніе, чтобы Платон Иоселіани не узнал о тайне их жалобы.

Имею честь быть ишр:

11^b მაისს 1868 თბილისით

ბარონს ალექ: პავლოვიჩ ნიკოლაის.

პატივი მაქუს გადმოგიგზავნოთ, მონ: ხელმწიფევ, ათონის მთის ქართული მონასტრის ბერებისაგან მოსული ორი წიგნი. ამ საკმაოდ უნიგნურად დანერილი წერილებით ისინი ხელისუფლებას სთხოვენ დაცვასა და მფარველობას იმ შევიწროებებისგან, რომლებსაც გამუდმებით განიცდიან ბერძენი სამღვდელოების მხრიდან. მათი ჩივილები აღწევდა დესპან იგნატიევამდეცა და სინოდამდეცა; მათი თქმით, სავალალო მდგომარეობა, რომელშიაც ისინი იმყოფებიან, ძალზედ კარგად მოეხსენება რუსული მონასტრის ილუმენს მაკარსა და იერონიმსა. მაგრამ ამ წიგნებში ყველაზე საყურადღებოა შიში, პლატონ იოსელიანმა არ შეიტყოს მათი ჩივილის საიდუმლო.

მაქუს პატივი ვიყო და სხვ.

მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინასადმი №1 (695)

18^ლ Мая 1868 Тифлис¹

Маріи Васильевне Колюбякиной.²

Только теперь, после продолжительной болезни, нахожу себя в силах отвечать на письмо Ваше, глубоко-уважаемая Марія Васильевна. Ответ, конечно запоздалый, но я уверен в вашей справедливости: Вы не осудите человека за его безсиліе, а я именно находился в таком состояніи в теченіе всей зимы. Теперь же я ожил и прошу расцеловать Ваши руки, прошу улыбнуться мне прежнею благосклонностью и верить моей искренней преданности, хочется прибавить еще одно более

нежное слово.... но боюсь грозного взгляда властелина Каспія Михайла Петровича.

260 руб.; собранные Вашим благодушіем в пользу пострадавших от голода, я получил и записал в моей книжке статьею 13 Апр.; и тогдаже переданы кассиру Комитета Гроту для отправления в Петербург и опубликованія в газете Кавказ. За это чувство христіанскаго человеколюбія Господ Бог воздаст радостью Вашей душе, миром Вашему Сердцу.

Теперь прошу снизойти из міра духовно-возвышеннаго в наш маленькій мір, прелестный для наших мірских чувств даже и тогда, когда страсти кипят и брови морщатся, увлекательный даже своими мелочами суеты, своими маленькими грешками, из которых красиво сплетается часть нашей жизни, – и взглянуть на наш Тифлис, что в нем происходило.

Конечно, уже знаете о свадьбе Макало Меликовой, теперешней Княгини Гуріели. Они провели медовый месяц не за границей, даже не за Мцхетой, а за Тифлисом, в егоже доме! Они уже уехали в Гурію всё еще влюбленные. Еще прежде их отправили в Кутаис Сакен со своею молодою Саломе; но замечательные свадьбы были именно в ту самую ночь, когда в небесах гремели громы, по улицам немецкой колоніи вторгались целыя реки и, в их разяренных волнах тонул Адъютант Толстой! В эту грозную ночь венчались: Витгенштейн с Княжной Паша Дадіани, Андроникова с Драгуном Чавчавадзе и, о, удивленіе!!! Иван Амилахваров с танцовщицей Тифлисскаго Театра Мерлини. Эти грозныя явленія неужели предзнаменуют молодым, теперь счастливым супругам бурю житейнаго моря в будущем? Мне жаль только Тифлиса, откуда вывозятся все хорошенкіе, а оставляют на нашу долю... –³

Княгиня Екатерина Дадіани выдала свою дочь за Принца Мюрада. Титул, может быть, и пышен, но я более желалбы видеть её в Россіи, чем во Франціи. Да исчезнут, яко дым,

Иезуиты, с Патерами, Наполеяны с Мюрадами: Они, недремлющие враги России и всего Православия. Для таких родных немешает иметь лишнии камень за пазухом.

Их высочества выехали 16го в Боржом, восхищенные всем, что им удалось видеть в Баку, которым не нахвалятся. Вы вскоре опять будете обрадованы приездом В: К: Алексея Александровича, и таким образом, Ваши заботы к приему Августейших Гостей еще не окончились.

В Августе В: К: поедет в Дагестан, а В: Княгиня за Границу; возвращение Ея будет к Октябру. Грот выехал навсегда, Философов и Лябу навремя; Приехал Генерал Ребиндер на место Грота, но он опять выехал за семейством, которое находится во Флоренции.

Ваш Исак, но, – виноват, незнаю принадлежитли он более вам, чем Карцовой, – очень здоров и бодрствует.

Зная, как вы интересуетесь всем, касающимся Экзарха, могу с удовольствием сообщить, что он на лето собирается на Абастуманския воды лечиться от ревматизмов.

София Мирская ожила с приездом ея мужа. Вот великое значение мужа! Когда жена оживляла мужа? Впрочем, эти слова я слышал от вашего Исака. – Мирские возвратятся в Тифлис в Августе.

Тифлис всё ещё несогревается Солнцем; холодные, северные ветры дуют постоянно и мертвят всю растительность.

Михаилу Петровичу приношу мое искреннее уважение. Я с гордостью поднимаю голову при мысли, что прелестная Марикита вспомнила обомне. Могули просить вас расцеловать её за меня? Я полагаю, что за тысяча верст это было возможнее.

С чувством истиннаго, искренняго уважения имею честь быть

-----⁴

Я забыл сказать, что К: Николай Мирский женился на хорошенкой Ханыковой и, говорят, очень богатой.

18^ბ მაისს 1868 თბილისით¹

მარია ვასილევნა კოლიუბაკინს.²

მხოლოდ ახლა, ავადობის მერე, ვპოულობ ძალას გი-
პასუხობთ თქვენს წიგნზედ, ღრმად პატივცემულო მარია ვა-
სილევნა. პასუხი, რა თქმა უნდა, შეგვიანებულია, მაგრამ
დარწმუნებული ვარ თქვენს სამართლიანობაში: არ დასძრა-
ხავთ კაცს მისი უძღურებისა გამო, მე კი მთელს ზამთარს
ვიმყოფებოდი სწორედ რომ ესრეთს მდგომარეობაში. ან კი
გამოვცოცხლდი და გთხოვთ დამაკოცნინოთ ხელეები,
გთხოვთ გამიღიმოთ უწინდებურის კეთილგანწყობითა და
ინამოთ ჩემი წრფელი ერთგულება, მინდა დავამატო ერთი
უფრო ნაზი სიტყუა... მაგრამ შიშსა მგერის მრისხანე შემო-
ხედვა კასპიის მპყრობელისა მიხაილ პეტროვიჩისა.

260 რუბ.: შიმშილით დაზარალებულთათვის თქვენის
დიდსულოვნებით შეგროვებული, მივიღე და ჩემს დავთარში
შევიტანე 13 აპრ: სტატიად და მაშინვე გადავეცი კომიტეტის
მოლარეს, გროტს პეტერბურლში გასაგზავნად და გაზეთ კავ-
კაზში გამოსაქვეყნებლად. კაცთმოყვარეობის ამ ქრისტიანუ-
ლი გრძნობისათვის უფალი ღმერთი სიხარულს მიაგებს თქუ-
ენს სულს, სიმშვიდეს კი თქვენს გულსა.

ან გთხოვთ, ამაღლებულის სულიერის სამყაროდამ
დაეშვათ ჩუენს დაბალს სამყაროში, ჩუენი მიწიერი გრძნობე-
ბისათვის მაშინაც კი მშვენიერში, ოდეს ვნებანი ბოზოქრობენ
და წარბნი იჭმუხვნიან, წარმტაცში თავისი წვრილმანის საზ-
რუნავებითაც კი, თავისი მცირედის ცოდვებით, რომელთაგან
ლამაზად იქსოვება ჩუენი ცხოვრების ნაწილი, – და იხილოთ
ჩუენი თბილისი, რა ხდებოდა აქა.

რა თქმა უნდა, უკვე იცით მაყალო მელიქოვას, ახ-
ლანდელი კნეინა გურიელის ქორნილის შესახებ. მათ თავ-

ლობის თვე გაატარეს არა ზაგრანიცაში, ანდა მცხეთას, არამედ თბილისის გარეთ, მისსავე სახლში. ისინი უკვე გაემგზავრნენ გურიას ჯერ ისევ შეყვარებულნი. მათზე ადრე ქუთაისს გაამგზავრეს საკენი თავისი ახალგაზრდა სალომეთი; მაგრამ სწორედ იმ ღამეს, ოდეს ცაში ჰქუხდნენ ელვანი, ნემეცკი კოლონიის ქუჩებში იჭრებოდნენ მთელი მდინარეები და მათს გავეშებულს ტალღებში იხრჩობოდა ადიუტანტი ტოლსტოი, იყო შესანიშნავი ქორწილები! ამ მრისხანე ღამეს ჯვარს იწერდნენ: ვიტგენშტეინი კნეინა პაშა დადიანზედ, ანდრონიკოვა დრაგუნ ჭავჭავაძეზედ და, ო, საოცრებავ!!! ივანე ამილახვარი თბილისის თეატრის მოცეკვავე მერლინზედ. ნუთუ ეს მრისხანე მოვლენები ქარიშხალს უქადიან მომავალში ახალგაზრდა, ან ბედნიერ ცოლ-ქმართ? გული კი მწყდება თბილისზედ, საიდანაც ყველა ლამაზმანს იტაცებენ, ჩვენ კი გვიტოვებენ... -³

კნეინა ეკატერინე დადიანმა თავისი ქალიშვილი მიათხოვა პრინც მიურადს. ტიტული, შესაძლოა, ბრწყინვალეცაა, მაგრამ მე უფრო რუსეთში ვისურვებდი მის ნახვას, ვიდრე ჭრანციაში. დაე კვამლივით გაჰქრნენ იეზუიტნი, პატერებთან ერთად, ნაპოლეონნი მიურადებთან ერთად: ისინი არიან დაუძინებელი მტრები რუსეთისა და სრულიად მართლმადიდებლობისა. ესრეთის შინაურებისათვის ურიგო არ იქნება, ზედმეტი ქვა გედოს უბეში.

მათი უდიდებულესობანი 16^ლ გაემგზავრნენ ბორჯომში, აღფრთოვანებულნი ყველაფრით, რის ნახვაც მოახერხეს ბაქოში, რომლის ქებასაც ველარ აუდიან. თქუენ მალე ისევ გაიხარებთ დ[იდი]: კნ: ალექსეი ალექსანდროვიჩის ჩამოსვლით და, ამგუარად, სტუმართა მიღების თქუენი საზრუნავი ჯერ არ დასრულებულა.

აგვისტოში დ[იდი]: კნ: გაემგზავრება დალისტანს, ხოლო დ[იდი]: კნიალინა სამზღუარსგარე; ის დაჰბრუნდება ოქტომბრისთვის. გროტი სამუდამოდ წავიდა, ფილოსოფოსოვი და ლიბაუ კი - დროებით, ღენერალი რეზინდერი ჩამობრძან-

და გროტის ადგილზედ, მაგრამ ის კვლავ გაემგზავრა ოჯახის ჩამოსაყვანად, რომელიც ფლორენციაშია.

თქუენი ისაკა, თუმცა – ვაშავებ, არ ვუნყი, თქუენი უფროა თუ კარცოვასი, – ძალზედ ჯანმრთელადაა და მხნეობს.

რაკი ვიცი, რარიგ გაინტერესებთ ყველაფერი, რაც ეგზარხს შეეხება, ძალმიძს სიამოვნებით გაუნყოთ, რომ ის საზაფხულოდ აპირებს აბასთუმნის ნყლებზედ წასვლას რევმატიზმების სამკურნალოდა.

სოფიო მირსკაია გამოაცოცხლა თავისი ქმრის ჩამოსვლამ. აი, უდიდესი ფასი ქმრისა! ცოლს კი როდის გამოუცოცხლებია ქმარი? ისე კი, ეს სიტყვები მოსმენილი მაქვს თქუენი ისაკისგანა. მირსკები თბილისს დაჰბრუნდებიან აგვისტოში. ჯერაც ვერ გამთბარა თბილისი მზითა; ცივი, ჩრდილოეთის ქარნი ჰქრიან გამუდმებით და ანადგურებენ ყოველს მცენარეულსა.

მიხაილ პეტროვიჩს ვაახლებ ჩემს წრფელს პატივისცემას. სიამაყით ვწევ თავს იმის გაფიქრებაზედ, რომ გავახსენდი მშვენიერს მარიკიტასა. შეიძლება გთხოვოთ, ჩემ წილ ეამბოროთ მასა? ვჰგონებ, ათასი ვერსის გამოლმიდამ უფრო გადავილდებოდა ესა.

ჭეშმარიტის პატივისცემის გრძნობით პატივი მაქუს ვიყო

-----4

დამავინყდა მეთქვა, რომ კნ: ნიკოლაი მირსკიმ შეირთო მშვენიერი ხანიკოვა და, ამბობენ, ფრიად მდიდარი.

23 Мая 1868

Александрю Павловичу Свистунову, Нач: штаба.¹

В сію минуту я получил от Генеральши Фон Клугенау докладную записку на имя Его Высочества и письмо ко мне, которые имею честь препроводить квам. В них она просит неизключать её из числа тех вдов, которыя награждаются землею за службу мужей на Кавказе.

Признаюсь, я огорчен до глубины души тем, что я невспомнил Генерала Клугенау, который, в свое время, был в числе тех замечательных деятелей на Кавказе, имена коих произносятся теперь с уваженіем. Он долго управлял Дагестаном в самое бурное время и был известен как самый мужественный Генерал.

По моему убеждению, семейство Генерала Клугенау имеет полное право, подобно другим семействам заслуженных Генералов, на щедроты Государя Императора, и недолжно оставаться в забвеніи и бедности. Но, мы забыли обнем в заседаніи Комитета, и как помочь этому горю теперь нам? Разве Его Высочество, всегда внимательный, всегда милостивый, к заслугам людей, не найдёт средство оказать помощь справедливой просьбе Генеральши Клугенау.

С истинным уваженіем и совершенной преданностью имею честь быть и пр:

23 მაისი 1868

ალექსანდრე პავლოვიჩ სვისტუნოვს, შტაბის უფრ:¹

ამ წუთას მივიღე ლენერალმა ჭონ კლუგენაუს მოხსენებითი ბარათი მისი უდიდებულესობის სახელზედ და წიგნი ჩემდამი, რომლებიც, პატივი მაქუს, გადმოგიგზავნოთ. მათში ის ითხოვს, არ ამოშალონ იმ ქვრივების სიიდამ, რომელნიც მიწებით ჯილდოვდებიან მეუღლეთა მსახურებისათვის კავკასიაში.

გამოგიტყდებით, გულის სიღრმემდინ ვარ შენუხებული მით, რომ არ მომაგონდა ლენერალი კლუგენაუ, რომელიც თავის დროზე იყო კავკასიის იმ შესანიშნავ მოღვაწეთა რიცხვში, რომელთა სახელებიც ახლა პატივისცემით წარმოითქმის. ის დიდხანს ჰმართავდა დალისტანს ყველაზე ბობოქარს დროსა და ცნობილი იყო, ვითარცა ყველაზე მამაცი ლენერალი.

ჩემის რწმენით, ლენერალ კლუგენაუს ოჯახს, ვითარცა სხუა დამსახურებული ლენერლების ოჯახებს, სრული უფლება გააჩნია ხელმწიფე იმპერატორის წყალობებზედ და ის არ უნდა მიეცეს მივინყებასა და სილატაკესა. მაგრამ ჩუენ გამოგვრჩა იგი კომიტეტის სხდომაზედ და ან როგორ ვუშველოთ ამ სატკივარს? განა მისი უდიდებულესობა, მუდამ ყურადღებიანი, მუდამ გულმონყალე ადამიანთა დამსახურებებისადმი, [ვერ] გამოჰნახავს საშუალებას, დააკმაყოფილოს ლენერალმა კლუგენაუს სამართლიანი თხოვნა.

წრფელის პატივისცემითა და სრულის ერთგულებით პატივი მაქუს ვიყო და სხვ.

16^ლ ივნია 1868 ტიფლის.

Генеральше Анне Ефимовне Фон-Клугенау.

Начальник Штаба Кавказ: Воен: Округа уведомил меня, что Его Имп: Вы^{но}, по докладе вашей просьбы и моего письма о награжденіи вас землею за славную службу вашего мужа, изволил приказать иметь вас в виду при окончательном распределеніи свободных земель в Кубанской области.

Уведомляя об этом вас, Милос: Госуд:^{на} я нескрываю чувства моей радости о том, что, наконец, представился мне случай, чем нибудь, хоть этую ничтожною безделицею, услужить вам и исполнить желаніе ваше, уважаемая Анна Ефимовна! Могу уверить вас, что я был всегда ревностным поклонником замечательной службы Франца Карловича при самых трудных, неблагоприятных для нас обстоятельствах; всегда ценил его славныя дела, его необыкновенное мужество и, всегда дорожил его вниманіем, которым он, как начальник мой, постоянно отличал меня.

Пріймите и вы, уважаемая Анна Ефимовна, увереніе в искренне-глубоком уваженіи, скоим имею честь быть.

16^ა ივნისს 1868 თბილისით.

ღენერალშა ანა ეჭიმოვნა ჭონ კლუგენაუს.

კავკას: სამხედ: ოკრულის შტაბის უფროსმა მაცნობა, რომ, შესაბამისად თქუენის მოხსენებისა და ჩემის წერილისა მინით თქუენს დაჯილდოებაზედ მეუღლის სასახელო მსახურებისათვის, მისმა საიმპ: უდ^მ ინება ებრძანებინა, გაგითვალისწინონ თავისუფალი მინების საბოლოო დარიგებისას ყუბანის ოლქში.

ამას გაცნობებთ მონყალ: ხელმწიფავ და არა ვჰმალავ სინხარულს მასზედ, რომ, ბოლოს და ბოლოს, მომეცა შემთხვევა, მოგემსახუროთ რამით, თუნდაც ამ უჩინო საქმით და აღვასრულო თქუენი სურვილი, პატივცემულო ანა ეჭიმოვნა! მინდა დაგარწმუნოთ, რომ მუდამ ვიყავ გულმხურვალე თაყვანისმცემელი ჭრანც კარლოვიჩის შესანიშნავის მსახურებისა ჩუენთვის ყველაზე ძნელ, არასასიკეთო გარემოებებში; მუდამ ვაფასებდი მის დიდს საქმეებს, მის წარმოუდგენელს ვაჟკაცობას და მუდამ ძვირად ვაფასებდი მის ყურადღებას, რომლითაც ის, ვითარცა ჩემი უფროსი, მუდამ გამომარჩევდა.

ირწმუნეთ თქუენც, პატივცემულო ანა ეჭიმოვნა, ჩემი წრფელი და ღრმა პატივისცემა, რომლითაც პატივი მაქუს ვიყო.

26 Іюня 1868

Կ՚ Николаю Дмитр: Чавчавадзе.

Недавно я узнал, что из Мироваго Суда представлена в Окруж: моя просьба, которою я испрашиваю разрешеніе на продажу земли, лежащей на Мадатовском Острове и принадлежащей мне вместе с моим племянником, малолетним Георгіем К: Орбел:, над которым я состою Опекуном и Попечителем.

Продажу этой земли я считаю для нас обоих весьма выгодным по следующим доводам:

1) В Настоящее время именеі это приносит в год 200 р: и в редких случаях 230 р:

2) Это именеі, чтобы приносило более дохода, необходимо издержать нанего до 30/ты: р:, чего мы невсостояниі исполнить по нашим средствам. Следов:, теперишній доход должен остаться навсегда неизменным, к нашему ущербу.

3) За эту землю дают 10/т: р:, банковые проценты, которых составляют 500 р:, следов:, вдвое увеличивается доход, неиздерживая ничего на улучшение именеі. И

4) Еслиже, эти деньги употребить на покупку Сельскаго именеі в Тифл: Уезде, тогда ещё более усилиться доход, зная, как дешёво приобретаются покупкою ценныя именеі в дерев: в настоящее время.

Эти, столь очевидныя выгоды, как лично для меня, равно и моего племянника, который вместе с тем, есть и мой наследник, вынуждает меня обратиться к вам, Мил: Г:, с покорною просьбой, изявить ваше согласіе на продажу этой земли, приняв во вниманіе, как выставленный здесь расчёт, так и то чувство священной обязанности моей, которая руководит мною во всех случаях [...] ¹ о благосостояниі моего племянника, или, лучше сказать, моего наследника.

С истинным уваж: и совер: пред: ...

26 ივნისი 1868

კნ: ნიკო დიმიტრ: ჭავჭავაძეს.

ახლახანს შევიტყვე, რომ მომრიგებელი სასამართლოდამ საოლქ: ნარდგენილია ჩემი თხოვნა, რომლითაც ვითხოვ ნებართვას მინის გაყიდვაზედ, მაღათოვის კუნძულზე რომ მდებარეობს და ჩემთან ერთად ეკუთვნის ჩემს ძმისშვილს, მცირენლოვან კნ: გიორგი ორბელ:, რომლის მეურვე და მზრუნველიც გახლავართ. ამ მინის გაყიდვას ჩუენთვის, ორივესთვის, ძალზედ მომგებიანად ვთვლი შემდეგის მოსაზრებებითა:

1) ამჟამად ამ მამულს მოაქვს 200 რ: ნელინადში და იშვიათ შემთხვევაში 230 რ:

2) მეტი შემოსავალი რომ მოიტანოს ამ მამულმა, მასზედ უთუოდ უნდა დაიხარჯოს 30/ათ: რ:, რაც არ ძალგვიძს ჩვენის სახსრებითა. მაშასად:, ამჟამინდელი შემოსავალი სამუდამოდ უნდა დარჩეს უცვლელი ჩუენს საზარალოდა.

3) ამ მინაში იძლევიან 10/ათ: რ:, საბანკო პროცენტებს, რომლებიც შეადგენენ 500 რ:, მაშასად: ორჯერ იზრდება შემოსავალი მამულის გაუმჯობესებაზედ განეული დანახარჯების გარეშე; და

4) თუკი ამ ფულს გამოვიყენებთ სოფლის მამულის შესაძენად თბილ: უეზდში, მაშინ უფრო მეტად გაიზრდება შემოსავალი, ვიცით რა, რაოდენ იაფად არის შესაძლებელი კარგი მამულების ყიდვა ახლა სოფ: ალ.

ეს ესოდენ აშკარა სარგებელი, როგორც ჩემთვის, ისე ჩემის ძმისშვილისათვის, ვინც ამასთანავე ჩემი მემკვიდრეა, მაიძულებს, უმორჩილესის თხოვნით მოგმართოთ თქუენ, მონ: ხელ:, გამოხატოთ თქუენი თანხმობა ამ მინის გაყიდვაზედ და გაითვალისწინოთ აქ ნაჩვენები ანგარიში და ჩემი ვალდებულების ის წმინდა გრძნობა, რომელიც მუდამ მმართავს [...] ჩემი ძმისშვილის, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, ჩემი მემკვიდრის კეთილდღეობისათვის.

ჭემმარიტის პატივ: და სრულ: ერთგ: ...

ჩემო ძალუავ ქეთევან! მერე:

სოლომონკა დაგიბარებიათ და მომირთმევია; მეც ვიცი და ამანაც იცის, რომ ვერ გასძლებთ უამისოდ, და რაღათ ატარებთ ასე შორი შორს? – იყუნენ აქ ერთი ღამე ელისაბედთან ძალუა ხორეშან, სოფიო, ტასო ორის ქალით, კატო, ნინა ვაჩნაძისა და ორიც მოახლე; ესენი სულ ერთს ურემში ისხდნენ. – მეორეს დღეს ისადილეს ჩუშთან და წარემართენ კოჯრისკენ შოლტის ქნევითა, წივილკივილითა, და ხიმო, ხიმო, ხიი, შე სამგლევ შენა! – მოვიდა საზარელი, წარღვნასავით, წვიმა და შემეშინდა დიდად ქალებისათვის; მაგრამ, დედაკაცებსა რა უშავსთ, მშვიდობიანად მისულან შინ.

გუშინ მომივიდა ვარინკას წიგნი და ეგრეთვე გიორგისაგანცა; დიდს მოკითხვას გწერს გიორგი და ძალიან უხარია, რომ ეგზამენი კარგად დაუჭერია და გადუყვანიათ მეორეს კლასში, ესე იგი, აქაურს მეექუსეში. –

ალექსანდრესაგან დღეს მომივიდა ყველი და ბადრიჯანი, სწორედ მოგახსენო, მეტად მიამა და ძალიან კარგები იყო. აი მაზა,¹ ეს არის!

აქ დიახ კარგი ჰავა არის, დღესაც იყო წვიმა და გააგრძელდა აქაურობა, მეტადრე საღამოები მეტად კარგია. ამოდით რამდენსამე დღესა, რა არის? ალექსანდრეც წამოიყვანეთ, ერთი ჩემი ბალი და წყალი ნახეთ! აბრაშუმში ხომ თვალით იხილეთ; ახლა დღეის იქით ...ქ[...]²ებიც² მოგვინდება.

თქუენი გრიგოლი

28^ბ ივლისს 1868.

კოდა.

ჩემო ბატონო ალექსანდრე! წუხელის რვა საათზე მოველ კოდას; მაგრამ რა მოველ, რა მოველ, რა მოველ, რომ, რომ, რომ, პერვიი, ვტაროი, კონჩენო დამხვდენ აქა. ჯერ მეკალოები კალოზე. – რომელნი ხართ ჰეი, შევჰსძახე? ჩუშნ გახლავართ, ბატონო, და გამიღეს კარები. – მომეგება კამენდანტი დიდის ცერემონიით¹ და მოკითხვით, და ესეც მისაყვედურა, რომ დავიგვიანეთ, და ამისგამო დიდად სკუჩნად² ვიყავო, მეც ბოდიში მოვითხოვე. მკითხა, ქალბატონისა რა ამბავი ისმის? მეც ვახარე, რომ ხვალ ქალაქში მობძანდება და ზეგ აქ გვესტუმრება! ამ ლაპარაკში მოვიდნენ ზურაბკა, პეტრიკა, მებალე, კუჩერი, და შეექნათ დიდი სიხარული ამ ამბის მოსმენით. – მერე კამენდანტმა შემომჩივლა, რომ სახლი ჩამომექცა დაჟინებულის წვიმითა³ და იმდენი სახლის ავეჯულება⁴ და ზინეთი დამელუპა. – მეც, რაც შემეძლო, ვანუგეშე იმითი, რომ ქვეყანაზე ბევრი უბედურება ჰსდევნის კაცსა, სულ სხუა და სხუა გუარი, სხუა და სხუა ფერი და რა გაეწყობა ზეგარდამო ძალასა! აი, თვთ იმპერატორს ნიკოლოზსა დაენვა ზიმნის დვარეცი და დაელუპა იმასაც იმდენი სახლის ავეჯულება⁵ და ზინეთი! – ეჰ, რა უყო? ქალბატონი ცოცხალი მყუნდეს, თორემ არა მიშავსრაო! – აი, ალექსანდრე, სად და რომელს ფარდებში დაჰკრა ამისმა სიტყვებმა და იმედებმა. – ახლა, ვნახოთ ბაბალე როგორის ფეშქაშებით დაანუგეშებს ამასა? –

მშვენიერება არის აქაური ჰაერი; სოლანლუხიდამ⁶ აქამომდის მინდურები გადაკრულია მწვანის ხავერდითა და ყუავილებითა; მეორე გაზაფხული დადგა.

ახლა, ვიცი, ბაბალე დედაკაცია; რასნამს მოვა, მაშინვე გაგინებიერდება „დაღალული ვარ და ორიოდ დღე უნდა შევისვენო აქა! მაგრამ ვინძლო ამ სიტყვებს არ მიხედო და წამოხვიდე, და თანწამოიყვანო აქ განსასვენებელად, თორემ, აქ წავა, იქ წავა, ეს მოვა, ის მოვა, დაიწყებენ უსარგებლოს ჩახჩახსა, და მართლად დაასუსტებენ; ზავედენიეში არ გაუშ-

ვა, თორემ სწორედ და მართლად ავად გახდება: ეს ასე არ არის, ის ისე არა დგას, ამას ბელიო აკლია, კლასნის დამას უბოზნია, და ამგუარი მრავალი იქ დახვდება და შეიქნება ნი-ვილ-კივილი! აბა, რა კარგია? მაგისათვის, რად უნდა ქალაქში დააყენო? წამოიყუანე, საჩქაროდ წამოიყუანე, მოიხმარე მთლად ცხრავე ბატალიონი და წამოიყუანე. –

შენი გრიგოლ ორბელიანი
ლთ⁷ ით⁷

ეს წიგნი მიუვიდეს
ალექსანდრეს საგინოვს.
თბილისს.⁸

[1868 წლის 29 ივლისამდე]

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №25 (701)

ჩემო საყუარელო ბაბაღე! გელოდი, გელოდი და დღესკი შევიტყე, რომ მოსულხარ და გაუცეიბიხარ. შენ იფიქრე ჩემი შეწუხება და ბრაზები! მაგრამ მგონია, რომ ეგ უფრო გზისაგან დაღალულობა არის, და არაფერია, ერთს ორს დღეზე გაივლის. – ეს მინდოდა, რომ მალე ამოსულიყავ და გენახა, რა მშვენიერება არის ეხლა კოდა! – ჰაერი განმენდილი, მინდვრები ამწუანებული მაისსავით! ვისაც უნდა სიმრთელე, ამოვიდეს კოდას.

მახლაზ, ერთი მომწერე, როგორა ხარ და როგორ მოხველ, თუგინდა თავიდამ ნუ დაიწყებ; ოლონდკი შემატყობინე, როდის მოდიხარ აქა?

კამენდანტი და მთლად დვორი ჭრენილებით დიდის ცერემონიით აპირებდენ მოგებებას, მაგრამ ახლა ცხვირჩა-მოშვებულნი დარჩნენ.

შენი გრიგოლ ორბელიანი
20 აგვისტო [1868]¹

[| გვერდის მარცხენა არშიაზე, უკულმა მინანერია:]
ალექსანდრე² სიყუარულით მომიკითხე.

ჩემო ბატონო ალექსანდრე! მერე:

შენი წიგნი მომიტანა ზურაბკამა, რაც ენერა, ვჰსცან. ბაბალესა, იმედი მაქუს, მალე გაუშვებს ციება, და ამოგვირბენს კოდისაკენ; და თუ დაგვიანდა თქვენი აქ ამოსვლა, მეტი ილაჯი არ არის, მე უნდა ჩამოვიდე. –

ქეთევან და ტასო დღეს ანაზდეულად მოვიდნენ აქა დიდის შიშით და მწუხარებით ქალაქისაგან მოშორებითა. ღთ^{მა}1 უშველოს კიბეზე კრასკის ნასმასა; კრასკის სუნმა გამოაქცია ესენი, თორემ ვერ გაბედავდენ წამოსვლასა. –

ბაბალეს უთხარ, რომ ამ კოდისთანა ქვეყანაზე სხუა კოდა არ იპოება, ჰაერით, წყალით, კალო-საბძლებით,² ხარკამბეჩობით!

მომწერე და ბაბალეს ხელი მოაწერინე.

ამ მინუტში ყაფლან და ელისაბედე აქ არიან, და ნარდის სტოლსა ჰსდგმენ.

წითელი ატამი აღარ არის, და სხუა ჯერ არ შემოსულა.

შენი გრიგოლი

ერთის დღით ამოვიდეს ალექსანდრე; მარტო ერთის დღით.

23 აგვისტოს 1868³

ღ^{თით}4
ეს წიგნი მიუვიდეს,
ალექსანდრე საგინოვსა.
თბილისს⁵

ალექსანდრე საბინაშვილისადმი №9 (703)

ჩემო ალექსანდრე! აქამდის გულით მინდოდა, რომ ბაბა-
ლე ამოსულიყო და ლაზათი გაგვენია ერთად ყოფნიოთა; მაგრამ
ეხლაკი მეშინიან; თუ ბაბალე დასუსტებულია ციებისაგან, ვაი-
თუ აქაურმა ნოტიო ჰაერმა აწყინოს, რადგანაც ყოველთვის ან
დღე მოდის წვიმა, ან ღამით. – ჰაქიმს რომ დაეკითხოთ, კარგი
იქნება. ნოტიოსაგან საღამოდ¹ ძალიან ცივა, ასე რომ პალტოთი
დავდივარ.

შემატყობინეთ თქუენი ამბავი. ბაბალეს ჩავკოცნი.
შენი გრიგოლი

28 აგვის:²

[2v გვერდზე წერია:]
ღთით³
ეს წიგნი მიუვიდეს
ალექსანდრეს საგინოვს.

მიხაილ გარსევანოვისადმი №1 (704)

10 Сентября 1868 Тифлис.

Полковнику Гарсеванову Михайлу Николаевичу.¹

Долгая болезнь и пребывание моё в деревне лишали меня
возможности ответить на обязательное письмо Г: г: Членов Совета
Кавказскаго Отделения Русскаго Техническаго Общества, которые
оказали мне честь, избрав меня в Почетные Члены этого Общества.

Высоко ценя вниманіе их ко мне, я, с живейшим
сочувствіем к столь полезному их придерживаю, принимаю это
званіе, вполне убеждённый, что просвещённая деятельность их
достигнет предположенной ими великой цели: развить в здешнем
Крае техническую промышленность, которая всегда и везде
составляет Главную Основу народнаго благосостоянія.

10 სექტემბერი 1868 თბილისით.

პოლკოვნიკ გარსევანოვს მიხეილ ნიკოლაევიჩს.¹

ხანგრძლივი ავადმყოფობა და სოფლად ყოფნა უძლურსა მხდიდა მეპასუხა ბ[ატონი]: ბ[ატონი]: რუსული ტექნიკური საზოგადოების კავკასიის განყოფილების წევრების აუცილებელს წერილზედ, ვინც პატივი დამდეს ამ საზოგადოების საპატიო წევრად არჩევით.

ძალზედ ვაფასებ რა მათს ყურადღებას ჩემდამი, მე, უცხოველესის თანაგრძნობით ესოდენ სასარგებლოსადმი, მხარს ვუჭერ მათ და ვიღებ ამ წოდებას, სრულებით დარწმუნებული, რომ მათი განმანათლებლური მოღვაწეობა მიაღწევს მათ მიერ დასახულს დიადს მიზანსა: ამ მხარეში განავითარონ ტექნიკური მრეწველობა, რომელიც მუდამ და ყველგან შეადგენს სახალხო კეთილდღეობის მთავარს საფუძველს.

ბარბარა გაბრატიონი-ორბელიანისადმი №31 (705)

9^ლ Ноябрь: 1868 в Москву¹

Мой друг Варвара! Благодарение Всевышнему! Ты возвратилась в Москву белокаменную, где, после долгих странствий, тебе будет хорошо, покойно, где найдешь мир, отдохновение у обожаемой Матери Царевны, святое благословение которой ниспошлет благодать Божию на главу Георгія! Да, я очень радуюсь твоему пребыванию в Москве среди твоих сестер, родных, подруг твоего детства! Пугает меня только зима, к которой ни ты, ни Георгій непривыкли, и от

которой я сам 7 лет страдал на Севере, страдал почти до чахотки. Но, Бог милостив, с вами этого не должно быть, потому что условия, в которых я находился, были совсем иные. Ну, да дело не об этом; а ты напиши мне в подробности о твоём переезде в Москву, как ты там устроилась относительно дальнейшего приготовления Георгія к Университету. Вообще, должен сказать, твои письма очень коротки, коротки до лаконности.

Посылаю при этом 1/ ты: р: Я постараюсь, чтобы на будущей год ты получала Пенсію в Москве без хлопот.

Слыхалали ты, что бедные Иван Малхазович и Дмитрій Фомич скончались в сентябре почти в одно время? Варвара Багратовна приехала накануне похорон. Можешь вообразить ея печаль! Об этом неписал до сих пор, потому что не желал быть зловещим вестником, байкушом.

Последняя дочь Опочинина Олинка выходит замуж за офицера Генераль: Штаба Томич: свадьба назначена в феврале. Вторая дочь Губер: Орловскаго вышла за судью Горбовскаго; Дочь Агарёва, фрейлина при Ея Высочестве, засватана за Полков: Шака; Саломе, Баронесса Сакен, родила дочь; Лиза, жена беднаго Кико, также родила дочь.

Вчера приехала Светлейшая Княгиня Екатерина Дадіани. Герцог Баденскій уже месяц гостит здесь у своей сестры; Ждём теперь Принца Мюрада. Здесьже находятся две знаменитыя личности, представители живописи и музыки, Айвазовскій и Венявскій, и Тифлис наслаждается концертами Венявскаго и выставкою картин Айвазовскаго. Что за живопись, что за музыка! Невозможно наглядеться, невозможно послушаться. Зрение может окаменеть, слух – растопиться, от чуднаго света картин, от дивных звуков скрипки! Спасибо им, что посетили дальній Тифлис.

Благодарю мой дядя Георгій, за письма из Лозани; надеюсь из Москвы я буду чаще получать от тебя в подробности

ობო ვსეხ მელოჩახ, კასაოუხიქს დო თებ, ჩემუ თუ უჩიქსიქს, ს კემ პოზნაკომილქს, უ კოგ ბუვავეშ ჩაქსე, კაკ თებე ნრავიქსიქს მოსკვა იპრ: იპრ:!

სჩიტაო სებუ სჩაქსტილქვმ, ჩო იმეო სლუჩაქვ ვრავიქსიქს ბოქოქემოქვ ცარევნე ჩუვსუვო გლუბოკაგო მოეგო უვავენიქვ, რავნო ი სეჭტრამ ვაშიმ, კოტორქვ როდსუვენნოე ვნიმანიე კომნე სოქრანო ნავსეგდა.

ცელუო თებუ ი გეორქვია ი პორუჩაო ვას პოკროვიტელსუვუ ვსევეშინუგო.

ჩო მათუშკა კატერინა, რადალი მოსკვე ი უსპოქვილასლი ოტ დუვოლსკაგო ნავოქდენიქვ, კოტორე ვსეგდა ნერაზლუჩნო ს ნეხრისტამიქვ? -

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისაღვი №31 (705)

9^ა ნოემბ: 1868 მოსკოვს¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! მადლობა ყოვლისშემძლეს! დაბრუნდი მოსკოვს, თეთრის ქვით ნაგებს, სადაც ხანგრძლივი მოგზაურობის მერე კარგად იქნები, მშვიდად, სადაც საღმერთებელს დედა-დედოფალთან, რომლის წმიდა დალოცვაც ღმერთის მადლს გადმოჰღვრის გიორგის თავზედ, მშვიდობას ჰპოვებ, მოსვენებას. დიად, მე ძალზედ მახარებს შენი ყოფნა მოსკოვში შესნ დებს, ნათესავეებს, ბავშვობის მეგობრებს შორის! მხოლოდ ზამთარი მაშინებს, რომელსაც მიჩვეულნი არა ხართ არც შენა და არცა გიორგი და რომლის გამოც მე თავად 7 წელი ვიტანჯებოდი ჩრდილოეთში, ლამის ჭლექიც გამიჩნდა. მაგრამ ღმერთი მოწყალეა, თქვენ არ უნდა დაგემართოთ ეგა, რადგან პირობები, რომელშიაც მე ვიმყოფებოდი, სრულიად სხვაგუარი იყო. აჰ, თუმცა ეგ არ არის მთავარი; შენ კი წვრილად მომწერე მოსკოვში ჩასვლის ამბავი, როგორ მოენწყე უნივერსიტეტისათვის გიორგის სამომავლო სამზა-

დისტან დაკავშირებით. საერთოდ, უნდა გითხრა, შენი წერილები ძალზედ ძუნწია, ძუნწია ლაკონიურობამდინ. ამასთანავე გიგზავნი 1/ათ: რ.: შევეცდები, რომ მომავალს წელს მოსკოვში პენსია მიიღო დავიდარაბის გარეშე.

ნეტავ თუ შეიტყვე, რომ საბრალო ივანე მალხაზოვიჩი და დიმიტრი ფომიჩი სექტემბერში გარდაიცვალნენ თითქმის ერთსა და იმავე დროსა? ვარვარა ბაგრატოვნა ჩამოვიდა დაკრძალვის წინა დღეს. შეგიძლია წარმოიდგინო მისი წუხილი! აქამომდინ არ მომიწერია ამაზედ, რამეთუ არ მსურდა ვყოფილიყავ ავისმაუწყებელი, ბაიყუში.

ოპოჩინინის უმცროსი ქალიშვილი ოლინკა ცოლად მიჰყვება ლენერალ: შტაბის აფიცარს ტომიჩს; ქორწილი დანიშნულია თებერვალში. ლუბერ: ორლოვსკის მეორე ქალიშვილი გაჰყვა მოსამართლე გორბოვსკის; ოგარევის ქალიშვილი, მისი უდიდებულესობის ჭრეილინა, დანიშნულია პოლკოვნიკ შაკზედ; სალომეს, ბარონესა საკენს, ეყოლა გოგონა; ლიზას, საბრალო კიკოს მეუღლეს, ასევე ეყოლა გოგონა. გუშინ ჩამობრძანდა უწმინდესი კნეინა ეკატერინა დადიანი. ჰერცოგი ბადენსკი უკვე თვე არის, სტუმრად არის აქ თავის დასთანა. ან მოველით პრინც მიურადს. აქვე იმყოფება ორი სახელმობვეჭილი პიროვნება, ფერწერისა და მუსიკის წარმომადგენლები, აივაზოვსკი და ვენიავსკი, და თბილისი სტკებუა ვენიავსკის კონცერტებითა და აივაზოვსკის ნახატების გამოფენითა. რა ფერწერაა, რა მუსიკა! ვერ გაძღები ვერცა ცქერითა და ვერცა სმენითა. მზერა შეიძლება გაგიქვავდეს, სმენა დაგიდნეს სურათების სასწაულებრივი შუქისგან, ვიოლინოს საოცარი ჰანგებისაგან! მადლობა მათ, რომ მოინახულეს შორეული თბილისი.

მადლობას გითვლი, ჩემო ბიძია გიორგი, წიგნებისათვის ლოზანადამ; ვიმედოვნებ, მოსკოვიდამ უფრო ხშირად მივიღებ შენგან დაწვრილებითს ამბებს, შენ რომ გეხება, რასა სწავლობ, ვინ გაიცან, ვისთან უფრო ხშირადა ხარ, როგორ მოგწონს მოსკოვი და სხვ: და სხვ:!

თავს ბედნიერადა ვრაცხ, რომ მაქვს შემთხვევა, ჩემი

ღრმა პატივისცემა გამოვუხატო საღმერთებელს მეფის ასულს, აგრეთვე თქვენს დებს, რომელთა ნათესაურს ყურადღებასაც ჩემდამი სამუდამოდ შევინახავ.

გოცნით შენა და გიორგის და თქვენს თავს ვაბარებ უზენაესის მფარველობასა.

რაო დედილო კატერინამ, უხარის მოსკოვს ყოფნა, მოისვენა ეშმაკისეულის ცდუნებათაგან, მუდამ თან რომ სდევნ უღმერთობსა?

ღიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკინადმი №3 (706)

16 Ноября 1868¹

К^{но} Дмитр: Иван: Святополк Мирскому.²

Сегодня утром, кудивленію моему, предстал предомной старый, дряхлый, согнутый силою нищеты, джунгутайскій житель, прапорщик Джанка Абдул Азиз, который, в мое время, ещё так недавно, был молод, энергичен, храбр, любимцем наших солдат за замечательную храбрость, враг Шамиля и мюридизма вообще; Я любил и отличал его за искреннюю преданность нашему Правительству. Такова превратность нашего мира!

Посылаю его квам и прошу, ради твоих детей, исходатайствовать у щедрот Его Высочества одновременно сто руб.:, чтобы спасти его от нищеты, хоть на короткое время.

16 ნოემბერი 1868¹

ქნ^ს დიმიტრ: ივან: სვიატოპოლკ მირსკის.²

დღეს დილით, ჩემდა გასაოცრად, გამომეცხადა ბებერი, ჩაჩანაკი, სილარიბისაგან მოდრეკილი, ჯუნგუთის ბინადარი, პრაპორშიკი ჯანკა აბდულ აზიზი, რომელიც ჩემს დროს, ჯერ კიდევ მცირედის ხნის წინ, ჭაბუკი იყო, ენერლიული, შეუპოვარი, ჩუენი სალდათებისათვის საყუარელი მამაცი მეომარი, მტერი შამილასი და მიურიდიზმისა საერთოდ. მე მიყვარდა ის და გამოვარჩევდი ჩუენის ხელისუფლების ერთგულებისათვის. ესრეთია უკულმართობა ჩუენის წუთისოფლისა.

მასა ვჰგზავნი თქუენთან და, თქუენის შვილების გულისათვის, გთხოვთ, უშუამდგომლოთ მის აღმატებულებასთან, რათა ერთბაშად გაიღოს ასი რუბ.; სილატაკისაგან რომ ეხსნათ იგი, თუნდაც ხანმოკლე დროითა.

უოკიონ ბულატოვისადმი №2 (707)

18^ლ Ноябрь: 1868 Тифлис.

Елисаветполь: Губер: Булатову, Фокіону Евстафьевичу¹

Судьба молодого человека, Адильбека Ибраим Бекоглы, обвиняемого в сношениях сразбойниками, находится² в ваших руках, в вашем одном слове. Дело его кончилось и Полевой Аудиторіат оправдал его вполне, но, предоставил вашей власти выслать его из Края, если это признано будет необходимым для пользы Края.

Неудивляйтесь, если я принимаю живейшее участие в этом молодом человеке; в настоящее время только он и брат его остаются последними представителями старинного, благород-

ნაგო დომა უგურლუბეკა, ს კოტორიმ ნაშა ფამილია, ატადან-ბიბადან,³ ბყლა ვ სამყმ დრუჟესკიჟ სვყაჟ. პოლკოვნიკი ფარადჟულლაბეკ, რაჟმბეკ ი ნედავნი უმერშიჟ გასანბეკ, ვამ ლიჩნი იზევსტნიჟ, – როდნიე დყდი ადილბეკა – სლუჟილ ს პრიმერნიჟ უსერდიემ ნაშემუ პრავიტელსტვუ ვ თო იპასნე ვრემე, კოგდა მნოგიე იჟ სოოტეჩესტვენნიკოვ იჟ იზეგალი სლუჟბყ. იმპერ: ნიკოლაჟ ლიჩნი პოჟალოვალ ფარადჟულლაბეკუ ბრილიანტოვუჟ ჟვედუ ნა შაპკუ.

ადილბეკ იჩენყ მოლოდ; ემუ ედვალ ს 20 ლეტ, ა მეჟდუ თემ, ჩეტყრე გოდა ეგო ლუჩშეჟ ჟიჟნი პროშილ ვ სტრადანიჟ ვ ტყორმე. - ესლი დაჟე პრედპოლოჟიმ, ჩო ინ სესოვესმ პრავ, თო ი თოგდა თაკოე პროდოჟილტელნე თყორემნე ჟაკლოჩენიე ნედოლჟნო ბყტყ ისტაველენო ბეჟ სოსტრადატელნაგო ვნიმანიე, დოღყიჟე სტრადანიე ჟა ვინყ სეგდა უკაჟყვალთ ჩელოვეკუ ბოლე ლუჩშიჟ ნრავსტვენნიჟ პუტყ ჟიჟნი დყლ ისპრავლენიე.- ბუდყტე ველიკოდუშნი ს სნისხოდიტელნი ს მოლოდოსი ადილბეკა, ნევისყლაჟტე ეგო იჟ კრეჟ, ისტაველთ ეგო ნა მესტეჟიტელსტვა, პრიჟნავ დოსტატოჩნიჟ ეგო ჩეტყრეჟლეტნიჟ სტრადანიე ვ ტყორმე. - მოლოდოსტე ვპეჩატლიტელნა, ინა სეგდა პომნიტ დობრო, იკაჟანნე ეჟ ვ სესტაჟნი.

ფოკიონ ბულატოვიისადმი №2 (707)

18^ბ ნოემბ: 1868 თბილისით.

ელიზავეტოპოლს: ლუბერ: ბულატოვს, ფოკიონ ეესტაჟიევიჩს¹

ყაჩალებთან კავშირში ბრალდებული ახალგაზრდა კაცის ადილბეკ იბრაიმ ბეგ ოღლის ბედი თქუენს ხელთაა,² თქუენს ერთს სიტყუაში. მისი საქმე დასრულდა და საველე აუდიტორიატმა ის სრულიად გაამართლა, თუმცა დაუმორჩილა თქუენს ნებას მხარიდამ გაძევებაზედ, თუ ეს მხარის სასიკეთო აუცილებლობად ჩაითვლება.

ნუ გაგიკვირდებათ, თუკი მე უცხოველესს ყურადღებას ვავლენ ამ ახალგაზრდა კაცისადმი; ამჟამად მხოლოდ ისა და მისი ძმა რჩებიან უგურლუბეგის უკანასკნელი, უძველესი, კეთილშობილი მოდგმის წარმომადგენლებად, ვისთანაც ჩუენი გვარი ათადან-ბაბადან³ იყო ყოვლად მეგობრულს ურთიერთობაში. პოლკოვნიკები ჭარაჯულაბეგი, რაიმბეგი და ამასწინათ გარდაცვლილი, პირადად თქუენთვის ნაცნობი ჰასანბეგი – ადილბეგის ალალი ბიძები – სამაგალითო გულდადებით ემსახურებოდნენ ჩუენს მთავრობას იმ საგანგაშო დროს, როცა მათი ბევრი თანამემამულე თავს არიდებდა სამსახურსა. იმპერ: ნიკოლაიმ პირადად უბოძა ჭარაჯულაბეგს ბრილიანტის ვარსკულავი ქუდზედა.

ადილბეგი ერთობ ახალგაზრდაა; 20 წლისაც არ იქნება, არადა, თავისი სიცოცხლის საუკეთესო ოთხი წელი ციხეშია და ტანჯვაში. გინდაც დაფუშვათ, რომ ის მთლად მართალი არ არის, მაშინაც კი ესრეთ ხანგრძლივად ციხეში ყოფნა არ უნდა დარჩეს თანაგრძნობიანი ყურადღების გარეშე, ხოლო ხანგრძლივი ტანჯვა დანაშაულის გამო ადამიანს მუდამ მიუთითებს ცხოვრების უკეთეს სულიერს გზას გამოსწორებისაკენ. იყავით გულმონყალე და შემწყნარებელი ადილბეგის სიჭაბუკისადმი, ნუ გააძევებთ მხარიდამ, დატოვეთ ის საცხოვრებელს ადგილზედ და საკმარისად ჩათვალეთ მისი ოთხწლიანი ტანჯვა ციხეში. სიჭაბუკე მგრძნობიარეა, მას ყოველთვის ახსოვს უბედურების ჟამს მისდამი განუული სიკეთე.

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №2 (708)

ჩემო ბატონო, ბიძიავ ალექსანდრე! მომირთმევი ჩემი ტოლუბაში,¹ პირველი თავი, გთხოვ კარგად გადაავლოთ² თვალი, და რაცა არ მოგეწონოს, წაშალე, და გამომიგზავნე, რომ მეორეს თავს ხელი მივჰყო.

შენი მარადის ერთგული და პატივისმცემელი
თ³ გრიგოლ ორბელიანი

5^h იანვარ:

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №2 (709)

1869 Февр: 10.¹

Николаю Ивановичу Барановскому.²

Поведеніи единства кассы, в прошлом году, я оказался невключтнным в той росписи, по которой здешнее Казначейство отпускает содержаніе Чиновникам.

Возникшая переписка, по этому недоразуменію, доходила до Государственного Совета, который, 15го Марта прошлаго года №560, разрешил открыть по Кавказскому Казначейству кредит для производства мне содержанія. И я начал получать жалованье только с Мая месяца; до тогоже времени я бы остался в самом затруднительном положеніи, еслибы не заступничество Главнаго Управленія, спомощью котораго мне было выдано взаимообразе 2/ты: р.; которыя в

ტეჩენი გოდა ი უტოჩენი მნოუ.

В нынешнем году повторяется со мной таже самая исторія: на мое требованіе об отпуске мне содержанія за Генварь, Казначейство отвечает отказом, так как я опять невключен в роковую Роспись нынешняго года.

Вопію к вам, уважаемый Николай Иванович, гласом велійм. Неужели мне опять оставаться без денег до мая? Ябы остался, но оставаться то нельзя: фізіологія уверевает, что человек без пици может оставаться неболе 6^д дней; а для меня жалованье есть пица, есть квартира, дрова, повор ипр: ипр.: Помогите и теперь, чем можете и как можете, но только, чтоб я неоставался до Мая месяца безсодержанія.

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №2 (709)

1869 თებ: 10.¹

ნიკოლაი ივანოვიჩ ბარანოვსკის.²

ერთიანი სალაროს შემოღების გამო, შარშან ჩემი სახელი შეტანილი არ აღმოჩნდა იმ ნუსხაში, რომლის მიხედვითაც, აქაური ხაზინა ჯამაგირს გასცემს ჩინოვნიკებზედ.

ამ გაუგებრობის გამო წარმოქმნილმა მიმონერამ მი-აღწია სახელმწიფო საბჭომდე, რომელმაც წინა წლის 15^ბ მაისს №560-ით ნებართვა გასცა, კავკასიის ხაზინაში გახსნილიყო სესხი ჩემთვის ჯამაგირის გასაცემად. და ჯამაგირის აღება დავინწყე მხოლოდ მაისის თვიდამ; მანამდინ კი ყოვლად მძიმე ვითარებაში დავრჩებოდი, მხარში რომ არ ამომდგომოდა მთავარი სამმართველო, რომლის დახმარებითაც მომცეს სესხი 2/ათ: რ:, რაც წლის განმავლობაში გავისტუმრე კიდევ.

წელს იგივე ისტორია მეორდება ჩემს თავს: ჩემს მოთხოვნაზედ – მომეცეს იანვრის ჯამაგირი, ხაზინა უარით მპა-

სუხობს, ვინაიდან კვლავაც არა ვარ შეყვანილი წლევეანდელს საბედისწერო ნუსხაში. შემოგლადებთ მთელის ხმითა, პატივცემულო ნიკოლაი ნიკოლაევიჩ. ნუთუ კვლავ მომინევს მაისამდის უფულოდ დარჩენა? დაერჩებოდი, მაგრამ დარჩენაც რომ არ გამოდის: ჭიზიოლოგია ირწმუნება, რომ ადამიანს საკვების გარეშე დარჩენა ძალუძს არა უმეტეს 6^ლ დღისა; ხოლო ჩემთვის ჯამაგირი არის საკვები, არის ბინა, შეშა, მზარეული და სხვ. და სხვ.: ახლაც დამეხმარეთ, რითაც შეგიძლიათ და როგორც შეგიძლიათ, ოღონდაც მაისამდინ არ დავრჩე სარჩოს გარეშე.

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №3 (710)

12 Февр: 1869.

Николаю Ивановичу Барановскому.¹

Приношу вам мою глубокую благодарность и вместе искреннее извинение за все те хлопоты и беспокойства, которые причиняю вам моими невольными, но тем не менее, докучливыми просьбами о моем содержании.

Подождем ответа из Петербурга до следующей недели, а там, да будет по вашему мнению, т. е., чтоб мне выдавали взаимобраз ежемесячное содержание, и этот долг, тотчас же, пополниться по получении Ассигновки из Министерства Финансов.

12 თებერვ: 1869.

ნიკოლაი ივანოვიჩ ბარანოვსკის.¹

გითვლით ჩემს ღრმა მადლიერებასა და, ამასთანავე, ბოდიშს ყველა იმ ხლადფორთისა და შენუხებისათვის, რომელთაც თავს გახვევთ უნებლიე, მაგრამ მაინც მომაბეზრებელის თხოვნებით ჩემს უზრუნველსაყოფად.

დაველოდოთ პასუხს პეტერბურლიდამ მომდევნო კვირამდინ, მერე კი, დაე იყოს, როგორც ბრძანებთ, ანუ სესხად მაძლიონ ყოველთვიური ანაზღაურება და ეს ვალი დაიფარება ფინანსთა სამინისტროს ასიგნაციის მიღებისთანავე.

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №3 (711)

ჩემო ბატონო ბიძიავ ალექსანდრე!

მომირთმევია უწინდელი ტოლუბაში ახლა სახელ-გადაცულილი; ნაიკითხეთ და ისევ მალე მიბოძეთ თქუწნის სხუა და სხუა ზედ-მინერთა.

თქუწნი მარადის მორჩილი და ერთგული
თ⁻¹ გრიგოლ ორბელიანი

25^b თებერ: 1869.²

15th Марта 1869. Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Только теперь едва собираюсь отвечать на несколько твоих писем. Сплин ли Англичанина, или ипохондрия Багратионов, но всё, почемуто, я, день за день, откладывал писать к тебе, которую я искренно люблю. Ты будешь права, если с упрёком скажешь «хороша любовь!» А между тем и мое чувство не менее истинно.

Прошли, и праздники, и Масленица, и сними суета всяческая; умолкли Журна, Музыка, Театры и крыки кулачнаго боя. Благовесть миленькаго нашего Собора напомнил нам о наступлении великаго Поста и сним о раскаянии, и мы спокорностью собираемся внем услышать те божественныя истины, которыя одне оне только и счастливят человека, облагораживая и возвышая его к Богу, но о которых редко вспоминается им, развлекаемый многообразием в вихре суеты вертящагося и скоро проходящаго мира! Каплан, Александр, Бабале, Манана, Елена, Софія, Тасо Гагарина, Тасо Оглабжио, Като Иванова ипр: готовились на первой неделе к причастию Св: тайн. Весело молиться всем нам грешникам, но тихий шопот о событиях, несовсем великопостных, неоставляет нас даже в самой Церкви.

В самом деле, Масленица была очень веселая: Спектакли, вечера У В: К:², у К: Екатерины Дадіани, были прекрасны. К тому времени, весьма кстати подехали Принц Мюрад² с своею прекрасною Саломе.³ Что за прелестная пора! Ему 22 года, ей 20, красивы, молоды, влюблены. С ними вместе приехал Лорд Венситер,⁴ рыжий, наввысоких ногах, но очень приятный молодой человек. Они живут вдоме Мананы, и недавно они все и вся наша родня обедали у меня. Заздравные

тосты были очень веселые и очень шумные; позабыли и тебя с Георгіем. Мюрады проведут лето в Мингрелии у Екатерины.

Вот и свежія новости: Последняя дочь Исака Туман: вышла замуж за Камсаракана. Исаак шесть лет возставал против этой свадьбы, но, наконец, сила истинной любви, постоянства и терпенія, взяли свое. На дочери богача Мирзоева женился молодой, красивый Аргутинскій. Маргарита, дочь Колюбякиной, выходит за Накашидзе; дочь Вахтанга Орбел: первый раз и очень красиво появилась на бале у В: К^а. Она очень хороша.

Здесь находится знаменитый Айвазовскій, который успел нарисовать множество больших картин, изображающих виды Кавказа; из них, вособенности, великолепы Гуниб, Чечня и два вида из Каранаевских высот. Эрмитаж ничего подобнаго не заключает в себе: Эти картины появятся осенью на выставке в Петербурге. Это - волшебство! Видишь, видишь, и всё хочется смотреть.

В конце Марта приезжает сюда В: К: Николай Николаевич.

Железная дорога проведется к Владикавказу из Ростова; есть надежда, что чрез два года я приеду к тебе в Москву, выпью чашку чаю и опять назад, и таким образом, каждый месяц, могу приезжать к тебе свизитом на чашку чаю. Ведь это — чародейство, Караманіани. — В этом положеніи осталось это письмо до сегодня.

Распечатывая твое последнее письмо, из него выпала картина; смотрю, твой портрет! Я был поражен прекрасным лицом, его молодостью, его свежестью; в изумленіи вскрикнул, Варинька, что за странное желаніе рисоваться такою красивою? Вошла Софія Мирская. Посмотри Софія, разве Варинька могла так помолодеть, так похорошеть? Признаюсь, в ту минуту досада овладевала мной, смотря на белое платье, на прическу

последнейшей моды, но более всего возмущало меня твое желание казаться моложе. Софія отвечала, да это может быть портрет ея сестры? И в самом деле, когда я прочел письмо, оказалось, что портрет был твоей сестры Олиньки. – Можешь представить, сколько насмешек посыпались на мою голову за мое безразсудство! - Прости моему безумію Матушка! Но, какое поразительное сходство, по крайней мере здесь нам всем так кажется. И какое прекрасное лицо!! Вот, она то и есть дочь большаго дома! Душевно благодарю ей за ту радость, которую умела доставить мне присылкой своего портрета. Ах, еслибы она была здесь! Да разве нельзя Николинке приехать сюда с женой и сней? Право, Грузія стоит того, чтоб взглянуть на нее!

О Катковском училище не будем более говорить, вполне соглашаясь с твоим мненіем. И в самом деле, Москов: Универ: пользуется заслуженной славой. Результаты его очевидны; зачемже искать неизвестное, когда известное так верно? А теперь дальнейшее решеніе этого вопроса и самыя наши надежды, зависят только от Георгія, который, я убежден, я верю, окончит сполным успехом Универ: курс, и тогда в его воле, для спеціальной полноты, слушать в одном из Европейс: Универ: лекціи о тех предметах, которые, по призванію, по влеченію внутреннему, близки к сердцу. Путешествіе после Университета необходимо, обязательно, конечно сцелью дополнить, докончить свое научное воспитаніе.

Целую Георгія и прошу его продолжать писать ко мне. – Аккуратно ли получаешь из Москов: Казначейства Пенсію? – С прискорбіем я должен сказать, что здешній Суд, невзирая поданную мне от тебя и Георгія доверенность, отказал мне продажу земли на Острове. А былобы весьма выгодно для нас.

Ея светлости Царевне прошу выразить мое глубокое уваженіе, равно и сестрам вашим.

15^ა მარტს 1869. თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ძლივს ეხლალა ვახერხებ ვუპასუხო შენს რამოდენიმეს წიგნსა. ანგლიჩანის სპლინია, თუ ბაგრატიონთა იპოხონდრია, მაგრამ რატომღაც სულ სახვალიოდ ვდებდი მონერასა შენთან, ვინც წრფელად მიყუარხარ. მართალი იქნები, თუკი საყვედურით მეტყვი – „კარგი სიყუარული კი გცოდნიაო!“ არა და ჩემი გრძნობაც არანაკლებ წრფელია.

ჩაიარა დღესასწაულებმაც, ყველიერმაც და მათთან ერთად ყოველგუარმა ჩოჩქოლმან; დადუმდენ ზურნა, მუსიკა, თეატრები და მუშტიკრივის ყივილები: ჩუენი პატარა ტაძრის ზარებმა შეგვახსენეს დიდი მარხვის დადგომისა და მასთან ერთად მონანიების შესახებ და ჩუენ მორჩილებით ვაპირებთ მოვისმინოთ იქ ის ღვთიური ჭერშმარიტებანი, რომელნიც ერთნილა აბედნიერებენ ადამიანს, მისი გაკეთილშობილებითა და მიახლოებით უფალთან, მაგრამ რომელთაც იშვიათად იხსენებს იგი [ადამიანი], მქროლავი ამოებისა და წამიერად წარმავალი წუთისოფლის ქარბორბალაში გართული მრავალფეროვნებითა! ყაფლანი, ალექსანდრე, ბაბალე, მანანა, ელენე, სოფიო, ტასო გაგარინა, ტასო ოლლობუიო, კატო ივანოვნა და სხვ: პირველს კვირას ეშაადებოდნენ წმ: საიდუმლოებებთან ზიარებისათვის. ჩვენ, ცოდვილთ, ყველას გვეხალისება ლოცვა, მაგრამ ჩუმი ჩურჩული, არცთუ იმდენად შესაფერი დიდმარხვისათვის, თვით ეკლესიაშიც არ გვანებებს თავსა.

მართლაც, ყველიერი იყო ძალზედ მხიარული: სპექტაკლები, საღამოები დ[იდ]: კნ:^{მან}, კნ: ეკატერინე დადიანთან იყო შესანიშნავი. იმ დროისთვის ერთობ დროულად მობრძანდა პრინცი მიურადი² თავისის მშვენიერის სალომეთურთ.³ რა მომხიბვლელი წყვილია! ის [მიურადი] 22 წლისაა, იგი [სალომე] 20^{მან}, მშვენიერნი, ახალგაზრდანი, შეყვარებულნი. მათთან ერთად ჩამოვიდა ლორდი ვენსიტერი,⁴ წითური, გრძელფეხე-

ბა, მაგრამ ძალზედ სასიამოვნო ახალგაზრდა კაცი. ისინი ცხოვრობენ მანანას სახლში და ამასწინათ მათ ყველამ და მთელმა ჩუენმა ნათესაობამ ვისადილეთ ჩემთან. სადღეგრძელოები იყო ძალზედ მხიარული და ხმაურიანი; არც შენ დაგვენიწყებიხარ გიორგისთან ერთად. მიურადები მენგრელიაში გაატარებენ ზაფხულს ეკატერინესთან.

აი ცხელ-ცხელი ამბებიც: ისაკ თუმან: ნაბოლარა ქალიშვილი ცოლად გაჰყვა კამსარაკანს. ისაკი ნ წელი ეწინააღმდეგებოდა ამ ქორწინებას, მაგრამ, ბოლოს, ძალამ ჭეშმარიტი სიყუარულისამ, სიმტკიცემ და მოთმინებამ თავისი გაიტანა. მდიდარი მირზოევის ქალიშვილზედ დაქორწინდა ახალგაზრდა, ლამაზი არღუთინსკი. მარგარიტა, კოლუბაკინის ქალიშვილი, მიჰყვება ნაკაშიძეს; ვახტანგ ორბელ: ქალიშვილი პირველად და ძალზედ ლამაზად გამოჩნდა მეჯლისზედ დ[იდი]: კნ: ^{მან}. ის ძალზედ მომხიბვლელია.

აქ იმყოფება სახელოვანი აივაზოვსკი, რომელმაც მოასწრო დაეხატა მრავალი დიდი სურათი, კავკასიის ხედებს რომ გამოსახავენ; მათგან განსაკუთრებით გამოირჩევა ლუნიბი, ჩაჩანი და ორი ხედი ყარანაის მალლობებიდამ. ერმიტაჟი არა ჰფლობს არაფერს მსგავსსა. ეს სურათები შემოდგომით გამოჩნდებიან პეტერბურლში გამოფენაზე. ეს ჯადოქრობაა! უმზერ, უმზერ და მაინც გინდა, უმზირო.

მარტის ბოლოს აქ ჩამოდის დ[იდი]: კნ: ნიკოლაი ნიკოლაევიჩი.

რკინიგზა როსტოვიდამ წავა ვლადიკავკაზისაკენ; არის იმედი, რომ ორი წლის მერე მე ჩამოვალ შენთან მოსკოვს, დავლევ ჩაის და ისევ დავბრუნდები და, ამგუარად, ყოველს თვეს შემიძლია ჩამოვიდე შენთან ვიზიტით ფინჯან ჩაიზედ. ეს ხომ ჯადოქრობაა, ყარამანიანი. ესრე დარჩა ეს წერილი დღევანდლამდინ.

შენს ბოლო წერილს რომ ვხსნიდი, იქიდან გადმოვარდა სურათი; ვუყურებ, შენი პორტრეტია! გამოგნა ულამაზესმან სახემან თავისი სიჭაბუკითა, თავისი სინორჩითა; გაო-

ცებულმან შევძახე, ვარვარა, რა უცნაური ყინია, დაიხატო ესრეთს ლამაზმანად? შემობრძანდა სოფიო მირსკაია. შეხედე, სოფიო, განა ვარენკას შეეძლო აგრე გაახალგაზრდავება, აგრე გაკარგება? გამოგიტყდები, იმ ნუთას ჭმუნვამ შემიპყრო, თეთრ კაბას რომ ვუყურებდი, ყველაზე ბოლო მოდის ვარცხნილობას, მაგრამ ყველაზე მეტად მაშფოთებდა შენი სურვილი, ახალგაზრდა გამორჩენილიყავ. სოფიომ მიპასუხა, ხომ შეიძლება ეს მისი დის პორტრეტი იყოს? და, მართლაც, როცა წერილი წავიკითხე, აღმოჩნდა, რომ პორტრეტი იყო შენი დის ოლინკასი. შეგიძლია წარმოიდგინო, რამდენი ქილიკი დამატყდა თავს ჩემი უგუნურებისათვის! მაპატიე ჩემი სიგიჟე, დედილო! მაგრამ რა განსაცვიფრებელი მსგავსებაა, ყოველ შემთხვევაში, აქ ჩუენ ყველას აგრე გვეჩვენება. და რა მშვენიერი სახეა!! აი, სწორედ ეს არის სასახლის ასული! გულითა ვმადლობ მას იმ სიხარულისათვის, რომელიც შეძლო მოენიჭებინა ჩემთვის თავისი პორტრეტის გამოგზავნითა. აჰ, აქ რომ ყოფილიყო! ნუთუ არ შეიძლება ნიკოლინკა ჩამოვიდეს აქ მეუღლესთან და მასთან ერთად? მართლაც, საქართველო ღირს იმად, რომ კაცმა შეხედოს მას.

კატკოვის სასწავლებელზედ მეტს ნულარ ვილაპარაკებთ, სრულად ვეთანხმები შენს ჰაზრს. და, მართლაც, მოსკოვ: უნივერ: სარგებლობს დამსახურებულის სახელით. მისი რეზულტატები თვალსაჩინოა; რისთვისღა ვეძიოთ უცნობი, ოდეს ცნობილი აგრე საიმედოა? ან კი ამ საკითხის სამომავლო გადანყვეტა და თავად ჩუენი იმედები დამოკიდებულია მხოლოდ გიორგიზედ, რომელიც, დარწმუნებული ვარ, მჯერა, სრული წარმატებით დაამთავრებს უნივერ: კურსს და მაშინ მისი ნებაა, სპეციალობის შესავსებად, მოისმინოს ერთ-ერთ ევროპ: უნივერ: ლექციები იმ საგნებში, რომლებიც მოწოდებით, შინაგანის მისწრაფებით ახლოს არის [მის] გულთან. მოგზაურობა უნივერსიტეტის შემდეგ გარდუვალია, აუცილებელია, რა თქმა უნდა, თავისი მეცნიერული განათლების შესავსებად, დასასრულებლად.

ვკოცნი გიორგის და ვთხოვ, განაგრძოს მიმონერა

ჩემთან. აკურატულად თუ იღებ მოსკოვ; ხაზინიდან პენსიას? ნუხილით უნდა გითხრა, რომ აქაურმა სასამართლომ, მიუხედავად შენი და გიორგის მიერ მოცემული მინდობილობისა, უარი მითხრა კუნძულის მინის გაყიდვაზე. არადა ერთობ სარგებლიანი იქნებოდა ჩუენთვის.

გთხოვ, ჩემი ღრმა პატივისცემა გამოუხატო მის ბრწყინვალემა ცარევენას, აგრეთვე თქუენს დებსა.

ეკატერინე კარცოვასადმი №1 (713)

15 Марта 1869 в Петербург.¹

Екатерине Николаевне Карцовой.²

Пишу к вам, а в сердце стучит упрёк! Как я мог до сих пор не отвечать вам на ваше любезное письмо, вам к которой чувство моей преданности так истинно? Болезнь, сплин Англичанина, ипохондрия Багратионов, не имеют здесь места. Мне нужно ваше прощенье, яко я есмь человек мира сего, человек со слабостями, и, всякое оправдание мое была бы неправда. Прошу не одного только прощенья, но и вашего вниманія к болтовне о Тифлисе, котораго вы так любите.

Прошла шумная масленица и сней светлые, теплые дни; затихли Театры, Журна, крыки кулачнаго боя и Спектакли во Дворце; Великий Пост нахмуренно вступил всвои права, повелительно требуя смиренія, раскаянїя, признаніе в грехах, в растрате духовных сил в суете мирской; и бью себя крепко кулаком в грудь, чувствуя там кое что несовсем ловкое; но эти удары исправятли вбудушем? Ох, это будущее: оно многим колит глаза; но, необэтом хотел я сказать.

Здесь зимует Принц Мюрад с своею красивой женой Саломе; она не только Принцесса, но и Царица Граціозности. Сними вместе приехал и Лорд Венситер, рыжий, с длинною рыжею бородой, на высоких ногах, но очень пріятный молодой человек. Мюрад очень красив и очень молод, но развит неполетам. Здесь же проводит зиму бывшая владетельница Мингрелии Кн: Дадіани и все они поместились в доме К: Мананы.

Думаю, что вы уже знаете о свадьбе Ольги Опочининой с офицером Генераль: Штаба Томич. Юлія Орловская вышла за судью Гарбовскаго; Мирзоев выдал свою дочь за К^а Аргутинскаго, свадьба была на весь мир; наконец и дочь К^а Исака за Камсаракана Исак возставал 6 лет против этой свадьбы, но сила постоянства скорбящих от любви сердец победила силу суроваго отца. Накашидзе уехал в Дагестан на службу по народному управленію и, подороге, в Баку, между прочим обвенчается на Мариките и медовый их месяц пройдет на поэтических горах Хунзаха. Таким образом, и этот затянувшийся вопрос окончится соединеніем нежных сердец. Совсем иначе решился вопрос бедных Кандійщев!

В здешнем цветнике красот, где еще так недавно ярко сияли Попоригопуло и Джомардизева, теперь, увы, оне, мало по малу, затмеваются появленіем горделиво-красиваго лица Дочери Вахтанга Орбеліани и двух милых Княжень Мухранских. Так, в свете всему свое время, своя очередь! Одне входят с сияніем юной радости, другія выходят с разбитым сердцем, разочарованны жизнью, поздно постигнув превратность обманчиваго мира.

29 Марта

Письмо это осталось до сегодня, но я продолжаю:

Что за талант и что за человек, Айвазовский! Он нарисовал множество картин, из них Гуниб, два вида с Каранаевских высот, Алахан Юрт в Чечне, Даряльское ущелье, Сухум, Тифлис, завал в горах, изящны, чудесны! Что волшебная сила заключена в них! Смотришь, смотришь, и всё еще хочется видеть. Осенью, на выставке в Петербурге, вы будете любоваться ими. Именно этих картин и недостает в Эрмитаже; Желательно, чтоб все оне, нераздробляясь, составили там одно отделение Кавказских видов. Айвазовский желает видеть и Арарат, и Кахетию, но в тоже время торопиться и в Крым. Я ему советую выбрать Кахетию, а его тянет более Арарат; но едвали ему удастся видеть Библейскую Гору Кавказа: горы, в это время, редко открываются из облаков. А будет жаль, если для Алазанской долины у него не будет времени, а Арарат будет так неучтив к знаменитому художнику, что не захочет снять с себя туманное покрывало.

26го Марта въехал в Тифлис В: К: Николай торжественно приветствуемый жителями. Он доехал из Петербурга до Орпири, не садясь в экипаж. Каково? Так, теперь с каждым годом Петербург становится ближе и ближе к нам, и вот, вот, скоро, по милости Полякова, который уже распорядился произвести изыскание для проведения железной дороги от Ростова к Моздоку, я приеду к вам на чашку чаю, как будто в Коджоры. По этому случаю, наши офицеры путей сообщения, Статковский, Бентковский и др., подняли любопытную полемику возможности проложения пути через горы к Тифлису. Герсеванов же указывает надругую сторону Кавказа, т: е: на направление пути из Моздока через Петровское в Баку, как наиболее выгоднее и по легкости производства работ, и по самой дешевизне. Но, как бы там ни было, а скоро протяну я руку и буду стучаться вдверь вашего дома в Петербурге.

Свечин здаёт Дивизию Тергукасову и едет в Россию;

Минквиц всё болеет и таким образом круг моих старых товарищей более и более редет. Грустно! —

Газеты провозгласили прискорбную весть о Универ: беспорядках. Что делать, куда отдавать детей навоспитаніе? Это сделался здесь общим вопросом для всех. Сын Вахтанга Орбел: возвращается домой вследствие этой грустной исторіи. Я знаю этого мальчика: он был тих, кроток, робок до боязливости и при том сблестящими способностями, а между тем в числе других Депутатов и он был выбран студентами. Кто теперь поверит, что он один из скромных молодых людей? Возвращеніе его домой, некончивши курса, не означаетли того, что вся его будущность погибла? Можете понять страданіе его родителей!

До сих пор не видим весны; погода дождливо-холодная, и новопріезжіе часто не находят разницы между Петербургским и Тифлисским климатом; не верят, что здесь, в это время, бывает и тепло, и светло, и так невыразимо пріятно душе!

В: К: Николай наднях поедет на Царскіе Колодцы для осмотра Нижегород: Др: Полка; вообще он останется здесь, кажется, до 25 Апр: и на обратном пути во Владикавказе осмотрит Конно-Дагест: Полк, который очень хорош.

Как поживает мой дорогой, искренно мною уважаемый Александр Петрович? Родной свой Край возстановили вполне здоровье его? Целую ваших детей.

Будьте счастливы и иногда вспоминайте о истинно-преданном вам человеке.

15 მარტი 1869 პეტერბურღს.¹

ეკატერინე ნიკოლაევნა კარცოვას.²

გნერთ, გულში კი თავს ვიტუქსავ! როგორ შემეძლო აქამომდინ არ მეპასუხა თქუენტვის თქუენს თავაზიანს ნერილ-ზედ, თქუენტვის, ვისდამიც აგრერიგად ჭემმარიტია გრძნობა ჩემი ერთგულებისა. არაფერ შუაშია ავადმყოფობა, ანგლიჩანის დაღვრემილობა, ბაგრატიონთა იპოხონდრია, თქუენი პატიება მჭირდება, რამეთუ კაცი ვარ ამა სოფლისა, კაცი სისუსტეებით, და ჩემი ყოველნაირი თავის მართლება იქნებოდა ყალბი. ვითხოვ არა მხოლოდ პატიებას, არამედ თქუენს ყურადღებასაც ლაყბობისათვის თბილისზედ, რომელიც აგრერიგად გიყუართ.

ჩაიარა ხმაურიანმა ყველიერმა და მასთან ერთად ნათელმა, თბილმა დღეებმა; დადუმდნენ თეატრები, ზურნა, მუშტიკრივის ყივილები და სპეკტაკლები სასახლეში; დიდი მარხვა მოლუშული შევიდა ძალაში, მბრძანებლურად ითხოვს მოთმინებას, აღსარებას, ცოდვათა აღიარებას სულიერი ძალების ფლანგვისათვის წუთისოფლის ამაოებაში; და მკერდში ძალუმად ვიცემ მუშტს იმად, რომ რასმე საჩოთიროსა ვჰგრძნობ იქა; მაგრამ ეს მუშტის ცემა განა გამომასწორებს სამომავლოდა? ოჰ, ეს მომავალი: ის ბევრს ესობა თვალში ეკლადა; მაგრამ ამაზედ არა მნადდა უბნობა.

აქ იზამთრებს პრინცი მიურადი თავისი ლამაზის ცოლის, სალომეს თანხლებითა; ის მხოლოდ პრინცესა კი არ არის, არამედ დედოფალიცაა გრაციისა. მათთან ერთად ჩამოვიდა ლორდი ვენსიტერიც, წითური, გრძელი წითური წვერით, გრძელი ფეხებით, მაგრამ ფრიად სასიამოვნო კაცი. მიურადი ძალზედ მოხდენილი და ძალზედ ახალგაზრდაა, მაგრამ წლებთან შედარებით მეტად განვითარებული. აქვე იზამ-

თრებს მენგრელიის ყოფილი მფლობელი კნ: დადიანი და ყვე-
ლანი განთავსდნენ კნ: მანანას სახლში.

ვჭგონებ უკვე იცით ოლლა ოპოჩინინასა და ლენერალ:
შტაბის აფიცრის, ტომიჩის ქორწინების შესახებ. იულია ორ-
ლოვსკაია გააჰყვა მოსამართლე გარბოვსკის; მირზოვემა თა-
ვისი ქალიშვილი გააყოლა კნ^ა არლუთინსკისა; ქორწილი
ჰქონდათ საქვეყნო; ბოლოს კი ისაკის ქალიშვილი – კამსარა-
კანს. ისაკი 6 წელი ეწინააღმდეგებოდა ამ ქორწინებას, მაგ-
რამ სიყუარულით დაკოდილ გულთა მარადიულმა ძალამ
სძლია მკაცრი მამის ძალასა. ნაკაშიძე გაემგზავრა დაღის-
ტანს სახალხო მმართველობაში სამსახურებლად და გზად,
ბაქოში, სხუათაშორის ჯვარი დაიწერა მარიკიტაზედ და მათი
თაფლობის თვე გაივლის ხუნძახის პოეტურს მთებში. ამგუა-
რად, ეს გაჭიანურებული საკითხი დასრულდა ნაზის გულების
შეერთებითა. სულ სხვაგუარად გადაწყდა საკითხი საბრალო
კანდიშჩევებისა.

ლამაზმანთა აქაურ საბაღნაროში, სადაც სულ ახლა-
ხანს კაშკაშებდნენ პოპორილოპულო და ჯომარდიზევა, ან,
ვაგლახ, ისინი ნელინელ იჩრდილებიან ვახტანგ ორბელიანის
ქალიშვილისა და ორი საყუარელი კნენია მუხრანსკების ამ-
პარტავანი, მომხიბვლელი სახეებითა. ესრეთ, საზოგადოებაში
ყველაფერს თავისი ჟამი აქვს, თავისი რიგი! ერთნი შემოდიან
ყმანვილურის სიხარულის ბრწყინვალეებით, სხუანი გადიან
დამსხვრეულის გულებითა, ცხოვრებით იმედგაცრუებულნი,
გვიან რომ სცნეს ცრუ წუთისოფლის უკუღმართობა.

29 მარტი

ეს წერილი დღევანდლამდინ შემომრჩა, მაგრამ მე ვაგ-
რძელებ:

რა ტალანტი და რა ადამიანია აივაზოვსკი! აუარება
სურათი დახატა, მათგან ლუნიბი, ორი ხედი ყარანაის მალ-
ლობებიდამ, ალახან იურტი ჩაჩანში, დარიალის ხეობა, სუხუ-

მი, თბილისი, ბრწყინვალეა ნაზღვევი მთაში, საოცარი. რა ჯადოსნური ძალაა მათში დაუნჯებელი! უმზერ, უმზერ და მაინც გინდა უმზირო. შემოდგომაზე პეტერბურლის გამოფენაზედ თქუენ დასტკებებით მათით. სწორედ ეს ნახატები აკლია ერმიტაჟსა. სასურველია, რომ ყველა ერთად ერთს განყოფილებას შეადგენდეს კავკასიის ხედებისას. აივაზოვსკის ჰსურს იხილოს არარატიცა, კახეთიცა, მაგრამ ამავე დროს ეშურება ყირიმსაც. მე მას ვურჩევ, აირჩიოს კახეთი, თუმცა არარატი უფრო იზიდავს; მაგრამ სათუთა, შესძლოს კავკასიის ბიბლიური მთის ნახვა: ამ დროს მთანი იშვიათად ჩნდებიან ნისლეზიდამ. დასანანი კი იქნება, თუკი ალაზნის ველისთვის დრო ვერ გამონახა, ხოლო არარატი აგრერიგად არათავაზიანი იქნება სახელოვანი მხატვრისადმი, თუკი არ მოინდომებს ჩამოიხსნას ჩადრი ნისლისა.

26^b მარტს თბილისს შემობრძანდა დ[იდი]: კნ: ნიკოლაი ხალხის საზეიმო დახვედრითა. ის ეკიპაჟში ჩაუჯდომლად ჩამოვიდა პეტერბურლიდამ ორპირამდე. როგორია? აგრე, ან ყოველწლიურად სულ უფრო გვიახლოვდება პეტერბურლი და, აი, მალე, პოლიაკოვის წყალობით, რომელმაც უკვე გასცა მითითებანი ჩატარდეს მოკვლევა რკინიგზის გასაყვანად როსტოვიდამ მოზდოკისკენ, მე ფინჯან ჩაიზედ ჩამოვალ თქუენტან, ვითარცა კოჯორსა. ამ შემთხვევასთან დაკავშირებით სამიმოსვლო გზების ჩუენმა აფიცრებმა – სტატკოვსკიმ, ბენტკოვსკიმ და სხვ: გაჰმართეს საინტერესო პოლემიკა გზის გაყვანაზედ მთებზე გავლით თბილისისკენა. გარსევანოვი კი მიუთითებს კავკასიის სხუა მხარეზე, ანუ: გზის მიმართულეზაზე ბაქოსკენ მოზდოკიდამ პეტროვსკას გავლით, როგორც ყველაზე მომგებიანზედ სამუშაოების შესრულების მხრივაც და სიიაფის გამოცა. მაგრამ, როგორც არ უნდა იყოს, მალე ხელით გადმოგწვდებით და მოგიკაკუნებთ პეტერბურლის სახლის კარზედა.

სვეჩინი დივიზიას აბარებს ტერლუგასოვს და მიემგზავრება რუსეთს; მინკვიცი სულ ავადობს და, ამგუარად,

ჩემი ძველი მეგობრების წრე სულ უფრო და უფრო მცირდება. რა ცუდია!

გაზეთებმა გვაუნყეს სამწუხარო ამბავი უნივერ: არეულობებზედ. რალა ვქნათ, სად შევიყვანოთ შვილები აღსაზრდელად? ეს გახდა აქ საერთო საკითხი ყველასათვის. ამ საწყენი ამბის გამო ვახტანგ ორბელ: ვაჟი შინა ჰბრუნდება. მე ვიცნობ ამ ყმანვილს: ის იყო სიმფრთხაღემდე ჩუმი, თვინიერი, გაუბედავი და, ამასთანავე, შესანიშნავი ნიჭის მქონე, ამავე დროს, სხუა დეპუტატთა შორის ისიც იყო არჩეული სტუდენტების მიერ. ან ვინ დაიჯერებს, რომ ის ერთი თავმდაბალ ჭაბუკთაგანია? მისი შინ დაბრუნება კურსის დაუმთავრებლად ხომ არ ნიშნავს, რომ მისი მომავალი დასამარდა? მიხვდებით მისი მშობლების ტანჯვასა!

აქამომდინ არ გვინახავს გაზაფხული; ამინდი წვიმიანია, ცივი და ახლად ჩამოსულები ხშირად ვერცა ჰპოულობენ სხვაობას პეტერბურლისა და თბილისის კლიმატებს შორის; არა სჯერათ, რომ აქ ამ დროს სითბოა ხოლმე, სინათლე და ერთობ აღუწერლად ჰხარობს გული!

დ[იდი]: კნ: ნიკოლაი ამ დღეებში გაემგზავრება ცარსკი კოლოდცებზედ ნიჟეგოროდ: დრ: პოლკის მოსანახულებლად; საერთოდ ის აქ რჩება, ვჰგონებ, 25 აპრ: და უკან დაბრუნებისას ვლადიკავკაზში დაათვალიერებს დალესტ. ცხენ: პოლკს, რომელიც ძალზედ კარგია.

როგორ არის ჩემი ძვირფასი, გულწრფელად პატივცემული ალექსანდრე პეტროვიჩი? მისმან მშობლიურმან მხარემ სრულად აღუდგინა კი ჯანმრთელობა? ვკოცნი თქუენს შვილებსა.

იყავით ბედნიერნი და ხანდახან გაიხსენეთ თქუენი ჭემმარიტად ერთგული ადამიანი.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №12 (714)

1 Мая 1869.

Барону Алек: Павловичу Николай¹

Программа сегодняшнего Пикника² состоит изобода в 4^е часа с музыкой и зурной, послеобеденного Кейфа, лёгких танцев, и, наконец чая у калитки старых стен старой крепости, имея пред собой Картинный вид Тифлиса, и вдали рисующиеся вершины Кавказа.

Это наслаждение продлится до 8^м часа, и потом возвращаемся восвояси.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №12 (714)

1 მაისი 1869.

ბარონ ალექ: პავლოვიჩ ნიკოლაის¹

დღევანდელი პიკნიკის² პროგრამა შედგება სადილისაგან 4^ს საათზედ მუზიკითა და ზურნითა, სადილის შემდგომი ქეიფით, მსუბუქის ტანცებიითა და, ბოლოს, ჩაით ბებერი ციხესიმაგრის ხანდაზმული კედლების ჭიშკართან, სურათივით გადაშლილ თბილისსა და კავკასიონის მწვერვალებს რომ გადაჰყურებს შორით.

ეს ტკობა გასტანს 8 საათამდინ და მერმე გავსწევთ შინისკენა.

12^ლ Мая 1869 Тифлис¹

Мой друг Варвара! Жду, жду обещанного мне тобой Портрета твоего и недождался! Видно, ты забыла отом, что писала ко мне в последнем письме; а между тем, месяцы уходят. А ты знаешь, что каждый месяц, каждый день, уносит же чтонибудь лучшее из твоей грации! Для тебя же я советую поторопиться к фотографу, пока еще невсе потеряла, пока в тебе еще остается из всего прежнего чтонибудь лучшее. Я хочу, чтобы твой Портрет напоминал мне мою Варинку, прежнюю, гибкую, грациозно-стройную, с глазами, полными ума и прелести! Видишь, я советую в интересах же твоего женского самолюбия! Поторопись же прислать мне твой Портрет вместе с Георгием.

Жары настали; Их Высо:^{აა} уже выехали 15 Мая в Боржом; оттуда, кажется, в Июле поедут в Крым, потом в Петербург, где Великая Кня^ა останется назиму – ორსულად არის და იქ დაწვება მშობიერად. – Еще ранее Их, Екатерина Дадіани и Мюрад отправились на лето в Мингрелию; Тасо Гагарина поплыла в Крым; Витгенштейны на Рейн; Сегодня Варвара Тамамшева, царица Коджорская, выехала в Петербург и за границу и, наконец даже Лиза Мухранская решила оставить Тифлис и переехать в Дигоми. В сию минуту простился сомной Султан Даніиль Бек Элисуйскій; он совсем переселяется в Турцію. Странная судьба этого человека! Бабале Сагинова переходит в Коды, если болезнь незадержит ея в Тифлисе; я также сперва в Коды, потом еду в первый раз в Амамло, где предполагается межеваніе нашего имения.

Все твои родные здоровы. Что за приличные дети у Мирских, и по уму, и по красоте, и по доброте души! Я очень

люблю их.

На днях приехали сюда, особенно отличившиеся в беспорядках Петер: Университета, сыновья Вахтанга Орбел: и Кипиани. Я еще не видел их, и признаюсь, очень сердитый; но, всётаки, нельзя не жалеть о их молодости, о той преграде дальнейшего образования их, которая так страшно отзовется на их будущность. Будем стараться, чтоб, современем, был смягчен строгий приговор справедливаго Универ:^{тв} Суда, и для тех, о которых ты писала, и которых я еще невидел, всё возможное с моей стороны будет сделано.

Георгія целую в голову и поручаю вас покровительству Всевышняго!

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №33 (715)

12^ბ მაისს 1869 თბილისით¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ველი, ველი შენს დაპირებულს პორტრეტსა და ველარ ველირსე! სჩანს, დაგავინყდა, რაც მოინერე ბოლო წიგნში; ხოლო ამასობაში გარბიან თვენი. უნყი კი, რომ ყოველს თვეს, ყოველს დღეს მიაქვს რაღაცა საუკეთესო შენი გრაციიდანა! შენთვისვე გირჩევ იჩქარო ფოტოლრაქთან, მანამ არ დაგიკარგავს ყოველივე, მანამ რჩება შენში კიდევე, რაც რამ კარგი შეგრჩენია. მე მსურს, რომ შენი პორტრეტი მახსენებდეს ჩემს ვარინკას, უწინდელს, მოქნილს, გრაციოზულს, ტანკენარს, გონიერებითა და მშვენიერებით სავსე თვალებითა! ჰხედავ, შენსავე ქალური თავმოყვარეობის გამო გაძლევე რჩევასა! მაშ, იჩქარე, გამომიგზავნო შენი პორტრეტი გიორგისტან ერთადა.

სიცხეები დადგა; მათი უდიდ^{ნა} უკვე გაემგზავრნენ ბორჯომს 15 მაისს; იქიდამ, ვჰგონებ, ივლისში წაბრძანდებიან ყირიმს, მერმე პეტერბურლს, სადაც დიდი კნ^ა დარჩება ზამ-

თრამდინ – ორსულად არის და იქ დანვება მშობიარედ. მანამდე ეკატერინე დადიანი და მიურადი მენგრელიას გაემგზავრნენ საზაფხულოდ; ტასო გაგარინამ გასცურა ყირიმსა; ვიტგენშტიინებმა რეინს; დღეს ბარბარე თამამშევა, კოჯრის დედოფალი, გაემგზავრა პეტერბურლს და სამზლუარსგარე და, ბოლოს, ლიზა მუხრანსკიმაც კი გადასწყვიტა დაეტოვებინა თბილისი და გადასულიყო დილომსა. ამ წუთას დამემშვიდობა სულთანი დანიილ ბეგ ელისუსიკი; ის სამუდამოდ გადასახლდება თურქეთს. უცნაური ბედის კაცია! ბაბაღე საგინოვა გადადის კოდას, თუკი ავადმყოფობა არ შეაყოვნებს მას თბილისში; მეც ჯერ კოდას, მერმე კი პირველად მივდივარ ამამლოს, სადაც გათვალისწინებულია ჩუენი მამულის მოსაზღვრა.

ყველა შენი ნათესავი ჯანმრთელად არის. რა მშვენიერი შვილები ჰყავთ მირსკებს გონითაც, სილამაზითაც, გულკეთილობითაც! ძალზედ მიყვარან ისინი.

ამ დღეებში აქ ჩამოვიდნენ პეტერბურლის უნივერსიტეტის არეულობებში განსაკუთრებულად გამორჩეული ვაჟები ვახტანგ ორბელ: და ყიფიანისა. მე ჯერ არ მინახავს ისინი და გამოგიტყდები, ძალზედა ვჯავრობ; მაგრამ, მაინც, შეუძლებელია გული არ დაგწყდეს მათს სიჭაბუკეზე, მათი განათლების შეფერხებაზე, რაც აგრე მძიმედ აისახება მათს მომავალზედა. შევეცდებით, დროთა განმავლობაში შემსუბუქდეს უნივერსიტეტის სამართლიანი სასამართლოს მკაცრი განაჩენი და მათთვისაც, ვისზედაც შენ მწერდი, ვინც მე ჯერ არ მინახავს, ჩემის მხრიდან გაკეთდება ყველაფერი, რაც კი შესაძლებელია.

გიორგის ვუკოცნი თავსა და უზენაესს ვაბარებ თქუენს მფარველობასა.

ბარბარე გაბრატიონი-ორბელიანისაღვი №34 (716)

4^ლ Июня 1869. Тифлис.

Мой друг Варвара! Я полагаю, что для тебя самым приятным рассказом в этом письме, по своей занимательности, будет 1000¹ руб., которые присылаю к тебе из процентов Георгія. – Здесь неследовало бы ничего прибавлять, но, только для разнообразія, говорю, что наднях обвенчается Како с Захаріем Чавчавадзе, который уже² прискакал чрез Тифлис в Цинандал. Целую Георгія. -

ბარბარე გაბრატიონი-ორბელიანისაღვი №34 (716)

4^ლ ივნისს 1869. თბილისით.

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ვჰგონებ, შენთვის ყველაზე სასიამო ამბავი ამ წიგნში თავისის წარმტაცობით იქნება 1000¹ რუბ., რომელსაც გიგზავნი გიორგის პროცენტებიდამ. სჯობდა აქ აღარაფერი დამემატებინა, მაგრამ მხოლოდ მრავალფეროვნებისათვის ვამბობ, რომ ამ დღეებში კაკო ინერს ჯუარს ზაქარია ჭავჭავაძეზედ, რომელიც თბილისზე გავლით წინანდალს მიჭენდა უკვე.² ვჰკოცნი გიორგისა.

უგანათლებულესო კნინავ, ეკატერინა!

ნაბძანდით თბილისიდან და მე დავჰმითი თქუჰნ წინაშე პირშავად აქამომდის წერილის მოურთმეველობისაგამო. სიბერე არის მიზეზი, თუ ბაგრატიონები, რომელთაცა დამანათლეს ცოტაოდენი პოზონდრია და სევდები? მგონია, ორთავე ერთად, შემიპყრეს მე და სირცხვილეულ-მყუეს თქუჰნ წინაშე, რომლისადმი თავდადებით ერთგულება, პატივისცემა და ჭეშმარიტი სიყუარული მინცკი ისევ ისე შეუცვლელია, ისევ ისე შეურყეველია!

ნაბძანდით, და ვისაცკი შეეძლო გასულა თბილისით, აიშალნენ და წავიდნენ გარეშე საგრილებელს ადგილებში. სასახლე გადვიდა ბორჯომს; მასა შეუდგნენ რებინდერი და ადიუტანტები და იქვე წავიდა კნინა ტერეზიაცა, მირსკიანნი, აპაჩინინები, ივანოქები, ტასო აღლობუიო ავიდნენ კოჯორს; იქვე ბრწყინვალეს ანგელოზებრი სახე პოპორილოპულოს მეუღლისა და არიან იოსებ ყორღანოვის სახლობა და არლუთინსკიანნი; მაგრამ უწინდელი კოჯორის დედუფალი ვარვარა თამამშევისა წავიდა სამზღუარსგარე და მით დაობლდა კოჯორი. – ლიზა მუხრანსკისაც ძლივს, რისყოფით, გადვიდა დილომს, დიდად გულ-ჩაკლული ქალაქის მოშორებითა; მანანაც აპირებს ყირიმში წასულას, მაგრამ ჯერ მხოლოდ აპირებს; ელენე და სოფიოცა აპირებენ ტაბახმელას ასულასა, მაგრამ ესენიც არიან¹ ჯერ ისევ პლანებში და დიდს რჩევაში, ხუთშაბათს გავიდნენ, თუ შაბათს? შაბათი ელენეს არ მოსწონს, რადგანაც ურიების დღეა; ხუთშაბათი სოფიოს მიაჩნია ცოდვის დღედ, რადგანაც მას დღეს მაცხოვარი შეიპყრეს ურიათა; კვირა დღესასწაულია; ოთხშაბათი და პარასკევი მარხუა არის; ორშაბათი ყოველმა იცის რა ბაიყუში დღეა; სამშაბათი ჰსძულს ელენესაცა და სოფიოსაცა, მგონია, უმიზეზოდ, და ამ ბაასში ზაფხულიკი მიდის და მიდის ჩუმჩუმად! მეცა ველარ გაუძელ ამათ ესრეთს ყოველ-დღე რჩევასა და ბაასსა, და წამოველ კოდას, სადაცა ველი და ველი ჩუჰნს ბაბაღეს და არიქნა არ მოვიდა, თურმე ესეც ელის და

ელის კაკოსა და ზაქარიას წინანდლიდამ. – აი, რა ძნელი ყოფი-
ლა ქალაქიდამ გასულა? და ჩუშნიკი ლიზას ნუნუნი არ გვესმის,
როცა ამბობს „фи кака я скука, Дигом!“

ვიცი, როგორც გენყინებოდათ და შეშფოთდებოდით იმ
მოუტყვევებლის ქცევისაგან, რომელიცა მოახდინა სმიტიწმა! სწო-
რედ მოგახსენოთ, არავინ მოელოდა მისგან ესრეთს საძაგელს
საქმეს! არა, ვინ ეხვეწებოდა, ანუ ვის აგონდებოდა ეგე? თვთვე
თავგამოდებით დაინყო და შეუდგა მაგ საქმესა, თვთვე შეადგინა
კონტრასტი,² რომლისა ყოველი პუნქტი მიიღეთ თქუწნ შეუტ-
ვლელად, და ბოლოს თვთონვე უარჰყო და უკუსდგა უმიზეზოდ!
– ამაზე დიდი ლაპარაკი და კიცხუა დაინყო აქაურმა საზოგადო-
ებამ, ასე რომ სმიტიწმა ველარ გაჰსძლო აქა და გაეშურა სამ-
ზღუარსგარე დროებით. მე და ბარონსაც გუქონდა ამაზე ლაპა-
რაკი და ორნივე დავჰშითით გაოცებულნი! ნეტავი, მცირე რაჲმე
მიზეზი მაინც ყოფილ-იყო თქუწნის მხრით? ეს არც მმართებ-
ლობისათჳს არის კარგი: საზოგადოება გულ-დაჯერებულია, რომ
სმიტიწსა დაუშაღეს მმართებლობის მხრით ამ საქმის მიღება! რა
საკურველია, უსაფუძვლო და უგუნური ჰაზრი არის ესა, მაგრამ
საზოგადოებაკი ასეა გულ-დაჯერებული და! ეს ლაპარაკი და ეს
უსაფუძვლო ხმები უფრო ანუხებს ბარონსა. – მახლავ, არავის
ეგონა, რომ სმიტიწნი მოიქცეოდა ასე უპატიოსნობით! და რალა
გაენყობა? მრავალი ამგუარი რამ უსამართლოება და უჯინშობა³
კაცისა გინახავთ; ახლა უნდა გული დაიმშვიდოთ და ჰსთქუათ
ძუელადვე ნათქუამი „ესეც იქ იყოს“ და დანყოთ ახალი პლანი,
და იპოვოთ ახალი კაცი დასაბოლოებლად ამასა საქმისა. მტერო-
ბამ და უსამართლოებამ რაც უნდა ღრუბელი მიაფარონ, სიმარ-
თლე მით არ დაიმაღება და გამობრწყინდება ნათელი მისი! ასეა
ღთისაგან⁴ დადგენილი და შეურყეველი ძალი სიმართლისა.

27 ივნისს.⁵

ამის წერა დავინყე კოდაზე და ვათავებ თბილისში, სა-
დაცა მოულოდნელად მომიხდა ჩამოსვლა: ჩემს რძალს ქეთე-
ვანს მოუკუდა მოხუცებული დედა და მოველ მე, რათა, მოვე-
ლეობისაგამო ჩემისა, ნუგეშეჰსცე შენუხებულსა. – დღეს იყო

ნირვა ანჩისხატში, სადაცა ჰგალობდენ ქართულად და სწორედ მოგახსენო, დიდად მიამა. იფიქრეთ, საქართველოში გვიკვირს ქართული გალობა! – გვედრებით, ნუ გააქრობთ ქართულს გალობას თქუჴნს ქუჴყანაში, სადაცა ათასს წელიწადს ისმენდა ერი თავის ენაზე თავის გალობას!

იყო აქა რამდენიმე დღე ბუტკოვი; მაგრამ მე ველარ მოუსწარ, წასულიყო ყირიმს. ეს ორი კვირა არის მოუწყვეტელივ ჰსწვიმს, ჰსჭექს და ცივა, ასე რომ 14 გრადუსამდის ჩამოვიდა სითბო. არ ვარგა ესრეთი უდროოდ ცვლილება ჰაერისა. ზაფხულში⁶ სითბო, ზამთარში სიცივე ზომიერი.

დიდს პლანებში ვართ აქა ქართულის ენის მოყუარენი: ვაბეჭუდინებთ ძუელს ქართულს წიგნებსა, და ვიმედებლობთ,⁷ რომ ესრეთს საყოველთაოდ კეთილს საქმეში შეგვეწევით ფულითა თქუჴნცა, სალომეცა, ნიკოცა და ანდრიაცა! ქართული წერილი იყო სამასის წლის უწინარეს ქრისტეს დაბადებისა, და თუკი არ განჰქრა და მამა-პაპათა ჩუჴნთა დაიცუეს იგი დროსა საშინელისა გაოხრებისა, დატყუეებისა, აკლებისა მაჰმადიანთაგან ჩუჴნის მამულისა, ეხლა, ჩუჴნს მშვიდობიანობის ჟამსა, დიდის მონყალეს ჯელმნიფის მფარველობის ქუჴმ დაცული, რად უნდა დაეცეს წერილი ჩუჴნი? ვის რა დაუშავდება, რომ სხუათა ენათაშორის იყოს ჩუჴნიცა ცოცხალ?

ახლა, ჩემო მონყალეო ჯელმნიფავ, როგორ ბძანდებით, როგორ ატარებთ დროსა თქუჴნს საგრილებელს გორდსა, ანუ თქუჴნ, და ანუ თქუჴნნი საყუარელნი, სასურველნი შვილები და მშვენიერი სიძე-ბატონი? მაგონდებით რა ერთად მყოფნი, გულით მჯერა, რომ მაღლი ლ^ათისა⁸ ტრიალებს თქუჴნს სახლში, და იყოსმცა მარადის კურთხევა მისი⁹ განუშორებლივ თქუჴნზედა, და მეცა ნუ დამივიწყებთ ნუცა ერთი თქუჴნთაგანი, და გრწამდესტცა, რომ საცა გინა ვიყო, მაინც ვარ თქუჴნი ერთგული გულით, სულით, თავდადებით ერთგული და პატივისმცემელი გრიგოლ ორბელიანი

1^h ივლისს 1869.

თბილისით.¹⁰

ჩემო ბაბაღე! მოვედით გახარებულნი თბილისში მის ნახვითა; ახრ, ხომ იცი რომ თბილისი სხუა რამ არის? მტვერიც დიდია, სიცხეც ძალიანია, ჰაერიც წამხდარია, მაგრამ მაინც კიდევ სხუა რამ არის. – აი, ჰკითხე მანდა, თუ გინდ შენს ქმარსა, და აქა, თუ გინდ შენს რძალს ქეთევანსა? ორნივე გეტყვიან „ქალაქი სხუა რამ არის!“

გუშინ ვიყავ სადილად შენს რძალს სოფიოსთან, რომელმაცა გამიკეთა შესარიგებელი სადილი, რადგანაც ამისწინად ცოტა კინკლაობა მოგვივიდა. სადილზე შევრიგდით. იყუნენ იქ ჩუწნთანა მეინახენი – დაბადების¹ სიტყუა არის. – იოანე ორბელიანი, რომელსაცა შუბლი აქუს დახორკლიანებული, და კიდევ ელიზბარ ერისთავი 2^ლ-რომელსაცა თუმცა არა აქუს შუბლზე არავითარიმე ნიშნები, მაგრამ ესეცკი არის მიკნაებული ჩუთყვავილისაგან... –

წუხელის მოვიდა ყაფლან და რეზიკო თავის შვილით. ეტყობა ყაფლანს, რომ რალაზედაც არის გაბუტებული. ჯერ არ მინახავს, მაგრამ მოაჯირიდამკი დაველაპარაკე და ხმა, თითქმის ვაინაჩრობით, ძლივს გამცა. – დღეს მაინცკი ჩემთან არიან სადილად. – ძალუა ელისაბედ დარჩომილა ეკატერინესთან.

ოღლობუიო და სოსიკოც აქ არიან; ბიძია ალექსანდრეც კარგად არის. –

კამენდანტის ნახვამ დიდად მაამა. – წუხელის იყო კარგი წვიმა, დღეს ქალაქის ქუჩები ატალახდა და ჰაერიც გაგრილდა. – მე ჯერ შინიდამ არსად გავსულუვარ. – ალექსანდრე მომიკითხე.

შენი გრიგოლი

31^ბ ივლისს 1869.

[წერილის თავში, ზედა არშიაზე, მინაწერია უკულმა:]

დაბადება უჩემოდ არ წაიკითხო.

[IV გვერდზე მისამართის ნაწილია გადარჩენილი:]

...[მიუვი]დეს

...[სა]გინოვისას.

Август 11 дня 1869.

Князю Александру Михайловичу Дондукову-Корсакову.¹

Воззрите благосклонно на просьбу человека, пользовавшегося вашим искренним расположением еще в то время, когда на Кавказе кипела ожесточенная война, мы были моложе, и сердца наши были неподдельно раскрыты для добра и пользы отечеству. Быть может, еще не совсем изгладилось из вашей памяти имя К: Гри: Орбелиани, остающегося еще в живых из числа ваших прежних боевых товарищей.

С этим моим письмом будет иметь честь представиться вашему Сят:² мой племянник, Лейб Казак, К: Реваз Эристов, которого сын, молодой мальчик, должен поступить для воспитания в Киевскую Военную Гимназию, вместе с другими из здешних уроженцев. Этот мальчик останется один, в чужом крае, без отца, без матери, без благодетельнаго наставника, которыйбы руководил его еще невинным сердцем – укреплял в нравственности. К сожалению, мы видим, что наши учебныя заведения недостаточно развивают нравственную сторону в юных, еще неиспорченных, сердцах. Этот недостаток выказывается частыми прискорбными беспорядками в Университетах, и влечет засобой самыя бедственныя последиствія для множества молодых людей, которые, однакож дома, были самыи скромными, послушными детьми, как напр: сын К³ Вахтанга Орбел., теперь исключенный из Петерб: Университета. Вся будущность юноши – жить или погибнуть – зависит от того общества, в котором он попадет.

В этом страхе за будущность мальчика Эристова, я обращаюсь к вам, Князь, с умоляющею просьбой: будьте ему

вторым Проводником, оказывайте ему, по временам, родственное вниманіе, награждайте его несколькими ласковыми словами, чтоб он не упал духом, чтоб он за успехи радовался вашему похвальному слову, а за леность боялсябы ваших упрёков, вашего взгляда, и Господь Бог воздаст вам за это, а жизнь этого мальчика будет принадлежать вам. Я верю, что Судьба² его уже устраивается свыше, посылая его именно в тот край, над которым поставлены начальником вы!

Что вам сказать о Кавказе, где некогда вы были одним из действующих личностей? Выбы не узнали его теперь: по суровому Дагестану проложены изящныя шосейныя дороги, по которым экипажи скачут в Хунзах и Гуниб, со скал котораго теперь выглядывает красивая штабквартира Линейнаго Баталіона; непостоянная Чечня занята в потелище землоделіем.

Правый фланг от Кубани до Чернаго моря ничто иное, как продолженіе Ставропольской Губерніи. Нигде, ничто в этих местах не напоминает о той великой, вековой борьбе, которая так ещё недавно кипела с ожесточеніем. Все преданы мирным занятіям мирной страны – без сомненія, ни одна Губернія не плотит податей так исправно, как Дагестан и Чечня! Здесь неизвестно слово недоимка. Теперь настали другія времена, другія потребности, явились новые вопросы и рассказы о кровавой Кавказской войне уже сделались достояніем легенд! - Произведено уже изысканіе для проложенія железной дороги от Ростова к Моздоку; не пройдут два-три года, как ляжет железная дорога от Моздока чрез Петровское до Баку, и тогда Кавказ примет совершенно иной, обновленный вид. Между тем из Поти к Тифлису кипят дорожныя работы, а Кутайс наполняется Англичанами, Немцами, которые заняты пока изученіем края для будущих торговых предпріятій. Неужели Русское купечество и теперь непроснетса, чтоб удержать в своих руках возможно большую долю здешней торговли? Наконец, наши

ინჟენერს ვედუტ ჯარკუო ჟურნალნუო პოლემიკუ ოვოზმონჟიტი ი ნეობჟინდოჟიტი პროვოტი ჯელეზნუო დოროგუ ოტ მოვდოკა ჭრეზ ვლადიკავკაზ ი კაზბეგ³ ვ თიფლის. ვოტ დო კაკიჲ ჭუდეს მო დოჟილი!

იჲ ვოხოცხოვთა ვოეზჟაოტ 15 ავგუ: იზ ბორჟომა ვ კრემ, ოტკუდა ვ ნოებრე პოედუტ ვ პეტერბურგ, გდე ნა ჯიზუ ველიკაი კნია:^ა ოსტანეტსა დო ვესნი, ა ეგო ვოხოცხოვთო ვოვრატიტსა ვ თიფლის.

პრიზნაოუს, კნიაჲ, ჭო ს ბოლჟიშ სოჟალენიემ ოკანჩივაო ეტო პისუო; ა სოლკო ვოსპომინანიი..., ი ოკანჩივაო პოტოჲ თოლკო, ჭო ვსე ნა სვეტე, დადე სავაი რადოჲ, იმეეტ კონეც. ეტო გრუტნი, ნო ნადო პოკორიტსა იეიზბეჟნოჲ.

ბუდტე სჟასტლივი, კაკ ი ვამ ჯელაო.

ალექსანდრე დონდუკოვ-კორსაკოვისადმი №1 (719)

აგვისტოს 11 დღესა 1869.

თავადს ალექსანდრე მიხაილოვიჩ დონდუკოვ-კორსაკოვს.¹

ნყალობის თვალით შეჰხედეთ თხოვნას კაცისას, რომელიც სარგებლობდა თქუენის წრფელის კეთილგანწყობით ჯერ კიდევ მაშინ, ოდეს კავკასიაში ომი ჰქუხდა, ჩუენ უფრო ახალგაზრდანი ვიყავით და ჩუენი გულები უწრფესად იყუნენ გადახსნილნი სამშობლოსადმი სიკეთისა და სიყუარულისათვის. ეგება ჯერ სრულად არ ნაშლილა თქუენის მებსიერებოდამ სახელი კნ: გრი: ორბელიანისა, ჯერ კიდევ ცოცხალი რომ არის თქუენს უწინდელს მეომარ ამხანაგთა რიცხვიდამ.

ამ ჩემის წიგნით პატივი ექნება წარსდგეს თქუენის ბრნ:^ა წინაშე ჩემი ძმისწული, ლეიბ კაზაკ, კნ: რევაზ ერისთავი, რომლისა ვაჟი, ჭაბუკი ბიჭუნა, აღსაზრდელად უნდა შევიდეს კიევის სამხედრო ლიმნაზიაში, სხუა აქაურებთან ერთადა. ეს ბიჭუნა დაჰშთება მარტოდ უცხო მხარეში, უმამოდ, უდედოდ, კეთილის-

მყოფელი დამრიგებლის გარეშე, ვინც განუერთნიდა მის ჯერ კიდევ უმნიშვნელო სულს – განამტკიცებდა ზნეობრივად. სამსუხაროდ, ვხედავთ, რომ ჩუენი სასწავლო დაწესებულებები არასაკმარისადა ჰხვენენ სულიერს მხარეს ახალგაზრდა, ჯერაც შეუბღალავ გულებში. ეს ნაკლი ვლინდება ხშირი სავალალო არეულობების სახით უნივერსიტეტებში და ხდება მიზეზი ყოვლად დამთრგუნველი შედეგებისა მრავალრიცხოვან ახალგაზრდა ადამიანთათვის, რომლებიც, თუმცაღა სახლში იყუნენ ყველაზე თავმდაბალი, დამჯერი ბავშვები, როგორც მაგ: კნ^ა ვახტანგ ორბელი: ვაჟი, ან პეტერბურლის უნივერსიტეტიდამ გარიცხული. ჭაბუკის მთელი მომავალი – იცხოვრებს თუ დაიღუპება – დამოკიდებულია იმ საზოგადოებაზე, რომელშიც ის ჩავარდება.

ერისთოვის ვაჟის მომავალზე შიშით მოგმართავთ თქუნენ, კნიაზო, მავედრებელის თხოვნით: იყავით მისი მეორე მეგზური, დროდადრო მიაქციეთ შინაურული ყურადღება, დაასაჩუქრეთ ხოლმე რამოდენიმეს ალერსიანის სიტყუით, რათა არ დაეცეს სულით, რათა უხაროდეს თქუენი საქებარი სიტყუა წარმატებისათვის, ხოლო სიზარმაცისათვის ეშინოდეს თქუენი საყვედურებისა, თქუენი შემოხედვისა და უფალი ღმერთი მოგიზღავთ ამისათვის, ხოლო ამ ბიჭუნას სიცოცხლე იქნება თქუენს ხელთა. მე მჯერა, რომ მისი ბედი² უკვე სწყდება ზეცას, რამეთუ იგზავნება სწორედ იმ მხარეში, რომლის მმართველადაც დანიშნული ხართ თქუენ!

რა მოგახსენოთ კავკასიაზედ, სადაც ერთს დროს თქუენ იყავით ერთ-ერთ მოქმედ პირთაგანი? ან ველარ იცნობთ მას: პირქუშ დაღისტანში გაყვანილია შესანიშნავი შოსეს გზები, რომლებითაც ეკიპაჟები დაჰქრიან ხუნძახსა და ლუნიბსა, რომლის კლდეებიდამ ლინეინი ბატალიონის ლამაზი შტაბკვარტირა იყურება; დაუდგრომელი ჩაჩანი თავდაუზოგავად ჰპრომობს მინაზედ.

მარჯვენა ფლანგი ყუბანიდამ შავ ზღუამდინ სხვა არაფერია, თუ არა გაგრძელება სტავროპოლის ლუბერნიისა. ამ ადგილებში არსად არაფერი გვახსენებს იმ დიდს, საუკუნის

ბრძოლას, რომელიც სულ ახლახანს ჰქუხდა დაუნდობლად. ყველა ჩაბმულია მშვიდობიანი ქვეყნის მშვიდობიანს საქმიანობაში – უეჭველია, არც ერთი ლუბერნია არ იხდის მოსაკრებელს ესრე გამართულად, როგორც დალისტანი და ჩაჩანი! აქ უცნობია სიტყუა დანაკლისი. ახლა სხუა დროა, სხუა მოთხოვნილებები, გაჩნდა ახალი კითხვები და თხრობანი კავკასიის სისხლიან ომზედ უკვე იქცნენ ლეგენდების საკუთრებადი უკვე ჩატარდა მოკვლევა რკინიგზის გასაყვანად როსტოვიდამ მოზდოკისკენ; ორი-სამი წელიც არ გაივლის, რომ რკინიგზა გაიდება მოზდოკიდამ ბაქომდინ პეტროვსკაზე გავლითა; და მაშინ კავკასია შეიძენს სულ სხუაგუარ, განახლებულს იერსა. ამასობაში გაჩაღდა საგზაო სამუშაოები ფოთიდამ თბილისისკენ, ხოლო ქუთაისი ივსება ანგლიჩანებით, ნემცებით, რომელნიც ჯერ დაკავებულნი არიან მხარის შესწავლით სამომავლო სავაჭრო საქმიანობებისათვის. წუთუ რუსული ვაჭრობა ახლაც არ გამოიღვიძებს, რათა შეძლებისდაგუარად აიღოს თავის ხელში დიდი წილი აქაურის ვაჭრობისა? და ბოლოს, ჩუენი ინჟინრები დაკავებულნი არიან ცხარე ჟურნალისტური პოლემიკით იმის შესაძლებლობაზე და აუცილებლობაზე, მოზდოკიდამ თბილისს რკინიგზა გაიყვანონ ვლადიკავკაზისა და ყაზბეგის³ გავლითა. აი, რა საოცრებებამდის მივედით!

მათი უდიდებულესობანი 15 აგვ: გაემგზავრებიან ბორჯომიდამ ყირიმს, საიდანაც ნოემბერში გაემგზავრებიან პეტერბურლს, სადაც გამოსაზამთრებლად დიდი კნია^ა დარჩება გაზაფხულამდინ: ხოლო მისი უდიდებულესობა დაჰბრუნდება თბილისსა.

გამოგიტყდებით, კნიაზო, რომ დიდის სინანულით ვასრულებ ამ წერილს; მოგონებები რამდენია... და ვასრულებ მხოლოდ იმიტომ, რომ ყოველივეს ამ ქვეყანაზე, თვით სიხარულსაც კი, დასასრული აქვს. ეს დასანანია, მაგრამ უნდა დავმორჩილდეთ გარდუვალსა.

იმგუარად იყავით ბედნიერი, როგორადაც მე გისურვებთ.

ჩემო გულთ საყუარელო ბაბაღუ! ძლივს მოვჩიტდი, მაგრამ მაინც ჯერ არ შემიძლიან, ისაკავით, გადვიხტუნო ერთის ვარდის რტოდამ მეორეზე. ვჰზივარ შინ ქუდ-ჩამოფხუტული,¹ გამოყრუებული და იშვიათად მოვა ვინმე სანახავად, ისიცა დავალებისათვის და არა სასიამოვნოდ ჩემდა. – ეჰ, ასეა ესე სოფელი!

შენი ქმარი წავიდა გუშინ დილით ადრე, წაიღო თან ახალი ლენარლის ჭორმაცა, მაგრამკი ზურაბკა თავშეხვეული აქ დარჩა.

მოვიდნენ იოსებ თარხანოვი და ნიკა ამილახვარი, რომელნიცა ყოფილან კ: ბარიატინსკისას დიდის სიხარულით მისგან მიღებულნი.

გუშინ წინ ღამ² მოვიდა კ: მირსკიცა, რომელიცა მოელის სოფიოსა ქალებით ოკდომბრის დამდეგსა. – კნ: ლევანცა, მგონია, ამ დღეებში მოვიდეს აქა.

ამაებს იმიტომ გწერ, რომ შენც მოხვიდე, ახლაკი დრო არის: ცოტა წამოწვიმა, ჰაერი გაიწმინდა და ძალიან აგრილდა, ასე რომ დღეს მხოლოდ 15° გრადუსია სითბოსი; მაშასადამე კოდაზე სრულებით ეციება და უნდა გამოემურო, რომ ისე კარგად მოხვიდე, როგორც მანდ იყავ, ჩუწნდა სასიხარულოდ და გააჩაღო ჩუწნი ქუჩა.

ყაფლან ჯერ არ წასულა ცოლის მოსაყუნად; და სოფიოც ისევ ქართლში არის.

დარიკოსა და იმის სიძეს, როგორღაც კინკლაობა მოსდისთ. – სიძე ამბობს, თუ დედა არ იცხოვრებს ჩემთან, მე უდოდ არ შემიძლიან ცხოვრებაო. – ზაქარიასაც მოუწერია, ნუ მიათხოვებ მაგ ქალსაო, აქ გამომიგზავნე და მე უკეთესად გავათხოვებო. – ეს საქმე ჯერ ასეა, მანამ შენ აქ მოხვალ. –

შენი გრიგოლი

17^h სექტემ: 1869.³

ეკატერინას წიგნი მომივიდა გუშინ, შენს ამბავს კითხულობს და უკვირს, რომ შენ პასუხს არა ჰსწერ იმის წიგნებისას.

ჩემო ბატონო ბიძიავ ალექსანდრე!

პავლემ ჰსთქუა „რაცა დავჰსწერე, დავჰსწერე“ მეცა მოგახსენებ, რაცა შემეძლო, ის შევიძელ. – კარგია და გავათავოთ! ნულარ შემიყუან განსაცდელში სხუა და სხუა მოთხრობებით საქართველოზე. ჩუჰნი ისტორია სავსეა დიდსაქმეებით, დიდმამაცობით და მამულისათვის თავდადებით სიყუარულითა. ყოველთა ამათვის დიდი მწერლობა უნდა და მას მწერალსაცა „საწერელი ზღუა უნდა“ და მე კოდაზე პატარა წყაროს მეტი არა მაქუს. –

მომირთმევია შენი რვეული, რომელშიაცა ჩაუმატიე შენგან ნათქუამი სახელები, და სხოლიოებში შენ თვთონ განმარტე, ვინცა არიან იგინი. –

შენი ერთგული
გრიგოლი

18^h ოკდომ: 1869¹

ბარბარა ბაბრატიონი-ორბელიანისადმი №35 (722)

В Москву. 26 Октя: 1869 Тифлис.¹

Почему ты забыла меня, мой друг Варвара? Вот уже много месяцев проходит, а твоего письма всё нет, и только от приезжающих из Москвы узнаю я, что ты, слава Богу, здорова. Так уверила меня, между другими, и К: Софія Мирская. – Я был очень болен, сначала лихорадкой, а затем странной горячкой, так, что я почти касался ногой могилы. Теперь мне лучше, но ещё очень слаб; однакож Доктора позволили выезжать в экипаже на свежий воздух. Писать ктебе я немог, а телеграфы длянас почти не существуют до 1го Нояб: По силе Конвенциі

Англо-Индійскія Дешпи имеют преимущество пред нашими, и ежедневно пересылаются ими более 500 дешп.

Сегодня рожденіе Георгія и я от души благословляю его. При этом я желаю вточности знать – желаніе очень естественное – знать положительно, как он учится? К каким наукам он имеет более склонности? Экзаменом вселяли и в какой класс? И, наконец, поступили в Гимназію? По моему мненію, долее держать его дома, в кругу только одних женщин, из которых каждая имеет полное право приказывать ему, положительно вредно. Если вы победите его, он будет раб душой; если же он победит вас, он будет Деспот, привыкшій с колыбели повелевать, с характером капризным, своенравным, неуживчивым. – Характер мужчины образуется, укрепляется, только вобществе мужчин, где он ежечасно встречается с противоположными мыслями, мненіями, характерами. Вот эти частыя столкновенія с разномыслящими людьми и освещают ум, и дают прочность характеру. От однообразія тупеет ум. От того, что Георгій будет посещать Гимназію, мне кажется, нравственность его неподвергнётся опасности. Думаю, что в Гимназіи обращено строгое вниманіе главнейшем на нравственность. Впрочем, в этом вопросе можно получить лучший и верный совет от самых Профессоров; я только выражаю своё мненіе, исходившее из многолетних моих наблюденій, не навязывая нисколько к непременно исполненію. За две тысяча верст многое может казаться нетак.

Но всётаки с упрёком повторяю, почему ты перестала писать ко мне?

8^м Нояб: Их Высоч^{ва} с тремя старшими детьми выезжают в Пет., а трёх младших оставляют здесь. Былобы очень любезно, еслибы ты представилась Им и представила Георгія, на станціи железной дороги. О дне Их приезда моглабы заранее узнать. Я уверен, Они очень бы обрадовались свиданію

стобой. Еслиже Они останутся ночевать, тогда всего лучше представиться воДворце.

Бедная Марія Чавчавадзе, жена Ясона, скончалась.

Наша улица здравствует, даже Бабале, несмотря на свою неизлечимую болезнь, ходит, ездит, весела попрежнему. Она, с своим нравом, составляет для меня неразгадочный вопрос Психіологіи.

Горячо поцелуй за меня Георгія и скажи ему, что, конечно, можно носить Англійскую высокую шляпу, но надо, чтоб и голова была пост[авлен]а² также высоко!

К: Иван с Лизой и Георгій Мухр: едут в Петер: – Лиза ввосторге от этой поездки, и без сомненія они будут утєбя и расскажут многое, длятебя весьма любопытное, о здешнем житье-бытье. –

Царевне приношу моё глубокое уваженіе, равно и твоим сѣстрам. Молю Бога отом, чтоб ты с твоим Георгіем была здорова; остальное придѣт самособой.

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანიისადმი №35 (722)

მოსკოვს. 26 ოქტომბ: 1869 თბილისით.¹

რად დამივიწყე, ჩემო მეგობარო ვარვარა? აი, უკვე მრავალი თვე ილევა, შენი წერილი კი არა და არა სჩანს და მხოლოდ მოსკოვიდამ ჩამოსულთაგან ვგებულობ, რომ შენ, მადლობა უფალსა, კარგადა ხარ. ესრე დამარწმუნა, სხუათა შორის, კნ: სოფიო მირსკისამაც. მე ძალზედ ავად ვიყავ ჯერ ციებ-ცხელებით, მერმე უცნაურის ცხელებითა, იმგუარად, რომ კინალამ სამარეს მედგა ფეხი. ან უკეთა ვარ, მაგრამ ჯერ ძალზედ სუსტად; თუმცა დობტორებმა ნება დამრთეს

სუფთა ჰაერზე გასვლისა ეკიპაჟით. შენთან მოწერა არ ძალ-
მიძდა, ხოლო ტელეღრაფი ჩუენთვის თითქმის არ არსებობს 1
ნომბ:ლმ. კონვენციის ძალით ანგლო-ინდურ დეპეშებს უპი-
რატესობა გააჩნიათ ჩვენებურზედ და ისინი ყოველდღიურადა
ჰგზავნიან 500-ზე მეტს დეპეშასა.

დღეს გიორგის დაბადების დღეა და მე გულითა ვლო-
ცავ მას. ამასთან, მსურს ზუსტად ვიცოდე – ძალზედ ბუნებ-
რივი სურვილია – ვიცოდე ცალსახად, როგორა სწავლობს?
რომელი მეცნიერებისკენ იდრიკება უფრო მეტადა? რომელს
კლასში აბარებდა გამოცდებს? და, ბოლოს, შევა თუ არა
ლიმნაზიაში? ჩემის ჰაზრით, მისი ისევე სახლში გაჩერება მხო-
ლოდ ქალთა გარემოცვაში, რომელთაგან ყოველს მათგანს
აქვს სრული უფლება უბრძანოს მას, ერთთავად საზიანოა.
თუკი თქუენ გაიმარჯვებთ მასზედ, ის შეიქმნება მონა სუ-
ლით, ხოლო თუკი ის გაიმარჯვებს თქუენზედ, იქნება აკენი-
დანვე მბრძანებლობას ნაჩვევი დესპოტი, ხუმტურიანის ზნით,
თვითნება, ჭირვეული. მამაკაცის ბუნება წარმოიშობა,
მტკიცდება მხოლოდ მამაკაცთა წრეში, სადაც ის მუდმივად
ეჯახება სანინაალმდეგო ჰაზრებს, თვალსაზრისებს, ხასია-
თებს. აი, სწორედ ეს ხშირი შეჯახებები სხუადასხუაგვარად
მოაზროვნე ადამიანებთან უნათებენ გონებას და უმტკიცებენ
ხასიათს. ერთფეროვნებისაგან ჩლუნგდება გონება. მით, რომ
გიორგი ლიმნაზიაში ივლის, ვჰგონებ, მის ზნეს ხიფათი არ
ემუქრება. ვფიქრობ, რომ ლიმნაზიაში მკაცრი ყურადღება
ეთმობა ზნეობასა. თუმცა, ამ საკითხში უკეთესი და ნალდი
პასუხი თავად პროფესორთაგან არის შესაძლებელი; მე მხო-
ლოდ გამოვხატავ ჩემს ჰაზრს, მრავალწლიანის დაკვირვებე-
ბიდან რომ მომდინარეობს, და სულაც არ გახვევთ თავს უცი-
ლობლად შესრულებისათვის. ორი ათასი ვერსიდამ ბევრი რამ
შეიძლება სხუაგვარად ჩანდეს.

მაგრამ საყვედურით ვიმეორებ, რად შესწყვიტე წერა
ჩემთანა?

8 ნომბ: მათი უდიდებ:ლმ სამი უფროსი შვილით მიემ-

გზავრებიან პეტერს; ხოლო სამ უმცროსს სტოვებენ აქა. ძალზედ თავაზიანი იქნებოდა, მათ წინაშე რომ წარმსდგარიყავ და გიორგი წარგედგინა რკინიგზის სტანციაზედა. მათი ჩამოსვლის დღე შეგეძლო დაგედგინა წინასწარ. დარწმუნებული ვარ, ძალზედ მოხარულნი იქნებოდნენ შენთან შეხვედრითა. ხოლო თუკი დაჰშობებიან ღამის გასათევად, მაშინ ყველასა სჯობს, წარუდგე სასახლეში.

საბრალო მარია ჭავჭავაძე, იასონის მეუღლე, გარდაიცვალა.

ჩუენი ქუჩა ჰხარობს, ბაბაღეც კი, მიუხედავად თავისი განუკურნებელი სენისა, დადის, მგზავრობს, მხიარულია უწინდებურადა. ის, თავისის ზნით, ჩემთვის წარმოადგენს ფსიხოლოგიის ამოუხსნელს საკითხსა.

კარგად ჩამიკოცნე გიორგი და უთხარ, რომ, რა თქმა უნდა, შეიძლება ატაროს ანგლიური მაღალი შლიაპა, მაგრამ ეგების, რომ თავიც ეგრეთვე მაღლა ჰქონდეს დაჭერილი.²

კნ: ივანე ლიზასთან და გიორგი მუხრ: მიემგზავრებიან პეტერს. ლიზა აღფრთოვანებულია ამ მოგზაურობით. უეჭველია, ისინი იქნებიან შენთან და მოგიყვებიან ბევრს, შენთვის ერთობ საინტერესოს აქაურს ასავალ-დასავალზედა.

ჩემს ღრმა პატივისცემას ვუთვლი ცარევენას, ეგრეთვე შენს დებსაცა. ღმერთს ვევედრები მასზედ, რომ შენ შენს გიორგისთან ერთად იყო ჯანმრთელი; დანარჩენი მოვა თავისთავადა.

6^ლ Ноябрь: 1869 Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Посылаю 1000 р.; полагая, что они тебе очень нужны. Но, скажи ради Бога, почему ты перестала писать ко мне? Что я, на жаркое подал тебе змею? – Ну, какбы нибы[ло],² я право неогорчаюсь, потому что, кто поймёт фантазии Багратидов и многообразіе их причудов! – Что делает мой благородный Дядя Георгій? Все приезжающіе из Москвы говорят мне только о его росте. Ну, и за это спасибо! Куда девался твой Портрет, давно мне обещанный? Навсе обещанія у меня досих пор хорошая память. Былобы очень хорошо, если приложиться к нему и Портрет Георгія.

Их Высочества выезжают из Боржома прямо в Петербург 8^л Ноябрь:, Следов: в Москве Они будут 17 или 18 Ноябрь:

Тудаже выезжает и К: Иван Мухр: с Лизой; но, увы, Лиза возвратилась из Пасанаура больная. Можешь вообразить ея отчаяніе! Тудаже едут Леван Меликов сженой. Я радуюсь затебя заране, зная, что их свиданіе доставит тебе искреннее удовольствіе.

Воображаю, как ты сидишь теперь запуганная зимой, закутанная в шубе, за тусклыми, замороженными стёклами, а мы греемся под солнцем, так что Каплан теперь вздумал переделывать дом на зиму.

Где теперь К: Аннета с Давидом, и какое имеете известіе о ея здоровьи? Целуй в голову Георгія, и Бог да благословит вас.

—

Бабале Сагинова очень огорчена тем, что ты неотвечаешь на ея письма.

6^ბ ნომბ: 1869 თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! გიგზავნი 1000 რ: და ვთვლი, რომ ძალზედ გჭირდება. მაგრამ მითხარი, თუ ღმერთი გნამს, რად შესწყვიტე ჩემთან მიმონერა? რა, გველი მოგართვი შემწვარი? როგორც არ უნდა იყოს, არასა ვნალვლობ, რადგან, ვინ უწყის ბაგრატიონთა ფანტაზიები და მრავალფეროვნება მათის უცნაურობებისა? რასა იქმს ჩემი კეთილშობილი ბიძია გიორგი. მოსკოვიდამ ყველა ჩამოსული მიყვება მხოლოდ მის სიმაღლეზედ. მაგისტვისაც მადლობელი ვარ! რა იქნა შენი პორტრეტი, დიდის ხნის დანაპირები? ყველა დაპირება აქამომდის კარგად მახსოვს. ძალზედ კარგი იქნებოდა, თუკი მას დაემატებოდა გიორგის პორტრეტიცა.

მათი უდიდებულესობანი ბორჯომიდამ პირდაპირ მიემგზავრებიან პეტერბურლს 8^ბ ნომბ:^ბ, მაშასადამე, მოსკოვს ისინი იქნებიან 17 ან 18 ნომბ:.

იქითვე მიემგზავრება კნ: ივანე მუხრ: ლიზასთან ერთად; მაგრამ, ვაგლახ, ლიზა უქეიფოდ დაჰბრუნდა ფასანაურშიდამ. იფიქრე, რარიგ სასონარკვეთილი იქნება. იქითვე მიემგზავრება ლევან მელიქოვი მეუღლითურთ. შენს გამო წინდანი მისხარის, რადგან ვიცვი, რომ მათთან შეხვედრა მოგანიჭებს წრფელს სიხარულსა.

წარმომიდგენია, როგორ ზიხარ ეხლა ზამთრით შეშინებული, ქურქში გახვეული, დაბინდულ, გაყინულ შუშებთან, ჩუენ კი ვთბებით მზეზე, ისე რომ ყაფლანმა გადანყვიტა სახლის საზამთროდ გადაკეთება.

სად არიან ამჟამად კნ: ანნეტა და დავითი, რა იცით მის [ანნეტას] ჯანმრთელობაზედ? თავზე აკოცე გიორგის და ღმერთმა დაგლოცოთ.

ბაბაღე საგინოვა ძალზედ დამწუხრებულია მით, რომ არა ჰპასუხობ მის წერილებსა.

№1¹

Николай Агапович! Предложенный вами расчет положительно не может быть принят основанием миролюбиваго окончанія дела, так как, он выражает только историческій ход самой тяжбы в Судебных местах, где он, быть может, и имеет свое значеніе; кроме того, в этих расчетах значительная часть претензій относится прямо к казне, и вообще цифры 40/ты., 150/т: для мненія Александра равносильны милліону своєю невыносимою тяжестью, так как самое именіе едвали превышает 40/т.. И потому из ваших расчетов естественно выходит, что для миролюбиваго соглашенія нужно былобы отдать почти всё именіе, что, безсомненія, не может уже назваться миролюбіем.²

По моему мненію, основанием для обоюднаго соглашенія надо взять не прошедшее время, – когда противники, возбужденные страстями, выставляли в Суде свои домогательства, – а то положеніе, в котором находится дело сегодня, в этот момент. Обращаться назад для вас же невыгодно, так как, вы увиделибы, конечно, что дело и сним предлагаемый мне вами расчтг, решены уже в Окр: Суде не в вашу пользу, точно также и в Сенате. Следов: шансы прошедшаго высказалисьбы настороне Александра.

Здесь невольно рождается вопрос: как дело может решиться окончательно в Общем Собраніи, которое осталось единственною надеждою для вас? Отвечать нетрудно. При самом лучшем его исходе для вас, может быть только утвржденіе мненія Рашшета, т. е. в 20 т.:. Но, ежели - как надо полагать по человеческому разуму, – и там проиграет дело, какая тяжесть потери падает на вас! И нужноли рисковать всем на авось

вывезёт?

Основываясь на этом верном выводе, я полагаю что надо устранить предлагаемый вами расчет, по которому невозможно соглашение, и приступить к делу прямо, просто и решительно, как теперь же делаю я, желая искренно присечь всякія непріятныя, по недоразумению возникшія³ воспоминанія между столь близкими родными, и потому предлагаю вам окончить тяжбу, приняв из имения, принадлежавшаго К^н Александру:

1) Участок земли на острове – 765 кв: саж: — — — 5,000 р:
(хоть стоит гораздо больше).

2) В Квешах – часть Алек: — — 50 десят: — — — 2000 р:

3) Таштикуллар часть: Але: + с моим. 50 — — — — 1035 р:

4) В Мухати часть Алек: — — 25 — — — 1500 р:

5) В Губани – Алек: с двумя моими – 60 более — — —
1800 р:

6) В Шиндиси – Але: с моею частью – 50 — — — 1000 р:

7) В Беврети – часть Алек: — — 200 — — — 2000 р:

итого 765 кв. с. – 135 десят: — — 14335 р:

Возвращаю при этом вам расчет с моими отметками, вполне убежденный, что никто, кроме меня, не согласился бы, зная ход дела, на такую уступку.

[1869 წლის შემოდგომა]

№1¹

ნიკოლაი ალაპოვიჩ! თქვენს მიერ შემოთავაზებული ანგარიში სრულებითაც ვერ იქნება მიღებული საფუძვლად საქმის კეთილად მოგუარებისათვის, რამეთუ ის გამოხატავს მხოლოდ ისტორიულს მსვლელობას თავად დავისას სასამართლო ადგილებში, სადაც მას, შესაძლოა, გააჩნია კიდეც თავისი ფასი; გარდა ამისა, ამ ანგარიშებში პრეტენზიათა მნიშვნელოვანი ნაწილი ეხება პირდაპირ ხაზინას და, საერთოდაც, ციფრები 40 ათ.:, 150 ათ.: ალექსანდრეს ჰაზრით, მილიონის ტოლია თავისის აუტანელის სიმძიმითა, ვინაიდან თავად მამული ძლივას აღემატება 40 ათ.: და ამიტომ თქვენის ანგარიშებიდამ ბუნებრივად გამოდის, რომ მშვიდობიანი შეთანხმებისათვის საჭირო იქნებოდა მთელი მამულის გასხვისება, რასაც უდავოდ უკვე ველარ დაერქმევა მშვიდობისმოყვარეობა.²

ჩემის ჰაზრით, ორმხრივი შეთანხმების საფუძვლად უნდა ავიღოთ არა წარსული, – ოდეს მონინაალმდეგენი, ვნებებით აღგზნებულნი შეძიებლობდნენ სასამართლოებში, არამედ ის ვითარება, რომელშიაც სადღეისოდ, ამ მომენტში მდგომარეობს საქმე. მიბრუნება წარსულისაკენ თქვენთვისვეა წამგებიანი, ვინაიდან დაინახავდით, რა თქმა უნდა, რომ საქმე და მასთან ერთად თქვენს მიერ ჩემთვის შემოთავაზებული ანგარიში უკვე გადაწყვეტილია საოლქ: სასამართლოში არა თქვენს სასარგებლოდ, ზუსტად ეგრეთვე სენატშიაცა. შესაბამ: წარსულის შანსები იმეტყუელებდნენ ალექსანდრეს სასარგებლოდა.

აქ უნებლიეთ ჩნდება კითხვა: როგორ გარდანყდება საქმე საბოლოოდ საერთო შეკრებაზედ, რომელიც დარჩა ერთადერთ იმედად თქვენთვისა? პასუხი მარტივია. მისი საუკეთესო დასასრული თქვენთვის შესაძლოა იყოს მხოლოდ რაპ-

შეტის მოსაზრების დადასტურება ანუ 20 ათ:-ად. მაგრამ, თუკი გონივრულად ვივარაუდებთ, - საქმე იქაც წააგებს. რამხელა ტვირთი დაგანვებათ დანაკლისისა. და ღირს კი ყველაფრით გარისკვა იმის იმედით, ეგებ გამიმართლოსო?

და ამიტომ, იმ უტყუარს დასკვნაზედ დაყრდნობით, ვფიქრობ, რომ საჭიროა გაუქმება თქვენს მიერ შემოთავაზებული ანგარიშისა, რომელზეც შეუძლებელია შეთანხმება და საქმისადმი პირდაპირი, მარტივი და მტკიცე მიდგომა, რასაც აწვე ვიქმ თავად, გულწრფელად მონდომებული, აღვკვეთო უსიამო მოგონება, გაუგებრობით შობილი³ ესრეთს ახლო ნათესავებს შორის, გთავაზობთ მოვრჩეთ დავას მით, რომ თ^ა ალექსანდრეს კუთვნილი მამულიდამ გერგებათ:

1). მიწის ნაკვეთი კუნძულზედ - 765 საყ: 5,000 რ: (თუმც ბევრად მეტი ჰლირს)

2). ქვეშს - ალექ: წილი - 50 დესეტ: - - - 2000 რ:

3). ტაშტიკულარს - ალექ: წილი + ჩემი - 50 - - - 1035 რ:

4). მუხათს ალექ: წილი - - 25 დესეტ. - - - 1500 რ:

5). ლოუბანს - ალექ: ჩემს ორთან ერთად - - - უმეტეს 60 - 1800 რ:

6). შინდისს - ალ: ჩემს წილთან ერთად - 50 - - - 1000 რ:

7) ბევრეთს - ალექ: ..... 200 - 2000 რ:

სულ 765 კვ. ს. .... 135 დესეტ: 14335 რ:

ამასთანავე, ჩემის შენიშვნებითურთ გიბრუნებთ ანგარიშს, სრულებით დარწმუნებული, რომ არვინ, ჩემს გარდა, არ წავიდოდა ამგუარს დათმობაზედ, თუკი ეცოდინებოდა საქმის ვითარება.

[1869 წლის შემოდგომა]

#2¹

О землях, будтобы взятых Казною в количестве:

330 десят:

800 – {=1619 десят:

489 –

Николай Агапович! Прочитав совниманиём несколько раз ваш последний расчёт, я более и более укрепляюсь в своем убеждении, что значительная часть суммы, насчитываемой вами на Александра, совершенно не относится к нему.

Вы правы, когда в основаніе ваших доказательств, приводите переписку Административной власти, удостоверяющую, что всё именіе ваше и Алек: было взято в Казну. Но, в тоже время, никто лучше вас незнает, что в действительности совершенно было нетак, и что местное начальство, по обыкновенному равнодушію и медленности в исполненіи, успело в теченіи многих лет, на самом деле, записать в казну только крест:, сады, усадьбы и 132 1/2 дес: земли. Остальноеже именіе ваше небыло взято,*² когда на предложеніе К⁴ Воронцова, воспоследовал Указ Сената, в котором сказано «что взято в казну, то взято, и затем дело это отдать конченным».³ Александр же зная, что ещё не всё именіе взято, придрался к этим словам Указа и потребовал разследование о том, что именно взято из именія в казну? И оказалось по изследованіи, что в казне были записаны, как я сказал выше, только крест: сады, усадьбы и 132 1/2 дес: земли. Таким образом, справедливое требованіе Алекс: увенчалось полным успехом, т: е: что было, на самом деле, записано за казною, удержала засобой казна, а что еще небыло ею взято, то

осталось завами, как оно и было. Очевидно, ежелибы всё именіе ваше, на самом деле, было записано за казною, то вы конечно, по прошествіи 40 лет и за силою выше приведеннаго Указа, оно осталосьбы всёцело за казною, как остались крест; сады ипр.; и уже никакая сила невозвратилабы его вам. Местное начальство, конечно, по своей небрежности кделу, признавая совершившим фактом то, что было еще только его распоряженіем, ошибочно и преждевременно доносило, что все ваше именіе принято в казну. Вот простое разъясненіе дела, темнаго для других, но яснаго для вас в малейшей подробности. Справедливили подвергать Александра ответственности за ошибочныя донесенія местнаго начальства о принятіи ваших земель в казну, которыя вдействительности небыли взяты? Ведь эти ошибки вамже, в последствіи, послужили в пользу? –

Но спрашивается, у когоже находилось ваше именіе столько времени вовладеніи? Грустно вспомнить, но надо сказать, что вы и вместе с вами искренно мною любимые сестры, долгое время, были, – а может быть и теперь – того убевденія, что ктоже другой мог завладеть им, как не мы, братья их? Мы надеемся, что время осветит это дело и, тогда будет стыдно виновной стороне.

Нужноли было мне всё это высказать вам, когда вы, повторяю, лучше меня знаете, что ни мы, ни Алекс., ни даже казна – кроме взятых ею крест: садов ипр. – невладели вашими землями, которыя тогда как и теперь, находились просто в руках вашихже крестьян, по грузинской пословице «впусте оставленной Церкви хозяйничают черти». Вы были далеко и, откровенно сказать, мало думали об именіи, дела котораго пугали тогда своею запутанностью; Санковскаго оно также мало интересовало, а мать ваша, как женщина, не могла справиться ни с Здешнею Полиціею, ни с крестьянами. Следует ли за всё это подвергать Александра ответственности?

Поговорим теперь о землях упоминаемых в последнем вашем письме, за которыя насчитывается 39/т: на Александра:

330 десят: по 40 = 13200 р:

800 – по 15 = 12000.

489 – по 5 = 2455.

и проценты наних = 11606.

Итого 1619 десят: = 39251р:

Это количество земли, вероятно, выписано из залоговаго свидетельства 1826 года. Былобы с Вашей стороны великою ошибкою думать, что вы, на самом деле, имеете такое количество земли от с: Коди до Квеши⁴ включительно. Раздел имения и наконец межеваніе положительно показывает, что никто из 6^а наследников Николаевскаго дома неимеет на этом пространстве более 700 десят: – Откуда у вас возмется вдвое более? В залоговомже свидетельстве могли тогда поместить и более 1619 десят:, так как, в то время, земли небыли размежеваны, и, кроме того, члены нашей фамиліи поручились за Контрагента Кайхосро – (брат Алекс:). А они, конечно, были в состояніи дополнить из своей собственности и более чем 1619 д:, в случае несостоятельности Контрагента Александра. Разве из этого следует, что вам наозначенном пространстве принадлежит действительно 1619 д:, закоторыя требуете от Алекс:^а удовлетвореніе в 39/т.? Ведь это было обыкновенное ручательство родных К:^а Якова пред казною, а не пред Яковым? И в случае несостоятельности Контрагента, они отвечалибы своею собственностью не пред Яковым, или Александром, а пред казною? Во всяком случае, если, по вашему убежденію, правильному или неправильному, необходимо вам отыскивать 1619 д:, то, конечно, никак не от Александра, а от (тех лиц, которыя были поручителями.

Кроме того, основываясь на переписке Административной

власти, вы ведёте, за этиже самые земли, тяжбу с казною, требуя от нея вознаграждёнїя, и дай Бог вам полнаго успеха. Но, зачем в тоже время, насчитывать и на Александра то, что требуете от казны?

Скажу по совести, небудь Александра с его энергичною настойчивостью в 40 летней тяжбы с казною, ваше именіе погиблобы навсегда для вас. А сколько эта тяжба стоила ему, человеку неграмотному, незнакомому ни с Русским языком, ни с законами? И теперь, когда его неутомимые хлопоты, по делу общему свами, увенчались успехом и вам почти всёцело возвратилось именіе, вы егоже подвергаете громадному начету, непринимая во вниманіе, ни его расходов, ни его тяжких, а может быть, часто и унизительных хлопот по делу общему с вами? Он искупил свою невольную вину пред родными 40 летними страданіями, таскаясь ежедневно по присутственным местам, где имя его сделалось предметом насмешек.

По моему мненію, вам необходимо быть в этом случае более справедливым, т: е: необходимо отделить ответственность Александра от ответственности казны, кажущееся от действительности.

В полном убежденіи говорю я, что Алекс: могбы отвечать только за то, что действительно взят от вас казною. А казна взяла по вашимже словам: Крест: --- 2200 р:

37 1/2 д: -- 512. { =4912 р:

20 садов – 2000.

5 усадьб – 200

Проценты не считаются, потому что они взыскиваются только по особому обязательству между залогодателем и лицом, принявшим залог; а между дядею Яковым и Кайхосро небыло никакого обязательства.

Предложенная мною в первом письме для соглашенія сумма превышает эту последнюю более нежели втрое. Угодно

принять – я буду очень рад, неудобно – неопечален. Но об одном буду просить вас, чтоб эта наша братская переписка не изменила наши братскія отношенія.

Письмо Астафьева посылается на ваше благоусмотреніе, и ежели нужно, на дальнейшій ответ.

*И немогло быть взято, так как именіе небыло еще разделено между нами до 1849 года.

[1869 წლის შემოდგომა]

ნიკოლოზ ივანოვიჩის №2 (725)

#2¹

მიწების შესახებ, რომლებიც ვითომ ხაზინას ჰქონდეს
აღებული რაოდენობით:

330 დესეტ:

800 – 1619 დესეტ: ოდ.:

489 –

ნიკოლაი ალაპოვიჩ! თქუენი ბოლო ანგარიშის რამოდენიმეჯერ ყურადღებით წაკითხვის შემდეგ, უფრო და უფრო ვრწმუნდები იმაში, რომ თანხის მნიშვნელოვანი ნაწილი, თქუენს მიერ ალექსანდრეზე მიწერილი, სრულებითაც არ ეხება მას.

მართალი ბრძანდებით, როს თქუენი მტკიცებულებების საფუძვლად მოგყავთ ადმინისტრაციული ხელისუფლების მიმონერა, რომელიც ადასტურებს, რომ მთელი თქუენი და ალექს: მამული აღებული ჰქონდა ხაზინას. მაგრამ, იმავდრო-

ულად, თქვენზე უკეთ არავინ უწყის, რომ სინამდვილეში სულაც არ ყოფილა აგრე და რომ ადგილობრივმა ხელისუფლებამ, ჩვეულის გულგრილობითა და სიზანტიტით, მრავალის წლის მანძილზედ, სინამდვილეში მოასწრო ჩაენერა ხაზინაში მხოლოდ გლეხ: ბალები, კარ-მიდამო და 132 1/2 დესეტე: მიწა. თქუენი დარჩენილი მამული კი არ ყოფილა ალებული,^{*2} ოდეს კნ. ვორონცოვის წინადადებას მოჰყვა სენატის ბრძანებულება, რომელშიაც ნათქვამია „რაც ხაზინაშია ალებული, ის ალებულია და საქმე ესრე დასრულდეს.“³ ალექსანდრემ კი, იცოდა რა, რომ მთელი მამული ჯერ კიდევ არ იყო ალებული, გამოედევნა ბრძანებულების ამ სიტყუებსა და მოითხოვა გამოძიება მასზედ, თუ კონკრეტულად რა იყო მამულიდამ ალებული ხაზინაში? და გამოძიებით აღმოჩნდა, რომ ხაზინაში ჩაენერილი იყო, როგორაც ზევითა ვსთქვი, მხოლოდ გლეხ: ბალები, კარ-მიდამო და მიწის 132 1/2 დესეტე: ამგუარად, ალექს: სამართლიანი მოთხოვნა დაგვირგვინდა სრულის წარმატებითა, ანუ რაც სინამდვილეში იყო ხაზინაზედ მიწერილი, ხაზინამ დაიტოვა, ხოლო რაც მის მიერ ჯერ არ იყო ალებული, დაგრჩათ თქუენ, როგორც მანამდეც იყო. ცხადია, მართლაც რომ ყოფილიყო ჩაენერილი მთელი თქუენი მამული ხაზინაში, მაშინ, რა თქმა უნდა, 40-წლიანი ხანდაზმულობისა და ზემოთ მოყვანილი ბრძანებულების ძალით, ყოველივე დარჩებოდა ხაზინას, როგორც დარჩა გლეხ: ბალები და ხვ:, და ველარა ძალა ველარას დაგიბრუნებდათ თქვენა. ადგილობრივი ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, საქმისადმი თავისის დაუდევრობით, ჰრაცხდა რა შემდგარს ფაქტად იმას, რაც ჯერ კიდევ იყო მისი განსაკარგავი, შეცდომითა და ნაადრევად იტყობინებოდა, რომ მთელი თქუენი მამული ალებულია ხაზინაში. აი, მარტივი ახსნა საქმისა, ბნელისა სხვათათვის, მაგრამ ზედმინევენით ცხადისა თქუენთვისა. სამართლიანია განა, ალექსანდრეს ვაგებინოთ პასუხი ადგილობრივი უფროსობის არასწორ შეტყობინებაზე თქუენი მიწების ხაზინაში მიღების თაობაზედ, რომლებიც სინამდვილეში ალებული არ ყოფილა? ამ

შეცდომებმა ხომ შედეგად თქვენვე მოგიტანეს სარგებელი?

მაგრამ ისმის კითხვა, მაშ ვის ხელში იყო თქუენი მამუ-
ლი ამდენს ხანსა? მალონებს ამის გახსენება, მაგრამ უნდა ით-
ქვას, რომ თქუენ და თქუენთან ერთად ჩემთვის გულით საყვა-
რელნი დანი, დიდ ხანს, – ან ეგებ ახლაც – იყუნენ იმ რწმენი-
სანი, რომ სხუას ვის შეეძლო დაჰპატრონებოდა მას, თუ არა
ჩუენ, ძმათა მათთა? ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ დრო ნათელს
მოჰფენს ამ საქმესა და მაშინ შერცხვება დამნაშავე მხარესა.

იყო კი საჭირო ყოველივე ამის თქმა თქვენთვის, ოდეს
თქვენ, ვიმეორებ, ჩემზედ უკეთ უწყით, რომ არცა ჩუენ, არ-
ცა ალექს: და ხაზინაც კი – გარდა მის მიერ აღებული გლეხ:
ბაღებისა და სხვ: – არა ვჰფლობდით თქუენს მიწებსა, რო-
მელნიც მაშინ, ისევე როგორც ახლა, იყო უბრალოდ თქუენი-
ვე გლეხების ხელში, ქართულის ანდაზისა არ იყოს, „უპატ-
რონო ეკლესიას ეშმაკნი დაეპატრონენ“. თქუენ შორს იყა-
ვით და, გულახდილად რომ ვსთქვათ, არას ჰნალვლობდით
კარ-მიდამოზედ, რომლის მდგომარეობაც შიშის მომგვრელი
იყო თავისის აღრეულობითა; სანკოვსკისაც ნაკლებად აინტე-
რესებდა იგი, თქუენს დედას კი, როგორც მანდილოსანს, არ
ძალუძდა გამკლავებოდა არცა აქაურს პოლიციას, არცა გლე-
ხებსა. ეგების განა, ყოველივე ამის გამო ალექსანდრეს დავა-
კისროთ პასუხისმგებლობა? ან ვისაუბროთ თქუენს ბოლო
წერილში ნახსენებ მიწებზედ, რომელთაგან ალექსანდრეზედ
ირიცხება 39 ათ:

330 დესეტ: 40^{აღ} = 1320 რ:

800 – 15^{აღ} = 12000

489 – 5^{აღ} = 2455

და პროცენტები მათზედ = 11606

ჯამში 1619 დესეტ: = 39251 რ:

მინის ეს ოდენობა, სჩანს, ამოწერილია 1826 წლის ზა-
ლოლის მონუმობიდან. თქუენის მხრიდან დიდი შეცდომა იქნე-
ბოდა გეფიქრათ, რომ თქუენ სინამდვილეში ჰფლობთ მინის
ამ ოდენობას სოფ: კოდიდამ ვიდრე ქვეშამდინ⁴ მისი ჩათ-

ვლით. კარ-მიდამოს გაყოფა და ბოლოს გამიჯვნა ცხადად არ-
ვენებს, რომ ნიკოლოზის ოჯახის 6^ე მემკვიდრიდამ არვის გა-
აჩნია ამ ფართობზე 700 დესეტ: მეტი – თქვენ საიდამ უნდა
გქონდეთ ორჯერ მეტი? ზალოლის მოწმობაში კი მაშინ შეეძ-
ლოთ ჩაეტიათ 1619 დესეტ:; მეტიცა, ვინაიდან მიწები მაშინ
არ იყო გამიჯნული, და, გარდა ამისა, ჩუენი გვარისანი თავ-
დებად დაუდგნენ კონტრაგენტს ქაიხოსროსა – (ალექს: ძმას).
ხოლო მათ, რა თქმა უნდა, ალექსანდრეს კონტრაგენტის გა-
კოტრების შემთხვევაში, ძალედვით თავისი საკუთრებიდამ
შეევსოთ 1619 დეს: ნუთუ აქედამ გამოდის, რომ აღნიშნული
ფართობიდამ თქუენ მართლაც გეკუთვნით 1619 დეს:; რის-
თვისაც ალექს^{ანდრეს} ითხოვთ ანაზღაურებას 39 ათ^{ას}? ეს ხომ კნ:
იაკობის ნათესავთა ჩვეულებრივი თავდება იყო ხაზინისა
და არა იაკობის წინაშე? და კონტრაგენტის გაკოტრების შემ-
თხვევაში ისინი თავისის საკუთრებით პასუხისმგებელნი იქნე-
ბოდნენ არა იაკობის ან ალექსანდრეს, არამედ ხაზინის წინა-
შე? ყოველ შემთხვევაში, თუკი თქუენის მართალი თუ მცდა-
რი რწმენით, აუცილებლად გჭირდებათ მოიპოვოთ 1619 დეს:;
მაშინ, რა თქმა უნდა, არავითარ შემთხუევაში ალექსანდრეს-
გან, არამედ იმ პირთაგან, რომლებიც თავდებაში იდგნენ.

გარდა ამისა, აღმინისტრაციული ხელისუფლების მი-
მონერაზე დაყრდნობით, თქუენ, ამავე მიწების გამო, ხაზი-
ნასთან დაობთ და ითხოვთ მისგან ჯილდოს და ღმერთმა ხე-
ლი მოგიმართოთ. მაგრამ, იმავდროულად, რალატომ მიანერთ
ალექსანდრეს იმას, რასაც ხაზინისგან მოითხოვთ?

პატიოსნად ვიტყვი, რომ თუ არა ალექსანდრე თავისის
ენერლიული, დაჟინებული 40-წლიანი დავით ხაზინასთან, თქუე-
ნი მამული სამუდამოდ გაჰქრებოდა თქუენტვისა. და რამდენი
დაუჯდა ეს დავა მას, გაუნათლებელს კაცსა, არცა რუსულისა
და არცა კანონთა მცოდნესა? და ან, ოდეს წარმატებით დაგ-
ვირგვინდა მისი დაუღალავი სირბილი თქუენს საერთო საქმე-
ზედ და თქუენ თითქმის ერთიანად დაგიბრუნდათ მამული, მას-
ვე აკისრებთ უზარმაზარს დანარიცხსა და არ ითვალისწინებთ

არცა მის ხარჯებსა, არცა მის მძიმე და იქნებ ხშირად დამამცირებელს განამაწიას თქუენს საერთო საქმეზედა? მან 40-წლიანის ტანჯვით გამოისყიდა თავისი უნებლიე ცოდვა ნათესაეების წინაშე, ყოველდღიური წაწმენით სხუადასხუა დანესებულებებში, სადაც მისი სახელი ქილიკის საგნად იქცა.

ჩემის ჰაზრით, თქუენ ამ შემთხვევაში უნდა ბრძანდებოდეთ უფრო სამართლიანი, ანუ აუცილებელია ალექსანდრეს პასუხისმგებლობა გაიმიჯნოს ხაზინის პასუხისმგებლობისაგან, რაც შორს დგას სინამდვილისაგან.

სრულიად დარწმუნებული ვამბობ, რომ ალექს: შეეძლო პასუხი ეგო მხოლოდ იმაზედ, რაც მართლაც აიღო ხაზინამ თქუენგანა. ხოლო ხაზინამ თქვენზე სიტყუებით აიღო:

გლებ:	2200 რ:	
37 ½ დეს:	512	
20 ბალი	2000	4912
5 კარმიდამო	200	

პროცენტები არ ითვლება, რამეთუ ისინი ანაზღაურდება მხოლოდ განსაკუთებულის ვალდებულებით სესხის გამცემისა და იმ პირის მიერ, რომელმაც სესხი აიღო; ხოლო ბიძია იაკობსა და ქაიხოსროს შორის არ არსებობდა არანაირი ვალდებულება.

ჩემს მიერ პირველს წერილში შეთანხმებისათვის შემოთავაზებული თანხა ამ უკანასკნელს სამჯერ და მეტჯერაც აღემატება. თუკი მიიღებთ – ვიქნები ძალზედ მოხარული, არადა – არც ვინაღვლებ. მაგრამ ერთსა გთხოვთ, რომ ჩუენი ეს ძმური მიმონერა ნუ შეცვლის ჩვენს ძმურს ურთიერთობასა.

გამოგზავნილს ასტაჭიევის წერილს ვანდობ თქუენს ნება-სურვილს და, თუ საჭიროა, მიპასუხებთ კიდევცა.

* ვერც იქნებოდა ალებული, რამეთუ მამული ჯერ კიდევ არ გვექონდა გაყოფილი 1849 წლამდინა.

[1869 წლის შემოდგომა]

4^თ Декаб: 1869 Тифлис.¹

Мой друг Варвара! Наконецто мне удалось получить твоё письмо; оно, в этом году, второе. Ну, и за это спасибо, и за это благодарен от всей души! Впрочем, я, из писем К:² Мирскаго и нашего Ваню, знаю, что ты здорова; большеже мне ничего не надо. — Сегодня День твоего Ангела; моли Бога, да будет Он всегда Покровителем твоим и Георгія.

План твой о дальнейшем продолженіи образованія Георгія я принимаю без оговорок. Но, как человек грешный, я высказываю моё только сомненіе, не более, как сомненіе в том, что юноша, один, без товарищей, т: е: без соревнованія, мог учиться с таким отчаянным прилежаніем, чтоб был всостояніи здать экзамен прямо в Университет. Впрочем, повторяю, это только моё сомненіе, ник чему тебя необязующее, а Профессора в этом деле, безсомненія, лучшіе Авторитеты. — Знакомство Георгія с теми из студентов, которые любят труд и науку, принесёт ему великую пользу, выслушивая всвободных разговорах простыя объясненія научных предметов, его интересующих. Оно родит в нём новое желаніе, новую силу, новую необходимость трудиться и учиться, чтобы быть современным человеком в высшем его значеніи.

Я всё сижу дома и от страха вновь простудиться, и от печальнаго известія из Ялты о безвременной кончине беднаго Александра, котораго я так искренно любил. Он только и был достойным представителем нашей фамилии: Умный, душою благородный, красивый, молодой. Бедная Манана, бедная его молодая жена, да утешит их Господь Бог! Печально кончается это письмо. —

Целую Георгія; Всевышній да хранит вас.

4^ა დეკემბ: 1869 თბილისით.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! ბოლოს და ბოლოს, მეღირსა შენი წიგნი; წელს ეს მეორეა. ამისთვისაც გმადლობ, ამისთვისაც მადლიერი ვარ მთელის გულითა. სხუათაშორის, კნ: მირსკისა და ჩუენი ვანოს წერილებიდამ ვიცვი, რომ შენ ჯანზედა ხარ, მე კი სხვა არა მინდა რა. დღეს შენი ანგელოზის დღეა; ღმერთს ვევედრე, დაე, მუდამ იყოს მფარველი შენი და გიორგისა.

შენს განზრახვას გიორგის სამომავლო განათლების გაგრძელებაზედ მე ულაპარაკოდ ვიღებ. მაგრამ, ვითარცა ცოდვილი, მე მხოლოდ ჩემს ეჭვს გამოვსთქვამ და არა უმეტესს, ეჭვს იმაზედ, რომ ჭაბუკმა, მარტომ, უამხანაგოდ, ანუ შეჯიბრის გარეშე, მოახერხოს ეგრე თავგანწირვით სწავლა, რათა შეძლოს გამოცდის ჩაბარება პირდაპირ უნივერსიტეტში. თუმცა, ვიმეორებ, ეს მხოლოდ ეჭვია ჩემი, შენ რომ არაფერს გავალდებულებს, ხოლო პროფესორნი ამ საქმეში უეჭველად არიან საუკეთესო ავტორიტეტნი. ნაცნობობა იმ სტუდენტებთან, რომელთაც უყვართ შრომა და მეცნიერება, გიორგის მოუტანს უდიდესს სარგებელსა, თავისუფალ საუბრებში რომ მიენოდება [მათგან] მარტივი ახსნანი იმ მეცნიერული საგნებისა, მას რომ აინტერესებს. იგი გაუჩენს მას ახალს სურვილს, ახალს ძალას, ახალს აუცილებლობას იშრომოს და ისწავლოს, რათა შემდგომად იქცეს თანამედროვე ადამიანად მისი უზენაესი მნიშვნელობითა.

მე ისევ შინა ვზივარ გაციების შიშითაც და სამწუხარო ამბის გამოც იალტიდამ საბრალო ალექსანდრეს ნაადრევ სიკვდილზედ, ვინც ეგრე წრფელად მიყვარდა. ის ერთადერთი ღირსეული წარმომადგენელი იყო ჩუენის გვარისა: ჭკვიანი, გულით კეთილშობილი, ღამაზი, ახალგაზრდა. საბრალო მანანა, საბრალო მისი ახალგაზრდა მეუღლე, უფალმა ღმერთმა ანუგეშოს ისინი! სევდიანად ვასრულებ ამ წიგნსა.

ვკოცნი გიორგის; ღმერთი გფარავდეთ.

18^ლ Декаб: 1869. В Москву.¹

Мой друг Варвара! Благодарю за чай; но немогу несказать того, что, или вкус уменя испорчен, или пяти рублевый чай оказывается несовсем хорошим и вовсе недушистым; напротив, черный, дешёвый чай, более по моему вкусу. Однакож, я нехочу верить, чтоб дорогой по цене чай был хуже дешёваго. Разрешимое недоуменіе.

Отдуши поздравляю снаступающими Праздниками; Да сохранит Бог тебя и Георгія здоровыми, весёлыми.

Здесь у нас опять новая печаль, новое оплакиваніе: бедный Александр, Пуплій, скончался, после двух параксизмов лихорадки, тихо, безмятежно. Мало уже остаются в живых из тех Грузин прежняго времени, честных, правдивых, своеобразных, которые, даже и в самых враждебных обстоятельствах, не уклонялись от своих принципов. Таков был и Александр: жил честно, умер Христіанином.

Окончу это совсем невесёлое письмо рассказом Скандальной Истории; нет я ошибся, неистории, какаяже это История? Помнишь ли дочь Корхмаза Меликова? Она, два года тому назад, влюблённая в Мамія Гуріели, вышла занего замуж, ты его тоже помнишь. Недавно эти влюблённыя, молодые супруги приехали в Тифлис назиму; Ну, знаете, в Гуріи скука такая, почемуже и не повеселиться в Тифлисе. И чтож, несколько дней тому назад, Гуріели откалотил страх-больно Юферова, чиновника Судебной Палаты, За..., За..., незнаю, как тебе сказать, ну, зашалил с женой его. – Болван Юферов подал жалобу в Суд, что ему Гуріели нанёс обиду! Незнаю, чем решит Суд, но самое дело очень грязное для обеих сторон. Гуріели бросил жену.

Так, вот какая Исторія, ты скажешь. Да, Матушка, такая Исторія, если только это – Исторія! – Хочешь, вот ещё один случай, достойный вниманія, как вопрос Психологическій; но этот случай пусть будет случаем, а не Исторією. – Подполк: Корганов женился впрошлом году; а теперь жена настайвает нато, чтоб он выдал её за муж за Аргутинскаго. Муж должен выдать свою жену за муж!!! Да пожили советствуйже матушка, в какія времена мы живём?

Погода отличная, народ толпится на бульварах, на площадях, и рассказы, самыя горячія, идут об этих скандалах.

Поцелуй Георгія; да хранит вас Господь!

ბარბარე ბაბრატიონი-ორბელიანისადგი №38 (727)

18^h დეკემბ: 1869. მოსკოვს.¹

ჩემო მეგობარო ვარვარა! მადლობა ჩაისთვის; არ ძალმიძს არა ვთქვა, რომ ან პირის გემო მაქვს არეული, ან არც ისე კარგია და სურნელოვანი თურმე ხუთ რუბლიანი ჩაი; პირიქით, შავი, იაფი ჩაი უფრო მომწონს. თუმცა, არ მინდა დავიჯერო, რომ ძვირად ღირებული ჩაი იაფზე ცუდი იყოს. ეს არცთუ დიდი საფიქრებელია.

გულით გილოცავ დამდეგ დღესასწაულებს; ღმერთმა გამყოფოთ ჯანმრთელად, მხიარულად.

აქ ჩუენ ახალი მწუხარება გვაქვს, ახალი დატირება, საბრალო ალექსანდრე, პუპლია გარდაიცვალა ციებ-ცხელების ორი პარაქსიზმის შემდეგ, ჩუმად, უშფოთველად. ცოტანილა შშთებიან ძველი დროის იმ პატიოსან, მართალ, თავისებურ ქართველთაგან, რომელნიც არ ჰღალატობდნენ თავის პრინციპებს ყოვლად მტრულ გარემოებებში. ესრეთი იყო ალექსანდრე-ცა: ცხოვრობდა სიმართლით, გარდაიცვალა ქრისტიანად.

ამ არცთუ სახალისო წიგნს დავასრულებ სკანდალური

ისტორიის მოყოლით; არა, შემეშალა, არა ისტორიისა, რა ისტორიაა ესა? გახსოვს ყორხმაზ მელიქოვის ქალიშვილი? ორის წლის წინ ის, შეყვარებული მამია გურიელზედ, ცოლად გაჰყვა მას, შენ ისიც [მამიაც] გეხსომება. ამასწინათ ეს შეყვარებული ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი ჩამოვიდა თბილისს საზამთროდ; აბა, ხომ იცით, გურიაში რა მონყენილობაა, რატომაც არ უნდა გაერთოს კაცი თბილისში. და რა, რამოდენიმეს დღის წინ გურიელმა მაგრად მიჟეჟა იუჭეროვი, სასამართლო პალატის ჩინოვნიკი, ...თვისა, ...თვისა, არ ვიცი, როგორ გითხრა, თავი შეიქცია მის [გურიელის] ცოლთანა. ბრწყვმა იუჭეროვმა დაწერა საჩივარი სასამართლოში, რომ იგი გურიელმა გაანაწყენა! არ ვიცი, რას გადასწყვეტს სასამართლო, მაგრამ თავად საქმე ძალზედ ბინძურია ორივე მხარისათვის. გურიელმა ცოლი მიატოვა.

აი, როგორი ისტორია ყოფილაო, დიახ, იტყვი შენ. დედილო, ესრეთი ისტორიაა, ოღონდაც თუკი ეს ისტორიაა! გინდა, აი, კიდევ ერთი შემთხვევა, ყურადსაღები, როგორც ფსიხოლოგიური საკითხი; მაგრამ ეს შემთხვევა შემთხვევა იყოს და არა ისტორია. პოდპოლკ: ყორღანოვი გასულს წელს დაქორწინდა; ახლა კი ცოლი გადაჰკიდებია, არღუთინსკის მიმართხოვეო. ქმარმა უნდა გაათხოვოს თავისი მეუღლე!!! რას მოვესწარით, გამაგებინე მაინცა, დედილო, რა დროებაში ვცხოვრობთ?

ამინდი შესანიშნავია, ხალხი ქუჩდება ბულვარებში, მოედნებზედ და ჰყვება ცხელ-ცხელს ამბებს ამ სკანდალებზედა.

დამიკოცნე

ბასბორცები, შინძინები,

კოძინტარები

სამეცნიერო აპარატი წამოდგენილია კომენტარებით, პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლებითა და ლექსიკონით. რამდენადაც აქ არ არის მოცემული ავტორის ეპისტოლური მემკვიდრეობის ენის საკითხები (ენობრივი მიმოხილვა წარმოდგენილი იქნება გრიგოლ ორბელიანის წერილების ბოლო ტომისთვის დართულ სამეცნიერო აპარატში), მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ გამოცემაში ბოლომდეა დაცული ავტორისეული ორ-თოგრაფია, პუნქტუაცია და აბზაცები (გარდა იმ შემთხვევებისა, სადაც კალმისმიერი ლაფსუსები დაფიქსირდა). ტექსტებში არსებული ენობრივად გაუმართავი ფრაზები ავტორისეულია და ჩვენ ისინი, რა თქმა უნდა, არ ჩაგვისწორებია. ნათქვამი თანაბრად ეხება როგორც ქართულ, ისე რუსულ წერილებს.

კომენტარებს წინ უძღვის პასპორტები, სადაც მკითხველი მიიღებს სრულ ინფორმაციას წერილის შესახებ. ეს ინფორმაცია განანილებულია შემდეგ რუბრიკებში:

1. **ავტოგრაფი:** აქ ვიგებთ, რა სახითაა წერილი ჩვენამდე მოღწეული – ავტოგრაფით, თუ მისი ასლით, სად და რა ნომრით ინახება. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი აღნიშნული გვაქვს C, ცენტრალური არქივი A, ხოლო ზუგდიდის სახელმწიფო ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმი – Z ლიტერით.

2. **თარიღი და ადგილი:** აქ მოცემულია ავტორის მიერ მითითებული თარიღი და წერილის გამოგზავნის ადგილი. ავტორის მიერ წერილის დაუთარიღებლობის შემთხვევაში, სამეცნიერო აპარატს არ ახლავს მოცემული რუბრიკა;

3. **ხელმოწერა:** რუბრიკა შეიცავს ინფორმაციას იმის შესახებ, წერილი ხელმოწერილია თუ არა. თუ წერილი ხელმოუწერელია, მოცემული რუბრიკა პასპორტს არ ერთვის;

4. **ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა:** აქ მკითხველი გაეცნობა ავტორის ადრესატისადმი დამოკიდებულებას: როგორ მიმართავს მას, რას უწოდებს და ა. შ.

5. ავტოგრაფის აღწერილობა: რუბრიკა გვანდის ცნობას იმის შესახებ, თუ რა სახის, რა ზომისა და ფერის ქალღმერთი ბარათი დაწერილი, დაზიანებულია თუ არა ხელნაწერი, არის თუ არა გადახაზული ადგილები და ა. შ., ანუ, როგორია ტექსტის დღევანდელი მდგომარეობა;

6. ადრესატის მისამართი: აქ მოცემულია ადრესატის ადგილსამყოფელი. რუბრიკა წერილის პასპორტში იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, თუ მისამართი ავტორის მიერაა დასახელებული. აღსანიშნავია, რომ გრიგოლ ორბელიანი იშვიათად აწერს მისამართს წერილზე. იგი, სავარაუდოდ, კონვერტზე იქნებოდა დაფიქსირებული, რაც დღემდე არ შენახულა. იშვიათად ადრესატის ადგილსამყოფელი წერილშია დასახელებული. უმრავლეს შემთხვევაში კი ჩვენ ის წლების მიხედვით ადრესატთა მოღვაწეობის გათვალისწინებით, აგრეთვე საანალიზო თუ სხვა წერილებში დასახელებული ფაქტებისა და მოვლენების ურთიერთშეჯერებით აღვადგინეთ;

საპასპორტე რუბრიკებს მოსდევს წერილის შესახებ ინფორმაციის შემცველი შემდეგი რუბრიკები:

1. შენიშვნები: აქ კალმისმიერი შეცდომები და ტექსტის ენობრივი ლაფსუსებია აღწუსებული. ტექსტში მოცემული ნუმერაცია სწორედ შენიშვნებზე მიგვითითებს;

2. პირველი პუბლიკაცია: აქ ვიგებთ, პირველად რომელ გამომცემლობაში და როდის დაიბეჭდა წერილი, გამოცემის რომელ გვერდებზეა იგი განთავსებული და ა. შ.

3. დათარიღება: რუბრიკაში, ფაქტების ანალიზის საფუძველზე, მოცემულია წერილის დაწერის სავარაუდო თარიღი და დასაბუთებულია მისი საფუძველი. გამოცემაში დათარიღებულია 13 წერილი.

სამეცნიერო აპარატის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს კომენტარები, სადაც ამა თუ იმ ფაქტისა თუ მოვლენის ასახნულად ბევრი ახალი მასალა მოხმობილი.

თითოეული საკომენტარო ფრაზა დამოწმებულია გვერდისა და სტრიქონის მითითებით, რომლებიც ერთმანეთისაგან

მძიმითაა გამოყოფილი. კომენტარებში სტრიქონების ნომრები მითითებულია წლისა და სათაურის ჩაუთვლელად. შესაბამისად, მკითხველმა მისთვის საჭირო ინფორმაცია ამის გათვალისწინებით უნდა მოძებნოს. მაგ., თუ რომელიმე გვერდი იწყება წლისა და სათაურის აღნიშვნით, ვთქვათ, 1865, ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №11 (624) (გვ. 10), პირველი სტრიქონი ამ გვერდზე იქნება „В Лондон 11 Генв: 1865. Тифлис“ და ა. შ., რომლითაც იწყება უშუალოდ წერილი.

კომენტარების შემდეგ გამოცემას ერთვის პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებლები, რომლებიც ანბანურ რიგზეა დალაგებული და მკითხველს საშუალებას აძლევს, მისთვის სასურველი პიროვნება თუ გეოგრაფიული სახელი მითითებულ გვერდებზე მოძებნოს.

საძიებლებში პირთა სახელები ტექსტური მონაცემითაა წარმოდგენილი, მაგ.: სოფიო, ვარინკა, ანნეტა, ბაბალე, კაკალა და სხვ., რომლებსაც ანოტაცია არ ახლავს. ანოტაცია დართული აქვს სახელის სწორ დასახელებას, რომელთანაც, ლექსიკონის პრინციპის გამოყენებით, გაგზავნილია ტექსტური მონაცემი. მაგ.: „სოფიო – იხ. ბარათაშვილი-სუმბათაშვილისა სოფიო მელიტონის ასული.“ ანოტირებულია ბარათაშვილი-სუმბათაშვილისა სოფიო მელიტონის ასული და არა სოფიო.

თუ ტექსტურ მონაცემსა და სწორ დასახელებას შორის უმნიშვნელო განსხვავებაა, ასეთ შემთხვევაში ტექსტური მონაცემი აღარ არის გაგზავნილი სწორ დასახელებასთან, ისინი ერთადაა წარმოდგენილი შემდეგი თანმიმდევრობით: ტექსტური მონაცემი – სწორი დასახელება (ფრჩხილებში) – ანოტაცია, მაგ.: დადეშკილიანი (დადეშქელიანი) ალექსანდრე (ბექირბი) ციოყის (მიხეილის) ძე; ტერშმავეანოვი (ტერ-შმოვანოვი) ივანე; ამირაჯიბოვი (ამირეჯიბი) მიხეილ ქაიხოსროს ძე და ა. შ.

თუ ტექსტური ვარიანტებიც ერთმანეთისაგან დიდად არ სხვაობს, ისინი წარმოდგენილია ერთად (სალექსიკონო პრინციპის დაცვით) და გაყოფილია პარალელური ხაზებით. მაგ., „გაიანე // გაიანე ილინიშნა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია გაიანე

ილიას ასული“, „კატო // // კატო ივანოვა // კატო ივანოვისა – იხ. ორბელიანი-ივანოვისა ეკატერინე იაკობის ასული“ და სხვ.

ტექსტური მონაცემების სხვაობის შემთხვევაში კი, თითოეული დასახელება შესაბამის ანბანურ რიგშია განთავსებული. მაგ., „ეკატერინა // ეკატერინე – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე ილიას ასული“ და „კატერინა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე ილიას ასული.“ ამ შემთხვევაში ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე ილიას ასული ავტორის მიერ მოიხსენიება, როგორც ეკატერინა, ეკატერინე და კატერინა. ამათგან პირველი ორი მონაცემი ერთადაა წარმოდგენილი ანბანური პრინციპის დაცვით, ხოლო მესამე მონაცემი – სხვა ადგილას.

ანდრონიკაშვილები თარხნიშვილები, თუმანიშვილები, მელიქიშვილები, ჩოლოყაშვილები წინამდებარე ტომის წერილებში მოხსენიებულნი არიან, როგორც ანდრონიკოვები, თარხანოვები, თუმანოვები, მელიქოვები, ჩოლოყაევი. ამიტომ საძიებელში ისინი ამ გვარით არიან წარმოდგენილნი და ფრჩხილებში მითითებული აქვთ „ანდრონიკაშვილი“, „თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი“, „თუმანიშვილი“, „მელიქიშვილი“, „ჩოლოყაშვილი“: „ანდრონიკოვი (ანდრონიკაშვილი)“, „თარხანოვი (თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი)“, „თუმანოვი (თუმანიშვილი)“, „მელიქოვი (მელიქიშვილი)“, „ჩოლოყაევი (ჩოლოყაშვილი)“. თუ რომელიმე ამ გვარის წარმომადგენელი მარტო სახელით არის მოხსენიებული, მაშინ „-ოვ“-ზე დაბოლოებული გვარი“ ანოტაციაში აღარ ჩანს, მაგ.: „თარხან-მოურავი-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა ელენე ზაქარაიას (ესტატეს) ასული“, „ანდრონიკაშვილი-ჩოლოყაშვილისა ელენე ივანეს ასული“ და სხვ.

ამდენად, საძიებელში გვექმნება სხვაობა ერთი და იმავე გვარის წარმომადგენელთა დასახელების დროს. მაგ., „ანდრონიკოვი (ანდრონიკაშვილი) სოლომონ ზურაბის ძე“, „ანდრონიკოვა (ანდრონიკაშვილი)-ჭავჭავაძისა დარია რამაზის ასული“ და „ანდრონიკაშვილი-ჩოლოყაშვილისა ელენე ივანეს ასული“.

რამდენადაც ამოსავალი პრინციპი ჩვენთვის არის პიროვნების ტექსტური მონაცემის სახით წარმოდგენა, აღნიშნული სხვაობის წარმოქმნას ვერ დავალწიეთ თავი.

ლევან მელიქიშვილი ტექსტებში ყველგან მელიქოვის სახით არის მოხსენიებული. ამიტომ მისი შვილებიც, რომლებიც ლევანის შვილობით მოიხსენიებიან და არა საკუთარი სახელებით, საძიებელში მოცემულნი არიან მამის ანალოგიით: მელიქოვი (მელიქიშვილი) და ა. შ.

ქალი პიროვნებები წარმოდგენილნი არიან ქალიშვილობის გვარით, რომლის გვერდითაც დეფისის შემდეგ მეუღლის გვარია დაფიქსირებული, მაგ., „ერისთავი-ჭავჭავაძისა მარიამ (მაია) შალვას ასული“, „ერისთავი-ორბელიანისა მანანა მირმანოზის ასული“ და ა. შ. როცა ქალიშვილობის გვარი არ არის ცნობილი, პიროვნება მითითებულია მეუღლის გვარით, მაგ., ალექსი-მესხიშვილისა – გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანის, დედა.

საძიებლებში პირთა თუ გეოგრაფიულ სახელებს გვერდები იმ შემთხვევებშიც აქვს მითითებული, როცა ისინი მხოლოდ იგულისხმება და დასახელებული არ არის, მაგ., თუ ტექსტში წერია „შვილი“, „და“, „ძმა“, „სიძე“, „რძალი“ და ა. შ. და ცნობილია, ვისზეა საუბარი, გვერდები მითითებული აქვს ამ სიტყვების ქვეშ ნაგულისხმევ პირთა სახელებს, მაგ.: „ამობრწყინდა აქა ყორხმაზის ცოლი თავის ქალითა“; „მამუკას ცოლი ბაბოთი აქ მეზობლადა გყავს.“ ამ შემთხვევაში, საძიებელში გვერდები მითითებული აქვს ყორხმაზის ცოლსაც, მათ ქალსაც, მამუკას ცოლსაც და მათი ანოტაციებიც არის წარმოდგენილი.

საძიებელში გვერდები არა გვაქვს დაფიქსირებული იმ შემთხვევებში, როცა პიროვნება საზოგადო სახელით არის მოხსენიებული და არ არის ნათელი, ვისზეა საუბარი, ან, როდესაც მთელი ოჯახია მოხსენიებული და არ ჩანს, ოჯახის რომელი წევრები იგულისხმება.

რაც შეეხებათ ადრესატებს, მათ გვერდები აღენიშნებათ იმ შემთხვევაში, თუ სხვა პირებისადმი გაგზავნილ წერი-

ლებში არიან მოხსენიებულნი, ან მათდამი მიმართულ წერილებში მათზე საუბარია, როგორც მესამე პირზე. სხვა შემთხვევაში მათ ეთითებათ, რომ წერილის ადრესატები არიან.

გეოგრაფიული სახელებიც ანოტირებულ საძიებელში გატანილია ტექსტური მონაცემით და სწორი დასახელება წარმოდგენილია ფრჩხილებში, მაგ., „ანგლია (ინგლისი)“, „ჭრანცია (საფრანგეთი)“, „მუშთეიდის ბალი (მუშტაიდის ბალი)“ და სხვ.

საძიებელში ანოტაციები არ დავურთეთ საქართველოს ქალაქებსა და მხარეებს (მაგ., კახეთს, გურიას, იმერეთს და ა. შ.), აგრეთვე კონტინენტებს. მათ მხოლოდ გვერდები აქვთ აღნიშნული.

გეოგრაფიულ სახელს გვერდები აღენიშნება იმ შემთხვევებშიც, თუ ის წერილის დაწერის ადგილია.

ჟანრის სპეციფიკის გათვალისწინებით, ლექსიკონში, გარდა ლიტერატურულია, სასაუბრო ფორმები, რუსიციზმები და უცხო წარმომავლობის სიტყვებიცაა ახსნილი. სიტყვა, საჭიროების შემთხვევაში, მოცემულია თავისი ვარიანტებით, რომლებიც ერთმანეთისაგან პარალელური ხაზებითაა გამოყოფილი. სალექსიკონო მასალა წარმოდგენილია ტექსტური ფორმებით, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში არ ემთხვევა სალიტერატურო ფორმებს.

გარკვეულ შემთხვევებში ლექსიკონში მოცემულ სიტყვას განმარტება არ სჭირდება, მაგ., „ქრისტიანობრივი“, „სამზღუარს გარე“, „ხოლერა“ და სხვ., მაგრამ ისინი ასახულია ლექსიკონში ავტორისთვის დამახასიათებელი ლექსიკის სრულად წარმოჩენის მიზნით.

თითოეულ საქმიან შენიშვნას სამეცნიერო ჯგუფი დიდი მადლიერებით მიიღებს და გაითვალისწინებს შემდგომი მუშაობისას.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №11 (624) (გვ.: 10-11)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 5r-v.
თარიღი და ადგილი: „11 Генв: 1865. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „...мой друг Варвара“
ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღდი; თითოეულის ზომა: 35,3X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ქვემო მხარეს, გადაკეცვის ადგილას, ხელნაწერი შეხეულია, ორ ადგილასაც ამოხეულია. ნგ გვერდზე განთავსებულია ამავე ადრესატისადმი მიწერილი 15 მარტის ბარათი.

ადრესატის მისამართი: „В Лондон“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 10,2. „мой друг Варвара“ – წერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის რძალი – ბარბარე ილიას ასული ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა.

გვ.: 10,3. „о тебе в Георгие“ – იგულისხმება ადრესატის ვაჟი, გრიგოლ ორბელიანის ძმისწული – გიორგი ილიას ძე ორბელიანი.

გვ.: 10,11. „Колосовскаго и Эрвьѣ“ – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკიზე და თბილისში დაბადებული, წარმოშობით ფრანგი გეოლოგის, იური გრიგოლის ძე ერვიეს, მამაზე – გიორგი ივანეს ძე ერვიეზე.

გვ.: 10,19. „Вел: Князя“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 10,22. „Нина Опочинина и вместе с ней Мейндорф“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე ორ-

ბელიანისა, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ქალიშვილსა და ახალგაზრდა ბარონ ნიკოლოზ იაგორის ძე მეიენდორფზე.

გვ.: 10,22-23. „**Позень, Философов, Зиновьев, Бебутов**“ – საუბარი უნდა იყოს ახალგაზრდა სამხედრო მოსამსახურეებზე: ვალერიან მიხეილის ძე პოზენზე, რომელიც 1866 წლამდე მეფისნაცვლის საგანგებო დავალებათა შემსრულებელი იყო, მეფისნაცვლის ადიუტანტი დიმიტრი ალექსის ძე ფილოსოფოვზე, კავკასიის არმიის გენერალ-მაიორ ვასილი ვასილის ძე ზინოვიევისა და შემდგომში თეატრალურ მოღვაწეზე – მიხეილ პეტრეს ძე ბებუთოვზე.

გვ.: 10,23-24. „**отличаются Корганов, Кармалина... Огарева**“ – სავარაუდოდ, საუბარია თბილისელ კაპიტან ანტონ სოლომონის ძე ყორღანაშვილზე, ალაზნის მარცხენა ნაპირებზე განლაგებული ჯარების მეთაურის, ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე კარმალინის, მეუღლეზე – მომღერალ ლიუბოვ ივანეს ასულ კარმალინასა და სოფიო ნიკოლოზის ასულ ოგარევაზე, რომელიც კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ფრეილინა იყო.

გვ.: 10,26-27. „**Приехала Графиня Аннета – а теперь Маркиза Албиси с мужем**“ – საუბარია ანა ოქროპირის ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ალბიცისაზე.

გვ.: 11,3. „**из Дербенда Джомардизова**“ – საუბარია დერბენდის გუბერნატორის, მიხეილ გრიგოლის ძე ჯომარდიძის, მეუღლეზე – ელენე გრიგოლის ასულ ბარათაშვილ-ჯომარდიძისაზე.

გვ.: 11,6. „**родственник Вел: Княгиня, Лорд Гамильтон**“ – საუბარი უნდა იყოს მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასულის, მამიდის – მარია ამალია ბადენელისა – და უილიამ ჰამილტონის ერთ-ერთ ვაჟზე – უილიამზე, ან კარლ გეორგზე.

გვ.: 11,10-11. „**Витгенштейн, Либау, Мейндорф, Гр: Левашёвы, Свечиный**“ – საუბარია ლევ პეტრეს ძე ვიტგენშტეინ-

ინზე, რომელსაც ცოლად ჰყავდა კავკასიის ყოფილი მეფისნაცვლის, ალექსანდრე ბარიატინსკის, და – ლეონილა, მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის ექიმ ანდრეი ანდრეის ძე ლიბაუზე, გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის ოჯახზე, ქართულ გრენადერთა პოლკის მეთაურ ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინისა და მისი მეუღლის, ლიუბოვ სერგეის ასული გოლიცინა-სვეჩინას ოჯახზე.

გვ.: 11,15. „Генерал Адъютанта Огарева“ – საუბარია გენერალ-ადიუტანტ ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ოგარიოვზე.

გვ.: 11,16. „умер мой Адъютант Коте Тарханов“ – საუბარია კოტე ზაქარიას (ესტატეს) ძე თარხან-მოურავზე.

გვ.: 11,16-17. „брат Елены Грузинской“ – საუბარია ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და მის ძმაზე – კოტეზე.

გვ.: 11,21. „бедная старуха Маркрита“ – პიროვნების ვინაობა დაუდგენელია.

გვ.: 11,23. „Деспина Гуріели, сестра хромого Дмитрія“ – საუბარია დესპინე ქაიხოსროს ასულ გურიელსა და მის ძმაზე – დიმიტრიზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №12 (625) (გვ.: 14-15)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: ნრ-v.

თარიღი და ადგილი: „1¹² Марта 1865. Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 35.3X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. 7r-v გვერდებზე დაწერილია 1 მარტის წერილი; ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თავის ვაჟთან ერთად ამ პერიოდში ინგლისში, კერძოდ, **ლონდონში**, ცხოვრობდა და ბართიცი იქ არის გაგზავნილი. ნერილშიცი არის მინიშნება ამაზე: „А я, признаюсь, очень, очень радуюсь вашему пребыванию в Англии.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 14,8. „сестре Гаяне“ — საუბარია გაიანე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 14,11-12. „Каптан... запутал“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 14,18. „Мадам Минквиц...“ — საუბარია დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცის მეუღლეზე — ლეონია მინკვიცისაზე.

გვ.: 14,23-24. „Поэмы Караманіани“ — საუბარია ცნობილ სარაინდო-სათავგადასავლო რომანზე.

გვ.: 14,24. „лорд Гамильтон и спутник его Итонь“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასულის, მამიდის — მარია ამალია ბადენელისა — და უილიამ ჰამილტონის ერთ-ერთ ვაჟზე — უილიამზე, ან კარლ გეორგსა და მის მხლებელ იტონზე, რომლის გვარიც უცნობია.

გვ.: 14,29. „Графиня Левашева“ — საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე — ოლღა ვიქტორის ასულ პანინაზე.

გვ.: 15,1-2. „по заведенію Св: Нивы“ — საუბარია წმინდა ნინოს სახელობის კეთილშობილ ქალთა სასწავლებელზე.

გვ.: 15,2. „Генерал Адъютант Огарёв“ — საუბარია გენერალ-ადიუტანტი ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ოგარევიზე.

გვ.: 15,2-3. „фрейлшна Пяллар... к Сумарокову“ — საუბარია ელისაბედ პეტრეს ასულ კლეინმიხელ-პილარ ფონ პილბაუ-

სა და ფელიქს ნიკოლოზის ძე სუმაროკოვ-ელსტონზე, რომელიც ეკატერინოდარში (ამჟამინდელ კრასნოდარში) მსახურობდა. ისინი ორივენი იყვნენ ეკატერინე თევდორეს ასული ტიზენ-ჰაუზენის შთამომავლები.

გვ.: 15,3. „**Георгій Мухранскій**“ — საუბარია გიორგი კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელზე.

გვ.: 15,7. „**Нина – дочь Каплана**“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილზე – ნინო ყაფლანის ასულ ორბელიან-წულუკიძისაზე.

გვ.: 15,8. „**Дмитрій с Марією Ивановной**“ — საუბარია დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – მარიამ ლუარსაბის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 15,9-10 „**Дочь Левана Чолокаева... за Ильёю Тарханова**“ — სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ ლევან ედიშერის ძე ჩოლოყაშვილისა და გრიგოლის ნათესავ, ელენე ივანეს ასული ანდრონიკაშვილის, ქალიშვილზე. ილია თარხნიშვილის შესახებ დამატებითი ცნობები პიროვნებებზე არ მოგვეპოვება.

გვ.: 15,10-11. „**Бабале Сагинова немного болела**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე – ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 15,11. „**Их Высочества**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 15,18. „**мой дядя Георгій**“ — ადრესატის ვაჟს, თავის ძმისწულს, გიორგი ილიას ძე ორბელიანს, გრიგოლი სიყვარულით „ბიძიას“ უწოდებს.

გვ.: 15,30. „**Катерине низко, низко кланяюсь**“ – საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 15,31. „**Их Высочества выедут вначале Мая**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 7r-v.
თარიღი და ადგილი: „5^ლ Марта 1865 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Милос: Госуд: Княжна
Гаяне Ильинишна!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული,
დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალ-
დი; თითოეულის ზომა: 35.3X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფან-
ქრით. მე-7-8 გვერდებზე დაწერილია 5 მარტის წერილი. ქა-
ღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: ბარბარეს და გაიანე მოსკოვში ცხოვ-
რობდა და ბარათიც, შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი. ამას
ადასტურებს მისდამი ამავე წლის 23 აპრილს გაგზავნილი წერი-
ლიც, სადაც ადრესატის მისამართია აღნიშნული: „в Москву.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ბოლო სამი
სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. სიტყვა წინდებულ-
თან ერთად ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 18,15. „Княжна Гаяне Ильинишна“ — წერილის
ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ბარბარე ილიას
ასული ბაგრატიონ-ორბელიანის, და — გაიანე ილიას ასული
ბაგრატიონი.

გვ.: 18,16. „письмо от сестры Варвары“ — საუბარია
ადრესატის დაზე — ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბე-
ლიანისაზე.

გვ.: 19,11. „время из поэмы Караманіани“ — საუბა-
რია ცნობილ სარაინდო-სათავგადასავლო რომანზე.

გვ.: 19,12. „присутствія Их Высоч.“ — საუბარია მე-
ფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 19,14-15. „Анна Ивановна Маркяза Альбици
приехала сюда с мужем“ — საუბარია ანა ოქროპირის ასულ

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ალბიციისაზე და მის მეუღლე ალექსანდრე ალბიციზე.

გვ.: 19,18. „**К: Давид избран**“ — საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 19,20. „**К² Аннета всегда отмечена вниманием В: Княгини**“ — საუბარია ანა ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ჭავჭავაძისაზე და მისდამი მეფისნაცვლის მეუღლის, მარია თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, კეთილგანწყობაზე.

გვ.: 19,23. „**фрейлина Огарева**“ — საუბარია სოფიო ნიკოლოზის ასულ ოგარევაზე, რომელიც კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ფრეილინა იყო.

გვ.: 19,27-28. „**советовал К: Григорию Ильичу найти случай представиться В^{мв} К²⁰**“ — საუბარია ადრესატის ძმის – გიორგი ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის – წარდგენაზე მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის წინაშე.

გვ.: 20,1. „**Что моя тётушка Олпнька**“ — საუბარია ადრესატის დაზე – ოლღა ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 20,4. „**Царевне Анастасиѳ**“ — საუბარია ადრესატის დედაზე – ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 20,5. „**равно и Княжне Александре**“ — საუბარია ადრესატის დაზე – ალექსანდრა ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №13 (627)
(გვ.: 22-23)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 8გ.

თარიღი და ადგილი: „15 Марта 1865 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Варваре Ильинишне Орбел.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 35.3X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: „в Лондон“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 22,14. „послал к твоей сестре Гаяне“ – საუბარია ადრესატის დაზე – გაიანე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინ-სკაიაზე.

გვ.: 22,22. „Великой Княгине“ — იგულისხმება მეფის-ნაცვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომა-ნოვისა.

გვ.: 22,26. „Бедный Андрей Херхеулидзе“ — საუბარია ანდრეი დავითის ძე ხერხეულიძეზე.

გვ.: 23,1-2. „Бабо Тарханова родила сына и в тотже день приехал ея муж“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიან-თარხან-მოურავისაზე და მის მეუღლეზე – იოსებ დავითის ძე თარხან-მოურავზე.

გვ.: 23,6. „молодому Сенатору Харитонову“ – საუბარია ალექსი ალექსანდრეს ძე ხარიტონოვზე, რომელიც სწორედ 1865 წელს აირჩიეს სახელმწიფო სენატის წევრად.

გვ.: 23,7. „Чиляев возвращается из Мингрелии“ — საუბარია მიხეილ იაგორის ძე ჭილაშვილზე, რომელიც სამეგრელოს მმართველი იყო 1865 წლამდე.

გვ.: 23,8. „назначен Властов – Виц губернатор Тифлиса“ — საუბარია გიორგი კონსტანტინეს ძე ვლასტოვზე, რომელიც 1863-1865 წლებში იყო თბილისის ვიცე-გუბერნატორი.

გვ.: 23,9. „Целую Георгія“ – საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 23,9-10. „поцеловать и Екатерину“ — საუბარია ადრესატის დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №14 (628)
(გვ.: 24-25)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 9გ.

თარიღი და ადგილი: „23 Апр: 1865. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაქი; თითოეულის ზომა: 36,2X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაქი ორ ადგილას გახვრეტილია; II გვერდზე მოთავსებულია გაიანე ბატონიშვილისადმი იმავე დღეს მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: „В Лондон.“

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. ბოლო ორი სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 4. ხელნაწერში იკითხება „с англиченым“; 5. ეს სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან ავტორის ხელით.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 24,16. „посылаю к сестре Гаяне“ – საუბარია ადრესატის დაზე – გაიანე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 24,25. „Известія о Георгіе“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 25,1-2. „Их Высоч: с детьми... Государю Импер:“ — კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვი ოჯახთან ერთად გაემგზავრა გერმანიაში, რომ დარმშტადტში შეხვედროდა ნიცაში შვილის გადმოსასვენებლად მიმავალ თავის ძმას — იმპერატორ ალექსანდრე II-ს.

გვ.: 25,3. „о кончине Государя наследника“ — უფლისწული ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე გარდაიცვალა საფრანგეთის ქალაქ ნიცაში 1865 წლის 12 აპრილს.

გვ.: 25,8. „Барон Алекс: Николай“ — საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 25,9. „дочь его останется в Цинандале“ — საუბარია მარიამ (მაკა) ალექსანდრეს ასულ ნიკოლაი-შერვაშიძისაზე.

გვ.: 25,9-10. „Орловскій в Изюмскій также выезжают“ — სავარაუდოდ, საუბარია თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორ კონსტანტინე ივანეს ძე ორლოვსკისა და მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს მოხელეზე — ადრიან ადრიანის ძე იზიუმსკიზე.

გვ.: 25,10-11. „Опочинины... в Боржоме“ — საუბარია ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახზე.

გვ.: 25,11-12. „старик Тершмаванов“ — შესაძლოა, საუბარი იყოს საბაჟოს მოხელის, ნიკოლოზ ტერ-შმოვანოვის, მამაზე — ივანეზე.

გვ.: 25,14. „опять взвалили Наместничество“ — როდესაც მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვს ქალაქიდან გასვლა უხდებოდა, მის მოვალეობას გრიგოლ ორბელიანი ასრულებდა.

გვ.: 25,17. „седую голову Екатерины“ — ხუმრობით ამბობს ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 9v.

თარიღი და ადგილი: „23 Апр: 1865“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Княжне Гаяне Грузинской“
ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 36,2X22,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია. I გვერდზე მოთავსებულია ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი იმავე დღეს მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: „в Москву.“

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. კვადრატულ ფრჩხილებში მოთავსებულ ადგილას ხელნაწერი გახვრეტილია.

გვ.: 27,14. „Их Высоч: выехали... представиться Госуд:

Импер:“ — კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვი გაემგზავრა გერმანიის ქალაქ დარმშტატში, რომ იქ შეხვედროდა ნიცამი შვილის გადმოსასვენებლად მიმავალ თავის ძმას – იმპერატორ ალექსანდრე II-ს.

გვ.: 27,16. „кончины Госуд: Наследника“ — საუბარია უფლისწულ ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე რომანოვზე.

გვ.: 27,26. „Ея Светлости Царевне“ — საუბარია ადრესატის დედაზე – ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 27,27. „Княжне Александре и моей Тетушке Оливье“ — საუბარია ადრესატის დედაზე – ალექსანდრა და ოლია ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიებზე.

მიხეილ რომანოვისადმი №1 (630) (გვ. 29)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7502; 8გ.

თარიღი და ადგილი: „14 мая 1865 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Имп: Высоц: Намест: Кавказскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი, ზომა: 29,8X21,2 სმ.; ხელნაწერი დაზინებული და რესტავრირებულია; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაყდენთილია ფურცელში. ამავე გვერდზე, ქვემოთ, მოთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 28 მაისს გაგზავნილი წერილი. მთელ გვერდზე, ზემოდან ქვემოთ, ნაწერს ჩამოსდევს წითელი ფერის ფანქარი გადახაზვის მიზნით. ზედა მხარეს, სავარაუდოდ, არქივარიუსის მიერ, თარიღის წინ მიწერილი აქვს: „№1.“

ადრესატის მისამართი: „В Царское Село“

შენიშვნები: 1-2. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 29,3. „Его Имп: Высоц: Намест: Кавказскому“ — წერილის ადრესატია 1862 წლის 6 დეკემბრიდან კავკასიის მეფისნაცვალის, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმა — მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი.

გვ.: 29,7. „Работы начались по дворцу“ — საუბარია მეფისნაცვლის სასახლის მშენებლობაზე.

მიხეილ რომანოვისადმი №2 (631) (გვ. 30)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7502; 8გ.

თარიღი და ადგილი: „28¹² Мая“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Высоц: Намест: Кавказскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავეებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი,
ზომა: 29,8X21,2 სმ.; ხელნაწერი დაზინებული და რესტავრირე-
ბულია; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენ-
თილია ფურცელში. ამავე გვერდზე, ზემოთ, მოთავსებულია
იმავე ადრესატისადმი 14 მაისს გაგზავნილი დეპეშა. მთელ
გვერდზე, ზემოდან ქვემოთ, ნაწერს ჩამოსდევს წითელი ფერის
ფანქარი გადახაზვის მიზნით. ზედა მხარეს, სავარაუდოდ, არ-
ქივარიუსის მიერ, თარიღის წინ მიწერილი აქვს: „№1.“

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილში ადრესატის მი-
სამართი არ ჩანს, მაგრამ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ იგი
გაგზავნილია **პეტერბურგში:** გრიგოლი მიხეილ რომანოვს ატ-
ყობინებს, რომ ბარონი ნიკოლაი პეტერბურგში იქნება 1 ივ-
ნისისთვის: „Барон Николаи выехал девятнадцатаго чрез
Ставрополь. Прибудет в Петербурге к первому Июня“, ხოლო 3
ივნისის წერილში, რომელიც ამავე ადრესატისადმია მიწერი-
ლი, ავტორი იმედს გამოთქვამს, რომ ბარონი ნიკოლაი მიხე-
ილ რომანოვს უკვე მოახსენებდა მხარის მდგომარეობის შე-
სახებ: „Барон Николаи, без сомнения, уже доложил В^М Высо^В о
положении здешняго Края“.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

დათარიღება: წერილიდან ჩანს, რომ მისი დაწერის დღეს, 28 მა-
ისს, საკათედრო ტაძარში ვილაცის პანაშვიდს იხდიან. თუ გა-
ვითვალისწინებთ, რომ წერილის ადრესატია მის ავტორზე ბევ-
რად მაღალი რანგის პიროვნება – კავკასიის მეფისნაცვალი და
რუსეთის იმჟამინდელი იმპერატორის, ალექსანდრე II-ის, ძმა,
უნდა ვიფიქროთ, რომ საუბარი უნდა იყოს მისთვის ძალიან
მნიშვნელოვანი პიროვნების პანაშვიდზე. 1865 წლის 12 აპრილს
ნიცაში გარდაიცვალა ადრესატის ძმისწული, რუსეთის იმპერიის
უფლისწული ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე რომანოვი, რომელიც
პეტერბურგში 21 მაისს ჩამოასვენეს და სწორედ 28 მაისს დაკ-

რძალეს პეტრე-პავლეს ტაძარში. შესაბამისად, დეპეშა 1865 წლის 28 მაისს უნდა იყოს გაგზავნილი.

გვ.: 30,2. „**Барон Николай выехал**“ – საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 30,3-4. „**Сегодня Панахида в Соборе**“ — საუბარი უნდა იყოს ახალგარდაცვლილი უფლისწულის – ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე რომანოვის სულის მოსახსენიებელ პანაშვიდზე, რომელიც უნდა ჩატარებულიყო ამჟამინდელი პარლამენტის შენობის ადგილას მდგარ რუსულ ტაძარში.

მიხეილ რომანოვისადმი №3 (632) (გვ.: 30-32)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ.: 152r-v.

თარიღი და ადგილი: „3^т Июня 1865 Тифлис“

ხელმოწერა: „С Чувством глубокаго благоговейнаго уваженія имею счасіе быть Вашего Импер: Высочества всепреданнейшій Слуга“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Ваше Импер: Высочество!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, საშუალო ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღდი; ზომა: 34,1X21,9 სმ; შესრულებულია ლურჯი ტუშით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ალაგ-ალაგ არის მელნის ნაღვენთები.

ადრესატის მისამართი: ნინამდებარე წერილში ადრესატის მისამართი არ ჩანს, მაგრამ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ იგი გაგზავნილია პეტერბურგში: 28 მაისის წერილში გრიგოლი მას ატყობინებს, რომ ბარონი ნიკოლაი პეტერბურგში იქნება 1 ივნისისთვის:

„Барон Николаи выехал девятнадцатаго чрез Ставрополь. Прибудет в Петербурге к первому Июня“, ხოლო ნინამდებარე წერილში ავტორი იმედს გამოთქვამს, რომ ბარონი ნიკოლაი ადრესატს უკვე მოახსენებდა მხარის მდგომარეობის შესახებ.

რეობის შესახებ: „Барон Николаи, без сомненія, уже доложил В^М Высо^М о положеніи здешняго Края“.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ეს ადგილი დაზიანებულია და არ იკითხება; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 30,13. „Барон Николаи... доложил“ – საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 30,14. „Винч отправился в Дилижан“ — საუბარია ინჟინერზე, რომელიც აშენებდა გზებსა და ხიდებს კავკასიაში. მისი გვარი სხვადასხვა წყაროში ასევე მოხსენიებულია, როგორც „ვინჩა“, „ვინჩე“, მაგრამ სახელი უცნობია.

გვ.: 30,30. „Архимандрит Андриас“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგორიანულ არქიმანდრიტზე.

გვ.: 30,30-31. „по приказанію Патріарха“ — იმ დროს სომხური გრიგორიანული ეკლესიის პატრიარქი იყო მატეოს I ჩუხაჯიანი.

გვ.: 30,31. „слідствія над Айвазовским“ — საუბარია ცნობილი სომეხი მხატვრის, ივან (ოვანეს) აივაზოვსკის, ძმაზე – არქიმანდრიტ გაბრიელ კონსტანტინეს ძე აივაზოვსკიზე / აივაზიანზე. იგი იყო ნახჭევან-ბესარაბიის სომხური გრიგორიანული ეპარქიის მწყემსთმთავარი და დაარსებული ჰქონდა სასწავლებელი, რომელსაც ნანილობრივ სახელმწიფო აფინანსებდა. აივაზოვსკის ბრალი ედებოდა თანხის გაფლანგვაში, მაგრამ მის წინააღმდეგ აღძრულ საქმეში იყო შეუსაბამობები. არსებობს მოსაზრება, რომ მის მიერ გახსნილი სასწავლებლის არსებობა ხელს აღარ აძლევდა არც რუსეთის ხელისუფლებას და არც სომხეთის ეკლესიას.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №615/№26, ორ-
მაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v, 2r. // 156r-v, 157r.

თარიღი და ადგილი: „9^ს ივნისს 1865. თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, საყუარე-
ლო დიმიტრი!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი,
გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო
სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა:
26,4X21 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც
გაყდენთილია ფურცლებში; მე-4 გვერდზე შავი მელნით თა-
რიღი „1865“ კვლავ არის მიწერილი.

ადრესატის მისამართი: დიმიტრი ჯორჯაძე ამ პერიოდში მსა-
ხურობდა დაღესტანში, კერძოდ, თემირხანშურაში. წერილიც,
შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი, რასაც ადასტურებს იქ
მომსახურე გრიგოლის ახლობელი ადამიანების მოკითხვა.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ამ აბზაცის ეს
ნაწილი მარცხენა მხრიდან შავი ფანქრით არის მონიშნული;
3. ღმერთი; 4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 5-6. ღმერთი; 7.
ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

წერილის ადრესატია დიმიტრი ივანეს ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 35,14-16. „მაჰმად... სოფელს ყელეს“ – ყელესა მაჰმა-
დას გრიგოლ ორბელიანი წინა წლების წერილებშიც ახსენებს.
მას მიჰქონდა წერილები შამილთან, როცა კახეთიდან გატაცე-
ბული ქალების გამოხსნაზე წარმოებდა მოლაპარაკება.

გვ.: 35,24. „კნიაზ ლევანს შემახვენო“ – საუბარია იმყა-
მად დაღესტნის მმართველზე, გენერალ ლევან ივანეს ძე მე-
ლიქიშვილზე.

გვ.: 36,10. „ვინჩი გავგზავნეთ ერევნისკენ გზის გასაკე-
თებლად“ – საუბარია ინჟინერზე, რომელიც აშენებდა გზებსა

და ხიდებს კავკასიაში. მისი გვარი სხვადასხვა წყაროში ასევე მოხსენიებულია, როგორც „ვინჩა“, „ვინჩე“, მაგრამ სახელი უცნობია.

გვ.: 36,11. „გოქჩის გზა“ – იგულისხმება ამჟამინდელი სევანის ტბის გზა.

გვ.: 36,12. „აშარანზე და აშტარაკზე“ – საუბარია სომხურ დასახლებულ პუნქტებზე.

გვ.: 36,13-14. „ჯარი სპარსეთის ბრძოლაში გადვიდა ერ-მიადინში“ – სავარაუდოდ, საუბარია რუსეთ-სპარსეთის ომის დროინდელ, კერძოდ, 1827 წლის მოვლენებზე.

გვ.: 36,14-15. „ჩავა ჯულფამდის“ – საუბარია აზერბაიჯანის ქალაქზე.

გვ.: 36,23-24. „შამხალსა... არ დაუბრუნებია ჯილა მიზოევისათვის“ – საუბარია 1860-1867 წლებში თარკოს შამხალ შამსუდინზე, აბუ-მუსლიმის ვაჟსა და თბილისელ ვაჭარ ივანე (ოვანეს) მინასის ძე მირზოევზე.

გვ.: 36,31. „ჩემი საყუარელი ნიკო“ – საუბარია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 37,1. „ელენე და ილიკო სიყუარულით მომიკითხე“ – საუბარია ელენე ივანეს ასულ ანდრონიკაშვილსა და მის მეუღლე ილია ზაალის ძე ჩოლოყაშვილზე.

გვ.: 37,2. „რასა იქს ჩემი კაკალა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნაყმევზე, რომელიც დალესტანში ახლდა და შემდეგ იქ დარჩა.

გვ.: 37,7. „პატარა მირსკი ნიკოლაი“ – საუბარია ვერა ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიას მეუღლეზე, გენერალ-მაიორ ნიკოლოზ ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №104/№79, გვ. 1r.
თარიღი და ადგილი: „9го Июня 1865. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Михайл Таріеловичу Лорис-Меликову.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, თხელი, სიფრიფანა ქალაღდი; ზომა: 33,5X22,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ხელნაწერი დაზიანებულია, მარჯვენა მხარეს მოხეულია, რომელიც ფარავს 5 სტრიქონის ბოლო ნაწილებს, რის გამოც ნაწერი დაკარგულია. აღდგენილი და დაზიანებული ადგილები კვადრატულ ფრჩხილებშია მოთავსებული. ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ადრესატი იმყოფებოდა ჩეჩნეთში: „Ну, что у вас, в вашей Чечне?“

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 37,10. „Михайл Таріеловичу Лорис-Меликову“ — წერილის ადრესატია გენერალი მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვი.

გვ.: 37,11. „От известного Таштемира“ — რამდენადაც ტექსტში პიროვნების გვარი, ან წარმომავლობა მითითებული არ არის, ვინაობის დადგენა ვერ მოხერხდა.

გვ.: 37,15. „молодые Агалары“ — საუბარია მთის მებატონეთა სოციალურ ფენაზე.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ.: 155r-v, 156r.

თარიღი და ადგილი: „1^ლ Июля 1865. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Импер:^м Высо:^м“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, საშუალო სისქის 2 დამოუკიდებელი ფურცელი; I ფურცლის ზომა: 31,6X20,6 სმ; II ფურცლის ზომა: 16X20,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში; ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსიდან ჩანს, რომ ადრესატი თბილისში არ არის. 1 თვით ადრე მისადმი გაგზავნილი ბარათებიდან ვიცით, რომ ის იმყოფებოდა პეტერბურგში. სავარაუდოდ, წინამდებარე წერილიც იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 40,18-19. „вместе с К: Чавчавадзе“ — საუბარია ვიცე-გუბერნატორ ნიკოლოზ დიმიტრის ძე ქავჭავაძეზე.

გვ.: 40,22. „Дом Градскаго Головы был расхищен“ — საუბარია თბილისის იმჟამინდელ მერზე — გალუსტ შერმაზან-ვართანოვზე.

გვ.: 40,23. „Башбеукова – сборщика податей“ — საუბარია ბაშბუქ მელიქოვზე, რომელიც მოკლეს მეამბოხეებმა.

გვ.: 41,7. „о Генералах Карцове и Минквице“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე.

გვ.: 41,16. „Полцимейстер Рославлев“ — საუბარია პოლიციმეისტერ როსტომ როსლავლეზე.

გვ.: 41,17. „старик Абесаломов“ — საუბარია სამოქალაქო მრჩეველ ივანე სოლომონის ძე აბესალომოვზე.

გვ.: 41,21. „Полковникам Черкесову и Богуславскому“ — სავარაუდოდ, საუბარია თერგის ოლქის გენერალური შტაბის პოლკოვნიკ მიხეილ ნიკოლოზის ძე ჩერქეზოვსა და მეფისნაცვლის ადიუტანტი, პოლკოვნიკ ალექსანდრე პეტრეს ძე ბოგუსლავსკიზე.

გვ.: 41,23. „Булатову искренно благодарен“ — იგულისხმება კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორი — ფოკიონ ესტატეს ძე ბულატოვი.

ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №121 (636)
(გვ.: 44-45)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №372 (ძველი №20), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r // 162r.

თარიღი და ადგილი: „20 ივლისს 1865 კოჯორი.“

ხელმოწერა: „თქვენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ძალუავ-დედავ ქეთევან!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 20,7X13,2 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაუღენთილია ფურცელში.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ცხოვრობდა თბილისში. წინამდებარე წერილში, რომელიც კოჯორიდან არის გაგზავნილი, გრიგოლი მოიკითხავს ქალაქში მყოფ ნათესაებს, რაც ადასტურებს, რომ ბარათი აქ არის გაგზავნილი: „შევიტყე, რომ ალექსანდრე და ბაბაღე ისევ მანდვე არიან და ყაფლანცა ქალაქში ჩამოსულა.“

შენიშვნები: 1. ეს აბზაცი მარცხენა მხრიდან შავი ფანქრითაა მონიშნული; 2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 44,22. „ძალუავ-დედავ ქეთევან“ — ნერილის ადრე-სატია გრიგოლ ორბელიანის რძალი, მისი ძმის, ზაქარიას, ცოლი — ქეთევან დიმიტრის ასული ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისა.

გვ.: 44,23. „ნინიკას უბძანეთ“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის მსახურ ნინიკა ბაქრაძეზე.

გვ.: 44,24. „მიაღებინოს ანდრიასა პროვიანტი“ — სავარაუდოდ, საუბარია მსახურ ბიჭზე.

გვ.: 44,25. „ალექსანდრე და ბაბალე“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანსა და მის ქმარზე — ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 44,26. „ყაფლანცა ქალაქში ჩამოსულა“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 45,6-7. „ქეთევანცა ამოვიდა ვაშლოვანიდამ“ — სავარაუდოდ, საუბარია მამუკა თამაზის ძე ორბელიანის მეუღლეზე — ქეთევან გიორგის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე, რომელიც ისვენებდა ხოლმე ვაშლოვანში.

ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №122 (637)
(გვ.: 45-46)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №373 (ძველი №20), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v, 2r // 163r-v, 164r.

თარიღი და ადგილი: „23 ივლისს 1865 კოჯორი.“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო დედავ-ძალუავ!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 20,2X13,2 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში, განსაკუთრებით I ფურცელში.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ცხოვრობდა თბილისში. წინამდებარე წერილში, რომელიც კოჯრიდან არის გაგზავნილი, გრიგოლი რძალს კოჯორში ასვლას სთხოვს: „რას აკეთებთ, რატომ არ ამოდინხართ ამ სიცივეში?.. ეს ზაფხული გავიდა, თუ ამოდინხართ, ჩქარა ამოდითდა?“ შესაბამისად, ბარათი გაგზავნილია თბილისში.

შენიშვნები: 1. ასეა; 2. „ნ“ გამორჩენილი აქვს.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 45,11. „ყაფლანის ავათმყოფობა შევიტყე“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 45,16. „კარგად ჰქმნა სოფიომა“ — სავარაუდოდ, საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანის მეუღლეზე — სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 45,19. „ბაბაღე რას ჰშვრება“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 45,19-20. „ალექსანდრეს ურჩიეთ“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე სამარაგდონის ასული ორბელიანის, ქმარზე — ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 46,2. „ალარც ზურაბკა ევარგება“ — საუბარია მსახურზე.

გვ.: 46,2-3. „ჭრანცუზი კამერდინერი ლივრეთა“ — საუბარია საფრანგეთის არისტოკრატიულ ოჯახებში მსახურთა სპეციალურ ჩაცმულობაზე.

გვ.: 46,11. „ბიძია ალექსანდრე“ — საუბარია ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 46,15. „აუგზავნეთ ტასოსა“ — სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოზე.

გვ.: 46,17. „წინიკა მანდა რასა ჰშვრება“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის მსახურ წინიკა ბაქრაძეზე.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ.: 151r.

თარიღი და ადგილი: „30^ლ Июля 1865 Коджоры.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Высочеству Наместнику Кавказскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, საშუალო ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 25,2X20,8 სმ; შესრულებულია მუქი შავი და ლურჯი ტუშებით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ავტორს წერილის წერა ლურჯი ტუშით აქვს დანყებული, შემდეგ შავი ტუშით გაუგრძელება და წერილის შედარებით მოზრდილი ნაწილი ისევ ლურჯი ტუშით დაუმთავრებია.

ადრესატის მისამართი: „В Петербург.“

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 47,5. „Амирадживов прибыл“ — საუბარია მეფის-ნაცვლის პირად განკარგულებაში მყოფ ოფიცერზე – მიხეილ ქაიხოსროს ძე ამირეჯიბზე.

გვ.: 47,8-9. „арестованы несколько лиц“ – საუბარია თბილისის ამქართა ამბოხების მონაწილეებზე.

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №22 (639)

(გვ.: 48-49)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №451 (ძველი №24), ორმაგი პაგინაციით: გვ.: 1r-v, 2r // 58r-v, 59r.

თარიღი და ადგილი: „7^ს აგვისტო: 1865. კოჯორით.“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო დედილო ბაბაღე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, ორად გადაკეცილი ქალაღდი; თითოეულის ზომა: 20,4X13,2 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში; გადაკეცვის ადგილას ქალაღდი ზემოთ და ქვემოთ შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ის გაგზავნილია კოდაში. გრიგოლი ადრესატს სწერს: „რა მოხდა აგრეთი დიდი ამბავი, რომ რა გაბძანდი შენს სატახტოს კოდას, ერთხელ აღარ გამომიგზავნე მოკითხვის კაცი“. შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. „ი“ გამორჩენილი აქვს; 3. ჯერ დაუნერია „აქაც“, მერე „ც“ ნაუშლია; 4-5. ხაზგასმულია ავტორის მიერ

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 48,9-10. „ქეთევან თავისის პლუმბიანნიცებითა“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე — ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და, სავარაუდოდ, მის დისშვილებზე, რომლებიც სხვა წერილებშიც იხსენიება.

გვ.: 48,10. „ჩემი დისწული წინუცა... ორი შვილი მოუკვდა“ — საუბარია წინო მელიტონის ასულ ბარათაშვილ-გერმანოზიშვილისაზე და მის მცირეწლოვან შვილებზე: ეფემიასა და ილიაზე.

გვ.: 48,11-12. „უფროსი შვილი მაინც მოარჩინოს“ — საუბარია წინო მელიტონის ასულ ბარათაშვილ-გერმანოზიშვილის უფროს ვაჟზე, 3 წლის ესტატეზე.

გვ.: 48,15 „ყორხმაზის ცოლი თავის ქალითა“ — საუბარია ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე მელიქიშვილის ცოლზე — თამარ ერმილეს ასულ ბაგრატიონ-მუხრანელ-მელიქიშვილისაზე და, სავარაუდოდ, მათ ქალიშვილ მარიამზე.

გვ.: 48,16. „მაიკოც... ნაზად გაბერილი“ — სხვა წერილიდან ჩანს, რომ ეს უნდა იყოს მაია მელიქიშვილი, მაგრამ სხვა ცნობები არ მოგვეპოვება.

გვ.: 48,16-17. „მამუკას ცოლი ბაბოთი“ — საუბარია მა-

მუკა თამაზის ასული ორბელიანის მეუღლეზე – ქეთევან გიორგის ასულ ერისთავზე და მათ ქალიშვილ ბარბარე (ბაბო) ორბელიან-თარხან-მოურავისაზე.

გვ.: 48,20. „ტასო და სოფიო ჯერ ისევ ბძანდებიან ქალაქში“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილებზე – ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოსა და სოფიო კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ჩოლოყაშვილისაზე.

გვ.: 48,23. „ჩემი ცარიცა ვარინკა“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 48,24. „ალექსანდრე ჩასულა ქალაქში“ — საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 48,31. „ველიკიი კნიაზი“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

მიხეილ რომანოვისადმი №6 (640) (გვ.: 49-53)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ.: 157r-v, 158r-v.

თარიღი და ადგილი: „Август 4^е 1865 Коджоры. Отправ: 9^м“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Импер: Высочеству.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავეებული, საშუალო სისქის 2 დამოუკიდებელი ფურცელი; I ფურცლის ზომა: 32X20,3 სმ; II ფურცლის ზომა: 31,9X20,3 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაუღენთილია ფურცლებში; ალაგ-ალაგ ფურცლები ამოჭმულია; ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: წინა წერილებიდან, მათ შორის, 30 ივლისით დათარიღებულიდან, ვიცი, რომ ადრესატი ამ პერიოდში იმყოფებოდა პეტერბურგში. ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი 7 აგვისტოს გაგზავნილ ბარათში გრიგოლი

თავის ბიძაშვილს ცნობებს ანუ დის მიხედვით რომანოვის უახლოესი მოგზაურობების შესახებ: „ველიკი კნიაზი ამ თვის 12 მიბძანდება სამზღუარს გარე, სამის ან ოთხის კვირით, მერე დაბრუნდება პეტერბურღს და გამოემგზავრება ვოლღით პეტროვსკასა და იქიღამ თბილისს“. 10 აგვისტოს წერილიც მიხედვით რომანოვისადმი პეტერბურღშია გაგზავნილი. ასე რომ, 4-9 აგვისტოსაც იგი ამ ქალაქში იმყოფებოდა.

შენიშვნები: 1-2-3-4-5-6. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 49,16. „Генер: Минквица“ – საუბარია დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე.

გვ.: 49,16-17. „должность Губернатора К: Чавчавадзе“ – საუბარია ვიცე-გუბერნატორ ნიკოლოზ დიმიტრის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 50,17. „К: Воронцов“ — საუბარია 1845-1854 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალ მიხედვით სიმონის ძე ვორონცოვზე.

გვ.: 50,19. „К: Паскевич“ – საუბარია კავკასიის ყოფილ მთავარმართებელ ივანე თევდორეს ძე პასკევიჩზე.

გვ.: 50,32. „ни молодой, ни старой Арменii“ — ვრცელდებოდა ხმები, რომ ამქართა ამბოხება მოაწყო ორგანიზაციამ „ახალგაზრდა სომხეთი“.

გვ.: 50,32. 51,1. „вместе с Вавилоном“ — იგულისხმება ანტიკური მესოპოტამიის დედაქალაქი, რომლიდანაც მხოლოდ ნანგრევებია შემორჩენილი.

გვ.: 51,11. „товарищ прокурора Эгизаров“ სავარაუდოდ, საუბარია ეგორ გრიგოლის ძე ეგიაზაროვზე, რომელიც მანამდე ერევნის გუბერნიის სამმართველოში მსახურობდა.

გვ.: 51,15-16. „Советник Палаты Кузминский“ იგულისხმება თბილისის სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო სასამართლოს პალატის მრჩეველი – გრიგოლ დანიელის ძე კუზმინსკი.

გვ.: 51,22. „**бывшаго Головы Вартанова**“ — საუბარია თბილისის ყოფილ მერზე — გალუსტ შერმაზან-ვართანოვზე.

გვ.: 51,31. „**Губернатор Орловскій**“ — საუბარია თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორ კონსტანტინე ივანეს ძე ორლოვსკიზე.

გვ.: 52,6-7. „**К: Меликов обезжал**“ — საუბარია იმჟამად დაღესტნის მმართველზე, გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 52,28. „**Тифлисскій Уезд: Началь:**“ — საუბარია თბილისის მაზრის უფროს პეტრე აბესალომის ძე ბებუთოვზე.

გვ.: 53,7. „**заведеніи Св: Нины**“ — საუბარია წმინდა ნინოს სახელობის კეთილშობილ ქალთა სასწავლებლის შენობაზე.

მიხეილ რომანოვისადმი №7 (641) (გვ. 58)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ.: 150r.

თარიღი და ადგილი: „10^ლ Авг: 1865“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Высочеству Наместнику Кавказскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, საშუალო ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 25,3X20,3 სმ; შესრულებულია მუქი შავი ტუშით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ამავე გვერდზე, ქვემოთ, განთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 13 ოქტომბერს მიწერილი წერილი; ხელნაწერი დაზიანებული და რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: „[В Пет]ербург.“

შენიშვნები: 1. კვადრატულ ფორჩხილებში მოქცეული ადგილი მოხეულია.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 58,5. „Великаго Князя Георгія Михайловича“ – ადრესატის ვაჟი გიორგი მიხეილის ძე რომანოვი დაიბადა 1863 წლის 11 აგვისტოს.

მიხეილ რომანოვისადმი №8 (642) (გვ. 58)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7502 (ძველი №174), გვ. 150r.

თარიღი და ადგილი: „13^ლ Октября 1865 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „... Ваше Высо^л...“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ყვითელი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, საშუალო ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 25,3X20,3 სმ; შესრულებულია მუქი შავი ტუშით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ამავე გვერდზე, ზემოთ, განთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 10 აგვისტოს მიწერილი წერილი; ხელნაწერი დაზიანებული და რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: ბაბალე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი 7 აგვისტოს გაგზავნილი ბარათიდან ვიცით, რომ მიხეილ რომანოვი 12 აგვისტოს საზღვარგარეთ მიემგზავრებოდა და პეტერბურგში სამი-ოთხი კვირის შემდეგ უნდა დაბრუნებულიყო: „ველიკიი კნიაზი ამ თვის 12 მიბძანდება სამზღუარს გარე, სამის ან ოთხის კვირით, მერე დაბრუნდება პეტერბურღს“. წინამდებარე წერილში გრიგოლი ადრესატს დაბადების დღეს ულოცავს, რაც ადასტურებს, რომ იგი პეტერბურგში იმყოფებოდა.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 58,14. „днѣм рожденія вашим“ — მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვი დაიბადა 5 დეკემბერს.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №616 (ძველი №26), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v, 2r // 158r-v, 159r.

თარიღი და ადგილი: „19^ა ოქდომ: 1865 თბილისი.“

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულით საყვარელო დიმიტრი!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა: 20,9X13,7 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში; მე-4 გვერდზე თარიღი „1865“ კვლავ არის მიწერილი.

ადრესატის მისამართი: დიმიტრი ჯორჯაძე ამ პერიოდში მსახურობდა დაღესტანში, კერძოდ, თემირხანშურაში. წერილიც, შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი, რასაც ადასტურებს იქ მომსახურე გრიგოლის ახლობელი ადამიანების მოკითხვა.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 59,9. „ჩემი კაკალა მამკუდარა“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნაყმევზე, რომელიც დაღესტანში ახლდა და შემდეგ იქ დარჩა.

გვ.: 59,15. „კაკალას შვილი“ — სახელი უცნობია.

გვ.: 59,18. „ამის ბიძები“ — სახელები უცნობია.

გვ.: 59,24 „შიზის კარცოვი“ — საუბარია მეფისნაცვლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 59,27. 60,1. „ლევანს სიყვარულით მოვიკითხავ; ვერეთუე ნიკოს და ილიკოს“ — საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე, ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძესა და ილია ზაალის ძე ჩოლოყაშვილზე.

გვ.: 60,2-3. „გიხილათ ველიკი კნიაზმა“ – საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 60,6. „ალექსანდრე გრუზინსკიც დავასაფლავეთ“ — საუბარია ალექსანდრე ბაგრატიის ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანისადმი №1 (644)
(გვ.: 60-64)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №148/№33,
გვ.: 1r-v, 2r-v.

თარიღი და ადგილი: „Тифлис 25 Октяб: 1865.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „K: Орбелиани~ / `Мой друг Александр!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, დიდი ფორმატის, თხელი, ორი გადაბმული
ფურცელი, თითოეულის ზომა: 32,6X21,3 სმ.; შესრულებულია
შავი ფანქრით. ხელნაწერი დაზიანებულია, გადაკეცვის ადგი-
ლებში ყველა მხრიდან შეხეულია. მალლიდანაც ორივე ფურ-
ცელი გახეულია, კიდეები მოცვეთილია. პირველ გვერდზე,
მარცხენა არშიაზე, ზემოდან, დახრილად წერია „целиком“,
რომელიც ფანქრით არის შემოხაზული.

ადრესატის მისამართი: „В Петербург“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ავტორს ამ
სიტყვების პირველი ასო დიდი ასოთი დაუნერია და შემდეგ
პატარით შეუცვლია; 3. ეს სიტყვა ჩამატებულია; 4-5. ავტორს
ამ სიტყვების პირველი ასო დიდი ასოთი დაუნერია და შემ-
დეგ პატარით შეუცვლია; 6. კვადრატულ ფრჩხილებში მო-
თავსებული ადგილი გადაკეცვის ადგილია და ასოები იმდე-
ნად გაფერმკრთალებულია, რომ არ იკითხება.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 60,15. „Мой друг Александр“ — ნერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელინის ნათესავი — ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანი.

გვ.: 60,21. „называть Наполеоном Первым“ — იგულისხმება ცნობილი ფრანგი მხედართმთავრის, იმპერატორ ალექსანდრე ბონაპარტის, სახელი.

გვ.: 61,11. „для Г^{на} Каткова“ — საუბარია გაზეთ „მოსკოვსკიე ვედომოსტი“-ს რედაქტორ მიხეილ ნიკიფორეს ძე კატკოვზე.

გვ.: 61,24-25. „можетли Великий Князь“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 62,5-6. „есть хоть Лазаревский Институт“ — საუბარია მოსკოვში იმ დროისათვის ცნობილ ინსტიტუტზე, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარეს სომეხმა მეცენატებმა — ლაზარევებმა.

გვ.: 62,17. „заслуги Воронцова“ — საუბარია 1845-1854 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვზე.

გვ.: 62,28-29. „статью противу Герцена“ — საუბარია ცნობილ რუს პუბლიცისტ ალექსანდრე ივანეს ძე გერცენზე.

გვ.: 63,2. „Арабы, Чингисы, Тамерланы“ — საუბარია არაბების, ჩინგიზ ყაენისა და თემურ ლენგის შემოსევებზე.

გვ.: 63,22. „при Паскевиче“ — საუბარია 1827-1831 წლებში კავკასიის მთავარმართებელ ივანე თეოდორეს ძე პასკევიჩზე.

გვ.: 63,31. „пьяный Григоров — Телав:“ — სავარაუდოდ, საუბარია მიხეილ ივანეს ძე გრიგოროვზე.

გვ.: 63,31-32. „стоит Давид Чавчав:“ — საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 64,8. „К: Манана уехала“ — საუბარია მანანა მირმანოზის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 64,11. „Великий Князь осмотрел Дагистан“ საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №119 / №32, გვ. 2r.

თარიღი და ადგილი: „4^ლ Ноябрь: 1865 года 7 часов вечера“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Александру Павловичу Николаи“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, საშუალო ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 27,1X21,5 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ქაღალდს ორივე მხარეს გარკვეულ ადგილზე რამდენამდე შენარჩუნებული აქვს თეთრი ფერი.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე მსახურობდა, ამავე დროს, იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველიც, ასე რომ, იგი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. წინამდებარე წერილში გრიგოლი მას თბილისში მდებარე წმინდა ნინოს სასწავლებელში მომხდარ არასასიამოვნო ამბავს აუწყებს და სთხოვს, მის უდიდებულესობას, ანუ, მიხეილ რომანოვს ამცნოს ამის შესახებ, რაც გვიდასტურებს, რომ ადრესატი ამ დროს თბილისში არ იმყოფებოდა და იყო მიხეილ რომანოვის სიახლოვეს. რადგანაც წინა წერილებიდან ვიცით, რომ კავკასიის მეფისნაცვალმა პეტერბურგში იმყოფებოდა, წერილი, სავარაუდოდ, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 69,13. „Барону Александру Павловичу Николаи“ — წერილის ადრესატია 1863 წლიდან კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსი – ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 69,15. „Бедная девица Соколовская“ — გოგონას სახელი უცნობია.

გვ.: 69,17. „пособія, поданныя Докт: Собольщниковым“ — საუბარია მედიცინის დოქტორ პეტრე ივანეს ძე სობოლ-შჩიკოვზე.

გვ.: 69,19. „доложить его Высочеству“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №4 (646) (გვ. 70)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №120 / №32, გვ. 3r.
თარიღი და ადგილი: „27 Ноября 1865. Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Николаи.“ / „Милост: Госуд: Барон Александр Павлович.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 32,3X21,2 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; მარცხენა მხარე მოცვეთილი აქვს; ერთგან 1.3 სმ.-ზე შეხეულია, ასევე ქვედა მხრიდან, სამ ადგილას, პატარა მონახევები აქვს; ამავე გვერდზე, ქვედა მხარეს, განთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 1865 წლის 29 დეკემბრის წერილი.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილში გრიგოლი ადრესატს განსაკარგავად მიართმევს ვეტერანი დიპლომატის – ლელის – წერილს და ულოცავს აღნიშნული პიროვნების „ამ მხარეში“ (კავკასიაში, კერძოდ, თბილისში) დაბრუნებას. ავტორი, მართალია, თბილისში იმყოფებოდა, მაგრამ წერილის შინაარსის გათვალისწინებით, არ არის გამორიცხული, რომ იგი თბილისშივე იყო გაგზავნილი კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის სახელზე.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 70,15. „Дипломата Лелли საუბარია საგანგებო დავალებათა მოხელე კონსტანტინე თევდორეს ძე ლელიზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 11გ-ვ.
თარიღი და ადგილი: „30^ლ Октября 1865. Тифлис. в Лондон“ /
„31 Ноябрь:“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг, моя матушка Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი;
ზომა: 32,6X21,3 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქა-
ღალდს ორივე მხარს აქვს დიდი გერბი; ხელნაწერი ორ ადგი-
ლას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: „в Лондон“

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. „ხ“ ნიშანი
ხელნაწერში არ წერია; 4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ;
პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 71,21. „благодаря Колосовскому“ სავარაუდოდ, საუ-
ბარია გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკიზე.

გვ.: 71,22. „высылать чрез Ананова“ სავარაუდოდ, სა-
უბარია სომეხ მეცენატ ალექსანდრე სტეფანეს ძე ანანოვზე,
რომელიც საქართველოში 1860-იან წლებში ჩამოვიდა ლონ-
დონიდან.

გვ.: 72,3. „Ты и Георгій“ საუბარია ადრესატსა და მის
ვაჟზე – გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 72,8. „Николай Мирскій был у тебя“ საუბარია ნი-
კოლოზ ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე, რომელსაც ცო-
ლად ჰყავდა ადრესატის და – ვერა ილიას ასული ბაგრატი-
ონ-გრუზინსკაია-მირსკისა.

გვ.: 72,11. „приезда Их Высочеств“ საუბარია მეფის-
ნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 72,15. „в комнате Кетеваны“ საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანი-საზე.

გვ.: 72,15-17. „Дзалау Нина, Хорешана, Бабале Сагинова с мужем, Лиза, Тасо Оглобжіо, Машо Месхіева, Каплан и дядя Александр“ საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიცოლებზე: ნინო ალექსანდრეს ასულ მაყაშვილ-ორბელიანისაზე და ხორეშან ვასილის ასულ ვაჩნაძე-ორბელიანისაზე, ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე და მის ქმარ ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე, კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონის ცოლ, ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობეიოზე, გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა და ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანზე. მაშო მესხიევაში შეიძლება იგულისხმებოდეს გრიგოლის რძლის, ქეთევან დიმიტრის ასული ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანის, რომელიმე ძმის ცოლი.

გვ.: 72,19. „Елисавета объявила“ სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ყაფლანის, მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 72,24. „Александра Грузинскаго“ — საუბარია ალექსანდრე ბაგრატის ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 72,25. „Елена, недавно потеряла брата, теперь – мужа“ საუბარია ალექსანდრე ბაგრატის ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლეზე – ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და მის ძმაზე – გრიგოლ ორბელიანის ადოუტანტ კოტე თარხან-მოურავზე.

გვ.: 73,2. „тебя в Георгія“ – საუბარია ადრესატსა და მის ვაჟზე – გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 12r-v, 13r.

თარიღი და ადგილი: „Тифлис. 10 Декаб: 1865.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა: 32,7X21,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაღს ყველა გვერდზე აქვს დიდი გერბი; ხელნაწერი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: „в Лондон.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ავტორს ცხრილის სახით არა აქვს მოცემული.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 75,2. „через Колосовскаго“ — სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკიზე.

გვ.: 76,1. „твой Казначей в праве“ — ხუმრობით ამბობს საკუთარ თავზე.

გვ.: 76,8. „принадлежащій Георгию“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 76,23. „по совету Богдана-Калинскаго“ — საუბარია კონსტანტინე მიხეილის ძე ბოგდანოვ-კოლინსკიზე.

გვ.: 76,29. „дзалау Нина... на свадьбе у Магаловых“ — საუბარია გრიგოლის ბიცოლაზე — ნინო ალექსანდრეს ასულ მაყაშვილ-ორბელიანისაზე, მაგრამ ვის ქორწილში მოხდა ეს, გაურკვეველია.

გვ.: 77,1. „Давида ждем наднях“ — სავარაუდოდ, საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 77,3. „обручение Александра Орб: на девице Сомовой“ საუბარია ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანსა და ევდოკია სომოვაზე.

გვ.: 77,4. „Манана получила письмо“ — საუბარია ალექსანდრე ორბელიანის დედაზე — მანანა მირმანოვის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 77,8 „Майко Меликова родила сына“ — დამატებითი ცნობები მათ შესახებ არ მოგვეპოვება.

გვ.: 77,10. „дочь Юсифа Корганова... за какогото Лорис-Меликова“ — საუბარია გენერალ იოსებ ივანეს ძე ყორღანაშვილის ქალიშვილზე — სოფიო იოსების ასულ ყორღანაშვილსა და გრიგოლ ივანეს ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 77,12. „Дмитрий Мирский здесь“ — საუბარია პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 77,13. „Екатерине низко кланяюсь“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №5 (649) (გვ. 80)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №120 / №32, გვ. 3r.
თარიღი და ადგილი: „29 Декаб: 1865 Тиф:“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Емуже.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, თხელი ქალღიმი; ზომა: 32,3X21,2 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; მარცხენა მხარე მოცვეთილი აქვს; ერთგან 1.3 სმ.-ზე შეხეულია, ასევე ქვედა მხრიდან, სამ ადგილას, პატარა მონახვევები აქვს; ამავე გვერდზე, ზედა მხარეს, განთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 1865 წლის 27 ნოემბრის წერილი.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილში გრიგოლი ადრესატს განსაკარგავად მიართმევს ბლუდოვისგან მიღებულ ბარათს. ავტორი, მართალია, თბილისში იმყოფებოდა, მაგრამ წერილის შინაარსის გათვალისწინებით, არ არის გამორიცხუ-

ლი, რომ იგი თბილისშივე იყო გაგზავნილი კავკასიის მეფის-
ნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის სახელზე.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 80,3. „от Г^{на} Блудова“ პიროვნების სახელი უცნობია.

1866

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №17 (650)

(გვ.: 81-82)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 14r-v.

თარიღი და ადგილი: „1866 Генв: 8. Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გა-
დაკეცილი ქალღიმი; თითოეულის ზომა: 31,8X21,20,9 სმ.;
შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი ორ ადგილას გახ-
ვრეტილია, გადაკეცვის ადგილას კი, ქვემოდან – შეხეული.

ადრესატის მისამართი: „в Лондон.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. რბილი ნიშანი
ავტორს არ უწერია.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 81,2. „чрез Колосовскаго в Ананова“ სავარაუდოდ,
საუბარია გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკი-
ზე და სომეხ მეცენატ ალექსანდრე სტეფანეს ძე ანანოვზე.

გვ.: 81,22. „учение Георгія“ საუბარია გრიგოლის ძმის-
წულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 82,13. „Великая Книгиня“ იგულისხმება მეფისნაც-
ვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანო-
ვისა.

გვ.: 82,16. „Ираклиѣ Грузин: на флейте“ საუბარია ერეკლე II-ის შვილიშვილ ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 82,18. „беднаго Рамаза Тарханова“ საუბარია გენერალ-მაიორ რამაზ (რომან) დიმიტრის ძე თარხან-მოურავზე.

გვ.: 82,19. „о бедной нашей Устиниѣ“ — პიროვნება დაუდგენელია.

გვ.: 82,23. „Графня Левашева“ საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე – ოლღა ვიქტორის ასულ პანინაზე.

გვ.: 82,26. „Екатерине низко кланяюсь“ საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №18 (651) (გვ.: 85-87)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 16r-v.

თარიღი და ადგილი: „18 Фев: 1866 года.“/„25Фев: Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 32,8X21,2 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: „В Лондон“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ავტორს ხელნაწერში არასწორად უწერია „ნინიკო“ „ნინიკას“ ნაცვლად; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 85,4. „Амилахварова и прелестной Княжны Эристовой“ საუბარია ივანე გივის (იაგორის) ძე ამილახვარსა

და ანა ალექსანდრეს ასულ ერისთავზე.

გვ.: 85,6-7. „Тасо Гагарина“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 85,11. „Опочипина, в особенности Нина“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანისა, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ქალიშვილებზე — ოლღასა და ნინოზე.

გვ.: 85,15-16. „умер бедный Шаликов“ — იგულისხმება ივანე იოსების ძე შალიკაშვილი.

გვ.: 85,16. „остались 6 дочерей“ — ივანე შალიკაშვილისა და მისი მეუღლის, დარეჯან გულბათის ასული ქავჭავაძის, ქალიშვილებიდან ცნობილია 5-ის სახელი. ესენია: თამარი, მარიამი, ნინო, ელენე და ელისაბედი. მათ ასევე ჰყავდათ ვაჟი — იოსები.

გვ.: 85,17. „Умер Иван Фомич Орбел:“ — საუბარია ივანე თომას (თამაზის) ძე ორბელიანზე.

გვ.: 85,21. „Графиня Левашова просила“ — საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე — ოლღა ვიქტორის ასულ პანიჩაზე.

გვ.: 85,22. „Жарцова усердно кланяется“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის მეუღლეზე — ეკატერინე ნიკოლოზის ასულ კარცოვაზე, რომელიც ამავე დროს იყო ამიერკავკასიის ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოების საბჭოს წევრი.

გვ.: 85,24. „Доктор Либау“ — საუბარია ექიმ ანდრეი ანდრეის ძე ლიბაუზე.

გვ.: 85,26. „Манана и Тасо Гагарина“ — საუბარია მანანა მირმანოვის ასულ ორბელიანსა და მის ქალიშვილზე — ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 85,26-27. „на свадьбу Александра“ — საუბარია ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 86,1 „Иван Грузинский: красив“ — საუბარია გიორგი XII-ის შვილთაშვილზე — იოანე გრიგოლის ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 86,7. „Георгій учиться“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 86,7-8. „у твоего достойнаго Священника“ — სხვა წერილიდან ჩანს, რომ ამ მოძღვრის გვარი არის პოპოვი.

გვ.: 86,9-10. „Великая Княгиня“ — იგულისხმება მეფისნაცვლის მეუღლე — ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისა.

გვ.: 86,26. „черз Колосовскаго и Ананова“ — სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკიზე და სომეხ მეცენატ ალექსანდრე სტეფანეს ძე ანანოვზე.

გვ.: 86,31. „Нинико поедет в Квешы“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის მსახურ ნინიკა ბაქრაძეზე.

გვ.: 87,2. „Катерине низко кланяюсь“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკიაზე.

ყაფლან ორბელიანისადმი №17 (652) (გვ. 90)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №398 (ძველი №27), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r // 26r.

თარიღი და ადგილი: „2^ა აპრილს 1866“

ხელმოწერა: „შენი ძმა გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ქრისტე აღსდგა! ჩემო ბატონო ძმაო ყაფლან!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, თხელი, სიფრიფანა ქალაღდი; ზომა: 31X19,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაუღენთილია ფურცელში; ხელნაწერი შელახულია, გადაკეცვის ადგილებში შეხეულია და ალაგ-ალაგაც ამოხეულია.

ადრესატის მისამართი: ქირს ადრესატის ადგილსამყოფლის დადგენა.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 90,1. „ძაო ყაფლან!“ — ნერილის ადრესატია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი — ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანი.

გვ.: 90,5. „ძალუა ვარინკას წიგნს“ — საუბარია ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელიანისაზე.

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №23 (653) (გვ. 90)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №457/№24, გვ. 18r. თარიღი და ადგილი: „4^ს აპრილს.“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბაბაღე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღდი; ზომა: 20,4X13,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაყლენთილია ფურცელში და რომლითაც დასვრილია ხელნაწერი; ფურცელი გვერდებში შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე ნერილი გაგზავნილია თბილისიდან: ავტორი თავის ბიძაშვილს ატყობინებს კავკასიის მეფისნაცვალთან სტუმრობის ამბავს: „ამ მინუტში მოვედი ველიკი კნიაზიღამ“. იგი სთხოვს, დაესწროს ლოცვას სიონში. ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისა, ძირითადად, კოღაში ცხოვრობდა და ნერილიც, სავარაუდოდ, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ღეთის; 2. ღმერთმან; 3. „მ“ ასომთავრულით ნერია; 4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

ღათარიღება: ნერილში აღწერილი თავდასხმა იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე მოხდა 1866 წლის 4 აპრილს და ნერილი იმავე ღღეს არის დაწერილი.

გვ.: 90,9. „ველიკი კნიაზიღამ“ — საუბარია კავკასიის

მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 90,11. „ველმწიფე ლეტნის ბალში სეირნობდა“ – საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №19 (654) (გვ.: 91-92)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 18r-v.

თარიღი და ადგილი: „5^ა Апр: 1866 Тифлис.“ / „9^ა Апр:“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღდი; ზომა: 32,8X21,3 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაღდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში ლონდონში ცხოვრობდა, წერილიც, შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 91,2-3. „выезжаю к стороне Астарадбада“ – საუბარია ირანის ქალაქ ასტრაბადზე, ამჟამინდელ გორგანზე.

გვ.: 91,3-4. „Его Велич^е Шаху Персидскому“ — საუბარია ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ კაჯარზე.

გვ.: 91,10-11. „Бакинский Губер: Кулебякин, Принц, Князя Датико и Вано Орбел:, Граф, Барон Брюген, Лорис-Меликов“ საუბარია ბაქოს სამხედრო გუბერნატორ მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინზე, პრინც ალექსანდრე პეტრეს ძე ოლდენბურგელზე, დავით მამუკას ძე და ივანე დავითის ძე ორბელიანებზე, ბარონ ალექსანდრე იულის ძე ფონ ბრიუგენსა და გენერალ მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვზე. „გრაფში“ შეიძლება გრაფი ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვი იგულისხმებოდეს.

გვ.: 91,14. „Чрез Колосовскаго посылаю“ — სავარაუ-

დოდ, საუბარია გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლო-სოვსკიზე.

გვ.: 91,14-15 „тебе и Георгию“ — საუბარია ადრესატსა და მის ვაჟზე – გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბე-ლიანზე.

გვ.: 91,20. „Великая Княгиня родила сына, наречен-наго Александром“ — იგულისხმება მეფისნაცვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისა და 1866 წლის 1 აპრილს დაბადებული მისი ვაჟი – ალექსანდრე (სან-დრო) მიხეილის ძე რომანოვი.

გვ.: 91,23. „покушение на жизнь обожаемого Импера-тора“ საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე 1866 წლის 4 აპრილს განხორციელებულ თავდასხმაზე.

გვ.: 92,2. „Князь Леван Меликов“ — საუბარია იმუა-მად დალესტნის მმართველზე, გენერალ ლევან ივანეს ძე მე-ლიქიშვილზე.

გვ.: 92,3-4. „двое из сыновей его умерли“ — საუბარია ლევანის ვაჟებზე: ივანესა და პეტრეზე.

გვ.: 92,4-5. „отчаяние бедной Саши!“ — საუბარია ლე-ვანის მეუღლეზე – ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასულ ორბელი-ან-მელიქიშვილისაზე.

გვ.: 92,8. „ждём К: Аннету с сыном ея Сандро“ — საუ-ბარია ადრესატის დაზე – ანა ილიას ასულ ბაგრატიონ-ჭავჭა-ვაძისაზე და მის ვაჟ ალექსანდრე დავითის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 92,13. „Матушке Катерине“ — საუბარია ადრესა-ტის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №100 / №34, გვ.: 104r.

თარიღი და ადგილი: „17th Мая 1866 год. Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Михайлу Петровичу Колюбякину. Губерна: Бакинской Губер.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 33,5X20,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; რესტავირებულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ბაქოს სამხედრო გუბერნატორია, შესაბამისად, წერილი ბაქოში უნდა იყოს გაგზავნილი. შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 94,2. „Михайлу Петровичу Колюбякину“ — წერილის ადრესატია ბაქოს სამხედრო გუბერნატორი მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინი.

გვ.: 94,6-7. „Его Величеству Шаху“ — საუბარია ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ კაჯარზე.

გვ.: 94,19. „Его Величество возвратился из Эривани“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 94,22-23. „Адмирал Воеводский был здесь“ — საუბარია ადმირალ არკადი ვასილის ძე ვოევოდსკიზე.

გვ.: 94-95. „Гофмейстерина Эйлер“ — საუბარია ელიზაბედ პავლეს ასულ ვილერზე.

გვ.: 94,4. „какойто Гагарин и Трубедкой“ — პიროვნებათა სახელები უცნობია.

გვ.: 95,7. „Губернатора Оголина“ — საუბარია ქუთაისის სამოქალაქო გუბერნატორ ალექსანდრე სტეფანეს ძე ოგოლინზე.

მანანა ერისთავი-ორბელიანისა და
ანასტასია ორბელიანი-გაგარინისადმი №1 (656) (გვ.: 97-99)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა (ძველი №175), გვ.: 22r-v.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულით საყუარელ-
ნო დედავ-ძალუავ მანანავ და ტასო!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი,
გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო
სისქის ქაღალდი; ზომა: 34,2X21,3 სმ; დანერილია შავი ფან-
ქრით; ხუთ ადგილას ხელნაწერი გახვრეტილია; რესტავრირე-
ბულია.

ადრესატის მისამართი: ნინამდებარე წერილში ადრესატების ად-
გილსამყოფელი არ ჩანს, მაგრამ ამავე წლის 18 თებერვალს
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი გაგზავნილი წერილის
შინაარსიდან ირკვევა, რომ დედა-შვილი – მანანა ერისთავი-ორ-
ბელიანისა და ანასტასია ორბელიანი-გაგარინისა – პარიზში
აპირებდნენ წასვლას: „Манана и Тасо Гагарина намереваются
ехать в Париж на свадьбу Александра, которая будет в начале
Апреля.“ განსახილველი წერილიდან კი ვიგებთ, რომ ისინი ისევ
არ არიან თბილისში დაბრუნებულები: „თქუცნ წახვედით დასავ-
ლეთს და ბედმან მეცა გამტყოცნა აღმოსავლეთისაკენ.“ შესაბა-
მისად, წერილი გაგზავნილი უნდა იყოს პარიზში.

შენიშვნები: 1. „1873“-ის გარშემო წრე აქვს შემოხაზული და
ფანქრით აქვს ვერტიკალური ხაზები ჩამოსმული; წრეშივე
ფანქრით უწერია „მგონი“; ეს არ არის გრიგოლის ხელი. რო-
გორც ჩანს, არქივის თანამშრომელმა და სხვა პირმა ამ უთა-
რილო წერილის დანერის დროდ ივარაუდა 1873 წელი და
„მგონი“ სიტყვით გამოხატა, რომ ეს მისი ვარაუდი იყო; 2. ამ
ადგილას ხელნაწერი გახვრეტილია; 3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-
13. სიტყვები ხაზგასმულია ავტორის მიერ ფანქრითვე; 14.
ამის შემდეგ ფანქრით ნაშლილია „ამ დღეებში“; 15. „ამ დღე-
ებში“ ჩამატებულია ზემოდან; 16-17-18-19-20-21-22-23. სიტყ-

ყვები ხაზგასმულია ავტორის მიერ ფანქრითვე; 24. ღმერთი; 25. „ამის გარდა“ ჩამატებულია ზემოდან; 26. ღვთისა; 27. სიტყვები – „მოუვიდა ყელზე ვლადიმირი“ – ხაზგასმულია ავტორის მიერ ფანქრითვე.

დათარილება: მანანა ერისთავი-ორბელიანისა და მისი ქალიშვილის, ანასტასია ორბელიანისადმი მიწერილ უთარილო ბარათში ნახსენებია მიხეილ შარვაშიძის გარდაცვალება, როგორც ახალმომხდარი ფაქტი: „ვორონეჟში გარდაიცვალა მიხეილ შარვაშიძე“. რამდენადაც მიხეილ შარვაშიძე გარდაიცვალა 1866 წლის 16 აპრილს, ბარათი ამ თარიღის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი, მაგრამ ბარათის შინაარსი დროის ზედა ზღვრის კიდევ უფრო დაზუსტების საშუალებას იძლევა. მიხეილ კოლიუბაკინისთვის 1866 წლის 17 მაისს გაგზავნილი წერილიდან ჩანს, რომ მიფისნაცვალი ოჯახით 19 მაისს მიემგზავრება ბორჯომს: „В четверг, т. е: 19 числа Их Высочества выезжают в Боржом“, ამ წერილის მიხედვით კი, ისინი უკვე ნასულები არიან: „ველიკი კნიაზი და კნენა შვილებით გადასახლდენ ბორჯომს“. შესაბამისად, ბარათს ვათარილებთ ასე: **1866 წლის 19 მაისის შემდეგ.**

გვ.: 97,1. „დედავ-ძალუავ მანანავ და ტასო!“ – წერილის ადრესატები არიან გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, დავით ივანეს ძე ორბელიანის, ცოლ-შვილი – მანანა მირმანოვის ასული ერისთავი-ორბელიანისა და ანასტასია დავითის ასული ორბელიანი-გაგარინისა.

გვ.: 97,11. „წაველ მისაგებებლად დიდს ყაენთან“ – საუბარია ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ კაჯარზე.

გვ.: 97,13. „ქერახაზბათის სიახლოეს“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს ცენტრალური ირანის პატარა დასახლება ფარისაბადზე.

გვ.: 97,23. „პოსლანნიკი გირს“ – ნიკოლოზ კარლოს ძე გირსი ირანში სრულყოფილებიან ელჩად იყო 1863-1867 წლებში.

გვ.: 98,4. „ბაბიდები, თუმცა მრავალნი ამონყვიტეს“ – საუბარია შიიტების სექტაზე, რომელიც შექმნა ალი მოჰამედ სეიდმა ირანში.

გვ.: 98,7. „ზღვის პირები ასტარაბბათთან“ – საუბარია ირანის ქალაქ ასტარაბადზე, ამჟამინდელ გორგანზე.

გვ.: 98,10. „მთა დემავენდ, ელბრუსის ოღენი“ – საუბარია ირანის ჩრდილოეთით მდებარე მწვერვალსა და იალბუზზე.

გვ.: 98,16. „ვანო და დათიკო მყუნდნენ“ – საუბარია ივანე დავითის ძე და დავით მამუკას ძე ორბელიანებზე.

გვ.: 98,19. „ველიკიი კნიაზი და კნენა შვილებით“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის ცოლ-შვილებზე.

გვ.: 98,24. „კნ: ტერეზია დადიანისა, ღრაძინა ლევაშევი-სა, და ლიზა მუხრანსკისა“ – საუბარია ტერეზია მამიას ასულ გურიელ-დადიანისაზე, გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე – ოლლა ვიქტორის ასულ პანინაზე და კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონის მეუღლეზე – ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელზე.

გვ.: 98,26. „აპირებენ იქვე წასვლას ოპოჩინიანნიცა“ – საუბარია ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიან-ოპოჩინინისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახზე.

გვ.: 98,27. „იმყოფებან ჩუწნი ელენა და თამაშვიანნი“ – სავარაუდოდ, საუბარია ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე, რომლის ბებია – თინათინ დავითის ასული ორბელიანი – ორივე მხრიდან ენათესავებოდა გრიგოლს. ის იყო დავით რევაზის ძე ორბელიანისა და ერეკლე II-ის ასულის, თამარის, ქალიშვილი. ამიტომ იხსენიებს გრიგოლი მას სიტყვით „ჩუწნი“. ასევე საუბარი უნდა იყოს თბილისელ მეცენატ მიხეილ იაგორის ძე თამაშვილისა და ბარბარე ვასილის ასული ყორღანაშვილი-თამაშვიის ოჯახზე.

გვ.: 98,28-29. „აპირებენ მინკვიცი, ვასკა ლორისა, ალექსან: არლუთინ:“ – საუბარია იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე, ვასილი ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვსა და ალექსანდრე

რომანის ძე არღუთაშვილ-მხარგრძელზე.

გვ.: 98,29. „ივანე და სოფიოც იქ ამოვლენ“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ნათესავ ივანე დავითის ძე ორბელიანსა და მის ცოლ – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 98,30. „ბაბაღეც მომზადებულა“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 98,33. „ბარონ ნიკოლაი ავიდა მალლა“ – საუბარია სოფიო ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძის მეუღლეზე – ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 99,1. „დავით ჭავჭ: თავის ორის ქალებითა ელენეთი და თამართა“ – საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძესა და მის ქალიშვილებზე.

გვ.: 99,6. „სოფიოსთან გავეშინჯეთ“ – სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 99,7. „ველიკიის კენინას სანახავად“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე – ოლლა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 99,9. „გარდაცვალებულისა ნასლედნიკის“ – საუბარია ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე რომანოვზე.

გვ.: 99,11. „ყაფლან მოვიდა მშვიდობიანად“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 99,11-12. „ეკატერინას... და მის შვილებისა“ – ყაფლანის დას, ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიანს, და შალვა რევაზის ძე ერისთავს იმხანად ჰყავდათ შვილები: ქეთევანი, რევაზი და სოფიო.

გვ.: 99,14. „გარდაცვალა მიხეილ შარვაშიძე“ – საუბარია აფხაზეთის მთავრის, გიორგი II შარვაშიძის, ვაჟზე.

გვ.: 99,24. „სოსიკოს მოუვიდა ყელზე ვლადიმირი“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №121 / №32, გვ. 4x.
თარიღი და ადგილი: „17th Юня 1866 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Алек.: Павловичу Николаи.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 32,3X21,4 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ქვედა მარცხენა კუთხეში ფურცელს მოხეული აქვს, მარჯვენა გვერდი მოცვეთილია.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილში გრიგოლი ადრესატს სთხოვს შუამდგომლობას კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ რომანოვის, წინაშე ნამდვილი სამოქალაქო მრჩევლის, ავთანდილოვის, დანიშვნის თაობაზე მე-4 კლასის განსაკუთრებულ დავალებათა ჩინოვნიკად: „я обращаюсь к вам, Мило: Госу: с покорнейшей просьбой, не найдётели возможным принять на себя Предстательство пред Его Высо.^м о назначении Автандилова Чиновником особых поручений 4th класса“. ავტორი, მართალია, თბილისში იმყოფებოდა, მაგრამ წერილის შინაარსის გათვალისწინებით, არ არის გამორიცხული, რომ იგი თბილისშივე იყო გაგზავნილი კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის სახელზე.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. Действительный Статский Советник; 3-4. ორივე შემთხვევაში ავტორს უწერია მხოლოდ პირველი ასო, რომელსაც ამთავრებს გარეული ხელით, სადაც ხაზებია მხოლოდ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 100,7. „Д: С: Сов: Автандилов“ — საუბარია მეფისნაცვლის საბჭოს მმართველ ზაქარია სტეფანეს ძე ავთანდილოვზე.

გვ.: 100,21. „пред Его Высо:^м“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 100,22. „на место Лелли“ — საუბარია საგანგებო დავალებათა მოხელე კონსტანტინე თევდორეს ძე ლელიზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №7 (658) (გვ. 102)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №122 / №32, 5r.

თარიღი და ადგილი: „2го июля 1866 Коджори“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Милост: Государь Барон Александр Павлович.“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დაღა-ქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, გვერდებშემოც-ვეთილი ფურცელი, ზომა: 36X21,8 სმ.; დაწერილია შავი ფან-ქრით; ზედა მხრიდან ხელნაწერი საკმაოდ შეღახულია, აქვს მონახევები როგორც ზედა, ისე ქვედა და მარჯვენა მხრიდან.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილში გრიგოლი ადრესატს სთხოვს შუამდგომლობას კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ რომანოვის, წინაშე ამიერკავკასიის ქალთა ინსტიტუტის ხელმძღვანელის დაჯილდოების თაობაზე: „я обязанностью моею считаю обратиться к вам, Барон, спокойнейшей просьбой, ненайде́тели уместным и справедливым доложить вместе с этим представлением Его Импер: Высочеству Наместнику Кавказскому и о Начальнице Института... о ея награждении.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 102,17-18. „Наместнику Кавказскому“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 102,18. „о Начальнице Института“ — საუბარია ალექსანდრა თეოდორეს ასულ ფულცინსკაიაზე.

გვ.: 102,23. „Великой Княгини Ольги Феодоровны“ — იგულისხმება მეფისნაცვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისა.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №20 (659)
(გვ.: 104-105)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 19r-v.
თარიღი და ადგილი: „10^ლ Июля 1866 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 36X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ბარბარე ვისბადენშია გადასული ლონდონიდან: „неожиданно пришла от тебя Делеша из Висбадена“. შესაბამისად, წერილიც აქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2-3-4-5-6. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 104,3. „Торговый дом братьев Сименс“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 104,6. „на имя Лыкенау“ — შესაძლოა, იგულისხმებოდეს ლონდონის მკვიდრი ლენკენაუ, მაგრამ სახელი უცნობია.

გვ.: 104,8. „через Пруссакаго Консула“ — იგულისხმება ვალტერ სიმენსი, რომელიც, ამავე დროს, კონსულიც იყო.

გვ.: 105,3-5. „Царевна Варвара, Мишквица, Карцовы, Альбицы, Сумбатовы, Като Иванова, Элена Эрстова, Агневя, Тамамшеви“ — საუბარია ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამაშვევისაზე, რომელსაც ხუმრობით „კოჯრის დედოფალს“ უწოდებდნენ, დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცსა და მის მეუღლეზე — ლეონია მინკვიცისაზე, ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და ეკატერინე ნიკოლოზის ასულ კარცოვისაზე, ანა ოქროპირის ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკია-ალბიცსა და ალექსანდრე ალბიცზე, მიხეილ ლუარსაბის ძე სუმბათაშვილსა და ქეთევან გრიგოლის ასულ ბაგრატიონ-გრუ-

ზინსკაია-სუმბათაშვილისაზე, ეკატერინე იაკობის ასულ ორბელიან-ივანოვასა და ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვზე, ელენე ლუარსაბის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე, გენერალ-ადიუტანტ ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ოგარევაზე, მის ქალიშვილ სოფიოსა და, სავარაუდოდ, მიხეილ იაგორის ძე თამამშვევის ოჯახზე.

გვ.: 105,7. „**увверяет Принц**“ — საუბარია პრინც ალექსანდრე ოლდენბურგელზე.

გვ.: 105,8-9. „**Давид приехал в Тифлис с Тамарой и Эленой**“ — საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძესა და მის ქალიშვილებზე.

გვ.: 105,10. „**Бабале Сагинова в Кодах**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე – ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 105,10. „**Кетевана и Каплан с женой**“ — საუბარია გრიგოლის რძალ ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე, ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 105,20. „**жена Ивана Мухран:**“ — საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის მეუღლეზე – ნინო ლევანის ასულ დადიან-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 105,21. „**от ея молодой невестки Лизи**“ — საუბარია კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის მეუღლეზე – ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 105,25. „**трусами Ивана и ея**“ — ბაგრატიონ-მუხრანელების ოჯახს წარმატებული მეურნეობა ჰქონდა.

გვ.: 105,27 „**о Аврааме и его жене**“ — საუბარია ბიბლიურ აბრაამსა და სარაზე. აბრაამი ასი წლის იყო, როცა შვილი ეყოლა.

გვ.: 105,28. „**красавица Катерина**“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №374 (ძველი №20), გვ.: 165r-v.

თარიღი და ადგილი: „13^ა ივლისს 1866. კოჯორით“

ხელმოწერა: „თქუენი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო რძალო ქეთევან!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომები: 20,4X13,3 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაუღენთილია ფურცელში.

ადრესატის მისამართი: ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისა თბილისში ცხოვრობდა. წინამდებარე წერილში გრიგოლი რძალს საყვედურობს იმის გამო, რომ ის კვლავ ქალაქში რჩება და ვერ ახერხებს კოჯორში ასვლას, სადაც ავტორი ისვენებდა: „ეტყობა რომ ქალაქში ძალიან აგრილებულა, რომ დღესაც, როგორცა ჰსჩანს, ვერ ამოხვალთ.“ აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი გაგზავნილია თბილისში.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 108,11-12. „წინუცაც თან წამოიყვანე შვილებით“ — საუბარია ნინო მელიტონის ასულ ბარათაშვილ-გერმანოვიშვილისაზე და მის შვილებზე: ესტატეზე, ეფემიასა და ილიაზე.

გვ.: 108,17. „ტასოც აქა ბძანდება“ — სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოზე.

გვ.: 108,18. „ყაფულან მართალს ამბობს“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფულან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 108,20. „ბაბაღე და ალექსანდრე“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანსა და მის ქმარზე — ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 108,21. „ბატონი ბიძია ალექსანდრე მომიკითხე“ — საუბარია ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7502; 8v.

თარიღი და ადგილი: „14го Июля 1866 года Коджоры.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Высочеству Наместнику Кавказскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავეებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცე-
ლი, ზომა: 28X19,6 სმ.; ხელნაწერი დაზინებული და რესტავ-
რირებულია; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც
გაჟღენთილია ფურცელში. ამავე გვერდზე, ქვემოთ, მოთავ-
სებულია იმავე ადრესატისადმი 7 აგვისტოს გაგზავნილი წე-
რილი. მთელ გვერდზე, ზემოდან ქვემოთ, ნაწერს ჩამოსდევს
წითელი ფერის ფანქარი გადახაზვის მიზნით.

ადრესატის მისამართი: „В Петербург.“

შენიშვნები: 1-2. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 109,6-7. „Великой Княгини Анастасиі Михайловны“
— საუბარია ადრესატის ქალიშვილზე, 1860 წლის 16 ივლისს
დაბადებულ ანასტასია მიხეილის ასულ რომანოვაზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №502 (ძველი №30), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v // 5r-v.

თარიღი და ადგილი: „15^ა ივლისს 1866 კოჯორით.“

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ნიკო!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა: 26,9X20,9 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მეღნიტ, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში, ხელნაწერი გადაკეცვის ადგილას, ზემოთ და ქვემოთ, შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი მსახურობდა დაღესტანში. წინამდებარე წერილში გრიგოლი მას და მასთან მომსახურე დიმიტრი ჯორჯაძეს ავარელი ჰიტინამაჰმადისა და აითბერის შვილიშვილისადმი დახმარებას სთხოვს. შესაბამისად, წერილი იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. ასეა! 4. ხელნაწერში წერია „ლევანტ“; 5. ღმერთი; 6. ხელნაწერში წერტილი არ წერია; 7. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 110,1. „ჩემო საყუარელო ნიკო“ — წერილის ადრესატია ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 110,2. „ავარელი ჰიტინამაჰმად“ — საუბარია ხუნდახელ ან-ნარი ხაჯიაევის ვაჟ ჰიტინავ (ხიტინავ) მუჰამადზე.

გვ.: 110,3-4 „აითბერის შვილის შვილი“ — საუბარია რუსეთის არმიის „პროპორშჩიკ“ აითბერზე, რომელიც 1843 წელს ასრულებდა ხუნდახის მამასახლისის მოვალეობას. შვილიშვილის სახელი უცნობია.

გვ.: 110,7-8 „მოაკვლევინა იმბათბეგმა“ — სავარაუდოდ, საუბარია ასევე რუსეთის არმიის „პროპორშჩიკ“ იმბათ-ბეკზე, რომელიც აითბერთან ერთად თანამშრომლობდა რუსეთის ხე-

ლისუფლებასთან.

გვ.: 110,20. „შენცა და დიმიტრისაცა“ — სავარაუდოდ, იგულისხმება დიმიტრი ივანეს ძე ჯორჯაძე.

გვ.: 110,22. „გახლავარ კოჯორსა ჩემის რძლითა“ — სავარაუდოდ, საუბარია ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 110,23. „კატო ივანოვისა, ტასო აღლობუიო და ვარინკა თამამშოვისა“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ეკატერინე იაკობის ასულ ორბელიან-ივანოვისაზე, ბიძაშვილიშვილ ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოსა და ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამამშევისაზე.

გვ.: 110,29 „ალექსანდრე არღუთინსკი, ვასილი ლორისა“ — საუბარია ალექსანდრე რომანის ძე არღუთაშვილ-მხარგრძელსა და მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს მოხელე ვასილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვზე.

გვ.: 110,30. „იოსებს ყორღანოვსაც, რომელიცა სალიანი-დამ მოსულა“ — საუბარია გენერალ იოსებ ივანეს ძე ყორღანაშვილზე, რომელიც სამხედრო სამსახურიდან გადადგა და აზერბაიჯანის სალიანის რაიონში წამოიწყო თევზის წარმოება.

გვ.: 111,3. „ყაითახში მომხდარა არეულობა“ — ეს აჯანყება ყარაყაითალში დაიწყო 1866 წლის 4 ივლისს, როცა ყაითალელებმა სცადეს საოლქო ცენტრ მაჯალისის აღება.

გვ.: 111,5. „ლევანც იქ წასულა“ — საუბარია დაღესტნის მმართველ გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 111,6. „კარცოვი ცოლშვილით წავიდა“ — საუბარია მეფისნაცვლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე, მის მეუღლე ეკატერინე ნიკოლოზის ასულ კარცოვასა და შვილებზე.

გვ.: 111,8 „ყაფლან თავის ქულქათით“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა და მის ოჯახზე.

გვ.: 111,9. „ბაბაღე ქმრითა“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანსა და მის

ქმარზე – ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 111,10. „ველიკიის კნაზთან“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №21 (663) (გვ.: 112-113)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 21r-v.

თარიღი და ადგილი: „Августа 4 Кожори 1866.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ფურცელი; თითოეულის ზომა: 36X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ქალაქი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: ამ დროისათვის ბარბარე ლონდონიდან გადასული იყო გერმანიის ქალაქ ვისბადენში. წინამდებარე წერილის შინაარსიდანაც ჩანს, რომ ის გერმანიაშია: „Скажи мне, зачем ты желаешь переехать назиму в Германию? Разве для твоего здоровья там будет лучше?“ შესაბამისად, წერილიც ვისბადენშია გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2-3-4-5. ხაზგსმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 112,9. „Торгового дома братьев Сименс“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 112,11. „депешы из Висбадена“ — საუბარია გერმანიის ქალაქ ვისბადენზე, რომელიც მდებარეობს ჰესენის რაიონში.

გვ.: 112,11. „я послал Линкенау“ — შესაძლოა, იგულისხმებოდეს ლონდონის მკვიდრი ლენკენაუ, მაგრამ სახელი უცნობია.

გვ.: 112,18. „Священника Попова“ — საუბარია ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელიანის მოძღვარზე.

გვ.: 112,20. „мой дядя Георгий“ — ადრესატის ვაჟს,

თავის ძმისწულს, გიორგი ილიას ძე ორბელიანს, გრიგოლი სიყვარულით „ბიძიას“ უწოდებს.

გვ.: 112,23. „**Кетевана и Лиза**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძლებზე: ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 113,5. „**Сын Элизбара**“ — სავარაუდოდ, საუბარია ოტია ელიზბარის ძე დადიანზე.

გვ.: 113,10. „**Великому Князю**“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 113,14-15. „**Великаго Князя Константина**“ — საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმაზე — კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 113,15-17. „**Терезія Дадіани с племянницею, Лиза Мухранская, Опочвинины, Мирскіе, Джомардизева с сестрой Майко**“ — საუბარია ტერეზია მამიას ასულ გურიელ-დადიანისაზე, ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე, ბარბარე იაკობის ასულ ორბელიანისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახზე, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ოჯახზე, სამხრეთ დაღესტნის სამხედრო მეთაურის, გენერალ-მაიორ მიხეილ გრიგოლის ძე ჯომარჯიძის ცოლზე — ელენე გრიგოლის ასულ ბარათაშვილსა და მის დაზე — მარიამ გრიგოლის ასულ ბარათაშვილ-მელიქიშვილისაზე.

გვ.: 113,17. „**Корхмаза жена с дочерью**“ — გრიგოლის ბიძაშვილი თამარ იოსების ასული ორბელიანი, რომელიც ამ დროს გარდაცვლილი იყო, ცოლად ჰყავდა ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე მელიქიშვილს. 1831 წელს ისინი განქორწინდნენ და სხვა პირებზე დაოჯახდნენ. ყორხმაზის მეორე ცოლი, რომელზეც აქ არის საუბარი, იყო თამარ ერმილეს ასული ბაგრატიონ-მუხრანელი-მელიქიშვილისა. ორბელიანებს ყორხმაზ მელიქიშვილთან ისიც აკავშირებდათ, რომ მისი და იყო გრიგოლის ბიძის,

სამარაგდონ ნიკოლოზის ძე ორბელიანის, პირველი ცოლი. სხვა წერილებიდან ჩანს, რომ ყორხმაზის ქალიშვილს ერქვა მაიკო და ის გათხოვილი იყო ალექსანდრე დადემქელიანზე.

გვ.: 113,17. „Полоригопуло, Исак, жена Элисбара Эристова“ — საუბარია საიდუმლო მრჩეველ ალექსანდრე ივანეს ძე პოპორილოპულოზე, ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე თუმანიშვილსა და ელიზბარ შანშეს ძე ერისთავის ცოლზე — ქეთევან შალვას ასულ ერისთავზე.

გვ.: 113,19. „о бедном Христианизе“ — პიროვნების ვინაობა დაუდგენელია.

გვ.: 113,20. „дорогая Катерина“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

მიხეილ რომანოვისადმი №10 (664) (გვ. 115)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7502, გვ. 8v.
თარიღი და ადგილი: „7¹² Августа“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Высочеству“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი, ზომა: 28X19,6 სმ.; ხელნაწერი დაზინებული და რესტავრირებულია; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში. ამავე გვერდზე, ზემოთ, მოთავსებულია იმავე ადრესატისადმი 1866 წლის 14 ივლისს გაგზავნილი წერილი. მთელ გვერდზე, ზემოდან ქვემოთ, ნაწერს ჩამოსდევს წითელი ფერის ფანქარი გადახაზვის მიზნით.

ადრესატის მისამართი: „...в Петерб.“

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 115,27. „Завтра выезжает Фельдегер с донесением о Рескрыпте“ — საუბარია მთავრობის კურიერზე. გვარი ნახსენები არ არის.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №503 (ძველი №30), გვ. 6რ.

თარიღი და ადგილი: „14^ა სექდ: 1866.“

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო ბიძიავ, საყვარელო ნიკო!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 21,9X13,9 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ხელნაწერი გადაკეცვის ადგილას, ზემოთ და ქვემოთ, შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: ნიკო ქავჭავაძე ამ დროისათვის დალესტანში მსახურობდა. წინამდებარე წერილში გრიგოლი მას თავისი ოსი მეჯინიბის, ბესოს, სურვილს ატყობინებს ადრესატთან მუშაობის თაობაზე: „ესრეთი გახლავს უფალი ბესო, რომელიცა მოდის დალისტანში ბედის საპოვნელად.“ შესაბამისად, წერილი იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. „ვ“ გამორჩენილი აქვს; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 116,9-10. „ოსი სახელად ბესო“ — სხვა ცნობები მის შესახებ არ მოგვეპოვება.

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №24 (666) (გვ. 117)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №468/№24, ორმაგი პაგინაციით: გვ.: 2r // 3r.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „კოდის დედოფალს“

ავტოგრაფის აღწერილობა: თეთრი ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, პერგამენტის ქალაღი; ზომა: 18,3X10,4 სმ; შესრულებულია მუქი ყავისფერი მელნით, რომელიც გაყდენთილია ფურცელში და II მხარეს არის გადასული; წერია დიდი ასოებით, რომელთაგან ზოგი მოჩუქურთმებულია; ამავე ნომრის ქვეშ დაცულია იმავე ადრესატისადმი მიწერილი უთარილო ბარათი.

ადრესატის მისამართი: ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისა, ძირითადად, კოდაში ცხოვრობდა. წინამდებარე წერილში გრიგოლი მას „კოდის დედოფლად“ მოიხსენიებს და ამცნობს, რომ მეორე დღეს მას ესტუმრებოდნენ ბიძა და ბიცოლა. აღნიშნულის გათვალისწინებით, წერილი კოდაში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. პირველი „ნ“ მოჩუქურთმებულია და მისი მომდევნო „ო“ აღარ არის გამოკვეთილი.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

დათარიღება: წერილში ნახსენები მარიამ იოანეს ასული ორბელიანი გარდაიცვალა 1866 წლის 26 სექტემბერს. შესაბამისად, ბარათი მანამდე უნდა იყოს დაწერილი.

გვ.: 117,1. „კოდის დედოფალს“ – ასე უწოდებს ადრესატს ხუმრობით.

გვ.: 117,2. „დიმიტრი და მარიამ... ივანოვნა“ – საუბარია დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – მარიამ ივანეს (ლუარსაბის) ასულ ორბელიანზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №22 (667)

(გვ.: 117-119)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 23გ.

თარიღი და ადგილი: „24th Сентя: 1866 Тифлис“ / „30th Сентя:“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღი, ზომა: 35,4X21,7

სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაქი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: ამ დროისათვის ბარბარე გერმანიის ქალაქ ვისბადენში ცხოვრობდა, რასაც წინამდებარე წერილის შინაარსიც ადასტურებს: „В последнем твоём письме из Висбадена.“ შესაბამისად, წერილი იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2-3-4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 117,9. „поговорить о Георгие“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 118,26 „Сестра твоя Аннета“ — საუბარია ადრესატის დაზე — ანა ილიას ასულ ბაგრატიონ-ჭავჭავაძისაზე.

გვ.: 118,27 „успокоенная на счет Сандро“ — საუბარია ადრესატის დისწულ ალექსანდრე დავითის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 118,30. „образец Михайл Царевич“ — გაურკვეველია, რომელ მიხეილზეა საუბარი.

გვ.: 119,1. „Марія Ивановна Орбел:“ — საუბარია დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანის ცოლზე — მარიამ ივანეს (ლუარსაბის) ასულზე.

გვ.: 119,3. „Андреевскій с семейством“ — საუბარია ექიმ ერასტი სტეფანეს ძე ანდრეევსკიზე, მის მეუღლე ბარბარე გიორგის ასულ თუმანიშვილ-ანდრეევსკისაზე და შვილებზე.

გვ.: 119,4. „с его дочерьми“ — საუბარია ექიმ ერასტი სტეფანეს ძე ანდრეევსკის ქალიშვილებზე: ელენესა (დაბ. 1846) და ნინოზე (დაბად. 1859).

გვ.: 119,7. „Их Высочества уехали в Крым“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 119,8. „на свадьбу Государя Наследника“ — საუბარია უფლისწულ ალექსანდრე ალექსანდრეს ძისა და დანიის პრინცესა მარია სოფია ფრედერიკა დაგმარას ქორწილზე. ნიშნობა ჩატარდა 13, ჟვრისწერა კი — 28 ოქტომბერს.

გვ.: 119,10-11. „Дочь Опочинина Нина обручена за Полковника Статковского“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიან-

ნის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანის, ქალიშვილ ნინა ალექსეის ასულ ოპოჩინინასა და პოლკოვნიკ ბოლესლავ ეგნატეს ძე სტატკოვსკიზე.

გვ.: 119,13. „**наимя братьев Сименс**“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

მიხეილ რომანოვისადმი №11 (668) (გვ. 122)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 24r. თარიღი და ადგილი: „Тифлис 5 Нояб: 1866 в Петербург.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Его Императ: Высочеству Михайлу Николаевичу.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, საშუალო ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი, ზომა: 26,8X20,8 სმ.; შესრულებულია შავი მელნით. ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

ადრესატის მისამართი: „в Петербург.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 122,20. „**Государыне Ольге Феодоровне**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №23 (669) (გვ.: 124-126)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 25r-v. თარიღი და ადგილი: „Тифлис 23 Нояб: 1866. В Висбаден.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Моя матушка Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი, ზომა: 36,1X21,9

სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაღდი ორ ადგილას გახვრეტილია; ქვემო მხარე მოცვეთილი აქვს.

ადრესატის მისამართი: „В Висбаден.“

შენიშვნები: 1-2-3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 4. მთელი წინადადება ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 5-6. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 125,26. „**Манана и Тасо**“ — საუბარია მანანა მირმანოზის ასულ ორბელიანსა და მის ქალიშვილზე — ანასტასია დავითის ასული ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 125,28 „**Вано Сагинов женился на Княже Вачнадзе**“ — საუბარია ივანე ბესარიონის (ვასილის) ძე საგიანაშვილსა და ეკატერინე რევაზის ასულ ვაჩნაძეზე.

გვ.: 125,29 „**Умер старик Тамамшев**“ — სავარაუდოდ, საუბარია მიხეილ იაგორის ძე თამამშვეზე.

გვ.: 125,30. „**Варвара Васильевна, царица Коджорская**“ — საუბარია ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამამშვეისაზე.

გვ.: 125,31. „**Наш Вано — пожарный**“ — იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილიშვილი ივანე კონსტანტინეს ძე ორბელიანი.

გვ.: 125,32. „**Великому Князю Константину Николаевичу**“ — საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმაზე — კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 126,7. „**письмо от Захарки и Сосико**“ — სავარაუდოდ, საუბარია მსახურებზე.

გვ.: 126,7. „**Старый Шарик также ему кланяется**“ — სავარაუდოდ, ხუმრობით არის საუბარი გრიგოლის ძაღლზე.

გვ.: 126,8. „**Нина Опочинина вышла замуж за Полковника Статковского**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანის, ქალიშვილ ნინა ალექსეის ასულ ოპოჩინინასა და პოლკოვნიკ ბოლესლავ ეგნატეს ძე სტატკოვსკიზე.

გვ.: 126,10. „**чрез Сименса**“ – საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 126,12. „**Как поживает моя Катерина**“ – საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 126,15. „**Петя Опочинин**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანის, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ვაჟ პეტრეზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №8 (670) (გვ.: 129-130)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №123 / №32, გვ. ნ. თარიღი და ადგილი: „18¹⁰ Декаб: 1866 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „**Барону Алекса: Павловичу Николаи.**“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 32,2X21,1 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; მარცხენა და ქვედა მხარეები მოცვეთილი აქვს; ქვედა მხრიდან ფურცელი 2,5 სმ.-ზე შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე ოფიციალური წერილი თბილისიდან არის გაგზავნილი, მაგრამ მისი შინაარსის გათვალისწინებით, არ არის გამორიცხული, თბილისშივე იყოს გაგზავნილი კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის სახელზე.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. Действительного Статского Советника; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 129,12-13. „**Д: С. Сове: Абесаломова**“ — საუბარია სამოქალაქო მრჩეველ ივანე სოლომონის ძე აბესალომოვზე.

გვ.: 130,15. „**у Великаго Князя**“ – საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №24 (671) (გვ.: 132-133)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 26გ.

თარიღი და ადგილი: „23^ლ Генв: 1867 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг, моя матушка Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღი; ზომა: 35,3X22,2 სმ.; დანერიღია ერთ გვერდზე შავი ფანქრით; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია.

ადრესატის მისამართი: „в Висбаденъ.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 132,5. „кантору Сименса“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე.

გვ.: 132,14. „Аннета с двумя старшими дочерьми“ — საუბარია ადრესატის დაზე — ანა ილიას ასულ ბაგრატიონ-ჭავჭავაძისაზე და მის უფროს ქალიშვილებზე: სალომესა და მარიამზე.

გვ.: 132,16. „жене Захарія Чавчавадзе“ — საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის პირველ ცოლზე — ეკატერინე ლუარსაბის ასულ ჩოლოყაშვილზე.

გვ.: 132,27 „Целую в голову Георгія“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 133,4 „клянюсь Катерине“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 133,5. „Графиня Левашева родила дочь“ — საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე — ოღლა ვიქტორის ასულ პანინასა და მათ ქალიშვილ ეკატერინეზე, რომლის დაბადების თარიღიც სხვა წყაროებიდან ცნობილი არ არის.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №501 (ძველი №30), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v, 2r-v // 7r-v, 8r-v.

თარიღი და ადგილი: „30 იანვ: 1867 თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულით საყუარელო ნიკო!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 22,2X14,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი მსახურობდა დაღესტანში, წერილიც, შესაბამისად, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი. ამას ადასტურებს მისი შინაარსიც: „ლაზარევი და კალასოვსკი გუშინ წამოვიდნენ სალიანისაკენ და იქიდან მოვლენ შურას; ვინძლო ნახო კალასოვსკი ან შურას, და ან ჩირიურთს.“

შენიშვნები: 1-2-3-4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 5. ასეა; 6. ღმერთი.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 135,7-8. „სადღეგრძელო დავლიეთ თამამშვევისას“ – საუბარი უნდა იყოს თბილისელ მეცენატ მიხეილ იაგორის ძე თამამშვევისა და ბარბარე ვასილის ასული ყორღანაშვილი-თამამშვევის ოჯახზე. ისინი ცხოვრობდნენ განის (ამჟამად გალაკტიონ ტაბიძის) ქუჩაზე, სადაც ხშირად იყრიდა თავს თბილისის იმჟამინდელი საზოგადოება და სადაც ამჟამად ე. წ. „სმირნოვების მუზეუმი“ გახსნილი.

გვ.: 135,14. „მირსკი აქ არის ცოლშვილითა“ – საუბარია პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და მის ოჯახზე.

გვ.: 135,16. „ღუბერნატორად ღრაფ ლევაშევი“ – საუბა-

რია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვზე.

გვ.: 135,18 „კარცოვიც წავა“ — საუბარია მეფისნაცვლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე, რომელმაც დაკავებული თანამდებობა მხოლოდ 1868 წლის 14 აპრილს დატოვა.

გვ.: 135,25. „ყორხმაზის ქალი დაინიშნა ალექსანდრე დადეშკილიანზე“ — სავარაუდოდ, საუბარია მათა ყორხმაზის ასულ მელიქიშვილსა და ალექსანდრე (ბეჩირბი) ციოცის (მიხეილის) ძე დადეშკილიანზე, რომელიც თავისი უფროსი ძმის, კონსტანტინეს, მიერ ქუთაისის გუბერნატორ გაგარინის მკვლელობის გამო გადასახლებული იყო ციმბირში, მაგრამ 1865 წლიდან ნება დართეს, რომ რუსეთის ევროპულ ნაწილში, მაგრამ არა კავკასიაში, გადმოსულიყო, რის შემდეგაც იგი ოდესის ოლქში ცხოვრობდა.

გვ.: 135,27. „ზაქარიას ჭავჭავ: ცოლის სიკუდილმა“ — საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძესა და მის პირველ ცოლზე — ეკატერინე ლუარსაბის ასულ ჩოლოყაშვილზე.

გვ.: 136,20. „შენ და სოსიკომ“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 136,23. „ნესტორმა ჩამოიყვანა“ — საუბარია ნესტორ დიმიტრის ძე წერეთელზე.

გვ.: 136,24 „პელაგია და კინალამ არ მოკუდა“ — იგულისხმება პელაგია ქაიხოსროს ასული გურიელი-წერეთლისა.

გვ.: 136,26. „ლაზარევი და კალასოვსკი“ — საუბარია მებთულის სახანოს მმართველ ივანე დავითის ძე ლაზარევსა და კავკასიის კორპუსის გენერალ-მაიორ ივანე გრიგოლის ძე კოლოსოვსკიზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №149 (ძველი №33), გვ.: 1r-v.

თარიღი და ადგილი: „1^ხ მარტს. 1867.“

ხელმოწერა: „ასეა, ჩემი ბიძიავ, აწინდელი მდგომარეობა შენის მარადის ერთგულისა და ჭეშმარიტად პატივისმცემლისა გრიგოლ ორბელიანისა“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბიძიავ ბატონო ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღდი; თითოეულის ზომა: 26,9X21 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით; ხელნაწერი დაზიანებულია, გადაკეცვის ადგილას, შუაში, ორივე ფურცელი გახეულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა. წინამდებარე წერილში არ იკვეთება, რომ იგი ქალაქიდან სადმეა წასული. ჩანს ის, რომ ავტორი ავად არის და სახლშია: „მეცა, ეს ორი კვირა არის, ვგდივარ ავად-მყოფი, სევდა-აშლილი: მახველებს, ფერდები მტკივა, გულიცა მტკივა, კბილებიც მტკივა, აღარა მიამებარა, ერთის სიტყვით, იობის ღალადისია!“ ამიტომ შესაძლებელია, წერილი გაგზავნილი იყოს თბილისიდან თბილისში.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: ლუბა მეფარიშვილი, „გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი წერილის შესახებ“: შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტი, სამეცნიერო შრომების კრებული, წიგნი პირველი, აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, ბათუმი, 1941, გვ.: 204-205.

გვ.: 137,1. „ჩემო ბიძიავ ბატონო ალექსანდრე“ — წერილის ადრესატია ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე ორბე-

ლიანი, რომელიც ასაკით გრიგოლზე ბევრად უფროსი არ იყო, მაგრამ გრიგოლი თუ ერეკლე II-ის შვილთაშვილი იყო, ალექსანდრე – შვილიშვილი და ამიტომ უნოდებს ბიძიას.

გვ.: 137,1-2. „იყო ჩემთან გიორგი ერისთავი“ – გრიგოლ ორბელიანის წერილებში მოხსენიებული რამდენიმე გიორგი ერისთავიდან ამ დროისათვის ცოცხალი იყო მხოლოდ გიორგი რევაზის ძე ერისთავი, „ატამანად“ წოდებული და, სავარაუდოდ, სწორედ ის იგულისხმება.

გვ.: 137,3. „ტიხონის ბარათაშვილის სახლობისა“ – საუბარია იმჟამად გარდაცვლილი ისტორიკოსის, სულხან (ტიხონ) გერმანოვის ძე ბარათაშვილის, ოჯახზე.

გვ.: 137,8-9 „საბრალოს ტიხონის ქვრივსა“ – საუბარია სულხან (ტიხონ) ბარათაშვილის ქვრივზე – ელისაბედ პეტრეს ასულ სემიანნიკოვაზე.

გვ.: 137,17-18. „იობის ღალადისია“ – გრიგოლ ორბელიანი ხშირად აპელირებს ბიბლიური იობის განსაცდელებზე.

გვ.: 137,19. „ამა სოფლისგან რას ველი... ფუჭად წასულსა!“ – ციტატა არის პოემა „სადღეგრძელოდან“. იგი მიძღვნილია ამ წერილის ადრესატისადმი.

დომიტრი ჯორჯაძისადმი №107 (674) (გვ. 138)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №617 (ძველი №26), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v // 160r-v.

თარიღი და ადგილი: „26 აპრილს 1867 თბილისით.“

ხელმოწერა: „შენი კეთილის მსურველი გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო კნიაზო დემეტრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა:

20,6X13,4 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაუღენთილია ფურცლებში; ხელნაწერი რესტავრირებულია. ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მსახურობდა დაღესტანში, კერძოდ, თემირხანშურაში. წერილიც, შესაბამისად, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი, რასაც ადასტურებს მისი შინაარსი, სადაც გრიგოლი მოიკითხავს დაღესტანში მცხოვრებ და მომსახურე თავის ახლობლებს. შენიშვნები: 1-2. ასეა; 3. ღმერთი; 4-5. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 138,2. „ამირჩობანი ჰზის და ელის“ – საუბარია ყარაყაითალის ყოფილი მმართველის, ჯამოვ-ბეგის, ვაჟზე – ამირ-ჩობან-ბეგ-უცმიევ-ყარაყაითალელზე.

გვ.: 138,6-7. „მტანჯვენ ჯამოვბეგის შვილები“ – ჯამოვ-ბეგის შვილები, რომლებთანაც ამირჩობანს ჰქონდა დავა, იყვნენ ოლქის რამდენიმე დიდი დასახლების მმართველი ახმედ-ფაშა და მეხთიბეგ უცმიევი.

გვ.: 138,10. „კნაზ ლევან კარგად არის“ – საუბარია იმჟამად დაღესტნის მმართველ, გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 138,12. „წავიდა ველიკი კნაზი“ – საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 138,14-15. „დახვდება ველიკა კნინა“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე – ოლლა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 138,16-17. „დიმიტრი მირსკი მიიღებს კარცოვის ალაგსა“ – საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და მეფისნაცვლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე, რომელმაც ეს თანამდებობა მხოლოდ 1868 წლის 14 აპრილს დატოვა.

გვ.: 138,18. „ლევაშევიც მალე წავა“ – საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვზე, რომელიც მართლაც დაინიშნა ქუთაისის გუბერნატორად.

გვ.: 138,25. „კენინა ალექსანდრა“ – საუბარია ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე.

გვ.: 138,25-26. „ეგრეთუ ელენე და ილიკო, და მათთან ნიკოცა“ – საუბარია ილია ზაალის ძე ჩოლოყაშვილსა და მის მეუღლეზე – ელენე ივანეს ასულ ანდრონიკაშვილ-ჩოლოყაშვილისაზე და ნიკოლოზ ზურაბის ძე ჭავჭავაძეზე.

ნიკოლოზ გირსისადმი №1 (675) (გვ. 139)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7516 (ძველი №173), გვ. 203რ.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Посланнику при Персидском Дворце. Николаю Карловичу Гирсу.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 31,2X21,2 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: „...при Персидском Дворце.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

დათარიღება: გრიგოლ ორბელიანის სხვადასხვა წერილიდან ჩანს, რომ იგი სპარსეთში იმყოფებოდა 1866 წლის გაზაფხულზე და დაბრუნდა 7 მაისს. რამდენადაც ამ უთარილო წერილიდან ირკვევა, რომ იგი ამ ვიზიტიდან თითქმის ერთი წლის შემდეგ არის გაგზავნილი („უკვე წელი გადის“), დაწერილი უნდა იყოს 1867 წლის 7 მაისამდე.

გვ.: 139,4-5. „Шаху Персидскому в Феррих Аббаде“ — საუბარია ირანის შაჰ ნასერ-ად-დინ შაჰ კაჯარსა და ირანის ცენტრალური პროვინციის პატარა დასახლება ფარისაბადზე. გრიგოლი ამ გეოგრაფიულ სახელს არასწორად წერს.

გვ.: 139,6-7. „Его Высочеством Наместником Кавказским“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 29r-v.
თარიღი და ადგილი: „11¹⁰ Мая 1867 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 35,5X22,1 სმ.; დანერილია ერთ გვერდზე შავი ფანქრით; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია.

ადრესატის მისამართი: წინამდებარე წერილის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ადრესატი თავის შვილს ლოზანის კოლეგიაში შეყვანას უპირებს: „В последнем письме ты говоришь, что Георгія намерена отдать в Коллегию Лозань.“ ამავე ადრესატისადმი 24 ივნისის ბარათი კი უნევაშია მიწერილი, რაც გვაპარაუდებინებს, რომ წინამდებარე წერილიც იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 141,4-5. „Целую тебя в Георгія“ — საუბარია ადრესატსა და მის ვაჟზე – გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 141,9-13. „Коллегию Лозань... Наполеон III воспытывался“ — საუბარია შვეიცარიის ქალაქ ლოზანის იმ სასწავლებელზე, რომელიც შემდგომ უნივერსიტეტად გადაკეთდა, ასევე ლუი-ნაპოლეონ ბონაპარტზე, საფრანგეთის რესპუბლიკის პირველ პრეზიდენტსა და შემდეგ მის იმპერატორზე.

გვ.: 141,28. „К: Гагарина? Я разумею Анастасию“ — საუბარია ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 141,29. „украсть и увезти в Казыкумых“ — გრიგოლ ორბელიანი ახლობლებისადმი წერილებში ხშირად ხუმრობს, სავარაუდოდ, აქაც.

გვ.: 141,29. 142,1. „**семейство Зубалова**“ — შესაძლოა, საუბარი იყოს ივანე იაგორის ძე ზუბალაშვილის ოჯახზე.

გვ.: 142,3-4. „**второй сын Мамуки, Нико**“ — ორბელიანთა გენეალოგიურ ნუსხაში ნიკოლოზ მამუკას ძე ორბელიანის გარდაცვალების წლად შეცდომით არის მითითებული 1880 წელი.

გვ.: 142,6. „**Великій Князь**“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 142,7. „**младшаго сына Мамуки, Вапо**“ — საუბარია 1844 წელს დაბადებულ ივანე მამუკას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 142,9. „**К² Воронцову**“ — საუბარია კავკასიის ყოფილი მეფისნაცვლის, მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვის, ძეგლზე, რომელიც გაიხსნა 1867 წლის 25 მარტს.

გვ.: 142,16. „**Бар: Алек: Николай, Кипіани, Платон, Ираклій**“ — სავარაუდოდ, საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე, ცნობილ საზოგადო მოღვაწე – დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანზე, პლატონ ეგნატეს ძე იოსელიანსა და ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკიზე.

გვ.: 142,22-23. „**четыре Грузица и один Немец**“ — ოთხ ქართველში იგულისხმებიან: დიმიტრი ყიფიანი, პლატონ იოსელიანი, ირაკლი ბაგრატიონ-გრუზინსკი და თავად გრიგოლ ორბელიანი, გერმანელში კი – ბარონი ნიკოლაი.

გვ.: 142,24-25. „**Ея Высочество выезжает**“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 142,27. „**Бабале Сагинова**“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 142,30. „**Софія, моя племянница**“ — საუბარია 1841 წელს დაბადებულ სოფიო მელიტონის ასულ ბარათაშვილზე.

გვ.: 143,8-9. „переговорю об этом с Минквицем“ — საუბარია დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე.

გვ.: 143,10-11. „Дмитрій Мирскій... с семейством“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, სოფიო იაკობის ასული ორბელიანის, და პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის ოჯახზე.

გვ.: 143,14. „через Сименса“ — საუბარია ძმები სიმენსე-ბის სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 143,19-20. „разрешение от Ея Высочества“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე — ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

მიხეილ ლორის-მელიქოვისადმი №2 (677) (გვ. 147)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №105 / №79, გვ. 2r.

თარიღი და ადგილი: „20го Июня 1867 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мил: Г: Михайл Таріелович! Генерал Адютанту Лорис-Меликову.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 32,8X21,4 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; რესტავრირებულია, თუმცა დაზიანების კვალი არ ეტყობა.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ჩეჩნეთში მსახურობდა, წერილიც, სავარაუდოდ, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 147,5. „Капитан Прииц“ — საუბარია პრინც ალექსანდრე პეტრეს ძე ოლდენბურგელზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 30გ.
თარიღი და ადგილი: „24 Июня 1867. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალღიმი; ზომა: 35,5X22 სმ.; დანერილია შავი ფანქრით; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია.

ადრესატის მისამართი: „В Женеву.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 149,2-3. „**через Сименса**“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატელეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 149,8. „**Шароев заложил Георгию имену**“ — სავარაუდოდ, საუბარია მეფისნაცვლის კანცელარიის მოხელე ნიკოლოზ ეგნატეს ძე შაროევსა და გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 149,9. „**покойному Константину**“ — სავარაუდოდ, საუბარია კონსტანტინე იოსების ძე ორბელიანზე.

გვ.: 149,12. „**Элена Эрнстова и Лиза Мухранская**“ — საუბარია ელენე ლუარსაბის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე და ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 149,29. „**Варвара Багратовна и Элена Грузинская**“ — საუბარია გიორგი XII-ის ქალიშვილზე – ბარბარე ბაგრატიის ასულ გრუზინსკაიასა და მის რძალზე – ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 150,1. „**Либау и Минквиц**“ — საუბარია ექიმ ანდრეი ანდრეის ძე ლიბაუსა და დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე.

გვ.: 150,1-2. „**тамже и Графиня Левашева**“ – საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე – ოლღა ვიქტორის ასულ პანინაზე.

გვ.: 150,3. „**с моим Привцем**“ — საუბარია პრინც ალექსანდრე პეტრეს ძე ოლდენბურგელზე.

გვ.: 150,9. „**в Сансуся также Русскій Театр**“ — საუბარია თბილისის ერთ-ერთ პარკზე.

გვ.: 150,11. „**Катерине Кляняюсь**“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე – ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №1 (679) (გვ. 152)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №65 / №37, გვ. 1r.
თარიღი და ადგილი: „15 Авг: 1867. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „**Николаю Ивановичу Барановскому.**“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 32,2X21,2 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ქვედა მარცხენა კუთხე მოკვეცილი აქვს, მარჯვენა მხრიდან შუა ადგილას მოხეულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორის თანამდებობაზე მუშაობდა და წერილი, სავარაუდოდ, თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. გვარი ავტორს ვარსკვლავით აქვს მონიშნული და განმარტება სქოლიოში აქვს ჩატანილი.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 152,2. „**Николаю Ивановичу Барановскому**“ — წერილის ადრესატია კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამ-

მართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორი ნიკოლოზ ივანეს ძე ბარანოვსკი.

გვ.: 152,3-4. „Катеринофельденими Колопистами“ – საუბარია ბოლნისზე, რომელსაც იმჟამად კატერინოფილდი ერქვა, და იქაურ კოლონისტებზე.

გვ.: 152,5. „Намест: Кавк:“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 152,7. „Ермолов, видя, что“ — საუბარია კავკასიის ყოფილ მთავარსარდალ ალექსი პეტრეს ძე ერმოლოვზე.

ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი №1 (680) (გვ.: 154-155)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 32r-v, 33r.

თარიღი და ადგილი: „15¹² Сентяб: 1867 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Принцу“ / „мой друг Александр Петрович“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა: 32X21,1 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია.

ადრესატის მისამართი: წერილის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ადრესატი იმყოფებოდა თურქისტანში: „Тебе небыло счастья здесь, оно встретит тебя там, где ты совсем и недумал быть, в Туркистане, у уважаемого Констант: Петровича!“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. „не“ არ წერია, რადგან სტრიქონის კიდეა და სიტყვა არა აქვს დამთავრებული. პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 154,2. „мой друг Александр Петрович“ — წერილის ადრესატია პრინცი ალექსანდრე პეტრეს ძე ოლდენბურგელი.

გვ.: 154,14. „недумал быть, в Туркистане“ — თურქისტანის ტერიტორიაზე სწორედ ამ დროს შეიქმნა საგენერალ-გუბერნატორო და, როგორც ჩანს, ადრესატის ძმა იქ მსახურობდა.

გვ.: 154,14-15. „у уважаемого Констант: Петровича“ — საუბარია ადრესატის ძმაზე — კონსტანტინე პეტრეს ძე ოლდენბურგელზე.

გვ.: 154,24-25. „провел лето у Сагиновых“ — საუბარია ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე და მის ქმარ — ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 155,5. „души Государя Императора“ — საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ზე.

გვ.: 155,6. „о выезде Карцовых“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და მის ოჯახზე.

გვ.: 155,9-10. „Дочь Давида Чавчавадзе Саломе обручилась за Барона Сакена“ — საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე, მის ქალიშვილ სალომესა და ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

გვ.: 155,10. „Дочь Чолокаева Дарико вышла за К: Дадіани“ — საუბარია კავალერგარდის პოლკის „პორუჩიკ“ ოტია ელიზბარის ძე დადიანსა და დარია ლუარსაბის ასულ ჩოლოყაშვილზე.

გვ.: 155,11. „Статковская родила дочь“ — საუბარია ნინა ალექსეის ასულ ოპოჩინინა-სტატკოვსკაიასა და მის ქალიშვილზე.

გვ.: 155,12. „Княгиня Барятинская“ — საუბარია ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიან-ბარიატინსკისაზე.

გვ.: 155,13. „поминки по матери“ — იგულისხმება მარიამ ლუარსაბის ასული ორბელიანის სულის მოსახსენიებელი პანაშვიდი.

გვ.: 155,14. „Дом Эйлера“ — საუბარია გოფმეისტერინა ელისაბედ პავლეს ასული ეილერის სახლზე.

გვ.: 155,16-17. „Каплан, дядя Александр, Кетевана, Сагиновы, Оглобжио, Иван“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე და ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანებზე, ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე, ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე და მის ქმარ — ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობუიოსა და ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიოზე.

გვ.: 155,18. „Ивановы переехали вновый дом“ — საუბარია ეკატერინე იაკობის ასული ორბელიანი-ივანოვისა და ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვის ოჯახზე.

გვ.: 155,18-19. „мы с Опочинными“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანისა, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახზე.

გვ.: 155,25. „уважаемому Петру Александровичу“ — ვინაიდან არც ადრესატისა და ადრესანტის საერთო გარემოცვაში და არც ოლდენბურგელთა შორის იმჟამად არავინ იყო პეტრე ალექსანდრეს ძე, ვფიქრობთ, რომ გრიგოლ ორბელიანს შეეშალა მამის სახელი და იგულისხმა ადრესატის მამა — პეტრე გიორგის ძე ოლდენბურგელი.

გვ.: 155,28. „Георгій, мой Племянник“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 155,30-31. „Варвара Ильинишпа“ — საუბარია გრიგოლის რძალზე — ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელიანისაზე.

ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №38 (681) (გვ.: 158-159)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №70, გვ.: 1r-v.

თარიღი და ადგილი: „24 Сент: 1867. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „К^{то} Александру Ивановичу

Бярятинскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი;
ზომა: 31,7X20,9 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; მარჯვენა
მხარეს მონახევი აქვს.

ადრესატის მისამართი: ალექსანდრე ბარიატინსკი ამ პერიოდ-
ში შვეიცარიაში ცხოვრობდა, რაც ჩანს ამავე წლის 15 სექ-
ტემბერს ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი გაგზავნილი წე-
რილიდანაც: „Княгиня Бярятинская – Фельдмаршалыша – на
днях пріезжает, чтоб совершить поминки по матери и чрез 10
дней возвратиться к мужу в Швейцарію.“ შესაბამისად, წერილი
იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 158,2. „К¹² Александру Ивановичу Бярятинскому“
— წერილის ადრესატია კავკასიის ყოფილი მეფისნაცვალი
ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკი.

გვ.: 158,24. „Княгиня Елис: Дмитр:“ – საუბარია ად-
რესატის მეუღლეზე – ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიან-
ბარიატინსკისაზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №27 (682)

(გვ: 160-162)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ.: 31r-v.

თარიღი და ადგილი: „18 Октян: 1867. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, სა-
შუალო სისქის 1 ფურცელი. ზომა: 35,3X23,1 სმ.; 2 ადგილას
ფურცელი ამოხეულია, გვერდები შემოხეული და მოცვეთილი
აქვს; დაწერილია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: „В Женеву“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 160, 21. „о экзамене Георгія“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ. 161, 26.: „Милая Фельдмаршалша“ — საუბარია ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიან-ბარიატინსკისაზე.

გვ.: 161, 29. „Их Высочества придут“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 161, 31. „кабинет К: Александра Ивановича“ — საუბარია კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკიზე.

გვ.: 161, 32. „У бедной Бабале Сагиновой“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე — ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 162, 1. „как у несчастной Тамары“ — სავარაუდოდ, საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ თამარ იოსების ასულ ორბელიანზე, რომელიც ახალგაზრდა გარდაიცვალა.

გვ.: 162, 3. „Сын Вахтанга“ — საუბარია 1845 წელს დაბადებულ ნიკოლოზ ვახტანგის ძე ორბელიანზე, რომელიც იურიდიულ ფაკულტეტზე სწავლობდა.

გვ.: 162, 7. „Саломе обручилась с бароном Сакеном“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძესა და ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

გვ.: 162, 9. „Левашевы переселились в Кутайс“ — საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის ოჯახზე.

გვ.: 162, 11. „Ивановы поселились на нашей улице“ — საუბარია ეკატერინე იაკობის ასული ორბელიანი-ივანოვისა და ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვის ოჯახზე.

გვ.: 162, 13. „Где Дмит: Мирскій? Здоровали Софія“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიანსა და მის მეუღლეზე — პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 162,14. „Здоровыли ея дети“ — საუბარია სვიატოპოლკ-მირსკების შვილებზე: ნინოზე, მარიამზე, ოლლასა და პეტრეზე.

გვ.: 162,15. „Карцовы выехали за Границей“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვსა და მის ოჯახზე.

გვ.: 162,17. „К² Алек: Ивановичу и тетушке Елисавете Дмитриевне“ — საუბარია ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკისა და მის მეუღლეზე — ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 162,18. „поклонись Катерине“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 162,20. „памятника К² Воронцову“ — მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვის ძეგლის გახსნასთან დაკავშირებით, რომელიც ჩატარდა 1867 წლის 25 მარტს, გამოიცა საგანგებო ბროშურა.

ანდრეი ლიბაუსადმი №1 (683) (გვ. 165)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №103 / №35, გვ. 1რ.
თარიღი და ადგილი: „21 Нояб: 1867 год.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Андрею Андреевичу Либау.“
ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი. ზომა: 22,3X15,8 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ზედა მხრიდან ფურცელი რამდენიმე ადგილას შეხეულია; ზედა მარჯვენა კუთხეში გვერდი შემოცვეთილია; ფურცლის მეორე მხარეს განთავსებულია უთარილო წერილი ოპოჩინინისადმი.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მსახურობდა სამოქალაქო სამედიცინო ნაწილის უფროსის თანამდებობაზე

კავკასიაში და ცხოვრობდა თბილისში. შესაბამისად, წერილი თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები:1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

წერილის ადრესატია სამოქალაქო სამედიცინო ნაწილის უფროსი კავკასიაში, საიდუმლო მრჩეველი – ანდრეი ანდრეის ძე ლიბაუ.

გვ.: 165,12. „Священника из Нухи“ – პიროვნების ვინაობა დაკონკრეტებული არ არის.

გვ.: 165,15-16. „Г: Неверов... отзывался о нём“ — სავარაუდოდ, საუბარია კავკასიის სასწავლო ოლქის მმართველ იანუარი მიხეილის ძე ნევეროვზე.

ფოკიონ ბულატოვისადმი №1 (684) (გვ. 166)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №71 / №36, გვ. 1რ.

თარიღი და ადგილი: „21 Ноян: 1867 год.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Андрею Андреевичу Либау.“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი. ზომა: 21,6X19,4 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; მარჯვენა და ქვედა გვერდები შემოცვეთილი და შეხეულია. ქვედა მხრიდან 4 სმ.-ზეა გახეული.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მსახურობდა კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორის თანამდებობაზე. შესაბამისად, წერილი თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები:1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 166,11. „Фокіону Евстафьевичу Булатову“ – იგულისხმება კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორი – ფოკიონ ესტატეს ძე ბულატოვი.

გვ.: 166,13. „о Чиновнике Мулине“ – საუბარია ტარასი ივანეს ძე მულინზე, რომელიც დაინიშნა კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს მოხელედ.

გვ.: 166,16. „жена его“ – საუბარია პრასკოვია ნიკოლოზის ასულ მულინაზე.

გვ.: 166,16. „воспитанница Княгиня Варвары Ильиниши“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელიანისაზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №9 (685) (გვ.: 167-168)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №124 / №32, გვ. 7r.
თარიღი და ადგილი: „25 Декаб: 1867 год“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Александру Павловичу Николай.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, თხელი ქალღი; ზომა: 35,6X22,2 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ზედა, ქვედა და მარჯვენა მხარეები მოცვეთილი და შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე მსახურობდა, ამავე დროს, იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველიც, ასე რომ, იგი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. აღნიშნულისა და წინამდებარე წერილის შინაარსის გათვალისწინებით, იგი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები: 1. Действительный Статский Советник.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 168,1. „Д: Ст: Совет: Автандилов“ — საუბარია ზაქარია სტეფანეს ძე ავთანდილოვზე.

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7516 (ძველი №173), გვ. 201გ.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Ягору Павловичу Старицкому“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 28,1X22,3 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი რესტავირებულია.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მსახურობდა კავკასიის სასამართლო სისტემაში. წერილი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

დათარიღება: წერილის ადრესატი იაგორ პავლეს ძე სტარიცკი 1862 წლიდან მსახურობდა კავკასიის სასამართლო სისტემაში, 1868 წლის იანვარში, კი, როდესაც სასამართლო რეფორმის შედეგად დაარსდა თბილისის სასამართლო პალატა, დაინიშნა მის თავმჯდომარედ. წერილის სიტყვები „предсто-ящем преобразованіи судебных мест“ გვაფიქრებინებს, რომ ეს სამსახური ჩამოყალიბების პროცესშია. შესაბამისად, ბარათი დაწერილი უნდა იყოს 1868 წლის 1 იანვრამდე.

გვ.: 169,1. „Ягору Павловичу Старицкому“ — წერი-ლის ადრესატი იაგორ პავლეს ძე სტარიცკი.

გვ.: 169,2. „После упраздненія Генерал Губерпа-торства“ — გენერალ-გუბერნატორობა გაუქმდა 1866 წელს.

გვ.: 169,3. „Чяновник, К: Баратов“ — სავარაუდოდ, საუბარი უნდა იყოს გრიგოლის დისწულის, ნინო მელიტონის ასული ბარათაშვილის, ქმარზე – ლევან (ლეონიდე) გერმანო-ვის ძე ბარათაშვილზე.

იაკინთუ ალექსი-მესხიშვილისადმი №1 (687) (გვ. 170)

ავტოგრაფი: A: ფონდი 5, აღწერა 1, საქმე №7515^ა (ძველი №175), გვ. 107r.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო იაკინთე!“
ხელნაწერის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, საშუალო სისქის ქაღალდი, ზომა: 29,6X23,5 სმ; დანერილია ფანქრით | გვერდზე, რომლითაც ალაგ-ალაგ დასვრილია ხელნაწერი; გახვრეტილია ორ ადგილას.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და წერილიც, სავარაუდოდ, აქ უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები: 1. ერთად წერია: „ი“ და „ჭ“ ასოები გადაბმულია; 2. ასეა ხელნაწერში; 3. ამის ქვემოთ, ერთი სტრიქონის გამოტოვებით, მოყავისფრო მელნით, წვრილი ასოებით, სხვისი ხელით წერია:

„აქამდინ რეჩებით და ჭილოსოჭიური მსჯელობით და მოლექსეობით აკვირვებდით ამ ხალხს; ახლა სუდებნი პრაქტიკა უნდა დაანახვოთ. ჩემის ფიქრით არ უნდა, ამ საბუთების მიხედვით, მოიგონ მოჩივრებმა. მხოლოდ ახალი სუდები, მგონია, თავისით სპრავკებს არ აკეთებენ და უნდა გამოიკვლიოთ: საცა სსილკებია ჭაკტებზედ, ხომ საჭირო არ იქნება რომ თქვენვე წარადგინოთ. მე ახალი წესისა არა ვიცირა და ამიტომ ამ კითხვის პასუხს გადანყვეტით ვერ მოგახსენებ. ყოველს შემთხვევაში მიუცილებლად უნდა შევრაცხოთ ამ შავის გასინჯვა ახალი სუდების გამოცდილი მოსამსახურისაგან – თუ მისაგნებელია გამოცდილება.“

დათარილება: ბარათის მინაწერში, რომელიც, როგორც ჩანს, რომელიღაც მოსამართლეს ეკუთვნის, ორჯერ არის ხაზგასმული, რომ სასამართლოში დიდი ცვლილებებია მომხდარი: „ახალი სუდები, მგონია, თავისით სპრავკებს არ აკეთებენ“, „მე ახალი წესისა არა ვიცირა“, „მიუცილებლად უნდა შევ-

რაცხოთ ამ შავის გასინჯვა ახალი სუდების გამოცდილი მოსამსახურისაგან." რამდენადაც სასამართლო რეფორმა განხორციელდა 1868 წლის 1 იანვრიდან, ბარათი ამ თარიღის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი.

გვ.: 170,1. „ჩემო ბატონო იაკინთე“ – სავარაუდოდ, წერილის ადრესატია იაკინთე დიმიტრის ძე ალექსი-მესხიშვილი.

გვ.: 170,3-4. „კ: ვარანცოვის ძალადატანებითა“ – საუბარია 1845-1854 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვზე.

გვ. 170,4-5.: „უნიფხოს შვილი ხელმეორედ ჰშლის გაყრასა“ – ძნელი სათქმელია, ვის მოიხსენიებს ორბელიანი ასე კრიტიკულად, მაგრამ სასამართლო რეფორმასთან დაკავშირებით ის ყველაზე მეტ უკმაყოფილებას ამჟღავნებს ბარონ ალექსანდრე პეტრეს ძე ნიკოლაის მიმართ.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №28 (688) (გვ.: 170-172)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ.: 44r-v.

თარიღი და ადგილი: „8 Генв: 1868.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „...мой друг Варвара!“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, საშუალო სისქის, ორი გადაბმული ფურცელი, თითოეულის ზომა: 32,9X21 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია. დაწერილია შავი ფანქრით; 45r გვერდზე დაწერილია ამავე ადრესატისადმი 27 იანვარს მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: მართალია, წინამდებარე წერილში ადრესატის მისამართი არ ჩანს, მაგრამ ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი 1867 წლის 15 სექტემბერს მიწერილი წერილიდან ვიცით, რომ ბარბარე და მისი შვილი გიორგი საცხოვრებლად გადავიდნენ ჟენევიდან ლოზანაში: „Варвара Ильинишна по этому случаю переехала из Женевы в Лозань.“ წერილიც, შესაბამისად, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. სასვენი ნიშნები ავტორისაა.

გვ.: 170,9. „тебе и Георгію“ — საუბარია ადრესატსა და მის ვაჟზე, გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 170,10. „у Опочиняных“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანის, და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის ოჯახზე.

გვ.: 170,11. „встретился у Мананы“ — საუბარია მანანა მირმანოვის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 170,13. „К: Мирскій“ — საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 170,14-15. „Что Софія, всё охает“ — საუბარია სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 170,15. „Как ея дети живут“ — საუბარია სვიატოპოლკ-მირსკეების შვილებზე: ნინოზე, მარიამზე, ოლასა და პეტრეზე.

გვ.: 170,18-19. „Карцов займёт это место“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 170,20. „Бар: Алек: Николаи“ — საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 171,15-16. „К: Шаховскій... его рыжую жеву“ — საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკიზე და მის პირველ ცოლზე — გრაფინია ანა მიხეილის ასულ ვიელგორსკაიაზე.

გვ.: 171,17. „через Сименса“ — საუბარია ძმები სიმენსების სატილეგრაფო კომპანიაზე, რომელსაც იმ პერიოდში საქართველოში წარმოადგენდა ვალტერ სიმენსი.

გვ.: 171,20-21. „с Священником нашим“ — მღვდლის ვინაობა დაკონკრეტებული არ არის.

გვ.: 171,24-25. „свадьба Саломе в Циннадалах“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 171,25. „К: Гагарина“ — საუბარია ანასტასია და-

ვითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 171,26. „**виноват пред Дмитрием Орб:**“ – საუბარია დიმიტრი ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 171,29-30. „**К^м Алек: Ивановичу и Книгине Елисавете Дмитр:**“ – საუბარია კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკისა და მის მეუღლეზე – ელისაბედ დიმიტრის ასულ ორბელიანზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №29 (689) (გვ. 174)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 45г. თარიღი და ადგილი: „27 Генв: 1868“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „**Мой друг Варвара!**“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, საშუალო სისქის ორი გადაბმული ფურცელი, თითოეულის ზომა: 32,9X21 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია. დაწერილია შავი ფანქრით; 44г-v გვერდებზე დაწერილია ამავე ადრესატისადმი 8 იანვარს მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: მართალია, წინამდებარე წერილში ადრესატის მისამართი არ ჩანს, მაგრამ ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი 1867 წლის 15 სექტემბერს მიწერილი წერილიდან ვიცით, რომ ბარბარე და მისი შვილი გიორგი საცხოვრებლად გადავიდნენ ჟენევიდან ლოზანაში: „**Варвара Ильинишна по этому случаю переехала из Женевы в Лозань.**“ წერილიც, შესაბამისად, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები:1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 174,18. „**Баронесса Сакепъ, Саломе**“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე.

გვ.: 174,20. „**муж ея Вицегубернатором**“ — საუბარია ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

გვ.: 174,20. „**Целую Георгія**“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 34r-v.
თარიღი და ადგილი: „22 Февр: 1868 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, ორი გადაბმული ფურცელი, ზომა: 35,5X22 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია. დაწერილია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: „в Лозань“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 176,4. „бедная Лиза“ — საუბარია ელისაბედ ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ბაშმაკოვისაზე.

გვ.: 176,8-11. „Соничке скажи... Дмитрий теперь здесь“ — ამავე ადრესატისთვის გაგზავნილი წინა წერილებიდან ჩანს, რომ ლოზანაში იმყოფება სოფიო იაკობის ასული ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა, მისი ქმარი კი იქიდან უკვე წამოსულია. შესაბამისად, აქაც ისინი უნდა იგულისხმებოდნენ.

გვ.: 176,14-15. „Свечинна родила дочь, а он назначен начальником Дивизии Радецкого“ — საუბარია ქართულ გრენადერთა პოლკის ყოფილი მეთაურის, ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინის, მეუღლეზე – ლიუბოვ სერგეის ასულ გოლიცინა-სვეჩინისაზე, მის ახალშობილ ქალიშვილ ვერასა და 38-ე ქვეით დივიზიაზე.

გვ.: 176,15-16. „Радецкий принимает Дивизию Лазарева“ — საუბარია თეოდორე თეოდორეს ძე რადეცკიზე, ივანე დავითის ძე ლაზარევსა და 21-ე ქვეით დივიზიაზე.

გვ.: 176,16. „Сосико Орбел.“ — საუბარია იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 176,18. „под начальство Юсифа Тарханова“ — საუბარია იოსებ დავითის ძე თარხან-მოურაზზე.

გვ.: 176,18-19 „Барон Николай не возвращается“ — საუბარია ბარონ ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 176,27. „Бабо родила дочь“ – საუბარია ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიან-თარხან-მოურავისაზე. ახალ-შობილის სახელი უცნობია.

გვ.: 176,27-28. „Мамія Гурієли женился на дочери Корхмаза Мелнкова“ — საუბარია მამია დავითის ძე გურიელსა და მარიამ (მაკალო) ყორხმაზის ასულ მელიქიშვილზე.

გვ.: 176,29. „были я и Терезія“ – საუბარია ტერეზია მამიას ასულ გურიელ-დადიანისაზე.

გვ.: 176,29. 177,1 „Саломе, т: е: Баронесса Сакен“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძესა და მის ქმარზე – ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

გვ.: 177,3. „вобществе Граф: Левашевой“ – საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლეზე – ოლდა ვიქტორის ასულ პანინაზე.

გვ.: 177,3. „Грот уезжает“ – საუბარია მეფისნაცვლის სასახლის მმართველ ალფრედ თეოდორეს ძე გროტზე.

გვ.: 177,3-4. „назначен Ребиндер“ — საუბარია გოფმეისტერ კონსტანტინე გრიგოლის ძე რებინდერზე.

გვ.: 177,8. „слистательный Булатов“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორ ფოკიონ ესტატეს ძე ბულატოვზე.

გვ.: 177,9. „сын Давида Андрон.“ – შესაძლოა, საუბარი იყოს ნიკოლოზ დავითის ძე ანდრონიკაშვილზე, რომელიც იმ დროს 24 წლისა იყო და გურჯაანის რაიონის სოფელ ვეჯინში ცხოვრობდა.

გვ.: 177,10. „Княгиню Абашидзе... с дочерью“ — ამ აბაშიძეების სახელები უცნობია, მაგრამ ნიკოლოზ ანდრონიკაშვილის სოფელ ვეჯინშიც ცხოვრობდნენ თავადი აბაშიძეები და, ალბათ, ისინი იგულისხმება.

გვ.: 177,11-12. „в дом Гуго Макаева – муж Маруцы“

— საუბარია გრიგოლ რევაზის ძე მაცაშვილისა და მისი მეუღლის, ეკატერინე (მალუცა) გულბათის (პანტელეიმონის) ასული ჭავჭავაძის, სახლზე სოფელ რუისპირში.

გვ.: 177,17. „Давид с гнусным сыном и дочерью“ — საუბარი უნდა იყოს დავით ივანეს ძე ანდრონიკაშვილზე, მის ვაჟ ნიკოლოზსა და რომელიმე ქალიშვილზე, სავარაუდოდ, ანასტასიაზე, ან ნინოზე.

გვ.: 177,21. „Надвях умер Соломон Андроников“ — სავარაუდოდ, საუბარია სოლომონ ზურაბის ძე ანდრონიკაშვილზე, რომლის გარდაცვალების თარიღიც ნყაროებში მითითებული არ არის.

გვ.: 177,22. „Был здесь Давид Чавчав:“ — საუბარია დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 177,26. „Целую Георгия“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 178,2-3. „Великаго Князя Наместника Кавказскаго“ — საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №7 (691) (გვ.: 181-182)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №528/30, 49r-v, 50r-v.

ხელმოწერა: „შენი ბედნიერების მოსურნე გრიგოლ ორბელიანი“
ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულით საყვარელო ნიკო!“

ხელნაწერის აღწერილობა: ლურჯი ფერის, სქელი, დალაქავებული, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; ზომები: გადაუკეცავისა: 26,5X20,7 სმ; გადაკეცილისა: 20,7X13,3 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც ალაგ-ალაგ გაუონილია ფურცელში. ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში დაღესტანში

მსახურობდა. წერილიც, შესაბამისად, იქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან; 2. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ წითელი ფანქრით; 3-4. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ ლურჯი ფანქრით; 5. ამ სიტყვის შემდეგ დაუნერია „ბეზაკ“ და შემდეგ გადაუშლია; 6. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ შავი მელნითვე; 7. „ბრძანებები მისგან“ ხელნაწერში ერთად წერია. ჩანს, რომ „ები“ მერე აქვს ჩამატებული და ამიტომ ეს ორი სიტყვა ერთმანეთს მიება; 8. ხელნაწერში ორი „მ“ წერია; 9-10-11. სიტყვები ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 12. ამ სიტყვიდან „იქნებარა“ სიტყვის ჩათვლით, ხაზგასმულია ავტორის მიერ წითელი ფანქრით; 13. ხელნაწერში ამ ადგილას წერტილი არ წერია; 14. ღმერთი.

დათარიღება: წერილის რეალები 1868 წელს უკავშირდება. მაგ., ამ წელს მოხდა მამია გურიელის ქორწილი. ბარათში ასევე ნათქვამია, რომ დივიზიის მეთაურად ლაზარევის ნაცვლად დაინიშნება რადეცკი. 1868 წლის 3 მარტს 21-ე ქვეითი დივიზიის მეთაურად ივანე დიმიტრის ძე ლაზარევის ნაცვლად მართლაც დაინიშნა თევდორე თევდორეს ძე რადეცკი. შესაბამისად, წერილი 1868 წლის 3 მარტამდე ცოტა ხნით ადრე უნდა იყოს დაწერილი, როდესაც ეს გადაადგილება გადაწყვეტილი იყო, მაგრამ ჯერ არ იყო მომხდარი. ამაზე მიგვანიშნებს სიტყვის „დაინიშნება“ ფორმა.

გვ.: 181,5. „სოსიკო გამამართლებს“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 181,7-8. „სვეჩინის ალაგსა“ – საუბარია ქართულ გრენადერთა პოლკის მეთაურ ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინზე.

გვ.: 181,8. „რადეცკის დივიზიასა“ – საუბარია თეოდორე თეოდორეს ძე რადეცკისა და 38-ე ქვეით დივიზიაზე.

გვ.: 181,9. „ლაზარევის მაგიერ“ – საუბარია ივანე დავითის ძე ლაზარევიზე.

გვ.: 181,25-26. „ყორხმაზის ქალისა... მამია გურიელისა“

- საუბარია მარიამ (მაკალო) ყორხმაზის ასულ მელიქიშვილსა და მამია დავითის ძე გურიელზე.

გვ.: 181,28. „ბარონესა სალომე საკინ“ - საუბარია სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისაზე.

გვ.: 181,29-30. „საკინი არის ვიცლუბერნატორად“ - საუბარია ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენზე.

გვ.: 181,31. „იასონ თუმანოვსა მოუკვდა შვილი“ - ბავშვის სახელი უცნობია.

გვ.: 182,5-6. „ველიკი კნიაზმა“ - საუბარია კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 182,6-7. „ლუბერნატორი, ბარანოვსკი, ბულატოვი“ - სავარაუდოდ, საუბარია თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორ კონსტანტინე ივანეს ძე ორლოვსკიზე, ნიკოლოზ ივანეს ძე ბარანოვსკისა და ფოკიონ ესტატეს ძე ბულატოვზე.

გვ.: 182,11. „ბარონ ნიკოლაი“ - საუბარია მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროს ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაიზე.

გვ.: 182,18-19. „კარცოვიცა მოვიდეს“ - საუბარია მეფისნაცვლის თანაშემწე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 182,20. „მირსკი დაჯდება“ - საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 182, 20-21. „ლევაშოვი ბარონის კრესლაზე“ - საუბარია გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვზე.

გვ.: 182,21-22. „კნ: შახავსკი“ - საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკიზე.

გვ.: 182,24. „შევიყრებით ვარინკასას“ - საუბარია ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამამშევისაზე.

გვ.: 182,27-28. „ნასლედნიკი და ან ველიკი კნიაზი ნიკოლაი ნიკოლაიჩი“ - საუბარია ალექსანდრე ალექსანდრეს ძე რომანოვსა და იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმაზე - ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძეზე.

გვ.: 182,30. „კნიაზი ლევან მისის ცოლშვილით“ - საუ-

ბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე, მის მეუღლეზე – ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე და მათ შვილებზე: მიხეილზე, გიორგიზე, სოფიოსა და ნიკოლოზზე.

გვ.: 182,31. „საყვარელი დიმიტრი“ – საუბარია დიმიტრი ივანეს ძე ჯორჯაძეზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №10 (692) (გვ. 183)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №125/№32, 8v. თარიღი და ადგილი: „Марта ... дня 1868 года Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Алек: Павловичу Николаи.“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, გვერდებზე მოცვეთილი ფურცელი, ზომა: 35,3X21,8 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ზედა მხრიდან ხელნაწერი შეხეულია; ამავე ფურცლის I გვერდზე განთავსებულია 1868 წლის 11 მაისს იმავე ადრესატისადმი მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე მსახურობდა, ამავე დროს, იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველიც, ასე რომ, იგი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. წინამდებარე წერილი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ავტორს ჯერ სხვა სიტყვა დაუნერია, შემდეგ გადაუხაზავს და ზემოდან ეს სიტყვა დაუნერია.

გვ.: 183,13. „пред Его Высочеством“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №493/41, 1r.

თარიღი და ადგილი: „22nd Apr: 1868“

ხელნაწერის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, შედარებით სქელი ქაღალდი, ზომა: 35,2X22,2 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის ადიუტანტად მუშაობდა. შესაბამისად, წერილი თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 184,7-8. „Алексеевичу Философову“ – წერილის ადრესატია მეფისნაცვლის ადიუტანტი დიმიტრი ალექსის ძე ფილოსოფოვი.

გვ.: 184,9. „Генера: Бартоломеем“ – საუბარია გენერალ ივანე ალექსის ძე ბართოლომეიზე.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №11 (694) (გვ. 187)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №125/№32, გვ. 8r.

თარიღი და ადგილი: „11th Мая 1868 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Алек: Павловичу Николаи.“ / „М: Государь“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, გვერდებზე მოცვეთილი ფურცელი, ზომა: 35,3X21,8 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ზედა მხრიდან ხელნაწერი შეხეულია; ამავე ფურცლის მეორე მხარეს განთავსებულია 1868 წლის მარტში (რიცხვი არ წერია) იმავე ადრესატისადმი მიწერილი წერილი.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებო-

ბაზე მსახურობდა, ამავე დროს, იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველიც, ასე რომ, იგი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. წინამდებარე წერილი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მინერილი.

შენიშვნები: 1. ეს სიტყვა ჩამატებულია.

გვ.: 187,23. „Посланика Игнатъева“ — საუბარია კონსტანტინოპოლში რუსეთის იმჟამინდელ ელჩზე — ნიკოლოზ პავლეს ძე ეგნატიევზე.

გვ.: 187,25-26. „Игуменю Русскаго Монастыря Макарію и Іерониму“ — საუბარია ათონის მთაზე მდებარე წმინდა პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ილუმენებზე — მაკარი სუშკინსა და იერონიმ სოლომენცევზე.

გვ.: 187,27. „Платон Іоселиани не узнал“ — საუბარია ისტორიკოს პლატონ ეგნატეს ძე იოსელიანზე.

მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინასადმი №1 (695) (გვ.: 188-190)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7515^ა; გვ.: 120r-v.

თარიღი და ადგილი: „18¹² Мая 1868 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Маріи Васильевне Колюбякиной.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ფურცელი, ზომა: 35,5X21,9 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ბაქოს სამხედრო გუბერნატორის, მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის, მეუღლეა და წერილი, სავარაუდოდ, ბაქოში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3-4. სასვენი ნიშნები ავტორისეულია.

გვ.: 188,16. „Маріи Васильевне Колюбякиной“ — ნე-

რილის ადრესატია 1863 წლიდან ბაქოს სამხედრო გუბერნატორის, მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის, მეუღლე – მარია ვასილის ასული კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინისა.

გვ.: 189,1-2. „**властелина Каспія Михайла Петровяча**“ — ადრესატის მეუღლეს, მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინს, ასე იმიტომ მოიხსენიებს, რომ იგი ბაქოს გუბერნატორია.

გვ.: 189,5. „**кассиру Комитета Гроту**“ — საუბარია ალფრედ თეოდორეს ძე გროტზე.

გვ.: 189,15-16. „**о свадьбе Макало Меликовой, теперешней Княгини Гуріели**“ – საუბარია მარიამ (მაკალო) ყორხმაზის ასულ მელიქიშვილსა და მამია დავითის ძე გურიელზე.

გვ.: 189,19. „**Сакен со своею молодою Саломе**“ — საუბარია ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენსაკენსა და მის მეუღლეზე – სალომე დავითის ასულ ჭავჭავაძე-ოსტენსაკენზე.

გვ.: 189,22. „**Адьютант Толстой**“ — სავარაუდოდ, საუბარია მეფისნაცვლის ადიუტანტ ალექსანდრე ვლადიმერის ძე ტოლსტოიზე.

გვ.: 189,23-24. „**Витгенштейн с Княжной Паша Дадіани**“ – საუბარია პელაგია (პაშა) მანუჩარის ასულ დადიანსა და ფერდინანდ კარლის ძე ვიტგენშტეინზე.

გვ.: 189,24. „**Аядронякова с Драгуном Чавчавадзе**“ — სავარაუდოდ, საუბარია დარია რამაზის ასულ ანდრონიკაშვილსა და ივანე სულხანის ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 189,25-26. „**Иван Амилахваров с танцовщицей Тифлисскаго Театра Мерлини**“ — სავარაუდოდ, საუბარია ივანე (ნიკო) გივის ძე ამილახვარსა და ანა (ანეტა) ალექსანდრეს ასულ ერისთავზე.

გვ.: 189,30. „**Княгиня Екатерина Дадіани**“ — საუბარია ეკატერინე ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძე-დადიანისაზე.

გვ.: 189,30-31. „**свою дочь за Принца Мюрада**“ — საუ-

ბარია სალომე დავითის ასულ დადიანისა და პრინც აშოლ მი-
ურატის ქორწილზე.

გვ.: 190,1. „**Иезуиты, с Патерами, Наполеяны с Мюрадами**“ — აქ ორბელიანი განზოგადებულად წარმოაჩენს საფრანგეთისათვის დამახასიათებელ რეალიებს.

გვ.: 190,4. „**Их высочества выехали**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვსა და მის მეუღლეზე — ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 190,6-7. „**приездом В: К: Алексея Александровича**“ — საუბარია იმპერატორის ვაჟზე, მომავალ ალექსანდრე III-ზე.

გვ.: 190,9-10. „**В: Княгиня за Границу**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლეზე — ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 190,10-11. „**Грот выехал навсегда, Философосов и Либбау навремя**“ — საუბარია ალფრედ თეოდორეს ძე გროტზე, მეფისნაცვლის ადიუტანტ დიმიტრი ალექსის ძე ფილოსოფოვსა და ექიმ ანდრეი ანდრეის ძე ლიბაუზე.

გვ.: 190,11-12. „**Приехал генерал Ребиндер**“ — საუბარია გოფმეისტერ კონსტანტინე გრიგოლის ძე რებინდერზე.

გვ.: 190,14. „**Ваш Исак**“ — გრიგოლ ორბელიანის წერილებში ხშირად არის ნახსენები ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე თუმანიშვილი და შეიძლება ის იგულისხმებოდეს.

გვ.: 190,15. „**чем Карцовой**“ — საუბარია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანამემნე ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის მეუღლეზე — ეკატერინე ნიკოლოზის ასულ კარცოვისაზე.

გვ.: 190,16. „**касающимся Экзарха**“ — 1858-1877 წლებში საქართველოს ეგზარქოსი იყო არქიეპისკოპოსი ევსევი — ალექსი ალექსის ძე ილინსკი.

გვ.: 190,19. „**София Мирская ожила с приездом ея мужа**“ — საუბარია სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე და მის მეუღლეზე — პოდპოლკოვნიკ

დმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 190,24. „Михайлу Петровичу“ — საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინზე.

გვ.: 190,25-26. „прелестная Марикита вспомнила“ — საუბარია ადრესატის ქალიშვილზე პირველი ქმრისგან – მარია იოახიმეს ასულ ესპეხო-ნაკაშიძისაზე.

გვ.: 190,31-32. „К: Николай Мирский женился на хорошенкой Ханыковой“ — პირველი ცოლის, ვერა ილიას ასული ბაგრატიონ-გრუზინსკაიას, გარდაცვალებიდან ხუთი წლის შემდეგ ნიკოლაი მირსკიმ ცოლად მოიყვანა კლეოპატრა მიხეილის ასული ხანიკოვა.

ალექსანდრე სვისტუნოვისადმი №1 (696) (გვ. 194)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №481/№42.

თარიღი და ადგილი: „23 Мая 1868“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Александрю Павловичу Свистунову, Нач: штаба.“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, საშუალო სისქის, გვერდებშემოცვეთილი, დაზიანებული ფურცელი, ზომა: 35,2X21,8 სმ.; დანერილია შავი ფანქრით. ზედა მხრიდან ხელნაწერი საკმაოდ მოცვეთილი, შელახული და გახეულია.

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის უფროსის თანამდებობაზე მუშაობდა და წერილი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები:1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 194,2. „Александрю Павловичу Свистунову“ — წერილის ადრესატია კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის უფროსი – ალექსანდრე პავლეს ძე სვისტუნოვი.

გვ.: 194,3. „Генеральши Фон Клугенау“ — საუბარია გენერალ ფრანც კარლის ძე კლიუკი ფონ კლუგენაუს მეუღლეზე — ანა ეფიმიის ასულ ვინოგრადსკი-კლუგენაუზე.

გვ.: 194,4. „на имя Его Высочества“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ანა ვინოგრადსკი-ფონ-კლუგენაუსისადმი №1 (697) (გვ. 196)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №492/39, გვ. 1რ. თარიღი და ადგილი: „16го Июня 1868 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Генеральше Анне Ефимовне Фон-Клугенау.“

ხელნაწერის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, სქელი ქალაღი, ზომა: 34,3X22 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: ჭირს ადრესატის ადგილსამყოფლის დადგენა.

გვ.: 196,2. „Генеральше Анне Ефимовне Фон Клугенау“ — წერილის ადრესატია გენერალ ფრანც კარლის ძე კლიუკი ფონ კლუგენაუს მეუღლე — ანა ეფიმიის ასული ვინოგრადსკი-კლუგენაუსი.

გვ.: 196,3. „Начальник Штаба Кавказ: воен: Округа“ — საუბარია კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის უფროს — ალექსანდრე პავლეს ძე სვისტუნოვზე.

გვ.: 196,4. „Его Имп: Вы^{ше}“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 196,13. „Франца Карловича“ — საუბარია ადრესატის მეუღლეზე — გენერალ ფრანც კარლის ძე კლიუკი ფონ კლუგენაუზე.

ნიკო დიმიტრის ძე ჭავჭავაძისადმი №1 (698) (გვ. 198)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №635 / №38, გვ. 1r.

თარიღი და ადგილი: „26 июня 1868“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „К Николаю Дмитр: Чавчавадзе.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გაცრეცილი, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, არასტანდარტული ფორმის ქალაღი; ზომა: 33,4X17,9 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი მსახურობდა თბილისის საოლქო სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობაზე და წერილი, შესაბამისად, თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. აქ ერთი სიტყვის ამოკითხვა ვერ მოხერხდა.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 198,2. „Николаю Дмитр: Чавчавадзе“ — წერილის ადრესატია ნიკოლოზ დიმიტრის ძე ჭავჭავაძე.

გვ.: 198,6. „с моим племянником“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №124 (699) (გვ. 200)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №375 (ძველი №20), გვ. 166r.

თარიღი და ადგილი: „28^h ივლისს 1868. კოდა.“

ხელმოწერა: „თქუენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ძალუავ ქეთევან!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გაცრეცილი, გა-

ხუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, თხელი, სიფრიფანა ქალაღდი; ზომა: 35,3X21,6 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით; რომელიც გაყლენთილია ფურცელში; II გვერდზე ადრესატისადმი მიძღვნა მისამართის მითითების გარეშე; ხელნაწერი დაზიანებულია, მარჯვენა ქვედა მხარე მოხეული აქვს, ადგილ-ადგილაც ამოხეული და ამომწვარია; რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და წერილი, შესაბამისად, აქ არის გაგზავნილი კოდიდან.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; ამ ადგილას ხელნაწერი ამოხეულია და სიტყვა არ იკითხება.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 200,2. „სოლომონკა დაგიბარებიათ“ — საუბარია მსახურ ბიჭზე.

გვ.: 200,4-6. „ელისაბედთან ძალუა ხორეშან, სოფიო, ტასო ორის ქალით, კატო, წინა ვაჩნაძისა და ორიც მოახლე“ — სავარაუდოდ, იგულისხმება გრიგოლის ბიძაშვილის, ყაფლანის, ცოლი — ელისაბედ ივანეს ასული ბარათაშვილი-ორბელიანი-სა, ბიცოლა — ხორეშან ვასილის ასული ვაჩნაძე-ორბელიანი-სა, სოფიო იაკობის ასული ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა, ანასტასია კონსტანტინეს ასული ორბელიანი-ოკლობჟიოსი, ეკატერინე იაკობის ასული ორბელიანი-ივანოვისა და წინო იოსების ასული გერმანოზიშვილი-ვაჩნაძისა.

გვ.: 200,12-13. „გუშინ მომივიდა ვარინკას წიგნი და ვერეთვე გიორგისაგანცა“ — საუბარია გრიგოლის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისაზე და ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 200,16. „ალექსანდრესაგან დღეს მომივიდა“ — სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 200,21. „ალექსანდრეც წამოიყვანეთ“ — სავარაუდოდ, აქაც იგულისხმება ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილი, რომელიც იმ დროს მეუღლის გარეშე იმყოფებოდა თბილისში.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №431, გვ.: 1r, 2v.

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის, დაზიანებული, შუაზე გადაკეცილი ქალაღი; ზომები: გადაუკეცავისა: 43,6X35,4 სმ; გადაკეცილისა: 35,4X21,8 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; IV გვერდზე მისამართია. ხელნაწერი რესტავირებულია.

ადრესატის მისამართი: „ღთით ეს წიგნი მიუვიდეს, ალექსანდრე საგინოვს. თბილისს.“

შენიშვნები: 1. „დიდის ცერემონიით“ ხაზგასმულია წითელი ფანქრით; 2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. „დაჭინებულის წვიმითა“ ხაზგასმულია წითელი ფანქრით; 4-5-6. ასეა; 7. ღვთით; 8. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

დათარიღება: 1868 წლის ივლის-აგვისტოს წერილებიდან ჩანს, რომ გრიგოლ ორბელიანი კოდაშია და მოუთმენლად ელის ბარბარეს იქ ასვლას. ასევე ჩანს, რომ ბარბარე თბილისში არ იმყოფება, ჯერ საიდანღაც უნდა დაბრუნდეს იქ და შემდეგ ავიდეს კოდაში „ხვალ ქალაქში მობძანდება და ზეგ აქ გვესტუმრება!“. ასეთივე ვითარებაა 1868 წლის წერილებში: 20 აგვისტო: „გელოდი, გელოდი და დღესკი შევიტყე, რომ მოსულხარ და გაუციებხარ“, 23 აგვისტო: „იმედი მაქუს, მალე გაუშვებს ციება, და ამოგვირბენს კოდისაკენ“. შესაბამისად, სავარაუდოდ, ბარათი 1868 წელს უნდა იყოს დაწერილი და რამდენადაც ამ წლის 28 ივლისს გრიგოლი უკვე კოდაშია, ეს წერილი კი კოდაში ჩასვლის მეორე დღეს არის გაგზავნილი, იგი დაწერილი უნდა იყოს 1868 წლის 29 ივლისამდე.

გვ.: 201,5. „მოძვეება კამენდანტი“ – საუბარია საგინაშვილების კოდის მამულის ზედამხედველ იგორკაზე.

გვ.: 201,8. „ქალბატონისა რა ამბავი ისმის“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 201,10. „ზურაბკა, პეტრიკა“ – საუბარია ადრესატის მსახურებზე.

გვ.: 201,17. „იმპერატორს ნიკოლოზსა დაენვა ზიმნის დვარეცი“ – საუბარია 1837 წლის 17 დეკემბრის ხანძარზე, რომლის შედეგადაც მთლიანად განადგურდა ზამთრის სასახლის მეორე და მესამე სართულები.

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №25 (701) (გვ. 202)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №452 (ძველი №24), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r // 49r.

თარიღი: „20 აგვისტო [1868]“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო საყუარელო ბაბაღე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ლურჯი ფერის, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 20,4X13,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით.

ადრესატის მისამართი: წერილში გრიგოლი ბაბაღეს ეუბნება: „გელოდი, გელოდი და დღესკი შევიტყე, რომ მოსულხარ და გაუციებხარ“. სავარაუდოდ, იგი თბილისში უნდა იყოს მინერილი, რასაც ადასტურებს მისი მეუღლისადმი 23 აგვისტოს მინერილი ბარათი, რომელიც თბილისშია გაგზავნილი და რომელშიც გრიგოლი მოიკითხავს ბაბაღეს.

შენიშვნები: 1. როგორც ხელნაწერის ჩვენებით ირკვევა, გრიგოლს თარიღი შავი ფანქრით დაუნერია და შემდეგ ზედწერილად გადაუტარებია მუქი შავი მელანი, რის გამოც წელი კარ-

გად არ იკითხება, ჩანს მხოლოდ პირველი ორი ციფრი „18“, ამასთან, ჩანს მესამე და მეოთხე ციფრების ქვედა ნაწილები და ორივე მომრგვალებულია ისე, რომ მესამე ციფრი უნდა იყოს „6“, ხოლო მეოთხე – „8“; ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის კონვერტს, რომელშიც აღნიშნული წერილი დევს, გარედან თარიღად აწერია „1868“; 2. ხელნაწერთა „ალექსანდრეს“.

პირველი პუბლიკაცია: გრიგოლ ორბელიანი, წერილები, ტომი მეორე, 1851-1859, აკაკი განერელიას რედაქციით და შენიშვნებით, სახელმწიფო გამომცემლობა, 1937, გვ. 252.

გვ.: 202,23. „კომენდანტი და მთლად დვორი ძრენილებით“ – ასე უწოდებს გრიგოლი ხუმრობით ბარბარეს მსახურებს. სხვა წერილებში იხსენიება კომენდანტის სახელი იგორკა.

გვ.: 202,29. „ალექსანდრე სიყუარულით მომიკითხე“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №8 (702) (გვ. 203)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №419 (ძველი №29), გვ.: 15r-v.

თარიღი და ადგილი: „23 აგვისტოს 1868“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღდი; ზომა: 35,4X21,9 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით; რომელიც გაუღენთილია ფურცელში; 15v გვერდზე მისამართი წერია. ხელნაწერს ქვედა მარჯვენა კუთხე მოხეული აქვს; რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: „ღთით ეს წიგნი მიუვიდეს, ალექსანდრე საგინოვსა. თბილისს“

შენიშვნები: 1. ღმერთმა; 2. ხელნაწერშია „კალო-ზაბძლებით“; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 4. ღვთით; 5. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 203,2. „მოშიტანა ზურაბკამა – საუბარია ადრესატის მსახურზე.

გვ.: 203,3. „ბაბაღესა, იმედი მაქუს“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 203,6. „ქეთევან და ტასო“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე და მის დისწულ ანასტასია ხერხეულიძეზე.

გვ.: 203,14. „ყაფლან და ელისაბედ“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №9 (703) (გვ. 204)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №428/№29, გვ. 1r.

თარიღი და ადგილი: „28 აგვის:“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, სქელი, ორად გადაკეცილი ქაღალდი; თითოეულის ზომა: 20,8X13,4 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში და რომლითაც ალაგ-ალაგ დასვრილია ხელნაწერი; ავტოგრაფის ორივე ფურცელი გადაკეცვის ადგილას, შუაში, 1,5 სანტიმეტრზე გახეულია; 1v გვერდზე იასამნისფერი მელნის ნაღვენთია და უკულმა ამავე მელნით სხვისი ხელით მიწერილია: „ალექსანდრე 16 წერილი“. 2v გვერდზე ამა-

ვე ხელითა და მელნით წერია: „ალექსანდრეს 16 წ.“ აქვე გრიგოლ ორბელიანის ადრესატისადმი მიძღვნაა მისამართის მითითების გარეშე.

ადრესატის მისამართი: ხელნაწერის 2v გვერდზე გრიგოლ ორბელიანის ადრესატისადმი მიძღვნაა მისამართის მითითების გარეშე „ღთით ეს წიგნი მიუვიდეს ალექსანდრეს საგინოვს.“ მაგრამ ვიცით, რომ ადრესატი იმყოფებოდა თბილისში (იხ. ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №8 წერილი) და წერილიც, შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ასეა ხელნაწერში; გარკვევით წერია ეს სიტყვა; 2. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. ლვით.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

დათარიღება: 1867 წლის 18 ოქტომბერს თავისი რძლის – ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისათვის გაგზავნილი წერილიდან ჩანს, რომ ბარბარე ორბელიან-საგინაშვილისას სიმსივნე აღმოაჩნდა, მაგრამ, როგორც ჩანს, ამ თემაზე მასთან და მის ქმართან გრიგოლი ღიად არ საუბრობს. 1868 წლის 23 აგვისტოს ბარათში იგი ალექსანდრე საგინაშვილს სწერს: „ბაბალესა, იმედი მაქუს, მალე გაუშვებს ციება, და ამოგვირბენს კოდისაკენ“. წინამდებარე უთარილო წერილშიც „ციებაა“ ნახსენები: „თუ ბაბალე დასუსტებულია ციებისაგან“. ასევე ჩანს, რომ გრიგოლი კოდაშია, ბარბარე კი აგვისტოს მიწურულს – ისევე თბილისში. ბარბარემ 1870 წლის 28 აგვისტომდე ვერ მიაღწია, 1869 წლის 28 აგვისტოს კი ბარათი ვერ იქნება დანერილი, რადგან ამავე წლის 17 სექტემბერს თავად ბარბარესთვის გაგზავნილი წერილიდან ჩანს, რომ გრიგოლი თბილისშია, ადრესატი კი – კოდაში. ავადმყოფ ადამიანს აგვისტოს მიწურულს კოდაში არავინ აიყვანდა, რადგან იქ ამ დროს უკვე სიცივეები იწყება, თბილისში კი – სიგრილე. შესაბამისად, ბარათი 1868 წლის 28 აგვისტოს უნდა იყოს დანერილი.

გვ.: 204,1-2. „ბაბალე ამოსულიყო“ – საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – გრიგოლის ბიძაშვილ ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიანზე.

მიხეილ გარსევანოვისადმი №1 (704) (გვ. 204)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №73 / №40, გვ. 1რ.
თარიღი და ადგილი: „10 Сентября 1868 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Полковнику Гарсеванову Михайлу Николаевичу.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 32,4X22,1 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერს გვერდები შემოცვეთილი და ზედა მარჯვენა კუთხე მოხეული აქვს.

ადრესატის მისამართი: ნერილი, სავარაუდოდ, თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 204,16. „Полковнику Гарсеванову Михайлу Николаевичу“ — ნერილის ადრესატია ინჟინერ-ჰიდროტექნიკოსი მიხეილ ნიკოლოზის ძე გარსევანიშვილი (გარსევანოვი).

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №31 (705) (გვ.: 205-207)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ.: 46r-v.
თარიღი და ადგილი: „9^м Июн: 1868“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, გვერდებშემოცვეთილი ფურცელი, ზომა: 34,6X22,4 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია. დაწერილია შავი ფანქრით; ყველა მხრიდან ხელნაწერს გვერდები შეხეული აქვს.

ადრესატის მისამართი: „в Москву“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 205,19. „у обожаемой Матери Царевны“ — საუბარია ადრესატის დედაზე – ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლონსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე. დედოფლად, სავარაუ-

დოდ, იმიტომ მოიხსენიებს, რომ საქართველოს უკანასკნელი მეფის, გიორგი XII-ის, რძალია.

გვ.: 205,20-21. „на главу Георгія“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 205,22. „среди твоих сестер“ — ბარბარეს იმხანად ჰყავდა შვიდი და: ანა, გაიანე, ელისაბედი, ოლლა, ალექსანდრა, ეკატერინე და ნადეჟდა. ერთი და, ვერა, 1863 წელს გარდაეცვალა.

გვ.: 206,11-12. „Иван Малхазович и Дмитрій Фомич скончались“ — საუბარია გრიგოლის ნათესავებზე; ივანე მალხაზის ძე ანდრონიკაშვილსა და დიმიტრი თომას (თამაზის) ძე ორბელიანზე.

გვ.: 206,12-13. „Варвара Багратовна приехала“ — საუბარია გიორგი XII-ის შვილიშვილზე — ბარბარე ბაგრატიის ასულ გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 206,16-17. „Олинка выходит замуж за... Томич“ — საუბარია ოლლა ალექსეის ასულ ოპოჩინინასა და გენერალური შტაბის კაპიტან პეტრე ივანეს ძე ტომიჩზე.

გვ.: 206,18. „Вторая дочь Губер: Орловскаго вышла за судью Горбовскаго“ — საუბარია თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორ კონსტანტინე ივანეს ძე ორლოვსკის ქალიშვილ იულიასა და სამომრიგებლო სასამართლოს ტიტულარულ მრჩეველ ვალერიან მიხეილის ძე გორბოვსკი-ზარანეკზე.

გვ.: 206,19-20. „Дочь Агарёва... засватава за Полков: Шака“ — საუბარია სოფიო ნიკოლოზის ასულ ოგარევაზე, რომელიც კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლლა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ფრეილინა იყო, და პოლკოვნიკ ადოლფ ვილჰელმის ძე ფონ შაკზე.

გვ.: 206,20. „Саломе, Баронесса Сакеи, родила дочь“ — საუბარია სალომე დავითის ასული ჭავჭავაძისა და ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოსტენ-საკენის ქალიშვილზე, რომელიც, როგორც ჩანს, მალევე გარდაეცვალა

და სახელი უცნობია.

გვ.: 206,20-21. „Лиза, жена бедного Кико, также родила дочь“ — საუბარია ნიკოლოზ (კიკო) თადეოზის ძე ჩოლოყაშვილსა და მის ცოლ-შვილზე.

გვ.: 206,22. „Княгиня Екатерина Дадіани“ — საუბარია ეკატერინე ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძე-დადიანისაზე.

გვ.: 206,23. „Герцог Баденскій“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლის, ოლლა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ერთ-ერთ ძმაზე.

გვ.: 206,23-24. „Ждём теперь Принца Мюрада“ — საუბარია სალომე დავითის ასული დადიანის მეუღლეზე — პრინც აშოლ მიურატზე.

გვ.: 206,25-26. „Айвазовскій и Венявскій“ — საუბარია ცნობილ მხატვარ ივანე (ოვანეს) კონსტანტინეს ძე აივაზოვსკიზე და პოლონელ კომპოზიტორსა და მევიოლინეზე — ჰენრიხ იოსების ძე ვენიავესკიზე.

გვ.: 206,31. „дядя Георгій“ — ადრესატის ვაჟს, თავის ძმისწულს, გიორგი ილიას ძე ორბელიანს, გრიგოლი სიყვარულით „ბიძიას“ უწოდებს.

გვ.: 207,4-5 „выразить обожаемой Царевне“ — საუბარია ადრესატის დედაზე — ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 207,10. „матушка Катерина“ — საუბარია ადრესატის უმცროს დაზე — ეკატერინე ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №478/№43, გვ. 1r.
თარიღი და ადგილი: „16 Ноября 1868“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „К^М Дмитр: Иван: Святополк Мирскому.“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის, არასტან-
დარტული ფორმის ფურცელი, ზომა: 20,9X18,9 სმ.; დანერი-
ლია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: 1867 წლის 23 აპრილამდე ადრესატს ქუთა-
ისის გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობა ეკავა. გრიგოლის წე-
რილებიდან ვიცით, რომ მას მალევე უპირებდნენ კარცოვის თა-
ნამდებობაზე დანიშნას, მაგ., დიმიტრი ჯორჯაძეს 1867 წლის 26
აპრილს სწერს: „როგორც საქმე ჰსჩანს, დიმიტრი მირსკი მიიღებს
კარცოვის ალაგსა, თუმცაჲკი ჯერ საიდუმლოებენ.“ 1868 წლის 8
იანვარს რძლის, ბარბარესადმი, გაგზავნილი წერილის მიხედვით,
ეს საკითხი ჯერ კიდევ არ იყო გადაწყვეტილი: „С приездом К:
Дмитрія возбуждено здесь всеобщее, живейшее любопытство:
Бытъли ему помощником Главнокомандующаго, или, по прежнему,
Карцов займёт это место? Вопрос этот составляет пока тайну
Кабинета.“ მარია კრიუკოვსკაია-კოლოუბაკინისადმი ამავე წლის 18
მაისს გაგზავნილ წერილში გრიგოლი ადრესატს ატყობინებს, რომ
მირსკები თბილისში დაბრუნდებიან აგვისტოში: „Мирскіе воз-
вратятся в Тифлис в Августе.“ განსახილველ წერილში გრიგოლი მას-
თან აგზავნის ჯუნგუთელ ჯანკა აბდულ აზიზს და სთხოვს შუამ-
დგომლობას მიხილ რომანოვთან. ამიტომ ვვარაუდობთ, რომ წე-
რილი გაგზავნილი უნდა იყოს თბილისში.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 209, 10. „К^М Дмитр: Иван: Святопольск-Мирскому“
— წერილის ადრესატია პოდპოლკოვნიკი დიმიტრი ივანეს ძე
სვიატოპოლკ-მირსკი.

გვ.: 209,13. „**прапорщик Джанка Абдул Азиз**“ – დამატებითი ცნობები მის შესახებ არ მოგვეპოვება.

გვ.: 209,15. „**враг Шамиля**“ — საუბარია დალესტნის ყოფილ იმამზე.

გვ.: 209,19. „**щедрот Его Высочества**“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

ფოკიონ ბულატოვისადმი №2 (707) (გვ.: 210-211)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №72 / №36, 2გ. თარიღი და ადგილი: „18го Нояб: 1868 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Губер: Булатову, Фокіону Евстафьевичу“

ხელნაწერის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დაღაქავებული, დიდი ფორმატის, სქელი ქალაღი, ზომა: 34,2X21,6 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ზედა მარჯვენა კუთხე პატარა ადგილას მოხეულია; ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: „Елисаветполь“

შენიშვნები:1-2-3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 210,16. „**Булатову, Фокіону Евстафьевичу**“ – ნერილის ადრესატია კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორი – ფოკიონ ესტატეს ძე ბულატოვი.

გვ.: 210,17. „**Адилъбека Ибрайм Бекоглы**“ — საუბარია რუსეთის არმიის ყოფილი ოფიცრის, უგურლუბეკის შთამომავალზე.

გვ.: 210,23. „**он и брат его**“ — ძმის სახელი უცნობია.

გვ.: 210-211. „**благороднаго дома Угурлубека**“ – საუბარია აზერბაიჯანული წარმოშობის კაპიტან უგურლუბეკ მეხთიგულუ ოღლიზე.

გვ.: 211,2-3. „**Полковники Фараджуллабек, Раймбек и**

недавно умерший Гасанбек — საუბარია რუსეთის არმიის ოფიცრებზე: ფარაჯულაბეკ უგურლუ ოღლიზე, გენერალ-ლეიტენანტ ჰასან ბეკ ალაღაროვსა და მათსავე ნათესავე რაიმბეკზე.

გვ.: 211,6. **„Импер: Николай“** — საუბარია რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ზე.

1869

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №2 (708) (გვ. 213)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №150 (ძველი №33), ორმაგი პაგინაციით, გვ. 1r // 4r.

თარიღი და ადგილი: „5^ს იანვარ:“

ხელმოწერა: „შენი მარადის ერთგული და პატივისმცემელი თ^ს გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო, ბიძიავ ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: ლურჯი ფერის, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 20,5X13,1 სმ; შესრულებულია შავი მელნით. ავტორისეულ თარიღს გვერდით სხვისი (სავარაუდოდ, ცენტრის თანამშრომლის) ხელით შავი ფანქრით მიწერილი აქვს წელი [1869 წ], რომელიც კვადრატულ ფრჩხილებშია ჩასმული.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და წერილიც, სავარაუდოდ, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. „ჩემი ტოლუბაში“ ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ეს ფორმა მრავლობითშია; 3. თავადი; 4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: ლუბა მეფარიშვილი, „გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი წერილის შესახებ“: შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტი, სამეცნიერო შრომების კრებული, წიგნი

პირველი, აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, ბათუმი, 1941, გვ. 206. წერილი მოხმობილია 203-ე გვერდზეც ანალიზის მიზნით, ხელმოწერისა და თარიღის გარეშე.

დათარიღება: ბარათს წელი არ აწერია, მაგრამ 1869 წლის 25 თებერვალს ამავე ადრესატს უგზავნის ამავე პოემის უკვე ჩასწორებულ ვარიანტს.

გვ.: 213,1. „ჩემო ბატონო, ბიძიავ ალექსანდრე“ — საუბარია ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 213,1-2. „ჩემი ტოლუბაში“ — გრიგოლ ორბელიანის პოემას „სადღეგრძელო“ თავდაპირველად ერქვა „ტოლუბაში“, ანუ თამადა.

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №2 (709) (გვ.: 213-214)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №66 / №37, გვ. 3გ. თარიღი და ადგილი: „1869 Февр:10.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Николаю Ивановичу Барановскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი. ზომა: 32,8X21,7 სმ.; დაწერილია შავი ფანქრით; ყველა გვერდი შემოცვეთილი და შეხეულია, ზედა კუთხეები შელახულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორის თანამდებობაზე მუშაობდა და წერილი, სავარაუდოდ, თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 213,9. „Николаю Ивановичу Барановскому“ — წერილის ადრესატია კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორი — ნიკოლოზ ივანეს ძე ბარანოვსკი.

ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №3 (710) (გვ. 215)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №67 / №37, გვ. 4რ.
თარიღი და ადგილი: „12 Февр: 1869.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Николаю Ивановичу Барановскому.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, პატარა ფორმატის, საშუალო სისქის 1 ფურცელი. ზომა: 21,8X18,3 სმ.; დანერილია შავი ფანქრით; მარჯვენა გვერდი შემოცვეთილი და შეხეულია, მარჯვენა ზედა კუთხე შელახულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორის თანამდებობაზე მუშაობდა და წერილი, სავარაუდოდ, თბილისში უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 215,12. „Николаю Ивановичу Барановскому“ — წერილის ადრესატია კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების დირექტორი — ნიკოლოზ ივანეს ძე ბარანოვსკი.

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №3 (711) (გვ. 216)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №147 (ძველი №33), გვ. 1რ.

თარიღი და ადგილი: „25^б თებერ: 1869.“

ხელმოწერა: „თქუჴნი მარადის მორჩილი და ერთგული თ^რ გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო ბიძიავ ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, ორად გა-

დაკეცილი ქალაღდი; თითოეულის ზომა: 20,5X13,2 სმ; შესრულებულია შავი მელნით.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და წერილიც, სავარაუდოდ, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. თავადი; 2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: ლუბა მეფარიშვილი, „გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი წერილის შესახებ“: შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტი, სამეცნიერო შრომების კრებული, წიგნი პირველი, აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, ბათუმი, 1941, გვ. 206. წერილი მოხმობილია 204-ე გვერდზეც ანალიზის მიზნით, ხელმოწერისა და თარიღის გარეშე.

გვ.: 216,12-13. „ტოლუბაში ახლა სახელ-გადაცულილი“ – პოემას გრიგოლ ორბელიანმა საბოლოოდ „სადღეგრძელო“ დაარქვა.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №32 (712) (გვ.: 217-219)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 47r-v.

თარიღი და ადგილი: „15^ლ Марта 1869. Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქალაღდი; ზომა: 35,4X21,8 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქალაღდი ორ ადგილას გახვრეტილია; ხელნაწერი შელახულია, ქვედა და მარჯვენა მხრიდან აქვს შენახევები.

ადრესატის მისამართი: ამ პერიოდში ადრესატი მოსკოვში ცხოვრობდა, რაც წერილის შინაარსითაც დასტურდება: „есть надежда, что чрез два года я приеду к тебе в Москву.“

შენიშვნები: 1-2-3-4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 217,16-18. „Каптан, Александр, Бабале, Мавана,

Елена, Софія, Тасо Гаგარიша, Тасо Оглабжіо, Като Иванова* – საუბარია ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე, ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანზე, ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე, მანანა მირმანოვის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე, ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე, სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე, ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე, ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოსა და ეკატერინე იაკობის ასულ ორბელიან-ივანოვისაზე.

გვ.: 217,23. „У В: К.; у К: Екатерина Дадіани“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე და სამეგრელოს დედოფალ ეკატერინე ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძე-დადიანისაზე.

გვ.: 217,24-25. „Принц Мюрад с своею прекрасною Саломе“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ დადიანსა და მის მეუღლეზე – პრინც აშილ მიურატზე.

გვ.: 217,27. „Лорд Венситер“ — შეიძლება საუბარი იყოს ინგლისელი ლორდი ვანსიტარტების რომელიმე წარმომადგენელზე.

გვ.: 217,28. „вдоме Мананы“ — იგულისხმება მანანა მირმანოვის ასული ერისთავი-ორბელიანისა.

გვ.: 218,1-2. „тебя с Георгіем“ – საუბარია ადრესატსა და მის ვაჟზე – გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 218,3-4. „дочь Исаака Туман: вышла замуж за Камсаракана“ — საუბარია ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე თუმანიშვილის უმცროს ქალიშვილსა და ახალგაზრდა ოფიცერ ვასილ ეზნაკის ძე კამსარაკანზე.

გვ.: 218,6-7. „На дочери богача Мирзоева... Аргутинский“ — სავარაუდოდ, საუბარია ალექსანდრე რომანის ძე

არღუთაშვილ-მხარგრძელსა და მარია ივანეს (ოვანესის) ასულ მირზოიან-არღუთინსკაია-დოლგორუკოვისაზე.

გვ.: 218,7-8. „**Маргарита, дочь Колюбякиной, выходит за Накашидзе**“ — მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის მეუღლეს ჰყავდა ქალიშვილი პირველი ქმრისგან — მარია იოახიმეს ასული ესპეხო, რომელსაც ზრდიდა კოლიუბაკინი და რომელიც ცოლად გაჰყვა მის აღიუტანტს — ალექსანდრე დავითის ძე ნაკაშიძეს.

გვ.: 218,8. „**дочь Вахтанга Орбел**“ — საუბარია 17 წლის მარიამ (მაშო) ვახტანგის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 218,11. „**знаменитый Айвазовский**“ — საუბარია ცნობილ სომეხ მხატვარ ივანე (ოვანეს) კონსტანტინეს ძე აივაზოვსკიზე.

გვ.: 218,14. „**из Каранаевских высот**“ — საუბარია დაღესტნის ბუინაქსკის რაიონის სოფლის მთიან ხედებზე, სურათის სახელწოდებაშიც ნახსენებია ყარანაის სიმაღლეები.

გვ.: 218,18-19. „**В: К: Николай Николаевич**“ — საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმაზე — ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 218,24. „**чародейство, Караманіани**“ — საუბარია ცნობილ სარაინდო-სათავგადასავლო რომანზე.

გვ.: 218,30. „**Вошла Софія Мирская**“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 219,4. „**твоей сестры Оливьки**“ — საუბარია ოლია ილიას ასულ ბაგრატიონ-გრუზინსკაიაზე.

გვ.: 219,11-12. „**Николинке приехать сюда с женой**“ — საუბარია ნიკოლოზ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკისა და მის მეუღლეზე — მარიამ მიხეილის ასულ კატენინა-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 219,13. „**О Катковском училище**“ — იგულისხმება ლიცეუმი, რომელიც წარჩინებულთა შვილებისთვის დაარსდა

მოსკოვში 1868 წელს.

გვ.: 219,29. „продажу земли на Острове“ — იგულისხმება ორბელიანების კუთვნილი მინა ე. წ. მადათოვის კონძულზე.

გვ.: 219,30. „Ея светлости Царевне“ — საუბარია ადრესატის დედაზე – ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე.

გვ.: 219,31. „сестрам вашим“ — ბარბარეს იმხანად ჰყავდა შვიდი და: ანა, გაიანე, ელისაბედი, ოლლა, ალექსანდრა, ეკატერინე და ნადეჟდა.

ეკატერინე კარცოვასადმი №1 (713) (გვ.: 223-226)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7515^ა; გვ.: 125r-v, 126r.

თარიღი და ადგილი: „15 Марта 1869“/ „29 Марта“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Екатерине Николаевне Карцовой.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 2 დამოუკიდებელი ფურცელი, ზომა: 35,1X21 სმ.; ხელნაწერი დაზიანებული და რესტავრირებულია; შესრულებულია შავი ფანქრით.

ადრესატის მისამართი: „в Петербург.“

შენიშვნები: 1-2. სიტყვა ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 223,9. „Екатерине Николаевне Карцовой“ – ნერილის ადრესატია კავკასიის არმიის მთავარსარდლის თანაშემწის, ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის, მეუღლე – ეკატერინე ნიკოლოზის ასული კარცოვისა, რომელიც, ამავე დროს, იყო ამიერკავკასიის ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოების საბჭოს წევრი.

გვ.: 224,1. „**Принц Мюрад своею красивой женой Саломе**“ — საუბარია სალომე დავითის ასულ დადიანსა და მის მეუღლეზე — პრინც აშვილ მიურატზე.

გვ.: 224,3. „**лорд Венситер**“ — შეიძლება საუბარი იყოს ინგლისელი ლორდი ვანსიტარტების რომელიმე წარმომადგენელზე.

გვ.: 224,7-8. „**Кв: Дадіани... в доме К: Мананы**“ — საუბარია ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანის ოჯახზე, რომელიც იმხანად გაჩერებული იყო მანანა მირმანოვის ასული ერისთავი-ორბელიანის სახლში.

გვ.: 224,9-10. „**Ольги Опочинивой с офицером Генераль: Штаба Томич**“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილიშვილ ოლღა ალექსეის ასულ ოპოჩინინასა და გენერალური შტაბის კაპიტან პეტრე ივანეს ძე ტომიჩზე.

გვ.: 224,10-11. „**Юлія Орловская вышла за судью Гарбовскаго**“ — საუბარია იულია კონსტანტინეს ასულ ორლოვსკაიასა და ვალერიან მიხეილის ძე გორბოვსკი-ზარენაკზე.

გვ.: 224,11-12. „**Мирзоев выдал свою дочь за К^г Аргутинскаго**“ — სავარაუდოდ, საუბარია მარია ივანეს (ოვანესის) ასულ მირზოიან-არლუთინსკაია-დოლგოროუკოვისაზე და ალექსანდრე რომანის ძე არლუთაშვილ-მხარგრძელზე.

გვ.: 224,12-13. „**дочь К^г Исака за Камсаракава**“ — საუბარია ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე თუმანიშვილის უმცროს ქალიშვილსა და ახალგაზრდა ოფიცერ ვასილ ეზნაკის ძე კამსარაკანზე.

გვ.: 224,15-17. „**Накашидзе... обвенчается на Марьякте**“ — საუბარია ალექსანდრე დავითის ძე ნაკაშიძესა და მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის გერზე — მარია იოახიმეს ასულ ესპეხოზე.

გვ.: 224,22. „**Попоригопуло и Джомардизева**“ — საუბარია საიდუმლო მრჩეველ ალექსანდრე ივანეს ძე პოპორილოპულოსა და სამხრეთ დაღესტნის სამხედრო მეთაურის,

გენერალ-მაიორ მიხეილ გრიგოლის ძე ჯომარჯიძის, ცოლზე – ელენე გრიგოლის ასულ ბარათაშვილზე.

გვ.: 224,24. „Дочери Вахтанга Орбелиани“ — საუბარია მარიამ ვახტანგის ასულ ორბელიანზე.

გვ.: 224,24-25. „двух милых Князей Мухранских“ — ძნელი სათქმელია, რომელი ბაგრატიონ-მუხრანელის ქალიშვილებზეა საუბარი. შესაძლოა, იგულისხმებოდეს ირაკლი ბაგრატიონ-მუხრანელი, რომელსაც 4 ქალიშვილი ჰყავდა. ამათგან ბარბარე 21 წლისა იყო, სოფიო – 19 წლის და ეს სწორედ ის ასაკია, როცა თავადიშვილთა ქალიშვილები მაღალ საზოგადოებაში ჩნდებოდნენ.

გვ.: 225,1-2. „Айвазовский... парисовал“ — საუბარია ცნობილ მხატვარ ივანე (ოვანეს) კონსტანტინეს ძე აივაზოვსკიზე.

გვ.: 225,2-3. „с Каранаевских высот, Алахан Юрт“ — საუბარია ყარანაის მთებსა და ჩეჩნეთის სოფელ ალახან-იურტზე.

გვ.: 225,17. „В: К: Николай“ — საუბარია იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმაზე – ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 225,21. „по милости Полякова“ — საუბარია სარკინიგზო საქმის ცნობილ სპეციალისტ სამოელ სოლომონის ძე პოლიაკოვზე.

გვ.: 225,25. „Статковский, Бентковский и др.“ — საუბარია ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოს თანამშრომლებზე – ბოლისლავ ეგნატეს ძე სტატკოვსკისა და კარლ ფელიქსის ძე ბენტკოვსკიზე.

გვ.: 225,27. „Герсевановже указывает“ — სავარაუდოდ, იგულისხმება ჰიდროტექნიკის ინჟინერი მიხეილ ნიკოლოზის ძე გარსევანოვი.

გვ.: 225,32. „Свечин здаёт Дивизию Тергукасову“ — საუბარია ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინზე, არზას არტემის ძე ტერლუგასოვსა და 38-ე ქვეით დივიზიაზე.

გვ.: 226,1. „Минквиц всё болеет“ – საუბარია დერბენ-დის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცზე.

გვ.: 226,5. „Сын Вахтанга Орбел:“ – საუბარია ნიკოლოზ ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 226,17. „на Царские Колодцы“ – ასე ეწოდებოდა დედოფლისწყაროს.

გვ.: 226,22. „Александр Петрович“ — საუბარია ადრესატის მეუღლეზე – ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვზე.

გვ.: 226,23. „Целую ваших детей“ — კარცოვის ერთ-ერთ ვაჟს ერქვა ნიკოლაი და იგი დაიღუპა რუსეთ-თურქეთის ომის დროს. სხვა შვილების სახელები უცნობია.

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №12 (714) (გვ. 231)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №126 / №32, გვ. 9r.

თარიღი და ადგილი: „1 Мая 1869.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Барону Алек: Павловичу Николай“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გახუნებული, პატარა ფორმატის, თხელი ქაღალდი; ზომა: 21,5X21 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; მარჯვენა გვერდს ზედა მხარის კიდეზე პატარ-პატარა მონახევები აქვს.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსის თანამდებობაზე მსახურობდა, ამავე დროს, იყო კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველიც, ასე რომ, იგი თბილისში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა. აღნიშნულისა და წინამდებარე წერილის შინაარსის გათვალისწინებით, იგი, სავარაუდოდ, თბილისშივე უნდა იყოს მიწერილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ. 2. ამ სიტყვის შემდეგ დაუნერია „*судет*“ და შემდეგ გადაუხაზავს. პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №33 (715) (გვ.: 232-233)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ.: 48г. თარიღი და ადგილი: „12¹² Мая 1869 Тифлис“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „*Мой друг Варвара!*“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 35,3X21,7 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით. ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია; ხელნაწერი შელახულია, ზედა და მარჯვენა მხრიდან აქვს შენახევები.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მოსკოვში ცხოვრობდა და წერილიც იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 232,14-16. „*Их Высо:²²... Великая Кня*“ – საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის მეუღლეზე – ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 232,17-18. „*Екатерина Дадіани и Мюрад*“ — საუბარია ეკატერინე ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძე-დადიანისაზე და მისი ქალიშვილის, სალომე დავითის ასული დადიანის, მეუღლეზე – პრინც აშილ მიურატზე.

გვ.: 232,18-19. „*Тасо Гагарина поплыла в Крым*“ — საუბარია ანასტასია დავითის ასულ ორბელიან-გაგარინისაზე.

გვ.: 232,19. „*Витгенштейны на Рейн*“ – საუბარია ლევ პეტრეს ძე ვიტგენშტიინის იჯახზე, რომელიც წარმოშობით გერმანიიდან იყო.

გვ.: 232,20. „*Варвара Тамамшева*“ – საუბარია ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამამშევისაზე.

გვ.: 232,21. „Лиза Мухранская“ – საუბარია ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 232,23. „Султан Даниль Бек Элисуийский“ – საუბარია ელისუს ყოფილ სულთან დანიილ ბეგზე.

გვ.: 232,24-25. „Бабале Сагинова переходит в Коды“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე – ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

გვ.: 232,26. „в первый раз в Амамло“ — საუბარია ქვემო ქართლის სოფელზე.

გვ.: 232,28-29. „приличные дети у Мирских“ — საუბარია სოფიო იაკობის ასული ორბელიანისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის შვილებზე – ნინაზე, მარიამზე, ოლლასა და პეტრეზე.

გვ.: 232,3-4. „сыновья Вахтанга Орбел: и Кипиави“ – საუბარია ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანის ვაჟ ნიკოლოზსა და დიმიტრი ივანეს ძე ყიფიანის ვაჟ ნიკოლოზზე.

გვ.: 232,11. „Георгия целую“ – საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №34 (716) (გვ. 235)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №153, გვ. 28r.

თარიღი და ადგილი: „4^{та} Июня 1869. Тифлис.“

აღრესატიისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, საშუალო ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 26,3X21,6 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ქაღალდი ორ ადგილას გახვრეტილია.

აღრესატის მისამართი: აღრესატი ამ პერიოდში მოსკოვში ცხოვრობდა და წერილიც იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 235,6-7. „**обвенчается Како с Захаріем Чавчавадзе**“ – საუბარია მარიამ (კაკო) დავითის ასულ ქავჭავაძესა და ზაქარია გულბათის ძე ქავჭავაძეზე.

გვ.: 235,8 „**Целую Георгія**“ – საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

ეკატერინე ქავჭავაძე-დადიანისადმი №4 (717) (გვ.: 236-238)

ავტოგრაფი: Z: ზსიემ 24520/ლ. ა. 1120.

თარიღი და ადგილი: „27 ივნისს.“ / „1^ს ივლისს 1869. თბილისით.“

ხელმოწერა: „საცა გინა ვიყო, მაინც ვარ თქუჴნი ერთგული გულით, სულით, თავდადებით ერთგული და პატივისმცემელი გრიგოლ ორბელიანი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „უგანათლებულესო კნეინავ, ეკატერინა!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, ორი დამოუკიდებელი ფურცელი, ზომა: 27X22 სმ.; დაწერილია ოთხივე გვერდზე შავი ტუშით. პირველი ფურცელი უფრო გაყვითლებულია, ვიდრე მეორე. ორივე ფურცელს გარშემო შემოხეულები აქვს, ასევე შუაზე გადაკეცვის გამო ორივე გადატეხილია; ფურცლის ზედა და ქვედა არეები დაცულია.

ადრესატის მისამართი: რძლის, ბარბარესადმი, ამავე წლის 12 მაისს გაგზავნილი წერილიდან ვიცით, რომ ეკატერინე იმყოფებოდა სამეგრელოში: „Екатерина Дадіани и Мюрад отпразнили на лето в Мингрелію.“ შესაბამისად, წერილი აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ეს სიტყვა ჩამატებულია ავტორის მიერ; 2. ასე უწერია ავტორს; 3. ამ სიტყვას ავტორი ასეთი ორთოგრაფიით იყენებს; 4. ღვთისაგან; 5. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 6. ავტოგრაფში წერია „საფხულში“; 7. ასე უწერია ავტორს; 8. ღვთისა; 9. „მ“ ასომთავრულით წერია; 10. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 236,1. „**კნეინავ, ეკატერინა**“ – წერილის ადრესატია

ეკატერინე ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძე- დადიანისა.

გვ.: 236,11-12. „რებინდერი და ადიუტანტები“ – საუბარია გოფმეისტერ კონსტანტინე გრიგოლის ძე რებინდერსა და, სავარაუდოდ, ადიუტანტებზე: ალექსანდრე ვლადიმერის ძე ტოლსტოისა და დიმიტრი ალექსის ძე ფილოსოფოვზე.

გვ.: 236,12. „წავიდა კნეინა ტერეზიაცა“ – საუბარია ტერეზია მამიას ასულ გურიელ-დადიანისაზე.

გვ.: 236,12-13. „მირსკიანნი, აპაჩინინები, ივანო[ვ]ები, ტასო აღლობჟიო“ – საუბარია სოფიო იაკობის ასული ორბელიანისა და დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის, ბარბარე იაკობის ასული ორბელიანისა და ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის, ეკატერინე იაკობის ასული ორბელიანი-ივანოვისა და ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვის ოჯახებსა და ანასტასია კონსტანტინეს ასულ ორბელიან-ოკლობჟიოზე.

გვ.: 236,14. „პოპორილოპულოს მეუღლისა“ – საუბარია ალექსანდრე ივანეს ძე პოპორილოპულოს მეუღლეზე – ელენე დავითის ასულ პოპორილოპულოზე.

გვ.: 236,15. „ყორღანოვის სახლობა და არღუთინსკიანნი“ – სავარაუდოდ, საუბარია გენერალ იოსებ ივანეს ძე ყორღანოვისა და ალექსანდრე რომანის ძე არღუთაშვილ-მხარგრძელის ოჯახებზე.

გვ.: 236,16-17. „ვარვარა თამამშევისა წავიდა“ – საუბარია ბარბარე ვასილის ასულ ყორღანაშვილ-თამამშევისაზე.

გვ.: 236,17-18. „ლიზა მუხრანსკისაც“ – საუბარია ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 236,19. „მანანაც აპირებს“ – საუბარია მანანა მირმანოვის ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 236,20-21. „ელენე და სოფიოცა აპირებენ“ – სავარაუდოდ, საუბარია ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასულ თარხან-მოურავ-ბაგრატიონ-გრუზინსკისაზე და ივანე ორბელიანის მეუღლეზე – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 236,30-31. „ველი ჩუწნს ბაბალეს“ – იგულისხმება ბარბარე სამარაგდონის ასული ორბელიანი-საგინაშვილისა.

გვ.: 237,1. „კაკოსა და ზაქარიას“ – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ქავეჭავაძესა და მის მეორე ცოლზე – მარიამ (კაკო) დავითის ასულ ქავეჭავაძეზე.

გვ.: 237,5. „მოახდინა სმიტინმა“ – სავარაუდოდ, საუბარი უნდა იყოს იურისტ ვლადიმერ ვასილის ძე სმიტენზე.

გვ.: 237,13. „მე და ბარონსაც გუქონდა“ – სავარაუდოდ, იგულისხმება ბარონი ალექსანდრე პავლეს ძე ნიკოლაი.

გვ.: 237,31-32. „ჩემს რძალს ქეთევანს მოუკუდა მოხუცე-ბული დედა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე. დედის სახელი უცნობია.

გვ.: 238,6. „რამდენიმე დღე ბუტკოვი“ – შესაძლოა, იგულისხმებოდეს რუსი სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, პეტერბურგის აკადემიის აკადემიკოსი, სენატორი და საიდუმლო მრჩეველი – პეტრე გრიგოლის ძე ბუტკოვი.

გვ.: 238,14. „სალომეცა, ნიკოცა და ანდრიაცა“ – საუბარია ადრესატის შვილებზე – ნიკოლოზ და ანდრია დავითის ძე დადიანებსა და ქალიშვილებზე – სალომე დავითის ასულ დადიან-მიურატისაზე.

გვ.: 238,25. „მშენიერი სიძე-ბატონი“ – იგულისხმება პრინცი აშილ მიურატი.

ბაბალე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №26 (718) (გვ. 239)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №453 (ძველი №24), გვ. 60r.

თარიღი და ადგილი: „31^ბ ივლისს 1869.“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბაბალე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, თხელი, სიფრიფანა, ორად გადაკეცილი ქალაღდი; ზომები: I ფურცელი: 35,7X22 სმ; II ფურცელი: 17,6X22 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცელში; ხელნაწერი დაზიანებულია, II ფურცლის ზედა ნახევარი დაკარგულია; დარჩენილია ქვედა მხარე, რომელზეც შემონახულია მისამართის ნაწილი; ხელნაწერი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: IV გვერდზე მისამართის ნაწილია გადარჩენილი: „...[მიუვი]დეს ...[სა]გინოვისას.“ წერილი თბილისიდან არის გაგზავნილი, სავარაუდოდ, კოდაში.

შენიშვნები: 1. ეს ადგილი დაზიანებულია და სიტყვა გაჭირვებით იკითხება.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 239,4. „გინდ შენს ქმარსა“ – საუბარია ადრესატის ქმარზე – ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 239,5. „შენს რძალს ქეთევანსა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის რძალზე – ქეთევან დიმიტრის ასულ ალექსი-მესხიშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 239,7. „შენს რძალს სოფიოსთან“ – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანის მეუღლეზე – სოფიო შალვას ასულ ერისთავ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 239,10-11. „იოანე ორბელიანი“ – საუბარია ივანე დავითის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 239,11-12. „კიდევ ელიზბარ ერისთავი“ – იგულისხმება ელიზბარ შანშეს ძე ერისთავი.

გვ.: 239,15. „მოვიდა ყაფლან და რეზიკო თავის შვილით“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე, მის დისშვილზე – რევაზ შალვას ძე ერისთავსა და რევაზის ერთ-ერთ შვილზე – ქეთევანზე, რევაზზე, ან სოფიოზე.

გვ.: 239,19. „ძალუა ელისაბედ დარჩომილა ეკატერინესთან“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ას-

ლანის ძე ორბელიანის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე და დაზე – ეკატერინე ასლანის ასულ ორბელიან-ერისთავისაზე.

გვ.: 239,20. „ოლლობუიო და სოსიკოც“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ იოსებ კონსტანტინეს ძე ორბელიანზე.

გვ.: 239,20-21. „ბიძია ალექსანდრეც კარგად არის“ – საუბარია ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 239,22. „კამენდანტის ნახვამ“ – მსახურ იგორკას გრიგოლი ხუმრობით უწოდებს კამენდანტს.

გვ.: 239,24-25. „ალექსანდრე მომიკითხე“ – საუბარია ადრესატის ქმარზე – ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

ალექსანდრე დონდუკოვ-კორსაკოვისადმი №1 (719) (გვ.: 240-242)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №82 / №44,
გვ.: 1r-v.

თარიღი და ადგილი: „Август 11 дня 1869.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Князю Александру Михайловичу Дондукову-Корсакову.“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დაღაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ქაღალდი; ზომა: 35,3X22,3 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი შეღახულია, გვერდები ადგილ-ადგილ ყველა მხრიდან შეხეულია.

ადრესატის მისამართი: 1869 წელს ადრესატი დაინიშნა სამხრეთ-დასავლეთ მხარის გენერალ-გუბერნატორად, რომელშიც სამი გუბერნია შედიოდა, მათ შორის, კიევისა. წერილში გრიგოლი მას შემწეობას სთხოვს თავისი ნათესავის, რევაზ ერისთავის, ვაჟისათვის, რომელიც კიევის სამხედრო გიმნაზიაში შესვლას აპირებდა. შესაბამისად, წერილი გაგზავნილი უნდა იყოს კიევში.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ავტორს სიტყვის პირველი ასო ჯერ პატარა დაუნერია, შემდეგ დიდად გადაუკეთებია; 3. ხელნაწერში „r“-ს ნაცვლად უნერია „k“.
პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 240,2. „Князю Александру Михайловичу Дондукову-Корсакову“ – წერილის ადრესატია გენერალი ალექსანდრე მიხეილის ძე დონდუკოვ-კორსაკოვი.

გვ.: 240,11. „мой племянник, Лейб Казак, К: Реваз Эристов“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ რევაზ შალვას ძე ერისთავზე.

გვ.: 240,12. „котораго сын“ — სავარაუდოდ, საუბარია რევაზ ერისთავის ვაჟ ალექსანდრეზე, რომელიც იმ დროს 11 წლის იყო.

გვ.: 240,24. „сын К^н Вахтанга Орбел:“ — საუბარია ნიკოლოზ ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 242,5. „Их высочества выезжают“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვზე.

გვ.: 242,6-7. „Великая Кня: останется“ – იგულისხმება მეფისნაცვლის მეუღლე – ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისა.

ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №27 (720) (გვ. 245)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №454 (ძველი №24), ორმაგი პაგინაციით, გვ.: 1r-v, 2r // 61r-v, 62r.

თარიღი და ადგილი: „17^h სექტემ: 1869.“

ხელმოწერა: „შენი გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო გულით საყუარელო ბაბაღე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყავისფრო, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, სიფრიფანა,

ორად გადაკეცილი ქალაღდი; თითოეულის ზომა: 20,5X13,1 სმ; შესრულებულია მუქი შავი მელნით, რომელიც გაჟღენთილია ფურცლებში; ხელნაწერი დაზიანებულია, გადაკეცვის ადგილებში და აგრეთვე ვერტიკალურად ორივე ფურცელი გახეულია; IV გვერდზე შავი ფანქრით, სხვისი ხელით მინაწერი აქვს, რომელიც შავი ფანქრითვეა გადახაზული: „იღია ოცდა შვიდს ოკდობერს წელს 1836 ოღგა მარტის 19 წე 13 უვ.“

ადრესატის მისამართი: წერილი გაგზავნილია კოდაში. გრიგოლი ადრესატს სწერს: „კოდაზე სრულებით ეციება და უნდა გამოემურო, რომ ისე კარგად მოხვიდე, როგორც მანდ იყავ.“
შენიშვნები: 1-2. ასეა; 3. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 245,2. „ისაკსავით, გაღვიბტუნო“ – საუბარაუდოდ, საუბარია ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე თუმანიშვილზე.

გვ.: 245,6. „შენი ქმარი წავიდა“ – საუბარია ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგინაშვილზე.

გვ.: 245,7-8. „ზურაბკა თავშეხვეული აქ დარჩა“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის მსახურზე.

გვ.: 245,9. „იოსებ თარხანოვი და ნიკა ამილახვარი“ – საუბარია იოსებ დავითის ძე თარხან-მოურავსა და ნიკოლოზ (გივი) გივის ძე ამილახვარზე.

გვ.: 245,10. „კ: ბარიატინსკისას“ – საუბარია კავკასიის ყოფილ მეფისნაცვალ ალექსანდრე ივანეს ძე ბარიატინსკიზე.

გვ.: 245,12. „მოვიდა კ: მირსკიცა“ – საუბარია პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკიზე.

გვ.: 245,12-13. „მოელის სოფიოსა ქალებით“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე და მის ქალიშვილებზე: წინაზე, მარიამსა და ოღლაზე.

გვ.: 245,13-14. „კნ: ლევანცა“ – საუბარია გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილზე.

გვ.: 245,21. „ყაფლან ჯერ არ წასულა ცოლის მოსაყუანად“ – საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ ყაფლან ას-

ლანის ძე ორბელიანსა და მის მეუღლეზე – ელისაბედ ივანეს ასულ ბარათაშვილ-ორბელიანისაზე.

გვ.: 245,23. „დარიკოსა და იმის სიძეს“ – სავარაუდოდ, საუბარია ოტია ელიზბარის ასული დადიანის ცოლზე – დარია ლუარსაბის ასულ ჩოლოყაშვილსა და მათი ქალიშვილის საქმროზე.

გვ.: 245,25. „ზაქარიასაც მოუწერია“ – საუბარია ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძეზე. დარია ლუარსაბის ასული ჩოლოყაშვილი იყო მისი პირველი ცოლის, ეკატერინე ლუარსაბის ასული ჩოლოყაშვილის, და.

გვ.: 245,30. „ეკატერინას ნიგნი მომივიდა“ – სავარაუდოდ, საუბარია ეკატერინე ალექსანდრეს ასულ ჭავჭავაძე-დადიანისაზე.

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №4 (721) (გვ. 246)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის არქივი, №151 (ძველი №33), გვ. 1r.

თარიღი და ადგილი: „18^h ოკდომ: 1869“

ხელმოწერა: „შენი ერთგული გრიგოლი“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „ჩემო ბატონო ბიძიავ ალექსანდრე!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოყვითალო ფერის, გაცრეცილი, გახუნებული, დალაქავებული, პატარა ფორმატის, თხელი, ორად გადაკეცილი ქალაღი; თითოეულის ზომა: 21,7X13,4 სმ; შესრულებულია შავი ფანქრით; ხელნაწერი დაზიანებულია, გადაკეცვის ადგილებში გახეულია; ქვედა ბოლო შემოცვეთილი აქვს.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი თბილისში ცხოვრობდა და წერილიც, შესაბამისად, აქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: ლუბა მეფარიშვილი, „გრიგოლ ორბელიანის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი ნერილის შესახებ“: შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო სამასწავლებლო ინსტიტუტი, სამეცნიერო შრომების კრებული, წიგნი პირველი, აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობა, ბათუმი, 1941, გვ. 206.

გვ.: 246,2. „პავლემ ჰსთქუა“ – გრიგოლი, სავარაუდოდ, გულისხმობს პავლე მოციქულს, მაგრამ ფრაზა: „რომელი დავნერე, დავნერე“ არის იოანე მოციქულის სახარებაში.

გვ.: 246,2. „რაცა დავჰსნერე, დავჰსნერე“ – იოანეს სახარება, 19.22.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №35 (722) (გვ.: 246-248)

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 36r-v. თარიღი და ადგილი: „26 Октя: 1869 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „...мой друг Варвара...“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული 1 ფურცელი; ზომა: 35,6X22,2 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია; დანერილია შავი ფანქრით; გვერდი შემოცვეთილი აქვს.

ადრესატის მისამართი: „В Москву.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ამ ადგილას ფურცელი გახეულია.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 246,20. „К: Софія Мирская“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილ სოფიო იაკობის ასულ ორბელიან-სვიატოპოლკ-მირსკისაზე.

გვ.: 247,3. „Сегодня рождение Георгія“ — საუბარია გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 247,28. „Их Высоч^{нн} с тремя старшими детьми“ — მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის სამი უფროსი შვილი იყო: ნიკოლოზი, ანასტასია და მიხეილი.

გვ.: 247,29. „трѣх младших оставляют здесь“ — იმ დროისათვის მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის სამი უმცროსი შვილი იყო: გიორგი, ალექსანდრე (სანდრო) და სერგეი.

გვ.: 248,3. „Марія Чавчавадзе, жена Ясона, скончалась“ — საუბარია მარიამ (მაია) შალვას ასულ ერისთავ-ჭავჭავაძისაზე, იასონ იოანეს ძე ჭავჭავაძის ქვრივზე.

გვ.: 248,4-5. „Бабале, несмотря на свою неизлечимую болезнь“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე — ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე, რომელსაც სიმსივნე ჰქონდა.

გვ.: 248,11. „К: Иван с Лизой и Георгій Мухр: едут“ — საუბარია ივანე და გიორგი კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელებსა და კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის მეუღლეზე — ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავანდიშვილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 248,15. „Царевне приношу“ — საუბარია ადრესატის დედაზე — ანასტასია გრიგოლის ასულ ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინისაზე.

გვ.: 248,15-16 „твоим сѣстрам“ — ბარბარეს იმხანად ჰყავდა შვიდი და: ანა, გაიანე, ელისაბედ, ოლლა, ალექსანდრა, ეკატერინე და ნადეჟდა.

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №36 (723) (გვ. 251)

ავტოგრაფი: С: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 37r.
თარიღი და ადგილი: „6^{та} Нояб: 1869 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული 1 ფურცელი; ზომა: 35X22,1 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია. დაწერილია შავი ფანქრით. ბოლო შემოცვეთილი აქვს.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში მოსკოვში ცხოვრობდა, რაც ნერილის შინაარსითაც დასტურდება. გრიგოლი მას სწერს: „Что делает мой благородный Дядя Георгий? Все приезжающие из Москвы говорят мне только о его росте.“

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ამ ადგილას ფურცელი გახეულია.

პირველი პუბლიკაცია: წინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 251,7. „Дядя Георгий“ — ადრესატის ვაჟს, თავის ძმისწულს, გიორგი ილიას ძე ორბელიანს, გრიგოლი სიყვარულით „ბიძიას“ უწოდებს.

გვ.: 251,12. „Их Высочества“ — საუბარია მეფისნაცვალ მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვსა და მის მეუღლეზე — ოლღა თეოდორეს ასულ ბადენელ-რომანოვისაზე.

გვ.: 251,15. „К: Иван Мухр: с Лизой“ — საუბარია ივანე კონსტანტინეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელსა და მის რძალზე — ელისაბედ ნიკოლოზის ასულ ფალავეანიძევილ-ბაგრატიონ-მუხრანელისაზე.

გვ.: 251,17. „Леван Мелвков сженой“ — საუბარია იმჟამად დაღესტნის მმართველზე, გენერალ ლევან ივანეს ძე მელიქიშვილსა და მის მეუღლეზე — ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასულ ორბელიან-მელიქიშვილისაზე.

გვ.: 251,22. „Каплав теперь вздумал“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 251,24. „К: Аннета с Давидом“ — საუბარია ადრესატის დაზე, ანა ილიას ასულ ბაგრატიონ-ჭავჭავაძისაზე, და მის მეუღლე დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძეზე.

გვ.: 251,27. „Бабале Сагинова очень огорчена“ — საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილზე — ბარბარე სამარაგდონის ასულ ორბელიან-საგინაშვილისაზე.

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7515^ა; გვ.: 108r-v. ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Николай Агапович!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, დალაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის ფურცელი; ზომა: 34,3X22,1 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ცხოვრობდა თბილისში და წერილიც, შესაბამისად, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1-2. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 3. ეს სიტყვა ჩამატებული აქვს ზემოდან.

დათარიღება: წერილში საუბარია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილების – ეკატერინე იაკობის ასული ორბელიანი-ივანოვისა და ალექსანდრე გიორგის ძე ორბელიანის ქონებრივ დავაზე. ეკატერინეს მეუღლე – ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვი მიიჩნევდა, რომ ალექსანდრემ მათი მიწები მიითვისა და მოითხოვდა ზარალის ანაზღაურებას. ეს დავა, როგორც ჩანს, დიდხანს გრძელდებოდა, წერილის მიხედვით კი შეგვიძლია განვსაზღვროთ, რა ეტაპზეა იყო იმ დროს. საოლქო სასამართლოში და სენატში ალექსანდრე ორბელიანი გაუმართლებიან და იმხანად ივანოვები აპირებდნენ საქმის გადაგზავნას საზოგადო კრებაზე განსახილველად პეტერბურგში. წერილში გრიგოლ ორბელიანი ნიკოლოზ ივანოვს მიმართავს: „решены уже в Окp: суде не в вашу пользу, точно также и в Сенате... Здесь невольно рождается вопрос: как дело может решиться окончательно в Общем собрании, которое осталось единственною надеждою для вас?.. И нужноли рисковать всем на авось вывезѣт?“ ამავსე საქმეზე არის საუბარი გიორგი მუხრანსკისთვის გაგზავნილ ასევე უთარილო წერილში, რომლიდანაც ჩანს, რომ ივანოვს საქმე უკვე გაუგზავნია საზოგადო კრებაზე განსახილველად. იმ წერილში ვკითხულობთ: „აქ გამართლდა, სენატშიაცა ეგრეთუჴ ; და ახლა ივანოვის ადვო-

კატსა [...ა.] აქუს „ობჟირის სობრანიეში.“ გიორგი მუხრანსკის-
თვის გაგზავნილი ბარათი არაერთი რეალიის საფუძველზე და-
ვათარილეთ 1869 წლის შემოდგომით. ვფიქრობთ, ეს ბარათიც
ამავე დროს უნდა იყოს დანერილი, მაგრამ ქრონოლოგიურად
ცოტა უფრო ადრე.

გვ.: 253,2. „Николай Агапович“ — წერილის ადრესა-
ტია გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ეკატერინე იაკობის
ასული ორბელიანი-ივანოვის, მეუღლე – ნიკოლოზ ალაპოს ძე
ივანოვი.

გვ.: 253,8. „для мненія Александра“ – საუბარია გრი-
გოლის ბიძაშვილ ალექსანდრე გიორგის ძე ორბელიანზე.

ნიკოლოზ ივანოვისადმი №2 (725) (გვ.: 257-261)

ავტოგრაფი: A: ფონდი №5, აღწერა №1, საქმე №7515^ა; გვ.:
109r-v, 110r-v.

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა:

„Николай Агапович!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: გაყვითლებული, გახუნებული, და-
ლაქავებული, დიდი ფორმატის, საშუალო სისქის 2 გადაბმუ-
ლი ფურცელი; I ფურცლის ზომა: 35,1X22 სმ.; II ფურცლის
ზომა: 34,4X22 სმ.; შესრულებულია შავი ფანქრით; ორივე
ფურცელი რესტავრირებულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ცხოვრობდა თბილისში და
წერილც, შესაბამისად, აქ უნდა იყოს გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ; 2. ვარსკვლავი
ავტორისეულია. გვერდის ბოლოს განმარტება აქვს სქოლიო-
ში ჩატანილი, რომელიც ჩვენს ტექსტში წერილის ბოლოსაა
წარმოდგენილი; 3. ციტირებული ფრაზა ხაზგასმულია ავტო-
რის მიერ; 4. ხაზგასმულია ავტორის მიერ;

დათარილება: ამ ბარათში ზუსტად იგივე ფაქტებია აღწერი-
ლი, რაც იმავე ადრესატისთვის გაგზავნილ, ჩვენ მიერ 1869

წლის შემოდგომით დათარიღებულ წინა წერილში და, თან, აქ თავად ის წერილიც არის ნახსენები: „Предложенная мною в первом письме для соглашения сумма“. იქ მართლაც იყო დაანგარიშებული თანხა. შესაბამისად, ამ წერილსაც ვათარიღებთ 1869 წლის შემოდგომით, მაგრამ იგი ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვისთვის გაგზავნილ პირველ წერილზე ქრონოლოგიურად უფრო გვიანდელია.

გვ.: 257,8-9. „вами на Александра“ – საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილ ალექსანდრე გიორგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 257,18-19. „на предложение К^н Воронцова“ — საუბარია 1845-1854 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ სიმონის ძე ვორონცოვზე.

გვ.: 258,17-18. „мною любимые сестры“ – საუბარია გრიგოლის ბიძის, იაკობ ორბელიანის, ქალიშვილებზე – იმხანად უკვე გარდაცვლილ თამარზე, ბარბარეზე, ეკატერინესა და სოფიოზე.

გვ.: 258,19-20. „как не мы, братья их“ — იგულისხმება ბიძაშვილები – გრიგოლ ორბელიანი და ალექსანდრე ორბელიანი.

გვ.: 258,29-30. „Санковскаго оно также мало интересовало“ — იგულისხმება ადრესატის ქვისლი, თამარ იაკობის ასული ორბელიანის ქმარი – ანდრია სტეფანეს ძე სანკოვსკი, რომელიც 1859 წელს გარდაიცვალა.

გვ.: 258,30. „а мать ваша“ — იგულისხმება ადრესატის სიდერი – წინა ალექსანდრეს ასული მაცაშვილი-ორბელიანისა.

გვ.: 259,18. „Контрагента Кайхосро – (брат Алекс:)“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაშვილებზე – ქაიხოსრო და ალექსანდრე გიორგის ძე ორბელიანებზე.

გვ.: 259,24. „К:^н Якова пред казною“ — საუბარია გრიგოლის ბიძაზე – იაკობ ნიკოლოზის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 261,4. „Письмо Астафьева“ – სავარაუდოდ, საუბარია ერევნის გუბერნატორ მიხეილ ივანეს ძე ასტაფიევის წერილზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 38გ.
თარიღი და ადგილი: „4^ა Декаб: 1869 Тифлис.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ავტოგრაფის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული 1 ფურ-
ცელი; ზომა: 35,6X22,1 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეუ-
ლია. დანერილია შავი ფანქრით. გვერდები შემოცვეთილი
აქვს, ქვედა კუთხე მოხეულია.

ადრესატის მისამართი: ადრესატი ამ პერიოდში ცხოვრობდა
მოსკოვში და ნერილიც, შესაბამისად, იქ არის გაგზავნილი.

შენიშვნები: 1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

პირველი პუბლიკაცია: ნინამდებარე გამოცემა.

გვ.: 266,4-5. „К: Мирскаго и нашего Ваво“ — საუბარ-
ია პოდპოლკოვნიკ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირ-
სკისა და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილ ივანე კონ-
სტანტინეს ძე ორბელიანზე, მეტსახელად „ვანკა პაჟარნიზე“.

გვ.: 266,6. „День твоего Ангела“ — იმ დროს წმინდა
დიდმონამე ბარბარეს ხსენება აღინიშნებოდა 5 დეკემბერს.

გვ.: 266,7. „твоим и Георгия“ — საუბარია ადრესატსა და
მის ვაჟზე — გრიგოლის ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 266,23-24. „кончине беднаго Александра“ — ალექ-
სანდრე დავითის ძე ორბელიანი 1869 წელს დაიღუპა იალტაში.

გვ.: 266,26-27. „Бедная Манана, бедная его молодая
жена“ — საუბარია გარდაცვლილი ალექსანდრე ორბელიანის
დედაზე — მანანა მირმანოვის ასულ ორბელიანსა და მეულ-
ლეზე — 18 წლის ევდოკია სომოვაზე.

ავტოგრაფი: C: გრიგოლ ორბელიანის ფონდი, №153, გვ. 39გ.
თარიღი და ადგილი: „18^ლ Декаб: 1869.“

ადრესატისადმი მიმართვის ფორმა: „Мой друг Варвара!“

ხელნაწერის აღწერილობა: მოთეთრო, გახუნებული 1 ფურცელი;
ზომა: 35,6X22,5 სმ.; 2 ადგილას ფურცელი ამოხეულია.
დანერილია შავი ფანქრით. გვერდები შემოცვეთილი აქვს.

ადრესატის მისამართი: „В Москву.“

შენიშვნები:1. ხაზგასმულია ავტორის მიერ.

გვ.: 268,9. „тебя и Георгія“ – საუბარია ადრესატზე –
გრიგოლის რძალ ბარბარე ილიას ასულ ბაგრატიონ-ორბელი-
ანისაზე და ძმისწულ გიორგი ილიას ძე ორბელიანზე.

გვ.: 268,11. „Александр, Пуплій“ — საუბარია მწერალ
ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანზე.

გვ.: 268,19. „дочь Корхмаза Меликова“ — საუბარია
ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე მელიქიშვილის ქალიშვილ
მარიამზე.

გვ.: 268,20. „влюблённая в Мамія Гურიели“ – საუბარია
მამია დავითის ძე გურიელზე.

გვ.: 268,25. „Юферова, чиновника Судебной Палаты“
— საუბარია თბილისის საოლქო სასამართლოს საბჭოს წევრ
ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე იუფეროვზე.

გვ.: 269,4-5. „Подполк: Корганов женился“ — შესაძ-
ლოა, საუბარი იყოს პოლკოვნიკ სტეფანე სიმონის ძე ყორლა-
ნაშვილზე, რადგან რუსეთის სამსახურში მყოფი არც ერთი
სხვა ყორლანაშვილი არ ატარებდა იმ დროს პოდპოლკოვნი-
კის ჩინს, ერთადერთ პოდპოლკოვნიკს, მიხეილ ივანეს ძე
ყორლანოვს კი, ცოლი ღიდი ხნის მოყვანილი ჰყავდა.

გვ.: 269,6. „за муж за Аргутинскаго“ — არღუთინსკის
სახელი უცნობია.

პირთა ანოტირებული საძიებელი

- აბაშიძე – ვინაობა დაუდგენელია. 177.
- აბესალომოვი ივანე სოლომონის ძე – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი („სტატსკი სოვეტნიკი“). 41, 129, 130.
- აბრაამი – ბიბლიური პერსონაჟი. 105.
- ადილბეკ იბრაიმ ბეკოლლი – რუსეთის არმიის ყოფილი ოფიცრის, უგურლუბეგის, შთამომავალი. 211.
- ავთანდილოვი ზაქარია სტეფანეს ძე – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, კავკასიის მეფისნაცვლის საბჭოს მმართველი. 100, 168.
- აივაზოვსკი გაბრიელ კონსტანტინეს ძე – თბილისის სომხური ეკლესიის ეპისკოპოსი, ნახჭევან-ბესარაბიის გრიგორიანული ეპარქიის მწყემსმთავარი. 31, 32.
- აივაზოვსკი ივანე (იოვანე) კონსტანტინეს ძე (1817-1900) – მხატვარი-მარინისტი, აკადემიკოსი, პროფესორი, რუსეთის სამხატვრო აკადემიის საპატიო წევრი, ევროპის რამდენიმე აკადემიის წევრი. 206, 218, 225.
- აითბერი (აიტბერი) – „პროპორშიკი“, XIX საუკუნის 40-იანი წლების შუახანებში ხუნძახის მამასახლისი, პრორუსული ორიენტაციის მთიელი. 110.
- ალბიცი ალექსანდრე – ანა ოქროპირის ასული ბაგრატიონ-გრუზინსკაიას მეორე ქმარი. 10, 19, 105.
- ალექ: ივანოვიჩი // ალექსანდრე ივანოვიჩი – იხ. ბარიატინსკი

ალექსანდრე ივანეს ძე.

ალექსანდრა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ალექსანდრა ილიას ასული.

ალექსანდრა – იხ. ორბელიანი-მელიქიშვილისა ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასული.

ალექსანდრე – იხ. ორბელიანი ალექსანდრე (ბაკლანა) გიორგის ძე.

ალექსანდრე – იხ. ორბელიანი ალექსანდრე დავითის ძე.

ალექსანდრე – იხ. ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე.

ალექსანდრე – იხ. რომანოვი ალექსანდრე მიხეილის ძე.

ალექსანდრე – იხ. საგინოვი (საგინაშვილი) ალექსანდრე დიმიტრის ძე.

ალექსანდრე II (1818-1881) – რუსეთის იმპერატორი 1855-1881 წლებში, იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილი. ქვეყანაში გაატარა მნიშვნელოვანი რეფორმები, რომელთაგან აღსანიშნავია ბატონყმობის გაუქმება 1861 წელს, აგრეთვე სასამართლო, განათლებისა და სამხედრო რეფორმები. „ნაროდნიკებმა“ ის სასიკვდილოდ დაჭრეს 1881 წელს. 25, 27, 63, 90, 91, 155.

ალექსანდრე III (1845-1894) – რუსეთის იმპერატორი 1881-1894 წლებში. იმპერატორ ალექსანდრე II-ის შვილი, რუსეთის უკანასკნელი იმპერატორის, ნიკოლოზ II-ის, მამა.

ალექსანდრე III-მ უზრუნველყო რუსეთის მშვიდობიანი განვითარება დიდი ხნის განმავლობაში. ასეთი პოლიტიკის გამო ის რუსეთის ისტორიაში შევიდა, როგორც „მშვიდობისმყოფელი მეფე“. გამოიჩინა კონსერვატორული შეხედულებებით. ატარებდა ანტირეფორმისტულ და განაპირა მხარეების რუსიფიკატორულ პოლიტიკას. 119, 182, 190.

ალექსანდრ პეტროვიჩი – იხ. ოლდენბურგელი ალექსანდრე პეტრეს ძე.

ალექსანდრ პეტროვიჩი – იხ. კარცოვი ალექსანდრე პეტრეს ძე.

ალექსეი ალექსანდროვიჩი – იხ. ალექსანდრე III.

ალექსი-მესხიშვილი იაკინთე დიმიტრის ძე – აზნაური, ნატალია ვახტანგის ასული ამილახვარის მეუღლე, გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევანის, ძმა. ნერილის ადრესატი.

ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისა ქეთევან დიმიტრის ასული (1812-1895) – ანჩისხატის დეკანოზ დიმიტრი ალექსი-მესხიშვილის ქალიშვილი, გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ზაქარიას, მეუღლე. ნერილების ადრესატი. 45, 48, 72, 105, 110, 112, 203, 237, 239.

ალექსი-მესხიშვილისა – გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანის, დედა. 237.

ალექსი-მესხიშვილისა მამო – გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანის, ერთ-ერთი ძმის ცოლი. 72.

ამილახვარი ნიკა (ნიკოლოზ // გივი) გივის ძე (1832-) – გივი (ეგორ) ბარძიმის ძე ამილახვარისა და ანასტასია ლუ- არსაბის ასული ქსნის ერისთავის შვილი, გენერალ- ლეიტენანტი ივანე ამილახვარის ძმა. 245.

ამილახვაროვი (ამილახვარი) ივანე გივის (ეგორის) ძე (1829-1896) – გენერალ-ლეიტენანტი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასი- ის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, კავკასიის საარმიო კორპუსის მეთაუ- რი, მისი დღიურები და მოგონებები (ყურნალი „კავკაზ- სკი სბორნიკი“ 1908-1909, ტ. 26-29). საინტერესო ცნო- ბებს შეიცავს იმ ეპოქისა და მის დროს მოღვაწე ადამია- ნების, მათ შორის, შამილის შესახებ. 85, 189.

ამირაჯიბოვი (ამირეჯიბი) მიხეილ ქაიხოსროს ძე (1833-1903) – გენერალ-ლეიტენანტი 1893 წლიდან, კავალერიის გენე- რალი 1899 წლიდან, მეტსახელად „ყარსკი“ ამავე სახელ- ნოდების ციხე-სიმაგრის ალებაში მონაწილეობის გამო ყირიმის ომის დროს, 1899 წლიდან კავკასიის I საარმიო კორპუსის მეთაური, მრავალი ბრძოლის მონაწილე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი სა- ზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 47.

ამირჩობანი – იხ. უცმიევ-ყარაყაითაღელი ამირ-ჩობან ბეგი.

ანანოვი ალექსანდრე სტეფანეს ძე – სომეხი მეცენატი, ციხის მზრუნველთა კომიტეტის წევრი. 71, 75, 81, 86.

ანასტასია – იხ. ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა ანას- ტასია გრიგოლის ასული.

ანასტასია – იხ. ორბელიანი-გაგარინისა ანასტასია (ტასო) დავითის ასული.

ანასტასია – იხ. ორბელიანი-ოკლობუიოსი ანასტასია კონსტანტინეს ასული.

ანასტასია მიხაილოვნა – იხ. რომანოვა ანასტასია მიხეილის ასული.

ანდრეევსკაია ელენე – ექიმ ერასტი ანდრეევსკის ქალიშვილი (1846-). 119.

ანდრეევსკაია ნინო – ექიმ ერასტი ანდრეევსკის ქალიშვილი (1848/1859-1876). 119.

ანდრეევსკი ერასტი სტეფანეს ძე (1809-1872) – ექიმი, ბარბარე გიორგის ასული თუმანიშვილის (1819-1893) მეუღლე. ჰყავდათ ორი შვილი: ელენე (1846-) და ნინო (1848/1859-1876). 119.

ანდრია – იხ. დადიანი ანდრია დავითის ძე.

ანდრია – მსახური ბიჭი. 44.

ანდრიასი – გრიგორიანელი არქიმანდრიტი. 31.

ანდრონიკაშვილი ივანე მალხაზის ძე (1798-1868) – რუსეთის არმიის კავალერიის გენერალი, თბილისის სამხედრო გუბერნატორი 1849-1855 წლებში, სამოქალაქო ნაწილის მმართველი. მონაწილეობდა რუსეთ-სპარსეთის 1826-1828 და რუსეთ-ოსმალეთის 1828-1829 წლების ომებში. იხსენიება 1832 წლის შეთქმულების საგამომძიებლო საქმეებში. თავი ისახელა ელიზავეტოპოლის, ჯავან-ბულახის, აბას-აბადის, ერევნის, ახალციხისა და ბაიბურთის ბრძოლებში. 1841 წელს გენერალ-მაიორია, 1849-1856 წლებში – თბილისის სამხედრო გუბერნატორი. ყირიმის

ომის დროს სარდლობდა ახალციხის რაზმს. გარდაიცვალა თავის საგვარეულო მამულში, ყოფილი სიღნაღის მაზრის სოფელ ქოდალოში. 206.

ანდრონიკაშვილი-ჩოლოყაშვილისა ელენე ივანეს ასული – გენერალ-მაიორ ილია ზაალის ძე ჩოლოყაშვილის მეუღლე. 37, 138.

ანდრონიკოვა (ანდრონიკაშვილი)-ჭავჭავაძისა დარია რამაზის ასული (1846-1916) – გენერალ-მაიორ ივანე სულხანის ძე ჭავჭავაძის მეუღლე. 189.

ანდრონიკოვი (ანდრონიკაშვილი) დავით ივანეს ძე (1810-) – „პროპორშჩიკი“. 177.

ანდრონიკოვი (ანდრონიკაშვილი) ნიკოლოზ დავითის ძე (1844-1905) – ნინა ზაალის ასული ბარათაშვილის მეუღლე. 177.

ანდრონიკოვი (ანდრონიკაშვილი) სოლომონ ზურაბის ძე (-1868) – დამატებითი ინფორმაცია ვერ მოვიძიეთ. 177.

ანნა ივანოვნა // ანნეტა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ალბიცისა ანა ოქროპირის ასული.

ანნეტა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ჭავჭავაძისა ანა (ანეტა) ილიას ასული.

არლუთაშვილი-მხარგრძელი ალექსანდრე რომანის ძე – კაპიტანი. 98, 110, 218, 224, 236.

არლუთინსკი – პიროვნება დაუდგენელია. 269.

ასტაფიევი მიხეილ ივანეს ძე (1821-1884) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიელი მთიელების წინააღმდეგ აქტიური მებრძოლი, ერევნის სამხედრო გუბერნატორი, სახელმწიფო ქონების სამმართველოს უფროსი და მთავარი სამმართველოს საბჭოს წევრი, ორენბურგის გენერალ-გუბერნატორი. 261.

აღლაროვი ჰასან ბეკი (1812-) – აზერბაიჯანული წარმოშობის რუსი სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ლეიტენანტი, თავი გამოიჩინა უნგრეთის 1848-1849 წლების აჯანყების ჩახშობაში, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომში. 211.

ბაბაღე // ბაბაღე საგინოვა – იხ. ორბელიანი-საგინაშვილისა ბაბაღე (ბარბარე) სამარაგდონის ასული.

ბაბო თარხანოვა – იხ. ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი)-თარხან-მოურავისა ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასული.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ალბიციას ანა ოქროპირის ასული (1838-1898) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ოქროპირ ბატონიშვილის, ქალიშვილი, პირველი მეუღლის, ალექსანდრე ბაგრატიონ-მუხრანსკის გარდაცვალების (1851) შემდეგ, ცოლად გაჰყვა მარკიზ ალექსანდრე ალბიცს. 10, 19, 105.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ალექსანდრა ილიას ასული (1845-1909) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარეს, და, ფრეილინა. 20, 27.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ბაშმაკოვისა ელისაბედ ილიას ასული (1836-1861) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, არკადი დიმიტრის ძე ბაშმაკოვის მეუღლე. 176.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია გაიანე ილიას ასული (1832-1903) –
გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარეს, და.
წერილების ადრესატი. 14, 22, 23, 24.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე ილიას ასული (1846-1888) –
გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარეს, და. 15, 23, 25, 77, 82, 87, 92, 105, 113, 126, 133, 150, 162, 207.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ოლღა ილიას ასული ((1840-1913) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი, ილია ორბელიანის მეუღლის, ბარბარეს, და. 20, 27, 219.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა ბარბარე ბაგრატის ასული (1804-1870) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ბაგრატ ბატონიშვილისა, და ეკატერინე დურმიშხანის ასული ჩოლოყაშვილის ქალიშვილი, დიმიტრი თამაზის ძე ორბელიანის მეუღლე. 149, 206.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა ბარბარე (ვარვარა) ილიას ასული (1831-1884) – გრიგოლ ორბელიანის უმცროსი ძმის, ილიას, მეუღლე, გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, ქალიშვილი.
წერილების ადრესატი. 18, 20, 27, 48, 90, 104, 155, 166, 200, 232.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-სუმბათაშვილისა ქეთევან გრიგოლის ასული – გენერალ-მაიორ მიხაკო (მიხეილ) ლუარსაბის ძე სუმბათაშვილის მეუღლე. 105.

ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ჭავჭავაძისა ანა (ანეცა) ილიას ასული (1828-1905) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშ-

ვილის, ქალიშვილი, სასახლის ფრეილინა. 1852 წელს ცოლად გაჰყვა ალექსანდრე ჭავჭავაძის ვაჟს – დავითს. ანა ბაგრატიონს დიდი დამსახურება მიუძღვის თელავში ქალთა განათლების კერების დაარსების საქმეში. 19, 92, 118, 132, 251.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი ალექსანდრე ბაგრატის ძე (1820-1865) – გიორგი XII-ის შვილიშვილი, ბაგრატი ბატონიშვილის ვაჟი. 60, 72.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი იოანე გრიგოლის ძე (1820-1880) – გიორგი XII-ის შვილთაშვილი, მას „ცარ ივანს“ ეძახდნენ; ინგლისური კლუბის წევრი, იყო მხიარული და გართობის მოყვარული. 86.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი ირაკლი ალექსანდრეს ძე (1827-1882) – უგანათლებულესი თავადი, ერეკლე II-ის ვაჟის, ალექსანდრე ბატონიშვილის, ერთადერთი შვილი. დაიბადა სპარსეთში, იზრდებოდა ჯერ ერევანში დედასთან, მარიამ სააკის ასულ ალამალოვასთან, ხოლო შემდეგ მასთან ერთად გაამგზავრეს პეტერბურგში, სადაც იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდა. 60-იან წლებში მკურნალობდა საფრანგეთში, სადაც დაუახლოვდა საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ III-ს. აქვე იქორწინა დავით ჭავჭავაძის ასულ თამარზე. საქართველოში ეწეოდა კულტურულ-საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო საქმიანობას. იყო ერთადერთი ბატონიშვილი, რომელიც საქართველოში ცხოვრობდა. 82, 142.

ბაგრატიონ-გრუზინსკი ნიკოლოზ ილიას ძე (1844-1916) – გიორგი XII-ის ვაჟის, ილია ბატონიშვილის, შვილი. ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი, ვლადიმირის გუბერნი-

ის თავადაზნაურთა წინამძღოლი, ვილნოს გუბერნატორი. 219.

ბაგრატიონ-მუხრანელი (მუხრანბატონი, მუხრანსკი) გიორგი კონსტანტინეს ძე (1820/1821-1874/1877) – ცარიზმის ერთგული მოხელე, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს სასამართლო საქმეთა დეპარტამენტის დირექტორი, სენატორი, სახელმწიფო ინსპექტორი („სტატს-ინსპექტორი“). 15, 248.

ბაგრატიონ-მუხრანელი (მუხრანბატონი, მუხრანსკი) ივანე კონსტანტინეს ძე (1812-1895) – გენერალ-ლეიტენანტი, ერეკლე II-ის შვილთაშვილი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი, 1882-1885 წლებში საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე, 1881 წლიდან თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მარშალი, ყველაზე მსხვილი მემამულე თბილისის გუბერნიაში, საქართველოში ერთ-ერთი პირველი ღვინის ქარხნის მეპატრონე. 105, 248, 251.

ბაგრატიონ-მუხრანელი-მელიქიშვილისა თამარ ერმილეს ასული (1828-) – ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე მელიქიშვილის მეუღლე. 48, 113.

ბადენელი – კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის, ცოლის, ოლღა თეოდორეს ასულის, ძმა. 206.

ბადენელი-რომანოვისა ოლღა თეოდორეს ასული (1839-1891) – დიდი ჰერცოგის, ლეოპოლდ ბადენელის, ქალიშვილი, კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ რომანოვის, მეუღლე. 11, 15, 19, 22, 53, 86, 91, 98, 99, 102, 105, 122,

ბარათაშვილი-მელიქიშვილისა მარიამ გრიგოლის ასული (1836-1904) – თავად ივანე ალექსანდრეს ძე მელიქიშვილის მეუღლე. 113.

ბარათაშვილი ნინო მელიტონის ასული (1828-1906) – ნიკოლოზ ბარათაშვილის და. ცოლად გაჰყვა „ცისკრის“ თანამშრომელს, ლიტერატორ ლევან (ლეონიდ) გერმანოზიშვილს (ბარათაშვილს). 48, 108.

ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული (1824-1892) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ყაფლან ასლანის ძე ორბელიანის, მეორე ცოლი. 72, 105, 112, 200, 203, 239, 245.

ბარათაშვილი სულხან (ტიხონ) გერმანოზის ძე (1821-1866) – ქართველი ისტორიკოსი, მაიორი., ავტორი ხუთ ნიგნად დაბეჭდილი „საქართველოს ისტორიისა“, რომელშიც საქართველოს ისტორია განხილულია მსოფლიო ისტორიის ქრილში. მან პირველად დაყო ქართული ისტორია სამ პერიოდად: ძველი, შუა საუკუნეები და ახალი ისტორია და მათი ქრონოლოგიური ჩარჩოები, ფაქტობრივად, მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაციას დაუახლოვა. 137.

ბარათაშვილი-სუმბათაშვილისა სოფიო მელიტონის ასული (1841-1916) – ნიკოლოზ ბარათაშვილის და. ცოლად გაჰყვა ვასილ ალექსანდრეს ძე სუმბათოვს (სუმბათაშვილს). 142.

ბარათაშვილი-ჯომარდიძისა ელენე გრიგოლის ასული (1840-) – დერბენდის გუბერნატორის, მიხეილ გრიგოლის ძე ჯო-

მარდიძის მეუღლე, იქორწინეს 1857 წელს. 11, 113, 224.

ბარათოვი (ბარათაშვილი // გერმანოზიშვილი) ლევან (ლეონიდ) გერმანოზის ძე (1826-1875) – ლიტერატორი, „ცისკრის“ თანამშრომელი, ნინო მელიტონის ასული ბარათაშვილის მეუღლე. 169.

ბარანოვსკი ნიკოლოზ ივანეს ძე (1829-1878) – სენატორი, საიდუმლო მრჩეველი, თბილისის სამოქალაქო ვიცე-გუბერნატორი 1860-1863 წლებში, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეების დეპარტამენტის დირექტორი, მე-19 საუკუნის 60-70-იანი წლების ლიბერალური რეფორმების განხორციელების აქტიური მონაწილე. წერილების ადრესატი. 182.

ბართოლომეი ივანე ალექსის ძე (1813-1870) – რუსი არქეოლოგი და ნუმისმატი, გენერალ-ლეიტენანტი, პეტერბურგის აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი. 184.

ბარიატინსკი ალექსანდრე ივანეს ძე (1815-1875) – რუსი სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე, გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის კორპუსის მთავარსარდალი, კავკასიის მეფისნაცვალი 1856-1863 წლებში. ცოლად ჰყავდა ელისაბედ დიმიტრის ასული ორბელიანი. წერილის ადრესატი. 155, 161, 162, 171, 245.

ბაქრაძე ნინია – გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 44, 46, 86.

ბებუთოვი (ბებუთაშვილი) მიხეილ პეტრეს ძე – თეატრალური მოღვაწე. 10.

ბებუთოვი (ბებუთაშვილი) პეტრე აბესალომის ძე (1816-1899) – თბილისის მაზრის უფროსი. 52.

ბენტკოვსკი კარლ ფელიქსის ძე (1820-1901) – საიდუმლო მრჩეველი, ინჟინერი, ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოს თანამშრომელი. 225.

ბესო – გრიგოლ ორბელიანის მეჯინიბე. 116.

ბლუდოვი – პიროვნება დაუდგენელია. 80.

ბოგდანოვ-კოლინსკი კონსტანტინე მიხეილის ძე – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი 1864 წლიდან. 76.

ბოგუსლავსკი ალექსანდრე პეტრეს ძე (1824-1893) – ინფანტერიის გენერალი, არარეგულარული (კაზაკთა) ჯარების მთავარი სამმართველოს უფროსი, რუსეთის იმპერიის სამხედრო საბჭოს წევრი. 41.

ბრიუგენი ალექსანდრე იულის ძე (1829-1909) – ბარონი, ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, ბაქოს ვიცე-გუბერნატორი 1872-1878, ხოლო ქუთაისის – 1878-1897 წლებში. 91.

ბულატოვი ფოკიონ ესტატეს ძე (1823-1895) – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი („დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი“), კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს საზოგადო საქმეთა განყოფილების ვიცე-დირექტორი, ელიზავეტოპოლის გუბერნიის პირველი გუბერნატორი 1868-1876 წლებში. წერილების ადრესატი. 41, 177, 182.

ბუტკოვი ვლადიმერ პეტრეს ძე (1818-1881) – რუსი სახელმწიფო მოღვაწე, სახელმწიფო საბჭოსა და მინისტრთა კომიტეტის წევრი, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მდივანი 1853-1865 წლებში, პეტერბურგის მეცნიერე-

ბათა აკადემიის საპატიო წევრი, რუსეთის ლიბერალური რეფორმების ერთ-ერთი შემოქმედი. 238.

გაგარინი – პიროვნება დაუდგენელია. 95.

გაიანე // გაიანე ილინიშნა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია გაიანე ილიას ასული.

გარსევანოვი (გარსევანიშვილი) მიხეილ ნიკოლოზის ძე (1830-1907) – ინჟინერ-მშენებელი და მეცნიერი ჰიდროტექნიკის დარგში, პოლკოვნიკი, ნამდვილი საიდუმლო მრჩეველი, საზღვაო ჰიდროტექნიკური მეცნიერების ფუძემდებელი, 1868-1883 წლებში კავკასიის სამოქალაქო ნაგებობათა და გზატკეცილების მშენებლობის მთავარი ინჟინერი, კავკასიის ტექნიკური საზოგადოების თავმჯდომარე, საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების დამაარსებელი, პეტერბურგის გზათა მიმოსვლის საინჟინრო ინსტიტუტის დირექტორი 1883-1901 წლებში.
წერილის ადრესატი. 225.

გერმანოზიშვილი // ბარათაშვილი ესტატე ლევანის ძე (1862-) – ნინო მელიტონის ასული ბარათაშვილისა და ლევან (ლეონიდ) გერმანოზიშვილის (ბარათაშვილის) შვილი. 48, 108.

გერმანოზიშვილი // ბარათაშვილი ეფემია ლევანის ასული (1864-1865) – ნინო მელიტონის ასული ბარათაშვილისა და ლევან (ლეონიდ) გერმანოზიშვილის (ბარათაშვილის) შვილი. 48, 108.

გერმანოზიშვილი // ბარათაშვილი ილია ლევანის ძე (1865-1865) – ნინო მელიტონის ასული ბარათაშვილისა და

ლევან (ლეონიდ) გერმანოზიშვილის (ბარათაშვილის) შვილი. 48, 108.

გერმანოზიშვილი-ვაჩნაძისა ნინო იოსების ასული (1818-1882) – გიორგი გურგენის ძე ვაჩნაძის (ბებურო) მეუღლე. 200.

გერცენი ალექსანდრე ივანეს ძე (1812-1870) – რუსი მწერალი და პუბლიცისტი. 62.

გიორგი – იხ. ორბელიანი გიორგი ილიას ძე.

გიორგი მიხაილოვიჩი – იხ. რომანოვი გიორგი მიხეილის ძე.

გირსი ნიკოლოზ კარლოს ძე (1820-1895) – რუსი დიპლომატი, ნამდვილი საიდუმლო მრჩეველი, სტატს-სეკრეტარი, რუსეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი 1882-1895 წლებში, პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი. წერილის ადრესატი. 97.

გოლიცინი-სვეჩინისა ლიუბოვ სერგეის ასული – რუსი სამხედრო მოღვაწის, ინფანტერიის გენერალ ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინის, მეუღლე. 176.

გორბოვსკი-ზარანევი ვალერიან მიხეილის ძე (-1906) – სამომრიგებლო სასამართლოს ტიტულარული მრჩეველი. 206, 224.

გრიგოროვი მიხეილ ივანეს ძე – თელავის მაზრის უფროსი XIX ს-ის 60-იან წლებში. 63.

გროტი ალფრედ თეოდორეს ძე (1822-1895) – ნამდვილი საიდუმლო მრჩეველი, დიპლომატი, სენატორი. 1863-1868

წლებში მსახურობდა კავკასიაში. 177, 189, 190.

გურიელი-დადიანისა ტერეზია მამიას ასული (1825-1871) – გურიის უკანასკნელი მთავრის, მამია V გურიელის ქალიშვილი, ინფანტერიის გენერლის, სამხედრო და საზოგადო მოღვაწის, გრიგოლ ლევანის ძე დადიანის, მეუღლე. 98, 113, 176, 236.

გურიელი დესპინე ქაიხოსროს ასული (1820-1865) – ფრეილინა, ქაიხოსრო გურიელის ასული. 11.

გურიელი დიმიტრი ქაიხოსროს ძე (1822-1882) – გენერალ-მაიორი, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1978 წლების ომის მონაწილე, მეთაურობდა ლეიბ-გვარდიის ულანთა პოლკს, იყო იმპერატორის ამალის განსაკუთრებული დავალებების შემსრულებელი. მის მიერ 1873 წელს აშენებული სასახლე ოზურგეთში დღეს წარმოადგენს შემოქმედის ეპისკოპოსის რეზიდენციას. 11.

გურიელი მამია დავითის ძე (1836-1891) – კაპიტანი, ქართველი პოეტი, ვახტანგ III გურიელის შვილიშვილი, ასზე მეტი ლექსის, ერთი პოემისა და რამდენიმე თარგმანის ავტორი. მოღვაწეობდა „ფაზელის“ ფსევდონიმით, მონაწილეობდა ყირიმის ომში. მარიამ მელიქიშვილთან იქორწინა 1868 წელს, რომელიც მხოლოდ ორ წელს გაგრძელდა. 176, 181, 268.

გურიელი-წერეთლისა პელაგია ქაიხოსროს ასული – ფრეილინა, გიორგი V გურიელის შვილიშვილი, ნესტორ დიმიტრის ძე წერეთლის მეუღლე, მნიგნობრული ინტერესების მქონე მანდილოსანი, გრიგოლ ორბელიანის ლექსების ადრესატი. გარდაიცვალა 1883 წელს. 136.

დადეშკილიანი (დადეშქელიანი) ალექსანდრე (ბექირბი) ცოყის (მიხეილის) ძე (1828-1888) – გენერალ-მაიორი, პირველი სვანი გენერალი, აღმოსავლეთ ციმბირის გენერალ-გუბერნატორის ადიუტანტი, ცნობილი ტოპოგრაფი და გეოგრაფი. 1880-1884 წლებში იყო კორეაში და აღწერა კორეის მხარე და კორეის ნახევარკუნძული, თავის ძმასთან, კონსტანტინესთან ერთად, თავის დროზე, განაგებდა ჩუბერხევის სამფლობელოს, ხოლო მის მიერ 1857 წელს ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორის, ა. გაგარინის, მოკვლის შემდეგ, გადასახლებული იყო ციმბირში. 135.

დადიანი ანდრია დავითის ძე (1850-1910) – სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის შვილი, რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი. მე-19 საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოდან დედასთან და ძმასთან ერთად პარიზში გადავიდა საცხოვრებლად. დაამთავრა ჰაიდელბურგის უნივერსიტეტი. იყო ცნობილი მოჭადრაკე. 238.

დადიანი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა ნინო ლევანის ასული (1816-1886) – ადიშის მთავარ ლევან V დადიანის ქალიშვილი, პოლკოვნიკ კონსტანტინე ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის დედა. 105.

დადიანი ელიზბარ გიორგის ძე – მილიციის შტაბს-კაპიტანი, სამეგრელოს რუსეთის იმპერიასთან შეერთებამდე იყო სამთავროს მდივანბეგი. 113.

დადიანი-ვიტგენშტიინისა პელაგია მანუჩარის (ალექსანდრეს) ასული (1847-1919) – ფერდინანდ კარლის ძე ვიტგენშტიინის მეუღლე. 189.

დადიანი-მიურატისა სალომე დავითის ასული (1848-1913) – სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის შვილი. მე-19 საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოდან დედასთან და ძმებთან ერთად პარიზში გადავიდა საცხოვრებლად. 1868 წელს ცოლად გაჰყვა შარლ ლუი ნაპოლეონ აშოილ მიურატს (1847-1895), ნაპოლეონის ძმისშვილს. მათი ქორწინება პარიზში წლის მოვლენად აღიარეს. 1873 წელს წყვილი სამეგრელოში ჩამოვიდა საცხოვრებლად. 1913 წელს დაქვრივებული სალომე საფრანგეთში გაემგზავრა სამკურნალოდ, სადაც მალევე გარდაიცვალა. დაკრძალულია იქვე. 189, 217, 218, 224, 238.

დადიანი ნიკო დავითის ძე (1847-1903) – სამეგრელოს უკანასკნელი მთავარი, გენერალ-მაიორი, რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე. მისი კანდიდატურა განიხილებოდა ბულგარეთის მთავრად. გარდაცვალების შემდეგ თავისი ბიბლიოთეკა უანდერძა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას“. 238.

დადიანი ოტია ელიზბარის ძე (1838-1915) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე. 113, 155.

დავითი – იხ. ჭავჭავაძე დავით ალექსანდრეს ძე.

დათიკო – იხ. ორბელიანი დავით მამუკას ძე.

დანიილ ბეგი – ელისუს ყოფილი მმართველი. 232.

დარიკო – იხ. ჩოლოყაყევი (ჩოლოყაშვილი)-დადიანისა დარია ლუარსაბის ასული.

დესპინა – იხ. გურიელი დესპინე ქაიხოსროს ასული.

დიმიტრი – იხ. გურიელი დიმიტრი ქაიხოსროს ძე.

დიმიტრი – იხ. ორბელიანი დიმიტრი (პაჭონე) ვახტანგის ძე.

დიმიტრი – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკი დიმიტრი ივანეს ძე.

დიმიტრი – იხ. ჯორჯაძე დიმიტრი დავითის ძე.

დიმიტრი ფომიჩი – იხ. ორბელიანი დიმიტრი თომას (თამაზის) ძე.

დონდუკოვი (დონდუკოვ-კორსაკოვი) ალექსი მიხეილის ძე (1820-1893) – გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის მთავარმართებელი (1882-1890), ნიჟნი-ნოვგოროდის პოლკის უფროსი 1858 წლამდე, 1882 წლიდან 1890 წლამდე – კავკასიის ჯარების სარდალი. წერილის ადრესატი.

ვგიაზაროვი ეგორ გრიგოლის ძე – თბილისის ამქართა 1865 წლის ამბოხის საგამოძიებო კომისიის წევრი, ერევნის გუბერნიის სამმართველოს ყოფილი მოხელე. 51.

ვენატიევი ნიკოლოზ პავლეს ძე (1832-1908) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, დიპლომატი, რუსეთის ელჩი პეკინსა და კონსტანტინოპოლში, შინაგან საქმეთა მინისტრი, პანსლავიზმის იდეების ერთგული. 187.

ვილერი ელისაბედ პავლეს ასული (1826-1896) – დიპლომატი ევგენი ალექსანდრეს ძე ვიტგენშტეინის მეუღლე, დედოფლის ფრეილინა. 95, 155.

ეკატერინა // ეკატერინე – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე-

ნე ილიას ასული.

ეკატერინა // ეკატერინე – იხ. ორბელიანი-ერისთავისა ეკატერინე ასლანის ასული.

ეკატერინა // ეკატერინე – იხ. ჭავჭავაძე-დადიანისა ეკატერინე ალექსანდრეს ასული.

ელენა // ელენა გრუზინსკაია – იხ. თარხან-მოურავი-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასული.

ელენა ერისთოვა – იხ. ორბელიანი-ერისთავისა ელენე („ცაკალო“) ლუარსაბის ასული.

ელენე – იხ. ანდრონიკაშვილი-ჩოლოყაშვილისა ელენე ივანეს ასული.

ელენე – იხ. ჭავჭავაძე-ასტაფიევისა ელენე დავითის ასული.

ელიზავეტა – ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული.

ელიზბარი – იხ. დადიანი ელიზბარ გიორგის ძე.

ელისაბედ – იხ. ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული.

ელის: დმიტრ: // // ელისავეტა დმიტრ: // ელისავეტა დმიტრი-ევნა – იხ. ორბელიანი-დავიდოვისა (ბარიატინსკისა) ელისაბედ დმიტრის ასული.

ერვიე გიორგი ივანე ძე – თბილისის მცხოვრები, წარმოშობით ფრანგი, ცნობილი გეოლოგის, იური ერვიეს, მამა. 10.

ერისთავი ალექსანდრე რევაზის ძე (1858-1906) – პოლიციის როტმისტრი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის შვილი. 240.

ერისთავი ანა (ანეტა) ალექსანდრეს ასული (1848-1934) – გენერალ-ლეიტენანტი ივანე გივის ძე ამილახვარის მეუღლე. 85, 189.

ერისთავი გიორგი რევაზის (რომანის, რომანოზის) ძე (1812-1891) – კავალერიის გენერალი, კავკასიის ხაზის კაზაკთა ჯარის ატამანი, 1856-1860 წლებში ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორი. ზედმეტ სახელად უწოდებდნენ „ატამანს“. 137.

ერისთავი ელიზბარ შანშეს ძე (1810-1872) – გენერალ-მაიორი, ქართველი საზოგადო და სამხედრო მოღვაწე, 1832 წლის შეთქმულების აქტიური მონაწილე. გადასახლებული იყო ჰელსინკში სამხედრო სამსახურში, მონაწილეობდა ყირიმის ომში, სამხედრო კარიერის ბოლოს იყო გორის მაზრის უფროსი. 113, 239.

ერისთავი-ორბელიანისა მანანა მირმანოზის ასული (1808-1870) – ქსნის ხეობის თავადის, მირმანოზ დავითის ძე ერისთავის, ასული, საელჩოს მრჩევლის, დავით ორბელიანის, მეუღლე, მე-19 საუკუნის საქართველოში კულტურული ცხოვრების ერთ-ერთი წარმმართველი. მის ლიტერატურულ სალონში გადაწყდა ქართული თეატრის აღდგენისა და ჟურნალ „ცისკრის“ დაარსების რეალური საკითხები. იყო 1832 წლის შეთქმულების მონაწილე. მის სახლში იგეგმებოდა შეთქმულების დეტალები. წერილის ადრესატი. 64, 77, 85, 125, 170, 217, 224, 236, 266.

ერისთავი-ორბელიანისა სოფიო შალვას ასული (1832-1887) – ქსნის ერისთავების წარმომადგენელი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ივანე დავითის ძე ორბელიანის, მეუღლე. 45, 98, 236, 239.

ერისთავი-ორბელიანისა ქეთევან გიორგის ასული (1808-1897) – გიორგი XII-ის შვილიშვილი, მამუკა თამაზის ძე ორბელიანის მეუღლე. 48.

ერისთავი რევაზ შალვას ძე (1828-1899) – გვარდიის როტმისტრი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 239, 240.

ერისთავი ქეთევან შალვას ასული (1826-1906) – ეკატერინე ასლანის ასული ორბელიანისა და შალვა რევაზის ძე ერისთავის შვილი, ელიზბარ ერისთავის მეუღლე. 113.

ერისთავი-ჭავჭავაძისა მარიამ (მაია) შალვას ასული (1816-1869) – იასონ იოანეს ძე ჭავჭავაძის მეუღლე. 248.

ერმოლოვი ალექსი პეტრეს ძე (1777-1861) – ცნობილი რუსი სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, ინფანტერიის გენერალი (1818), არტილერიის გენერალი (1837), 1816-1827 წლებში ქართული (შემდეგ კავკასიური) კორპუსის მეთაური, საქართველოს მთავარსარდალი, ამავე დროს, საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი ირანში. 152.

ესპეხო-ნაკაშიძისა მარია იოახიმეს ასული – მარია ვასილის ასული კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინას შვილი პირველი ქორწინებიდან. 190, 218, 224.

ვანო – იხ. ორბელიანი ივანე დავითის ძე.

ვანო – იხ. ორბელიანი ივანე კონსტანტინეს ძე.

ვანო – იხ. ორბელიანი ივანე მამუკას ძე.

ვარვარა ბაგრატიონა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ბარბარე ბაგრატის ასული.

ვარვარა // // ვარვარა ვასილევნა // ვარვარა თამამშევისა – იხ. ყორღანაშვილი-თამამშევისა ბარბარე ვასილის ასული.

ვარვარა // // ვარვარა ილინიშნა // ვარინკა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ორბელიანისა ბარბარე (ვარვარა) ილიას ასული.

ვარინკა თამამშევისა – იხ. ყორღანაშვილი-თამამშევისა ბარბარე ვასილის ასული.

ვასილი ლორისა – იხ. ლორის-მელიქოვი ვასილი ტარიელის ძე.

ვანნაძე-ორბელიანისა ხორეშან ვასილის ასული (1805-1874) – კონსტანტინე იოსების ძე ორბელიანის მეუღლე. 72, 200.

ვანნაძე-საგინაშვილისა ეკატერინე რევაზის ასული – ივანე ბესარიონის (ვასილის) ძე საგინაშვილის მეუღლე. 125.

ვახტანგი – იხ. ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) ვახტანგ ვახტანგის ძე.

ვენიაესკი ჰენრიხ იოსების ძე (1835-1880) – პოლონელი მევიოლინე და კომპოზიტორი. 206.

ვენსიტერი (ვანსიტარტი) – ინგლისელი ლორდი ვანსიტარტი-

ვიელგორსკაია-შახოვსკისა ანა მიხეილის ასული – გრაფინია, რუსეთის არმიის გენერალ ალექსანდრე ივანეს ძე შახოვსკის პირველი ცოლი. 171.

ვინოგრადსკი-ფონ-კლუგენაუსი ანა ეფიმის ასული – გენერალ ფრანც კარლის ძე კლიუკი ფონ კლუგენაუს მეუღლე. წერილის ადრესატი. 194.

ვინჩი – XIX ს-ის მერე ნახევარში კავკასიაში მოღვაწე ინჟინერი, რომელსაც გაჰყავდა გზები და აშენებდა ხიდებს. 31, 36.

ვიტგენშტეინი ლევ პეტრეს ძე (1799-1866) – რუსეთის იმპერიის ერთ-ერთი უმდიდრესი მემამულე, ლეიბ-გვარდიის კავალერიის პოლკის როტმისტრი, დეკაბრისტი. დაქორწინებული იყო ორჯერ, მეორედ – ალექსანდრე ბარიატინსკის დაზე, ლეონიდაზე (1816-1918). 11, 232.

ვიტგენშტეინი ფერდინანდ კარლის ძე (1834-1888) – გენერალ-ლეიტენანტი, თერგის კაზაკთა ბრიგადის მეთაური, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე. 189.

ვლასტოვი გიორგი კონსტანტინეს ძე (1827-1899) – საზოგადო მოღვაწე, მწერალი. სხვადასხვა დროს იყო კავკასიის მეფისნაცვლის საგანგებო დავალებათა ჩინოვნიკი, სტავროპოლისა და ქუთაისის გუბერნატორი, თბილისის ვიცე-გუბერნატორი, სამეგრელოს სამთავროს მმართველი. 23.

ვოევოდსკი არკადი ვასილის ძე (1813-1879) – ადმირალი, სანკტ-პეტერბურგის პორტის მეთაური, გემთმშენებ-

ვორონცოვი მიხეილ სიმონის ძე (1782-1856) – რუსი თავადი, გენერალ-ფელდმარშალი, კავკასიის მეფისნაცვალის 1844-1854 წლებში. მანამდე ნოვოროსიისკის გენერალ-გუბერნატორი და ბესარაბიის მეფისნაცვალის იყო. 3 წლიდან 19 წლამდე ლონდონში იზრდებოდა, სადაც მამამისი რუსეთის იმპერიის ელჩად მუშაობდა. უდიდესი წვლილი შეიტანა ოდესის განვითარებაში. შამილის წინააღმდეგ ბრძოლისა და ჩეჩნეთში გამოჩენილი თავგანწირვისათვის პრინციის ნოდება მიანიჭეს. 1848 წლისთვის დალესტნის უდიდესი ნაწილი უკვე დაპყრობილი ჰქონდა. სარდლობდა დარლოს ოპერაციას, რომელიც რუსეთის მხედრობისთვის სამარცხვინო კრახით დასრულდა. თბილისში მის დროს დაარსდა საჯარო ბიბლიოთეკა, ბოტანიკური ბაღი, ქართული ჟურნალი, ოპერა, ქართული და რუსული თეატრები და სხვ. 50, 62, 63, 142, 162, 170, 257.

ზაქარია – იხ. ჭავჭავაძე ზაქარია გულბათის ძე.

ზაქარკა – გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 126.

ზინოვიევი ვასილი ვასილის ძე (1814-1891) – ინფანტერიის გენერალი (1884 წლიდან) და გენერალ-ადიუტანტი. კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, მეფისნაცვალ ბარიატინსკის დროს მონაწილეობდა კავკასიის სამოქალაქო მოწყობის საქმიანობაში. წარმატებებისათვის მიენიჭა გენერალ-მაიორის ნოდება, იყო ალექსანდრე III-სთან დაახლოებული პირი, განაგებდა სასახლის კარის საქმეებს. 10.

ზუბალოვი (ზუბალაშვილი) ივანე იაგორის ძე (1792-1864) –

დიდი ვაჭარი და მრეწველი, სამოქალაქო მრჩეველი („სტატსკი სოვეტნიკი“), „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. 142.

ზურაბკა – გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 245.

ზურაბკა – ალექსანდრე საგინაშვილის მსახური. 46, 201, 203.

თამაშუვი მიხეილ იაგორის ძე – ცნობილი მეცენატი, პირველი გილდიის ვაჭარი, თბილისის საზოგადოებრივი ცხოვრების აქტიური მონაწილე. 105, 125, 135.

თამარი – იხ. ორბელიანი თამარ იოსების ასული.

თამარი – იხ. ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა თამარ დავითის ასული.

თარხან-მოურავი-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა ელენე ზაქარიას (ზაზას, ესტატეს) ასული (1831-1903) – გიორგი XIII-ის შვილიშვილის, ალექსანდრე ბაგრატიის ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის, მეუღლე, ცნობილი ქართველი პოეტის, პეტრე გრუზინსკის, ბებია. 11, 72, 98, 149, 217, 236.

თარხანოვი (თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი) ილია – პიროვნება დაუდგენელია. 15.

თარხანოვი (თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი) იოსებ დავითის ძე (1819-1878) – გენერალი, კავკასიისა და ყირიმის ომების მონაწილე, დაქორწინებული იყო ვარვარა (ბაბო) მამუკას ასულ ორბელიანზე. 23, 176, 245.

თარხანოვი (თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი) კოტე ზაქარიას (ეს-

ტატეს) ძე – გრიგოლ ორბელიანის ადიუტანტი. 11, 72.

თარხანოვი (თარხნიშვილი, თარხან-მოურავი) რამაზ (რომან) დიმიტრის ძე (1806-1866) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის, რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლებისა და ყირიმის ომების მონაწილე. 82.

თუმანიშვილი-ანდრეევსკისა ბარბარე გიორგის ასული – ექიმ ერასტი ანდრეევსკის მეუღლე. 119.

თუმანოვი (თუმანიშვილი) იასონ – თბილისის სათათბიროს თავკაცი 1871-1875 წლებში. 181.

თუმანოვი (თუმანიშვილი) ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე (1803-1880) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიისა და ყირიმის ომების მონაწილე, კავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების საველე აუდიტორატის წარმომადგენელი, ნავანგინის ქვეითი პოლკის მეთაური. 113, 190, 218, 224, 245.

იაკინთე – იხ. ალექსი-მესხიშვილი იაკინთე დიმიტრის ძე.

იაკობი – იხ. ორბელიანი იაკობ ნიკოლოზის ძე.

იასონი – იხ. ჭავჭავაძე იასონ იოანეს ძე.

იგნატიევი – იხ. ეგნატიევი ნიკოლოზ პავლეს ძე.

იგორკა – საგინაშვილების კოდის მამულის ზედამხედველი. 201, 202, 239.

იერონიმი – იხ. სოლომენცევი იერონიმ.

ივანე – იხ. ოკლობჟიო ივანე დიმიტრის ძე.

ივანე – იხ. **ორბელიანი ივანე დავითის ძე**.

ივანე // ივან მუხრან: – იხ. **ბაგრატიონ-მუხრანელი (მუხრანბატონი, მუხრანსკი) ივანე კონსტანტინეს ძე**.

ივანე ფომიჩი – იხ. **ორბელიანი ივანე თომას (თამაზის) ძე**.

ივან მალხაზიჩი // ივან მალხაზოვიჩი – იხ. **ანდრონიკაშვილი ივანე მალხაზის ძე**.

ივანოვი ნიკოლოზ ალაპოს ძე (1813-1873) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის ომების მონაწილე, ქუთაისის გუბერნატორი, ყუბანის კაზაკთა ნაწილის მეთაური, ეკატერინე ორბელიანის მეუღლე. წერილების ადრესატი. 155, 162, 236.

იზოუმსკი ადრიან ადრიანის ძე – კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს მოხელე. 25.

ილიკო – იხ. **ჩოლოყაშვილი ილია ზაალის ძე**.

ილინსკი ევსევი (ალექსი) ალექსის ძე (1809-1879) – საქართველოს ეგზარქოსი 1858-1877 წლებში. ხელი შეუწყო ქართული ეკლესიის განძის დატაცებას. 190.

იმბათ-ბეკი – „პროპორშიკი“, პროორუსული ორიენტაციის მთიელი კავკასიის ომის დროს. 110.

იოსელიანი პლატონ ვენატეს ძე (1809-1875) – ქართველი ისტორიკოსი, საზოგადო მოღვაწე, პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის კურსდამთავრებული ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით. მუშაობდა თბილისის სემინარიაში ფილოსოფიისა და ფიზიკის მასწავლებ-

ლად. 1845-1856 წლებში რედაქტორობდა თბილისში გამომავალ რუსულ პერიოდულ გაზეთს „ზაკავკაზსკი ვესტნიკს“. იყო ათენის არქეოლოგთა საზოგადოების წევრი. დიდი წვლილი მიუძღვის ქართული კულტურის ძეგლების შესწავლის საქმეში. 1860-1875 წლებში გამოსცა ქართველოლოგიური პრობლემატიკისადმი მიძღვნილი მრავალი ათეული ნაშრომი. 142, 187.

ირაკლი – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკი ირაკლი ალექსანდრეს ძე.

ისაკი – იხ. თუმანოვი (თუმანიშვილი) ისაკ შიოს (სოლომონის) ძე.

იტონი – მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის მეუღლის, ოლლა თეოდორეს ასულის, მამიდაშვილის, უილიამის, ან კარლ გეორგის მხლებელი. 14.

იუფეროვი ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე – თბილისის საქალაქო სასამართლოს საბჭოს წევრი. 268.

კაკალა – ორბელიანების ნაცმევი. გარდაიცვალა 1865 წელს. 37, 59.

კაკო – იხ. ჭავჭავაძე მარიამ (კაკო) დავითის ასული.

კალასოვსკი (კოლოსოვსკი) ივანე გრიგოლის ძე – გენერალ-მაიორი. 10, 71, 75, 86, 81, 91, 136.

კამსარაკანი ვასილი ეზნაკის ძე – რუსეთის არმიის ოფიცერი. 218, 224.

კარმალინა (ბელენიციანი) ლიუბოვ ივანეს ასული (1834-1903) – მომღერალი (სოპრანო), მასზე დიდი გავლენა მოახდინა მ. გლინკამ, რომელთან ერთად მოამზადა რამდენი-

მე რომანსი. მის ტალანტს დიდად აფასებდნენ მ. მუსორსკი, ა. ბოროდინი, ც. კიუი, ა. დარგომიჟსკი. კავკასიაში იმოგზაურა 1862 წელს, იყო ალაზნის მარცხენა ნაპირზე განლაგებული ჯარების მეთაურის, ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე კარმალინის, მეუღლე. 10.

კარცოვი ალექსანდრე პეტრეს ძე (1817-1875) – გენერალ-ადიუტანტი, ინფანტერიის გენერალი, კავკასიის არმიის მთავარი შტაბის უფროსი, მეფისნაცვლის თანაშემწე, სამხედრო საბჭოს წევრი. დაკავებული იყო აკადემიური საქმიანობითაც, მის კალამს ეკუთვნის სამხედრო ხასითის არაერთი ნაშრომი. 41, 42, 59, 105, 111, 135, 138, 155, 162, 170, 182, 226.

კარცოვი ნიკოლაი ალექსანდრეს ძე – გენერალ-ადიუტანტი ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის ვაჟი. 111.

კარცოვისა ეკატერინე ნიკოლოზის ასული – მეფისნაცვლის თანაშემწის, ინფანტერიის გენერალ ალექსანდრე პეტრეს ძე კარცოვის, ცოლი, ამიერკავკასიის ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოების საბჭოს წევრი. წერილის ადრესატი. 85, 105, 111, 190.

კატენინა-გრუზინსკისა მარიამ მიხეილის ასული (1868-1910) – ნიკოლოზ ილიას ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე. 219.

კატერინა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ეკატერინე ილიას ასული.

კატკოვი მიხეილ ნიკიფორეს ძე (1818-1887) – რუსი პუბლიცისტი, გამომცემელი და კრიტიკოსი. 62, 63, 219.

კატო // // კატო ივანოვა // კატო ივანოვისა – იხ. ორბელიანი-

ივანოვისა ეკატერინე იაკობის ასული.

კიკო – იხ. ჩოლოყაშვილი ნიკოლოზ (კიკო) თადეოზის ძე.

კლდინშიხელ-პილარ ფონ პილხაუ ელისაბედ პეტრეს ასული (1833-1896) – გენერალ-ლეიტენანტ ნიკოლოზ გუსტავის ძე პილარ ფონ პილხაუს მეუღლე. 15.

კლუკი ფონ კლუგენაუ ფრანც კარლის ძე (1791-1851) – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსეთ-სპარსეთის 1826-1828, რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლების ომების აქტიური მონაწილე, კავკასიის ომების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიგურა. 194, 196.

კოლიუბაკინი მიხეილ პეტრეს ძე (1806-1872) – გენერალ-ლეიტენანტი, სხვადასხვა დროს იყო ქუთაისისა და თბილისის ვიცე-გუბერნატორი, კავკასიის სოფლის მეურნეობის სამმართველოს უფროსი, 1863 წლიდან – ბაქოს სამხედრო გუბერნატორი. ნერილის ადრესატი. 91, 189, 190, 218.

კონსტანტინე – იხ. ორბელიანი კონსტანტინე იოსების ძე.

კონსტანტინე // კონსტანტინე ნიკოლაევიჩი – იხ. რომანოვი კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე.

კონსტანტ: პეტროვიჩი // კონსტანტინ პეტროვიჩი – იხ. ოლდენბურგელი კონსტანტინე პეტრეს ძე.

კოპიევა – გრიგოლ ორბელიანის ადიუტანტ კოპიევის დედა. 32.

კოპიევი – „პორუჩიკი“, გრიგოლ ორბელიანის ადიუტანტი. 32.

კროუკოვსკაია-კოლიუბაკინისა მარია ვასილის ასული – ბაქოს სამხედრო გუბერნატორის, გენერალ-ლეიტენანტ მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის, ცოლი.
წერილის ადრესატი.

კუზმინსკი გრიგოლ დანიელის ძე – თბილისის სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო სასამართლოს პალატის მრჩეველი. 51.

ლაზარევი ივანე დავითის ძე (1820-1879) – სამურის რაზმის ოფიცერი. მონაწილეობდა დაღესტნის ბრძოლებში. 1854-1859 წლებში იყო მეხთულის სახანოს მმართველი. 1859 წელს შამილთან აწარმოებდა მოლაპარაკებას ლენინბში. 1860-1867 წლებში ეკავა საპასუხისმგებლო პოსტები, როგორც გენერალ-მაიორს. 136, 176, 181.

ლევან // ლევანი – იხ. მელიქოვი (მელიქიშვილი) ლევან ივანეს ძე.

ლევაშევა – იხ. პანინა-ლევაშოვისა ოლღა ვიქტორის ასული.

ლევაშევა (ლევაშოვა) ეკატერინე (1867-) – გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვისა და ოლღა ვიქტორის ასული პანინა-ლევაშოვისას ქალიშვილი.

ლევაშევი (ლევაშოვი) ვლადიმერ ვასილის ძე (1834-1898) – გრაფი, არტილერიის გენერალი, ყირიმის ომის მონაწილე, ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორი 1871-1874 წლებში, ქალაქ ოდესის თავი 1874-1878 წლებში. 11, 91, 135, 138, 162, 182.

ლელი კონსტანტინე თევდორეს ძე – დიპლომატი, ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, 1843 წლიდან კავკასიის მთავარსარდლის (1845 წლიდან მეფისნაცვლის) კანცელა-

რიის მმართველი. 70, 100.

ლიბაუ ანდრეი ანდრეის ძე (-1874) – ლეიბ-მედიკოსი, კავკასიის სამოქალაქო სამედიცინო ნაწილის უფროსი, საიდუმლო მრჩეველი, კავკასიის მეფისნაცვლის, მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის, ექიმი.
წერილის ადრესატი. 11, 85, 150, 190.

ლიზა – იხ. ბარათაშვილი-ორბელიანისა ელისაბედ ივანეს ასული.

ლიზა – იხ. ჩოლოყაშვილისა ლიზა.

ლიზა // ლიზა ბაშმაკოვისა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია-ბაშმაკოვისა ელისაბედ ილიას ასული.

ლიზა // ლიზა მუხრანსკაია // ლიზა მუხრანსკისა – იხ. ფალანდიშვილი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა ელისაბედ (ლიზა) ნიკოლოზის ასული.

ლინკენაუ – პიროვნება დაუდგენელია. 104, 112.

ლორის-მელიქოვი გრიგორი ივანეს ძე (-1892) – სამთო ინჟინერი, სოფიო იოსების ასული ყორღანაშვილის მეუღლე, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწის, ცნობილი დიპლომატის, იოსებ ლორის-მელიქოვის, მამა. 77.

ლორის-მელიქოვი ვასილი ტარიელის ძე – გრაფი, მიხეილ ტარიელის ძე ლორის-მელიქოვის ძმა. 98, 110.

ლორის-მელიქოვი მიხეილ ტარიელის ძე (1825-1888) – გენერალ-ადიუტანტი, გრაფი, რუსეთის სახელმწიფო საბჭოს წევრი, 1880-1881 წლებში რუსეთის შინაგან საქ-

მეთა მინისტრი და ჟანდარმერიის შეფი, რუსეთის პირველი კონსტიტუციის პროექტის ავტორი. ალექსანდრე II-ის მკვლელობის შემდეგ, რომლის უსაზღვრო ნდობითაც სარგებლობდა, თანამდებობიდან გადადგა და დარჩენილი წლები, ძირითადად, უცხოეთში გაატარა. სომხური წარმოშობის მიუხედავად, თავს ქართველად თვლიდა და მონაწილეობდა საქართველოს საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაში. გარდაიცვალა 1888 წელს საფრანგეთის ქალაქ ნიცაში. 1889 წელს ჩამოასვენეს და დაკრძალეს თბილისში, ვანქის ეკლესიის გალავანში.

წერილების ადრესატი. 91.

მაიკო – იხ. ბარათაშვილი-მელიქიშვილისა მარიამ გრიგოლის ასული.

მაიკო – იხ. მელიქოვა (მელიქიშვილი) მაიკო (მაია).

მაკარი – იხ. სუშკინი მაკარი.

მამუკა – იხ. ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) მამუკა (მაკარ) თამაზის ძე.

მანანა – იხ. ერისთავი-ორბელიანისა მანანა მირმანოზის ასული.

მარგარიტა – იხ. ესპეხო-ნაკაშიძისა მარია იოახიმეს ასული.

მარია ივანოვნა – იხ. ორბელიანი მარიამ ივანეს (ლუარსაბის) ასული.

მარიამი – იხ. მელიქიშვილი მარიამ ყორხმაზის (დემიტრის) ასული.

მარიამი – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკაია მარიამ დიმიტრის ასული.

მარიამ ივანოვნა // მარიამ ივანოვნა ორბელ: – იხ. ორბელიანი მარიამ ივანეს (ლუარსაბის) ასული.

მარიკიტა – იხ. ესპეხო-ნაკაშიძისა მარია იოახიმეს ასული.

მარკრიტა – გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 11.

მატეოს I (1802-1865) – სომხური გრიგორიანული ეკლესიის კათალიკოსი 1858-1865 წლებში. გვარად ჩუხაჯიანი. 31, 32.

მაყაევი (მაყაშვილი) გრიგოლ რევაზის ძე (1827-1906) – ეკატერინე (მალუცა) გულბათის (პანტელეიმონის) ასული ქავჭავაძის მეუღლე. 177.

მაყაშვილი-ორბელიანისა ნინო ალექსანდრეს ასული (1801-1865) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძის, იაკობ ორბელიანის, მეუღლე. 72, 76, 258.

მაშო მესხიევა – იხ. ალექსი-მესხიშვილისა მაშო.

მაჰმადა (მაჰმად) – დაღესტნელი მთიელი. მას მიჰქონდა გრიგოლ ორბელიანის წერილები შამილთან, როდესაც კახეთიდან გატაცებული ქალებისა და ბავშვების გამოხსნაზე მოლაპარაკებებს აწარმოებდა. რუსეთის სამხედრო სამსახურში მყოფი პირი, „პროპორშჩიკი“. 35.

მეიენდორფი ნიკოლოზ ეგორის ძე (1835-1906) – კავალერიის გენერალი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე. 10, 11.

მელიქოვა (მელიქიშვილი) მაიკო (მაია) – ვინაობა დაუდგენელია. 48.

მელიქოვი ბაშბუეუქი – გადასახადების ამკრეფი, მოკლეს ამბოხებულებმა თბილისში 1865 წელს. 40.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) გიორგი ლევანის ძე (1858-1902) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის ვაჟიშვილი. 182.

მელიქოვი (მელიქიშვილი)-დადეშქელიანისა მარიამ (მაია) ყორხმაზ (მაკალო // დიმიტრი)-ის ასული – ყორხმაზ მელიქიშვილისა და თამარ ბაგრატიონ-მუხრანელის შვილი. ალექსანდრე დადეშქელიანის მეუღლე. 48, 113, 135, 176, 181, 189, 268.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) ივანე ლევანის ძე (1855-1866) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის ვაჟიშვილი. 92.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) ლევან ივანეს ძე (1817-1892) – თბილისელი ხელმოკლე თავადი, რომელიც შემდგომში საკმაოდ დანიანურდა სამხედრო სამსახურში: მთიელებთან ბრძოლაში გამოჩენილი თავდადებისათვის აყვანილ იქნა ჯერ შტაბსკაპიტნის, შემდეგ კაპიტნის ხარისხში. ბოლოს კავალერიის გენერლობასაც მიაღწია. იყო მეფისნაცვლის მოადგილე და სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 4 თვის განმავლობაში ნახჭევანში ასრულებდა მაზრის უფროსის მოვალეობას. ცოლად ჰყავდა მამუკა ორბელიანის ქალიშვილი ალექსანდრა. დაკრძალულია მამადავითის ეკლესიაში. 35, 36, 52, 59, 92, 111, 138, 182, 245.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) მაია – პიროვნება დაუდგენელია. 48, 77.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) მიხეილ (1856-1894) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის ვაჟიშვილი. 182.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) ნიკოლოზ (1867-1942) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის ვაჟიშვილი. 182.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) პეტრე (1862-1866) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის ვაჟიშვილი. 92.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) სოფიო (1859-1912) – გენერალ ლევან მელიქიშვილის შვილი, ზაქარია გიორგის ძე ერისთავის მეუღლე. 182.

მელიქოვი (მელიქიშვილი) ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე (1798-1858) – თეირანში, ალექსანდრე გრიბოედოვთან ერთად მოკლული სოლომონ მელიქოვის შვილი. მისი პირველი მეუღლე იყო თამარ იოსების ასული ორბელიანი, რომელთანაც განქორწინდა 1831 წელს, ხოლო მეორე – თამარ ერმილეს ასული ბაგრატიონ-მუხრანელი. 48, 113, 135, 176, 181, 268.

მინკვიცი იული თეოდორეს ძე (1807-1870) – გენერალ-ლეიტენანტი 1858 წლიდან, 1857 წლიდან ხელმძღვანელობდა კავკასიის ჟანდარმერიას, დერბენდის გუბერნატორი. 41, 42, 49, 98, 105, 143, 150, 226.

მინკვიცისა – დერბენდის გუბერნატორ იული თეოდორეს ძე მინკვიცის მეუღლე. 14, 105.

მირზოევი-არლუთაშვილ-მხარგრძელისა მარია ივანეს (ოვანესის) ასული – თბილისელი დიდგვარის, ოვანეს მირზოევის შვილი, ალექსანდრე რომანის ძე არლუთაშვილ-მხარგრძელის მეუღლე. 218, 224.

მირზოევი (მიზოევი, მირზოიანი) ივანე (ოვანეს) მინაის (მინა-სის) ძე – თბილისელი ვაჭარი, რომლისგანაც სესხს იღებდნენ. 36, 218, 224.

მიურატი აშილ (1847-1895) – დავით დადიანისა და ეკატერინე ჭავჭავაძის ქალიშვილის, სალომე დადიანის, მეუღლე, ნაპოლეონ III-ის ადიუტანტი. 189, 206, 217, 218, 224, 232, 238.

მიხაილ პეტროვიჩი – იხ. კოლიუბაკინი მიხეილ პეტრეს ძე.

მიხაილ ტარიელოვიჩი – იხ. ლორის-მელიქოვი მიხეილ ტარიელის ძე.

მიხეილ ნიკოლაევიჩი – იხ. რომანოვი მიხეილ ნიკოლოზის ძე.

მულინისა პრასკოვია ნიკოლოზის ასული – ნამდვილი სახელმწიფო მრჩევლის, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს ჩინოვნიკის, ტარასი ივანეს ძე მულინის, მეუღლე. 166.

მულინი ტარასი ივანეს ძე (-1898) – ნამდვილი სახელმწიფო მრჩეველი, კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს ჩინოვნიკი. 166.

ნაკაშიძე ალექსანდრე დავითის ძე – გენერალ მიხეილ პეტრეს ძე კოლიუბაკინის ადიუტანტი. 218, 224.

ნაპოლეონ I (1769-1821) – მსოფლიო მასშტაბის სამხედრო და პოლიტიკური ლიდერი, საფრანგეთის რევოლუციის გენერალი, პრემიერ-კონსული, საფრანგეთის პირველი იმპერატორი 1804-1815 წლებში. ევროპის სახელმწიფოების კოალიციასთან საბოლოოდ დამარცხებული,

ევროპაში გაბატონების მსურველი ნაპოლეონი გადაასახლეს წმინდა ელენეს კუნძულზე, სადაც ექვსი წლის შემდეგ გარდაიცვალა. 60, 62.

ნაპოლეონ III (1808-1873) – შარლ ლუი ნაპოლეონ ბონაპარტე, საფრანგეთის მეორე რესპუბლიკის პრეზიდენტი 1848-1852 წლებში, საფრანგეთის იმპერატორი 1852-1870 წლებში, ნაპოლეონ I-ის ძმის, ლუი ბონაპარტის, ვაჟი. 141.

ნასერ ალ დინ შაჰ ყაჯარი (1831-1896) – ირანის შაჰი 1848-1896 წლებში. 91, 94, 97, 139.

ნევეროვი იანუარ მიხეილის ძე – კავკასიის სასწავლო ოლქის მმართველი XIX ს-ის 60-იან წლებში. 165.

ნესტორი – იხ. ნერეთელი ნესტორ დიმიტრის ძე.

ნიკო – იხ. დადიანი ნიკო დავითის ძე.

ნიკო – იხ. ორბელიანი ნიკოლოზ მამუკას ძე.

ნიკო – იხ. ჭავჭავაძე ნიკო (ნიკოლოზ) ზურაბის ძე.

ნიკოლაი – „პროპორშიკი“. 20.

ნიკოლაი ალექსანდრე პავლეს ძე (1821-1899) – ბარონი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 1863 წელს დაინიშნა სენატორად და კავკასიის მეფისნაცვლის მთავარი სამმართველოს უფროსად, ასევე ამავე სამმართველოში – ამიერკავკასიაში გლეხთა მდგომარეობის კეთილმონყობის ცენტრალური კომიტეტის თავმჯდომარედ, 1864 წლიდან კი მუშაობდა სახალხო სასწავლებლების

სანიმუშო წესდებისა და საგლეხო და სასამართლო რეფორმების შემმუშავებელ კომისიებში. 1881-1882 წლებში იყო რუსეთის იმპერიის სახალხო განათლების მინისტრი. ცოლად ჰყავდა სოფიო ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძე.

წერილების ადრესატი. 25, 30, 98, 142, 170, 171, 176, 182, 237.

ნიკოლაი ალაპოვიჩი – იხ. ივანოვი ნიკოლოზ ალაპოს ძე.

ნიკოლაი მირსკი – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკი ნიკოლოზ ივანეს ძე.

ნიკოლაი // ნიკოლაი ნიკოლაევიჩი // ნიკოლაი ნიკოლაიჩი – იხ. რომანოვი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე.

ნიკოლაი-შერვაშიძისა მაკა (მარია) ალექსანდრეს ასული (1859-1919) – ფრელინა, ალექსანდრე ნიკოლაისა და სოფიო ჭავჭავაძის შვილი. 25.

ნიკოლინკა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკი ნიკოლოზ ილიას ძე.

ნიკოლოზ I (1796-1855) – ნიკოლოზ პავლეს ძე რომანოვი, რუსეთის იმპერატორი 1825-1855 წლებში. ცნობილი იყო თავისი კონსერვატორული შეხედულებებით. მისი მეფობა გამოირჩეოდა იმპერიის გეოგრაფიული საზღვრების გაფართოებით, რეპრესიული პოლიტიკით, ეკონომიკური სტაგნაციით, კორუფციული ბიუროკრატიით, სუსტი ადმინისტრაციული პოლიტიკით, აგრესიული ომების წარმოებით, რომლის კულმინაციასაც წარმოადგენდა ყირიმის 1853-1856 წლების ომი. 201, 211.

ნინა – იხ. მაყაშვილი-ორბელიანისა ნინო ალექსანდრეს ასული.

ნინა – იხ. ორბელიანი-წულუკიძისა ნინო ყაფლანის ასული.

ნინა – იხ. ოპოჩინინა-სტატკოვსკისა ნინა ალექსეის ასული.

ნინიკა – იხ. ბაქრაძე ნინიკა.

ნინო – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკაია ნინო დიმიტრის ასული.

ნინუცა – იხ. ბარათაშვილი ნინო მელიტონის ასული.

ობოლენსკაია-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა ანასტასია გრიგოლის ასული (1805-1885) – ილია გიორგის ძე ბატონიშვილის მეუღლე. 20, 27, 205, 207, 219, 248.

ოგარევა (ოგარიოვა)-შაკისა სოფიო ნიკოლოზის ასული (1842-) – კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ფრეილინა; გათხოვილი იყო გენერალ-ლეიტენანტ ადოლფ ვილჰელმის ძე ფონ-შაკზე. 10, 19, 105, 266.

ოგარევი (ოგარიოვი) ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე (1811-1867) – გენერალ-ლეიტენანტი, გენერალ-ადიუტანტი, „რუსეთის სამხედრო ქრონიკების“ რედაქტორი, სამხედრო ლიტოგრაფიის გამგებელი. 11, 15, 105, 206.

ოგოლინი ალექსანდრე სტეფანეს ძე (1821-1911) – რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწე, სენატორი, ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი, ქუთაისისა და ვიტებსკის გუბერნატორი. 95.

ოკლობუიო ივანე დიმიტრის ძე (1821-1880) – გენერალ-ლეიტენანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების აქტიური მონაწილე. 155, 239.

ოლდენბურგელი ალექსანდრე პეტრეს ძე (1844-1932) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, სენატორი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი.
წერილის ადრესატი. 91, 105, 147, 150.

ოლდენბურგელი კონსტანტინე პეტრეს ძე (1850-1906) – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე. დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა კავკასიაში, სადაც მისი აქტიური მონაწილეობით განვითარდა საკურორტო საქმე და მევენახეობა. მისი ინიციატივით ქუთაისში დაიწყო შამპანური ღვინის წარმოება. 154.

ოლდენბურგელი პეტრე გიორგის ძე (1812-1881) – პრინცი, სენატორი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, ინფანტერიის გენერალი, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი. 155.

ოლინკა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ოლლა ილიას ასული.

ოლინკა – იხ. ოპოჩინინა ოლლა ალექსეის ასული.

ოლლა – იხ. ბაგრატიონ-გრუზინსკაია ოლლა ილიას ასული.

ოლლა – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკაია ოლლა დიმიტრის ასული.

ოლლა ჭეოდოროვნა – იხ. ბადენელი-რომანოვისა ოლლა თეოდორეს ასული.

ოპოჩინინა ოლლა ალექსეის ასული – გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინისა და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე ორბელიანის, ქალიშვილი, გენერალური შტაბის კაპიტან პეტრე ივანეს ძე ტომჩის მეუღლე. 85, 206, 224.

ოპოჩინინა-სტატკოვსკისა ნინა ალექსეის ასული – გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინისა და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე ორბელიანის, ქალიშვილი. 10, 85, 119, 126, 155.

ოპოჩინინი ალექსეი პეტრეს ძე (1807-1885) – გენერალი, გრიგოლის ბიძაშვილის, ბარბარე ორბელიანის, მეუღლე. 113, 119, 155, 170, 206, 236.

ოპოჩინინი პეტრე ალექსეის ძე – გენერალ ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინისა და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე ორბელიანის, შვილი. 126.

ორბელიანი ალექსანდრე (ბაკლანა) გიორგის ძე (1800-1870) – გადამდგარი „პორუჩიკი“ (1852), გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი. 253, 254, 257, 258, 259, 260.

ორბელიანი ალექსანდრე დავითის ძე (1829-1869) – გენერალი, პოეტი, დრამატურგი, პუბლიცისტი, მანანა ორბელიანის ვაჟი.
წერილის ადრესატი. 77, 85, 266.

ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) ალექსანდრე (პუპლია) ვახტანგის ძე (1802-1869) – პოეტი, მწერალი, დრამატურგი, ისტორიკოსი, პუბლიცისტი, პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, ერეკლე II-ის შვილიშვილი, თეკლე ბატონიშვილის უფროსი შვილი, 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი ხელმძღვანელი. წერილების ადრესატი. 72, 108, 135, 217, 239, 268.

ორბელიანი-გაგარინისა ანასტასია (ტასო) დავითის ასული (1825-1907) – გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი, მეორე ცოლი ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორ ალექსანდრე

ივანეს ძე გაგარინისა, რომელიც სასიკვდილოდ დაჭრა სვანეთის მთავარმა კონსტანტინე დადეშქელიანმა 1857 წელს. მეუღლის მკვლელობის შემდეგ დასახლდა მის მამულში, ყირიმში, სადაც ააგო ციხე-სიმაგრე, გამოირჩეოდა მოსახლეობისადმი მზრუნველობით. წერილის ადრესატი. 85, 125, 141, 171, 217, 232.

ორბელიანი გიორგი ილიას ძე (1853-1924) – გენერალ-ლეიტენანტი, გრიგოლ ორბელიანის ძმის, ილიას, შვილი (ტყუებისცალი), რუსეთ-იაპონიის ომისა და I მსოფლიო ომის მონაწილე. 10, 11, 14, 15, 22, 23, 25, 72, 73, 75, 76, 77, 81, 82, 86, 87, 91, 92, 104, 105, 112, 113, 117, 118, 119, 124, 125, 126, 132, 141, 142, 143, 149, 150, 155, 160, 161, 162, 170, 171, 174, 177, 198, 200, 205, 206, 207, 218, 219, 232, 233, 235, 247, 248, 251, 266.

ორბელიანი-დავიდოვისა (ბარიატინსკისა) ელისაბედ დიმიტრის ასული (1833-1899) – ალექსანდრე ბარიატინსკის ადოუტანტის, ვლადიმერ ალექსანდრეს ძე დავიდოვის, მეუღლე. 1863 წლის ოქტომბერში ცოლად გაჰყვა ალექსანდრე ბარიატინსკის. გარდაიცვალა გერმანიაში. 155, 158, 159, 161, 162, 171.

ორბელიანი დავით მამუკას ძე (1838-1875) – შტაბს-როტმისტრი. 91, 98.

ორბელიანი დიმიტრი (პაჭონე) ვახტანგის ძე (1806-1882) – გვარდიის „პოდპორუჩიკი“ (1832), საზოგადო მოღვაწე, თეკლე ბატონიშვილის შვილი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავი, მეფისნაცვალ ალექსანდრე ბარიატინსკის სიმამრი. 15, 117, 171.

ორბელიანი დიმიტრი თომას (თამაზის) ძე (1797-1868) – გენერალ-ლეიტენანტი, ბაგრატი ბატონიშვილის ასულის,

ორბელიანი-ერისთავისა ეკატერინე ასლანის ასული (1802-1877) – შალვა რევაზის ძე ქსნის ერისთავის მეუღლე. 99, 239.

ორბელიანი-ერისთავისა ელენე („ცაკალო“) ლუარსაბის ასული (1815-1888) – ზაქარია გიორგის ძე ერისთავის მეუღლე. 105, 149.

ორბელიანი ვანო (ივანე) კონსტანტინეს ძე („ვანკა პაუარნი“) – ფლიგელ-ადიუტანტი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, კონსტანტინე იოსების ძე ორბელიანის, ვაჟი. 125, 266.

ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) ვახტანგ ვახტანგის ძე (1812-1890) – გენერალ-მაიორი, პოლკოვნიკ ვახტანგ ორბელიანისა და ერეკლე II-ის ასულის, თეკლე ბატონიშვილის, შვილი, 1832 წლის შეთქმულების მონაწილე, ქართული რომანტიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 162, 218, 224, 226, 233, 240.

ორბელიანი თამარ იოსების ასული (1800-) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, იოსებ ნიკოლოზის ძე ორბელიანის, ქალიშვილი. 1813 წელს ცოლად გაჰყვა ყორხმაზ (დიმიტრი) სოლომონის ძე მელიქიშვილს, რომელთანაც განქორწინდა 1831 წელს. შემდეგ გათხოვდა პოლიციის მაიორ სოლომონ (სიმონ) გრიგოლის ძე ჭავჭავაძეზე. 162.

ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი)-თარხან-მოურავისა ბარბარე (ბაბო) მამუკას ასული (1842-1913) – მამუკა თამაზის ძე ორბელიანის შვილი, იოსებ დავითის ძე თარ-

ორბელიანი იაკობ ნიკოლოზის ძე (1784-1843) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძა. 259, 260.

ორბელიანი ივანე დავითის ძე (1824-1893) – გენერალ-მაიორი, მანანა ორბელიანის ვაჟი. მოიხსენიებდნენ „მანანიჩად“. „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი. 91, 98, 239.

ორბელიანი ივანე თომას (თამაზის) ძე (1809-1866) – გენერალ-მაიორი, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების მონაწილე. 85.

ორბელიანი ივანე მამუკას ძე (1844-1919) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის კაზაკთა დივიზიის მეორე ბრიგადის მეთაური, მამუკა (მაკარ) თამაზის ძე ორბელიანისა და ქეთევან გიორგის ასული ერისთავის ვაჟი, მარიამ დიმიტრის ასული სვიატოპოლკ-მირსკაიას მეუღლე. 142.

ორბელიანი-ივანოვისა ეკატერინე იაკობის ასული (1824-1875) – გენერალ-ლეიტენანტ ნიკოლოზ ალაპოს ძე ივანოვის მეუღლე, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი. 105, 110, 155, 162, 200, 217, 236, 258.

ორბელიანი იოსებ კონსტანტინეს ძე (1824-1879) – გენერალ-მაიორი, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების მონაწილე, წმინდა გიორგის ორდენის კავალერი, ალაპონის ხაზის ჯარების სარდალი. 99, 136, 176, 181, 239.

ორბელიანი კონსტანტინე იოსების ძე (1798-1861) – „პორუჩიკი“, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი. 149.

ორბელიანი (ჯამბაკურ-ორბელიანი) მამუკა (მაკარ) თამაზის ძე (1800-1871) – გენერალ-მაიორი, 1832 წლის შეთქმულეების, რუსეთ-ირანის, რუსეთ-თურქეთისა და კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, უმამაცესი მეომარი და სწორუპოვარი მოჯირითე, ნიკოლოზ ბარათაშვილის მეგობარი, ქველმოქმედი. 48, 142.

ორბელიანი მარიამ (მამო) ვახტანგის ასული (1852-1941) – თბილისის მაზრის თავად-აზნაურთა წინამძღოლის, გენერალ-მაიორ ალექსანდრე ივანეს ძე ორბელიანის, მეუღლე. 218, 224.

ორბელიანი მარიამ ივანეს (ლუარსაბის) ასული (1812-1866) – დიმიტრი (პაჭონე) ვახტანგის ძე ორბელიანის მეუღლე. 15, 117, 119, 155.

ორბელიანი-მელიქიშვილისა ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასული (1835-1914) – ლევან მელიქიშვილის მეუღლე. მან იშვილა მაიკო ორბელიანისა და ლევან მელიქიშვილის დაობლებული შვილი. თვითონ სამი ვაჟი შეეძინა ლევანთან. 138, 182, 251.

ორბელიანი ნიკოლოზ ვახტანგის ძე (1845-1925) – ოურისტი, თექვსმეტი ბატონიშვილის შვილიშვილი. 162, 226, 233, 240.

ორბელიანი ნიკოლოზ მამუკას ძე (1841-1867) – „პორუჩიკი“, მამუკა (მაკარ) თამაზის ძე ორბელიანისა და ქეთევან გიორგის ასული ერისთავის ვაჟი. 142.

ორბელიანი-ოკლობუიოსი ანასტასია კონსტანტინეს ასული (1831-1884) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენერალ-ლეიტენანტი ივანე დიმიტრის ძე ოკლობუიოს მეუღლე. 46, 48, 72, 108, 110, 155, 200, 217, 236.

ორბელიანი-ოპოჩინინისა ბარბარე იაკობის ასული (1820-) –
გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენერალ-მაიორ
ალექსეი პეტრეს ძე ოპოჩინინის მეუღლე. 155, 170,
236, 258.

ორბელიანი-საგინაშვილისა ბაბაღე (ბარბარე) სამარაგდონის
ასული (1825-1870) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი,
გენერალ-ლეიტენანტ ალექსანდრე დიმიტრის ძე საგი-
ნაშვილის მეუღლე. თავდაპირველად დანიშნული იყო
გიორგი დავითის ძე ქსნის ერისთავზე, მაგრამ ქორწი-
ნება არ შედგა ბარბარეს მცირეწლოვანების გამო.
წერილების ადრესატი. 15, 44, 45, 46, 72, 98, 105,
108, 111, 142, 154, 155, 161, 201, 203, 204, 217, 232,
236, 248, 251.

ორბელიანი-სანკოვსკისა თამარ იაკობის ასული (1816-1861) –
გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენერალ-მაიორ ან-
დრია სტეფანეს ძე სანკოვსკის მეუღლე. 258.

ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა სოფიო იაკობის ასული
(1829-1879) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილი, გენე-
რალ დიმიტრი ივანეს ძე სვიატოპოლკ-მირსკის მეუღ-
ლე. 99, 162, 170, 176, 190, 200, 217, 218, 219, 232,
236, 245, 246, 258.

ორბელიანი ქაიხოსრო გიორგის ძე (1792-1851) – გრიგოლ ორ-
ბელიანის ბიძაშვილი. 259, 260.

ორბელიანი ყაფლან ასლანის ძე (1813-1878) – გრიგოლ ორბე-
ლიანის ბიძაშვილი. გადმოცემით, კარგი მომღერალი და
მწვენიერი გარეგნობის მამაკაცი. მღეროდა ალექსანდრე
ჭავჭავაძისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებზე.
წერილის ადრესატი. 14, 15, 44, 45, 46, 72, 99, 105,

ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა სოფიო (ზორეშან) კონსტანტინეს ასული (1827-1884) – გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილიშვილი, ზურაბ დიმიტრის ძე ჩოლოყაშვილის მეუღლე. 48.

ორბელიანი-წულუკიძისა ნინო ყაფლანის ასული (1839-) – 1864 წელს იქორწინა თავად დიმიტრი პაატას ძე წულუკიძეზე. 15.

ორლოვსკაია-გორბოვსკი-ზარანეკისა იულია კონსტანტინეს ასული – თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორის, კონსტანტინე ორლოვსკის, შვილი, სამომრიგებლო სასამართლოს ტიტულარული მრჩევლის, ვალერიან მიხეილის ძე გორბოვსკი-ზარანეკის, მეუღლე. 206, 224.

ორლოვსკი კონსტანტინე ივანეს ძე (1810-1876) – საიდუმლო მრჩეველი, თბილისის სამოქალაქო გუბერნატორი 1860-1876 წლებში. 25, 51, 182, 206.

პანინა-ლევაშოვისა ოლღა ვიქტორის ასული (1836-1904) – რუსეთის საიმპერატორო კარის ფრეილინა, პეტერბურგში ცნობილი ლიბერალური სალონის მფლობელი, გრაფ ვლადიმერ ვასილის ძე ლევაშოვის მეუღლე. 14, 82, 85, 98, 133, 150, 177.

პასკევიჩი ივანე თევდორეს ძე (1782-1856) – გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ადიუტანტი, რუსეთის იმპერიის სამხედრო მოღვაწე, რუსეთ-ირანის 1826-1828 და რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 წლების ომების დროს იყო კავკასიის ჯარების მთავარსარდალი, ხელმძღვანელობდა პოლონეთის 1830-1831 წლების აჯანყების ჩახ-

შობას, მიენიჭა ვარშავის პრინცის, ხოლო მანამდე კი, 1828 წელს, ერევნის გრაფის წოდებები. 1831 წელს დაინიშნა პოლონეთის სამეფოს მეფისნაცვლად. უნგრეთის 1848-1849 წლების რევოლუციის დროს, სარდლობდა რუსეთის არმიას. აქტიური მონაწილეობა მიიღო ყირიმის ომში. 50, 63.

პაშა დადიანი – იხ. დადიანი-ვიტგენშტეინისა პელაგია მანუჩარის (ალექსანდრეს) ასული.

პელაგია – იხ. გურიელი-წერეთლისა პელაგია ქაიხოსროს ასული.

პეტრე – იხ. სვიატოპოლკ-მირსკი პეტრე დიმიტრის ძე.

პეტრე ალექსანდროვიჩი – იხ. ოლდენბურგელი პეტრე გიორგის ძე (ავტორს მამის სახელი შეეშალა).

პეტრიკა – ალექსანდრე საგინაშვილის მსახური. 201.

პილარი – იხ. კლეინმიხელ-პილარ ფონ პილხაუ ელისაბედ პეტრეს ასული.

პოზენი ვალერიან (ვალერი) მიხეილის ძე – გენერალ-ლეიტენანტი, რუსი სახელმწიფო მოღვაწის, 1861 წლის საგლეხო რეფორმის მონაწილის, მიხეილ პავლეს ძე პოზენის, შვილი, კავკასიის მეფისნაცვალ მიხეილ რომანოვის ადიუტანტი, 1876 წლიდან – ბაქოს გუბერნატორი. 10.

პოლიაკოვი სამოელ სოლომონის ძე (1837-1888) – კონცესიონერი, სარკინიგზო ხაზების მშენებელი, ქველმოქმედი. 225.

პოპოვი ბარბარე ილიას ასული ბაგრატიონ-ორბელიანის მოძ-

ღვარი. 86, 112.

პოპორილოპულო ალექსანდრე ივანეს ძე – საიდუმლო მრჩეველი. 113, 224, 236.

პოპორილოპულოსი ელენე დავითის ასული – საიდუმლო მრჩეველის, ალექსანდრე ივანეს ძე პოპორილოპულოს, მეუღლე. 236.

ჟულცინსკაია ალექსანდრა თეოდორეს ასული – ამიერკავკასიის ქალთა ინსტიტუტის უფროსი. 102.

რადეცკი თეოდორე თეოდორეს ძე (1820-1890) – გამოჩენილი რუსი მხედართმთავარი, ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, გენერალური შტაბის აკადემიის საპატიო წევრი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების აქტიური მონაწილე, რუსეთისა და ბულგარეთის ეროვნული გმირი. 176, 181.

რაინბეკი – რუსეთის არმიის ოფიცერი. 211.

რაპშეტი – პიროვნება დაუდგენელია. 253.

რეპინდერი კონსტანტინე გრიგოლის ძე (1814-1886) – ინფანტერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, გოფმეისტერი, იმპერატორის კაბინეტის მმართველი 1882 წლიდან. 177, 190, 236.

რეზიკო – იხ. ერისთავი რევაზ შალვას ძე.

რომანოვა ანასტასია მიხეილის ასული (1860-1922) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის

ქალიშვილი, პერცოვ ფრიდრიხ ფრანც III-ის მეუღლე. გამოირჩეოდა განსაკუთრებული სილამაზითა და კეთილშობილებით. გარდაიცვალა საფრანგეთში. 109, 247.

რომანოვი ალექსანდრე მიხეილის ძე (1866-1933) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, დიდი მთავარი, რუსეთის სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწე, რუსული სამხედრო ავიაციის ერთ-ერთი დამაარსებელი. 91, 247.

რომანოვი გიორგი მიხეილის ძე (1863-1919) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ვაჟი, გენერალ-ადიუტანტი, გენერალ-ლეიტენანტი. 1915-1916 წლებში განსაკუთრებული მისიით იმყოფებოდა იაპონიაში. 1900 წელს იქორწინა მარია გიორგის ასულზე, საბერძნეთის პრინცესაზე. მოკლეს ბოლშევიკებმა პეტრე-პავლეს ციხე-სიმაგრეში. 58, 247.

რომანოვი კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე (1827-1892) – დიდი მთავარი, გენერალ-ადმირალი, სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე 1865-1881 წლებში, პოლონეთის მეფის-ნაცვალი 1862-1863 წლებში, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის უმცროსი ძმა. 113, 125.

რომანოვი მიხეილ მიხეილის ძე (1861-1929) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის ვაჟი. ბავშვობა გაატარა თბილისში. 1881 წლიდან მსახურობდა ლეიბ-გვარდიის ეგერთა პოლკში, სადაც მალე მიიღო პოლკოვნიკის ჩინი. 1891 წელს იმპერატორ ალექსანდრე III-ისა და მშობლების ნებართვის გარეშე იქორწინა ალექსანდრე პუშკინის შვილიშვილზე, გრაფინია სოფია ნიკოლოზის ასულ მერენბერგზე (დეტორბიზე), რის გამოც ის განთავისუფლდა სახელ-

მნიფო სამსახურიდან და ჩამოერთვა ყველა უფლება, აეკრძალა რუსეთში შესვლა. ამის გამო ის მეუღლესთან ერთად ცხოვრობდა საფრანგეთსა და ინგლისში. გარდაიცვალა ლონდონში. 247.

რომანოვი მიხეილ ნიკოლოზის ძე (1832-1909) – იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის მეოთხე შვილი, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმა, გენერალ-ფელდმარშალი, გენერალ-ფელდციხიზმეისტერი, სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე, რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე, 1862 წლიდან 20 წლის განმავლობაში იყო კავკასიის მეფისნაცვალის და კავკასიის არმიის მთავარსარდალი. წერილების ადრესატი. 10, 11, 19, 29, 60, 61, 69, 85, 90, 94, 98, 100, 102, 111, 113, 130, 138, 139, 142, 152, 178, 182, 183, 190, 194, 196, 209, 232, 247, 251.

რომანოვი ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე – ალექსანდრე II-ის შვილი. გარდაიცვალა საფრანგეთის ქალაქ ნიცაში 1865 წლის 12 აპრილს. 25, 27, 99, 105.

რომანოვი ნიკოლოზ მიხეილის ძე (1859-1919) – რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი, მიხეილ რომანოვის უფროსი ვაჟი, გენერალ-ადიუტანტი, ინფანტერიის გენერალი, ისტორიკოსი, რუსული მუზეუმის დირექტორი პეტერბურგში. მასონი, საიდუმლო ფრანგული საზოგადოება „ბიქსიოს“ წევრი. მოკლეს ბოლშევიკებმა პეტრე-პავლეს ციხესიმაგრეში. 48, 247.

რომანოვი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე (1831-1891) – იმპერატორ ნიკოლოზ I-ის მესამე შვილი, იმპერატორ ალექსანდრე II-ის ძმა, გენერალ-ფელდმარშალი, რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე, სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 182, 218, 225, 226.

რომანოვი სერგეი მიხეილის ძე – მიხეილ ნიკოლოზის ძე რომანოვის შვილი. 247.

როსლავლევი როსტომ – თბილისის პოლიცემისტერი. 41.

საგინაშვილი ივანე ბესარიონის (ვასილის) ძე (1825-1909) – გენერალ-მაიორი 1880 წლიდან, თადარიგში გასვლის შემდეგ, 1897 წლიდან, იყო თბილისის გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლი. 125.

საგინოვი (საგინაშვილი) ალექსანდრე დიმიტრის ძე (1808-1887) – რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი. განათლება მიიღო თბილისის თავადაზნაურთა სასწავლებელში. სამხედრო სამსახურში შევიდა 1826 წელს. მონაწილეობდა რუსეთ-სპარსეთის (1826-1828), რუსეთ-თურქეთისა (1828-1829, 1877-1878) და კავკასიის ომებში. 1869 წელს მიიღო გენერალ-მაიორის ჩინი. მელიტონ ბარათაშვილის დის, მარიამ (მაია) ნიკოლოზის ასული ბარათაშვილის, შვილი და გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, ბარბარე სამარაგდონის ასული ორბელიანის, მეუღლე. ბარბარეს გარდაცვალების შემდეგ დაქორწინდა ასაკით ბევრად უმცროს ელისაბედ გრიგოლის ასულ ჭავჭავაძეზე (ილიას დაზე). ალექსანდრეს არც ერთი ქორწინებიდან შვილი არ ჰყოლია. წერილების ადრესატი. 44, 45, 46, 48, 72, 108, 111, 154, 155, 200, 202, 203, 204, 239, 245.

სალომე – იხ. დადიანი-მიურატისა სალომე დავითის ასული.

სალომე – იხ. ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკენისა სალომე დავითის ასული.

სანდრო – იხ. ჭავჭავაძე ალექსანდრე დავითის ძე.

სანკოვსკი ანდრია სტეფანეს ძე (1799-1859) – გენერალ-მაიორი, გრიგოლ ორბელიანის ბიძაშვილის, თამარ იაკობის ასული ორბელიანის მეუღლე. 258.

სარა – ბიბლიური პერსონაჟი. 105.

საშა – იხ. ორბელიანი-მელიქიშვილისა ალექსანდრა (ანა) მამუკას ასული.

სემიანნიკოვა-ბარათაშვილისა ელისაბედ პეტრეს ასული (1832-1900) – ქართველი ისტორიკოსის, სულხან (ტიხონ) ბარათაშვილის, მეუღლე. 137.

სვეჩინა ვერა ალექსანდრეს ასული (1868-) – რუსი სამხედრო მოღვაწის, ინფანტერიის გენერალ ალექსანდრე ალექსის ძე სვეჩინის ქალიშვილი. 176.

სვეჩინი ალექსანდრე ალექსის ძე (1826-1896) – რუსი სამხედრო მოღვაწე. 1859 წლიდან მსახურობდა კავკასიაში, მეთაურობდა ქართველ გრენადერთა პოლკს, დივიზიას, ხოლო 1879 წლიდან მე-10 არმიულ კორპუსს; გენერალ-ადიუტანტი (1880 წლიდან), ინფანტერიის გენერალი (1886 წლიდან), მეუღლე – ლიუბოვ სერგეის ასული გოლიცინა-სვეჩინა. 11, 132, 177, 181, 225.

სვიატოპოლკ-მირსკაია მარიამ დიმიტრის ასული – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო გიორგის ასული ორბელიანის შვილი. 162, 170, 232, 245.

სვიატოპოლკ-მირსკაია ნინო დიმიტრის ასული – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო გიორგის ასული ორბელიანის შვილი. 162, 170, 232, 245.

სვიატოპოლკ-მირსკაია ოლლა დიმიტრის ასული – დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო გიორგის ასული ორბელიანის შვილი. 162, 170, 232, 245.

სვიატოპოლკ-მირსკი დიმიტრი ივანეს ძე (1824-1899) – გენერალი, კავკასიის, ყირიმის ომისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე, 1863-1867 წლებში ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, სოფიო გიორგის ასული ორბელიანის, ქმარი.
წერილის ადრესატი. 77, 113, 135, 138, 143, 162, 170, 176, 182, 190, 232, 236, 245, 266.

სვიატოპოლკ-მირსკი ნიკოლოზ ივანეს ძე (1833-1898) – კავალერიის გენერალი, სახელმწიფო საბჭოს წევრი, ვერა ილიას ასული ბატონიშვილის მეუღლე, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, დონის კაზაკთა ჯარების მეთაური. 37, 72, 190.

სვიატოპოლკ-მირსკი პეტრე დიმიტრის ძე (1857-1914) – რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, კავკასიის მეფისნაცვლის თანაშემწე, რუსეთის იმპერიის შინაგან საქმეთა მინისტრის, დიმიტრი ივანე ძე სვიატოპოლკ-მირსკისა და სოფიო გიორგის ასული ორბელიანის შვილი. 162, 170, 232.

სვისტუნოვი ალექსანდრე პავლეს ძე (1830-1903?) – არტილერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიისა და ყირიმის ომების აქტიური მონაწილე, კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის უფროსი, თერგის ოლქის უფროსი და თერგის კაზაკთა ჯარების ატამანი.

წერილის ადრესატი. 196.

სიმენსი ვალტერ (1833-1868) – ბიზნესმენი, გამომგონებელი, მეცნიერი. 1866 წლიდან პრუსიის კონსული თბილისში, ფირმა „სიმენსი და ჰალსკეს“ წარმომადგენელი ვენაში, პარიზსა და ვარშავაში. 1860 წლიდან 8 წლის განმავლობაში მოღვაწეობდა თბილისში. 1862 წელს გრიგოლ ორბელიანის ნებართვით ადგილობრივ ხელისუფლებასა და მას შორის დაიდო კონტრაქტი თბილისსა და სტავროპოლს შორის სატელეგრაფო სადგურების დამონტაჟების თაობაზე. საქართველოსა და კავკასიაში პირველი სატელეგრაფო კავშირების მომწყობი ვალტერ სიმენსი „კავკასიის ტელეგრაფის მამად“ არის აღიარებული 1866 წლიდან. 104, 112, 119, 126, 132, 143, 149, 171.

სმიტენი ვლადიმერ ვასილის ძე – იურისტი. 237.

სობოლშჩიკოვი პეტრე ივანეს ძე (1811-1874) – მემამულე, კავკასიის ექიმთა საზოგადოების დამაარსებელი და მისი საპატიო წევრი, კიევის ექიმთა საზოგადოების საპატიო წევრი, კავკასიის გეოგრაფიული საზოგადოების წევრი, მოსკოვის რუსი ექიმებისა და რუსეთის ბალნეოლოგიური საზოგადოების წევრი. წლების განმავლობაში იყო კავკასიის სამოქალაქო უწყების სამედიცინო ნაწილის უფროსი. მას ეკუთვნის არაერთი სამედიცინო სამეცნიერო გამოკვლევა. 69.

სოკოლოვსკაია – პიროვნება დაუდგენელია. 69.

სოლომენცევი იერონიმ – ათონის მთაზე მდებარე წმინდა პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ილუმენი. 187.

სოლომონკა – გრიგოლ ორბელიანის მსახური ბიჭი. 200.

სომოვა ვედოკია (1851-1923) – პირველ ქორწინებაში იმყოფებოდა ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანთან (1829-1869), ხოლო მეორე ქორწინებაში – ლუი ნაპოლეონ მიურატთან. 77, 266.

სონიჩკა – იხ. ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა სოფიო იაკობის ასული.

სოსიკო – გრიგოლ ორბელიანის მსახური. 126.

სოსიკო – იხ. ორბელიანი იოსებ კონსტანტინეს ძე.

სოფია // სოფია მირსკაია // სოფიო – იხ. ორბელიანი-სვიატოპოლკ-მირსკისა სოფიო იაკობის ასული.

სოფიო – იხ. ბარათაშვილი-სუმბათაშვილისა სოფიო მელიტონის ასული.

სოფიო – იხ. ერისთავი-ორბელიანისა სოფიო შალვას ასული.

სოფიო – იხ. ორბელიანი-ჩოლოყაშვილისა სოფიო (ხორეშან) კონსტანტინეს ასული.

სტარიცკი იაგორ პავლეს ძე (1825-1899) – ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი („დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი“), სასამართლო უწყების გამორჩენილი მოღვაწე, სახელმწიფო საბჭოს წევრი. 1853 წელს დაინიშნა თბილისის კომერციული სასამართლოს თავმჯდომარედ. 1862 წლიდან იყო კავკასიის მეფისნაცვლის საბჭოს წევრი, ხოლო 1867 წლიდან – სენატორი და თბილისის სასამართლო პალატის თავმჯდომარე. მის სახელთან არის დაკავშირებული

რებული კავკასიაში სასამართლო რეფორმის გატარება.
წერილის ადრესატი.

სტატკოვსკი ბოლესლავ ვგნატეს ძე (1825-1898) – პოლკოვნიკი, რუსი ინჟინერი და მწერალი, კავკასიის ოლქის სამიმოსვლო გზების უფროსი. 119, 126, 225.

სუმაროკოვ-ელსტონი ფელიქს ნიკოლოზის ძე (1820-1877) – გენერალ-ლეიტენანტი, გენერალ-ადიუტანტი, ყუბანის ოლქის უფროსი, ყუბანის კაზაკთა ჯარების ატამანი, ხარკოვის სამხედრო ოლქის ჯარების სარდალი. 15.

სუმბათოვი (სუმბათაშვილი) მიხაკო (მიხეილ) ლუარსაბის ძე (1822-1886) – პოლკოვნიკი, კაპიტანი, გენერალ-მაიორი. მონაწილეობდა კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომებში. 105.

სუშკინი მაკარი – ათონის მთაზე მდებარე წმინდა პანტელეიმონის რუსული მონასტრის ილუმენი. 187.

ტასო – იხ. ხერხეულიძე ანასტასია (ტასო).

ტასო // ტასო აღლობჟიო // ტასო ოღლობჟიო – იხ. ორბელიანი-ოკლობჟიოსი ანასტასია კონსტანტინეს ასული.

ტასო // ტასო გაგარინა – იხ. ორბელიანი-გაგარინისა ანასტასია (ტასო) დავითის ასული.

ტაშთეძირი – ვინაობა დაუდგენელია. 37.

ტერეზია // ტერეზია დადიანისა – იხ. გურიელი-დადიანისა ტერეზია მამიას ასული.

ტერლუგასოვი არზას არტემის ძე – გენერალ-ლეიტენანტი,

კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომების მონაწილე, აფშერონის ქვეითი პოლკის ბატალიონის მეთაური. 225.

ტერშმავეანოვი (ტერ-შმოვეანოვი) ივანე – საბაჟოს მოხელის, ნიკოლოზ ტერ-შმოვეანოვის, მამა. 25.

ტოლსტოი ალექსანდრე ვლადიმერის ძე (1852-) – კავკასიის მეფისნაცვლის ადიუტანტი. 189, 236.

ტომიჩი პეტრე ივანეს ძე – კაპიტანი, გენერალური შტაბის ოფიცერი. 206, 224.

ტრუბეცკოი – პიროვნება დაუდგენელია. 95.

უგურლუბეკ მეხითვულუ ოღლი – რუსეთის არმიის კაპიტანი, აზერბაიჯანული წარმოშობის პიროვნება. 210, 211.

უსტინია – პიროვნება დაუდგენელია. 82.

უსმიევი ამირ-ჩოხან ბეგი – ყარაყაითალის ყოფილი მმართველის, ჯამოვ-ბეგის, ვაჟი. 138.

უსმიევი ახმედ ფაშა – ყარაყაითალის ყოფილი მმართველის, ჯამოვ-ბეგის, ვაჟი. 138.

უსმიევი მეხითბეგ – ყარაყაითალის ყოფილი მმართველის, ჯამოვ-ბეგის, ვაჟი. 138.

უსმიევი ჯამოვ-ბეგი – ყარაყაითალის ყოფილი მმართველი. 138.

ფალავანდიშვილი-ბაგრატიონ-მუხრანელისა ელისაბედ (ლიზა) ნიკოლოზის ასული (1840-1916) – კონსტანტინე (კოტე)

ივანეს ძე ბაგრატიონ-მუხრანელის (მუხრანსკის) მე-
ულლე. 72, 98, 113, 149, 232, 236, 237, 248, 251.

ფარავულაბეკ უგურლუ ოღლი – რუსეთის არმიის ოფიცერი. 211.

ფილოსოფოვი დიმიტრი ალექსის ძე (1837-1877) – გენერალ-
მაიორი (1875 წლიდან), კავკასიის მეფისნაცვალ მიხე-
ილ რომანოვის ადიუტანტი, რუსეთის გენერალური
შტაბის აკადემიის კურსდამთავრებული, რუსეთ-თურ-
ქეთის 1877-1878 წლების ომის აქტიური მონაწილე.
წერილის ადრესატი. 10, 190, 236.

**ფონ დერ ოსტენ-საკენი მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე (1833-
1884)** – ბარონი, რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე,
კავკასიის ომის მონაწილე, საიდუმლო მრჩეველი,
სტავროპოლისა (1873-1876) და თბილისის (1876-
1877) გუბერნატორი, სალომე დავითის ასული ქავჭა-
ვადის მეუღლე. 155, 162, 174, 177, 181, 189.

ქაიხოსრო – იხ. ბაგრატიონ-მუხრანელი (მუხრანბატონი, მუხ-
რანსკი) ივანე კონსტანტინეს ძე.

ქაიხოსრო – იხ. ორბელიანი ქაიხოსრო გიორგის ძე.

ქეთევან // ქეთევანი – იხ. ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისა
ქეთევან დიმიტრის ასული.

ქეთევანი – იხ. ერისთავი-ორბელიანისა ქეთევან გიორგის
ასული.

ქრისტინიზე – პიროვნება დაუდგენელია. 113.

ყაფლან // ყაფლანი – იხ. ორბელიანი ყაფლან ასლანის ძე.

ყიფიანი დიმიტრი ივანეს ძე (1814-1887) – ქართველი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი მესვეური, საქართველოს ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხული. 142, 233.

ყიფიანი ნიკოლოზ დიმიტრის ძე (1846-1905) – ქართველი საზოგადო მოღვაწე და პუბლიცისტი, კრიტიკოსი, დიმიტრი ყიფიანის უფროსი ვაჟი. 233.

ყორღანაშვილი-თამამშვევისა ბარბარე ვასილის ასული – მიხეილ იაგორის ძე თამამშვევის მეუღლე. ცოლ-ქმარი აქტიურად იყო ჩართული თბილისის კულტურულ ცხოვრებაში და ჰქონდათ პირველი არისტოკრატიული „ინგლისური“ კლუბი. 105, 116, 125, 182, 232, 236.

ყორღანოვი (ყორღანაშვილი) // ყორღანაიანცი ანტონ სოლომონის ძე // (1838-1902) – კაპიტანი, რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, რომლის დამთავრების შემდეგ გადავიდა სამოქალაქო სამსახურში. 1879 წელს არჩეულ იქნა თბილისის თავად. ხელმძღვანელობდა თბილისის საკრედიტო საზოგადოებას. 10.

ყორღანოვი (ყორღანაშვილი) იოსებ (ოსიპ) ივანეს ძე (1817-1870/1871) – გენერალ-მაიორი, სამხედრო ინჟინერი, კავკასიის ომის მონაწილე. 44 წლის ასაკში თავი დაანება სამხედრო სამსახურს და ხელი მიჰყო თევზით ვაჭრობას. 77, 110, 236.

ყორღანოვი (ყორღანაშვილი) სოფიო იოსების ასული (1845-1933) – გენერალ-მაიორ იოსებ ყორღანოვის შვილი, რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო მოღვაწისა და დიპ-

ლომატის, იოსებ ლორის-მელიქოვის, დედა. 77.

ყორღანოვი (ყორღანაშვილი) სტეფანე სიმონის ძე – პოდპოლკოვნიკი. 269.

შაკი ადოლფ ვილჰელმის ძე – პოლკოვნიკი, კავკასიის მეფის-ნაცვლის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასული ბადენელი-რომანოვისას, ფრეილინას, სოფიო ნიკოლოზის ასული ოგარევის, მეუღლე. 206.

შალიკაშვილი ელენა ივანეს ასული (1861-) – ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარეჯან (დარია) გულბაათის ასული ჭავჭავაძის შვილი. 85.

შალიკაშვილი ელისაბედ ივანეს ასული (1863-1841) – ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარეჯან (დარია) გულბაათის ასული ჭავჭავაძის შვილი, ვლადიმერ ივანეს ძე შციგროვსკის მეუღლე. 85.

შალიკაშვილი თამარ ივანეს ასული (1852-) – ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარეჯან (დარია) გულბაათის ასული ჭავჭავაძის შვილი, მიხეილ სოლომონის ძე სუმბათოვის მეუღლე. 85.

შალიკაშვილი იოსებ ივანეს ძე (1847-1903-) – ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარია ნოშრევანის ასული ჭავჭავაძის შვილი. სამოქალაქო პირი, სხვადასხვა დროს იყო ლუნიბის და ავარიის ოლქების უფროსის თანაშემწე, 1900 წელს აირჩიეს სიღნაღის თავადაზნაურთა წინამძღოლად. დაქორწინებული იყო ნინო დიმიტრის ასულ სტაროსელსკაიაზე. 85.

შალიკაშვილი-სიღამონ-ერისთავისა ნინა ივანეს ასული (1854-) –

ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარეჯან (დარია) გულბათის ასული ჭავჭავაძის შვილი, ლევან სიმონის ძე სიღამონ-ერისთავის მეუღლე. 85.

შალიკაშვილი-ჯანდიერისა მარიამ ივანეს ასული (1852-) – ივანე იოსების ძე შალიკოვისა (შალიკაშვილი) და დარეჯან (დარია) გულბათის ასული ჭავჭავაძის შვილი, ალექსანდრე ივანეს ძე ჯანდიერის მეუღლე. 85.

შალიკოვი (შალიკაშვილი) ივანე იოსების ძე (1813-1866) – გენერალ-მაიორი, კავკასიისა და ყირიმის ომების აქტიური მონაწილე, გენერალ-მაიორ სიმონ შალიკაშვილის ძმა. 85.

შამილი (1798-1871) – კავკასიელი მუსულმანების პოლიტიკური, სამხედრო და რელიგიური ლიდერი (1834-1859). წარმოშობით დაღესტნელი. მის მიერ დაარსებულმა მოძრაობამ – მიურიდიზმმა – დაღესტანი და ჩეჩნეთი, სადაც ის განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობდა, რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლისათვის გააერთიანა. 1859 წლის 28 აგვისტოს დაატყვევეს და ოჯახით კალუგაში გადაასახლეს. გარდაიცვალა ქ. მედინაში (ახლანდელი საუდის არაბეთი), სადაც მოსალოცად იყო წასული. 209.

შამსუდინი – 1860-1867 წლებში თარკოს შამხალი, აბუ-მუსლიმის ვაჟი. 36.

შარვაშიძე მიხეილ გიორგის ძე (ჰამუდ-ბეი) (1806-1866) – უგანათლებულესი თავადი, აფხაზეთის უკანასკნელი მთავარი. 99.

შაროვეი ნიკოლოზ ეგნატეს ძე – კავკასიის მეფისნაცვლის კანცელარიის მოხელე. 149.

შახავსკი (შახოვსკი) ალექსანდრე ივანე ძე (1821-1900) – რუსეთის არმიის გენერალი. მონაწილეობდა კავკასიის ბრძოლებში მთიელთა წინააღმდეგ. 171, 182.

შერმაზან-ვართანოვი გალუსტ (არუთუნიან შერმაზან-ვარდანიანცი) – ქალაქ თბილისის თავი 1864-1865 წლებში. 40, 51.

შლიტერი – ადიუტანტი. 91.

ჩერქეზოვი მიხეილ ნიკოლოზის ძე (1833-1881) – გენერალ-მაიორი, ყირიმის ომისა და რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის მონაწილე, 60-იან წლებში იყო კავკასიის არმიის მთავარსარდლის განსაკუთრებულ დავალებათა შემსრულებელი, 1865-1869 წლებში თერგის ოლქის, ხოლო შემდეგ კიევის სამხედრო ოლქის შტაბის უფროსი. 41.

ჩოლოყაევი (ჩოლოყაშვილი) – გენერალ-მაიორ ლევან ედიშერის ძე ჩოლოყაშვილისა და გრიგოლ ორბელიანის ნათესავის, ელენე ივანეს ასული ანდრონიკაშვილის, ქალიშვილი. 15

ჩოლოყაევი (ჩოლოყაშვილი)-დადიანისა დარია ლუარსაბის ასული – კავალერგარდის პოლკის „პორუჩიკ“ ოტია ელიზბარის ძე დადიანის მეუღლე. 155, 245.

ჩოლოყაევი (ჩოლოყაშვილი) ლევან ედიშერის ძე – გენერალ-მაიორი (1859 წლიდან), დაკრძალულია სოფ. ლალის-ყურში. 15.

ჩოლოყაევი (ჩოლოყაშვილი) ლუარსაბ გიორგის ძე – გადამდგარი „პორუჩიკი“, ერეკლე II-ის ქალიშვილის, ეკატერინე ბატონიშვილისა, და გიორგი გივის ძე ჩოლოყაშვილის შვილი. გარდაიცვალა 1864 წელს. 155.

ჩოლოყაშვილი ილია ზაალის ძე (1823-1877) – გენერალ-მაიორი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების აქტიური მონაწილე, მრავალი ორდენის კავალერი. 37, 60.

ჩოლოყაშვილი ნიკოლოზ (კიკო) თადეოზის ძე – ქართული ინტელიგენციის ცნობილი წარმომადგენელი. მის ოჯახს ჰქონია მდიდარი ბიბლიოთეკა (მათ შორის, უცხოენოვანი) და ძველი ქართული სიგელ-გუჯრები. მისი ქალიშვილი მელიტა მონათლული ჰყოლია ილია ჭავჭავაძეს. 206.

ჩოლოყაშვილისა ლიზა – სავარაუდოდ, ნიკოლოზ (კიკო) თადეოზის ძე ჩოლოყაშვილის პირველი მეუღლე. 206.

ჩოლოყაშვილი-ჭავჭავაძისა ეკატერინე ლუარსაბის ასული (1842-1867) – ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის პირველი ცოლი. 132, 135.

წერეთელი ნესტორ დიმიტრის ძე (-1883) – გენერალ-მაიორი, იმპერატორის ფლიგელ-ადიუტანტი, კავკასიის ომების აქტიური მონაწილე, ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურობის მარშალი 1861-1867 და 1877-1883 წლებში, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 136.

ჭავჭავაძე ალექსანდრე დავითის ძე (1853-1900) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი. ერთი წლის ასაკში შამილის ტყვეობაში იმყოფებოდა ოჯახის წევრებთან ერთად. ცოლად ჰყავდა თავად ალექსანდრე მარალაშვილის ასული თინათინი. გარდაიცვალა ბაქოში. დაკრძალულია თბილისში, დიდუბის ეკლესიის გალავანში. 92, 118.

ჭავჭავაძე-ასტაფიევისა ელენე დავითის ასული (1850-1929) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, გენერალ ნიკოლოზ ალექსის ძე ასტაფიევის მეუღლე. 99, 105.

ჭავჭავაძე-ბაგრატიონ-გრუზინსკისა თამარ დავითის ასული (1852-1933) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ფრელინა, გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრი, ირაკლი ალექსანდრეს ძე ბაგრატიონ-გრუზინსკის მეუღლე. ორი წლის ასაკში მამილის ტყვეობაში იმყოფებოდა ოჯახის წევრებთან ერთად. დაკრძალულია სვეტიცხოველში. 99, 105.

ჭავჭავაძე-დადიანისა ეკატერინე ალექსანდრეს ასული (1816-1882) – პოეტ ალექსანდრე ჭავჭავაძის ასული, სამეგრელოს მთავარ დავით დადიანის მეუღლე, სამეგრელოს სამთავროს უკანასკნელი დედოფალი. მემკვიდრის სრულწლოვანებამდე, მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ, 1853 წელს, რუსეთის იმპერატორმა რეგენტად დაამტკიცა. ყირიმის ომის დროს ეკატერინე პირადად მონაწილეობდა ოსმალთა სარდალ ომარ ფაშას წინააღმდეგ კამპანიაში. სამეგრელოს სამთავროს გაუქმების შემდეგ დასახლდა ჯერ სანკტ-პეტერბურგში (სადაც „სტატს დამის“ ნოდება მიანიჭეს და წმინდა გიორგის მედლით დააჯილდოვეს), შემდეგ კი გერმანიაში გაემგზავრა. 60-იანი წლების ბოლოს, საფრანგეთის იმპერატორ ნაპოლეონ III-ის ოჯახის მინწევით, შვილებთან ერთად საცხოვრებლად პარიზში გადავიდა. გარდაიცვალა გულის ავადმყოფობით. დაკრძალულია მარტილის მონასტერში, მეუღლის გვერდით. წერილის ადრესატი. 189, 206, 217, 218, 224, 232, 245.

ჭავჭავაძე დავით ალექსანდრეს ძე (1817-1884) – პოეტ ალექ-

სანდრე ჭავჭავაძის ვაჟი, რუსეთის არმიის გენერალ-ლეიტენანტი, შტაბსკაპიტანი, მიხეილ ვორონცოვის ადიუტანტი. მსახურობდა ლეიბგვარდიის გრენადერთა პოლკში. ყირიმის ომის დროს (1853-1856) ხელმძღვანელობდა კახეთის დაცვას შამილის რაზმებისაგან. 1854 წელს განსაკუთრებული დამსახურებისათვის პოლკოვნიკის წოდება მიენიჭა და მეფის ფლიგელ-ადიუტანტი გახდა. 1856 წელს თბილისის ეგერთა პოლკში გადაიყვანეს. 1861 წელს გენერალ-მაიორის ჩინი მიენიჭა და მეფის ამაღლაში ჩაირიცხა. ამავდროულად, კავკასიის არმიაშიც მსახურობდა. ცოლად ჰყავდა ილია ბატონიშვილის ასული ანა (ანეტა). 19, 63, 77, 99, 105, 155, 177, 251.

ჭავჭავაძე ზაქარია გულბათის ძე (1825-1905) – გამოჩენილი მხედართმთავარი, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი. 17 წლის ასაკში ნიჟნი-ნოვგოროდის დრაგუნთა პოლკში ჩაირიცხა მოხალისედ. 1885-1893 წლებში კავკასიის არმიის პირველ კორპუსს მეთაურობდა. ოფიცრობის 50 წლისთავთან დაკავშირებით, „ბრილიანტის ნიშანი“ და ალექსანდრე ნეველის I კლასის ორდენი გადაეცა. დაკრძალულია წინანდალში, საგვარეულო სასაფლაოზე. 132, 135, 235, 237, 245.

ჭავჭავაძე იასონ იოანეს ძე (1804-1857) – გენერალ-მაიორი, კავკასიის, რუსეთ-ირანის 1826-1828, რუსეთ-თურქეთის 1828-1829 და ყირიმის ომების აქტიური მონაწილე. 248.

ჭავჭავაძე ივანე სულხანის ძე (1826-1913) – გენერალ-მაიორი, კავკასიისა და რუსეთ-თურქეთის ომების მონაწილე, წმ. გიორგის IV ხარისხის ორდენის კავალერი. 189.

ჭავჭავაძე მარიამ (კაკო) დავითის ასული (1949-1921) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ზაქარია გულბათის ძე ჭავჭავაძის მეუღლე. გამოირჩეოდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობით. იყო შესანიშნავი ცხენოსანი. 132, 235, 237.

ჭავჭავაძე-მაყაშვილისა ეკატერინე (მარუცა) გულბათის (პანტელიმონის) ასული – გრიგოლ რევაზის ძე მაყაშვილის მეუღლე. 177.

ჭავჭავაძე ნიკო (ნიკოლოზ) დიმიტრის ძე (1830-1903) – თბილისის ვიცე-გუბერნატორი 1865-1867 წლებში. თბილისის სასამართლო პალატის სამოქალაქო დეპარტამენტის თავმჯდომარე, ნამდვილი სამოქალაქო მრჩეველი („დეისტვიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი“) (მე-IV კლასის სამოქალაქო ჩინი რუსეთის იმპერიაში), „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დამფუძნებელი წევრი. წერილის ადრესატი. 40, 41, 49.

ჭავჭავაძე ნიკო (ნიკოლოზ) ზურაბის ძე (1830-1897) – „დიდი ნიკო“, სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, ლეიბ-გვარდიის კაზაკთა პოლკის „პორუჩიკი“, კავალერიის გენერალი, გენერალ-ადიუტანტი, კავკასიის, ყირიმისა და რუსეთ-თურქეთის ომების მონაწილე, დასავლეთ დაღესტნის სამხედრო გუბერნატორი (1866-1876), დაღესტნის ოლქის უფროსი და ჯარების სარდალი (1880-1883). გარდაიცვალა დაღესტანში. წერილების ადრესატი. 36, 59, 138.

ჭავჭავაძე-ოსტენ-საკუნისა სალომე დავითის ასული (1848-1919) – დავით ალექსანდრეს ძე ჭავჭავაძის შვილი, ბარონ მაქსიმილიან ალექსანდრეს ძე ფონ დერ ოს-

ტენ-საკენის მეუღლე. გარდაიცვალა პეტროგრადში, ინვალიდების სახლში. 132, 155, 162, 171, 174, 176, 177, 181, 189, 206.

ჭილაევი (ჭილაშვილი) მიხეილ ეგორის ძე (-1878) – კავკასიისა და ამიერკავკასიის საკარანტინო-საბაჟო ნაწილის მმართველი, სამეგრელოს სამთავროს დროებითი მმართველი 1865 წლამდე. 23.

ხანიკოვა კლეოპატრა მიხეილის ასული – ნიკოლაი მირსკის მეორე ცოლი. 190.

ხარიტონოვი ალექსი ალექსანდრეს ძე (1816-1896) – რუსეთის სახელმწიფო მოღვაწე, სენატორი. 1857 წელს დაინიშნა კავკასიის მხარის მთავარი სამმართველოს საბჭოს წევრად. განაგებდა მხარის სამოქალაქო მოწყობის საკითხებს. მოგვიანებით მიაღწინეს პეტერბურგში, რათა ფინანსთა სამინისტროში წარედგინა საკუთარი მოსაზრებები კავკასიის ადგილობრივი შემოსავლის განსაკარგავად მეფის-ნაცვლისთვის გადაცემასთან დაკავშირებით. 23.

ხერხეულიძე ანასტასია (ტასო) – გრიგოლ ორბელიანის რძლის, ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანის, დისშვილი. 48, 203.

ხერხეულიძე ანდრეი დავითის ძე (1803-1865) – დამატებითი ინფორმაცია ვერ მოვიძიეთ. 22.

ხორეშანი – იხ. ვაჩნაძე-ორბელიანისა ხორეშან ვასილის ასული.

ჯამოვ-ბეგი – იხ. უცმიევი ჯამოვ-ბეგი.

ჯანკა აბდულ აზიზი – კავკასიელი პრორუსული ორიენტაციის მთიელი, „პროპორშჩიკი“, ჯუნგუთის მკვიდრი. 209.

ჯომარდიძე – იხ. ბარათაშვილი-ჯომარდიძისა ელენე გრიგოლის ასული.

ჯორჯაძე დიმიტრი დავითის ძე (1822-1883) – საოლქო კანცელარიის გამგე დალესტანში, ქალაქ თემირხანშურაში (დღევანდელი ბუინაქსკი). მოგვიანებით გახდა მეფისნაცვლის საბჭოს წევრი და „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ერთ-ერთი დამფუძნებელი. რუსი ჩინოვნიკის, სემიონ შჩუკინის, დახასიათებით, ის იყო კეთილშობილი პიროვნება, რომელსაც დახმარებისათვის მიმართავდა ნაცნობი თუ უცნობი და მისგან ლებულობდა ადამიანურ სითბოსა და ყოველგვარ შემწეობას.
წერილების ადრესატი. 110, 138.

ჰამილტონი კარლ გეორგი (1847-) – კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასულის, მამიდაშვილი, დიდი ბრიტანეთისა და საფრანგეთის სამეფო კართან დაახლოებული ოჯახის წარმომადგენელი. 11, 14.

ჰამილტონი უილიამ ალექსანდრე ლუი სტივენ ღუგლასი (1845-1895) – ჰამილტონის მე-12 შერცოგი, კავკასიის მეფისნაცვლის მეუღლის, ოლღა თეოდორეს ასულის, მამიდაშვილი, დიდი ბრიტანეთისა და საფრანგეთის სამეფო კართან დაახლოებული ოჯახის წარმომადგენელი. 11, 14.

ჰიტინავი (ხიტინავი) მუჰამად – ხუნძახის მცხოვრები, ან-ნარი ხაჯიაევის ვაჟი. 110.

**გეოგრაფიულ სახელთა
ანოტირებული საძიებელი**

აბასთუმანი – ცნობილი სამთო-ბალნეოლოგიური კურორტი საქართველოში, მდებარეობს მესხეთის ქედის სამხრეთ კალთაზე, მდინარე ოცხის ხეობაში. 190.

ავარია – იგივე ლუნძეთი, ხუნძახი. ფეოდალური სამფლობელო დაღესტანში. ავარიის სახანომ თავის ძლიერებას მიაღწია XVIII ს-ში და მოიცვა დაღესტნის ჩრდილო და დასავლეთი რაიონები. მისი გავლენის ქვეშ იყო მოქცეული ისტორიული კახეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი ქარ-ბელაქანი. 1843 წელს ავარიის სახანო გააუქმა რუსეთმა და შექმნა გამგეობა, რომლის ზედამხედველობა დაეკისრა გრიგოლ ორბელიანს. 110.

ავჭალა – თბილისის ერთ-ერთი გარეუბანი. მდებარეობს ქალაქის ჩრდილოეთ ნაწილში, მტკვრის მარცხენა ნაწილის ტერასაზე, საგურამოს ქედის მთისწინეთის ტერიტორიაზე. თბილისის ოფიციალურად 1962 წელს შემოუერთდა. მანამდე გარდაბნის რაიონის ერთ-ერთი სოფელი იყო. 36, 38.

ათონის მთა – ათონის წმინდა მთა საბერძნეთში. სიმაღლე 2033 მ. მდებარეობს ქალკედონის ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთ შვერილზე, ათონის ნახევარკუნძულზე 187.

ალაზანი – მდინარე აღმოსავლეთ საქართველოსა და აზერბაიჯანში. 177.

ალაზნის ველი – მთათაშუა აკუმულაციური ვაკე აღმოსავლეთ საქართველოში, კახეთის კავკასიონსა, გომბორის ქედსა და ივრის ზეგანს შორის. მას მთელ სიგრძეზე კვეთს

მდინარე ალაზანი. განლაგებულია ვაკის კოდეებზე, კახეთის კავკასიონსა და გომბორის ქედის ძირას. 225.

ალაზან ოურტი (ალაზან-ოურტი) – სოფელი ჩეჩნეთის რესპუბლიკაში – 225.

ამამლო – სოფელი დმანისის რაიონში. 232.

ამიერკავკასია (ტრანსკავკასია) – მომდინარეობს რუსული „ზაკავკაზიე“-დან და ნიშნავს კავკასიონის ქედს მიღმა არსებულს. დღეს ფართოდ გამოიყენება ტერმინი – სამხრეთ კავკასია. პოლიტიკურად იგი მოიცავს სამ დამოუკიდებელ სახელმწიფოს – სომხეთს, აზერბაიჯანსა და საქართველოს. 102, 174.

ანგლია (ინგლისი) – გაერთიანებული სამეფოს ადმინისტრაციული ერთეული, მოიცავს დიდი ბრიტანეთის კუნძულის ორ მესამედს. დედაქალაქი – ლონდონი. 10, 15, 18, 63, 82, 112, 118, 124.

ანდია – დალესტნის ძლიერი ტომის სამოსახლო მდინარე ანდიის ყოისუს მარცხენა სანაპიროზე. 110.

ანჩისხასტი – ეკლესია თბილისში, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე. წარმოადგენს სამნავიან ბაზილიკას. ნაშენებია ტუფის თლილი ქვებით. 238.

არარატი – ვულკანური მასივი მდინარე არაქსის შუანელში (მარჯვენა ნაპირზე), თურქეთში, სომხეთის საზღვრის მახლობლად. 225.

ასტარაბზათი // ასტარადბადი // (ასტრაბადი // ასტარაბადი) – ქალაქი ირანში. ამჟამად ჰქვია გორგანი. 91, 98.

ასტრახანი – ქალაქი რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე, მდინარე ვოლგის დელტაში. 1395 წელს დაარბია თემურლენგმა. მალევე აღორძინდა და XV ს-ში წარმოქმნილი ასტრახანის სახანოს სატახტო ქალაქი გახდა. 1556 წელს დაიპყრო ივანე IV-მ. 1558 წელს აშენდა ციხე-გალავანი. იმ დროიდან რუსეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სასაზღვრო ციხესიმაგრედ იქცა. 94.

აფხაზეთი – 98, 99, 138.

აშარანი – სომხური დასახლებული პუნქტი. 36.

აშტარაკი – სომხური დასახლებული პუნქტი. 36.

ახალქალაქი – 36, 38.

ბაბილონი – ძველი ქალაქი მესოპოტამიაში, მდინარე ევფრატის აღმოსავლეთ სანაპიროზე. დაარსებულია არაუგვიანეს III ათასწლეულში ჩვენს ერამდე. იყო ბაბილონის სამეფოს, სპარსეთის იმპერიის, ალექსანდრე მაკედონელის იმპერიის დედაქალაქი. 51.

ბადენი – სამხრეთ-დასავლეთ გერმანიის ისტორიული რეგიონი. 27.

ბაქო – აზერბაიჯანის დედაქალაქი. „ბაქო“ აზერბაიჯანულად ნიშნავს ქარიან ადგილს. მდებარეობს კასპიის ზღვის დასავლეთ სანაპიროზე, აფშერონის ნახევარკუნძულის სამხრეთ ნაწილში. 31, 91, 94, 98, 190, 224, 225, 241.

ბუკრეთი – სოფელი მცხეთის მუნიციპალიტეტში, თრიალეთის ქედის აღმოსავლეთ დაბოლოებაზე, მდინარე დიღმისწყლის სათავეში. 254.

ბეთანია – ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი თბილისის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, მდინარე ვერეს ხეობაში. აგებულია XII-XIII საუკუნეების მიჯნაზე. წარმოადგენდა ორბელთა საძვალეს. 98.

ბელიი კლუჩი – იგივე **აღბულაღი**, ქალაქ თეთრინყაროს ძველი სახელწოდება XX საუკუნის შუა წლებამდე. მდებარეობს გომერის ქედზე ზღვის დონიდან 1180 მეტრის სიმაღლეზე. 41, 42.

ბორჩალო – ისტორიული მხარე ქვემო ქართლში. სახელწოდება მომდინარეობს შაჰ-აბასის მიერ XVII საუკუნეში ჩამოსახლებული ბორჩალოს ტომისაგან. რუსეთის დამპყრობლური პოლიტიკის შედეგად, 1880 წელს შეიქმნა ბორჩალოს მაზრა (ცენტრით დიდი შულავერი). მოიცავდა ახლანდელი ნალკის, მანგლისის, თეთრიწყაროს, დმანისის, ბოლნისის, მარნეულის და სხვ. ტერიტორიას. გაუქმდა 1929 წელს. 1947 წელს ეწოდა მარნეული. 64, 152.

ბორჯომი – 25, 31, 94, 98, 105, 108, 111, 113, 138, 142, 155, 190, 232, 236, 242, 251.

გერმანია – გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა. მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე მაღალგანვითარებული ქვეყანა ევროპაში. ესაზღვრება დანია, პოლონეთი, ჩეხეთი, ავსტრია, შვეიცარია, საფრანგეთი, ლუქსემბურგი, ბელგია და ჰოლანდია. აკრავს ჩრდილოეთისა და ბალტიის ზღვები. დედაქალაქი – ბერლინი. 82, 112, 117, 124.

გორდი – დაბა იმერეთში. აქ მდებარეობდა დადიანების საზაფხულო რეზიდენცია, გორდის სასახლე. 238.

გორი – 169.

გოქჩა – სევანი (ქართულ წყაროებში გელაქუნი) – ტბა სომხეთში. უდიდესია კავკასიაში. ფართობი 1200კმ². მდებარეობს ამიერკავკასიის ვულკანურ მთიანეთში, დაახლოებით 1900მ სიმაღლეზე. ტბა იყოფა მცირე და დიდ სევანად. 36.

გურია – 189, 268.

გურჯაანი – 177.

დარიალის ხეობა – ხეობა ყაზბეგის მუნიციპალიტეტში, თერგის ხეობის მონაკვეთი ყაზბეგის ჩრდილოეთით. 225.

დარმშტატი – ინდუსტრიული ქალაქი დასავლეთ გერმანიაში. 25, 27.

დაღესტანი (დაღესტანი) (სიტყვა თურქულია, „დაგ“ მთებს ნიშნავს, „სტანი“ – მიწას) – დაღესტნის რესპუბლიკა, შედის რუსეთის სამხრეთ ფედერალური ოლქის შემადგენლობაში, დედაქალაქი – მაჰაჩყალა. 1813 წელს დაღესტანი რუსეთ-სპარსეთის გიულისტანის ხელშეკრულებით რუსეთის იმპერიას მიუერთეს. 1860 წელს კი დაარსდა რუსეთის იმპერიის დაღესტნის ოლქი. 1920 წელს გამოცხადდა დაღესტნის ავტონომია, 1921 წელს შეიქმნა დაღესტნის ასსრ. 1991 წელს დადგინდა მისი სტატუსი: დაღესტნის რესპუბლიკა – რუსეთის ფედერაციის შემადგენლობაში. 64, 72, 116, 136, 138, 181, 190, 194, 224, 226, 241.

დემავენდი – პოტენციურად მოქმედი ვულკანი ირანში, ელბრუსის ქედზე. ადმინისტრაციულად მოქცეულია მა-

ზანდარანის ოსტანის ტერიტორიაზე. სიმაღლე 5610 მ.
წარმოადგენს ირანის უმაღლეს ნერტილს. 98.

დერბენდი – ძვ. დარუბანდი (სპარს. დარ – კარი, ბანდ –
ზღუდე), ქალაქი დაღესტანში, კასპიის ზღვის სანაპი-
როზე. 1722 შეუერთდა რუსეთს, მაგრამ 1735 წლის
განჯის ხელშეკრულებით ისევ ირანს დაუბრუნდა.
1747 დაარსდა დერბენდის სახანო. 1813 წლის გულის-
ტანის საზავო ხელშეკრულებით, საბოლოოდ შეუერ-
თდა რუსეთს. 11.

დილიჯანი // **დილიჯანსი** – საკურორტო ქალაქი სომხეთში.
31, 38.

დილომი – დასახლება დიღმის ველზე. 232, 236, 237.

ევროპა – 61, 82, 91, 98, 104, 112, 117, 125.

ეკატერინოდარი – 1792 წელს ეკატერინე II-მ გამოსცა წყა-
ლობის სიგელი, რომლის მიხედვითაც, შავი ზღვის კა-
ზაკთა ჯარებს მუდმივი სარგებლობის უფლებით გა-
დაეცათ ყუბანის მიწა. კაზაკებმა ამ ადგილს ეკატერი-
ნეს საპატივისცემოდ, ეკატერინოდარი უწოდეს. 1860
წლიდან დასახლება იქცა ყუბანის ოლქის ადმინისტრა-
ციულ ცენტრად. ქალაქის სტატუსი მან მიიღო 1876
წელს. 1920 წელს ეწოდა კრასნოდარი. 15.

ელბრუსი (იალბუზი) – კავკასიონის მთათა სისტემის უმაღლე-
სი მწვერვალი. მდებარეობს ყაბარდო-ბალყარეთისა
და ყარაჩაი-ჩერქეზეთში, რუსეთის ფედერაციის ტე-
რიტორიაზე, საქართველოს საზღვართან. 98.

ელიზავეტოპოლი (ელისავეტოპოლი, განჯა) – ისტორიულად ირანის (სპარსეთის) მნიშვნელოვანი ქალაქი, ამჟამად აზერბაიჯანის სიდიდით მეორე ქალაქი. რუსეთის იმპერიის პერიოდში ელიზავეტოპოლი ერქვა, 1920-1935 წლებში ეწოდებოდა განჯა, 1935-1991 წლებში – კიროვაბადი. 1991 წლიდან ისევ განჯა დაერქვა. 152, 177, 210.

ერევანი – სომხეთის რესპუბლიკის დედაქალაქი, მდებარეობს მდინარე რაზდანზე. სხვადასხვა დროს ერქვა ერეზუნი, ერევანი. 31, 36, 94.

ესპანეთი – სახელმწიფო ევროპის უკიდურეს სამხრეთ-დასავლეთ მხარეში. მას ეკუთვნის ბალეარისა და პიტიუსის კუნძულები ხმელთაშუა ზღვაში და კანარის კუნძულები ატლანტის ოკეანეში. ესაზღვრება საფრანგეთი, ანდორა, პორტუგალია. 51.

ერმიაძინი – იგივე ვალარშაპატი. ერთ დროს იყო სომხეთის დედაქალაქი. ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ერმიაძინი სომხურ-გრიგორიანული ეკლესიის ცენტრი და კათოლიკოსის რეზიდენციაა. 36.

ვარშავა – პოლონეთის დედაქალაქი. მდებარეობს მაზოვიეცის დაბლობზე, მდინარე ვისლის ორივე ნაპირას. 1596 წლიდან პოლონეთის დედაქალაქია. 62.

ვაშლოვანი – ისტორიული სოფელი, ამჟამად ნასოფლარი სამხრეთ-აღმოსავლეთ საქართველოში, ლაგოდეხის რაიონში, აზერბაიჯანის საზღვართან, სახელმწიფო ნაკრძალის ტერიტორიაზე. 45.

ვენა – ავსტრიის დედაქალაქი, მსოფლიოს ერთ-ერთი ულამაზესი ქალაქი. მდებარეობს მდინარე დუნაის ორივე სანაპიროზე, ცენტრალური ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში. 82.

ვენეცია – მეტსახელად არხების ქალაქი. მდებარეობს ჩრდილო-აღმოსავლეთ იტალიაში, ერთმანეთისგან არხებით გამოყოფილ 118 პატარა კუნძულზე, რომლებიც ხიდეზით არის დაკავშირებული. ქალაქი გადაჭიმულია მდინარეების – პოსა და პიავეს – შესართავებს შორის. 51.

ვერის ბაღი – XX საუკუნის პირველი ნახევრის საბაღე-საპარკო ხელოვნების ნიმუში, მდებარეობს თბილისში, მ. კოსტავასა და ნ. ნიკოლაძის ქუჩების გასწვრივ. 37.

ვისბადენი (ვილსბადენი) – ქალაქი გერმანიაში, ჰესენის ფედერალურ მიწაზე, მდინარე რეინის ჩრდილოეთ ნაპირზე. მისი აყვავება, როგორც არისტოკრატიული კურორტისა, დაიწყო XVIII საუკუნეში. 104, 112, 117, 119, 124, 132.

ვისლა – ბალტიის ზღვის აუზის ყველაზე გრძელი და წყლიანობით მეორე (ნევის შემდეგ) მდინარე პოლონეთში. სათავეს იღებს დასავლეთ კარპატებში. ჩაედინება გდანსკის ყურეში. 62.

ვლადიკავკაზი – ოსეთის რესპუბლიკის დედაქალაქი, მდებარეობს რესპუბლიკის სამხრეთ-აღმოსავლეთით (გარკვეულ პერიოდებში ენოდებოდა ძაუჯიყაუ და ორჯონიკიძე). 150, 218, 226, 242.

ვოლგა – ყველაზე გრძელი მდინარე ევროპაში (სიგრძე 3530 კილომეტრი). ერთვის კასპიის ზღვას, სადაც წარმოქ-

მნის 160 კმ-ის სიგრძის დელტას. გაედინება ცენტრალურ რუსეთში და ხშირად ამ ქვეყნის ეროვნულ მდინარედაც მოიხსენიებენ. 19, 49.

ვორონეჟი – ქალაქი დასავლეთ რუსეთში. დაარსდა 1585-1586 წლებში, მეფე თედორე I-ის მიერ. 99.

თავრიზი – სპარსეთის აზერბაიჯანული პროვინციის მთავარი ქალაქი. სიდიდით მეოთხეა ქვეყანაში. მდებარეობს ურმიის ტბასთან. XIII ს-ის შუა წლებიდან XVI ს-ის დასაწყისამდე იგი სპარსეთის დედაქალაქი იყო. 36, 38.

თბილისი – 10, 14, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 40, 47, 49, 51, 52, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 70, 71, 72, 75, 77, 80, 81, 87, 91, 94, 98, 99, 100, 104, 105, 115, 117, 118, 122, 124, 125, 129, 132, 134, 138, 139, 141, 147, 149, 150, 152, 154, 158, 160, 162, 165, 174, 176, 177, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 196, 198, 202, 203, 204, 206, 210, 217, 223, 225, 226, 231, 232, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 246, 251, 268.

თელავი – 63.

თერგის ობლასტი (თერგის ოლქი) – სამხრეთ კავკასიის ტერიტორია (მდინარე თერგზე), 1860 წლიდან რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული, ცენტრი – ვლადიკავკაზი. იარსება 1921 წლამდე. 64.

თურქეთი – ევრაზიის სახელმწიფო მცირე აზიის ნახევარკუნძულზე. ესაზღვრება ოთხი ზღვა: შავი, ხმელთაშუა, მარმარილოსა და ეგეოსის. 232.

თურქისტანი (თურქესტანი) – ცენტრალური ევრაზიისა და ცენტრალური აზიის ისტორიულ-გეოგრაფიული რეგიონის ფართოდ გავრცელებული სახელწოდება XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში. 1920-იან წლებში ტერმინი გამოვიდა ხმარებიდან და ეწოდა შუა აზია. 154.

იალტა – საკურორტო ქალაქი ყირიმის ნახევარკუნძულზე. 266.

იმერეთი – 15, 31.

კავკასია – ვრცელი ბუნებრივი რეგიონი შავ, კასპიისა და აზოვის ზღვებს შორის. შემოსაზღვრულია კუმა-მანიჩის ღრმულით (ჩრდილოეთი), ირანით, თურქეთით, ყუბანის შესართავითა და აფშერონის ნახევარკუნძულით. 47, 61, 63, 100, 102, 109, 139, 152, 158, 176, 178, 194, 196, 204, 213, 218, 225, 240, 241.

კავკასიონი – მთაგრეხილი კავკასიაში. 231.

კალკუტა – დასავლეთ ბენგალის შტატის დედაქალაქი. ფართობის მიხედვით, მეორე ქალაქი ინდოეთში, მუმბაის შემდეგ. ბრიტანეთის ოკუპაციის დროს ქალაქი მთელი ინდოეთის დედაქალაქი იყო. 51.

კასპიის ზღვა – ზოგჯერ თვლიან მსოფლიოს უდიდეს ტბად. სახელწოდება მიიღო კავკასიის აღმოსავლურ ნაწილში მცხოვრები კასპიების ტომებისაგან. ადრე ეწოდებოდა ჰირკანი, შემდეგ – ხალთანი. ესაზღვრება რუსეთის ფედერაცია, აზერბაიჯანის რესპუბლიკა, ყაზახეთი, თურქმენეთი და ირანი. 91, 189.

კატერინოფელდენი (კატერინოფილდი) – ამჟამინდელი ბოლნისი – 152.

კიევი – უკრაინის დედაქალაქი. გაშენებულია მდინარე დნეპრზე. უკრაინელების გარდა, მოსახლეობას შეადგენენ რუსები, ებრაელები, ბელორუსები. 240.

კოდა – ორბელიანთა საგვარეულო მამული ქვემო ქართლში, ახლანდელი თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტის ტერიტორია. 46, 48, 64, 98, 105, 111, 116, 117, 149, 154, 200, 201, 202, 203, 232, 236, 237, 245, 246, 259.

კოჯორი – დაბა თბილისთან ახლოს, თრიალეთის ქედის განშტოებაზე. 25, 36, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 98, 102, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 125, 200, 225, 232, 236.

კუმისი – სოფელი ქვემო ქართლში, გარდაბნის მუნიციპალიტეტში. ისტორიულ წყაროებში იხსენიება XV საუკუნიდან. სოფელში მდებარეობს შუა საუკუნეების სამების ეკლესია და ორბელიანების საგვარეულო საძვალე. 149.

ლოზანა – ქალაქი დასავლეთ შვეიცარიაში, ქვეყნის სიდიდით მეხუთე და ყენევის ტბაზე სიდიდით მეორე ქალაქი (ყენევის შემდეგ). ლოზანაში მდებარეობს საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის შტაბ-ბინა. 141, 155, 176, 206.

ლონდონი – დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ცენტრი. ქვეყნის დედაქალაქი. 10, 18, 22, 24, 27, 71, 75, 81, 85, 87, 112, 119.

მდათოვის კუნძული – ყოფილი კუნძული მდინარე მტკვარზე. მდებარეობდა ახლანდელი მშრალი ხიდის ტერიტორიაზე მტკვრის ორ განშტოებას შორის. 198.

მანგლისი – 42.

მენგრელია (სამეგრელო) – 23, 135, 218, 224, 232.

მოზდოკი – ქალაქი რუსეთში, ჩრდილოეთ ოსეთში, მოზდოკის რაიონის ადმინისტრაციული ცენტრი. მდებარეობს მდინარე თერგის მარცხენა მხარეს. 225, 241, 242.

მონპლეზირის ბაღი (მონ-პლეზირის თაღი) – ისტორიული ადგილი ქუთაისში. XX საუკუნის პირველ ნახევარში იყო კინოთეატრების ადგილი. 23,150.

მოსკოვი – რუსეთის ფედერაციის დედაქალაქი. სხვადასხვა დროს იყო მოსკოვის დიდი სამთავროს, რუსეთის სამეფოს, რუსეთის იმპერიის, საბჭოთა რუსეთის, საბჭოთა კავშირის დედაქალაქი. მდებარეობს რუსეთის ევროპული ნაწილის ცენტრში, ოკისა და ვოლგის შუამდინარეთში, მდინარე მოსკოვის ორივე ნაპირზე. 24, 27, 51, 62, 71, 75, 118, 125, 149, 205, 206, 207, 218, 219, 246, 251, 268.

მტკვარი – ამიერკავკასიის უდიდესი მდინარე. სათავეს იღებს თურქეთში. 62.

მუშთეიდის ბაღი (მუშტაიდის ბაღი) – ბაღი თბილისში. გააშენა მუშთაიდმა, ნარმოშობით აზერბაიჯანელმა, ირანის რელიგიურმა და პოლიტიკურმა ლიდერმა XIX საუკუნეში. 14, 95, 142, 150.

მუხათი – სოფელი თეთრი წყაროს მუნიციპალიტეტში (კოდის თემი), ქვემო ქართლის ვაკეზე. 149, 254.

მუხროვანი – სოფელი ქვემო ქართლში, შედის გარდაბნის მუნიციპალიტეტში. 41.

მცხეთა – 60, 72, 189.

ნიუეგოროდის ოლქი – მდებარეობს რუსეთის ევროპული ნაწილის ცენტრში. ადმინისტრაციული ცენტრი – ნიჟნი ნოვგოროდი. 226.

ნიცა – ქალაქი საფრანგეთში. დაარსებულია ბერძნების მიერ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 350 წელს. შეიცვალა მრავალჯერ, სანამ, საბოლოოდ, 1860 წელს, საფრანგეთის ნაწილი არ გახდა. 99.

ნუხა – ყოფილი სამაზრო ქალაქი აზერბაიჯანში, ამჟამად შაქი. 165.

ოდესსა (ოდესა) – უკრაინის სიდიდით მეხუთე ქალაქი. მდებარეობს ქვეყნის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში. წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს პორტს შავ ზღვაზე. 113, 118, 119, 125, 162.

ორთაქალა – თბილისის ერთ-ერთი ძველი უბანი. სანაპიროების აგებამდე და მტკვრის კალაპოტის კედლებში მოქცევამდე არსებობდა კუნძულის სახით. მდებარეობდა ქალაქის აღმოსავლეთით სეიდაბადის (შემდგომში ხარფუხის) ქვევით. მოქცეული იყო მტკვრის ძირითად კალაპოტსა და მის მარჯვენა ტოტს შორის. ამით ხსნიან მის სახელწოდებას – ორთა (წყლის) შორის მდებარე ქალა. 94.

ორპირი – სოფელი იმერეთში, ტყიბულის რაიონში. 36, 38, 225.

ოსმალო – იგივე ოსმალეთის იმპერია. არსებობდა 1299-1923

ნლებში. ხშირად მოიხსენიებოდა აგრეთვე, როგორც „თურქეთის იმპერია“. მისი ძლევამოსილების პერიოდში, XVI-XVII საუკუნეებში, იმპერიის ტერიტორია მოიცავდა ანატოლიას, ახლო აღმოსავლეთს, ჩრდ. აფრიკის ნაწილს, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის მნიშვნელოვან ნაწილს. 138.

პარიჟი (პარიზი) – საფრანგეთის დედაქალაქი (ადრე – ლუტეცია), გაშენებულია მდინარე სენის ნაპირზე. მსოფლიოს ერთ-ერთი პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური ცენტრი. 14, 82, 85, 104, 112.

პეტერბურლი (სანკტ-პეტერბურგი) – ქალაქი ჩრდილოეთ ევროპაში, რუსეთის ფედერაციის ჩრდილო-დასავლეთით, ტურიზმის მნიშვნელოვანი ცენტრი. 1712-1728 და 1732-1918 წლებში რუსეთის დედაქალაქი იყო. პეტერბურგთანაა დაკავშირებული ქართული კულტურის განვითარების გარკვეული პერიოდი. XVIII საუკუნის 30-იანი წლებიდან დაიწყო აქ ქართველთა ინტენსიური კულტურული-მეცნიერული მოღვაწეობა. XIX საუკუნის შუა წლებში კი პეტერბურგის უნივერსიტეტი ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საგანმანათლებლო კერას წარმოადგენდა ქართველთათვის. 15, 19, 23, 25, 27, 30, 36, 38, 47, 49, 58, 60, 95, 99, 109, 115, 119, 122, 125, 132, 143, 170, 189, 215, 218, 223, 225, 226, 232, 233, 240, 242, 247, 248, 251.

პეტროვსკა (პეტროვსკი) – დაღესტნის კულტურულ-ადმინისტრაციული ცენტრი XIX ს-ში, დღევანდელი მაჰაჩყალა – დაღესტნის დედაქალაქი. მდებარეობს კასპიის ზღვის პირას. ადგილობრივები ამ ადგილს ყუმბიურ ენაზე უწოდებდნენ ანჯი-ყალას (Анжи-Кала, ფქვილის-ციხე). 1857 დასახლებამ მიიღო ქალაქის სტატუსი და საპორტო ქა-

ლაქ „პეტროვსკ-პორტის“ (Петровск) სახელწოდება. 49, 225, 241.

პიატიგორსკი – ქალაქი სტავროპოლის მხარეში, კავკასიის მინერალური წყლების საკურორტო რეგიონში, 2010 წლიდან ჩრდილოეთ კავკასიის ფედერალური ოლქის ადმინისტრაციული ცენტრი. წარმოადგენს მსხვილ ბალნეოლოგიურ კურორტს. 76, 132.

პრუსია – ყოფილი ევროპული სახელმწიფო. პრუსები წარმოადგენდნენ ბალტიისპირა ტომებს. შუა საუკუნეებში აქ ჩამოყალიბდა ტევტონთა ორდენის სამფლობელო. 1701 წლიდან პრუსია დამოუკიდებელი სამეფო გახდა. XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან მიმდინარეობდა პრუსიის გარშემო გერმანული მიწების გაერთიანება, რომელიც დასრულდა გერმანიის იმპერიის შექმნით. 104.

ჟელეზნო-ვოდსკი (ჟელენოვოდსკი) – ქალაქი რუსეთის სტავროპოლის მხარეში, ბალნეოლოგიური კურორტი. 149.

ჟენევა – ქალაქი შვეიცარიის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, ჟენევის ტბის სანაპიროზე, სიდიდით მეორე ქალაქი ქვეყანაში. 124, 125, 141, 149, 155, 160, 161, 162.

რეინი – მდინარე დასავლეთ ევროპაში. გაედინება შვეიცარიის, ლიხტენშტეინის, ავსტრიის, გერმანიის, საფრანგეთისა და ნიდერლანდების ტერიტორიაზე. სათავეს იღებს ალპებში. 232.

როსტოვი – რუსეთის ერთ-ერთი უძველესი ქალაქი, როსტოვის რაიონის ადმინისტრაციული და იაროსლავლის ოლქის რაიონული ცენტრი. გაშენებულია ნეპოს ტბის ნაპირზე. 218, 225, 241.

რუსეთი – მსოფლიოს უდიდესი ქვეყანა, ფლობს აღმოსავლეთ ევროპისა და ჩრდილოეთ აზიის უდიდეს ნაწილს. პირველი რუსული სახელმწიფო იყო კიევის რუსეთი. შემდეგ შეიქმნა რუსეთის სამეფო, რომელიც პეტრე დიდის დროს იმპერიად გამოცხადდა. იმპერია შეცვალა საბჭოთა კავშირმა. ეს უკანასკნელი 1991 წელს დაიშალა. დღეს რუსეთში სულ მცირე 60 ეთნიკური ჯგუფი ცხოვრობს. 51, 61, 62, 63, 86, 104, 118, 124, 159, 176, 189, 190, 225.

სალიანი – მდებარეობს აზერბაიჯანში, მდინარე მტკვრის პირას, ყოფილი ჯეჟადის მაზრის ადმინისტრაციული ცენტრი. 110, 136.

სამეგრელო – 23, 135, 218, 224, 232.

სანსუსი – სასახლე პოტსდამში, გერმანიაში. იყო ფრიდრიხ დიდის, პრუსიის მეფის, ზაფხულის სასახლე და დიდებულებით ხშირად ვერსალის გერმანულ მეპაექრედ ითვლება. 150.

საქართველო – 36, 60, 62, 92, 105, 113, 137, 158, 159, 219, 238, 246.

სილნალი – 31, 177.

სპირნა (იზმირი) – დასავლეთ თურქეთში, იზმირის ყურის (ეგეოსის ზღვა) ნაპირზე მდებარე ქალაქი, იზმირის პროვინციის ადმინისტრაციული ცენტრი. 51.

სომხი (სომხეთი) – სახელმწიფო სამხრეთ კავკასიის მთიანეთში. ესაზღვრება საქართველო, აზერბაიჯანი, თურქეთი, ირანი. ქვეყნის დიდი ნაწილი შედიოდა ოსმალე-

თის იმპერიის შემადგენლობაში. დედაქალაქი – ერევანი. 50, 62.

სოღანლუხი (სოღანლული, ფონიჭალა) – უბანი თბილისში, კრწანისის რაიონი, ყოფილი სოფელი სოღანლულის ტერიტორიაზე. 1973 წლიდან ეწოდა ფონიჭალა. 2006 წელს სოფელი ფონიჭალა შეუერთდა თბილისს. 42, 201.

სპარსეთი – იგივე ირანი. დედაქალაქი – თეირანი. სახელწოდება „ირანი“ იხმარებოდა სასანიანთა სახელმწიფოს ძირითადი ნაწილის აღსანიშნავად. ირანელები თავიანთ ქვეყანას ამ სახელით მოიხსენიებდნენ, ევროპელებმა კი სპარსეთი შეარქვეს ცენტრალური ოლქის ფარსის, ანუ პარსის, სახელის მიხედვით. 1935 წელს ქვეყნის ხელისუფლებამ მსოფლიოს სახელმწიფოებს მიმართა, რათა იგი მოეხსენიებინათ, როგორც ირანი. 11, 36, 38, 98, 139.

სტავროპოლი – ქალაქი ჩრდილოეთ კავკასიაში, სტავროპოლის მხარის ადმინისტრაციული ცენტრი. დაარსდა 1777 წელს, როგორც ციხესიმაგრე. 23, 30.

სტავროპოლის ლუბერნია (სტავროპოლის გუბერნია) – რუსეთის იმპერიის ადმინისტრაციული ერთეული 1847-1917 წლებში. ადმინისტრაციული ცენტრი – სტავროპოლი. სტავროპოლის გუბერნია შეიქმნა ნიკოლოზ I-ის ბრძანებით 1847 წლის 2 მაისს, კავკასიის ოლქისათვის სახელის გადარქმევის შედეგად. 241.

სუხუმი – 225.

ტაბასარანი – პროვინცია დაღესტნის სამხრეთ ნაწილში. მისი ტე-

რიტორია ორ ნაწილად იყოფა: ჩრდილოეთის (მდ. რუბასის ზემო წელი) და სამხრეთის (მდ. ჩირაგჩაის შუადინების მარცხენა მხარე და მდ. ყარჩაგსუს ზემო წელი). 52.

ტაბახმელა – სოფელი თბილისში, მთანმინდის რაიონში, ორბელიანების სამფლობელო მამული XVIII საუკუნის II ნახევრიდან. 48, 236.

ტაშტიკულარი (მუხრანა) – სოფელი აღმოსავლეთ საქართველოში, ქვემო ქართლის მხარის ბოლნისის მუნიციპალიტეტში, ნახიდურის თემში. 254.

ურზოადბადი – ტექსტის მიხედვით, ოლქი ერევანში. დამატებითი ცნობები ვერ მოვიძიეთ. 94.

ფასანაური – დაბა დუშეთის მუნიციპალიტეტში, მდინარეების – მთიულეთისა და გუდამაყრის არაგვის – შესაყართან, საქართველოს სამხედრო გზაზე. ფასანაური მთიულეთის ცენტრადაა მიჩნეული. 251.

ფერრის აბბადი // ჭერაბაბბათი – შესაძლოა, ივულისხმებოდეს ცენტრალური ირანის პატარა დასახლება ფარისაბადი. 97, 139.

ფლორენცია – ქალაქი იტალიაში, ტოსკანისა და ფლორენციის პროვინციის დედაქალაქი. მდებარეობს მდინარე არნოს გასწვრივ, უმნიშვნელოვანესი ქალაქი იყო შუა საუკუნეებსა და რენესანსის ეპოქაში. 190.

ფოთი – 25, 35, 36, 38, 241.

ჭრანცია (საფრანგეთი) – დასავლეთ ევროპის ქვეყანა. რუსეთისა და უკრაინის შემდეგ ერთ-ერთი უდიდესია ევ-

როპულ ქვეყნებს შორის. დედაქალაქი – პარიზი. 60, 63, 82, 189.

ქართლი – 245.

ქვეშეთი (ქვეში) – სოფელი საქართველოში, მცხეთა-მთიანეთის მხარეში, მდინარე მთიულეთის არაგვის ხეობაში. შედის ღუშეთის მუნიციპალიტეტში. 86, 254, 259.

ქუთაისი – 15, 29, 95, 135, 138, 162, 174, 177, 181, 189, 241.

ქურის სახანო – ლეკთა სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი სამხრეთ დაღესტანში. არსებობდა 1812-1864 წლებში. 1846 წელს შევიდა დერბენდის გუბერნიის შემადგენლობაში. 1848 წლიდან სახანოს არსებობის ბოლომდე მას მართავდა უსუფ ბეგი. 1864 წელს ქურის სახანოს ნაცვლად შეიქმნა ქურის ოლქი. 52.

ლოუბანი – სოფელი საქართველოში, შედის თეთრი წყაროს მუნიციპალიტეტში. 149, 254.

ლუნიბი (გუნიბი) – სოფელი მთიან დაღესტანში, მდინარე ყარა-ყოისუს ნაპირზე. 64, 72, 218, 225, 241.

ყაზახი – აზერბაიჯანის რაიონის ადმინისტრაციული ცენტრი 1930 წლიდან. მდებარეობს ქვეყნის დასავლეთ ნაწილში, მდინარე ალსტაფზე. XVIII ს-ში ყაზახის სასულთნოს დედაქალაქი, ხოლო რუსეთის იმპერიაში – ყოფილი ელიზავეტოპოლის გუბერნიის ყაზახის მაზრის ადმინისტრაციული ცენტრი იყო. 31.

ყაზბეგი – ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული აღმოსავლეთ საქართველოში, ადმინისტრაციული ცენ-

ტრი – დაბა სტეფანწმინდა. 242.

ყაზიყუმუხი – მთავარი სოფელი ყოფილ ყაზიყუმუხის სახანოში, დაღესტნის აღმოსავლეთ მხარეში, კასპიის ზღვის სიახლოვეს. 141.

ყაითალი – სოფელი დაღესტანში, მდებარეობს აპყოშას, ყაზიყუმუხისა და ქურის სახანოებს შორის. 52, 111.

ყარაიაზი – ველი გარდაბნის მუნიციპალიტეტში. 11, 31, 36, 38, 53.

ყარაიის არხი – გარდაბნის არხი, ერთ-ერთი დიდი და სრულყოფილი სარწყავი სისტემა ქვემო ქართლში, გარდაბნის მუნიციპალიტეტში. არხი იწყება ქალაქ რუსთავის ხიდთან, მდინარე მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, მიემართება სამხრეთ-აღმოსავლეთით და ჯანდარის ტბას უერთდება. 99.

ყარანაი – დაღესტნის ტბა. მოქცეულია მთებს შორის. 218, 225.

ყელე (ყელი) – სოფელი დაღესტანში, ნაიბ აბდულ-რახმან დიბირის ყოფილი საგანმგებლო. 35.

ყვარელი – 111.

ყირიმი – ტერიტორია ყირიმის ნახევარკუნძულზე, შავი ზღვის ჩრდილოეთ ნაწილში. ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ. 98, 111, 119, 161, 225, 232, 236, 238, 242.

ყუბანის ობლასტი (ყუბანის ოლქი) – ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული რუსეთის ევროპული ნაწილის სამხრეთით. დაარსდა 1860 წელს, კავკასიის ომის და-

მამთავრებელ ეტაპზე. ცენტრი - ეკატერინოდარი.
138, 142, 196, 241.

შავი ზღვა - ევრაზიის ერთ-ერთი ყველაზე წყალუბვი სივრცე. ესაზღვრება უკრაინას, რუსეთს, საქართველოს, თურქეთს, ბულგარეთს, რუმინეთს. 27, 241.

შამახია // შამახა (შემახა) - ქალაქი აზერბაიჯანში. კავკასიის ალბანეთის ქალაქად მოხსენიებულია II საუკუნის ბერძენი გეოგრაფის, პტოლემეოსის, მიერ. იყო შირვანის სახანოს დედაქალაქი, რუსეთის იმპერიასთან შეერთების შემდეგ - ჯერ კასპიის ოლქის, ხოლო შემდეგ შემახის გუბერნიის ადმინისტრაციული ცენტრი. 1859 წლის მიწისძვრის შედეგად, გუბერნიის ცენტრი ბაქოში გადაიტანეს. 98.

შვეიცარია - ქვეყანა ცენტრალურ ევროპაში. მისი მოსაზღვრე ქვეყნებია: საფრანგეთი, გერმანია, ავსტრია, ლიხტენშტეინი, იტალია. ზღვაზე გასასვლელელი არა აქვს. 1815 წელს გამოაცხადა მუდმივი ნეიტრალიტეტი და არ მონაწილეობდა არც ერთ ომში. 82, 124, 155.

შინდისი - სოფელი გორის მუნიციპალიტეტში, შიდა ქართლის ვაკეზე, მდინარე დიდი ლიახვის მარჯვენა მხარეს. 254.

შურა // თემირხანშურა (თემირხანშურა) - 1922 წლამდე ციხესიმაგრე დაღესტანში, კავკასიონის მთისწინეთში, მდ. შურა ოზენის ნაპირზე. ამჟამად ქალაქი ბუინაქსკი. 59, 92, 136.

ჩაჩანი (ჩეჩნეთი) - რუსეთის ფედერაციის სუბიექტი, შედის ჩრდილოეთ კავკასიის ფედერალური ოლქის შემადგენლობაში. დედაქალაქი - გროზნო. ესაზღვრება ინგუ-

შეთი, ოსეთი, სტავროპოლის მხარე, დაღესტანი და
საქართველო. 38, 218, 225, 241.

ჩირიურთი – სოფელი ჩეჩნეთში, მდინარე სულაკის ნაპირას. 136.

ცარსკის კალოდცი – ანოტაციისთვის იხ. დედოფლისწყარო. 226.

ცარსკოე სელო (ცარსკის სელო) – ამჟამად ქალაქი პუშკინი, რო-
მელიც შედის სანკტ-პეტერბურგის შემადგენლობაში. იყო
რომანოვების საზაფხულო რეზიდენცია. მისი მშენებლობა
1717 წელს დაიწყო. რუსეთის მეფე პეტრე I-მა ეს ტერი-
ტორია აჩუქა მეუღლეს, ეკატერინე ალექსანდრეს ასულს.
1741 წლიდან „ცარსკოე სელო“ ოფიციალურ რეზიდენცი-
ად იქცა. მის არქიტექტურაში შერწყმულია იტალიური
ბაროკო, ანტიკური და გოტიკური, ეგვიპტური, ჩინური
და ძველი რუსული მოტივები. ამ ქალაქთანაა დაკავშირე-
ბული რუსი მწერლისა და მოაზროვნის, ალექსანდრე
პუშკინის, ახალგაზრდობის წლები. 29.

წებელდა (ყოფილი ნაბალი) – სოფელი აფხაზეთში, გულრიფ-
შის მუნიციპალიტეტში, წებელდის ქვაბულში, სოხუმის
სამხედრო გზაზე. 2008 წლიდან ოკუპირებულია რუსე-
თის ფედერაციის მიერ. 138.

წინანდალი – სოფელი გომბორის ქედის ჩრდილო-აღმოსავ-
ლეთი კალთის ძირას, ამჟამად ეკუთვნის თელავის
მუნიციპალიტეტს. ისტორიულ წყაროებში პირველად
XV საუკუნიდან დასტურდება. ამ დრომდე იგი სახარი-
სის სახელითაა ცნობილი. წინანდლის დასახლება მეფე
ვახტანგ VI-ის ვაჟის, ვახუშტი ბაგრატიონის, „საქარ-
თველოს გეოგრაფიაში“ ნახსენები. ჭავჭავაძეების
ოჯახის ისტორია აქ XVII ს-იდან იწყება. 19, 25, 77,
118, 171, 182, 235.

წყნარი ოკეანე – დედამიწის უდიდესი და უღრმესი ოკეანე. მდებარეობს დასავლეთით – ევრაზიასა და ავსტრალიას, აღმოსავლეთით – ჩრდილოეთ ამერიკასა და სამხრეთ ამერიკას და სამხრეთით – ანტარქტიდას შორის. 61.

ხრამი – მდინარე აღმოსავლეთ საქართველოში, მტკვრის მარჯვენა შენაკადი. სათავეს იღებს თრიალეთის ქედის კალთებზე. 41.

ხუნძახი – ავარიის სახანო, ფეოდალური სამფლობელო XII-XIV საუკუნეებში დალესტანში. ავარიის სახანომ ძლიერების მწვერვალს მიაღწია XVIII საუკუნეში, მაშინ იგი დალესტნის მთელ ჩრდილოეთსა და დასავლეთ რაიონებს მოიცავდა. 1828 წელს კავკასიის სამხედრო ხელმძღვანელობამ ავარიის სახანო ორ ნაწილად გაყო. 1843 წელს რუსეთმა გააუქმა ავარიის სახანო და შექმნა გამგეობა, რომლის ზედამხედველობა დაეკისრა ხუნძახის ციტადელის სამხედრო უფროსს გრიგოლ ორბელიანს. 224, 241.

ჯულფა – ქალაქი აზერბაიჯანში. 36, 38.

ჯუნგუთი (ჯუნგუთაი) – ყოფილი სახანო სოფელი დალესტანში, ამჟამინდელ ბუინაქსკის რაიონში. 209.

- აბრაშუმი – აბრეშუმი 200,22.
 ავეჯულება – ავეჯეულობა 201,13; 201,18.
 ანაზდუღად – ანაზდად 110,2; 203,6.
 არავითარიმე – არავითარი, არანაირი 239,13.
 არზა – ძვ. წერილობითი თხოვნა, საჩივარი 170,2.
 აშულობა [აშულ: არაბ.-სპარს. *აშაყი*] შეყვარებული, მიჯნური
 – არშიყობა 98,15.
 ახრ – ახ (შორისდ.) 239,2.
 ბაბიდები – სექტა ირანში. იყვნენ რევოლუციონერები 98,4.
 ბეზიკ-ბილიარტი ბეზიკი – ერთგვარი ქალაქის თამაში; ბი-
 ლიარდი [ფრანგ. ბილლარდ] – თამაში 134,27-28.
 ბელიო [რუს. *белые*] – თეთრეული 202,2.
 გაბერვა – აქ: გაბუტვა 181,24.
 გაბუტებული – გაბუტული 239,16.
 განწირულებითი – განწირული 137,2.
 გარეშე – აქ: გარეთ 98,11-12; 236,10.
 დაბანჩა – დამბაჩა 90,13.
 დანაშაულობა – დანაშაული 35,23-24.
 დარჩომა – დარჩენა 239,19.
 დაშთომა – დარჩენა 236,2; 237,14.
 დაშთომილი – დარჩენილი 35,25; 137,5.
 დახშობა – დახურვა, დაკეტვა 35,17-18.
 დედუფალი – დედოფალი 236,16.
 დვორი [რუს. *двор*] – კარი 202,23.
 დიდად – აქ: ძალიან 36,3; 46,16; 90,10; 98,1; 98,5; 98,13; 99,5;
 138,11; 181,4; 181,14; 181,17; 182,1; 182,16; 200,10;
 201,7; 236,18; 238,2; 239,22.
 დიდროანი – ძალიან დიდი 98,9; 98,9-10.
 ეგზამენი [რუს. *экзамен*] – გამოცდა 200,14.
 ეპოლეთი [ფრ. *epaulette*] – ოფიცრის, გენერლის საპარადო
 სამხრეები, ბოლოებში მომრგვალებული, ფორებიან-

ბუზმენტიანი (მეფის რუსეთისა და ზოგი უცხო ქვეყნის არმიებში) 97,29.

ვიანაჩრობით – დიდი გაჭირვებით, ძლივძლივობით 239,18.

ველიკაა [რუს. великая] – დიდი 138,14-15.

ველიკი // ველიკი [რუს. великий] – დიდი 48,31; 60,2; 90,9; 98,19; 99,7; 111,10; 138,12.

ვეჩერი [რუს. вечер] – საღამო 46,4; 134,22.

ვილაშაც – ვილაშაცამ 90,12.

ვილასაც – ვილაშაცას 110,9-10.

ვოენნი [რუს. военный] – სამხედრო 135,16.

ვტაროი [რუს. второй] – მეორე 201,3.

ზაგრანიცა [რუს. заграница] – საზღვარგარეთი, უცხოეთი 135,15; 135,18.

ზავედენიე [რუს. заведение] – დანესებულება 36,19; 201,31.

ზბრუია-სარაია – სარაია [სპარს. სარაი „სახლი“, „სასახლე“, „სავანე“] – საუბ. ფარდული. „ზბრუია“ ავტორისეული უნდა იყოს, „ზბრუია-სარაია“ სიტყვათა თამაშით „სარაიას“ მნიშვნელობა უნდა იყოს გადმოცემული. 45,24.

ზეგარდამო – ზეგარდმო 201,16.

ზინეთი – სიმდიდრე, დოვლათი 201,13; 201,18.

თავის მართლობა – თავის მართლება 182,13.

თავ-შეუფარებელი – აქ: სახსარს მოკლებული, უსამსახუროდ დარჩენილი 35,22.

თანამეზიარე – თანამოზიარე 137,7.

იარალაში [რუს. ералаши] – ბანქოს ერთგვარი ძველებური თამაშობა 110,31; 134,27.

იარანალობა – გენერლობა 136,16.

ილაჯი – ღონე, ძალა 203,5

კალასკა [რუს. коляска] – ეტლი 90,12.

კაშბეჩი – კაშბეჩი 203,11-12.

კაშენდანტი – კომენდანტი 239,22; 201,5; 201,12; 202,23.

კანდელაბრი [ფრან. candélabre რუს. ენის მემუვ]. – ტოტებიანი

დიდი შანდალი, რომელშიც ერთდროულად რამდენიმე სანთელი ჩაიდგმის. 45,23.

კარტინა [რუს. картина] – სურათი 45,25.

კენწერა – კენწერო 181,16.

კლასნი [რუს. классный] – საკლასო 202,2

კნეინა [რუს. княгиня] – თავადის მეუღლე 98,19; 99,7; 138,15. 138,25; 236,1; 236,12.

კნიაზი [რუს. князь] – თავადი 35,24; 36,23; 48,31; 60,2-3; 90,9; 98,19; 111,10-11; 138,1; 138,5; 138,10; 138,12; 182,6; 182,14; 182,28; 138,30.

კომმერცია [ლათ. commercium რუს. ენის მეშვეობით] – კომერცია, ვაჭრობა 46,11.

კონტრახტი – კონტრაქტი 237,9.

კონჩენო [რუს. кончено] – გათავებულა, დამთავრებულა, მორჩა და გათავდა 201,3.

კრასკა [რუს. краска] – საღებავი 203,8.

კრესლა [რუს. кресло] – სავარძელი 182,21.

კუჩერი [რუს. кучер] – მეეტლე 201,11; 45,24.

კუხნა [რუს. кухня] – სამზარეულო 48,21.

ლაგირი [რუს. лагерь] – ბანაკი 97,12.

ლაზათის განევა [არაბ. ლაზათ „სიამოვნება“] – სიამოვნება 46,23; 204,2.

ლაზათში შესვლა – იხ. ლაზათის განევა 48,6.

ლეთნის [летний] – საზაფხულო 90,11.

ლივრეი (ლივრეა) [ფრან. livre რუს. ენის მეშვე.] – შვეიცრეების, ლაქიებისა და მეეტლეების საპარადო ტანისამოსი, ჩვეულებრივ, მოქარგულ-მოსირმული 46,3.

მაზა [სპარს. მაზე] – ძე. გემო 200,18.

მახლაზ – მახლას, შორისდებული, კონტექსტის მიხედვით გამოხატავს დანანებას, ან აღტაცება-აღფრთოვანებას. 202,20; 237,20.

მებელი [რუს. мебель] – ავეჯი 45, 22-23.

- მენახე – თანამოსუფრე 239,10.
- მენგრელია [რუს. Менгрелия] – სამეგრელო 135,22.
- მითომ – ვითომ 111,1.
- მინისტერსტვა [რუს. министерство] – სამინისტრო 182,19.
- მინუტი [რუს. минута] – წუთი 90,9; 116,6; 138,4; 203,14.
- მოიშედე – იმედიანი, დარწმუნებული 35,18; 137,6.
- მოლევნა – სავარაუდოდ, ლოცვა 90,16.
- მოუსვენებელი – მოუსვენარი 46,8.
- მოჩიტება – აქ: კარგად გახდომა, გამოჯანმრთელება 245,1.
- მურუდი (მიურიდი [არაბ.]) – იშანის [სპარს. მუსულმანი სასულიერი პირების მოძღვარი და ხელმძღვანელი], ან შეიხის [არაბ. უმაღლესი მუსულმანური სამღვდელოების წარმომადგენელი] მორჩილი მონაფე, მიმდევარი, აღზრდილი უსიტყვო დამორჩილების შეგნებით. 110,7.
- მხვედრი – ხვედრი 137,14.
- ნამსახურება – ნამსახურევი 136,4.
- ნამსახური – იხ. ნამსახურება 35,14; 110,1.
- ნამსახურობა – ნამსახურება 110,12; 110,15.
- ნასლედნიკი [რუს. наследник] – მემკვიდრე 182,27; 99,9.
- ნობათი – ნობათი 48,4.
- ნოქერი – პირადი მცველი, მოსამსახურე 110,2.
- ობლასტი [область] – მხარე, მიდამო, არემარე; ოლქი 138,12-13.
- პერანგის ალერსები – ქვედა საცვალი 45,3-4.
- პერეშენა [რუს. перемена] – ცვლილება 182,19.
- პერვიი [რუს. первый] – პირველი 200,3.
- პლანი [რუს. план] – გეგმა 236,22; 237,24; 238,11.
- პლემიანნიცა [რუს. племянница] – დისწული, ძმისწული 48,9-10.
- პლიტა [რუს. плита] – ქურა 48,21.
- პოლოტნო [რუს. полотно] – რკინიგზის ვაკისი, ყრილი, რაზედაც შპალებია დანყობილი და რელსებია დაგებული 36,2.
- პომოშნიკობა [რუს. помощник] – დახმარება, თანაშენევნა

პოსლანნიკი [რუს. посланник] – დესპანი 97,23.

პოხონდრია [ბერძ. hypochondria] – საუბ. ახირებული, უცნაური, ცვალებადი ხასიათი 236,5.

პრიემი [რუს. приём] – მიღება 182,5.

პროვიანტი [გერ. proviant] – სურსათ-სანოვაგე, ხორაგი 44,24.
ჟამი – დრო 238,18 // საათი 116,14; 135,31; 137,22.

რაოდენად – რამდენად, როგორ 59,9.

რაოდენთამე – რამდენიმეს 137,4.

რალაზედაც – რალაცაზე 239,16.

რეჩი [რუს. речь] – აქ: ზეპირად წარმოთქმული სიტყვა 97,14.

საიდუმლოობა – ჩუმად, საიდუმლოდ ყოფნა (საიდუმლოებენ) 138,17.

საკურელად – საოცრად 98,7-8.

სალამში მისვლა – შეხვედრა 111,10.

სამავარი [რუს. самовар] – სამოვარი, ჩაისთვის წყლის ასადულებელი ლითონის ჭურჭელი 46,1.

სამზღუარს გარე – საზღვარგარეთ 48,31-49,1; 236,17; 237,12-13.

სარფა [არაბ. სარჭათ „სარგებლობა“] – სარგებლობა, გამორჩენა, ხეირი 48,28.

სახელ-გადაცულილი – სახელშეცვლილი 216,12-13.

სახლობა – აქ: ოჯახი 137,3; 236,15.

სიმრთელე – ჯანმრთელობა 202,19.

სირცხვილეულ-ყოფა – შერცხვენა 236,6.

სკუჩნად [რუს. скучно] – მოწყენით 201,7.

სტოლი [რუს. стол] – მაგიდა 45,25; 203,15.

სხოლიო – სქოლიო 246,11.

ტოლუბაში (ტოლუმბაში) [თურქ. თულუმბაში „ტიკის უფროსი“] – იგივეა, რაც თამადა 213,2; 216,12.

უვარგო – უვარგისი, გამოუსადეგარი 136,15.

უსამართლოება – უსამართლობა 237,22; 237,26.

უჯინშობა – უჯიშობა 237,22.

ჭაეტონ-კარეტა – ფაეტონი: ბერძნულ მითოლოგიაში მზის ღმერთის – ჰელიოსის – შვილის, ფაეტონის (Phaethōn) სახელიდან. ძვ. გადასახსნელსახურავიანი მსუბუქი ეტლი; კარეტა [იტალ. caretta რუს. ენის მეშვ.] დახურული, ფანჯრებიანი ოთხთვალა ეტლი (რესორებზე) 45,23.

ფეშქაში [სპარს. paşkaş] – საჩუქარი, ძღვენი 201,22.

ჭრანციცული – ფრანგული 97,19.

ჭრანცუზი – ფრანგი 46,2.

ჭრენილი (ფრეილინა) [გერმ. Fräulein-იდან რუს. ენის მეშვ.] – ძვ. არისტოკრატიული წარმოშობის მხლებელი ქალი დედოფლისა, ან მეფის ოჯახის სხვა წევრი ქალისა. 46,6; 202,23.

ქრისტიანობრივი – ქრისტიანული 59,23; 137,4-5.

ქულჭათი (ქულბაქი) [სპარს.] – აქ: ოჯახი, სახლ-კარი 90,3. 111,8.

ღრაყდანსკი [რუს. гражданский] – სამოქალაქო 182,7.

ყალმაყალი – აყალმაყალი 182,5.

ყვედრება – საყვედური 181,2.

ყიზლაალამი [არაბ. სამყაროს უმაღლესი სალოცავი] – მუსულმანთა სალოცავი 97,15.

შედგომა – აქ: გაყოლა (შეუდგნენ) 236,11.

შურება – აჩქარება (ეშურება – ეჩქარება) 138,9.

ჩამოფხუტული – ჩამოფხატული 245,3.

ჩაპროშტვა – ჩაკოცნა 36,31.

ჩასხდომა – აქ: საქეიფოდ დაჯდომა 37,8.

ჩაფარი [თურქ. ჩაფარ „შიკრიკი“] – ძვ. შიკრიკი 48,29.

ცარიცა [რუს. царица] – დედოფალი 48,23.

ძალიანი – დიდი 239,3.

ძალუა – 1. რძალი 2. ბიცოლა 44,22; 45,11; 46,15; 90,5; 97,1; 117,2; 200,1; 200,5; 239,19.

ნეს-გადახდით – აქ: უნესოდ, უკანონოდ 136,16.

წიგნი – აქ: წერილი 90,5; 110,25; 134,17; 135,9-10; 138,5;
181,1; 200,12; 202,9; 203,2; 203,22; 204,13; 245,30;
245,31.

ხელმწიფა – ძვ. ხელმწიფე ქალი, დედოფალი 238,22.

ხინხილ-კინკილი – ცალ ფეხზე ხტომით სიარული 110,28.

ხოლერა – ქოლერა 60,4.

ჯავაირი – იგივეა, რაც ჯავარი [არაბ. ჯავჰარ] – ძვ. პატიო-
სანი ქვა, ძვირფასი თვალი 97,28.

ჯილა [არაბ] – თავსამკაული, თვალ-მარგალიტით შემკული,
თმაში გასაბნევი ფრთა, ან გვირგვინის შვერილები
98,1; 36,24; 36,30.

ჰაქიმი – ექიმი 204,5.

შესავალი..... 3

1865

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №11 (624) (რუსული ტექსტი) (11 იანვარი).....	10
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №11 (624) (ქართული ტექსტი) (11 იანვარი).....	12
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №12 (625) (რუსული ტექსტი) (1 მარტი).....	14
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №12 (625) (ქართული ტექსტი) (1 მარტი).....	16
გაიანე ბაგრატიონისადმი №1 (626) (რუსული ტექსტი) (5 მარტი).....	18
გაიანე ბაგრატიონისადმი №1 (626) (ქართული ტექსტი) (5 მარტი).....	20
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №13 (627) (რუსული ტექსტი) (15 მარტი).....	22
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №13 (627) (ქართული ტექსტი) (15 მარტი).....	23
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №14 (628) (რუსული ტექსტი) (23 აპრილი).....	24
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №14 (628) (ქართული ტექსტი) (23 აპრილი).....	25
გაიანე ბაგრატიონისადმი №2 (629) (რუსული ტექსტი) (23 აპრილი).....	27
გაიანე ბაგრატიონისადმი №2 (629) (ქართული ტექსტი) (23 აპრილი).....	28
მიხეილ რომანოვისადმი №1 (630) (რუსული ტექსტი) (14 მაისი).....	29
მიხეილ რომანოვისადმი №1 (630) (ქართული ტექსტი) (14 მაისი).....	29

მიხეილ რომანოვისადმი №2 (631) (რუსული ტექსტი) (28 მაისი).....	30
მიხეილ რომანოვისადმი №2 (631) (ქართული ტექსტი) (28 მაისი).....	30
მიხეილ რომანოვისადმი №3 (632) (რუსული ტექსტი) (3 ივნისი).....	30
მიხეილ რომანოვისადმი №3 (632) (ქართული ტექსტი) (3 ივნისი).....	33
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №105 (633) (9 ივნისი).....	35
მიხეილ ლორის-მელიქოვისადმი №1 (634) (რუსული ტექსტი) (9 ივნისი)	37
მიხეილ ლორის-მელიქოვისადმი №1 (634) (ქართული ტექსტი) (9 ივნისი)	39
მიხეილ რომანოვისადმი №4 (635) (რუსული ტექსტი) (1 ივლისი)	40
მიხეილ რომანოვისადმი №4 (635) (ქართული ტექსტი) (1 ივლისი)	42
ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №121 (636) (20 ივლისი).....	44
ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №122 (637) (23 ივლისი).....	45
მიხეილ რომანოვისადმი №5 (638) (რუსული ტექსტი) (30 ივლისი).....	47
მიხეილ რომანოვისადმი №5 (638) (ქართული ტექსტი) (30 ივლისი).....	47
ბაბალე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №22 (639) (7 აგვისტო)	48
მიხეილ რომანოვისადმი №6 (640) (რუსული ტექსტი) (4 აგვისტო / გაგზ. 9 აგვისტო)	49
მიხეილ რომანოვისადმი №6 (640) (ქართული ტექსტი) (4 აგვისტო / გაგზ. 9 აგვისტო)	53
მიხეილ რომანოვისადმი №7 (641) (რუსული ტექსტი) (10 აგვისტო)	58

მიხეილ რომანოვისადმი №7 (641) (ქართული ტექსტი) (10 აგვისტო)	58
მიხეილ რომანოვისადმი №8 (642) (რუსული ტექსტი) (13 ოქტომბერი).....	58
მიხეილ რომანოვისადმი №8 (642) (ქართული ტექსტი) (13 ოქტომბერი).....	59
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №106 (643) (19 ოქტომბერი)	59
ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანისადმი №1 (644) (რუსული ტექსტი) (25 ოქტომბერი).....	60
ალექსანდრე დავითის ძე ორბელიანისადმი №1 (644) (ქართული ტექსტი) (25 ოქტომბერი).....	64
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №3 (645) (რუსული ტექსტი) (4 ნოემბერი).....	69
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №3 (645) (ქართული ტექსტი) (4 ნოემბერი).....	70
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №4 (646) (რუსული ტექსტი) (27 ნოემბერი).....	70
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №4 (646) (ქართული ტექსტი) (27 ნოემბერი)	71
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №15 (647) (რუსული ტექსტი) (30 ოქტომბერი / 31 ნოემბერი)....	71
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №15 (647) (ქართული ტექსტი) (30 ოქტომბერი / 31 ნოემბერი).....	73
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №16 (648) (რუსული ტექსტი) (10 დეკემბერი)	75
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №16 (648) (ქართული ტექსტი) (10 დეკემბერი)	77
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №5 (649) (რუსული ტექსტი) (29 დეკემბერი)	80
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №5 (649) (ქართული ტექსტი) (29 დეკემბერი)	80

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №17 (650) (რუსული ტექსტი) (8 იანვარი)	81
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №17 (650) (ქართული ტექსტი) (8 იანვარი).....	83
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №18 (651) (რუსული ტექსტი) (18 თებერვალი / 25 თებერვალი).....	85
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №18 (651) (ქართული ტექსტი) (18 თებერვალი / 25 თებერვალი).....	87
ყაფლან ორბელიანისადმი №17 (652) (2 აპრილი)	90
ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №23 (653) (4 აპრილი).....	90
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №19 (654) (რუსული ტექსტი) (5 აპრილი / 9 აპრილი).....	91
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №19 (654) (ქართული ტექსტი) (5 აპრილი / 9 აპრილი).....	92
მიხეილ კოლიუბაკინისადმი №1 (655) (რუსული ტექსტი) (17 მაისი).....	94
მიხეილ კოლიუბაკინისადმი №1 (655) (ქართული ტექსტი) (17 მაისი).....	95
მანანა ერისთავი-ორბელიანისა და ანასტასია ორბელიანი-გაგარინისადმი №1 (656) [1866 წლის 19 მაისის შემდეგ]	97
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №6 (657) (რუსული ტექსტი) (17 ივნისი).....	100
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №6 (657) (ქართული ტექსტი) (17 ივნისი).....	101
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №7 (658) (რუსული ტექსტი) (2 ივლისი)	102

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №7 (658) (ქართული ტექსტი) (2 ივლისი)	103
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №20 (659) (რუსული ტექსტი) (10 ივლისი).....	104
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №20 (659) (ქართული ტექსტი) (10 ივლისი).....	106
ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №123 (660) (13 ივლისი).....	108
მიხეილ რომანოვისადმი №9 (661) (რუსული ტექსტი) (14 ივლისი).....	109
მიხეილ რომანოვისადმი №9 (661) (ქართული ტექსტი) (14 ივლისი).....	109
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №4 (662) (15 ივლისი) .	110
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №21 (663) (რუსული ტექსტი) (4 აგვისტო)	112
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №21 (663) (ქართული ტექსტი) (4 აგვისტო)	114
მიხეილ რომანოვისადმი №10 (664) (რუსული ტექსტი) (7 აგვისტო)	115
მიხეილ რომანოვისადმი №10 (664) (ქართული ტექსტი) (7 აგვისტო)	116
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №5 (665) (14 სექტემბერი)	116
ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №24 (666) [1866 წლის 26 სექტემბრამდე]	117
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №22 (667) (რუსული ტექსტი) (24 სექტემბერი / 30 სექტემბერი)	117
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №22 (667) (ქართული ტექსტი) (24 სექტემბერი / 30 სექტემბერი)	119
მიხეილ რომანოვისადმი №11 (668) (რუსული ტექსტი) (5 ნოემბერი).....	122

მიხეილ რომანოვისადმი №11 (668) (ქართული ტექსტი) (5 ნომბერი).....	123
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №23 (669) (რუსული ტექსტი) (23 ნომბერი).....	124
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №23 (669) (ქართული ტექსტი) (23 ნომბერი).....	126
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №8 (670) (რუსული ტექსტი) (18 დეკემბერი).....	129
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №8 (670) (ქართული ტექსტი) (18 დეკემბერი).....	130

1867

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №24 (671) (რუსული ტექსტი) (23 იანვარი).....	132
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №24 (671) (ქართული ტექსტი) (23 იანვარი).....	133
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №6 (672) (30 იანვარი)	134
ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №1 (673) (1 მარტი).....	137
დიმიტრი ჯორჯაძისადმი №107 (674) (26 აპრილი).....	138
ნიკოლოზ გირსისადმი №1 (675) (რუსული ტექსტი) [1867 წლის 7 მაისამდე].....	139
ნიკოლოზ გირსისადმი №1 (675) (ქართული ტექსტი) [1867 წლის 7 მაისამდე].....	140
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №25 (676) (რუსული ტექსტი) (11 მაისი).....	141
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №25 (676) (ქართული ტექსტი) (11 მაისი).....	144
მიხეილ ლორის-მელიქოვისადმი №2 (677) (რუსული ტექსტი) (20 ივნისი).....	147
მიხეილ ლორის-მელიქოვისადმი №2 (677) (ქართული ტექსტი) (20 ივნისი).....	148

ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №26 (678) (რუსული ტექსტი) (24 ივნისი).....	149
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №26 (678) (ქართული ტექსტი) (24 ივნისი).....	150
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №1 (679) (რუსული ტექსტი) (15 აგვისტო)	152
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №1 (679) (ქართული ტექსტი) (15 აგვისტო)	153
ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი №1 (680) (რუსული ტექსტი) (15 სექტემბერი)	154
ალექსანდრე ოლდენბურგელისადმი №1 (680) (ქართული ტექსტი) (15 სექტემბერი)	156
ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №38 (681) (რუსული ტექსტი) (24 სექტემბერი)	158
ალექსანდრე ბარიატინსკისადმი №38 (681) (ქართული ტექსტი) (24 სექტემბერი)	159
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №27 (682) (რუსული ტექსტი) (18 ოქტომბერი).....	160
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №27 (682) (ქართული ტექსტი) (18 ოქტომბერი).....	163
ანდრეი ლიბაუსადმი №1 (683) (რუსული ტექსტი) (21 ნოემბერი).....	165
ანდრეი ლიბაუსადმი №1 (683) (ქართული ტექსტი) (21 ნოემბერი).....	166
ფოკიონ ბულატოვისადმი №1 (684) (რუსული ტექსტი) (21 ნოემბერი).....	166
ფოკიონ ბულატოვისადმი №1 (684) (ქართული ტექსტი) (21 ნოემბერი).....	167
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №9 (685) (რუსული ტექსტი) (25 დეკემბერი)	167
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №9 (685) (ქართული ტექსტი) (25 დეკემბერი)	168

იაგორ სტარიცკისადმი №1 (686) (რუსული ტექსტი) [1868 წლის 1 იანვრამდე]	169
იაგორ სტარიცკისადმი №1 (686) (ქართული ტექსტი) [1868 წლის 1 იანვრამდე]	169

1868

იაკინთე ალექსი-მესხიშვილისადმი №1 (687) (1868 წლის 1 იანვრის შემდეგ).....	170
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №28 (688) (რუსული ტექსტი) (8 იანვარი)	170
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №28 (688) (ქართული ტექსტი) (8 იანვარი).....	172
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №29 (689) (რუსული ტექსტი) (27 იანვარი).....	174
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №29 (689) (ქართული ტექსტი) (27 იანვარი).....	175
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №30 (690) (რუსული ტექსტი) (22 თებერვალი).....	176
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №30 (690) (ქართული ტექსტი) (22 თებერვალი).....	178
ნიკო ზურაბის ძე ჭავჭავაძისადმი №7 (691) [1868 წლის 3 მარტამდე]	181
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №10 (692) (რუსული ტექსტი) (მარტი).....	183
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №10 (692) (ქართული ტექსტი) (მარტი).....	183
დიმიტრი ფილოსოფოვისადმი №1 (693) (რუსული ტექსტი) (22 აპრილი).....	184
დიმიტრი ფილოსოფოვისადმი №1 (693) (ქართული ტექსტი) (22 აპრილი).....	186
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №11 (694) (რუსული ტექსტი) (11 მაისი)	187

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №11 (694) (ქართული ტექსტი) (11 მაისი)	188
მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინასადმი №1 (695) (რუსული ტექსტი) (18 მაისი).....	188
მარია კრიუკოვსკაია-კოლიუბაკინასადმი №1 (695) (ქართული ტექსტი) (18 მაისი).....	191
ალექსანდრე სვისტუნოვისადმი №1 (696) (რუსული ტექსტი) (23 მაისი)	194
ალექსანდრე სვისტუნოვისადმი №1 (696) (ქართული ტექსტი) (23 მაისი)	195
ანა ვინოგრადსკი-ფონ-კლუგენაუსისადმი №1 (697) (რუსული ტექსტი) (16 ივნისი).....	196
ანა ვინოგრადსკი-ფონ-კლუგენაუსისადმი №1(697) (ქართული ტექსტი) (16 ივნისი).....	197
ნიკო დიმიტრის ძე ჭავჭავაძისადმი №1 (698) (რუსული ტექსტი) (26 ივნისი).....	198
ნიკო დიმიტრის ძე ჭავჭავაძისადმი №1 (698) (ქართული ტექსტი) (26 ივნისი)	199
ქეთევან ალექსი-მესხიშვილი-ორბელიანისადმი №124 (699) (28 ივლისი).....	200
ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №7 (700) [1868 წლის 29 ივლისამდე].....	201
ბაბალე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №25 (701) (20 აგვისტო)	202
ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №8 (702) (23 აგვისტო) ..	203
ალექსანდრე საგინაშვილისადმი №9 (703) (28 აგვისტო) ..	204
მიხეილ გარსევანოვისადმი №1 (704) (რუსული ტექსტი) (10 სექტემბერი)	204
მიხეილ გარსევანოვისადმი №1 (704) (ქართული ტექსტი) (10 სექტემბერი)	205
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №31 (705) (რუსული ტექსტი) (9 ნოემბერი).....	205
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №31 (705)	

ქართული ტექსტი) (9 ნომბერი).....	207
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №3 (706)	
(რუსული ტექსტი) (16 ნომბერი).....	209
დიმიტრი სვიატოპოლკ-მირსკისადმი №3 (706)	
(ქართული ტექსტი) (16 ნომბერი).....	210
ფოკიონ ბულატოვისადმი №2 (707) (რუსული ტექსტი)	
(18 ნომბერი).....	210
ფოკიონ ბულატოვისადმი №2 (707) (ქართული ტექსტი)	
(18 ნომბერი).....	211
1869	

ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №2 (708)	
(5 იანვარი).....	213
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №2 (709) (რუსული ტექსტი)	
(10 თებერვალი).....	213
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №2 (709) (ქართული ტექსტი)	
(10 თებერვალი).....	214
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №3 (710) (რუსული ტექსტი)	
(12 თებერვალი).....	215
ნიკოლოზ ბარანოვსკისადმი №3 (710) (ქართული ტექსტი)	
(12 თებერვალი).....	216
ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №3 (711)	
(25 თებერვალი).....	216
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №32 (712)	
(რუსული ტექსტი) (15 მარტი).....	217
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №32 (712)	
(ქართული ტექსტი) (15 მარტი).....	220
ეკატერინე კარცოვასადმი №1 (713) (რუსული ტექსტი)	
(15 მარტი / 29 მარტი).....	223
ეკატერინე კარცოვასადმი №1 (713) (ქართული ტექსტი)	
(15 მარტი / 29 მარტი).....	227
ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №12 (714) (რუსული ტექსტი)	
(1 მაისი).....	231

ალექსანდრე ნიკოლაისადმი №12 (714) (ქართული ტექსტი) (1 მაისი)	231
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №33 (715) (რუსული ტექსტი) (12 მაისი).....	232
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №33 (715) (ქართული ტექსტი) (12 მაისი).....	233
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №34 (716) (რუსული ტექსტი) (4 ივნისი).....	235
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №34 (716) (ქართული ტექსტი) (4 ივნისი).....	235
ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანისადმი №4 (717) (27 ივნისი / 1 ივლისი)	236
ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №26 (718) (31 ივლისი)	239
ალექსანდრე დონდუკოვ-კორსაკოვისადმი №1 (719) (რუსული ტექსტი) (11 აგვისტო)	240
ალექსანდრე დონდუკოვ-კორსაკოვისადმი №1 (719) (ქართული ტექსტი) (11 აგვისტო).....	242
ბაბაღე ორბელიანი-საგინაშვილისადმი №27 (720) (17 სექტემბერი)	245
ალექსანდრე ვახტანგის ძე ორბელიანისადმი №4 (721) (18 ოქტომბერი).....	246
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №35 (722) (რუსული ტექსტი) (26 ოქტომბერი).....	246
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №35 (722) (ქართული ტექსტი) (26 ოქტომბერი).....	248
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №36 (723) (რუსული ტექსტი) (6 ნოემბერი).....	251
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №36 (723) (ქართული ტექსტი) (6 ნოემბერი).....	252
ნიკოლოზ ივანოვისადმი №1 (724) (რუსული ტექსტი) [1869 წლის შემოდგომა]	253

ნიკოლოზ ივანოვისადმი №1 (724) (ქართული ტექსტი)	
[1869 წლის შემოდგომა]	255
ნიკოლოზ ივანოვისადმი №2 (725) (რუსული ტექსტი)	
[1869 წლის შემოდგომა]	257
ნიკოლოზ ივანოვისადმი №2 (725) (ქართული ტექსტი)	
[1869 წლის შემოდგომა]	261
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №37 (726)	
(რუსული ტექსტი) (4 დეკემბერი)	266
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №37 (726)	
(ქართული ტექსტი) (4 დეკემბერი)	267
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №38 (727)	
(რუსული ტექსტი) (18 დეკემბერი)	268
ბარბარე ბაგრატიონი-ორბელიანისადმი №38 (727)	
(ქართული ტექსტი) (18 დეკემბერი)	269
პასპორტები, შენიშვნები, კომენტარები.....	271
ტექსტისათვის.....	272
პირთა ანოტირებული საძიებელი.....	421
გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული საძიებელი.....	492
ლექსიკონი	515
სარჩევი	522

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com